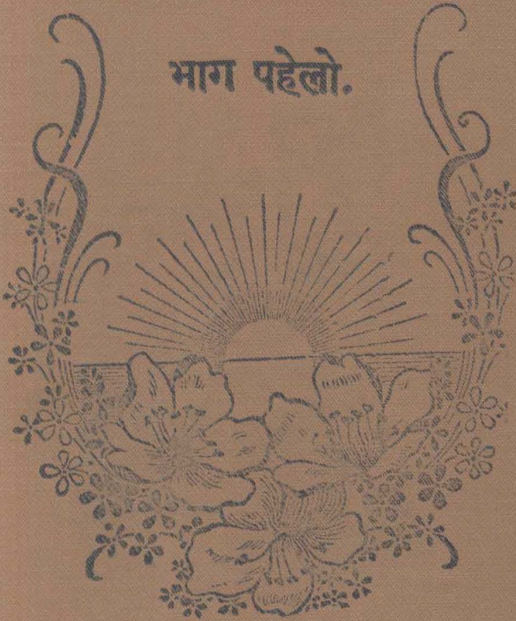

श्रीसुपार्श्वनाथचरित्र ॥

भाग पहलो.

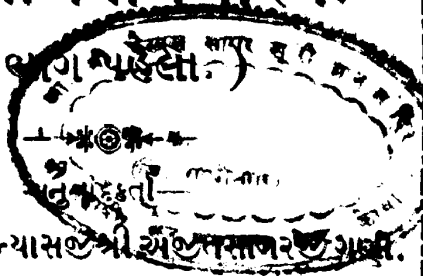
अनुवादकर्ता,
प्रसिद्धवक्तापंन्यासजी—
श्रीअजितसागरजीगणी.

मन्वारित्रचूडामणि-गच्छाधिपति-श्रीमान् सुखसागरजीमहाराज
सिरीस्र (ग्रंथमाळा) नंबर १ लो.

श्रीमल्लहमणगणिविरचित

श्रीसुपार्श्वनाथचरित्र.

(भाग प्रथम)

प्रसिद्ध वक्ता पंन्यास श्री आत्मानंद सागर.

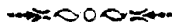
वेरावण यासे आद्री निवासी

शेठ डाडीदास अमरशीनां विधवा पत्नी नंदकोर

भ्हेननी भ्हेद्री भद्रथी उपावी प्रसिद्ध इन्नार,

श्री जैन आत्मानंद सला-भावनगर.

(नी पती गांधी पद्मलदास त्रिलुपनदास सेकेटरी.)

वीर सं. २४५०

सने १९२४

वि. सं. १९८०

प्रत १०००

किंमत रु. २-०-०

श्री आत्मानंद जैन ग्रंथभागा नं. ४७.

॥ प्रेमांजली ॥

सन्धारित्रयुगामष्टि, शुद्ध क्रियायोगी, गन्धधाधि-
पति, सकणसंवेगी शिरताज, भाणप्रक्षयारी, तरणु-
तारणु, शांत, दांत, पूज्यपाद, प्रातःस्मरणाय, दादा
शुद्ध साहेब श्रीमद् सुभसागरल महाराज !

आपे म्हणे दीक्षा आपी पोतानो पवित्र हस्त-
कमल महारा शिरे भूक्यो. तेमज वणतोवणत हित-
शिक्षाओ आपी साधुधर्ममां प्रवीणु जनाव्यो. वणी
आपनो अपूर्व प्रेम जेधने हुं महारा आत्माने जहु
भाज्यशाणी मानवा लाज्यो. हे श्री सद्गुरु ! द्वैगत
विचित्र छे, जेथी आपे योग्य समय ज्ञाणी-श्रीवीर
सगवाने जेम गौतमने तेम-म्हणे आपनी छेवटनी
लुण्ढगीमां राधनपुर महानीशीथ सूत्रना योगवहन
करवा भोकली, आप स्वर्गे सिधाव्या. ते द्विवसथी
आपश्रीनी हार्दिक पूज, लक्षितमां आ भाणक अधिक
उत्कंठित थवा लाज्यो, परंतु तेवी समयोचित शक्तना
अभावे हुं शुं करं ? छतां आ अंधइप उत्तम
प्रेमांजलि आपने अर्पणु करी ~~हुं महारा आत्माने~~
कृतपुन्य मानुं छुं.

ॐ शांतिः ३

આભાર

વિજાપુર તામે કોલવાડા નિવાસી, વૈયાકરણ્યાચાર્ય શાસ્ત્રીજી
રા. રા. શ્રીચુત્ ભાઈશંકર વૈકુંઠરામ દ્વિવેદીએ, આ ગ્રંથની
સાલ્કંત પ્રેસકોપી સુધારવા સાથ વખતો વખત ઉમદા સલાહો
આપી આ ગ્રંથની ગૌરવતામાં વધારો કરાવ્યો છે. તેમજ
છેવટનાં પ્રુફે બહુ કાળજીથી સુધારવા તેમણે જે આત્મભોગ
આપ્યો છે, તે માટે તેમનો ખાસ આભાર માનવામાં આવે છે.

ૐ શાંતિ: ૩

ધન્યવાદ

વેરાવળની પાસે ગામ આદ્રિ નિવાસી મહુમ શેઠ કાલીદાસ
અમરશીભાઈના સુપત્ની નંદકોર બહેને, એક લાખ રૂપીયાની
ઉત્તમ સખાવત કરી, તેમાં મુખ્યતાએ આત્માનંદ સ્ત્રી શિક્ષણ
શાળાને સજીવન કરી, તેમણે ગયા માઘ માસમાં સાગરસંપ્રદાયનાં
બહુશીતાં સાધ્વીજી શ્રીસુમતિશ્રીજીનાં, શિષ્યા દર્શનશ્રી અને
તેમનાં શિષ્યા શ્રીઅમૃતશ્રીજી પાસે દીક્ષા લીધી તે માંગલિક
પ્રસંગે એક હજાર રૂપીયા આ ગ્રંથ છપાવવા માટે આપ્યા તેથી
તેમને તથા પ્રાંતિજ નિવાસી શા. વાડીલાલ ડુંગરશીભાઈએ તેમના
કાકા શેઠ પુરુષોત્તમભાઈના સ્મરણાર્થે રૂપીયા સો આપ્યા તેમને
ધન્યવાદ ઘટે છે.

ૐ શાંતિ: ૩

ઉપોદ્ધાત.

કોઇપણ દર્શનના મુળતરવો તેના પ્રરૂપક મહાપુરૂષોના જીવનક્રમ, વિચારસૃષ્ટિ અને આચાર્ય શ્રમણા ઉપરથીજ મળી આવે છે. કેમકે ધર્મની પ્રરૂપણાના બીજરૂપ આ મહાપુરૂષોનો ઉદ્દેશ અને આદેશ અબ્યાધીત અને ધન હોય છે. કાળના માપથી જોતાં જો કે જૈનધર્મ અનાદિ અનંત છે. એટલે કાળના યુગાંતરો સાથે જીવ ચોવીશીનો સમય પસાર થાય છે. અને તે તે કાળે વર્તમાન જિનારા ઉપર શાસન શ્રેણી દેશ-કાળને અનુસરી વિકાસને પામ્યા કરે છે. એટલે આ ભૂત-વર્તમાન અને ભાવી જીવ સ્વરૂપોને સમજવા. વિચારવા અને તેમના આચાર્યત્રોને અવલંબવા જિનારાધારી કોઇપણ જૈનની પ્રાથમિક ફરજ છે.

વર્તમાન ચોવીશીના ચોવીશ જીવવરોને સર્વ કોઇ જૈન ઓરૂધારી નામથી પીછાણે છે, તેમાં જે મત નથી. આવા પવિત્ર પુરૂષોની બીજી સેવા અને તેમના સાનિધ્યમાં આત્મ નિર્જરા સાધતા પણ સેંકડો આત્મા ભવજલ તરી ગયા છે. પરંતુ આ મહા પુરૂષો તિર્થંકરના મહાનુ પદને પ્રાપ્ત કરવામાં પોતાનું જીવન કેવી રીતે ઉતરોત્તર નિરાધાર કરી શક્યા ? ક્યા કર્મનિર્જરાના વિપુલ મંત્રોને સાધીને તિર્થંકરનામ કર્મ ઉપાર્જન કરી શક્યા ? અને વિશ્વાલ સંસારના ઉપવનોનાં જાળાં જાંખરામાંથી કેટલા આત્મભોગે અપવર્ગ સાધી શક્યા ? તેનો અનુભવ પણ દરેક જૈનની દ્રષ્ટિ મર્યાદામાં હોવોજ જોઇએ. એ શાસનપુત્ર તરીકે તેટલુંજ અગત્યનું છે.

તિર્થંકર ચરિત્રનું શ્રવણ જૈનપ્રજ્ઞને સર્વથા સાધ્ય થઈ શકે તે માટે કદપસૂત્રદ્વારા પર્યુષણ પર્વમાં નિયમીત તક રહે છે. આ ઉપરાંત 'ત્રિપદ્મી શલાકા' આદિ પૂર્વાચાર્યો રચીત ઘણાં ગ્રંથોમાં આ શાસન દેવોનાં ચરિત્ર ઉપલબ્ધ થાય છે. અને ખાસ કરીને પ્રભુશ્રીઋષભદેવ, શાંતિનાથ, નેમનાથ, પાર્શ્વનાથ અને પરમ તિર્થંકર શ્રીમહાવીર સ્વામીએ પંચ મહાવિભૂતિઓના સ્વતંત્ર ચારિત્રોનો ખાસ અલાહેદો લાભ પણ ઝોછા વધતા અંશે પ્રચાર થવા પામ્યો છે. જ્યારે હજી પણ આવાં ચરિત્રો

૬

મુળ સંસ્કૃતમાં હોવાથી વર્તમાન યુગનો સમુદાય સંસ્કૃત ભાષાનો બહુ ઓછા પ્રમાણમાં અભ્યસ્ત રહેતો હોવાથી આપણા શાસન નાયક પ્રભુવરોના ગુણુનીધિના ખળનાથી અનભિચ્છ રહી જવા પામે છે તેમ જોઈ મેં આવા ઉપકાર પૂર્ણ ચરિત્રો પૈકી સાતમા તિર્થંકર શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરિત્ર ગ્રંથનો અનુવાદ કરવાને આ પ્રયત્ન કર્યો છે. એટલે આ બહુવિધ ઉપકારક ચરિત્રમાંથી તત્ત્વ પ્રાપ્તિનો જે અલભ્ય લાભ મેળવી શકે તેનો ખરો યશ્ન તેો પરમ ઉપકારક પૂર્વાચાર્યોનેજ ધટે.

સર્વજ્ઞ ભાષીત શાસ્ત્રોને સંભાળી પૂર્વક ઉતારવા અને તેનો વિસ્તાર જન સમાજને પચી શકે તેમ લાખ્ય-ટપ્પા-ચુર્ણી આદી નવ પદ્ધવિત શાખા પ્રશાખા દ્વારા વિસ્તારીને જૈન સાહિત્યની અપૂર્વ સેવા આપણા પૂર્વાચાર્યોએ કરી છે અને ખાસ કરીને તત્ત્વના રસનો લાભ સામાન્ય જીવો પણ સહેલાઈથી લઈ શકે તેવા ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી કથાનુયોગની ગુંથણી ગુંથવામાં જે રસ પૂર્ણતા અને દીર્ઘદષ્ટિપણું વાપર્યું છે તે માટે જેટલી સ્તુતિ કરીયે તેટલી ઓછી છે. ખરું કહીયે તો આવા વિષમ સમયમાં મહાપ્રભાવિક જૈનાચાર્યોએ ભારતીય પ્રજાના ઉદ્ધાર માટે અતિ મહત્ત્વ એવા અધ્યાત્મજ્ઞાનનાં તત્ત્વો સરલ અને સિદ્ધી રીતે સામાન્ય બાલજનોને ઉપયોગી થઈ પડે તેટલા માટે અનેક દ્રષ્ટાંતો સાથે કથા-વાર્તાઓ અને મહા જ્ઞાનિપુરૂષોના ચરિત્ર રૂપે કથાનુયોગ સાહિત્ય વિસ્તારવાનો મહદ્ ઉપકાર કર્યો છે. કેમકે કથાનુયોગ એ ઉપદેશદાનમાં પ્રખળ સાધન ગણાય છે. આવા કથાનુયોગમાં જે દરેક સિદ્ધાંતના વિષયો રસપૂર્ણ હોય, અપૂર્વ અર્થ વાર્તાઓમાં આદર્શ તરીકે ગણાતા હોય, અદ્ભુત બુદ્ધિવિલાસમાં પટુતા ધરાવતા હોય, સુંદર કાવ્ય કલાઓની પ્રતિભા અસ્ખલિત બાસતી હોય અને અનુત્તમ રસોની પુષ્ટિ કરવામાં જેઓ તત્ત્વર હોય તેવા પંડિતોના હાર્દિક ઉદ્ગારરૂપ કથાનુયોગ જે ઉપકાર કરી શકે છે તે નીરસ વાર્તાલાપથી કદાપિ થઈ શકતો નથી, એ નિર્વિવાદ છે. અખિલ ભારતવર્ષના કથા, ઇતિહાસ અને વાર્તારૂપ સાહિત્ય સારમાં જૈન કથાનુયોગ પ્રશંસનીય ગણાય છે, તેથી તેનું પરિશીલન કરવાથી બુદ્ધિમાન પુરૂષો સમસ્ત જન સમાજ ઉપર પોતાનું ઓજસ

ફેલાવી પરીણામે મહાન ઉપકાર કરી શકે છે. તે વાત નિઃસંદેહ હોવાથી અનુ-
ક્રમે મને ત્યારે આ અંથ વાચવાનો પણ પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો. ત્યારે તેમાં ગુંથા-
એલી કમવાર કથાઓની અલૌકિક રચના અને તેમાં છુપાએલ તાત્વીક બોધની
ખુબી જોતાં અસાધારણ ગૌરવનું પાત્રભૂત આ ચરિત્ર સમસ્ત પદ્યબંધ
પ્રાકૃત પ્રબંધોમાં સાત્રાત્મ્ય ભોગવે છે, તેમ જોઇને આ ઉપયોગી કથા
પ્રબંધ બાળ કે વૃદ્ધ એવા સર્વ મુમુક્ષુઓને સર્વથા ઉપયોગી થઇ પડશે
તેમ જાણતાં આ અંથનો માતૃભાષામાં અનુવાદ કરવાની પ્રેરણા થઇ. અને
વિક્રમ સં ૧૯૭૪ ની સાલમાં ગુજરાતના પાટનગર-પાટણમાં શ્રીસાગ
ગચ્છના ઉપાશ્રયમાં આ અંથના અનુવાદનો પ્રારંભ થયો. તે પ્રયાસની
સાર્થકતાની પ્રતિકૃતિ આજે સુદ જનોની આગળ મૂકવામાં આવે છે.

રસ પૂર્વક બોધ આપવામાં કથા, રાસા, નાટક, નાટિકા, ભાણુ, ચંપૂ,
પ્રહસન અને ચરિત્ર તરીકે વાર્તાઓ પ્રાચીનકાલમાં પૂર્વાચાર્યોએ રચેલી
છે. તેમજ જીવન ચરિત્રો પણ લખવાની પ્રથા પ્રાચીન કાલથી ચાલી આવી
છે. જેના પ્રભાવથી અદ્યાપિ ઘણા પ્રાચીન કાળમાં થઇ ગયેલા પ્રાતઃસ્મ-
રણીય અનેક મહાત્મ્યો તેમજ સુગ્રાહ્ય સ્ત્રી પુરૂષોનાં પવિત્ર ચરિત્રો નેત્ર
દ્વારા હૃદયને આનંદ આપે છે. અર્થાત્ વિદ્યમાનતા ધરાવે છે. વળી ધર્મ
ધર્મ સેવ્યાસેવ્ય, કાર્યાકાર્ય લાભાલાભ, હેયાહેય અને ગુણદોષાદિક દ્વંદ્વોનું
સ્પષ્ટી કરણ કરવામાં તેમજ તેઓની દ્રઢતા પ્રતિપાદન કરવામાં સામાન્ય
ઉપદેશ તથા સહેતુક યુક્તિઓ જે કાર્ય કરે છે. તે કરતાં શુભાશુભ કર્મ
વિપાકને પ્રગટ કરનારાં દ્રષ્ટાંતો કે ચરિત્રો અતીવ હિતસાધક થઇ પડે છે.
એટલુંજ નહીં પરંતુ આવાં રસિક દ્રષ્ટાંતો કે ચરિત્રોની અસર સચોટ અને
શીઘ્રતાથી થઇ શકે છે.

પૂર્વાચાર્યોએ આવાં રચેલાં અનેક ચરિત્રોમાં આ શ્રીમાનુ લક્ષ્મણગણિની
કૃતિ રૂપ શ્રી સુપાર્શ્વજીન ચરિત્ર એક અદ્વિતીય જીવન ચરિત્રનો આદર્શ
છે. વળી આ ચરિત્ર રચવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ-હેતુ કિંવા પ્રયોજન એ છે કે
જીવ્તા સુણીઓ ધર્મ, અધર્મ, વ્રત, અવ્રત, પુણ્ય, અપુણ્ય, નીતિ,
અનીતિ તેમજ શુભાશુભ કર્મજન્ય સુખ દુઃખની પરિણતિ સ્પષ્ટ રીતે
સમજી શકે અને પાપ કર્મમાં રક્ત એવા દુર્જનો મલિન વૃત્તિ તથા દુરા-

૮

ચારેનો ત્યાગ કરી સત્પ્રવૃત્તિને સ્વીકારે એથી અધીક આ દુનીયામાં ક્યો ઉપકાર પ્રશ્નસનીય છે? તેમજ વાંચન કે શ્રવણ દ્વારા કથા રસમાં લુપ્ત થયેલા માનવવર્ગને ઉત્તમ અધિકારી બનાવી નિવૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ માર્ગની ઝોળખાણુ કરાવે. વળી આપતકાલમાં કે પરાધીન સ્થિતિમાં જ સત્પ્રવૃત્તિનું આચરણુ કરે તેવા સ્વભાવવાળા અર્ધદંઘજીવોને ઉત્તમ પુરૂષોના સુખમય ચરિત્રોનાં દ્રષ્ટાંત આપી તેના મોહથી તેવીપ્રવૃત્તિઓનો જોઓ પણ લાભ લઇ શકે. તેમજ કાર્યાંતરથી મુક્ત થયેલા કેટલાક મનુષ્યો અવકાશ વખતે નિરર્થક અથડાઈને પોતાનું અમૂલ્ય જીવન વૃથા ગુમાવે છે. તેમ ન કરતાં મન, વચન અને શરીરને અમુક ટાઇમ સુધી નિયમિત કરવાનો સુગમ ઉપાય છે. વળી આવા સત્કથાનુયોગો સદુપદેશ આપી જે ઉપકાર કરે છે, તેવો માતા, પિતા, પ્રિયમિત્ર, હિતકારી મહાત્મા કે સદ્ગુરૂઓ પણ કરી શકતા નથી. કારણુ કે તેઓ તો પોતાની હયાતિમાં કરી શકે છે. આ કારણુને લીધે પૂર્વાચાર્યોએ પોતાના અમૂલ્ય સમયની સાર્થકતા આવા પરાપકારી કાર્યોમાં જ માનેલી છે. આ ચારિત્ર ઉપરથી તેમની પરાપકૃતિ સર્વત્ર જગત્ અવસ્થાને સદૈવ અનુભવે છે. વળી આ ચારિત્રમાંથી વાંચક વર્ગને પોતાનું ચરિત્ર સુધારવા માટે અનુકરણુ કરવા લાયક અનેક ઉપમાનો મળી શકે તેમ છે. ગુણાનુરાગી, સત્યશોધક અને વિવેકવંત જીવાત્માઓ આ ગ્રંથના અધિકારી છે અને તેમનેજ અનુકરણુય છે તેમજ જાણવા લાયક લક્ષો અર્થ મળી શકે તેમ છે.

વળી અદ્વિતીય રસથી ભરપુર આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર પ્રાકૃત ગાથામય છે. જેની વ્યાખ્યાન પદ્ધતિ બહુ વિશાલ અને ભિન્ન ભિન્ન દ્રષ્ટાંતોથી રચવામાં આવી છે, વળી આ ગ્રંથમાં જગત્પૂજ્ય સાતમા તિર્થંકર શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ચરિત્ર મુખ્યતાએ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તે આ ગ્રંથના નામ ઉપરથી સ્પષ્ટ થઇ આવે છે. તેમજ આ ગ્રંથમાં શ્રાવક જનોને પાળવા લાયક સમ્યક્ત્વમૂલક બારવ્રતો વિસ્તાર પૂર્વક પ્રરૂપેલાં છે. દરેક વ્રતમાં પાંચ પાંચ અતિચાર-દોષની નિરૂપણુ પૂર્વક પૃથક પૃથક અધિકાર બતાવ્યા છે. તેમજ નિરતિચાર વ્રત પાળવામાં શુભ ફલની પ્રાપ્તિ અને અતિચારનું સેવન કરવાથી અનિષ્ટ ફલ ભોગવવાં

પડે છે, વળી તે અતિચાર સેવી પ્રાણીઓના ઉદ્ધાર માટે યથોચિત દંડ વિધિ ખતાવીને દરેક અતિચાર રહિત અથવા સાતિચાર વ્રતોનું શુભાશુભ ફલનું પ્રત્યેક દ્રશ્યંતો આપી બિજ બિજ કથાઓવડે સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદન કર્યું છે. પ્રાયે દરેક પ્રકરણની પ્રસ્તુત કથાઓ આપી છે અને માત્ર વ્રતાદિકના ઉપદેશમાં જ આ ગ્રંથની સમાપ્તિ નહીં કરતાં ગ્રંથકર્તાએ પ્રસંગોપાત કથામાં બુદ્ધિનો મહિમા, કવચિત્ કલાકૌશલ્ય કવચિત્ તૃષ્ણાની વિશેષતા, સ્વભાવ વર્ણન, તેમજ કોઈક ઠેકાણે અદ્ભુત તત્ત્વવાદ વિગેરેનું વર્ણન પણ સરલ અને બહુ રસિક પદોની રચનાવડે દર્શાવ્યું છે. એટલુંજ નહીં પરંતુ તત્કાલીન લૌકિક આચાર-વ્યવહાર, સામાજિક પ્રવૃત્તિ, રાજકીય પરિસ્થિતિ, ધાર્મિક પ્રભાવ, નૈતિક જીવન તેમજ તેવા પ્રકારના કેટલાક જાણવા લાયક આનુષંગિક તત્ત્વોનો ઉલ્લેખ પણ ચૂક્યા નથી. માટે આ ગ્રંથ જે ધર્મીઓને ધાર્મિક શિક્ષણને લીધે જેમ બહુ ઉપયોગી છે, તેમ કાવ્ય રસના સ્વાદમાં બહુ લુબ્ધ, પ્રાચીન તત્ત્વોના અનુસંધાનમાંજ માત્ર લક્ષવાળા ભારત વર્ષની દિવ્ય ભાષામાં તત્ત્વ શોધવામાં ઉદ્યુક્ત, બુદ્ધિકલામાં અતિ દક્ષ અને રસિક એવા અન્ય વિદ્વાનોને પણ ખાસ મનન કરવા લાયક છે. વળી આ ગ્રંથ મૂળ પ્રાકૃત પદ્ધત્તમક હોવાથી તે ભાષા જન સમાજમાં પ્રાયે દુર્જેય છે એમ જાણી રાધનપુર નિવાસી ન્યાય-વ્યાકરણતીર્થ પંડિત હરગોવિંદદાસ ત્રિકમદાસ શ્રેષ્ઠીએ સંસ્કૃત છાયાથી વિભૂષિત કરી છે. સુરસુંદરી સેતુબંધ અને કુમારપાલ ચરિત્રાદિક અન્ય કાવ્યોની માફક પ્રાકૃત ગ્રંથમાં પરિચ્છેદ, વિશ્વાસ, સર્ગ, ઉદ્ધાસ, અને સ્તબ્ધ વિગેરે કોઈ તેવા પ્રકરણ વિભાગ ઉપલબ્ધ નહીં થવાથી તેમજ **इति श्री सुपार्ष्व जिनचरित्रे केवल ज्ञानश्री प्राप्ति तेमज्ज दरेक कथानी समाप्तिमा इति श्री सम्यक्त्व प्रशंसायां चंपकमाला कथानकं समाप्तम्** આ પ્રમાણે સંસ્કૃત ભાષામાંજ સમાપ્તિ દર્શક વાક્યો મળી આવ્યાં તે ઉપરથી ગ્રંથકારના અભિમત સ્થાનોમાં ગાથાઓનો વિભાગ કરીને પ્રકરણોના વિભાગ રચવામાં આવ્યા છે. તેમજ ગ્રંથ કર્તાએ પ્રસંગોપાત સંસ્કૃત શ્લોકો કોઈ કોઈ ઠેકાણે અન્ય ગ્રંથોમાંથી લીધેલા છે. તેઓના પાઠ તેવીજ રીતે અંક શિવાય લખવામાં આવ્યા છે. તેમજ બહુ અગત્યની કોઈક ગાથાઓ પણ મૂળરૂપે કવચિત્ લેવામાં આવી છે. વિગેરે હકિકત સુદ

૧૦

વાંચકો સ્વયમેવ જાણી શકે તેમ છે. આ ગ્રંથનો પ્રાદુર્ભાવ વિક્રમ સંવત્ ૫૨૨માં થયો હોય તેમ લાગે છે. કારણ કે તેના નિર્માતા શ્રીમાન્ લક્ષ્મણગણિ તે અરસામાં પવિત્ર પાદન્યાસવડે ભૂમંડલને પવિત્ર કરતા છતાં ભવ્ય પ્રાણિઓને ઉપદેશ આપતા હતા. તેમજ ગ્રંથની સમાપ્તિમાં ગ્રંથ પ્રશસ્તિમાં પણ તે સમય પોતેજ દર્શાવેલો છે. વળી ગ્રંથકર્તા પોતે પણ ભાગે ગુર્જર દેશમાં વિહાર કરતા હતા તે ખાખત પણ પ્રતુસ્ત ગ્રંથ પ્રશસ્તિ ઉપરથીજ સ્પષ્ટ થાય છે. આ ગ્રંથનો આરંભ ધંધુકામાં અને સમાપ્તિ માંડલમાં વિક્રમ સંવત્ ૧૧૯૯ માં થયેલી છે. તે સમયે જૈનધર્મ પ્રભાવક શ્રી કુમારપાલ નરેન્દ્ર વિદ્યમાન હતા તે ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તેઓ ગુર્જરભૂમિમાં વિશેષતાએ વિહાર કરતા હતા. ગ્રંથકર્તાનો ગચ્છ તથા ગુરૂપરંપરાનો સંબંધ સવિસ્તાર ગ્રંથકર્તાએ પ્રશસ્તિમાં દર્શાવ્યો છે તે અહીં વૃક્ષાકૃતિનું સ્વરૂપ આપી બતાવ્યો છે. હર્ષપુર ગામે ગચ્છધારી શ્રીમાન્ જ્યસિંહસૂરિ મહારાજ પ્રથમ પાટો વિરાજતા હતા. જેમકે—

જ્યસિંહસૂરિ.

અભયદેવસૂરિ.

હેમચંદ્રસૂરિ.

વિજયસિંહસૂરિ, શ્રી ચંદ્રસૂરિ, વિભુધયંદ્રસૂરિ, લક્ષ્મણગણિ

અહીંયા સંક્ષેપથી આ પ્રમાણે આ ગુરૂ પરંપરા બતાવી છે. તેઓમાં પણ વિશેષે કરીને અભયદેવસૂરિ તથા હેમચંદ્રસૂરિનો ગુણાનુવાદ પ્રસ્તુત ગ્રંથકારના સહચારી શ્રી ચંદ્રસૂરિએ પોતે રચેલા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીના ચરિત્ર પ્રશસ્તિમાં કંઈક વિસ્તાર પૂર્વક પ્રિતિપાદન કર્યો છે. તેમજ—

તસ્સ અપચ્છિમ્મ તિત્થાહિવસ્સ, તિત્થે પયદ્દમાણમ્મિ ।

સિરિપગહવાહણકુલે, ગચ્છે હરિસુવ પરતવ (? રતગય) મ્મિ ॥ ૭૨ ॥

સિરિજયસિંહોસૂરિ, સયંભરીમાંડલંમિ સુપસિદ્ધો ।

પંચવિદ્યાયારસમાયરણરઓ, ગુણનિધીજાત્તો ॥ ૭૩ ॥

૧૧

અર્થ—અપશ્ચિમ એવા તીર્થકર ભગવાનના પ્રવર્તમાન તીર્થ (શાસન) માં શ્રી પ્રજ્ઞવાહનકુલ તથા હર્ષપુર નામે ગચ્છમાં પ્રગટ થયેલા, પાંચ પ્રકારના મુનિઓના આચાર પાળવામાં ધુરંધર તેમજ શાક-ભરી દેશમાં સુપ્રસિદ્ધ અને ઉત્તમ ગુણોના નિધાનરૂપ શ્રી જ્યસિંહસૂરિ થયા, વિગેરે તે પ્રશસ્તિમાં સુપ્રસિદ્ધ છે, વળી તેઓના રચેલા ગ્રંથ, વૃત્તિ વિગેરે ધણા પ્રખ્યાત ઉપલબ્ધ થાય છે, તેમજ ભવ્ય ઉપદેશરૂપી અમૃતવડે મહા મોહ વિષથી પીડાએલા નરેન્દ્રાદિક ભગ્યાત્માઓને સચેતન કર્યા છે, તેવા મહાત્માઓના વચનપ્રભાવથીજ આ જગત્ ભાગ્યશાળી ગણાય છે. તેમજ તેઓ હાલમાં અવિદ્યમાન છતાં પણ ગ્રંથદ્વારાએ વિદ્યમાન ગણાય છે. વળી વિવિધ રસ તથા અલંકારોથી સુઘટિત એવા આ ગ્રંથનું કોઇપણ પ્રકરણ એવું નથી કે કોઇને પણ અપૂર્ણ રાખી પડતું મૂકવાની ઇચ્છા થાય; પરંતુ આ ગ્રંથ પ્રાકૃત પદમય હોવાથી તદુપરિ સંસ્કૃત છાયા છતાં પણ સામાન્ય વર્ગને વાંચવામાં પ્રાયે અનુપયોગી જાણી જનસમાજની જાણસા પૂર્ણ કરવાના હેતુથી માતૃભાષામાં અનુવાદ કરવામાં આવ્યો છે, તેમાં મૂળને અનુસારે સરળ વાક્યોની યોજના રાખી છે, કવચિત્ વાર્તાના સંબંધનું અનુસંધાન કરવા માટે જીજ્ઞાસુઓ ઉમેરવામાં આવ્યા છે, તેમજ ગાથાઓના અનુસારે દરેક અર્થની ઘટના વાસ્તવિક રીતે અપેક્ષિત રાખેલી છે, પ્રત્યેક કથાઓના મથાળે અતિચારનાં દ્રષ્ટાંત સાથે નામ આપવામાં આવ્યાં છે, દરેક વિષયોનો ક્રમ તે તે કથાઓને મથાળે અવલોકન કરવાની સુગમતા જાળવી છે.

પ્રથમ આ ગ્રંથાન્તર્ગત પ્રતોના ઉપદેશ શ્રીમાનુ સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનના મનુષ્ય અને દેવભવનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ત્યારબાદ જન્મ, વિવાહ, સાંવત્સરિક દાન અને દીક્ષા ગ્રહણ વિગેરેની યથાસ્થિત વ્યાખ્યા આપી છે, દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ પ્રભુ પોતે ભવ્ય જીવોને આનંદ આપતા સુમેરૂત્રંગની માફક કાચોત્સર્ગમાં નિષ્કંપપણે સ્થિર રહી એક દિવસ વ્યતીત કરી ખીજે દિવસે મહોન્મત હસ્તીની માફક મંદ ગતિએ વિરાજતા શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ભગવાન પારણા માટે શ્રી પાટલીખંડ નગરમાં ગયા, ત્યાં મધુકર વૃત્તિને અનુસરતા પ્રભુ મહેન્દ્રત્રેષ્ઠીના ઘર તરફ વળ્યા કે તરતજ પ્રભુનાં દર્શન કરી

૧૨

અનન્ય હર્ષથી રોમાંચ કંચુકને ધારણ કરતો શ્રેષ્ઠી પોતે ઉભો થઈ જીને-
દ્રની સન્મુખ ગયો અને બહુ પ્રેમપૂર્વક પ્રભુના ચરણ કમળમાં નમન કરી
મદ્ગદિત સ્વરે હાથ જોડી સ્તુતિ કરવા લાગ્યો કે—

કેહિં પિ અજ્ઞ ચિરસંચિર્હિં, ફલિચ્ચમ્હ તવવિસેસેહિં ।
કમ્પતરુહિં વ નૂણં, સરમહુર પચેલ્લિમ્ ફલેહિં ॥

અર્થ—હે ભગવન્ ! નિરંતર મધુર અને પરિપકવ ફલદાયક એવા કલ્પવૃક્ષોની
માફક અપૂર્વ એવાં ચિરકાલથી ઉપાર્જન કરેલાં વિશેષ તપો આજે મને
ફલદાયક થયાં. જેથી હે જગત્પ્રભો ! આપના ચરણ કમળથી પવિત્ર થએલું
આ મ્હારું ધર દેવતાઓને પણ વંદનીય થયું. વળી હે જગત્ પાલક !
જેઓ આપના મુખારવિદના લાવણ્યરસનું પાન કરે છે તે ત્રણે લોકમાં
પૂજનીય થાય છે અહો ! અમોઘ એવું આપનું દર્શન દ્વિધાપિ અંતઃ-
કરણની શુદ્ધિ કરે છે, મળરૂપી વાદળને વિખેરવામાં પ્રચંડ પવન સમાન,
કીર્તિરૂપ વેલડીને વિસ્તારવામાં મેઘ સમાન, વૈરીરૂપ ગજોંદ્રને વિદારવામાં
સિંહ સમાન, વિપદરૂપી સમુદ્રને શોષવામાં અગસ્તિ સમાન, પ્રબલ મોહ
રૂપી વિષને ઉતારવામાં જ્ઞગુલિ સમાન, દારિદ્રરૂપ શલબને સંહારવામાં
અગ્નિ સમાન, સદ્વિદ્યારૂપ સરિતાના કુલ ગિરિ સમાન, અવિદ્યારૂપ નાગિનીને
દમવામાં ગારૂડિક સમાન એવું આપનું દર્શન શું શું નથી સાધતું ? અર્થાત્
આપના દર્શનથી મોક્ષમુખ પણ મુલભ થાય છે. આ જગતમાં સર્વથા
નિવૃત્ત થએલા પરમ યોગીઓ પણ આપના દર્શનની આકાંક્ષાને લીધે
યોગાદિકની ઉપાસના કરે છે, અનેક પ્રકારનાં તપ તથા જપાદિક સાધનો
પણ આપના દર્શનથીજ સફલ થાય છે એમ પોતે કટલીક પ્રેમભક્તિ ખતાવી
પશ્ચાત્ પોતાની ઝીને ઉદ્દેશી ફરીથી ઓલ્યો હે મૃગાક્ષિ ? આવા પરિમ-
હના ત્યાગી વીતરાગ ભગવાન્ વિનાપુણ્યે કોને ત્યાં પધારે છે ? ખરેખર
આ દુનીયામાં ભાગ્યવતી તો તુંજ ગણાય, નહિ તો ચરાચર પ્રાણીઓના
ઉદ્ધારક આ જીનેદ્ર ભગવાન્ સરખા ઉત્તમ પાત્ર અહીં કયાંથી આવે ? માટે
હે સુંદરિ ? નિર્મળ ભાવપૂર્વક શુદ્ધ દ્રવ્યવડે આ પ્રભુને પારણું કરાવીને તું
ભવસાગરને ગોળપદ સમાન ગણીને જલદી તરી જા. એમ પોતાના પતિનું

વચન સાંભળી પ્રભોદવડે પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતી શેકાણીએ પણ સોનાના થાળમાં ઘૂત સાકર સહિત સુંદર પરમાત્મ ભરી પ્રભુને ઠોઠારાવવા વિનવતિ કરી, ત્યારે ભગવાને પણ જ્ઞાનથી સારી રીતે અવલોકન કરી શુદ્ધ એવો તે આહાર પોતાના કરસંપુટમાં ગ્રહણ કર્યો. તે સમયે દેવોએ આનંદ પૂર્વક દુઠ્ઠુભિનો નાદ કર્યો. અહો દાનં, અહો દાનં એ પ્રમાણે તેણે ઉદ્ઘોષણા કરી વિગેરે સર્વ અતિશય પ્રગટ થયા. અહો! આ દુનિયામાં સત્પાત્રનો સમાગમ, તેમજ દાનકર્તાનો ઉત્તમ ભાવ અને શુદ્ધ દ્રવ્યનો યોગ મળવો બહુ દુર્લભ છે. વળી પોતાના કરસંપુટમાં ગ્રહણ કરેલો તે આહાર પ્રભુ ત્યાં ઉભા રહીનેજ વાપરી ગયા. પરંતુ તેમના અતિશય પ્રભાવને લીધે કોઈ પ્રાણી દેખી શકતા નથી. તે પ્રમાણે શ્વાત્મમાં કહ્યું છે કે—

પરમાશ્વસ્યજુયાણં, હવંતિ તિત્થેસરાણ સબ્બકાલં ।

આહારા નીહારા, અદિસ્સા ચમ્મચકણ્ણં ॥

અર્થ—ભગવાનના એવા અતિશય હોય છે કે જેથી ચર્મચક્ષુષ પ્રાણીઓ તેમના આહાર અને નીહારોને કોઈ વખત દેખી શકતા નથી. આ પ્રમાણે અનેક મુનિઓ સાથે વિચરતા ભગવાન કર્મરૂપી શત્રુસૈન્યને સર્વથા નિર્મૂળ કરતા છદ્મસ્થ દશામાં નવ માસ વ્યતીત થયા બાદ અનેક દેશોમાં વિહાર કરી નજીકમાં કેવળજ્ઞાનનો સમય જાણી વારાણસી નગરીની ધ્યાન કાણુમાં સુંદર કુસુમ તથા પક્ષવોથી વિભૂષિત વૃક્ષો જેમાં રહેલાં છે એવા સહસ્રાશ્રવનમાં જગત્ પ્રભુ પધાર્યા. અર્ધજ્ઞાનથી પોતાનું કાર્ય જાણી સુરેન્દ્રો પોતપોતાના પરિવાર સહિત પ્રભુની પાસમાં આવીને દીવ્ય સમવસરણુની રચના કરી ભક્તિભાવમાં લીન થઈ પ્રભુની આગળ ખેડા, શ્રીમાન્ સુપાર્શ્વપ્રભુએ ચતુર્વિધ પરિષદ્નાં અંદર યોજન ગામિની મધુરવાણી વડે દરેકને સાનુકૂલપણે ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. જેની અંદર મુખ્ય શ્રોતા દાનવીર્ય રાજ છે. શ્રીમાન્ સુપાર્શ્વપ્રભુ પૂર્વોક્ત રાજના પ્રજ્ઞાના અનુસારે વક્તા તરીકે ધર્મના ઉપદેશ છે. મુનિ ધર્મ અને ગૃહસ્થ ધર્મ એમ અનુક્રમે ધર્મતત્ત્વોની ઉક્તિ કરવામાં આવી છે. દરેક ધર્મ તત્ત્વોનું રહસ્ય સમ્યક્ત્વ વ્રતમાં સમાયેલું છે; કારણ કે—

૧૪

સમ્યક્ત્વરત્નાન્નપરં હિ રત્નં, સમ્યક્ત્વમિત્તાન્નપરં હિ મિત્તમ્ ।

સમ્યક્ત્વબન્ધોર્ને પરો હિ બન્ધુઃ, સમ્યક્ત્વલાભાન્ન પરો હિ લાભઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આ જગતમાં સમ્યક્ત્વરત્નથી અન્ય કોઈ રત્ન નથી, સમ્યક્ત્વ રૂપ મિત્રથી અન્ય કોઈ ઉત્તમ મિત્ર નથી, સમ્યક્ત્વરૂપ અંધુથી અન્ય કોઈ અંધુ નથી, તેમજ સમ્યક્ત્વ લાભથી અપર—ખીજે લાભ નથી.

તથાચ—ધનેન હીનોડપિ ધની મનુષ્યો—યસ્યાડસ્તિ સમ્યક્ત્વધનં પ્રધાનમ્ ।

ધનં ભવેદેકભવેસુખાય, ભવે ભવેડનન્તસુખી સુદૃષ્ટિઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—સમ્યક્ત્વરૂપી પ્રધાન ધન જેની પાસે રહેલું છે તે મનુષ્ય ધન રહિત હોય તો પણ તે ધનવાન જાણવો, કારણકે ધનધાન્યાદિક સમૃદ્ધિ એક ભવમાં સુખકારક થાય છે, અને સમ્યક્દૃષ્ટિ તો ભવાંતરમાં પણ અનંત સુખનો ભોગી થાય છે.

મૂલં બોધિદ્રુમસ્યૈતદ્ દ્વારં પુણ્યપુરસ્યચ ।

પીઠં નિર્વાણહર્મ્યસ્ય, નિધાનં સર્વસમ્પદામ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આવું શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ ઓધિવૃક્ષનું મૂલ ગણાય છે. સુકૃત રૂપી નગરનું મુખ્યદ્વાર છે, મોક્ષ રૂપી મહેલનું પીઠ અને સર્વ સંપત્તિઓનો ખજાનો છે. માટે સમ્યક્ત્વ વ્રત પાલવામાં ભવ્યાત્માઓએ યત્નવાન થવું જેથી સત્કુલાદિક ઉત્તમ સામગ્રી પામીને સ્વજન્મનું સાર્થકપણું સાધવું એજ વિવેકનું મુખ્ય લક્ષણ છે. વળી સમકિતની ધૃત્યાવાળા પુરૂષોએ શુદ્ધ દર્શનની શ્રદ્ધા રાખવી, એથી ઐહિક અને પારલૌકિક સિદ્ધિ સુલભ થાય છે.

જેમકે—

અતુલસુખનિદાનં સર્વકલ્યાણવીજં, જનનજલાધિપોતં મવ્યસત્ત્વૈકચિહ્નમ્ ।

દુરિતતસ્કુઠારં પુણ્યતીર્થં પ્રધાનં, પિબત જિતવિપક્ષં દર્શનાલ્યં સુધામ્બુ ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે ભવ્યાત્માઓ ! જેની તુલના નહીં થઈ શકે એવા સુખનો નિધાન, સર્વ કલ્યાણોનું મુખ્ય કારણ, જન્મરૂપી સમુદ્રને તારવામાં નાવ સમાન, ભવ્ય સત્ત્વનું એક ચિન્હ, પાપરૂપી વૃક્ષને છેદવામાં કુદાર સમાન અને સર્વોત્તમ પવિત્ર તીર્થતુલ્ય એવા દર્શનનામે અમૃતરૂપી જળનું પાન

૧૫

કરો. જેનું સેવન કરવાથી ત્રેણિકાદિક રાજ્યો આ લોકમાં અતુલ સુખ ભોગવી અતે શિવસુખ પામ્યા છે. તદ્વથા—

શ્રીમત્કૃષ્ણનરેન્દ્ર સત્યકિત્પ શ્રીત્રેણિકાઘા:પુરા,
શ્રૂયન્તે જિનશાસને શુચિતમા: સમ્યક્ત્વત: કેવલાત્ ।
તીર્થાધીશપદોદયપ્રતિભુવં સંપ્રાપ્તવન્ત: શુભમ્ ।
તસ્માત્ત્વ પવિત્રચિત્ર સુકૃતે શુદ્ધિર્વિધેયા ભુવે: ॥ ૧ ॥

અર્થ—પ્રાચીન કાલમાં શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ, સત્યકી અને ત્રેણિકાદિક રાજ્યો જૈન શાસનમાં પ્રભાવિક બહુ પવિત્ર થઈ ગયા, જેઓ માત્ર સમ્યક્ત્વના પ્રભાવથી તીર્થંકર ભગવાનના પદ પ્રાપ્તિના સાક્ષીભૂત સુકૃતને પામ્યા છે, માટે સુદ જનોએ પવિત્ર સુકૃતના મૂળભૂત એવા તે સમ્યક્ત્વમાં શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરવી. વળી દેવતાઓને પણ દુર્લભ એવું આ સમ્યક્ત્વરત્ન સદ્ગુરૂના યોગ વિના મળતું નથી. કારણકે—

વિના ગુરુઓ ગુણનીરઘિમ્ય—સ્તત્ત્વં ન જાનાતિ વિચક્ષ્ણોડપિ ।
આકર્ષ્યદીર્ઘાયત લોચનોડપિ, દીપં વિના પરયતિ નાન્ધકારે ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે મુસુક્ષ્મો ! સદ્ગુણોને આશ્રય આપવામાં સમુદ્ર સમાન એવા ગુરુઓના સમાગમ વિના બુદ્ધિમાન પુરૂષ પણ તત્ત્વને જાણી શકતો નથી, કારણકે કાનસુધી જેનાં નેત્ર બહુ વિશાલ હોય છે તે પણ અંધકારમાં રહેલી વસ્તુને દીપકની સહાય વિના દેખી શકતો નથી, એ પ્રમાણે વિચાર કરી સદ્ગુરૂનો સમાગમ મેળવી પ્રમાદ સેવવો નહીં. વળી તે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ મેળવીને શંકિત થવું નહીં. કારણ શંકા કરવાથી સમ્યક્ત્વનો લોપ થાય છે. તે પ્રમાણે અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

આરંભે નત્થિ દયા, મહિલાસંગેણ નાસણ બંધં ।
સંકાણ સમ્મતં, પવ્વજ્જા અત્થ ગહ્ણેણ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આરંભ કરવામાં દયા સચવાતી નથી, યુવતિના સંગવડે બંધન-અર્થનો લોપ થાય છે, તેમજ શંકા કરવાથી સમ્યક્ત્વનો નાશ થાય છે અને અર્થ (ધન) ના સંપ્રદાવડે સંયમપ્રતતનો સર્વથા અભાવ થાય છે. મટે સંમ રહિત શુદ્ધ શ્રદ્ધા રાખવી. સદ્ગુરૂના વચન ઉપર વિશ્વસ્ત જેઓ

દેશથી અથવા સર્વ પ્રકારે વિરતિ પાળે છે તેઓ ઇંદ્રિઓનો વિનયમ કરી અનુક્રમે ઉચ્ચ શ્રેણિને પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ એ સર્વ પ્રભાવ સમ્યક્ત્વમાંજ રહેલો છે. વળી દાન, શીળ, તપ, જિનેન્દ્રભગવાનની પૂજા, પવિત્ર તીર્થોની યાત્રા, ઉત્તમ જીવદયા, ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવક કુલમાંજ જન્મ અને વ્રતોની પ્રાપ્તિ પૂર્વક રક્ષા આ સર્વ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વરૂપ કલ્પવૃક્ષનાં ફલ છે. આ પ્રમાણે સમવસરણુમાં વિરાજમાન થઈ શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુએ સમ્યક્ત્વની વ્યાખ્યા આપ્યા બાદ તે ઉપર ચંપકમાલાનું દર્શાવેલું આપી તેનું બહુજ દઢીકરણ કર્યું છે. વળી આ સમ્યક્ત્વવ્રતમાં પાંચ અતિચાર ટાળવાના છે. તેઓમાં પ્રથમ શંકા અતિચાર એટલે વ્રત ગ્રહણ કરતી વેળાએ શુદ્ધ અંતઃકરણ પૂર્વક ગુરૂ સમક્ષ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે, પશ્ચાત્ કેટલાક કુસંયોગોને લીધે પ્રાથમિક પ્રવૃત્તિમાં ધીમે ધીમે ફેરફાર થઈ પડે છે. જેથી હૃદય ઉદાનમાં શંકારૂપ અંકુરાઓ પ્રગટ થાય છે, અનુક્રમે તેમાંથી એવાં ફલ પ્રાપ્ત થાય છે કે જેમના સ્પર્શમાત્રથી આભાસ માત્ર પણ સમ્યક્ત્વ રહી શકતું નથી અને પુનઃ મિથ્યાત્વનો પ્રસંગ આવી પડે છે. જેથી અનેક વ્યાધિરૂપ ભયંકર જંતુઓથી અતિગહન એવો સંસાર સાગર તેઓને સેવવો પડે છે. એનું મુખ્ય કારણ તો વ્રત વિષયક અયોગ્ય શંકા કરવી તેજ ગણાય છે. અને તેમાંથી મિથ્યાત્વનો જન્મ થાય છે. ત્યારબાદ તે પ્રાણીને સન્માર્ગે ચાલવામાં અનેક આપત્તિઓ વળગી પડે છે. જેઓમાંથી મુક્ત થવું બહુજ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. વળી મિથ્યાત્વ સમાન જીવાત્માને આઘાત કરનાર ખીજી કોઈપણ વસ્તુ નથી તેમજ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

મિથ્યાત્વં પરમો રોગો—મિથ્યાત્વં પરમં વિષમ્ ।

મિથ્યાત્વં પરમઃ શત્રુ—મિથ્યાત્વં પરમં તમઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આ જગત્માં જીવાત્માઓને પીડવામાં મિથ્યાત્વ સમાન અન્ય કોઈ રોગ નથી. વળી મિથ્યાત્વ એજ પરમ વિષ જાણવું, મિથ્યાત્વ સમાન અન્ય કોઈ બલિષ્ઠ વૈરિ દેખવામાં આવતો નથી, અને ગાઠ—અંધારૂ—અજ્ઞાન પણ મિથ્યાત્વજ ગણાય છે. માટે મિથ્યાત્વની છાયાથી દૂર રહેવું. વળી મિથ્યાત્વના મોહમાં સપડાયેલો તે આડંબરી કહે છે કે—

अमालस्य भाले कथं पट्टबन्धः, अकर्णे अनेत्रे कथं गीतनृत्ये ।

अकण्ठस्य कण्ठे कथं पुष्पमाला, अपादस्य पादे कथं मे प्रणामः ॥ ११ ॥

અર્થ—જેને મૂળમાં ભાલસ્થલ જ નથી તેના ભાલમાં પટ્ટબંધની શોભા કેવી રીતે થઇ શકે ! તેમજ જેને કાન અને નેત્ર ન હોય તે ગીત તથા નૃત્યનો અનુક્રમે કેવી રીતે રસ લઇ શકે ? અર્થાત્ તેની આગળ તેઓ વૃથા છે. કંઠ વિનાના કંઠમાં પુષ્પમાલા કેવી રીતે દીપી શકે ! અને જેને ચરણુ નથી તેવાના ચરણુમાં મારે પ્રણામ કેવી રીતે કરવો ! તેમજ વળી કહે છે કે—

देवो रोगी यतिः सङ्गी, धर्मः प्राणिनिशुम्भनम् ।

मूढदृष्टिरिति ब्रूते, युक्ताऽयुक्तविवेचकः ॥ २ ॥

અર્થ—દેવને ન્યારે રોગ છોડતો નથી ત્યારે દેવ પણ મનુષ્યની માફક રોગી જ ગણાય. વળી યતિ થયા છતાં પણ સંગનો ત્યાગ નહીં કરતાં તેમાં રાગી રહે છે, અને પ્રાણીનો વધ એ ધર્મ, એ પ્રમાણે યોગ્ય અને અયોગ્યનો આલાપ કરતો મૂઠ પ્રાણી ખોટ્યા કરે છે. તદુપરાંત પોતે ધર્મથી પતિત થઇ અન્ય ખાલજીવોને અધર્મમાં દોરે છે અને તે અધર્મને ધર્મ, અવંધને વંધ, અપૂજ્યને પૂજ્ય, અસેવ્યને સેવ્ય, અતત્ત્વને તત્ત્વ તરીકે માનીને આત્મઘાતી થાય છે. માટે આના અજ્ઞાન પ્રાણીઓનો ઉદ્ધાર કરવા કૃપાળુ એવા જગત્ પ્રભુએ મણિસિંહનું દર્શાંત આપી તે પ્રસંગ ધણેજ સુગમ કર્યો છે. તેમજ ખીજે અતીચાર આકાંક્ષા—એક વસ્તુ જાણ્યા છતાં ખીજની જાણાસા થાય અને ખીજથી ત્રીજ અને ચોથીની અલિલાપા એમ અસ્થિર વૃત્તિને લીધે તેવા પ્રાણીને અશ્રદ્ધાવડે સત્ય સ્વરૂપ સમજાતું નથી અને પરિણામમાં તે બહુ દુરંત દુઃખમાં આવી પડે છે, એમ જાણી તે દ્વિતીય અતિચારની શુદ્ધિ માટે તે ઉપર મણિસિંહની કથા બહુ વિસ્તારપૂર્વક દર્શાવી છે. તેમજ વિચિકિત્સા એટલે ધર્મની જુગુપ્સા કરવી તે ઉપર ભાસ્કર વિપ્રની કથા વર્ણવી શ્રોતાઓના હૃદયમાંથી તેનો વિયોગ કર્યો છે. તેમજ પાખંડિનો સમાગમ કરવાથી ભીમકુમારની કેવી રિચિતિ થઇ પડી ! તેનો અનુભવ કરવાથી કયો શુદ્ધિમાન રોમાંચિત થયા વિના રહે ! વળી પાખંડિની પ્રશંસા કરવી તે પણ દુષ્કર્મ વિષ નાખવા બરોમ છે, સર્પને દુષ્કર્મ પાવાથી વિષની વૃદ્ધિ થયા વિના રહેજ નહીં, ઉપજી જ્વરિતને ઘૃત આપવું તે વિકૃતિનું જ કારણ છે,

૧૮

મર્કટને મદિરાપાન શાંતિદાયક નીવડે નહીં, એમ સમજી પોતાના વ્રતની શુદ્ધિ માટે સર્વથા પાખંડિની શ્લાઘા કરવી નહીં, તે સંબંધ મંત્રિતિલક મંત્રીના દષ્ટાંતવડે સારી રીતે પ્રતિપાદન કર્યો છે. પ્રથમ આ સમ્યક્ત્વ વ્રતમાં તાત્પર્યાર્થ એ સમાયેલા છે કે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનું શ્રદ્ધાન કરવું, વળી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવા છતાંપણ દર્શન તથા ચારિત્ર શિવાય તેનું મુખ્ય ફળ મળી શકતું નથી, શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

જહા સ્વરો ચંદણમારવાહી, મારસ્સમાગી ન હુ ચંદણસ્સ ।

एवंखुनाणी चरणेण हीणो, नाणस्समागी न हु सुगइए ॥ ૧ ॥

અર્થ—જેમ ચંદનના ભારને વહન કરનાર ખર ભારનો ભાગી થાય છે, પરંતુ ચંદનનો ભાગી થતો નથી, તેમ ચારિત્રથી હીન એવો જ્ઞાની પુરૂષ જ્ઞાનનોજ ભાગી થાય છે, પણ સુમતિનું ફળ તેને મળતું નથી, માટે ચારિત્ર ની મુખ્યતા દરેક ઠેકણે પ્રતિપાદન કરવામાં આવી છે. એથી જ ચારિત્ર ધારક મુનિઓનો પણ મહિમા અપૂર્વ ગણાય છે. અને તેમની ભક્તિ કરવાથી મનુષ્યો અપૂર્વ ફલ મેળવે છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

दत्तेऽसौ सर्वसौख्यानि, त्रिशुद्धयाऽऽराधितो मुनिः ।

विराधितश्च तैश्च—नरकाऽनल्पयातनाः ॥ ૧ ॥

અર્થ—મન, વચન અને શરીરવડે આરાધન કરાયેલા મુનિમહાત્મા આરાધકને સર્વ સુખદાયક થાય છે, અને તે મુનીંદ્રની વિરાધના કરવાથી તિર્યક તથા નરક સંબંધી અનેક યાતનાઓ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે સક્રિય વા અક્રિય, ગુણુત્ત કિંવા અગુણુત્ત, જ્ઞાની અથવા અજ્ઞાની અને જેમ તેમ પણ મુનિવેષધારી એવા યતિનું દર્શન કરી ગૌતમસ્વામી સમાન માની તેમની ભક્તિ કરવી, એજ જન્માંતરમાં પણ હિતકારક થઈ પડે છે. તે સંબંધી શાસ્ત્રોમાં યથાર્થ વિવેચન કરેલું છે. સ્થુલ પ્રાણોની હિંસાથી અટકવું તે સ્થુલ પ્રાણાતિપાત નામે પ્રથમ વ્રત કહેલું છે. તેમાં સ્થુલ પ્રાણુ એટલે શું ? અને તેઓની વિરતિ કેવી રીતે પાળવી ? વિગેરે યથાસ્થિત સ્વરૂપની વ્યાખ્યા વિજ્ઞયચંદ કુમારના દષ્ટાંતથી પ્રતિપાદન કરી છે. તેની ઉપેક્ષા કરવાથી તેમાં પણ પાંચ અતિચાર લાગે છે, તે દરેકનાં પૃથક પૃથક દષ્ટાંત આપી શ્રી પ્રભુએ નિરતિચર વ્રત શુદ્ધિ બતાવી છે, ત્યારબાદ સ્થુલ મૃષાવાદ વિરમણુ વ્રત

૧૯

બીજા સ્થાનમાં ક્રમ વડે પ્રાપ્ત થાય છે. તે ઉપર કમલ શ્રેણીનું દર્શાવત સવિસ્તર ઘટાવ્યું છે, જેના શ્રવણમાત્રથી મૃષાવાદની પરિણતિ સર્વથા શિથિલ થાય છે. વળી મિથ્યાવાદી પુરૂષને કોષપણ વિશ્વાસ રાખતું નથી અને દરેક સ્થલે તે અપમાનનું પાત્ર થાય છે. વળી શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

અસત્યમપ્રત્યયમૂલકારણં, કુવાસનાસદ્ગમૃદ્ધિવારણમ્ ।

વિપન્નિદાનં પરવચ્ચનોર્જિતં, કૃતાઽપરાધં કૃતિભિર્વિવર્જિતમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—અવિશ્વાસનું મૂલ કારણ, ખરાબ વાસનાઓનું નિવાસ સ્થાન, સમૃદ્ધિઓને નિવારવામાં અર્થલા સમાન, વિપત્તિઓનો મૂલ હેતુ, અન્યજનોને છેતરવામાં અતિદક્ષ અને અપરાધોના ખગ્નનારૂપ એવું અસત્ય વચન જ્ઞાનિ પુરૂષોએ સર્વથા ત્યાગ કરેલું છે. વળી મૃષાવાદનો દરેક શાસ્ત્રકારોએ દૂરથી પરિહાર કરેલો છે. જેમકે—

લિङ્ગિનાં પરમાધારો - વેશ્યાનાં પરમો નિધિઃ ।

વણિજાં પરમાનીવી, મૃષાવાદ ? નમોઽસ્તુ તે ॥ ૧ ॥

અર્થ—લિંગધારક એવા મિથ્યાત્વિઓનો મુખ્ય આધાર, તેમજ વેશ્યાઓનો ઉત્તમ નિધાન અને વણિક્ષ લોકોનું ઉત્કૃષ્ટ જીવન એવા હે મૃષાવાદ ? તને દૂરથી નમરકાર. વળી તેના દુર્ગુણો એટલા બધા અવાચ્ય છે કે અન્ય દોષનું નિવારણ કરવું સુલભ છે, પરંતુ આ મૃષાવાદનો ઉપચાર બહુ દુર્લભ છે. તે પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં પ્રતિપાદન કર્યું છે કે—

પારદારિકચૌરાણા-મસ્તિકાચિત્પ્રતિક્રિયા ।

અસત્યવાદિનઃ પુંસઃ, પ્રતિકારો ન વિદ્યતે ॥ ૧ ॥

અર્થ—પરસ્ત્રીગમન અને પરધન હરણ એ મ્હોટા દોષ ગણાય છે; પરંતુ તેઓની કોષ રીતે પ્રતિક્રિયા-નિવૃત્તિ શાસ્ત્રકારોએ બતાવેલી છે, છતાં પણ અસત્ય બાધી પુરૂષને તરવાનો ઉપાય નથી. એ પ્રમાણે જ્ઞાની પુરૂષોનું મંતવ્ય સત્ય છે. કારણકે—

યત્ર યો મુચ્યતે પ્રાય-સ્તત્ર સ્તેયં કરોતિ સઃ ।

કથં ન હરતે વારિ, વારિમધ્યસ્થિતા ઘટી ॥ ૧ ॥

અર્થ—જ્યાં આગળ જે મૃષાવાદ પ્રવેશ કરે છે ત્યાં તે ચૌર્ય કર્યા

૨૦

શિવાય રહેતો નથી, અર્થાત્ મૃષાવાદના અંગમાં ચોરી રહેલી છે, કારણકે જળની અંદર રહેલો ઘટ જળનું હરણુ કેમ ન કરે ? આ પ્રમાણે અનેક દૂષણોથી ભરપૂર એવા મૃષાવાદનો સર્વદા પરિહાર કરવો. આ મૃષાવાદની વિરતિ વિષે કમલત્રેષ્ઠીની કથા બહુ અસરકારક વર્ણુ થી છે, વળી મૃષાવાદ વિરતિમાં અકસ્માત કોઇને અવર્ણુવાદ આપવો, એકાંતમાં અન્યના ગુણ વૃતાંતને બાહર કરવું, પોતાની સ્ત્રી સંબંધી ગુણ વાર્તા અન્યને જણાવવી, અસત્ય ઉપદેશ આપવો અને પરવંચના માટે કૂટલેખ લખવા એ પાંચ અતિચારોનું સ્વરૂપ ભુવન પતાકા, ધરણુ, મદન, પદ્મવણિદ્ અને બંધુદત્તના દ્રષ્ટાંતથી અનુક્રમે સ્પુટ રીતે વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. તેમજ સ્યૂલ અદત્ત વસ્તુનું આદાન-ગ્રહણ કરવું તે સ્યૂલાદત્તાદાન એટલે ચૌર્યથી દૂર રહેવું. તે અદત્તાદાનવિરતિ વૃત્ત કહેવાય, હવે તે વૃત્તની રક્ષા માટે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વધારી પુરૂષોએ પ્રમાદ સેવવો નહીં, કારણકે ચૌર્યવૃત્તિ આ લોકમાં વધ, બંધનાદિકનો હેતુ ગણાય છે અને ભવાંતરમાં પણ જેથી અનેક યાતનાઓ ભોગવવી પડે છે, વળી તે સંબંધી શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે—

યન્નિર્વર્તિત કીર્તિધર્મનિધનં, સર્વાંગસાં સાધનં,
 પ્રોન્મીલદ્વધબન્ધનં વિરચિત્—, ક્લિશાયોદ્વોધનમ્ ।
 દૌર્ગત્યૈકનિબંધનં કૃતસુગ—, ત્યાવલેષસંરોધનં,
 પ્રોત્સર્પત્પ્રથનં જિષ્ટક્ષતિ ન ત—, દ્વીમાનદત્તં ધનમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જે ચોરીનું ધન પ્રસિદ્ધ એવી કીર્તિ અને સંપત્તિનો નાશ કરે છે, તેમજ સર્વ દુઃખોનું સાધન, વધ તથા બંધનને પ્રગટ કરનાર, ક્લિષ્ટ આશયોને ઉત્પન્ન કરનાર, દુર્ગતિનું મુખ્ય કારણ, સુગતિ-મોક્ષ સુખના સમાગમનો રોધ કરનાર અને સંત્રામાદિકનો ભય ઉપજવનાર છે, તેવા અદત્તદ્રવ્યને ગ્રહણ કરવાની કથા બુદ્ધિમાન ઇચ્છા કરે ? અર્થાત્ કોઇએ ન કરવી જોઇએ. વળી પરંધન હરણુ કરવા કરતાં દિશાઓમાં પ્રસરતી અગ્નિની જ્વાલાઓમાં પ્રવેશ કરવો શ્રેષ્ઠ છે, તેમજ કોપાયમાન શેષનાગની ક્ષણાઓનું ચુંબન અને હાલાહલ વિષપાનમાં સાહસ બુદ્ધિ ઉત્તમ ગણાય. એમ સમજી અદત્તાદાનની રક્ષા ભવ્યાત્માઓએ અવશ્ય કરવી જોઇએ. જેથી ઉભય લોકની સિદ્ધિ થાય છે. એમ શાસ્ત્રમાં પણ સંભળાય છે કે—

૨૧

અદત્તં નાદત્તે, કૃતસુકૃતકામઃ કિમપિ યઃ,
 શુભશ્રેણિસ્તસ્મિન્, વસતિ કલહંસીવ કમલે ।
 ત્રિપત્તસ્માદૂરં, વ્રજતિ રજનીવામ્બરમણે,-
 વિનીતં વિદ્યેવ, ત્રિદિવશિવલક્ષ્મીર્મજતિ તમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—કરી છે સુકૃતની ઇચ્છા જેણે એવો જે પુરૂષ કંઈપણ અ-
 દત્ત વસ્તુને પ્રહણ્ય કરતો નથી, તેને વિષે સુકૃતની પરપંરા કમલના વનમાં
 કલહંસીની માફક નિવાસ કરે છે, અર્થાત્ તેને છોડતી નથી, સૂર્યથી રાત્રીની
 જેમ તેનાથી વિપત્તિ દૂર ચાલી જાય છે, તેમજ વિનયવાન પુરૂષને વિદ્યાની
 જેમ તેને સ્વર્ગ અને મોક્ષની લક્ષ્મી પણ બને છે. વળી કેટલાક એમ સમજે
 છે કે ચોરી કરીને જે ધર્મ કાર્યમાં તે ધનનો ઉપયોગ કરે તો તે ચોરી કર-
 નારને તજ્જન્ય પાપ લાગતું નથી, એ પણ તેઓનું ખલુ ભૂલ ભરેલું સ-
 મજ્જવું છે, કારણકે જે મૂર્ખ માણસ ચોરી કરીને સુકૃતની ઇચ્છાથી તે ધન
 વાપરે છે તે ચંદનવૃક્ષને આળીને તેના કાલસાના વેપાર ઓરોબર છે, વળી
 આ સંબંધમાં દેવયજ્ઞ વણિકની કથા અદ્ભુત રૂપમાં વર્ણવી છે, તેનું વાં-
 ચન કિંવા શ્રવણ કરવાથી અદ્વિતીય ઓષદાયક થાય છે. વિશેષમાં આ વ્રત-
 ની અંદર પણ પાંચ અતીચારનું સ્વરૂપ સમજવું, જેમકે ચોરીના ધનનો
 વિક્રય તરીકે સ્વીકાર કરવો નહોં અન્યથા નાહટની માફક દુર્દશા ભોગવવી
 પડે. તેમજ ચોર લોકોને સહાય આપવામાં અતિચાર લાગે છે, તે સંબંધી-
 જ્ઞાન મહત્તા પ્રકાંત ઉપરથી ખલુ સુલભ છે. વળી વિરૂદ્ધ રાજ્યમાં પોતાની
 મતલબ સાધવા રાજવિરૂદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરવી નહોં, અન્યથા ઉદયનમંત્રીની
 માફક અવાચ્ય સ્થિતિને આધીન તે થાય છે, કોઈપણ વસ્તુનો ક્યવિક્રય
 કૂટતોલ અથવા માપથી કરવો કરાવવો નહોં, કારણકે તેથી અતિચાર-દોષ
 લાગે છે, તે જાણવા માટે વરૂણ શ્રેષ્ઠીની કથા આપવામાં આવી છે. તેમજ
 કોઈપણ વસ્તુમાં હલકા ભાવની તત્સમાન આકૃતિવાળી અન્ય વસ્તુ
 મેળવીને જે પુરૂષ લોભને વશ થઈ અકૃત્ય સેવે છે તે પાંચમો અતીચાર
 ગણાય છે, તે ઉપર સાગરચંદ્રની કથા આપવામાં આવી છે, જેથી તજ્જન્ય
 દોષ હસ્તામલકવદ્ જાણવામાં આવે છે.

હવે ચોથું વ્રત પરસ્ત્રીગમન વિરમણ્ય એ નામથી પ્રસિદ્ધ છે. આ ચતુર્થ

વ્રત પાળવાથી પ્રાણીઓની સર્જીતિ થાય છે. જેઓ સર્વથા પાળવાને અશક્ત હોય તેમણે પોતાની પરિણીત સ્ત્રીને વિષે જ સંતોષ માનવો. અન્ય સ્ત્રીઓ નો સર્વથા ત્યાગ કરવો ઉચિત છે. વળી કેટલાક મૂઠ પ્રાણીઓ મોહાંધ યદ્દ રૂપવતી એવી પરસ્ત્રીનું સ્વરૂપ જોઈ આનંદ માને છે તેઓ આ લોકમાં બહુ અધમ સ્થિતિમાં આવી પડે છે એટલુંજ નહીં પરંતુ લોકમાં બહુ ધિક્કારને પાત્ર બને છે. અને તેઓનું મુખપણુ અદર્શનીય થાય છે. માટે હે ભવ્યાત્માઓ ! પરકીય સ્ત્રીનો ત્યાગ કરવો. તેજ પ્રમાણે શાસ્ત્રકાર કહે છે કે—

અલસાભવતાડકાર્યે, પ્રાણિવધે પજ્જુલા સદા ભવત ।

પરતસિષ્ઠુ બધિરા-જાત્યન્ધાઃ પરકલત્રેષુ ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે ધર્મજ્ઞાસુઓ ! તમારે જો સદ્ગતિ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તો શ્રેષ્ઠ જનોએ નિર્દિત એવા નીચ કાર્યમાં આળસુ બની નિરૂઘોગી થાઓ, તેમજ પ્રાણીઓનો વધ કરવામાં હમ્મેશાં પાંગળા બનો, પર પીડાઓમાં બધિરતા ધારણુ કરવી અને પરસ્ત્રીઓને વિષે જન્માંધની માફક પ્રવૃત્તિ કરવી. અર્થાત્ તેમની ઉપેક્ષા કરવી. તેમજ અન્યત્ર પણુ કહ્યું છે કે—

યસ્તુ સ્વદારસન્તોષી, વિષયેષુ વિરાગવાન્ ।

ગૃહસ્થોઽપિસ્વશીલેન, યતિકલ્પઃ સકલ્પ્યતે ॥ ૧ ॥

અર્થ—જો પુરૂષ કામાદિક વિષયોમાં વિશેષ રાગનો લાગ કરી પોતાની સ્ત્રી વિષે સંતોષ માની પ્રવૃત્તિ કરે છે, તે ગૃહસ્થકોટીમાં વર્તીતો છતો પણુ પોતાના શીળવડે મુનિ સમાન ગણાય છે. મુનિઓ સર્વથા બ્રહ્મચર્ય વ્રતના આરાધક હોય છે; પરંતુ ગૃહસ્થો દેશથી એટલે પોતાની પરિણીત સ્ત્રીસિવાય અન્ય સ્ત્રીઓના ત્યાગી હોય તેઓને મુનિની તુલના આપી શકાય. કારણુકે દૈશિક પ્રવૃત્તિથી તેઓ બ્રહ્મ વ્રતના આરાધક ગણાય, એમ સમજ પરસ્ત્રીનો સર્વદા ત્યાગ કરવો, વળી કહ્યું છે કે—

જો વજ્જઈ પરદારં, સો સેવઈ નો કયાઈ પરદારં ।

સકલત્તે સંતુદ્ધો, સકલત્તો સો નરો હોઈ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જો પુરૂષ આત્માના હિત માટે પરસ્ત્રીનું સેવન કરતો નથી, તે કાઇપણુ વખત અન્યદ્વારમાં પરિબ્રમણુ કરતો નથી, અને પોતાની સ્ત્રીને

૨૩

વિષે સંતુષ્ટ એવો તે નરરત્ન સમગ્ર લોકોનો રક્ષક થઈ પડે છે. અર્થાત્ સર્વ જનો તેના તાબામાં રહે છે. બલે મનની અશુદ્ધતા હોય, છતાં પણ જેઓ કાષિક અહ્યયર્થ અખંડિત પણે પાળે છે તેઓની અસદ્ગતિ થઈ શકતી નથી. દેવ, દાનવ, ગંધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર વિગેરે અમાનવપણુ દુષ્કર એવા અહ્યવ્રતનું જે પાલન કરે છે તેમના ચરણુ કમલમાં નમન કરે છે, અહો આ દુનિયામાં અહ્યયર્થનો અપૂર્વ પ્રભાવ છે, જે અહ્યયર્થનો ત્યાગ કરવાથી પોતાના કુળની અવનતિ થાય છે એટલુંજ નહીં પરંતુ તેવા વ્યભિચારી મનુષ્યોની પ્રજા પણુ વર્ણુશંકર થાય છે. જેથી તેઓને ધર્માધર્મનો વિચાર પણુ દુર્લભ થઈ પડે છે અને પોતાના કલ્પિત વિચારોને તેઓ આધીન થઈ પડે છે, બાદ તેઓ ધર્મથી વિમુખ બની અધર્મના ઉપાસક થઈ અકાર્યસેવી થાય છે. આ પ્રમાણુ અનર્થની પરંપરા પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ સમજવાની શક્તિ છતાંપણુ તેઓ જાણતા નથી કે પોતાની સ્ત્રી પોતાને સ્વાધીન છતાં આ માટે અન્યની સ્ત્રી ઉપર આસક્ત થવું ! આવો વિચાર તેવા મૂઠ પ્રાણીઓને ક્યાંથી આવે ! કારણુકે સુંદર જલથી ભરેલું કેવું મળનું સરોવર હોય છે ! છતાં કાગડો ઘડાના જલનું પાન કરી આનંદ માને છે. વળી પર સ્ત્રીમાં લંપટ બનેલા મનુષ્યો શ્વાનની માફક દરેક ઠેકાણુ અપમાન પામે છે વિગેરે પરદાર સેવનમાંથી અનેક દુર્ગણો પ્રગટ થાય છે એમ લક્ષ્યમાં રાખી સજ્જનોની રીતિ છોડવી નહીં. તેમજ ગુરૂ સાક્ષીએ લીધેલું વ્રત સાવધાન પણુ પાળવું, તે સંબંધી કહ્યું છે કે—

વરં અર્ગિમિ પવેસો, વરં વિસુદ્ધેણ કમ્મુણા મરણં ।

મા ગહિગ્રવ્વયમંગો, મા જીઝં સ્વલીઝ સીલસ્સ ॥ ૧ ॥

અર્થ—મનુષ્યોએ બળતા અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો અને વિશુદ્ધ કર્મવટે મરણુક્રિયા થાય તે શ્રેષ્ઠ ગણાય, પરંતુ ગ્રહણુ કરેલા વ્રતનો ભંગ કરવો નહીં. તેમજ શીલથી ભ્રષ્ટ થયેલા પ્રાણીનું જીવન બહુજ નિંદ્ય ગણાય છે. માટે પોતાની ઇંદ્રિયોની વ્રતિ નયમસરે રાખવી, નેત્રની સફલતા માત્ર પરમાત્માની ભૂત્તિના નિરીક્ષણમાં સમાયેલી છે. પરંતુ મોહક પદાર્થોમાં ચંચળવ્રતિ રાખવી નહીં. તેમજ રાગાદિક વિષયોના પરિશીલનથી અધર્મની પ્રવૃત્તિ વધી પડે છે અને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ નિર્મૂળ થાય છે. માટે જેમ અને તેમ રાગાદિકનો મોહ છોડી દેવો. કહ્યું છે કે—

૨૪

રાગાદયો હિ રિપવો જિનનાયકેના-જીયન્ત ચે નિજવલાદ્વલિનોડપિ વાદમ્ ।
પુષ્પાન્તિ તાન્જજહધિયો હૃદયાલયે ચે, તેષાં પ્રસીદતિ કથં જગતામધીશઃ ॥૧૧॥

અર્થ—મહાન્ બલવાન્ એવા પણ જે રાગાદિક શત્રુઓના જીનેંદ્ર ભગવાને અત્યંત પરાજય કર્યો છે, તેઓને જે જડ બુદ્ધિઓ પોતાના હૃદય ભવનમાં વાસ આપી પુષ્ટ કરે છે તેઓની ઉપર જગતપતિ પરમાત્મા કેવી રીતે પ્રસન્ન થાય ! અર્થાત્ પોતાના અકૃત્યને લીધે ધર્મ વિમુખ થઇ દુર્ગ-નોની સંગમાં રખડે છે. આ સંબંધી અપૂર્વ વિવેચન વીરકુમારના દૃષ્ટાંતથી દર્શાવવામાં આવ્યું છે. વળી વેશ્યા તેમજ અન્યની રાખેલી સ્ત્રી તરફ જે ગમન કરે છે તે આ વ્રતમાં પ્રથમ અતીચાર ગણાય છે. તે ઉપર વજ્રની કથા આપેલી છે, તેમજ ખીજા અતીચારમાં દુર્લભની કથા છે. કામક્રીડામાં આસ-ક્રત થઈ જે મનુષ્ય વિલાસ સુખ ભોગવે છે તે ત્રીજે અતીચાર ગણાય અને તેની દહતા માટે દુર્લભનું દ્રષ્ટાંત જણાવ્યું છે. અન્ય ખાલક ખાલિકાઓના વિવાહમાં ધર્મ માની જેઓ તેવા પ્રકારનો અસદ્ વ્યવહાર અંગીકાર કરે છે તેઓને અતીચાર લાગે છે તેમાં દુર્ગનું દૃષ્ટાંત આપી સરલ અને અસરકારક વિવેચન કર્યું છે. તેમજ નવીન નવીન વસ્તુઓમાં નિઃસીમ અભિલાષા કરવી તે પાચમે અતીચાર ગણવો, અને તેના સેવનથી અપાર દુઃખો ભોગવવાં પડે છે માટે ત્રીજ અભિલાષાનો સર્વદા ત્યાગ કરવો, હૃદયના સંતોષ સિવાય તૃષ્ણાની શાંતિ થતી નથી. તેમજ કહ્યું છે કે—

આકાંક્ષિતાનિ જન્તૂનાં, સમ્પવ્યન્તે યથા યથા ।

તથા તથા વિશેષામૌ, મનો ભવતિ દુઃખિતમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જેમ જેમ પ્રાણીઓના ઇષ્ટ મનોરથ સિદ્ધ થાય છે, તેમ તેમ તેઓનું મન વિશેષ અર્થની પ્રાપ્તિમાં દોડે છે અને પરિણામે બહુ દુઃખી થાય છે. વળી તેઓના વિચાર તરંગો હૃદય સાગરમાં ઉત્પત્તિ, રિચિતિ અને લયભાવને પામ્યા કરે છે. જેમકે—

રાત્રિર્ગમિષ્યતિ ભવિષ્યતિ સુપ્રભાતં, માસ્વાનુદેષ્યતિ હસિષ્યતિ પક્કજશ્રીઃ ।

ઈત્યંવિચિન્તયતિ કોશગતે દ્વિરેફે, હા ? મૂલતઃ કમલિનીં ગજઝગ્જહાર ॥૧૧॥

અર્થ—સૂર્યનો અસ્ત થવાથી છીડાઇ ગયેલ કમલની અંદર બંધાઈ

૨૫

ગયેલો ભ્રમર વિચાર કરવા લાગ્યો કે રાત્રી ચાલી જશે, પ્રભાતકાળ પ્રગટ થશે, સૂર્યનો ઉદ્દોત સર્વત્ર આનંદ આપશે અને કમલની શોભા પણ ઉત્તમ અકારે વિકાસ પામશે એટલે મ્હારું બંધન છુટી જશે એમ તે પોતાનો મનોરથ લંબાવતો હતો. તેટલામાં દેવયોગે ત્યાં હરતી આવ્યો અને તત્કાળ તે કમલની વેલીને મૂળમાંથી ખેંચી લીધી. આ વાક્યાર્થનું તાત્પર્ય માત્ર એ છે કે આ ભ્રમરની માફક મનુષ્યોની તીવ્ર અભિલાષાઓ નિષ્ફળ નીવડે છે, વળી ઈદ્રિયો રૂપી અશ્વેથી વહન કરાતો અને તૃષ્ણા રૂપી પ્રયત્ન સારથિએ ચલાવેલો મનોરથ રૂપી ઉત્તમ રથ છે, જેની અંદર આરૂઠ થયેલું આ સર્વ જગત જન્મ મરણ રૂપી પંથમાં વારંવાર ભ્રમ્યા કરે છે. ધન, જીવિત, સ્ત્રી, પુત્ર અને ભોગાદિકને વિષે ઇચ્છાનુસાર તૃપ્તિ પામ્યા શિવાય સર્વ પ્રાણીઓ દેહ છોડી ચાલ્યા ગયા. તેમજ વર્તમાન કાલમાં તેવી સ્થિતિ જોવામાં આવે છે અને ભવિષ્યમાં પણ તેજ પ્રમાણે ચાલ્યા જશે. માટે સદ્બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરી સમજવું કે અત્યંત અભિલાષા ભવાંતરમાં પણ સુયશની માફક બહુ દુઃખદાયક થાય છે. તે સંબંધ સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યો છે.

સ્થૂલ પરિગ્રહ એટલે સ્થૂલ કોષ્ટપિણુ વસ્તુનો સંગ્રહ કરવો તે સ્થૂલ પરિગ્રહ વ્રત કહેવાય. હવે આ વ્રતનો નિયમ કરવો કે અમુક વસ્તુનો અમુક અંશે પરિગ્રહ કરવો અને અન્યનો ત્યાગ એમ નિયમ કરવો તે સમ્યક્ત્વધારી શ્રાવકને ઉચિત છે. આ પરિગ્રહનું પ્રમાણ જેમ જેમ સ્વરૂપ હોય તેમ તેમ અધિક ફલદાયક થાય છે. કેટલાક શંકા કરે કે પરિગ્રહ—ઉપયોગી વસ્તુ રાખવામાં દોષની કલ્પના શા માટે કરવી ? અને પરિગ્રહમાં તેવાં કયાં દૂષણો રહેલાં છે ? તેના જવાબમાં અન્ય શાસ્ત્રકારો પણ લખે છે કે—

ક્રીડોદ્યાનમવિદ્યાનાં, વારિધિર્વ્યસનામ્મસામ્ ।

કન્દસ્તૃષ્ણામહાવલ્લે—રેક એવ પરિગ્રહઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આ દુનીયામાં અવિદ્યાઓના વિદ્વાસ માટે ઉદ્યાન સમાન, વ્યસન રૂપી જલના સમુદ્ર સમાન, તેમજ તૃષ્ણા રૂપી મ્હોટી વેલડીના કંદ (મૂલ) સમાન એક પરિગ્રહ જ ગણવામાં આવ્યો છે. તેમજ—

પ્રલયર્થી પ્રશમસ્ય મિત્ર મધૃતે—મૌહસ્ય વિત્રામમૂઃ,

પાપાનાં ખનિરાપદાં પદમસ—દ્વયાનસ્ય લીલાવનમ્ ।

૨૬

વ્યાક્ષેપસ્ય નિર્ધર્મદસ્ય સચિવઃ, શોકસ્ય હેતુઃ કલેઃ,
કેલીવેશમ પરિગ્રહઃ પરિહૃતે-યોગ્યો વિવિક્તાત્મનામ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—પ્રશમ-શાંતિ ગુણુનો એક કટો દુઃખન, અધૈર્યનો ખાસ મિત્ર, મોહ રાગને વિશ્રાંતિનું સ્થાન, પાપ રાશિની જન્મભૂમિ, આપત્તિઓનું મુખ્ય સ્થાન, અસદ્ધ્યાનનું કીડાવન, વ્યાક્ષેપનો ભંડાર, મદનો સચિવ-પ્રધાન, શોકનો મુખ્ય હેતુ, તેમજ કલિનો એકકિલ્લાવાસરૂપ પરિગ્રહનો વિવેકી પુરૂષોએ પરિહાર કરવો. આ પ્રમાણે પરિગ્રહ વધારવામાં અનેક દોષ પ્રગટ થાય છે. તે સંબંધી મૂલ અંથકારે સારી રીતે વિવેચન આપ્યું છે. તે ઉપર સેચન શ્રેષ્ઠીની કથા આપી છે. વળી તે બાહ્ય પરિગ્રહ દશ પ્રકારનો કહ્યો છે.

જેમકે—

ક્ષેત્રં વાસ્તુ ધનં ધાન્યં, કુપ્યં શયનમાસનમ્ ।

દ્વિપદઃ પશવો માણ્ડા-બાહ્યા દશ પરિગ્રહાઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ક્ષેત્ર, જમીન, વારતુ-ગૃહ, ધન, ધાન્ય, કુપ્ય-સોનુ રૂપ, શયન, આસન, દ્વિપદ-માનવાદિક, ચતુષ્પદ અને પાત્ર એમ દશ પ્રકારનો બાહ્ય પરિગ્રહ કહ્યો છે. તેઓ તરફની મૂર્છાનો જેમ અને તેમ ત્યાગ કરવો, વળી આ વ્રતની દટતા માટે પાંચ અતિચારો ઉપર અનુક્રમે નવધન, ભરત, દેશલ, દુર્લભ અને માનદેવ વણ્ણિકની કથાઓ આપવામાં આવી છે. જેથી દરેક અતિચારોનું સ્વરૂપ સુગમ રીતે સમજાય તેમ છે.

છઠું દિગ્પરિમાણુ વ્રત છે. દરેક દિશાઓમાં અમુક મર્યાદા સુધી પ્રયાણુ કરવું એ પ્રમાણે જે નિયમ રાખવો તે દિગ્પરિમાણુ વ્રત કહેવાય. તેમાં નવધન શ્રેષ્ઠીની કથા આપી છે અને પાંચ અતિચારોની કથાઓ ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટાંતે સાથે આપવામાં આવી છે.

સાતમું ભોગ પરિભોગ વિરમણુ વ્રત બાણુવું. ભોગ એટલે જે વસ્તુનો વારંવાર ઉપયોગ કરવામાં આવે તે ભોગ અને જેનો એકજવાર ઉપયોગ થઈ શકે તેવા પદાર્થોને પરિભોગ કહેવામાં આવે છે. હવે બન્નેનો પરિહાર કરવો તે ભોગોપભોગવિરમણુ વ્રત કહેવાય, તેની વિરતિ સંબંધી ત્રિશ્વસેન શ્રેષ્ઠીની કથા આપી છે. વળી આ વ્રતના અંગમાં મધ, માંસ, દૂત અને રાત્રિભોગ-

૨૭

નનો સર્વથા ત્યાગ કરવો અને તેઓમાંથી કોઇ વસ્તુનું પણ સેવન કરવાથી અતીચાર લાગે છે. તેમજ મઘાદિકના ત્યાગ સંબંધી જણાવ્યું છે કે—

ન ગ્રાહ્યાણિ ન દેયાણિ, પચ્ચ દ્રવ્યાણિ પગિહતૈઃ ।

અગ્નિર્વિષં તથા શશ્વં, મયં માંસચ્ચપચ્ચમમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—પંડિત પુરૂષોએ અગ્નિ, વિષ, શશ્વ, મઘ અને માંસ એ પાંચ વસ્તુઓ કોઇ પાસેથી લેવી નહીં, તેમજ આપવી પણ નહીં. વળી રાત્રિ-ભોજનનો સર્વથા ત્યાગ કરવો, રાત્રિ ભોજનનો સમય મતાંતરમાં પણ અતાવ્યો છે કે—

દિવસસ્યાઽષ્ટમે માગે, મન્દીભૂતે દિવાકરે ।

નક્તં તદ્વિજાનીયા-ન્ન નક્તં નિશિમોજનમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—દિવસના આઠમા ભાગમાં સૂર્યનું તેજ મંદ થયે છતે નક્ત કાલ જણાવેો અને તે નક્ત ભોજન રાત્રિભોજન ગણાય છે માટે તે નક્ત ભોજનનો પરિહાર કરવો, વળી જેઓ એક દિવસ, પક્ષ, માસ, ચતુર્માસ, છ માસ કે એક વર્ષ સુધી રાત્રિ ભોજનનો ત્યાગ કરે છે, તેઓ પણ વૈષ્ણવ મતમાં અહુ પુણ્યશાળી ગણાય છે. તેમજ વળી કહ્યું છે કે—

નોદકમપિપાતવ્યં, રાત્રાવત્ર યુધિષ્ઠિર ? ।

તપસ્વિના વિશેષેણ, ગૃહિણાઽપિ વિવેકિના ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે યુધિષ્ઠિર ! આ લોકમાં દુર્ગભ એવો મનુષ્ય ભવ પામીને તપસ્વિએ વિશેષે કરીને રાત્રિના સમયે જલપાન પણ કરવું નહીં, તેમજ વિવેકધારી ગૃહસ્થે પણ તે પ્રમાણે વર્તવું. સૂત્રોક્ત વિધિ પ્રમાણે રાત્રિ-ભોજનનો લાગી એવો જે મનુષ્ય અવસાન ગતિ પામે તો તે અનશન વ્રતનું ફલ મેળવે છે. વળી જેઓ રાત્રિભોજનનો સર્વદા લાગ કરે છે તેઓ જન્માં-તરમાં અતુલ વૈભવવાળા વૈમાનિક દેવ જાતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેમજ રાત્રિ-ના સમયે અન્ય કાર્યોનો પણ નિષેધ કર્યો છે જેમકે—

નૈવાહુતિર્ન વા સ્નાનં, ન શ્રાદ્ધં દેવતાર્ચનમ્ ।

દાનં વા વિહિતં રાત્રૌ, મોજનં તુ વિશેષતઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—રાત્રીના સમયે અગ્નિહોમ ન કરવો, તેમજ સ્નાન, શ્રાદ્ધક્રિયા,

૨૮

દેવપૂજન, વિધિપૂર્વક દાન અને વિશેષે કરી ભોજન તો કરવુંજ નહીં. વળી જેઓ આ વ્રત ગ્રહણ કરીને વિરાધના કરે કિંવા અતિચાર સેવે તેઓ કિલ્મિષિક દેવપણે ઉત્પન્ન થાય છે તેમજ તેઓ દુર્લભ બોધી થાય છે એમ સમજી દત્ત વશિકે રાત્રિ ભોજનનો સર્વથા પરિહાર કર્યો, જેથી જન્માંતરમાં સુખી થયો. માટે અન્ય શ્રાવકોએ પણ નિરતિચાર વ્રત પાળવું.

આહમું અનર્થ દંડ વિરમણ વ્રત કહ્યું છે તેમાં વિમલ શ્રેષ્ઠીની કથા દર્શાવી છે વિમલે યતના પૂર્વક આ વ્રતની નિરતિચાર આરાધના કરી તેનું ફલ તેણે ઉત્તમ પ્રકારે મેળવ્યું અને સહદેવ તેના પ્રસંગમાં હતો પરંતુ સ્વે-ચ્છાચારી થઈ પ્રવૃત્તિ કરવાથી બહુ દુઃખી થયો તે બાબત તેની કથા ઉપર-થીજ સ્પષ્ટ થાય છે તેના અતિચારો પૃથક્ પૃથક્ દૃષ્ટાંત સાથે મિત્રસેન વિગે-રેના સંબંધથી વર્ણવ્યા છે. હવે નવમું સામાયિક વ્રત--સામાયિક એટલે બે ધડી સુધીનો સમય. જે સમયમાં મન, વચન અને શારિરીક સંયમથી સ્વા-ધ્યાય કરવો. સમભાવમાં રહીને સામાયિક કરવું. જેમકે—

સામાઈયં કુળંતો, સમભાવં સાંવંઓ ઘડિઅદુગં ।

આઠં સુરેસુ વંધઈ, ઇત્તિ અમિત્તાઈ પલિઆઈ ॥ ૧ ॥

અર્થ—માત્ર બે ધડી સમભાવમાં રહી સામાયિક કરતો શ્રાવક તેટલા પલ્યોપમ સુધી દેવતાઓનું આયુષ્ય બાંધે છે વળી સામાયિક લાભ દુર્ધાન કરવું નહીં, માત્ર સ્વાધ્યાય જ કરવો. કારણકે—

સાવચં દલ્યત્યલં પ્રથયતે, સમ્યક્ત્વ શુદ્ધિં પરાં,
નીચૈર્ગોત્રમઘઃ કરોતિ કુગતે—,શિષ્ટં પિધતે ક્ષણાત્ ।

સદ્ધયાનં ધિનુતે નિકૃન્તતિ તતં, તૃષ્ણાલતામણ્ડવં,
વશયં સિદ્ધિસુખં કરોતિ ભવિના—,માવશ્યકં નિર્મિતમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ભવ્ય પુરૂષોએ આચરણ કરેલો સ્વાધ્યાયવિધિ સાવધ-પાપ કાર્યોનું સર્વથા દલન કરે છે, ઉત્તમ પ્રકારે સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિને વિસ્તારે છે, નીચ ગોત્રનો તિરસ્કાર કરે છે, ક્ષણમાત્રમાં કુગતિના દારને બંધ કરે છે, સદ્ધ્યાનને પ્રગટ કરે છે, ચારે તરફ વિસ્તાર પામેલા તૃષ્ણારૂપી લતા મંડપનો ઉચ્છેદ કરે છે, અધિક શું કહેવું ? દુર્લભ એવા સિદ્ધિ સુખને પણ પોતાને સ્વાધીન કરે છે, માટે સામાયિક વ્રત લઈને સ્થિર ચિત્તે સ્વાધ્યાયજ કરવો, તે

૨૯

બિના નાગદત્તના સંબંધ વડે દર્શાવેલ છે. વળી સામાયિકમાં બેસીને મનની અંદર દુઃખપ્રણિધાન કરવું નહીં, કારણકે તેથી અતીચાર (દોષ) લાગે, તે સંબંધી માન વણિકની કથા આપી છે, તેમજ બાકીના અતીચારોનું સ્વરૂપ બતાવી દરેકનાં દૃષ્ટાંત સવિસ્તર દર્શાવ્યાં છે, જેથી કોઈ પ્રકારે શંકાને સ્થાન રહેતું નથી. હવે અતિથિ સંવિભાગ એટલે દરેક શ્રદ્ધાવંત ગૃહસ્થ જનોએ પોતાને ત્યાં બનતી રસોઈમાંથી અતિથિ નિમિત્તે વિભાગ કાઢવો જોઈએ. અતિથિઓને આવતા જોઈ બહુ આદર પૂર્વક સમયોચિત ભોજ્ય વડે ભક્તિ કરવી એ ગૃહસ્થાશ્રમનો ધર્મ છે, વળી તે અતિથિનું સ્વરૂપ કેવું હોય છે ? જ્ઞાનક્રિયામ્યાં મોક્ષઃ આ વાક્યને અનુસરી કેવલજ્ઞાનવાન કિંવા ક્રિયાશ્રયી નહીં, પરંતુ ઉભયના અવલંબી હોય તેઓ અતિથી કહેવાય. તેમજ અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

તિથિપર્વોત્સવાઃ સર્વે, ત્યક્તા યેન મહાત્મના ।

અતિથિ તં વિજાનીયા-ચ્છેષમન્યાગતં વિદુઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જે મહાત્માએ સમભાવમાં રહીને દરેક તિથીઓ, પર્વો કે ઉત્સવોનો ભાગ કર્યો હોય તેવા ત્યાગી પુરૂષને અતિથિ જાણવા, તે શિવાય અન્યને અભ્યાગત જાણવો. આ ઉપરથી ઉત્તમ ચરિત્રધારક મુનિને જ અતિથિ સમજવા અને તેમની ભક્તિ વસ્ત્ર, પાત્ર અને પુસ્તકાદિવડે અનેકધા શાસ્ત્રકારોએ બતાવી છે, તે પ્રમાણે શાંતિમતી શ્રાવિકાએ ભક્તિવડે પોતાનો જન્મ સફલ કર્યો છે કેટલીક તેને વિપત્તિઓ આવી પડી છે છતાં તેણીએ દૃઢ ભક્તિ ભાવમાં સ્વકર્તવ્ય સિદ્ધ કર્યું છે. વળી એવી ભક્તિ નહીં કરવી કે માત્ર અન્યનું અનુકરણ જ થાય, કિંવા અન્યની ભક્તિ જોઈ ઈર્ષ્યાને લીધે કિલ્લટ ભાવથી ભિક્ષા દાન દેવું, આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવાથી અતીચાર દોષ લાગે છે વિગેરે ઘણી બાબત જાણવા જેવી છે. તેની મૂળકારે એવી ઘટના કરી છે કે વાયકાને કંઈપણ અગમ્ય રહે તેમ નથી. આ પ્રમાણે શ્રીમાન સુપાર્શ્વનાથ ભગવાને દાનવીર્ય રાજને ઉદ્દેશી ખાર વ્રતની વ્યાખ્યા કરીને અતિમ ભાગમાં પોતાનું અવસાન જાણી સંલેખનાનું સ્વરૂપ બતાવ્યું છે. ખાર વ્રતધારી એવા શ્રાવકે પણ અંત સમયે સમાધિ મરણ માટે વિધિ પૂર્વક સંલેખના કરવી જોઈએ. આ સંલેખના ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય એમ બે

પ્રકારની છે. ઉત્કૃષ્ટનો અવધિ આર વર્ષનો છે. તેં ભિન્ન ભિન્ન તપશ્ચર્યા વડે ખતાવ્યો છે વળી અહીં જે ક્રમ લેવામાં આવ્યો છે તેથી અન્ય ગ્રંથોમાં કૃટલીક પ્રક્રિયા ભિન્ન સ્વરૂપે ખતાવી છે. ઉક્ત પ્રકારે સંલેખનાનું આરાધન કરી શ્રી મહાયત્રંદ્ર શ્રેષ્ઠીએ સ્વર્ગસુખ પામીને પશ્ચાત્ મોક્ષ સુખ મેળવ્યું. આ પ્રમાણે દાનવીર્ય રાજાને વિધિપૂર્વક શ્રાવક ધર્મનો ઉપદેશ આપી લગવાનું નંદિવર્ધન નગરમાંથી વિહાર કરી શત્રુંજ્યાદિક તીર્થ, ગ્રામ, નગરાદિકમાં સમવસરીને લવ્ય જનોને દીક્ષા આપતા છતા વિચરવા લાગ્યા. ત્યારબાદ પોતાનો નિર્વાણ સમય નજીક જાણી સંમેતશિખર ઉપર માસિક અનશન વ્રત લીધું અને પલ્યાંકાસને સ્થિર રહી પોતે નિશ્ચલ ધ્યાને મોક્ષ પદ પામ્યા. વગેરે રસિક તત્ત્વો આ મુળ પ્રબંધમાં બહુ વિસ્તારથી જોવાશે.

અનાદિ અનંત એવા આ અતિ વિષમ સંસાર ચક્રમાં વારંવાર જન્મ મરણને ધારણ કરતો જીવાત્મા આ દુનિયામાં આવ્યો, એટલે ‘ તે ભયંકર સાગરમાં પડ્યો ’ એમ કહેવા કરતાં તે ‘ સંશય સાગરમાં પડ્યો, ’ તેમ કહેવું વધારે બહેતર છે; કેમકે આવો ભુલો પડેલો આત્મા વસ્તુતઃ શ્રદ્ધા-હીન-સમ્યક્ દર્શનથી વિમુખ રહે છે. સાંસુધી અજ્ઞાન સાગરના પ્રચંડ તરંગોમાં તણાયા કરે છે. મતલબ કે સંસારનો વાસ્તવિક અર્થ ‘ સંશય ’ એમ જો જાણવામાં આવેતો લગ્યાત્માઓ વિના પ્રયાસે-સુખપૂર્વક આત્મ-જ્ઞાનની શ્રેણીનો આશ્રય લઈ શકે છે. જ્યારે સમ્યક્જ્ઞાનના અભાવવાળો મૂઠ પ્રાણી ચિરકાળ પર્યંત સંશય જાળમાં જ ગુચવાઈને ગોથાં ખાધા કરે છે. સત્ય અને અસત્ય, સન્માર્ગ અને કુમાર્ગ, અનુકૂલ કે પ્રતિકૂલ, સુખ કે દુઃખ, પુણ્ય કે પાપ, ધર્મ કે અધર્મ, જીવ કે અજીવ, સ્વર્ગ કે નરક, સંસાર કે મોક્ષ વિગેરે દ્વંદ્વ-જોડલાઓનો તાત્ત્વિક બેધ નહીં હોવાથી અંધ અથવા ત્રિદોષ જ્વરના આવેશમાં આવી પડેલા કોઈ એક નાવિકની નૌકા સમાન તે મુગ્ધાત્માની જીવન નૌકા સંસાર સાગરની યાત્રા પ્રસંગે વિવિધ પ્રકારનાં દુઃખ તેમજ અનેક વિદ્વંસ શિક્ષાઓના આઘાતને પુનઃ પુનઃ તે સહન કરે છે. વળી પોતાનાં સંચિત પ્રારબ્ધ કર્મોના અનુસારે ગર્ભાવાસમાં તીવ્ર વેદનાઓ અનુભવતો જીવાત્મા ગર્ભનો સમય પૂર્ણ થયા બાદ જન્મ ધારણ કરે છે, ત્યારે તેની અપૂર્વ આત્મશક્તિ ઈન્દ્રિયો દ્વારા એ કાર્યક્રમમાં જાગ્રત થાય છે, તેમાં મુખ્યતાએ પ્રથમ પોતાની માતાનું જ તેને જ્ઞાન થાય છે કે

૩૧

જેથી દરેક કાર્યમાં તેનું જ સ્મરણ કરે છે. ક્ષુધા લાગે ત્યારે મા ! તૃષ્ણા લાગે કે તરત જ મા ! અન્ય કંઈ દુઃખનો સંભવ થાય તો મા ! ઠંડી લાગે તો પણ મા ! તેમ જ જે કંઈ અસહ્ય અડચણ આવી પડે તેના ઉદ્ધાર માટે દીનમુખે માતા, માતા અને માતાનું જ તે સ્મરણ કરે છે, કેમકે તે સમયે તેના પ્રેમનું મુખ્ય સ્થાન માતા જ હોય છે, તેથી પોતાના સર્વ મનોરથ સિદ્ધ કરવામાં પૂર્ણ શક્તિવાળી માતાને જ તે સર્વસ્વ માને છે. ધારણ, પોષણ, લાલન અને પાલન કરવામાં સામર્થ્યવાળી માતાને જ મુખ્યતાએ જાણે છે એટલું જ નહીં પરંતુ આ દુનિયામાં જે કોઈ પણ મહાન્ શક્તિવાળું હોય તો તે માતા જ છે અન્ય કોઈ નથી એમ તેના જાણવામાં આવે છે. વળી કોઈ વૈરશુદ્ધિથી પોતાને મારવા આવે કિંવા નેત્રાદિકના વિકાર સાથે ખીવરાવે છે ત્યારે તે ભય પામીને પોતાનું ખાસ શરણ માની માતાની ગોદમાં છુપાઈ જાય છે વળી તે એમ જાણે છે કે ત્રણ જીવનમાં માતા સમાન અન્ય કોઈ રક્ષક છે જ નહીં, પરંતુ જેમ જેમ તે આલ્યાયસ્થાનો લાગ કરી અધિક જ્ઞાન શક્તિને મેળવે છે તેમ તેમ તેની પ્રાથમિક પ્રવૃત્તિ કેવલ અજ્ઞાન મૂલક જ છે એમ તેને સમજાય છે. તે સમયે તેને જ્ઞાન થાય છે કે અહો ! હું જેનો મુખ્ય આધાર રાખુ છું તે માતા પણ મહારા પિતાની આજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરતી તેમની સેવામાં તત્પર રહે છે એટલું જ નહીં પરંતુ તેમનાં શિક્ષા વચન પણ પોતાનું કર્તવ્ય સમજી તે મૌન રહીને અંગીકાર કરે છે અને છાંયાની માફક તેમની સેવામાં હાજર રહે છે. વળી તે પોતાના મનમાં વિચાર કરે છે કે જે પરમ કૃપાળુ માતા દરેક સંકટ સમયમાં મૂકેને વક્ત્રસ્થળમાં દયાવીને ધીરજ આપે છે તેના કરતાં પણ પિતાશ્રી તો અહુ સમર્થ છે. તેમની શક્તિ અતિ અદ્ભુત પ્રકારની છે. એમ જાણવા પછી કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં કંઈક અધિક જ્ઞાનનો પ્રકાશ થવાથી તે જ્ઞાન પણ તેનું પલટાઈ જાય છે અને તે જાણે છે કે આ મહાઈ મંતવ્ય બ્રાંતિમય છે. કારણ કે ધરની અંદર છોકરાં છાંયાં વિગેરે પર અમલ ચલાવતા પિતા પણ રાજ સત્તાની કંઈ પણ આજ્ઞા મળતાં તત્કાળ તેને આધિન થાય છે એ જોવાથી તે સમજી જાય છે કે માતા-પિતા કરતાં પણ લોકમાં રાજ સત્તાનો અધિકાર બળવાન છે. આ પ્રમાણે એક પછી એક ચડતી સત્તાનો ખ્યાલ ઉભર વધતાં થતો જાય છે. અને અંતે તે જ બાળક મટીને પુરૂષ થતાં રાજ્યોથી

પણ ચડતી સત્તા (રાજનો રાજ) દેવાધીદેવ છે તેમ કોઈ પણ રાજવીને પ્રભુ સન્મુખ શીર જીકવતો જોઈને સમજણ પડે છે. ભગવદ્ ગીતામાં પણ કહ્યું છે કે—

चतुर्विधा भजन्ते मां, जनाः सुकृतिनोऽर्जुन ? ।

आर्त्तो जिज्ञासुरर्थार्थी, ज्ञानी च भरतर्षभ ? ॥ १ ॥

અર્થ—“ ભરતવંશમાં ચૂડામણિ સમાન એવા હે અર્જુન ? આ જગત્તી અંદર વ્યાધિથી ઘેરાયેલો, વિશેષ જીવાસુ, અર્થની આકાંક્ષાવાળો અને જ્ઞાની એમ ચાર પ્રકારના જીવાત્માઓ મહાર્જું ભજન કરે છે, ” આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે આ દુનિયામાં અર્થ'ડ શક્તિમાન અને સમગ્ર એ-શ્વર્થવાન કેવલ પરમાત્માજ છે. પરમાત્મ શક્તિનો ખ્યાલ થયા પછી બુદ્ધિની પકવતાના પ્રમાણમાં મનુષ્યને પરમાત્મ સ્વરૂપ ઓળખતાં ભિન્ન ભિન્ન દાર્શનિક ચર્ચા ઉપરથી જગત્ અને પ્રભુના સ્વરૂપમાં તેમજ અન્ય સૂક્ષ્મ તત્ત્વોના વિચારમાં અનેક સંશય તથા તર્ક વિતર્કના ઉઠાપોહ પ્રગટ થાય છે અને તે તરફ તેનું લક્ષ બહુજ ખેંચાય છે. જેમકે પરમ દયાલુ પરમાત્મા રૂપી છે કે અરૂપી ! હવે જે તે અરૂપી હોય તો વિકારાતીત, નિરાકાર અને અદૃશ્ય જ તે ઠરે છે, તો પછી તેના અસ્તિત્વમાં શું પ્રમાણ ? પ્રાચીન કાળમાં આપણે કેટલીક વાર ગર્ભવાસનું દુઃખ અનુભવ્યું ? તે સંબંધી ખીલકુલ ભાન હોતું નથી તો પછી સંસાર ચક્રમાં વારંવાર ભ્રમણ કરતા પ્રાણીનો પુનર્જન્મ થાય તેથી તેને શી ચિન્તા ? કિંવા નવીન ઉત્પન્ન થાય તેથી હાનિ પણ શી ? વળી પૂર્વ સંચિત કર્મોના અનુસારેજ જીવોને શુભાશુભ બુદ્ધિ તેમજ સુખ દુઃખાદિક સામગ્રી પ્રાપ્ત થતી હોય તો જે પ્રાણીનું પ્રથમજ આ ભવાટવીમાં આગમન થયું હોય તેને પૂર્વનાં સંચિત કર્મો વિના તો શુભાશુભ બુદ્ધિ પણ ક્યાંથી સ્પુરે ? તેમજ સુખ, દુઃખ, શોક, મોહ અને દ્વેષાદિક ભાવનાઓ શાથી પ્રગટ થાય ? આ પ્રમાણે હજારો સંશય રૂપ તરંગો તેના હૃદયસાગરમાં ઉછાળા મારે છે, જેથી તેની મનોવૃત્તિ રૂપ રત્નચૈણી ક્ષણ માત્ર સ્થિર રહેતી નથી. અને ઉત્તરોત્તર તેની ચંચળતા નવીન નવીન ભાવને પામે છે. વળી યથાર્થ જ્ઞાનનો પ્રકાશ તેના હૃદયમાં

સ્થિર થતો નથી, જેથી પ્રાથમિક જ્ઞાનને અસત્ય અને પશ્ચાત્ ઉદભવેલા જ્ઞાનને સત્ય તરીકે માને છે. પરંતુ પૂર્વાપર તર્ક-વિતર્કોની પરંપરાથી તે વિરામ પામતો નથી અને હમ્મેશાં વૃત્તન વિચાર શ્રેણીમાં ધસડાયા કરે છે. આ પ્રમાણે સાંસારિક કાર્યોમાં મૂઢ અનેલો જીવાત્મા સત્ય સિદ્ધાન્તના વચનામૃતોનો ભોગી થતો નથી.

એતો સ્વાભાવિક છે કે ખાલ્યાવસ્થામાં રંગ ખેરંગી કાચનો એક ટુકડો કિંવા મણિરત્ન દર્ષિગોચર થવાથી તેને અન્નેમાં તાત્વિક ભેદના અનુભવની ગેરહાજરીથી યાજી જીવને અન્ને સરખોજી આનંદ આપે છે. પરંતુ જ્યારે તે જ્ઞાનદશામાં આવે છે ત્યારે તેને કાચ અને હીરાનું સત્ય સ્વરૂપ સમજાય છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

મણિર્લુટ્તુ પાદાગ્રે, કાચઃ શિરસિ ધાર્યતામ્ ।

પરીક્ષકહસ્તગતે, કાચઃ કાચો મણિર્મણિઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ અજ્ઞાત દશામાં ચરણુના અગ્ર ભાગમાં મણિરત્નનું આભૂષણ ધારણુ કરે કિંવા સુશોભિત કાચ ખંડને ચૂડામણિના સ્થાનમાં મસ્તકે ધારણુ કરે તેથી કંઈ મણિની હાની થતી નથી, પરંતુ પરીક્ષક-જ્ઞાનીના હસ્તમાં આવવાથી કાચ તે કાચ અને મણિ તે મણિરૂપે ઓળખાય છે. ” તેમજ

કાકઃ કૃષ્ણઃ પિકઃ કૃષ્ણઃ, કોમેદઃ પિકકાકયોઃ ।

વસંતસમયે પ્રાપ્તે, કાકઃ કાકઃ પિકઃ પિકઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ—“ કાક અને કોયલ એ અન્નેનું સ્વરૂપ સ્થામ હોય છે. સ્વરૂપથી તે અન્નેનો કોઇપણ પ્રકારે ભેદ જણાતો નથી; પરંતુ જ્ઞાની પુરૂષો વસંત રૂતમાં પંચમ નાદ પ્રગટ કરવાથી કાક અને કોયલનો વિભેદ સ્પષ્ટ રીતે જાણી શકે છે. ” એમ અજ્ઞાન દશામાં પ્રાણીઓને સત્ય તત્ત્વનું યથાર્થ જ્ઞાન હોતું નથી, એ સ્વાભાવિક છે એમ છતાં વ્યાવહારિક પદાર્થોમાં જેમ જેમ જીવાત્મા નિપુણતા મેળવતો જાય છે તેમ તેમ મણિ, સુવર્ણ વગેરેનું સ્વરૂપ સમજી પ્રાચીન માન્યતાને બ્રમમૂલક સમજે

છે, વળી જ્યાંસુધી પ્રાણી અજ્ઞાનને લીધે મૂઢતાને છોડતો નથી. તાવત્ પર્યંત કાર્યાકાર્યનો વિવેક તે સમજી શકતો નથી. કહ્યું છે કે—

। काचं मणिं काञ्चनमेकसूत्रे, ग्रन्थनन्ति मूढाः किमुतत्रचित्रम् ।

વિવેકવાનપાણિનિરેકસૂત્રે, શ્વાનં યુવાને મધવાનમાહ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“અરે ! અજ્ઞાન જળમાં ગુંચવાયેલા મૂઢ લોકો કાચ, મણિ અને સુવર્ણને એક સૂત્રની અંદર પરાવે તેમાં શું આશ્ચર્ય ? અર્થાત્ એમાં કંઈ આશ્ચર્ય માનવા જેવું નથી. કારણકે વિવેકી—બુદ્ધિમાન એવા પાણિની આચાર્યે પણ એક સૂત્રમાં શ્વાન, યુવાન, અને મધવન—ઈંદ્રનો પાઠ રચ્યો છે, શું આ ત્રણેની એક સાથે રહેવાની યોગ્યતા મળ્યાય ખરી ? આ ઉપરથી કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે પ્રમા જ્ઞાનના અભાવમાં સંશયિત બુદ્ધિ થતી નથી. એમ છતાં દેવયોગે કદાચિત્ સમ્યક્ વિવેકનો લાભ થાય તો તે જીવાત્માને આ લોકમાં ચક્રવર્તીના રાજ્ય સમાન સુખો પણ અસાર ભાસે છે અને પરમાર્થ સુખનાં સાધન તેમજ અવિચલ સંપદાઓ કાઠ અપૂર્વ રૂપમાં જ તે જોઈ શકે છે, આવા ઉચ્ચસ્થાને પહોંચેલા જીવાત્માને અપર દશામાં ગણી શકાય ? વળી ચાર્વાકીનું મંતવ્ય એવું છે કે માત્ર ચક્ષુષથી દેખાય તેજ સત્ય માનવું.” એ સિદ્ધાંતનું અવલંબન કરી જો પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે તો તે પ્રાણીની સ્થિતિ પણ પૂર્વોક્ત સિદ્ધાંતના સમાનજ થાય છે.

વળી જગતચક્ષુ—સૂર્ય દરરોજ નિયમિત પણે ઉદયાચલના શિખરમાંથી નીકળી પશ્ચિમ તરફ પ્રયાણ કરતો દરેક લોકોના જોવામાં આવે છે પાશ્ચાત્ય લોકોની પદ્ધતિ પ્રમાણે શિક્ષણ અપાતી નિશાળોમાં કુમળી વયના બાલકો થોડો સમય અભ્યાસ કરે છે તેટલામાં તે શાળાઓના અસંસ્કારી શિક્ષકો પૂર્વોક્ત સત્ય સ્વરૂપનો અપલાપ કરી પોતાના બ્રાંતિજન્ય મંતવ્યને સત્ય કરવા ભાગિરથ પ્રયાસ કરે છે અને કહે છે કે સૂર્ય કિંચિત્ માત્ર પણ ચાલતો નથી. પણ ગ્રહમંડલ હમ્મેશાં સ્થિર રહે છે. આ બાબતની શોધ આધુનિક શોધકોએ ખરોખર કરેલ છે માટે અમે જે કહીએ છીએ તેજ સત્ય છે, પ્રાચીન લોકોનું માનવું ભૂલ ભરેલું સમજવું. વળી અમે અને તમે સર્વે આ સૂમંડલની સાથે દરેક કલાકે એક હળર માઇલની પૂર્વ

૩૫

દિશાને ઉદ્દેશી મુસાફરી કરીએ છીએ. પરંતુ આપણને એમ ભાસે છે કે સૂર્ય મંડલ ફરે છે, વસ્તુતઃ તે ફરતું નથી એમ કેટલાક ઉપર ટપકે દાર્શનિક પ્રમાણે આપીને આ પોતાનો સિદ્ધાંત એવી રીતે સિદ્ધ કરે છે કે જેથી આપણાં તાત્વીક પ્રમાણે પણ તેઓનો ભ્રમ દૂર કરવા ઉપયોગી થતાં નથી. એટલુંજ નહિ પણ ઘણે સ્થળે આ પાશ્ચાત્ય સંસ્કારોથી વ્યવહાર નિપુણ લોકો આ યુક્તિઓની મુકતકંઠે પ્રશંસા કરતા જોવાય છે. આ પ્રસંગે માત્ર તાર યંત્રનું દર્શાવે બસ છે. જ્યારે તારયંત્રની શરૂઆત થઈ ત્યારે પ્રથમ પ્રેક્ષકોના હૃદયમાં એમ નિશ્ચય થયો કે જ્યાં આગળ રેલગાડીના પાટાઓ હોય છે ત્યાં આગળ જ તે ગોઠવેલા તારો પોતાનું કાર્ય કરી શકે છે. કારણકે તેમાં વિદ્યુત-દાહક શક્તિ રહેલી હોય છે એમ કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ કોઈ એક પુરૂષને શોધ કરતાં જણાવ્યું કે વિદ્યુત-દાહક શક્તિ પૃથ્વીમાંજ રહેલી છે, માટે દરેક ઠેકાણે તારયંત્ર ગોઠવી શકાય છે. આ ઉપરથી હાલમાં આપણે તપાસ કરી જોઈએ તો તારયંત્ર વિનાનો પ્રદેશ ભાગ્યેજ નજરે પડશે. વળી તે પછી આગળ વધી તારના દોરડા વીના હવા મારફત સંદેશા મોકલવાનું શરૂ થયું. ત્યારેજ હવાની વ્યવહાર શક્તિના દર્શાવે પ્રગ્ન સ્વીકારવા લાગી છે. આફ્રી ત્યાં સુધી આવી શાસ્ત્રોક્ત વાતોને આ અર્ધદગ્ધ વર્ગ હસી કાઢતો હતો. વળી વનસ્પતિમાં જીવ છે, હવા અને પાણીમાં જંતુ છે એ જૈનશાસ્ત્રના પ્રાચીન તત્ત્વો તરફ હાંસી કરનારા પણ હવે તે સર્વે પ્રત્યક્ષ જોવાથી તેમના ભ્રમ ભાંગી ગયા છે. અને હજુપણ જેમ જેમ વર્તમાન યુગના તત્ત્વજ્ઞો આગળ વધતા જશે તેમ તેમ તેમના શબ્દોમાં કહેવાતી નવી શોધખોળનો અંત તત્ત્વજ્ઞોના પ્રાચીન પ્રમાણોને ઓળખે સારે ખરો. વસ્તુતઃ સમ્યક્જ્ઞાનના અભાવે વર્તમાન નિર્ણય તે સત્ય અને સંપૂર્ણ કહી શકાય નહિ.

હવે જમીન તત્ત્વનો વિચાર કરીએ. કેટલાક પૃથ્વીમાં કંઈ રસ નથી તેમ ઉપલક્ષ્ય દર્શિયે કહે છે. પરંતુ ખરીવાત એ છે કે આ દુનિયામાં જે જે રસો અનુભવવામાં આવે છે તે સર્વે અપેક્ષાએ પાર્થિવ જ ગણાય છે. દર્શાવે તરીકે એક આમલીનો કચુકા મુખમાં નાખીયે છીયે તો તેથી ખીલકુલ ખટાશ લાગતી નથી, પરંતુ તેજ કચુકા પૃથ્વીમાં વાવવામાં આવે તો તે વૃક્ષરૂપ થઈ પૃથ્વીમાં રહેલા સર્વ રસોનું પૃથકરણ કરી માત્ર

૩૬

તેમાંથી ખાટા રસનું જ આકર્ષણ કરે છે અને તે આમ્લરસ તેના કૃણમાંજ આવે છે એમ નહીં; પરંતુ તેના પત્ર વિગેરેમાં પણ એતપ્રોત-સ્થિતિ કરી અળગો ચતો નથી. તેમજ શેરડીનું ખીજ રોપવાથી સાંકાડપ ખની તે કેવળ મિષ્ટ રસનો જ ઉત્પાદક થાય છે. વળી મરચાંનું ખી તીખારસનું આકર્ષણ કરે છે. કાચકાનું ખી કડવાસનું આકર્ષણ કરે છે અને દ્રાક્ષનો છોડવો મધુર રસમય સ્વાદિષ્ટ ફલોને પ્રગટ કરે છે. આ ઉપરથી સિંદૂ થાય છે કે દરેક ખીજોના અવયવોમાં વ્યાપી રહેલી કોઈ અપૂર્વ શક્તિ જમીનમાં સંકીર્ણપણે રહેલા પાર્થિવ રસોની વિભિન્નતા કરી તેઓ પોતપોતાને ઉચિત રસોનું આકર્ષણ કરે છે. જમીન, માટી કે જડ વસ્તુ વિગેરે ભિન્ન ભિન્ન નામોથી પૃથ્વી ઓળખાય છે. અને તે પૃથ્વીમાં અપેક્ષાયે દરેક રસો સ્થાયી ભાવે રહેલા છે. એથીજ સંસ્કૃતમાં એને 'રસા' એવું યથાર્થ ગુણ્યુક્ત નામ આપવામાં આવ્યું છે. તે દરેકની સાથે વ્યાપક તરીકે સંબંધ ધરાવે છે. વળી આ સંબંધિ વિશેષ જ્ઞાસા માટે ખીજું ઉદાહરણ રંગનું લેવા જેવું છે. વાદળોને પીત રંગ મળવાથી આધુનિક લોકોની શુદ્ધિ: પ્રમાણે લીલો રંગ અને છે. કિરમજી અને શ્વેતરંગના મિશ્રણથી ગુલાબી રંગ પ્રગટ થાય છે. પીત અને લાલના સયોગથી નારંગી રંગ થાય છે. આ પ્રમાણે દરેક રંગોનો આવિર્ભાવ કહી શકાય છે, પરંતુ શ્વેતવર્ણુ કયા રંગના મિશ્રણથી થાય છે ? તેનો વિચાર પણ મનોભાવમાં આવતો નથી. તેમ છતાં વસ્તુતઃ વિચારીએ તો સર્વ રંગોનું મિશ્રણ એજ શ્વેત રંગનું સ્વરૂપ ગણાય છે. કારણકે નિશ્ચય નયની અપેક્ષાએ વિચાર કરવાથી દરેક રંગોમાં દરેક રંગો ગૌણપણે રહેલા હોય છે. તેમાં અધિક આશ્રય જનક વૃતાંત તો એ છે કે સર્વ રંગો સમાન પણે એકઠા કરવામાં આવે તો શ્વેત રંગ તૈયાર થાય છે, એ વાત સર્વથા સત્ય માલુમ પડે છે. જેમકે સૂર્યના કિરણો સંક્રેદ જોવામાં આવે છે, પરંતુ તેના પ્રકાશના કિરણોને પાસાદાર કાચનું બ્લોક મૂકી પ્રયક્કરણ કરીએ છીએ તો તેમાં સૂર્યના કિરણો વિભિન્ન રૂપે પ્રગટ થાય છે. અને તેમાં લાલ, પીળો, વાદળી અને જાંબુડી વગેરે સાતે રંગો સ્પષ્ટપણે દેખાવ દે છે. આ આખતમાં હાલના વિદ્યાર્થીઓ પણ અજ્ઞાત નથી હોતા. આ ઉપરથી તડકાનો શ્વેત વર્ણુ પણ ભિન્ન ભિન્ન

૩૭

રંગોના સંયોગથી જ થયો છે, એ વાત દરેકના લક્ષમાં પ્રાયે આવ્યા વિના રહેતી નથી. અને તેમાં દરેક રંગો અનુસ્યુત રહેલા છે એ વાત નિર્વિવાદ ઠરે છે. હવે આ સ્વરૂપને જે આગળ વિશેષ વધારવામાં આવે તો આકાશનું સ્વરૂપ યથાર્થ સમજવામાં આવી જાય. કેટલાક એમ કહે છે કે આકાશ એટલે શૂન્ય અર્થાત્ કંઈપણ નહીં એ વાત ધ્યાનમાં લઈ ધણાખરા લોકો શૂન્યવાદમાં પડી જાય છે. આ પ્રમાણે તેઓની વિચારણા બહુ ભૂલ ભરેલી જણાય છે. કારણકે આકાશ એટલે અવકાશ, જેમાં સર્વ વસ્તુઓ અધિ-ધાન પણે સાવકાશથી રહી શકે છે, વળી નૈયાયિકાનું મંતવ્ય પણ એવું છે કે—‘**શબ્દગુણમાકાશમ્**’ શબ્દ એ આકાશનો ગુણ છે તો તે ઉપરથી આકાશ એક દ્રવ્ય તરીકે માનવામાં આવ્યું છે. તે ઉપરથી પણ આકાશ શૂન્ય ઠરતું નથી અને સર્વ વસ્તુરૂપ આકાશ માનવામાં આવે તેમાં કંઈ સંશય કરવા જેવું નથી. હવે પ્રકાશ અને અંધકાર સંબંધી વિચાર કરીએ. એક મનુષ્ય મધ્યાહ્ન સમયે કોટડીમાં બેસીને પોતાની ઇચ્છા મુજબ પુસ્તક વાંચે છે. તેવામાં ત્યાં આગળ ખીજે કોઈ માણસ બહારથી આવી પ્રવેશ કરે છે તો તે બેઠેલા માણસની સાથે અંધની માફક અથડાઈ પડે છે. વિચાર કરો કે એકજ સ્થાનમાં એક જણને પ્રકાશ માલુમ પડે છે અને ખીજને ખીલકુલ સુઝતું નથી. આ બંનેમાં કોનો દાંષ્ટ સાચી ગણવી, વળી કૃષ્ણ પક્ષની રાત્રિમાં મનુષ્યોને દિવાના પ્રકાશ વિના કંઈપણ દેખાતું નથી, અને ધૂવડ વગેરે કેટલાંક પક્ષિઓ પોતાના દરેક વ્યાપારો રાત્રીએ જ કરી શકે છે. અર્થાત્ આપણી રાત્રી એ તેઓને દિવસ તરીકે લેખાય છે, આ દૃષ્ટાંતો ઉપરથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે આપણી દૃષ્ટિએ જ્યાં પ્રકાશ નથી દેખાતો ત્યાં અવશ્ય પ્રકાશ હોવો જોઈએ, આપણી જેવાની શક્તિના પ્રમાણથી અધિક અથવા ઓછો પ્રકાશ હોય તો દેખી શકાતું નથી, મધ્યાહ્ન સમયમાં સૂર્યના િંબ તરફ દૃષ્ટિનો વિકાસ ખીલકુલ થઈ શકતો નથી. અધિક પ્રકાશમાં આંખો અંજઈ જાય છે એમ આપણે સારી રીતે જાણીએ છીએ. માત્ર આટલું અંતર જાણવાથી તે સંબંધી સંશય રહેતો નથી.

ટુંકમાં તત્વની વિચારણા બહુ અગોચર છે. ભલે ગમે તેટલું િંદુ સૂક્ષ્મ ભાવવાળું હોય પરંતુ તેનું પરિમાણ તો અવશ્ય હોવું જોઈએ, કારણકે જે

૩૮

સત્તાવાનું હોય તે પરિમાણાતીત હોય નહીં. અને તે જો પરિમાણાતીત હોય તો તેનું અસ્તિત્વજ શી રીતે કહી શકાય ? આ પ્રમાણે રેખાની વ્યાખ્યા પણ સમજવા જેવી છે; ' જે રેખાની માત્ર લંબાઈ છે અને પહોળાઈ નથી ' આ લક્ષણ ઉપર ધ્યાન રાખી રેખાની આકૃતિ કેવી રીતે આંકી શકાય ? ગમે તેટલી પાતળી રેખા હોય પરંતુ તેનો ગર્ભ તો હોયજ અને બંને તરફ તેનો અવધિ પણ હોવોજ જોઈએ. અન્યથા રેખા એ શબ્દ પણ અનુચ્ચારણીય થઈ પડે ? આવી રીતે દરેક બાબતમાં સંશયો ચાલ્યા કરે છે. પરંતુ સત્ય જ્ઞાનના અભાવે તેનો નિવેડો આવવો બહુ મુશ્કેલ છે. આપણે હૃદયમાં નેત્રવડે સૂર્યને જોડેલો નજીક જોઈએ છીએ ત્યાં આગળ તે હોય છે ખરો ? કદાચિત કોઈ એક દક્ષ પુરૂષ ગોળાકાર સૂર્યના બિંબ તરફ નિશાન કલ્પિતે શતદિશા-તોપનો ગોળો મારે તો તે શું સૂર્યને ઉલ્લંઘી ઘણા યોગ્ય દૂર પ્રદેશમાં ચાલ્યો જાય ખરો ? કારણકે સૂર્યનું ખરું સ્થાન આપણા લક્ષ્ય ગોચર થયું નથી અને તેના જે કિરણો દૃષ્ટિગોચર થાય છે. તે સૂર્ય અને તેના કિરણોના મધ્યસ્થ વિભાગમાં તેઓની વક્ર ગતિ થાય છે, તેથી તેમાં અષ્ટાદશ અંશની તારતમ્યતા રહે છે.

હવે જન્મના પ્રાગ્બીજની શૂન્યતાનું દષ્ટાંત તપાસીએ. પ્રથમ શૂન્યતા હોય છે, તેમાં જન્મ પામી આલ્યાવસ્થા ધારણ કરે છે અને આલ્યાવસ્થાનો ત્યાગ કરી યૌવન અને તેમાંથી વૃદ્ધાવસ્થા ભોગવ્યા પાદ પુનઃ શૂન્ય કિંવા બીજ ભાવને પામે છે. એમ ચક્રવત્ સૃષ્ટિનો ક્રમ ચાલ્યા કરે છે. આ ઠેકાણે આ વાત અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે અહીં શૂન્યનો અર્થ સર્વથા વસ્તુનો અભાવ એમ નહીં સમજવો, પરંતુ વસ્તુની મૂળ (બીજ) પ્રકૃતિ એતાત્ત્વિક અર્થ છે. માટે આકાશ એટલે સર્વથા અભાવ દ્યોતઃ-અર્થાત્ કંઈ નહીં એમ નથી, પરંતુ આકાશ દરેક વસ્તુનું બીજ સ્થાન છે. અનેક બીજો તે આકાશમાં સંગ્રહરૂપે રહેલાં છે. દરેક પ્રકારના ધાન્યોના બીજનો ભંડાર જેમ કણુમાં સમાયેલો છે, તેમ પ્રાણીઓના પંચભૌતિકાદિક બીજનો ખજાનો આકાશતત્ત્વમાં રહેલો છે. કોઈપણ વસ્તુનો કોઈપણ સમયે આત્યંતિક પ્રલય હોતો નથી. બ્રહ્માંડની અંદર સર્વ વસ્તુઓ રૂપાંતર પામી અસ્તિત્વ રૂપે કાયમ રહે છે, એમ છતાં આપણા પરિચયમાં આવેલી કોઈ પણ વસ્તુ દૃષ્ટિગોચર નહીં થવાથી અજ્ઞાનતાને લીધે આપણે એમ માનીએ

૩૯

છીએ કે તેને! નાશ થયો અને તેથી બહુ શોચ પણ કરીએ છીએ તે બાબત બહુ ભૂલ ભરેલી છે. કારણકે બરફનું રૂપાંતર જલ છે અને જલનો વિકાર થઈ વરાળરૂપે પ્રગટ થાય છે. વળી તેજ મેઘરૂપે પુનઃ વરસાદ વરસાવે છે. તેના પ્રવાહરૂપી નદીઓ પ્રગટ થાય છે. તેઓનું જલ એકદુઃ સ્વાદથી સમુદ્ર ઉત્પન્ન થાય છે, પુનઃ તે સમુદ્રમાંથી હીમની ઉત્પત્તિ થાય છે, આ પ્રમાણે સૃષ્ટિનો ક્રમ (ઉત્પાત, વ્યય અને ધ્રુવપણે) વારંવાર ચાલ્યા કરે છે. બરફનો નાશ એટલે જલની ઉત્પત્તિ, જલનો નાશ એજ વરાળનો જન્મ અને વરાળ આપણે જોઈ શકતા નથી ત્યારે પાણીનો નાશ થયો એમ આપણા માનવામાં આવે છે. પરંતુ વસ્તુ ગતિએ કોઈપણ પદાર્થનો સર્વથા નાશ થતોજ નથી. મોહરૂપી પ્રયંડ મધરમ્બોથી ભયંકર, અનેક કુવિકલ્પરૂપી તરંગોથી વ્યામ, દુષ્કર્મરૂપી શિક્ષાઓથી અગમ્ય અને વિવિધ તૃણારૂપી આવૃત્તોથી પરિવૃત્ત સંશયરૂપ મહા સાગર (સમ્યક્ જ્ઞાનનો અભાવ) ના ઉછાળા આપણી ચારે તરફ વીંટાઈ વળ્યા છે, જેની અગાધતાને લીધે કોઈક વિરલાજ તેમાંથી છુટી શકે છે. આ સંબંધી કંઈપણ કલ્પના આપણા લક્ષ્યમાં આવે તેટલા માટે વિસ્તાર : પૂર્વક આ વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. પરંતુ કોઈપણ પ્રરૂપણા આ પ્રમાણે જે સત્ય ન હોય એમ માનવામાં આવે તો પછી સત્ય એ શી વસ્તુ છે? અને આપણે કયા સત્ય પદાર્થનું અવલંબન કરી સુખ સંપત્તિ મેળવવી? આવા પ્રશ્નો સહજ ઉત્પન્ન થયા વિના રહેશે નહીં. વળી આ જીવાત્મા સુખને માટે ક્ષણ માત્ર પણ ખટપટ વિના રહેતો નથી; તેમજ પોતાનો પુરૂષાર્થ પણ તેનેજ માટે વાપરે છે, છતાં 'સુખ' નું સત્ય સ્વરૂપ શું છે? અને કેવીરીતે તે મેળવી શકાય છે? તે સંબંધી જ્ઞાન મેળવવાનો વિચાર પણ તેના હૃદયમાં આવતો નથી. તેથી તે મોહ તિમિરમાં ગુંચવાયેલો દીન પ્રાણી પૂર્વ દિશામાં જવાના મોહમાં પશ્ચિમનો રસ્તો પકડી બેભાન ચાલ્યો જાય છે. ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે નવીન નવીન વિચાર પ્રવાહથી ખેંચાઈને અનિશ્ચયને આધીન થઈ મૂઠ પ્રાણી દરેક સમયે અનેક પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ કર્યા કરે છે. પરંતુ જે મૂળ સુખની તેના હૃદયમાં ભાવના હોય છે તેની તો તેને ખબર પણ બીજકુલ હોતી નથી અને તે સ્થિર સુખની છાયા પણ મેળવી શકતો નથી. એમ કરતાં કદાચિત્ તે પોતાને અભીષ્ટ કેટલાક પદાર્થો મહા મુશીબતે મેળવી શકે છે,

તોપણ તેઓ તેને ચિરકાલ આનંદ આપતા નથી, માત્ર પ્રાપ્તિના સમયેજ નવીનતાને લીધે તેઓ ક્ષણ માત્ર શાંતિદાયક થાય છે, પરંતુ આખરે વિશેષ કામનાઓના બલવડે ચિત્તનું અસ્થિરપણું પ્રાપ્ત થવાથી તે મેળવેલા પણ સર્વ પદાર્થોને અસાર માની બહુ દુઃખી થાય છે. એટલુંજ નહીં પરંતુ પ્રાપ્ત થયેલા પદાર્થોના વિનિયોગ કેવી રીતે કરવો તે સંબંધી અજ્ઞાત હોવાથી તે સદુપયોગને બદલે કેવળ દુરુપયોગજ કરે છે તેથી તેઓ ઉલટા દુઃખજનક થઈ પડે છે. તેજ પ્રમાણે ત્રીપ્પના તાપથી બહુ તૃપ્તાથી આર્ત થયેલા મૃગલાઓ જેમ ક્ષાર ભૂમિમાં જળની બ્રાંતિથી દોડતાં પોતાની અજ્ઞાનતાથી મહાન નિર્જન વનમાં રખડી મરે છે તેમ મનુષ્યો પણ જ્ઞાન સામગ્રીનાં સાધનો સુલભ છતાં પણ તેઓનો ત્યાગ કરવાથી બહુ દુઃખી થાય છે. વળી કાષ્ઠક જન્માંધ પ્રાણી રાજમાર્ગથી ભ્રષ્ટ થઈ પુનઃ તેની પ્રાપ્તિ માટે ઉદ્યોગ કરતો છતો જેમ અંધકૂપનો ભોગી થઈ પડે છે તેમ સર્વ મનુષ્યો સુખ કેવીરી તે પ્રાપ્ત થાય' તેવા વિચારમાં ને વિચારમાં બહુ દુઃખી થાય છે, કારણ કે સમ્યક્ જ્ઞાનના અભાવે સુખનો સર્વથા અભાવ હોય છે અને જ્ઞાનના સદ્ભાવમાં સુખનો સદ્ભાવ હોય છે. એમ નહીં સમજતા પ્રાણીઓ સુખની પ્રાપ્તિ માટે જે જે પ્રયાસો કરે છે તે સર્વ સમ્યક્દર્શન તથા સમ્યક્ જ્ઞાનની દુર્લભતાને લીધે શાખાનો ઉચ્છેદ કરી પક્ષવની રચના, ધર ભાંગીને દેવાલય બાંધવા, લોકોમાં લુંટફાટ ચલાવીને સદાપ્રત ચલાવવા, પહેરેલું વસ્ત્ર મસ્તક ઉપર ઓઢી નીચેનું અંગ નમ્ર રાખવા, પ્રાસાદની રચના વિખેરીને મંડપ બાંધવા, ધર બાળીને તાપણી કરવા, હાથી વેચીને ગર્દભ ખરીદવા તેમજ પોપટ વેચીને પાંજરૂં ધડાવવા સમાનજ નિવડે છે. સામાન્ય બુદ્ધિના લોકો ધારે છે કે અમુક વસ્તુમાં કિંવા અમુક ઠેકાણે સુખ છે, પરંતુ તેઓની તે ધારણ્યા સર્વથા નિષ્ફલ થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ સુખને બદલે કેવલ દુઃખજ પ્રાપ્ત થાય છે. માત્ર માનવ જાતિમાં જન્મ ધારણ કરવાથી આપણે એમ માનીયે કે આ જગતમાં ઉત્તમતા આપણને જ વરેલી છે, હેયાહેય વસ્તુનો વિવેક અને ગમ્યાગમ્ય, લક્ષ્યાલક્ષ્ય વિગેરેનું જ્ઞાન પણ આપણામાંજ રહેલું છે. એ પ્રમાણે પોતાના વિચારો આપણે ગમે તેટલા લાંબાવીએ તોપણ તે મંતવ્ય સમ્યક્ જ્ઞાનના અભાવે આચારમાં નહીં આવવાથી નિરર્થક છે. વળી આપણા કરતાં બડિશ (ગળ) માં

૪૧

લુપ્થ થઈ પોતાના પ્રાણુ ઝોનારાં માછલાંઝોની રિયતિ ઉત્તમ પ્રકારની ગણી શકાય, કારણ કે તેઓ વિશેષ જ્ઞાનથી વિમુખ હોય છે, અને માનવ જાતિમાં સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન હોય છે એમ આપણે માની ખેડા છીએ, વળી તે મત્સ્યતો બડિશની પ્રકૃતિથી અજ્ઞાત છે અને આપણે તો જાણીએ છીએ કે આ સંસાર મૃગજળ સમાન રીખાવનાર છે, છતાં પણ સંસાર રૂપી બડિશને આધીન થવા કેટલી લોલુપતા કરીએ છીએ ? આ ઉપરથી આપણે વિચાર કરવો જોઈએ કે સર્વ પ્રાણીઓ કરતાં આપણામાં વિશેષપણું શું છે ? માનવ અને અન્ય પ્રાણીઓમાં વિશેષતા તો માત્ર જ્ઞાનથીજ કહેવામાં આવે છે, કહ્યું છે કે-

આહારનિદ્રાભયમૈથુનચ્ચ, સમાનમેતત્પશુભિર્નરાણામ્ ।

જ્ઞાનં હિ તેષામધિકો વિશેષો-જ્ઞાનેન હીનાઃ પશુભિઃ સમાનાઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—“ આહાર, નિદ્રા, ભય અને વિષયભોગ આ સર્વ વ્યવહાર, પશુ અને મનુષ્યોને સમાન હોય છે, પરંતુ મનુષ્યોને વિશેષ પ્રકારનું જ્ઞાન માત્ર અધિક હોય છે, છતાં તેઓ જ્ઞાનથી હીન હોય તો તેઓને પશુ સમાન જાણવા.” વળી સંસાર એ એક બડિશ જ છે અને ઇંદ્રિયજન્ય વિષય ભોગતે લોહ કંટકની સાથે ચોટાડેલું માંસ છે. તેમાં અતિશય લુપ્થતાને લીધે આપણે તે સંસારરૂપ બડિશને અજ્ઞાનતાવડે એકદમ પોતાના મુખમાં અહણ કરીએ છીએ. તેથી તેનો પ્રાણનાશક તીક્ષ્ણ કાંટો આપણને વિંધિ નાખે છે, એટલે તેની અનન્ય પીડાથી અસાધ્ય દુઃખ ભોગવતા આપણને અનેક પ્રકારના ઉહાપોહ કરવાની ચિંતાઓ આવી પડે છે. જેથી આત્મિક વિચાર તો દૂર રહી જાય છે, પરંતુ કાર્યોકાર્યથી વિમુહ બની અધિક વ્યાકુળતાને આધીન થવાય છે. આ અનુભવ સંસારવર્તી કયા મનુષ્યને અગમ્ય હશે ? આ ઉપરથી મહાન્ પુરૂષો કહે છે કે સત્યાસત્યનો નિર્ણય કાણુ જીવે છે ? આ જગત્માં સમ્યક્ વિવેકથી વિમુખ એવા દરેક પ્રાણીઓ પોતાની જીવન નાકા અવળે રસ્તે જ ચલાવે છે અને દરેક સમયે તેમને બહુ આઘાત લાગે છે. વારંવાર પોતાનો સત્ય માર્ગ ભૂલી જવાથી આડે માર્ગે બહુ અથડાવું પડે છે. મોહાંધકારને લીધે માર્ગદર્શક નિશાનો વિદ્યમાન છતાં પણ તેઓની દૃષ્ટિ નહીં થવાથી તેઓ દિગ્મૂહ બની જાય છે. તેવામાં

૪૨

સંશય રૂપ સાગરના મ્હોટા તરંગોની ત્રેણીઓ ઉપરાઉપરી આવ્યા કરે છે. તેથી તેઓનું હૃદય બહુ મુંઝાય જાય છે. આવી સ્થિતિમાં પણ તેઓને બ્રાંતિ થાય છે કે આ કાર્ય કરીશું ? કે તે કરીશું ? આમાં ઉત્તમ લાભ થશે કે પેલામાં ? આ પદાર્થ સાનુકૂળ થશે કે અન્યમાં આનંદ આવશે ? આ માર્ગે જવાથી જય સંપત્તિ મળશે કે અન્ય માર્ગે ? અહીં જવાથી કીર્તિ મળશે કે ત્યાં જવાથી ? એમ પ્રતિક્ષણે વિચારો અદલાયા કરે છે, વિષમાં રહેનારા જીવોને ષડ્સનું ભોજન પણ વિષ સમાન આનંદ આપતું નથી, નારકીના જીવોને નરકવાસજ રમણીય લાગે છે. તેમજ મદિરાપાન કરનાર મનુષ્યો અમૃત કરતાં પણ મદિરાને અધિક જાણે છે. તેનું મુખ્ય કારણ સત્યજ્ઞાનનો અભાવજ છે. પરંતુ જેઓ કંઈપણ વિચારશીલ અને સામાન્ય બુદ્ધિમાન તેમજ સારાસારની પૃથકતામાં વિવેકી હોય છે, તેઓના હૃદયવાસમાં વક્ષમાણુ પ્રત્યોની વિચારણા આવ્યા વિના રહેશેજ નહીં. છેવટે 'અન્ને છેડાઓની સ્થિતિ એક સરખી હોય છે' એ સિદ્ધાન્તનો આશ્રય લઈ અતિ શાંત અથવા ઉદ્વિગ્ન દશાને અનુભવ્યા શિવાય રહેશેજ નહીં. સર્વ પ્રાણીઓનો આધાર આ પૃથ્વી છે તો તેની આકૃતિ અને પ્રમાણનું સ્વરૂપ કેવું છે ? ચંદ્ર અને સૂર્ય પર્યાયવડે રાત્રીદિવસ ક્યાં કરે છે તો તેઓની ગતિ ક્યાં સુધી હશે ? અને તેમની ગતિના અભાવમાં શું હશે ? આપણી દ્રષ્ટિગોચર થતા સૂર્ય મંડલ સમાન અન્ય સૂર્યમંડલો અનેક પ્રકારનાં વિદ્યમાન છે એમ સાંભળવામાં આવે છે તો તે સૂર્યમંડલોની સંખ્યા કેટલી હશે ? અને તેઓની મર્યાદા કેવી રીતે રચવામાં આવી છે તેમજ તેમની પેલી તરફના પ્રદેશનું સ્વરૂપ કેવું હશે ? આ જગતની મર્યાદા ક્યાં સુધી કેવા રૂપમાં હશે ? આ વિશ્વની સ્થિતિ આ પ્રમાણે ક્યાં સુધી રહેશે ? આ જગતનો પ્રલય થાય છે ત્યારે અવશેષમાં શું રહે છે ? આ દુનિયાની અંદર પૂજ્ય તરીકે ધર્શવજ માન્ય છે તો તે કેવા સ્વરૂપમાં છે ? જે તે આકૃતિમાન હોય તો દ્રષ્ટિગોચર કેમ થતો નથી ? મરણકાલપછી પ્રાણીઓની શી સ્થિતિ થાય છે ? જે પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત ભોગવવાનું હોય તો દેહાંત થયા બાદ યમરાજ તેની શીક્ષા કેવીરીતે કરી શકે ? વળી યમદંડ ભોગવવાનો ન હોય તો ધર્શવને ત્યાં ધણોજ અવિવેક ગણાય ? સકર્મક પ્રાણીઓનો પુનર્જન્મ થાય એ વાત સંભવિત છે કે નહીં ? ગત જન્મોનું આપણને વિસ્મરણ થવાથી પુન-

જન્મ થાય કિંવા નવીન જન્મ થાય એ બંનેનો સમાવેશ એકજ રૂપમાં થઈ શકે છે. દૈતમય આ સર્વ બ્રહ્માંડ જે અદૈત હોય તો પાપ અને પુણ્યનો વિભેદ શામાટે માનવો જોઈએ ? ભેદાભેદનો સંબંધ જે વાસ્તવિક ન હોય તો સૂકૃત, દુષ્કૃત, ધર્માધર્મ, નીતિ વિગેરેને સત્ય માનવામાં કયો લાભ સમજવો ? પોતાની અમૂલ્ય વસ્તુનો વ્યય કરી પરોપકાર શા માટે કરવો ? અન્ય લોકોને પ્રાણાંત દુઃખ આપીને પણ પોતાના નિધાન ભરવામાં શા માટે આંચકો ખાવો ? શ્રીમંતોના પ્રાણુ લેવા એ જે પાપ મનાતું હોય તો તેમનું સર્વસ્વ આપણા સ્વાધીન થાય એથી બીજું કયું પુણ્ય ? અલિષ્ટ જાંતુ નિર્બલને ખાઈ જાય છે એને જે પાપ માનવામાં આવે તો મત્સ્યાદિક પ્રાણીઓ સંતાનહીન શામાટે થતાં નથી ? જ્યોતિષ શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે દરેક લક્ષ્મિયાઓ શુભ મુહુર્તમાં વિધિપૂર્વક કરાય છે; છતાં આ દુનિયામાં આટલું બધું વિધવા મંડલ કેમ વધી પડ્યું છે ? ઉત્તમ પ્રકારની પ્રજ્વળના લાલ માટે માનવગણુ વિધિ પૂર્વક નિર્દિષ્ટ સમયે લગ્ન સાધવાની બહુ તજનીત કરે છે, પરંતુ પશુ પક્ષિ વિગેરે અમાનવ પ્રાણીઓની મંત-તિનો પાર હોતો નથી તો તેઓના શુભ લગ્નોની યોજના કોણુ કરે છે ? ચોરીનું ધન વિષ સમાન કહેવામાં આવે છે; પણ તે ધન કોને આનંદ નથી આપતું ? આપણે પોતેજ મરણુ વશ થઈએ છીએ તો પછી શુભાશુભ ફલ ભોગવવાને માટે અવશિષ્ટ કોણુ રહે છે ? અને તેનો ભોક્તા કોણુ થાય છે ? કાઈપણુ દેવ પ્રત્યક્ષ પણે દેખાતા નથી તો તેઓના અસ્તિત્વમાં શું પ્રમાણુ ? વિગેરે આર્વાકાદિક નારિતકોના અનુચિત વિચાર તેમજ આસુરી કલ્પનાઓ પણુ અપકવ સુદ્ધિના મનુષ્યોને ઉપદ્રવ કર્યાં કરે છે, હવે આ પૂર્વોક્ત પ્રશ્નોનું સમાધાન કેવી રીતે સંપાદન કરવું ?' આ કંઈ બજારની ચીજ નથી કે જેથી તરતજ આપણે ખરીદી લઈએ, પરંતુ ગીતાર્થ ગુરૂની પાસમાં રહી અધ્યાત્મ શાસ્ત્ર (બ્રહ્મવિદ્યા) નો અભ્યાસ કરવાથીજ આવી સંવાદિ કલ્પનાઓ શાંત થાય છે અને દરેક પદાર્થોનું હસ્તામલકની માફક જ્ઞાન થાય છે. ન્યાય, વ્યાકરણાદિક અંગો, મંત્ર યંત્રાદિક શાસ્ત્ર અને ભૂગર્ભ શાસ્ત્ર વિગેરે લૌકિક વિદ્યાઓ યથાર્થ જ્ઞાન-અધ્યાત્મ જ્ઞાનનાં સાક્ષાત્ સાધન નથી કિંતુ પરંપરાએ તેઓ હેતુબૂત ગણાય છે, કારણુકે તેઓમાં અધ્યાત્મતત્ત્વ પ્રતિપાદન કરવાની ઘટના હોતી નથી. આત્મ સંબંધી જ્ઞાન એજ સત્ય જ્ઞાન સમજવું.

૪૪

આત્મા (બ્રહ્મ) એજ આ ચરાચર જગતનું મુખ્ય તત્ત્વ છે. માટે તે આત્મ સ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન મેળવવું, તેની અંદરજ સર્વ જ્ઞાનની સમાપ્તિ રહેલી છે. ક્રોધપણુ રોષ વિષમ બાકી રહેતો નથી, જેમકે ચેનાત્માદૃષ્ટેન સર્વં સ્વલુ લિલોકિતમ્ । જેને આત્માનો સાક્ષાત્કાર થયો છે, તેણે નિઃસંશય પણે સર્વ વસ્તુ દેખેલીજ છે. આત્મજ્ઞાનમાંજ દરેક સુખો રહેલાં છે, આત્મજ્ઞાનિને ક્રોધપણુ અપૂર્ણતા ભાસતી નથી. આત્મજ્ઞાન અને બ્રહ્મજ્ઞાન એ માત્ર શબ્દથી ભિન્ન છે. વસ્તુતઃ અર્થથી અભિન્ન છે. ચંદ્ર અને સૂર્ય સમાન અતિ દૂર રહેલા પદાર્થોનું જ્ઞાન મળવાથી કંઈ આત્મજ્ઞાન સિદ્ધ થતું નથી અને જ્યાંસુધી આત્મિક ઓધ ન થયો હોય ત્યાંસુધી અન્ય જ્ઞાન અશાંતિદાયક થાય છે, માટે તેવા અતાર્ત્વિક જ્ઞાનનો નિર્ણય બાબુ પર મૂકી આ પાંચ ભૌતિકનો અભિમાન ધરાવનાર હું કોણુ ? એમાં અસ્મદ્ વાચ્યના અર્થનોજ વિચારપૂર્વક નિર્ણય કરવો તેજ આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય છે. અને અહંતત્ત્વનો નિશ્ચયાર્થ થયો કે તરતજ પૂર્વોક્ત પ્રશ્નોનું સંમાધાન તેના પેટામાં સમાધાન જ નહીં અને દરેક ઉદાપોહ શાંત થાય છે. આ દેહની અંદર વ્યાપકપણે રહેલો આત્મા જે મમત્વ ભાવ ધરાવે છે તે નિકટમાં નિકટ વર્તી ગણાય છે, છતાં એક મહોટું આશ્ચર્ય છે કે આપણે આપણનેજ ઓળખતા નથી, તેમજ તે સંબંધી જ્ઞાસા પણ થતી નથી અને અતિ દૂરસ્થ પદાર્થોનાં સ્વરૂપ જાણવા માટે નિરર્થક કેટલો પ્રયાસ કરીએ છીએ ? 'હું છું' એમાં હું એ શબ્દવડે હાથ, પગ, મસ્તક, અસ્થિ, માંસ કે ચર્મ એમાંથી કયો ભાગ સમજવો ? કિંવા શું સર્વ મળીને તેનો અર્થ સમજવો ? વસ્તુગત તેઓથી તે ભિન્ન છે, હું કોણુ છું ? એ સંબંધી સત્ય વિચાર કરીએ તો પરિણામમાં અવ્યકત (નિરંજન, નિરાકાર, ચિદાત્મક, આનંદ ધન, શુદ્ધાત્મા) નીજ અવ્યાબાધપણે સિદ્ધિ થાય છે. જેથી હું અને તું એવી ભેદ જુદિનો લય થાય છે. ત્યાદ્યાદ મમત્વાદિકથી નિર્મુક્ત થએલો આત્મ અપેક્ષા વાદે શુદ્ધ જ્ઞાનના ઉપયોગવડે સર્વ વ્યાપક થાય છે. આ ઉપરથી વિચાર કરતાં આત્મા અને પરમાત્મા સંબંધી કેટલી વિશેષતા હોય છે તે કેટલાક અંશે જાણવામાં આવે છે. બ્રહ્મ (આત્મ) સંબંધી જે જ્ઞાન તેને અધ્યાત્મજ્ઞાન કહે છે. અધ્યાત્મજ્ઞાનની આગળ અન્ય સર્વ જ્ઞાનોની તુચ્છતા ગણાય છે. એમ સમજી અધ્યાત્મ શાસ્ત્રનોજ અભ્યાસ કરવો,

૪૫

જેથી આત્મજ્ઞાનની ભાવના પોતાના હૃદયમાં સ્થિર થાય. પશ્ચાત્ ઉપરોક્ત પ્રશ્નોત્તર સમાધાન શોધવાની જરૂર રહેશે નહીં, વળી વિશેષમાં એવી અનેક શંકાઓની નિવૃત્તિ પણ આપોઆપ તેનાથી થઈ શકે છે.

જગતના બાલ જીવો વ્યવહાર શાસ્ત્રમાં દક્ષતાની ડીઝી મેળવી બલે મ્હોટાઇ માનતા હોય, પરંતુ જેની અંદર મહાન્ વિદ્વાનો પણ મસ્તક ધુણાવવા લાગી જાય છે. સંસાર રૂપી દાવાનળથી તપી ગયેલા ભવ્યાત્માઓ જેનો આશ્રય લઈ શાંત થાય છે, શારીરિક, માનસિક અને દૈવી આપત્તિઓમાં મગ્ન થયેલા ભદ્રિક પ્રાણીઓ જેનું સેવન કરવાથી મોક્ષ સુખ પણ પ્રાપ્ત કરે છે અને નિઃશેષ જ્ઞાનરૂપી ધાન્યના નિધાન સમાન સ્થાન તો એક અધ્યાત્મ શાસ્ત્રજ છે. આવું અધ્યાત્મ શાસ્ત્ર આપણા આત્મજ્ઞાની પૂર્વાચાર્યોએ સાધ્ય કરી અતિ ઉપકાર કર્યો છે.

પ્રથમ કથન કરવામાં આવ્યું છે કે યથાર્થ વસ્તુ સ્વરૂપનું પ્રતિપાદન કરવા માટે સમ્યક્જ્ઞાની શિવાય કોઇપણ મનુષ્ય શક્તિમાન્ થઈ શકતો નથી, તો વળી નિર્વિકાર, નિરાકાર, અચ્છેદ, અભેદ, અદાલ, અશેષ્ય, અવાચ્ય, અચિત્ય, અનંત, અપાર અને અગોચર એવા આત્માની યથાર્થ સ્થિતિ શી રીતે કહી શકે ? પરંતુ આપણા પૂર્વાચાર્યો તત્ત્વજ્ઞાનમાં બહુ નિષ્ણાત હતા અને તેમની તાત્ત્વિક વિષયો સમજાવવાની અતિ અદ્ભુત શક્તિ હતી કે જેનું વર્ણન કરવું પણ વાણીથી અશક્ય છે. ચિદાનંદ આત્માનું સ્વરૂપ લક્ષ્યમાં આવે તેટલા માટે શાસ્ત્ર નેતાઓએ તેને ઐ અર્હમ્ એવું અનર્થ નામ આપીને તેની આકૃતિ પણ નિર્ણીત કરી છે. ઐ અર્હમ્ એ પદની આકૃતિ અને ઉચ્ચારમાં આત્મિક જે તત્ત્વો સમાયેલાં છે, તેમનું વર્ણન કરવા માટે ધણા સમય જોઈએ તેમજ માત્ર તેનો સાર લેવામાં પણ ધણા અથો આલેખવા જોઈએ. તો પણ તેનો સવિસ્તર સમાવેશ થવો અશક્ય છે. એટલા જ માટે આગમાદિ શાસ્ત્રો અને અધ્યાત્મ વિચયના અથોના પ્રારંભમાં આપણા પૂર્વાચાર્યો ઐ અર્હમ્ એ પ્રકારે અક્ષય પદની યોજના કરતા હતા, અને હાલમાં પણ તે પ્રથા ચાલુ છે. તે પદનો મહિમા બહુ અલૌકિક છે, તે સંખંધી આગમાદિક અનેક અથોમાં પ્રાચીન સુરિઓએ સારી રીતે વર્ણન કરેલું છે. વળી જેઓ સંસાર

૪૬

સાગરને ગોપ્પદ સમાન ઇચ્છતા હોય, સાંસારિક તાપથી દૂર થવા ઉત્સુક હોય, અદ્વૈત આનંદ સુખના સદુદ્ધાનમાં સ્વેચ્છા મુજબ વિહાર માટે જેઓ આનંદ માનતા હોય, જેમને દુર્ધર આપત્તિઓનો સંહાર કરવો હોય, જેઓ સત્વરથી શાસ્ત્રીય તત્ત્વોની જીવૃક્ષાવાળા હોય, જેઓએ હું કોણ ? એ વાક્યાર્થની મતલબ જાણવા માટે આવશ્યકતા ધારી હોય તેમણે આત્મ જ્ઞાન જેમાં સુલભ રહેલું છે એવા શુદ્ધ માર્ગની ગવેષણા કરવી, વળી તે માર્ગરૂપ અધ્યાત્મ શાસ્ત્રજ કહેવાય છે. આપણું મૂળ શાસ્ત્ર, આગમ નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ટીકા અવચૂરિ આદિક ગ્રંથો અધ્યાત્મ તત્ત્વને પ્રતિપાદન કરે છે, પરંતુ તે ગ્રંથો સંસ્કૃતાદિક ભાષામાં હોવાથી અર્થમાં અતિગહન અને વિસ્તારમાં વધી પડેલા છે, તેથી સાંપ્રતકાલમાં તેના સવેને યથોચિત લાભ મળવો દુર્લભ થાય છે. કારણકે આગમ વાચનાનો અધિકાર તો યોગાદિક્રિયા વહન કરી જેઓએ યોગ્યતા મેળવી હોય તેવા મુનિઓને જ હોય છે, આડીના સર્વ લોકોને અધિકાર આપવામાં આવ્યો નથી. એટલા માટે આગમોના અર્થ રૂપ અન્ય ગ્રંથોની પ્રસંગોપાત રચના કરીને આપણા આચાર્યોએ કંઈપણ ન્યુનતા રાખી નથી. પ્રાચીન કાળમાં જૈનધર્મના ઉદ્ધોતક અને અસાધારણ પરાપકારી અનેક મહાત્માઓ વિદ્યમાન હતા, અને હાલમાં પણ તેઓનાં રચેલાં શાસ્ત્રો ઉપરથી વિદ્યમાનની માફક તેઓ મહોપકારી થઈ પડે છે. સત્ય અને સમયની પ્રગતિ એટલી બધી બલિષ્ઠ છે કે જેઓના પ્રચારને તિરોહિત કરવા માટે મનુષ્યોની પ્રયત્ન યુક્તિઓ પણ નિરર્થક થાય છે. તેઓનો પરાભવ કદાચિત્ ક્ષણ માત્ર કોઈને ભાસમાન થાય, પરંતુ કાળની ગતિ એવી બલવાન છે કે પુનઃ તેઓ પોતાનું સ્થાન મેળવ્યા વિના રહેતાંજ નથી. પ્રાચીન કાળમાં તીવ્ર પ્રતિભાવાળા જે લેખકો અને કાવ્યકર્તાઓ હૈયાતી ધરાવતા હતા, તેમના પદને અનુસરનાર હાલમાં પ્રાયઃ કોઈ દેખવામાં આવતા નથી, તે ઉપરથીજ તેમની અમર્યાદિત ઉત્કર્ષતા સિદ્ધ થાય છે. પ્રાચીન જૈન લેખકો અને કવીશ્વરોએ જૈન સાહિત્યરૂપ સરિતાઓના અગાધ પ્રવાહોવડે ભૂમંડલને એટલું ભીંજવી દીધું છે કે અઘાપિ જૈન કિંવા જૈનેતર પ્રજાનાં હૃદય કંઈક સ્નિગ્ધ દેખાય છે, તે સઘળો તેમનોજ મહિમા છે, તેમજ જેમના ઉત્કટ રંગથી રંગાએલા ગદ્ય અને પદ્યમય કાવ્યોના ઉદ્ગારો હાલમાં પણ

જનસમાજને આનંદ આપે છે. પ્રાચીન સમયમાં જૈન તત્ત્વોના જાણકાર મહાત્માઓ અવસરણ અને ધર્મની પ્રવૃત્તિ વધારવા માટે કેવા ઉત્સાહી હતા, તે સંબંધી અનેક દૃષ્ટાંતો તેમની કૃતિ ઉપરથી કિંવા જૈન ઇતિહાસો-માંથી પુરવાર થઈ આવે છે. વળી તેમનું જીવન બહુ ભવ્ય અને પ્રશંસનીય હતું, તેમજ લોકોત્તર ચારિત્ર ધારક, સર્વદા શુભ અધ્યવસાયથી સુશોભિત અને આણીઓનું કલ્યાણ સાધવામાં તેઓ ધુરંધર હતા. વળી તેમના વિશુદ્ધ ભાવો એટલી ઉચ્ચ કોટીમાં જાગૃત્ હતા કે જેથી તેઓ શુભ સાધનોની યોજનામાં અને શુભ વિચારણામાં અચિંત્ય પ્રભાવવાળા હતા કે જેમના સદુપદેશથી જૈન ગ્રહસ્થો પણ સદાચાર, ન્યાય, એકનિષ્ઠા, સત્ય, પ્રેમ, ક્ષમા, ધૈર્ય, મદાગ્રહ અને સુવિચારની મૂર્તિરૂપ બનીને પોતાના જીવનને અત્યુત્તમ સુવાસમય, આનંદમય, દૃષ્ટાંત-મય અને સુખમય કરી શકતા હતા, સંસાર ભારને તેઓ વહન કરતા હતા છતાં તેમની પ્રકૃતિ, સ્થિતિ અને સ્વાભાવિક સાદાઈ બહુ ઉચ્ચ પ્રકારની હતી, મનોબળની ગંભીરતા અતિ દૃઢ અને એમની સુખચંદ્રની પ્રસન્નતા નિરંતર અક્ષયરૂપમાં દેખાતી હતી, તે સમયે મુનિ અને ગૃહસ્થ એમ બંને ક્ષેત્રોની એટલી બધી ઉન્નતિ હતી કે જેથી અખિલ આર્ય ભૂમિમાં જૈન ધર્મની જય પતાકા ફરકતી હતી, એ બંને ક્ષેત્રોના વિજય બળને લીધે બાકીનાં પાંચ ક્ષેત્રોનો પણ પૂર્ણ અભ્યુદય દેખાતો હતો, તે સમયે જ્ઞાનરૂપી પુષ્પોદ્યાન નવીન પલ્લવોથી વિભૂષિત થઈ જૈન ગ્રન્થવર્ગને પોતાના મનોહર, અમૃતમય અને આનંદમય સુગંધને આપતો હતો. વળી સર્વ સિદ્ધાંતોના તત્ત્વ વેદી અનેક વિદ્વાન મુનિઓ દરેક સ્થલે પોતાના ચરણારવિંદથી ભૂમિને પવિત્ર કરતા જતા ભવ્ય આણીઓને આર્હત ધર્મનો ઉપદેશ આપી પ્રતિબોધતા હતા. તે સમયના મુનિ-ઓમાં ગંભીરવેદિતા, મર્મજ્ઞતા અને બોધ્ય બોધક ભાવની શકિતનો અદ્ભુત ચમત્કાર સ્થિરભાવે જોવામાં આવતો હતો. તેઓ આવા દીવ્ય શુદ્ધિવાળા હતા, પરંતુ તેમનું હૃદય અતિ સરલ, સુરસ, નમ્ર અને વિનય ગુણથી ભરપૂર હતું. વળી અભિમાન સુલટ તેો રૂઝ થયેલાની માફક તેમની દૃષ્ટિગોચર પણ થતો નહોતો અને તેઓ નિરંતર સર્વ જનોને સામાન્ય રીતે સુલભ, સુગમ અને સાનુકૂલ દેખાતા હતા. આવા મહાન પુરૂષોની પ્રસાદીરૂપ

૪૮

આ મૂળ પદ્યઅંધ ચરિત્ર પ્રથમ પાલણુપુર, મહેસાણા, પાલીતાણા અને જામનગરમાં સવિસ્તર વાંચવામાં આવ્યું, જેથી તેની રસિકતા દરેક ડોકાણે શ્રોતાઓના હૃદયમાં સ્થિર થઇ અને તેથી તે દરેકને બહુ પ્રિય થઇ પડ્યું છે. તેમજ આ ચરિત્ર ઉપર અન્ય ધણા મનુષ્યોનાં મન આકર્ષાયેલાં હોવાથી આધુનિક માતૃભાષામાં તેનો અનુવાદ કરી તેઓની ઉત્કંઠા પૂર્ણ કરવા માટે પ્રથમ જણાવેલા સમયથી આ કામની શરૂઆત કરી, પરંતુ કેટલાંક કાર્યોની અડચણને લીધે આ કાર્યમાં ધાર્યા કરતાં અધિક સમય વ્યતીત થયો છે. અને છેવટે જામનગરમાં ખરતરગચ્છીય જ્ઞાનશાળામાં સં. ૧૯૭૯ નું ચોમાસું રહી આ કાર્યની સમાપ્તિ કરી છે. આ ગ્રંથ બહુ અદ્ભુત છે, શ્રોતા અને વાંચકને શાંત રસના ઝરા સમાન આનંદ આપે છે, વારંવાર વાંચવાથી દરેક પ્રસંગે વિશેષ પ્રકાશ પાડે તેવી ઘટના આ ગ્રંથમાં રચાયેલી છે. જે કે પ્રાકૃત સાહિત્યના ગ્રંથો અનેક ઉપલબ્ધ થાય છે; પરંતુ આની રચના કોઇ અપૂર્વ છે કે જેથી વાચકના મનને વિચારગ્રસ્ત કર્યા સિવાય રહે નહિ. વળી વિશદતાને માટે એની ઉપર સવિસ્તર વિવેચનની ખાસ જરૂર છે, પણ હાલમાં તેની ઉપેક્ષા રાખી વાચકવર્ગને છેવટે એકજ વિજ્ઞાપિ કરવાની છે કે આ ગ્રંથમાં કોઇપણ સ્થળે સખલના કે આર્થિક ક્લિષ્ટતા જણાય તો તે સ્થળની મૂલને સૂચના આપવાથી દ્વિતીય આવૃત્તિમાં તે ઉપયોગી થઇ પડે. વળી વિશેષ અર્થની સ્પુટ નોટ નહીં આપતાં, આવશ્યક અર્થનો તે તે સ્થળે અર્ધઅંદાજકાર કાઉંસમાં ઉલ્લેખ કર્યો છે; તેમ છતાં અધિક નોટની જ્યાં આવશ્યકતા જણાય તે સ્થળ લખી જણાવવા પ્રમાદ કરવો નહિ.

ૐ શાંતિ: ૩

શ્રી વીર સં. ૨૪૫૦ }
સં. ૧૯૮૦ કારતક વદી }
અષ્ટમી ને શનીવાર.

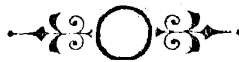
લી. પં. અજીતસાગરજી ગણી.
ખરતરગચ્છીય જૈન જ્ઞાનશાળા,
મું. નવાનગર.

સુચના

પ્રથમ આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ કરવાને શ્રીયુત વિકૃલરાય
 જીવાલાલ બી. એ. તૈયાર હતા પરંતુ તે દરમ્યાન
 તેઓનેજ પાન જવાતું થતાં, આ ગ્રંથના અનુવાદક
 શ્રીમાન્ પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી અજિતસાગરજી
 મહારાજશ્રીને, જગપ્રસિદ્ધ અને પ્રાચીન સાહિત્યને
 પ્રકાશમાં લાવનાર, તથા જહોજો પ્રચાર કરનાર, શ્રી જૈન
 આત્માનંદ સલા લાવનગરની તરફથી તેના સેક્રેટરી
 ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસે આ ગ્રંથ આ સલાને
 અર્પણ કરવા અને ઉક્ત મહાત્માના નામથી સીરીઝ
 તરીકે પ્રકટ કરવા વિનંતિ કરવાથી, ઉક્ત મહાત્માએ
 આ ગ્રંથ આ સલાને પોતાના નામથી નહીં, પરંતુ
 પોતાના દાદા ગુરુરાજની લલિત નિમિત્તે, સચ્ચારિત્ર
 ચૂડામણિ પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રીમાન્ સુખસાગરજી મહા-
 રાજના નામસ્મરણાર્થે, તે મહાપુરૂષનું નામ કાયમ
 જૈન સમાજના સ્મરણમાં રાખવા આ ઉત્તમ કાર્ય ઉક્ત
 સલાને તેના સેક્રેટરી મારફત સુપ્રત કરવામાં આવેલ છે.

પ્રસ્તાવના.

“ જ્ઞેના વાણી વિકાસમાં વિમળતા, સ્યાદ્વાદ વિઘાતણી !
 શાંતિ-સંયમ-તિવ્ર સ્વાનુભવની, દહેરો વહે નિર્મળી !
 પરભાવે નવ લેશ રક્ત રમતા, આત્મોપયોગે ઠરી !
 તે શ્રી સદ્ગુરુ **બુદ્ધિસાગર** કૃપા,-રસગિન્દુ ખે ઘો જરી !!! ”

પ્રસ્તાવના લખવાના ખે હેતુ છે, એક તો વાંચકને લેખકની પીછાન કરાવવી-અને ખીણું લખેલા વિષયની વિશિષ્ટતાનું યથામતિ દિગ્દર્શન કરાવવું.

શાસ્ત્રવિશારદ જ્ઞૈનાચાર્ય યોગનિષ્ઠાધ્યાત્મજ્ઞાન દિવાકર શ્રીમદ્ બુદ્ધિ-સાગરસૂરીશ્વરજીના વિખ્યાત નામાભિધાનથી જ્ઞૈન કોમ અને સાહિત્ય રસ ભોગિ સમાજ ભાગ્યેજ અજ્ઞાત હશે.

આત્મજ્ઞાનની મુર્તિશા સરળને, શાંતિ સમાધિ ભર્યા !
 યોગિરાજ સમર્થ સત્કવિ મહા, આચાર્ય સાહિત્યના !
 દિવ્યાત્મા ગિર્વાણુના પ્રખર જે, વિદ્વાન્ વક્તા મહા !
 ત્યાગી પૂર્ણ વિરાગની સુપ્રતિમા, ખાખી સુ સાધુ અહા !
 અંથો આત્મજ્ઞાન કુંજ સરખા, જેણે રચ્યા અણુમૂલા !
 સિદ્ધાંતો સ્યાદ્વાદનાં રગરગે, રેલી રહ્યા દોહલા !
 મુક્તિ માર્ગ પ્રવાસી અદ્ભુત સ્વરિ, કણ્ણાની મુર્તિ સમા !
 વંદુ સદ્ગુરુ ‘બુદ્ધિસાગર મણિમય’ યોગ દિવાકરા !

આવા અનેક આત્મગુણ મંડિત વિદ્વાન ગુરૂના વિદ્વાન શિષ્યરત્ન પં. શ્રી અજીતસાગરજી મણિ આ પુસ્તકના અનુવાદક છે. તેમની પ્રખર વકતૃત્વ શક્તિ, લેખનકલા-અને ઉપદેશ શૈલીથી વિમુગ્ધ એવો જ્ઞૈન અને જ્ઞૈનેતર સમાજ ગુજરાત અને કાઠિયાવાડમાં તેમનાં ગુણ ગાન કરી રહ્યો છે. અને ખરેખર વિદ્વાન ગુરૂના એ વિદ્વાન શિષ્યે આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્રના અનુવાદમાં પણ પોતાનું પાંડિત્ય, લેખન શક્તિ અને સદ્વિચારોનું સાદું દર્શન કરાવ્યું છે.

૫૧

જે કે મુળ ગ્રંથકર્તા શ્રીમાન્ અભયદેવસૂરિના પ્રશિષ્ય શ્રીમાન્
 લક્ષ્મણ ગણિજી છે, છતાંયે તેનો અનુવાદ, અનુવાદકે એવી સુન્દર રીતે
 કર્યો છે કે મૂલ ગ્રંથની ખુબી ન ઘટતાં ઉલટી વધે છે. એક પાત્રમાંથી રસ
 ખીજી પાત્રમાં રેડતાં સ્વાભાવિકજ તે ઘટે, તેમ છતાં આતો માગધી ભાષાના
 પાત્રમાંથી આ ઉત્કૃષ્ટ વસ્તુયાગ્રિ રસ ગુજરાતી ભાષા પાત્રમાં રેડવા છતાં,
 તેમાં ગહેલી સુન્દરતા-અલંકારની જમાવટ, રસની રેલછેલ, તત્વજ્ઞાનની
 સુધા સ્તોતિની, શબ્દોની સળવટ, ને ઝડઝમક કોઈ અદ્ભુત રીતે વાંચ-
 કને વશ કરી બે છે. ને લેખક જે અનુવાદમાં પૂર્ણ રીતે દત્તચિત્ત થવામાં
 ગફલત કરે, છતમાં ખામી હોય યાતો તેમાં અપૂર્ણ હોય તો રસભંગ,
 અનુવાદ દોષ, પુનરૂક્તિ દોષ, અચ્છતી વસ્તુનું આરોપણ, અને કદાચ શાસ્ત્ર
 વિરૂદ્ધ પ્રરૂપક બની લોકનિન્દાને પાત્ર તથા અનંત સંસારી બને છે, પણ
 આ અનુવાદ તેવા દોષોથી મુક્ત હોઈ સુન્દર-ભાવપૂર્ણ-રસભર-સાર્ય
 બન્યો છે એમ કહેવામાં હું તો અચકાતો નથી. શ્રી અજીતસાગરજી મહા-
 રાજે આ પહેલાં કેટલાક સારા ગ્રંથો પ્રકાશમાં આણ્યા છે. તે પરથી તેઓ
 કવિ છે-લેખક છે ને વક્તા છે એમ કહેવામાં જરાય અડચણ નથી. અને
 તેમના ગુરૂરાજ પોતે એક સમર્થ લેખક, મહાન્ કવિ અને ઉત્કૃષ્ટવક્તા છે ને
 તેમનો વારસો તેમના શિષ્યો પ્રાપ્ત કરી કુદરતના નિયમને ગાંતે આપી છે.
 શ્રીબુદ્ધિસાગરજી સૂરીશ્વરજી ગમે તેવી તખીયત વા સંજોગમાં હરહંમેશાં
 ખીજી ઉપાધિમાં ન પડતાં, જન હિતાર્થે દયાભાવથી ઉત્કૃષ્ટ ધર્મ-જ્ઞાનને
 સિદ્ધાંતોથી ઉભરાતું સાહિત્ય આલેખવામાં તથા સાધુ જીવન જીવવામાંજ
 લીન રહે છે. આજ ધોરણે શ્રી અજીતસાગરજી પણ કમવાર ગ્રંથો તૈયાર
 કર્યેજી જાય છે ને લોકોપકારના ભાર નીચે વાંચક આલમને દયાવતા જાય
 છે. ઘણા ભાગે લેખક કવિ નથી હોઈ શકતા યા તો કવિ લેખક ન હોય-પણ
 આ અનુવાદક તો લેખક, કવિ ને વક્તા આ ત્રણેના ગુણે સુમંડિત છે એ
 જ્ઞેન કોમને ગૌરવરૂપ છે. અત્રે મારે કહેવું જોઈએ કે જ્ઞેન સાધુઓમાં આ
 ત્રણે ગુણુવડે વિભૂષિત આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી પછી ખીજો નંબરે
 શ્રી અજીતસાગરજી આવે છે, આ તેમના ગુણુ, કોમ અને દેશના આત્મોદ્ધા-
 રના સત્કાર્યે સદાય વપરાય એમ ઇચ્છીશું કારણ આ ગુણોથી મુક્ત

પર

મનુષ્ય મદ-કીર્તિની લાલસાને પરભાવમાં ન પડી જાય તો તે બહુ ઉત્તમ, તે કર્મબંધને શિથિલ કરવામાં સહાયભૂત છે.

હવે અંચની વિશિષ્ટતા તરફ વળીએ. મને લાગે છે કે આ વ્યાખ્યાનમાં જરા લાંબાણુ થતાં વાંચક ક્ષમા કરશે-પણુ યોગ્ય વસ્તુને યોગ્ય ન્યાય ન અપાય તો દોષ લાગે.

શરૂઆતમાં અંચકાર શ્રી આદિનાથ પ્રભુની સ્તુતિ કરે છે.

કામ ક્રોધ જ લોભ મોહ રિપુને, જીત્યા લીલા માત્રમાં !

કલ્પી નાલ્ય પ્રબંધમાં ચતુર્વિધ, શ્રી સંધને પાત્રમાં !

નૈપુણ્યે-નવ-સુત્રધાર સરખા, જે વર્ણવ્યા શાસ્ત્રમાં !

આદિનાથ પ્રભુપદે વસજ્યો, વૃત્તિ દિ'વા રાત્રમાં !

આ પછી તિર્થંકરોની સ્તુતિ કરી, પછી સદ્ગુરૂની સ્તુતિ કરે છે, પશ્ચાત્ શ્રુતદેવી-સરસ્વતીની સ્તુતિ કર્યા પછી દુર્જનોની સ્તુતિ કરે છે—
 દુર્જન પ્રથમ વન્દે, સજ્જન તદનન્તરમ્, તેમ આગળ ચાલતાં પોતાની લઘુતા ખતાવતાં કવિ કથે છે કે—“ આ લોકની અંદર પ્રાચીન કવિઓના રચેલા બહુ અથો વિદ્યમાન છે, કે જેઓના શ્રવણથી લોકોને બહુ આનંદ થાય છે, તો મહારા સરખાએ રચેલા પ્રબંધોમાં તેઓ કેવી રીતે આનંદ માનશે ? મંદ બુદ્ધિવાળો હું કયાં ? અને અતિ ગહન સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ચરિત્ર વર્ણન કયાં ? તેથી ઉંચા વૃક્ષનું ફળ લેવા માટે ઉર્ધ્વ પ્રસારિત હસ્તવાળા વામન-નીચા પુરૂષની માફક હું હાસ્યપાત્ર થઇશ. તોપણુ જીનેંદ્ર ભગવાનનાં ગુણ કિર્તનથી જીવોનાં કર્મ ક્ષિણુ થાય છે. ૪૦ અંચકર્તાની આ લઘુતા અવસ્ય પ્રસંશનીય છે.

આગળ ચાલતાં શુભંકરી નગરીનું વર્ણન આવે છે. આ વર્ણનમાં તે સમયની વસ્તુ સ્થિતિ માથે જૈનધર્મની પ્રૌઢતા સ્પષ્ટ થાય છે, “ જે નગરીમાં ગગનાવલંબી એટલાં તો જીનમંદરો વિદ્યમાન છે કે જેઓના શિખરો પર વિરાજમાન અનેક સુવર્ણ કળશોની મધ્યે પરિભ્રમણુ કરતુ સૂર્યાગ્નિંચ ઓળખાતું નથી—જે નગરીમાં ક્રોડિશ્વરોની હવેલીઓ પર રહેલી ધ્વજાઓથી રોકાઇ ગયાં છે માર્ગ સંચાર જેમનો એરાં સૂર્યનાં કરણો નિર્દોષ છતાં પણુ દૂષિતની માફક મહાકષ્ટથી પ્રવેશ કરે છે. ૪૦ ” અંચકર્તાએ આખાથે

ગ્રંથમાં વાપરેલી અક્ષર પ્રચૂર-રસભર ભાષા તે ખરેખર વાચકને મુગ્ધ બનાવી પોતાને અનુરાગિ બનાવ્યા શિક્ષણ રહેતી નથી. શુભંકરી નગરીના વર્ણન પરથી તે સમયની જ્ઞાનધર્મની જાહેરાતની સ્પષ્ટ થાય છે, અને મંદિરોની વિપુલતા તત્સમયની ધર્મભાવના પ્રસિદ્ધ કરે છે,

સંગ્રામશર રાજની ચંદ્રલેખા રાણી કોપલવનમાં પ્રવેશ કરે છે. આ વર્તમાન રાજ જાણે છે ને તે રાણી પાસે જાય છે. ત્યાં જઈ વિવિધ મીષ્ટ વચને રાજ રાણીને પૂછે છે. આ પુષ્કામાં પાતની પત્નિ તરફની ફરજો અતિશય ખુબીથી આપી દીધી છે. ને રાણી પણ વિનિત ભાવે, પતિદેવનો પ્રભાવ, શુભ, પવિત્રતા ને વૈભવ વખાણતાં પોતાને સંતાનનો અભાવ પીડે છે એમ પ્રકટપણે જણાવી તેને માટે પુરૂષાર્થ કરવા વિનવે છે.

પતિ પત્નિમાં થતા કલહનાં મૂળ તપાસતાં, તેમાં રહેલાં કારણો, ને તેથીજ થતા કલેશ સમયે કરાતાં વર્તન, વપરાતા શબ્દો ને ઉપજતા ભાવ જોતાં, પતિપત્નિ કેવા ઉત્તમ-પ્રેમાળ-ને સમાન ભાવનાવાળાં હોવાં જોઈએ એનો આદર્શ અહિંયાં રજુ થાય છે.

રાજ જણાવે છે કે-“ ઐહિક પૂણ્યથી આ વિચાર સિદ્ધ થતો નથી, પરંતુ પૂર્વભવનાં પૂણ્યથીજ તે સિદ્ધ થાય છે ” આ શબ્દો રાજની ધર્મને પૂણ્યકાર્ય પ્રતિ પ્રીતિ બતાવે છે. વળી મનુષ્ય શુભાશુભ કર્મને આધિન છે એ બાબત પ્રતિત કરાય છે.

આ વાર્તાલાપ દરમ્યાન કોપલવનમાંજ આવેલા સૌધર્મદેવલોકમાં રહેતા ઇન્દ્રના એ સામાનિક દેવતાઓ પોતાનો વૃત્તાંત કહે છે. પણ કહેતાં પહેલાં પોતે કયા પૂણ્યોદયથી દેવ થયા ? એવા રાજના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં દેવ જણાવે છે કે-“ જો કે પોતાનું ચારત્ર સ્વમુખે કહેવું યોગ્ય નથી. પરંતુ આપનો બહુ આગ્રહ છે તેથી કહેવું પડશે. ઇ. ” આ દેવતાની લઘુતા આપણને એક ઉત્તમ પાઠ શીખવે છે. આ બંને દેવો ટુંક મુદતમાંજ દેવલોકમાંથી ચવી ચંદ્રલેખાની કુક્ષિએ અવતરવાના હોવાથી પોતાનાં ભાવિ માતા પિતા સમ્યક્ત્વધારી છે કે નહિ તે પૂછવા દેવતાઓ દેવલી પાસે ગયા છે, ને સમકીતવંત અને તેવા ભદ્રિક પરિણામના રાજ રાણી છે એમ જણાવતાંજ બંને રાજ રાણી પાસે આવ્યા છે. દેવતાઓને સમકીત કેટલું વડાલું

૫૪

હોય છે ને સમકીતવડે સર્વ જાતનાં સાશ્વત સુખો મળે છે એમ પ્રતિત કરાવવા આ દેવોનું અત્યારે આવવું સર્વથા યોગ્ય છે. દેવો કહે છે કે “જેમાં અવિરતી બહુ ભરેલી છે એવા દેવલોકમાંથી અમે વ્યવીશું તેનું અમને કીંચિત્માત્ર દુઃખ નથી. કેમકે આપને ત્યાં જન્મ થવો જાણી અમને બહુ આનંદ થાય છે. કારણ દરેક કુળમાં શ્રાવકકુળ, સિદ્ધાંતોમાં જૈન સિદ્ધાંત, સમસ્તદાનમાં અભયદાન અને સર્વ મરણમાં સમાધિ મરણ ત્રેષ્ટ ગણાય છે.” આ પરથી દેવતાઓ પણ જૈનકુળમાં જન્મ ઇચ્છે છે.

પ્રથમ દેવતા વર્ણુનમાં, જનચંદ્ર શેકના પુત્રને તેની માતા શિલવતી ધર્મકાર્યમાં શિથિલ છતાં જન્મતી વખતે “તું ‘વાસિત ભોજન’ જન્મે છે એમ ઉપાલંબ આપે છે. પુત્ર આનો ખુલાસો માંગે છે ને માતા તેને સમય-સાગરસૂરિ પાસે મોકલે છે, તે ત્યાંથી સૂરિના કહેવાથી સ્થાવર ચાંડાલ શ્રાવક પાસે જાય છે. ત્યાં કૃપણ પિતામહનો દેદાર તે જુએ છે. કર્મધર્મ સંગેગે તે ચાંડાલ પોતાના સાધર્મિક બંધુ (જનચંદ્રનો પુત્ર) ને માટે તેજ કૃપણ પિતામહને ત્યાં રસોઇ કરાવે છે. ને તે કૃપણ તે પોતાનો અનેવી નીકળે છે. આ કૃપણની કૃપણતાનું ચિત્ર દોરવામાં ત્રંચકારે ખરેખર કુશળતા વાપરી છે.

કાળે કરી તેજ કૃપણની સ્ત્રીને ત્યાં ઉક્ત માતંગ પૂરૂપે અચરતરે છે. ને જન્મતાંજ યોલે છે. આ આશ્ચર્ય જોઈ સ્તબ્ધ થયેલા શેકના પુત્રને તે નવીન જન્મેલો બાળક-સ્થાવર માતંગને સાં નવિન બાળક અવતર્યાનું ને, તે માતંગ-પત્ની બહુ પુત્રોના દુઃખે તે પુત્રને મારી નાંખશે માટે તેને બચાવવા જણાવે છે, ને કહે છે કે કૃપણ પિતામહ મરી માતંગને ત્યાં પુત્રપણે અવતર્યો છે- તે હું માતંગ તમને સાધર્મિક ભાઈની દ્રષ્ટિએ જમાડવાથી અહિં જન્મ્યો છું. વળી ધનસાર (કૃપણપિતામહ) માતંગને ત્યાં જન્મ્યો તેનું કારણકે તેણે કંઈપણ નવિન પુણ્ય ઉપાર્જન ન કર્યું, અને પુર્વોપાર્જિત પુણ્યનો ભોગ્ય કાળ આવી રહ્યો. માટે હે ભાઈ! તમને ધર્મકાર્યમાં પ્રમાદી જોઈને તમારી માતા હંમેશાં ઉપદેશ આપવા કહેતી કે પુત્ર! વાસિત ભોજન કરવાથી તું દુઃખી થઈશ. તેમજ તમને અહિં બોધ થશે, એમ જાણી સૂરિ-શ્રીએ અહિંજ મોકલ્યા.”

વળી સૂરિશ્વરને પૂછવાથી ખુલાસો મળે છે કે માતંગે ચાર રૂપિઆ

૫૫

ખર્ચો બહુ શુદ્ધભાવથી સાધર્મિક બુદ્ધિએ કરી તેને ભોજન આપ્યું. તેના પ્રભાવથી ચાર રૂપિયાને બદલે ધનસારના પુત્રપણે ચાર કોટિ દ્રવ્યનો તે સ્વામિ થયો.

તેજ એ દેવો ચંદ્રલેખાની કુક્ષિએ અવતરી જ્યસુન્દર અને જ્યસુન્દરી-પણે ઉપજે છે. એકદા કોઇ કિત્તર જોડણાના મુખે દિવ્ય સંગીત સાથે શુભ-કરી નગરીના નૃપ સમરસિંહનાં યશોમાન સાંભળી જ્યસુન્દરી વિંધાય છે ને તેનું પાણીગ્રહણુ ઇચ્છે છે ને કેટલીક મુશ્કેલીઓ પછી તે સમરસિંહને પરણે છે.

આ લગ્નના પરિણામે જ્યસુન્દરીની કુક્ષિએ નંદિષેણુ નામે મહા પુણ્ય-શાળી ને તેજસ્વી પુત્ર જન્મે છે. અનુક્રમે યુવાવસ્થા પ્રાપ્ત થતાં તેને અનેક રાજકન્યાઓ સાથે પરણાવી સમરસિંહે નંદિષેણુને રાજ્ય સોંપી, શ્રાવકની અગીયાર પડિમાઓ વહી, મુનિધર્મ ગ્રહી, ઉગ્ર તપશ્ચર્યા આદરી, અનશન કરી, પોતે લાંતક કલ્પમાં દેવ થયા.

નંદિષેણુને શશીપ્રભા રાણીથી ધનકુમાર નામે પુત્ર થાય છે, તે યૌવન પામતાં નંદિષેણુ તેને રાજ્ય લેવા આગ્રહ કરી પ્રવળ્યા લેવા તૈયાર થાય છે, પણ પિતૃ સ્નેહી ધનકુમાર પિતાને રોકે છે. પણ જ્યારે થોડા વખત પછી પાછા ચારિત્રના ભાવ વર્તે છે. ત્યારે તે પોતાના પુત્રને કહે છે કે—“જરાડ્ધી રાક્ષસી સમસ્ત અંગોને ગ્રહણુ ન કરે. અને ગંગાડ્ધી નિર્દય સર્પ ઉગ્ર દંશ ન કરે તેટલામાં રે જીવ ! ધર્મારાધનમાં ઉદ્યુક્ત થા !” આમ છે માટે હવે હું આ રાજ્ય તને સોંપુ છું. ત્યાં શ્રી નંદનજી ન પધારવાની વધામણી આવતાંજ રાજા પુત્રને રાજ્યભાર સોંપી પ્રભુ પાસે જાય છે ને ત્યાંજ દિક્ષા અંગીકાર કરે છે. અને તિર્થંકર ભગવાન, સિદ્ધભગવાનને શ્રી સંઘની ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિ કરવા લાગ્યા. મુનિઓની સેવા કરવા લાગ્યા તથા ભવિજીવોને ઉપ-દેશથી તારવા લાગ્યા. બહુ શ્રુત મુનિઓની સેવામાં લીન થયા. તપશ્ચર્યામાં આસક્ત એવા મુનિઓને સહાય આપવા લાગ્યા. પોતાના શરીરની સમત્વ બુદ્ધિનો સર્વથા લોપ કર્યો. વૈરાગ્ય ભાવનામાં ભિન્નવા લાગ્યા નિરંતર. ચાર પ્રકારની તપશ્ચર્યા કરી બાહ્યાંતર શત્રુઓને જીતી તેમણે વીધિપૂર્વક તિર્થંકર ગોત્ર આંધ્યું. ને શુદ્ધ અધ્યવસાયથી સમાધિમરણુ વડે મહર્ધ્વી દેવપણે ઉપજ્યા.

૫૬

અલકાપૂરિને ઝાંખી પાડતી એવી વારાણસી નગરીના સુપ્રતિષ્ઠ રાજની પૃથ્વી રાણીની કુક્ષિએ નંદિષેણનો જીવ ઐવેયક દેવલોકમાંથી ચ્યવી ઉપજ્યો. માતાએ યાદ સ્વપ્ન જોયાં અને અન્ય તિર્થ કરોની માફકજ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુ જન્મ્યા. ઇન્દ્રાદિકથી સેવાતાં, ગર્ભિણીને યોગ્ય આહાર વિહારાદિ પ્રવૃત્તિ સેવતાં, પરમ શાંતિ સમાધિથી દેવદેવીઓથી કરાયાં છે, સુતીકાકર્મ જેમના એવાં પૃથ્વીમાતાની કુખે પ્રભુ પુત્રપણે ઉપજે છે. દેવતાઓ તથા સુપ્રતિષ્ઠ રાજ મહા જન્મમહોત્સવ ઉજવે છે.

નામ સ્થાપન વખતે કુટુંબીઓ તથા નગરવાસી મુખ્ય જનોને સત્કાર-પૂર્વક જમાડી વસ્ત્રાદિ અલકારોવડે સત્કારી રાજ કહે છે કે—“ જે દિવસે રાણીના ગર્ભમાં આ બાળક આવ્યો તે દિવસથી આરંભીને દીવસે દીવસે અધિક શુભ પાર્શ્વ (આબુબાબુનાં શુભકાર્યો) થવા લાગ્યાં છે માટે આપની સંમતી હોય તો આ બાલકનું નામ સુપાર્શ્વકુમાર રાખીયે. ” નામ કરણુ વિધી તથા ગુણુ પ્રમાણેજ નામ પાડવું એજ ઇષ્ટ છે. એ આ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. આજના રિવાજ પ્રમાણે ધાંચી મોચીના છોકરાઓનાં મહા આડંબરવાળાં નામ જોઇ હાસ્ય આવે છે.

આદ્યાવસ્થા વીત્યે યુવાવસ્થામાં પ્રવેશતાં અતિ રમણીય સર્વ અવયવ અને સકળ દિવ્ય લક્ષણોથી વિભૂષિત કુમારનાં દર્શન માત્રથી કેનાં નેત્ર આનંદીત ન થાય ? એવા પ્રભુ અનેક પ્રકારના વૈભવ વિલાસો તથા ક્રીડા કરતાં સમય વિતાવે છે. એકદા સુપ્રતિષ્ઠ રાજની સભામાં અમરાવતી નગરીના રિપૂમર્દન રાજનો દૂત તે રાજની મહા સૌંદર્ય-શાલીની ગુણુની બાણુ જેવી સોમા નામની પુત્રીને લઇ આવે છે. તેના રૂપ સૌંદર્યના વર્ણનમાં તે દૂત કહે છે કે—“ ત્રિધિએ ચંદ્રની કલા-એતું ચુલુ કરી અમૃત રસથી ભિંજવી કામદેવને સજીવન કરવાની આપધિરૂપ તે કુમારી બનાવી છે. ” સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુના ગુણુનુરાગમાં લીન તથા પ્રેમવાળી સોમા આવતાં—પ્રભુના પિતા માતા વિચાર કરે છે ને ઠરાવપર આવે છે કે—માતા પુત્રના લગ્ન માટે સમ્મતી લેવા જાય. જે સ્થળે માતા—પિતા વરવિકૃય કરે છે, યાતો પોતાને કાવે તેવું લાકડે માંકડુ વળગાડી પછી અસમાન ગુણુ શીલવડે કટ પામતાં તેને આશ્વાસન આપે કે—“ પડ્યુ

૫૭

પાતું નિભાવી લે—” તેમ અહીં થતું નથી. અહિં તો રાજ્ય રાણી પુત્રની સન્મતિ પ્રથમજ લે છે, હવે માતા પુત્રને લક્ષ મનાવવા કુમાર પાસે આવે છે. કારણ રાજ્ય રાણીને જણાવે છે કે—“ તું કુમાર પાસે જ અને વિવાહ માટે તેને જણાવ. ” માતા આવતાંજ કુમાર સાત આઠ પગલાં સામે જઈ મસ્તકે અંજલિ જોડી નમસ્કારપૂર્વક વિનંતિ કરી માતાને આગમન કારણ પૂછે છે. માતા લગ્ન માટે પૂછતાં સંસારથી વિરક્ત, કુમાર પોતાની ના-મરણ ને વિરક્ત દશા જણાવે છે. પણ માતાનો આગ્રહ ને પિતાની આજ્ઞા શિરસાવંધ કરી પરણવા હા પાડે છે અને સમસ્ત વિશ્વના પુત્રો માટે પિતા માતાની ભક્તિના આદર્શનું જીવંત ચિત્ર દોરે છે. પ્રભુ-નિઃસંગી-ત્યાગી-વૈરાગી-સંસાર વિરક્ત મહારાજાની છતાં પિતા માતાના ઉપકારને વશ-તેમની આજ્ઞા ઉચાપતા નથી. માતૃભક્તિ-પિતૃભક્તિનું જીવંત દ્રષ્ટાંત.

પ્રભુનું હવે વિધિપુરઃસર લગ્ન થાય છે. જેમના સ્વાભાવિક રૂપનું વર્ણન કરવા ઇન્દ્ર પણ સમર્થ નથી તો આવા લગ્ન પ્રસંગે મહા દિવ્ય આભૂષણોએ વિભૂષિત પ્રભુના રૂપની શી વાત ? આ તરફ સોમા કુંવરી પણ દિવ્ય આભૂષણોએ સુમંડિત તથા જેનું સ્વાભાવિક રૂપ મહા અદ્ભુત છે એવી આ જોડીનું લગ્ન થયું.

આસક્તિ રહિતપણે સંસારના દૈવિ ભોગ ભોગવતાં કૃટલોક સમય વ્યતિત થયે, સુપ્રતિષ્ઠ રાજ્ય પોતાનું મરણ નજીક જાણી અનિચ્છા છતાં કુમારેંદ્રને રાજ્યાભિષેક કરી અનશન કરી ઇશાન દેવલોકમાં ગયા ત્યાંથી મોક્ષે જશે.

સોમાદેવીની કુક્ષિએ પુત્ર આવતરે છે, ને તેનું નામ શ્રી શેખર રાખવામાં આવે છે. એકદા સૂર્યગ્રહણ થતાં બ્રહ્માન્કારે રાહુએ સૂર્યને ગ્રહણ કર્યો, જોઈ સંસારમાં પ્રાણીઓ મૃત્યુવડે ઘેરાશેજ આવી શ્રી સુપાર્શ્વકુમારને ભાવના ઉપજી, ને તુર્તાજ લોકાંતિક દેવોની વિનંતી થતાં વાર્ષિક દાન દેતા અપૂર્વ મહોત્સવપૂર્વક પ્રભુ દિક્ષા લે છે.

પ્રભુ પ્રથમ પારણું કરવા મહેંદ્ર શેકને ત્યાં જાય છે ત્યાં કરે છે. પ્રભુને જોઈ મહેંદ્ર શેક અપૂર્વ હર્ષ પામી પ્રભુની સ્તુતિ કરી અપૂર્વ વિર્યોક્ષાસવડે પોતાની સ્ત્રીને આવો લહાવો લેવા જણાવે છે. શેકાણી પણ રોમાંચ ધારણ

૫૮

કરતાં—આત્માને કૃતાર્થ માનતાં મહા ભકિતવડે પ્રભુને પારણ્ય કરાવતાંજ, દેવતાઓએ દુઢુભી નાદ કરી સાડાપાર કોડ સોનેયા વરસાવ્યા.

આ પછી જગત્પર ઉપકાર યુદ્ધિવાળા પ્રભુ ઉત્તર તપશ્ચર્યા કરતા કરતા ફરતા ફરતા પાછા વારાણસીના ધશાન કોણુમાંના સહસ્રાત્ર વનમાં પધાર્યા. ત્યાં ધ્યાનમાં પ્રભુ કેવળજ્ઞાન પામે છે. દેવતાઓ સમવસરણુ રચે છે. પ્રભુ સમવસરણુમાં પધારે છે તથા શ્રી શેખર રાજ પણુ સમવસરણુમાં આવે છે. તેમજ સોમાદેવી પણુ આવે છે. પ્રભુની દેશનાનું અમૃત ઝીલતાં વૈરાગ્ય પામી કૃટલાક રાજપુત્રો તથા સ્ત્રી પરિવાર સહિત સોમાદેવીએ પણુ દિક્ષા લીધી, ને પ્રભુએ ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી.

એકવાર સમવસરણુમાં દાનવીર્ય રાજ પ્રભુને પોતાના આત્માના ઉદ્ધારાર્થે પ્રશ્નો કરે છે ને પ્રભુ તેના જવાબ આપે છે.

અહિંથી હવે દાનવીર્ય રાજ પ્રભુને પ્રશ્નો પૂછવા માંડે છે ને મહા ક્ષ્યાણુ પ્રભુ તેમના પ્રશ્નોના જવાબ દષ્ટાંતો સાથે પોતાની અમૃતતુલ્ય વાણીમાં આપે છે.

પ્રથમ પ્રશ્નમાં—સ્થિરતાપૂર્વક સમ્યક્ત્વ આરાધવાથી ચંપકમાલા જેમ આ ભવ સુધારી—માધુવેશ લઈ દીક્ષા પાળી અંતે મોક્ષને પામી. તેમ સમ્યક્ત્વ આરાધવાથી મેઘિા મનુષ્યભવ ન હારી જતાં, સફળ કરી શકાય તે પ્રભુએ કહ્યું.

બીજા પ્રશ્નના જવાબમાં—શંકાતિયાર, એટલે જે પુરૂષ જ્ઞેનધર્મમાં શંકિત બની સર્વથી અથવા દેશમાત્રથી સમ્યક્ત્વ મલીન કરે છે તેનાં મણિસિંહની માફક ધર્માનુષ્ઠાન મલિન થાય છે. આ ઉપર પ્રભુ લંબાણુથી દ્રષ્ટાંત દષ્ટ સમજાવે છે.

ત્રીજા પ્રશ્નમાં—આકાંક્ષાતિયાર એટલે ભિન્ન ભિન્ન દર્શનની આકાંક્ષા કરવાથી જેનું હૃદય આકર્ષાય છે, તે પુરૂષ સુન્દરની માફક ધર્મથી બ્રટ થાય છે. તે પ્રભુએ ઉત્તમ દ્રષ્ટાંત દષ્ટ પ્રતિત કરાવ્યું.

ચોથા પ્રશ્નમાં—વિચિકીત્સાતિયાર—ના જવાબમાં મુનિ નિંદા તથા જ્ઞેનધર્મની શંકા કરનારની ગતિ ભાસ્કરદિજ જેની થાય તે સહમજાવ્યું છે.

૫૯

પાંચમા પ્રશ્નમાં—પાખંડી સંસ્તવાતિચાર—માં પાખંડીઓના પરિચયથી ચતુઃનુક્રશાન, તેથી કેટલું ભવભ્રમણુ વધે છે તથા મનુષ્ય એ અતિચારના સેવનથી કેટલાં ભવભ્રમણુ દુઃખ વેઠે છે તે પર પ્રભુએ ભીમકુમારનું દ્રશ્યંત આપ્યું છે.

છઠ્ઠા પ્રશ્નમાં—પાખંડી પ્રશંસાતિચાર—પાખંડીઓની પ્રશંસાથી મંત્રી તિલક પેઠે મનુષ્ય મહાદુઃખને પામી ઘણા ભવભ્રમણુ વધારે છે. તે સંબંધ ઘણી કુશળતાથી પ્રભુએ સમજાવ્યો છે.

સાતમા પ્રશ્નમાં—દાનવિચં રાગએ પ્રભુને પૂછેલો પ્રશ્ન બહુ સુંદર છે. અણ્વૃતાદિ પાળવામાં અતિચારોના ગુણ તથા દોષનું વર્ણન દ્રશ્યંત સહિત સમજાવવા પ્રભુને વિનવે છે. વિશ્વોપકારક પ્રભુએ, વિજયચંદ્ર કુમાર સાવઘ આરંભનો ત્યાગ કરી જીવન પર્યંત મન, વચન ને કાયાથી નિરપરાધી સ્થૂલ જીવની હિંસા સંકલ્પથી પણ કરતા—કરાવતા નથી તે વિશાળ રાજ્ય શિક્ષિ પામી છેવટે મોક્ષ પામે છે તે, બતાવ્યું છે.

આઠમા પ્રશ્નમાં—અધાતિચાર—કાચુ વિના તિર્યંચને અંધમાં રાખવા માટે અંધુરાજની પેઠે બહુ પીડાઓ ભોગવી અંતે મહા દુર્ગતિના ભોક્તા થશે. એ જણાવ્યું.

શ્રી દાનવિચં નૃપે નવમા પ્રશ્નમાં—વધાતિચારનો પ્રશ્ન કરતાં પ્રભુએ તે પ્રશ્નનો ઉત્તર દ્રશ્યંત સહિત આપતાં, ક્રોધાયમાન થઇ ઢેકુ, પાપાણુ કે દંડાદિક વડે જે મનુષ્ય પ્રાણીઓ પર પ્રહાર કરે છે તે મનુષ્ય શ્રી વત્સદિજની માફક ભયંકર ઘેર સંસારમાં પરિભ્રમણુ કરે છે, તે સમજાવ્યું.

દશમા પ્રશ્નમાં—જીવિચ્છેદાતિચાર, ત્રીજા અતિચાર વિષે પૂછતાં—પ્રભુ તે દ્રશ્યંત સાથે સમજાવે છે. ગણાંતી ચામડી, કાન, વૃષણુ વિગેરે પ્રાણીઓના અવયવોનું જે પુરૂષ છેદન કરે છે, તે રાહડ મંત્રીની માફક સંસારચક્રમાં મહા ભયંકર કટ ભોગવી અંતે દુર્ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે. તે કથ વિસ્તારથી કહે છે.

અગીયારમા પ્રશ્નમાં—ચતુર્થ અતિચાર વિષે, નિર્દયપણે પ્રાણીઓ પર બહુબાર ભરી, જીવોને દુઃખી કરે છે, તે પર સુલસ શ્રેણીનું દ્રશ્યંત વિસ્તારે વર્ણવી બતાવ્યું છે.

પ્રારમઃ પ્રશ્નમાં—પંચમ લકતપાન વ્યવચ્છેદ્દાતિયાર—કારણુસર અથવા કારણુ વિના જે મનુષ્ય જીવાત્માઓના ભોજન પાનાદિકનો વિચ્છેદ કરે છે તે સિંહની માફક સંસાર વનમાં વારંવાર પરિભ્રમણુ કરે છે તે સમજવ્યું.

તેરમા પ્રશ્નમાં—રાજ, પ્રભુને દ્વિતિય આજુવૃતનું સ્વરૂપ અતિયાર સહિત સદૃષ્ટાંત સમજવવાની વિનંતી કરે છે, તે પરથી પ્રભુ, કન્યા, ગાય, તથા ભુમિ સંબંધી અસત્ય વચન સંજ્ઞન પુરૂષોએ કદાપી બોલવું નહીં. તેમજ કોઈની—દ્રવ્યાદિક થાપણુ ઓળવવી નહીં. જુડી સાક્ષી પુરવી નહીં, તે પર આ સા અતિયારથી રાહતપણે વર્તનાર કમલશ્રેષ્ઠીની જેમ બહુ સુખના ભોજન થાય—તે જણાવ્યું.

ચૌદમા પ્રશ્નમાં—બીજા વૃતમાં પ્રથમ અતિયારનું સ્વરૂપ—સહસાબ્યા-ખ્યાનાતિયાર—જે પુરૂષ અકરમાત હાસ્ય વચનથી પણ અન્યને ખોટું આળ ચઢાવે છે, તે ભવનપતાકાની પેઠે પરભવમાં તેજ અપવાદને પ્રાપ્ત થાય છે. તે વિસ્તારથી સમજવ્યું છે.

પંદરમા પ્રશ્નમાં—બીજાવૃતમાં બીજા અતિયારનું સ્વરૂપ—રહોબ્યા-ખ્યાનાતિયાર—પૂછતાં પ્રભુએ તે ધરણુના—દૃષ્ટાંત પૂર્વક સમજવ્યું છે.

સોળમા પ્રશ્નમાં—સ્વદારામંત્ર ભેદાતિયાર—મૃધાવાદ વ્રતમાં શું કરવાથી ત્રીજા અતિયાર લાગે ? એમ પૂછતાં—પોતાની સ્ત્રીએ વિશ્વાસથી કહેલું કોઈપણ વચન અન્ય પુરૂષની આગળ કોઈપણ નિમિત્તે જાહેર કરે છે તે બીજા વૃતમાં અતિયાર આણે છે, ને તે અતિયારના સેવનથી મનુષ્યો મદનની પેઠે દુઃખી થાય તે વિસ્તારથી દર્શાવ્યું છે.

સોળમા પ્રશ્નમાં—મૃધા પદેશાતિયાર—મીથ્યા ઉપદેશ આપી લોકોને છેતરે છે ને દ્વિતિયવ્રતમાં અતિયાર લગાડે છે તે પદ્મવણિકની પેઠે આલોક ને પરલોકમાં બહુ દુઃખ ભોગવે છે તે સવિસ્તાર સમજવ્યું છે.

આમ કુલ ૧૪ પ્રશ્નો પ્રભુએ બહુજ ઉત્તમ રીતે પોતાની સુલાલત-ગંભીર-રસભર-અર્થ ભાવપૂર્ણ એવી સુધાસ્ત્રોતિની વાણીથી—સુન્દર અને ધરેબર અંધ બેસતાં એવાં ઉત્તમ ઉદાહરણો-કથાઓથી સમજાવ્યા છે. આ ચૌદ કથાઓ બહુજ જ્ઞાન-તત્વ ને સારથી પૂર્ણ તથા તેની ભાષા આતશય સાલંકાર હોઈ નિર્દોષ છે.

૬૧

એકંદર સમગ્ર ગ્રંથ-ક જે મુળ માગધીમાં છે, ને જેને અનુવાદિત કરી પંચાસજી મહારાજ ગુજરાતીમાં રજુ કરે છે, તેમાં પ્રભુનો જન્મ મહોત્સવ, ખાલ-યુવાવસ્થા, વિવાહ, નેર્લેપ ગ્રન્થશાસ્ત્રમ, પુત્રોત્પત્તિ, વૈરાગ્ય-દિક્ષા-કેવલ્ય પ્રાપ્તિ-વિષે વિસ્તારથી અને ઉપદેશક શૈલીમાં રચણ વર્ણવી, કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્તિ પછી જગતના ઉપકારાર્થે દેશોદેશ વિચરી, ભવ્ય જીવોને હિતકર ઉપદેશ અનેક કથાઓ સહિત આપે છે, આ કથાઓની રચના અલૌકિક છે, અને તેમાં અંતર્ગત રીતે એવો તો અપૂર્વ તત્ત્વજ્ઞાનયુક્ત સદ્બોધ રહેલો છે કે આ ચરિત્રને ઉત્કૃષ્ટ ગૌરવભર્યું-અરે ! અન્ય ચારિત્રોમાં આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચારિત્ર પ્રમુખત્વ ભોગવે છે-એમ કહેતાં જરાપણુ આતશયોકિત ન ગણાશે. એકંદર રીતે ધર્માધર્મ-હેયજ્ઞેયાદિ વિવેકનું દર્શન ઉત્તમ રીતે કરાવ્યું છે.

શ્રાદ્ધજનોએ હંમેશાં પ્રતિપાલન કરવા યોગ્ય સમક્રીત મૂલ આરવૃત્ત અને તેના અતિચાર, અતિચારથી થતું અનિષ્ટ તથા વ્રત સેવનથી થતું ઉત્કૃષ્ટ કૃણ સુન્દર રીતે બતાવ્યું છે, અને તે ઉમદા-દર્શનોવાડે વિશાળતાથી કહેવામાં આવે છે, તે સહિત તે તે કથાઓમાં ચતુરાઈ, શુદ્ધિ મહિમા, જન સ્વભાવ દર્શન, દિવ્ય તત્ત્વજ્ઞાન નિરૂપણુ, તત્સમયના લોકાચાર, વ્યવહારીક, ધાર્મિક-સામાજિક, રાજકીય પરિસ્થિતિ, ઉચ્ચ તત્ત્વજ્ઞાન, પ્રબળ વૈરાગ્ય ભાવના, સંસારની અસારતા આદિ પ્રશ્નો એવા તો સરસ ને સરળ રિત્યા ઉકેલ્યા છે કે-હરકોઈ જ્ઞેન યા જ્ઞેનેતર વિદ્વાન વાંચકનું મન તે વિના વિલંબે હરી લે છે.

મનુષ્ય જીવનના સન્માર્ગદર્શક, જ્ઞેનદર્શનના સદાચાર-વિચારનું ભાન કરાવનાર, સત્ય તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવી-માનવ ભવનો મહાન્ આદર્શ-સમ્યક્ત્વની પ્રતિતીને પ્રાપ્તિ કરાવી આપનાર આ ગ્રંથ અવસ્ય ઉત્તમ અને સુન્દર રીતે લખાયેલો છે અને તેવીજ સુન્દર રીતે અનુવાદિત થયેલો છે કે હરકોઈ માનવને-વિદ્વાનને-સ્ત્રી યા પુરૂષને-ખાલ યા વૃદ્ધને તે હંમેશાં પાસે ભાયાના ડપાની જેમ રાખવા આગ્રહપૂર્વક ભલામણુ કરતાં આનંદજ થાય.

આ ગ્રંથ સં. ૧૧૯૯ એટલે મહારાજ કુમારપાળના વખતમાં મૂળ માગધીમાં લખાયેલો અને વર્તમાન કાલીન વિદ્વાન પંચાસજી શ્રી અજીત-

૬૨

સાગરજી ગણિએ તેનો અનુવાદ ગુર્જર ભાષામાં—ગ્નહિતાર્થે કરી—પ્રકાશમાં આણે છે એ બહુજ આનંદજનક છે.

પંચાસજીએ આ ગ્રંથ પોતાના દાદાગુરૂના નામથી પ્રસિદ્ધ કરાવવામાં પણ ઠીક કર્યું છે, અને ખરેખર જેમને :—

જેને શિર સમર્થ સદ્ગુરૂ મહા “શ્રી બુદ્ધિસાગર” સમા !
જેની લેખીનીથી લખાઈ પ્રકટે, ગ્રંથો અમુત્તા અહા !
વકતૃત્વે સમધુર-તત્ત્વજર જે, વ્યાખ્યાન કેવિદ શા ?
શાંતિ-તુષ્ટિ ‘અજીતસાગર ગણિ’ પામે ‘મણિમય’ મહા !

એવા અનુવાદક શ્રીમાન્ ગણિજી મહારાજને આવો અપૂર્વ-સરળ અને તત્ત્વજ્ઞાન-વૈરાગ્ય-ગર્ભિત અનુવાદ કરવા માટે અભિનન્દન આપતાં—જેનઆલમને પોતાની પ્રસાદગુણુ વિશિષ્ટ પ્રસાદીથી ઉપકારી બનાવતા રહેવાની વિનંતી કરી ગુરૂદેવની સ્તુતિ સાથે વિરમીશું :—

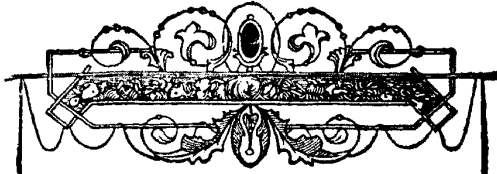
મૂષિત અદ્ભૂત આત્મજ્ઞાન તપને, વૈરાગ્ય દ્વિતિ ઘટે !
પકાનેક જીવાદિ દ્રવ્ય ગુણને, પર્યાય મર્મો જડઘે !
ફરુણાથી ભરપુર નેત્ર ચમકે, બ્રહ્મચર્ય વિદ્યુત, તે-
યોગીશ્વર શ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરિ, ચરણે મણિ આ નમે !

ૐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

૨૦-૧-૨૪
મણિમન્દિર
પાદરા.
ગુજરાત.

સદ્ગુરૂ ચરણોપાસક
મણિલાલ મોહનલાલ
પાદરાકર.

ખાસ આભાર.

પ્રાતઃસ્મરણીય, સચ્ચારિત્રચૂડામણિ, શુદ્ધક્રિયા-
 યોગી, ગચ્છાધિપતિ, બાલબ્રહ્મચારી શ્રીમાન્ સુખસાગ-
 રજી મહારાજના શિષ્ય, શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્ય, યોગ
 નિષ્ઠાધ્યાત્મ જ્ઞાન દિવાકર સદ્ગુરુ શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી
 સૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી
 અજીતસાગરજી મહારાજ કે, જેઓ જ્ઞાનોદ્ધારનું કાર્ય
 કરવા સાથે પ્રસિદ્ધ વક્તા હોઈ જમાનાને અનુસરી જન
 સમૂહને ઉપદેશ દેવાનું મહત્ કાર્ય હાથમાં લઈ, ગુજ-
 રાત અને કાઠીયાવાડમાં અનેક સ્થાને વિહાર કરી, દરેક
 સ્થળે ધાર્મિક અને સામાજિક ભાષણોદ્ધારા ઉપદેશ
 આપી ઉપકાર કરી રહ્યા છે. જૈન સમાજ ધર્મનું જ્ઞાન
 કેમ વધારે પ્રાપ્ત કરે, તેને માટે અનેક ઉપયોગી ગદ્ય-

પદના અંથે લખીને પણ જૈન સમાજની ઉન્નતિ માટે અનેક પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે. આ સભા ઉપર પણ તેઓશ્રીનો પ્રેમ હોવાથી આ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરિત્રનું ભાષાંતર બહો જ શ્રમ લઈ, પોતે કરી આપી સાથે જ્ઞાનોદ્ધારના આ કાર્ય માટે ઉપદેશ દ્વારા આર્થિક સહાય આપવી, આ અર્પૂર્વ અંથ ઉક્ત મહાત્માએ પોતાના દાદા ગુરૂ શ્રી સુખસાગરજી મહારાજજીની ગુરૂભક્તિ નિમિત્તે અને નામ સ્મરણાર્થે સભાના ધારા મુજબ સીરીઝ તરીકે પ્રકટ કરવાની આ સભાને આજ્ઞા કરી છે. જેથી આવો અત્યુત્તમ અંથ પ્રકટ કરવા આ સભા ભાગ્યશાળી થઈ છે જેથી આ સભા ઉક્ત મહાત્માનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર માને છે.

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા.

ભાવનગર.

विषयानुक्रम.

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
पूर्वभष्यप्रस्ताव.		लोञ्जनविधि.	”
भंगलाव्यरत्न.	१	स्त्री पुद्गलसौ सवाह.	१८
सद्गुणवर्णनं स्तुति.	२	शेकुं मरुषु.	१९
स्वाहंकारपरिहार	३	कल्पित विचार.	२०
धातकी अंड विदेह क्षेत्र वर्णन	४	कल्पित स्वप्न.	२१
रमणीय विषय वर्णन	”	पालन-म.	”
शुभंकारी नगरी.	५	पुष्पयो प्रभाव.	२३
समरसिंह राज.	६	येटक प्रवेश.	२४
मदनकंदली.	”	न्यसुंदर अने न्यसुंदरी.	२५
शयनगृहमां आश्चर्य.	”	किंनरनुं आगमन.	२७
कुलदेवी.	७	न्यसुंदरीनी मूर्त्ति.	”
संभ्रामशरराज.	८	यंद्रलेआनो प्रभ.	२८
यंद्रलेआनो पश्चात्ताप	”	सभीवयन.	”
मंत्रिनी स्त्री	९	कुलदेवी अने न्यसुंदरीनो	
राजनुं संभाषण.	१०	विवाह महोत्सव.	२९
देवतो अपराध.	”	स्वप्न दर्शन.	३०
राणीनो कोप.	११	पतिवयन.	”
देव दर्शन	१२	नंदीषेषु कुमार.	३१
अनिष्ट दर्शन	”	युवावस्था.	”
देवली लगनान्.	१३	लक्ष्मणहोत्सव.	३२
प्रथम देव.	१४	राजवैभव.	३३
समय सागर सूरि	१५	धनकुमार.	३४
धनसागर शेक.	१६	छिद्रिओनी शिथिलता.	३५
स्थावरमातंग	१७	मुनिवदन.	३६

વિષય.	પૃષ્ઠ.
દીક્ષા પ્રાર્થના.	૩૮
દીક્ષા દાન.	”
મુનિઆચાર.	”
તીર્થંકર નામગોત્ર.	”
મહાહિંક દેવ.	૩૯
તીર્થંકરજન્મપ્રસ્તાવ.	
વારાણસી નગરી.	૪૦
સુપ્રતિષ્ઠ રાજા.	૪૧
પૃથ્વીરાણી.	૪૨
ગર્ભાવતરણ.	૪૩
ચતુર્દશસ્વપ્ન.	૪૪
આસન કંપ.	૪૫
દેવેન્દ્ર પ્રયાણ.	”
પૃથ્વી દેવીની સ્તુતિ.	૪૬
ગર્ભ સ્થિતજનસ્તુતિ.	”
પૃથ્વી દેવીનું સ્વામી પ્રત્યે ગમનજીવ	
સ્વપ્ન ફલ પ્રશ્ન.	૪૮
ચારણ મુનિ.	”
ગર્ભ પ્રભાવ.	૫૦
ઇંદ્રાદિકની સેવા.	૫૧
દેવીની વિવિધ પ્રવૃત્તિ.	૫૨
જન્મ સમય.	”
જન્મસમયની શાંતિ.	૫૩
સ્તુતિકાંકિયા.	”
સૌધર્મેન્દ્રનો વિતર્ક તથા	
પશ્ચાત્તાપ.	૫૭
સૌધર્મેન્દ્રની સેનાપતિને	
આજ્ઞા.	૫૮

વિષય.	પૃષ્ઠ.
સુરેન્દ્ર પ્રયાણ.	૫૯
સુરેન્દ્ર સ્તુતિ.	૬૦
મેરૂગિરિ પ્રત્યે પ્રયાણ.	૬૧
મેરૂગિરિ વર્ણન.	૬૨
જન્મભિષેક.	૬૩
જનસ્તુતિ.	૬૬
સુરેન્દ્ર આજ્ઞા.	૬૮
જન્મમહોત્સવ.	”
પુત્રાવલોકન.	૭૧
નામ સ્થાપના.	૭૨
ખાલ્યાવસ્થા.	”
કુમાર અવસ્થા.	૭૩
યુવાવસ્થા.	૭૪
રિપુમર્દન રાજનનો દૂત.	૭૬
મૂર્છાવસ્થા.	૭૭
સ્વયંવર માટે કુમારી ગમન.	૭૮
વિવાહ માટે માતાની પ્રાર્થના.	૭૯
વિવાહ મહોત્સવ સ્વીકાર.	૮૦
વિવાહ સામગ્રી.	૮૨
લગ્નની તૈયારી.	”
પાણિગ્રહણ વિધિ.	૮૪
આલાપ ચેષ્ટિત.	૮૫
રાજ્યાભિષેક અને સુપ્રતિષ્ઠ	
નરેશનો સ્વર્ગવાસ.	૮૭
શ્રી શેખર જન્મ.	”
વૈરાગ્ય ભાવના.	૮૮
લોકાંતિક દેવ પ્રાર્થના.	૮૯
વાર્ષિક દાન.	૯૦

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
दीक्षा भडोत्सव स्वीकार.	८२	दुर्लभ देवीनी कपटकला.	१३७
दीक्षाबिषेक.	८३	यंपकमालानो त्याग.	१४०
दीक्षा वरघोडो.	८५	यंपकमालानो अपवाद तथा	
कुलमलतरा.	८८	दिव्य.	१४२
चारित्र स्वीकार.	,,	दुर्लभ देवीनो पश्चात्ताप तथा	
जनेन्द्र पारलुं.	१०१	प्रीति.	१५०
प्रलुनो विहार.	१०४	लुवनानंदनो जन्म तथा	
डेवल ज्ञान,	१०५	आत्म भोध.	१५२
समवसरणु.	१०६	श्रुतसागरमुनि अने	
समवसरणुमां जनेन्द्र प्रवेश.	१०८	राजदीक्षा.	१५५
श्रीशेण्पर नरेन्द्र गमन.	११०	अरि केसरी मुनि तथा यंपक	
धर्म देशना.	११३	मावा साध्वीनो भोक्ष.	१५८
दीक्षा प्रदान.	,,	शङ्कातिचारमणिसिंहकथा.	
यतुर्विधसंघ स्थापना	११७	सम्यक्त्व प्रभाव.	१५९
गणुधर स्थापना.	११८	मुनि उपदेश	१६०
पुनःधर्म देशना.	१२१	मणिसिंह तथा मणिरथनी	
दानवीर्य राजनो प्रश्न.	१२२	धर्मप्रवृत्ति.	१६२
सम्यक्त्वव्रतचम्पकमाला		मणिरथनो उपदेश.	१६४
कथा.		विषेणुद्रष्टांत,	१६५
सम्यक्त्व इल.	१२३	आंकाङ्क्षतिचार सुंदर	
अमरगुरु आगमन.	१२४	वणिककथा.	
अरिक्सेरिनो संदेशो अने		सुंदरवणिक द्रष्टांत.	१७०
अमर गुरुनो विचार.	१२७	सुंदरने सर्पदंश.	१७१
अरिक्सेरी अने ललितांगनो		विष उतरवानो प्रयोग.	१७४
समागम.	१२९	यक्षवयन.	१७६
अरिक्सेरी अने यंपकमालानो		सुंदरनो असहाग्रह.	१७८
विवाह तथा धर्मयर्था.	१३२	नवीन आकांक्षानुं द्रष्टांत.	१७९
अमर गुरुना दीक्षा तथा भोक्ष		कुभेर राज.	१८४
गमन.	१३६		

विषय.	पृष्ठ.	विषय.	पृष्ठ.
विचिकित्साऽतिचार			
भास्करविप्र कथा.			
मुनिव्रतांत.	१८८	यक्षिणी.	२२८
कनकवतीनो संदेशो.	१९०	मुनिदर्शन.	२३१
कनकवती विवाह.	१९१	विचित्र लुण्.	२३२
विद्या साधक पुरुष.	,,	लयंकर देवी.	२३३
मेघनाद क्षेत्रपाल.	१९२	कुलदेवीनुं आगमन.	२३७
धुधरीनो तपास.	१९६	नगर प्रवेश.	२३९
कनकवतीनुं श्रीथी प्रयाण.	१९७	कनकपुर नगर.	२४३
विद्याधरनो विप्रव.	२०३	मोहरियु मुनि.	२४४
कुलपतिनी प्रार्थना.	२०६	सर्वगिह्वराक्षस.	२४५
सूरप्रल सूरि.	२०७	कनकरथ राज.	२४७
कनकवतीनो गुण्यंद्र साथे		कालिका देवी.	२४८
समागम.	२१०	कमलाक्षा यक्षिणी.	२४९
कनकवतीनो दुराचार	२४१	कमलपुर नगर प्रत्ये प्रयाण.	२५०
धर्मनिंदा.	२३५	कुमारनुं आगमन.	२५१
लिक्षामाटे मुनिनुं आगमन.	२११	पाखण्डि प्रशंसाऽतिचार	
लास्करनो पश्चाताप.	२१८	मंत्रितिलकमन्त्री कथा.	
पाखण्डिसंस्तावाऽतिचार		पापं डीनी प्रशंसा.	२५२
भीमकुमारकथा		वनमां प्रवेश.	२५३
पापं डी परिचय.	२१९	मुनि दर्शन.	२५४
भीमकुमार.	२२०	मुनींद्रना वैराग्यनुं कारण.	२५६
अरविंद मुनि.	,,	अष्टांग वेदी अटुक.	२५७
गुरुदेशना.	२२१	वैराग्य लावना.	२६१
कापालिकनुं आगमन.	२२३	राज्जिनो पश्चाताप.	२६३
मंत्रिसुत बुद्धिसागर.	२२४	सम्यक्त्व धर्म.	२६४
साधनानुष्ठान.	२२५	अेकपरिव्राणक.	२६५
कापालिकनुं कपट.	२२७	निलराज्जने शिक्षा.	२६७
		गुण्य रत्नाकर सूरि.	२६८
		सूरिनुं पूर्वस्वप्न.	,,

विषय.	पृष्ठ.
दीक्षाग्रहण.	२६९
सम्भक्तत्वमहिमा.	२७०
स्थूलप्राणातिपातविरमणव्रत विजयचन्द्र कुमार कथा.	
ज्यसिंहराज.	२७२
सिद्धपुत्र.	२७३
विजयचंद्र	”
तत्त्व स्वप्न.	२७४
विजयचंद्रनुं वनप्रयाण.	२७५
विजयचंद्रनो उपदेश.	२७७
कुमारनुं पराक्रम.	२८०
सिद्धयेटक.	२८१
कमलश्रीनो स्वजन समागम.	२८२
कमलश्रीनो संश्लेष.	२८३
मंत्र प्रयोग.	२८४
पाणिग्रहण.	२८५
अद्रश्य यार.	२८६
राजप्रताप.	२८८
ज्यसिंहराजनो लेख.	”
पिता पुत्रनो समागम.	२९१
राजनीति.	२९३
विजयचंद्रनो वैराग्य.	२९४
प्रथम बन्धातिचार बन्धु- राज कथा.	
पुत्र शिता.	२९८
मुनि दर्शन.	३००
अेक योगीनुं आगमन.	३०१

विषय.	पृष्ठ.
येटकभल.	३०२
पितानो उपदेश.	”
अंधुराजनी असङ्गति.	३०३
द्वितीयवधातीचार श्री वत्सविप्र कथा.	
श्री वत्सद्विज.	३०४
मुनि उपदेश.	३०५
धर्म स्वप्न.	३०६
सूर अने तेनो लघुअंधु केशव.	३०७
जेतीनो प्रारंभ.	३०९
श्रीवत्सनुं कुकर्म.	३१०
सुरपुत्रनी सङ्गति.	३१२
श्री वत्सनारक.	”
तृतीय छविच्छेदातीचार राहडमंथी कथा.	
राहड मंत्री	३१३
अेक विद्याधर	३१४
देवी यमकार.	३१५
यारणु मुनि.	३१८
धर्म स्वीकार.	३१९
राहडनो अनायार.	३२०
राजनो उपदेश.	”
चतुर्थ अतिभारारोपणाति- चार सुलसश्रेष्ठी कथा.	
सुलसश्रेष्ठी	३२२
नगरवासीअोनो पोकार.	३२३
राजज्ञा.	”

विषय.	पृष्ठ.
राजानुं साहस.	३२४
युवति वयन.	३२५
पिंगाक्षनो निग्रह.	३२६
नगर प्रयाण.	३२८
सुलसमंतीनो अविनय.	३३१

**पञ्चमभक्तपानव्यवच्छेदा-
तीचार सिंहमंतीकथा.**

पंचम अतीचार.	३३३
करलनुं आगमन.	३३४
सुवनभक्षणुं प्रयाण.	३३५
मूणदेव नृपनुं आगमन,	३३७
धर्मदेशना.	३३८
मूलदेव यरित्र.	३४१
वानर अने वानरी.	३४३
दीव्यलवन.	३४५
अभितगति असुर.	३४६
आलानो पूर्वलय.	३४८
दुष्टयोगी.	३४९
कुमार अने आलानो संयोग.	३५०
कुमार अने विजयपताकानुं सैन्यमां गमन.	३५१
यंपापुरीमां प्रवेश.	३५४
रत्नमाणानी प्रतिज्ञा.	३५५
राधावेध.	३५५
लग्न महोत्सव.	३५७
हेमचंद्र मुनि.	३५८
सिंहमंतीनो दुराचार.	३५९
निर्वाण पद प्राप्ति.	३६१

विषय.	पृष्ठ.
द्वितीय स्थूलमृषावाद विरमणव्रत-कमलश्रेष्ठी- नी कथा.	

कमलश्रेष्ठी	३६२
विमणनुं कपट.	३६४
नृपसलामां न्याय.	३६९
कमलश्रेष्ठीनी सत्यता.	३७२
विमणने शिक्षा.	३७४

**प्रथम सहसाभ्याख्याना-
तिचार भवनपताकानी कथा.**

लवनपताका.	३७५
धर्मदेशना.	३७६
वसंतराजनुं आगमन.	३७८
अेक कुमारनो सभागम.	३८१
राजराज हस्ती.	३८३
गण्डेन्द्रनो पराजय.	३८४
वीणा स्वयंवर.	३८५
स्वयंवर विचार.	३८८
राजपुत्रपनुं आगमन.	३८९
सुहृष्ट विद्याधर,	३९०
काकपक्षी.	३९०
पोपट.	३९२
असत्य अपवाद अने पितानो उपदेश.	३९५
मुनिदेशना.	३९७
दिक्षा ग्रहण.	३९९

विषय.	पृष्ठ.
बीजा रहोभ्याख्यानअति चार धरणमंत्रीनी कथा.	
धरणुमंत्री.	४००
सद्भूतविमान.	४०१
अभरयंद्रसरि.	४०२
प्रत्यगिनी देवी.	४०४
धरणुनो अत्याचार.	४०५
गुणुसागर राज्ञ.	४०७
तृतीय स्वदारमंत्रभेदाति चार-मदनवणीकनी कथा.	
मदनवणीक.	४०८
समयसार मुनि.	४०९
श्री वृत्तांत.	४१०
गर पुत्रप.	४११
संसार स्वरूप.	४१३
कपट निद्रा.	४१३
शानी मुनि.	४१४
धनसार अने मदन.	४१५
धर्मपति पद्मा.	४१६
पद्मानो देवांत.	४१८
मदननो पश्चाताप.	४१९

विषय.	पृष्ठ.
चतुर्थे मृषोपदेशातिचार- पद्मवणीकनी कथा.	
पद्मवणीक.	४२०
श्रुतसागर मुनि.	४२१
इक्षीकिल व्यंतर.	४२२
दिव्य अमत्कार.	४२५
मंत्रीनो सत्कार.	४२६
अेक धूर्त.	४२८
औषध प्रयोग.	४२९
मित्रनो छुटकारो.	४३०
पंचमकुटलेखअतिचार- बंधुदत्त मंत्रीनी कथा.	
अंधुदत्त मंत्री.	४३१
मुनीओनुं दर्शन.	४३२
अशोकवन.	४३३
गुणुसेननो वैराग्य भाव.	४३५
प्राचीन मंत्रीनुं कपट.	४३७
अंधुदत्तने शिक्षा.	४३९
विश्वदत्तनी भावना.	४४०

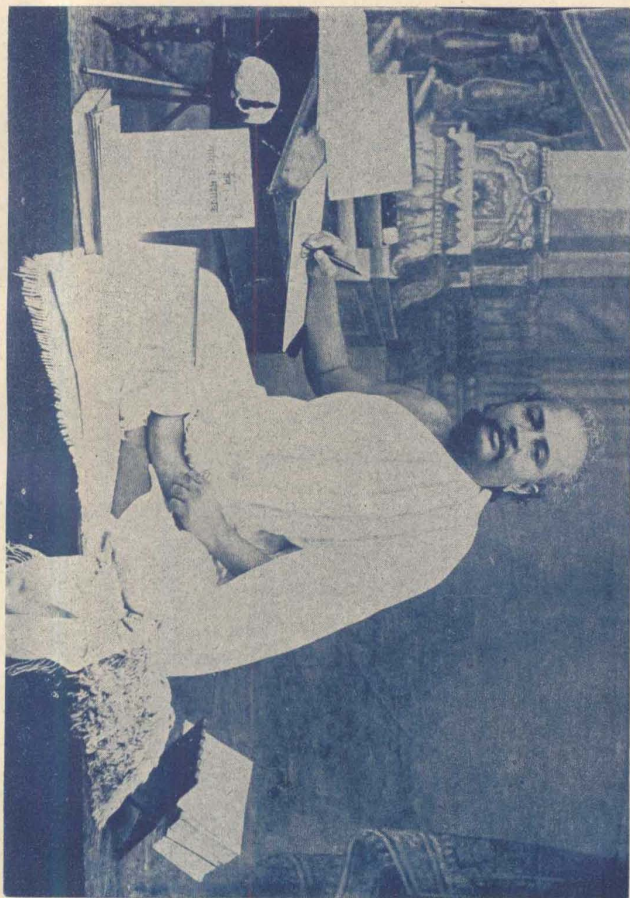
છપાય છે ! છપાય છે !! છપાય છે !!!

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભાગ બીજો પ્રેસમાં છપાય છે ચૈત્ર માસમાં પ્રસિદ્ધ થશે. તે અગાઉથી જલદી આહુક થઈ જલદી નામ નોંધાવો.

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર,

© VEJUNA PAPER COMPANY 2

પૃથ્વીય સહિયારણ શ્રી ચતુર સ્વામીય સહિયારણ.

शास्त्रविशारदज्ञानाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरसद्गुरु
श्रीमद्बुद्धिसागरसूरिचरणसरोजेभ्यो नमः ॥

श्री सुपार्श्वनाथ चरित्र.

(अतुवादक-प्रसिद्धवक्ता पं.न्या.स.श्री अलतसागरश गण्डी.)

કામ, ક્રોધ, લોભ અને મોહ વિગેરેના વિજયરૂપ નાટ્ય પ્રબંધમાં ચતુર્વિધ સંઘને પાત્ર કલ્પી નિપુણ મંગલાચરણ. અને નવીન સૂત્રધારની માફક શ્રી આદિનાથ ભગવાન જયવંત વર્તે છે. વળી જેમની સ્કંધ બિપર શુકલધ્યાનરૂપ અગ્નિથી બળતા કર્મેધનની ધૂમશ્રેણી સમાન કુટિલકેશની છટાએ શોભી રહી છે, એવા શ્રી આદીશ્વર ભગવાનને વારંવાર નમસ્કાર, ત્રણે લોકની લક્ષ્મીદેવીના વિલાસરૂપ તિલક સમાન તેમજ અતિ રમણીય અને સુપવિત્ર જેમનું તીર્થ કે જે આધુનિક સમયમાં લોકોને આનંદ આપી રહ્યું છે, એવા ચૌવીશમા તીર્થકર શ્રી મહાવીર સ્વામીને નમસ્કાર. જેઓની બુદ્ધિમાં કોઈ પ્રકારનો ભેદ નહીં છતાં પણ સમસ્ત કળાઓમાં નિપુણ, ત્રિગુણ દશામાં વર્તતા છતાં પણ જેઓ સમગ્ર ગુણોના આધાર અને શારીરિક રાગથી વિમુક્ત થઈ જેઓએ સર્વથા

(૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કામનો પરાજય કર્યો છે, એવા શેષ શ્રી અણ્ણતનાથાદિ તીર્થંકરોને અમારા નમસ્કાર. સુપાર્શ્વનાથ લગવાનનું આ ચરિત્ર હોવાથી અંધકાર નિર્વિધતામાટે પુનઃ પૃથક્ તેમનું મંગલાચરણ કરે છે-હૈ લવ્ય પ્રાણીઓ ! જેમના મસ્તકપર શેષનાગે ધારણ કરેલી સ્કુરણાયમાન પાંચ ક્ષણાઓ રૂપી મુકુટ શોભે છે, જેના કિરણોરૂપી દીપવડે અનુપમ મોક્ષ માર્ગને બતાવતા હોય ને શું ? એવા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ લગવાનને નમસ્કાર.

જેઓની શિક્ષારૂપ તર્જની આંગળી અવલંબીને કાવ્ય સર્જુર્વાદિક સ્તુતિ. માર્ગમાં હું મંદમંદ પ્રવેશ કરું છું, તેવા ગુરુઓના ચરણ કમળમાં મહારા નમસ્કાર.

નિર્મલ અંગોપાંગ સંબંધી ગુણોથી સુશોભિત અને ત્રણ લોકના પિતામહ—બ્રહ્માના મુખ કમળમાં નિવાસ કરતી શ્વેતદેવી-સરસ્વતી દેવી આ કાર્યમાં મહને સહાય કરો. ગંભીર અને વિશુદ્ધ પદ એટલે શબ્દો (પયસ્-પાણી) ને વહન કરતી, તેમજ વિબુધજન એટલે પંડિત જનો (દેવતાઓ) ના હૃદયને આનંદ આપતી, કવિઓમાં કુલગિરિ સમાન ઇંદ્રભૂતિ-પ્રથમ ગણધર મહારાજની સરસ્વતી-વાણી (નદી) ને નમસ્કાર કરું છું. જેના સમાગમથી અન્ય પ્રબંધરૂપ સમુદ્રો પણ મધુરતા વહન કરે છે એવી કથારૂપી નદીનું વૃત્તાંત સાંભળી કોણ આનંદ ન પામે ? વિકસ્વર રસભાવથી ભરેલી મનોહર જેમની વાણી ભુવનરૂપી રંગમંડપમાં ચિરકાલ નૃત્ય કરી રહી છે, એવા હરિભદ્ર સૂરીશ્વરનું સદૈવ કલ્યાણ ઇચ્છીએ છીએ. શ્રીમત્ ભુવ-દેવસૂરિની વાણીને પ્રાકૃત પ્રબંધના કવિઓજ નહી; પરંતુ દેવ-તાઓ પણ પોતે કલ્પવૃક્ષની મંજરી માફક શ્રવણ ગોચર કરે છે. અહીં મહારે સભજનોની પ્રથમ સ્તુતિ કેવો રીતે કરવી ? જેઓ ક્ષત્ર દષ્ટિગોચર થએલા લેશમાત્ર પણ પ્રબંધગત ગુણને

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૩)

બ્રહ્મણુ કરે છે અને પ્રસિદ્ધ તેમજ વિષમ દોષોની ઊપેક્ષા કરે છે. તેથી અહીં ગુરૂજનની માફક દુર્જનોની પ્રથમ સ્તુતિ કરવીજ યોગ્ય છે; કારણકે જેઓના વચન પ્રહારથી ભય પામી કવિજન કાવ્ય રચવામાં ચત્નપૂર્વક સાવધાન રહે છે. અથવા આ પ્રબંધ રચવામાં હું ઊદ્યુક્ત થયો છું તો હવે મ્હારે આ ચિંતા કરવાની શી જરૂર ? જેને સમુદ્ર માર્ગે જવું હોય તેને મેરૂગિરિનો માર્ગ પૂછવાની શી મતલબ ? માટે મ્હારી ઇચ્છા અહીં યથાશક્તિ સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર રચવાની છે તો તે સજ્જન દુર્જન બન્ને પણ પોતપોતાના ભાવથી મ્હારી ઉપર ઉપકાર બુદ્ધિવાળા થાઓ.

આ લોકની અંદર પ્રાચીન કવિઓના રચેલા બહુ ગ્રંથો વિદ્યમાન છે કે જેઓના શ્રવણથી લોકોને સ્વાહંકાર પરિહાર. બહુ આનંદ થાય છે તો મ્હારા સરખાએ રચેલા પ્રબંધોમાં તેઓ કેવી રીતે આનંદ રસ માનશે ? મંદ બુદ્ધિવાળો હું કયાં ? અને અતિગહન સુપાર્શ્વલગવાનનું ચરિત્ર વર્ણન કયાં ? તેથી ઉંચા વૃક્ષનું ફલ લેવા માટે ઉર્ધ્વ પ્રસારિત હસ્તવાળા વામન-નીચા પુરૂષની માફક હું હાસ્યપાત્ર થઈશ. તોપણ જીનેંદ્ર લગવાનના ગુણ કીર્ત્તનથી જીવોનાં કર્મ ક્ષીણ થાય છે એ કારણથી આ ચરિત્ર રચવામાં મ્હારી પ્રવૃત્તિ થઈ છે. વળી આ પ્રબંધ રચનાથી વિદ્વાનોની અંદર ઉત્તમ કવિત્વની કીર્ત્તિ મેળવવા મ્હારી ઇચ્છા નથી. કસ્તુરીઓ મૃગ સુગંધ માટે ખાસ ગ્રંથી વર્ણુ-ધાસ ચરતો નથી સુગંધ તો અનાયાસે પ્રાપ્ત થાય છે. હવે અહીં અન્ય વિસ્તારની જરૂર નથી, તેથી મંગલોપચાર પૂર્ણ કરી સંપ્રતિ યથાશક્તિ ભક્તિપૂર્વક સવિસ્તાર પ્રસ્તુતાર્થ વર્ણન કરું છું.

(૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ચાર સમુદ્રરૂપી મનોહર મેખલાથી સુશોભિત પૃથ્વીરૂપ
 સ્ત્રીના મુખ કમલને વિષે સુંદર આભૂષણ
 ધાતકી ખંડ સમાન ધાતકી ખંડ નામે મહાદ્વીપ છે.
 વિદેહ ક્ષેત્ર વર્ણન. જેમનાં શિખરો આકાશ મંડલમાં વ્યાપી
 રહ્યાં છે એવા નિષધ અને નિલવંત પર્વતો
 વડે સ્વર્ગશ્રોને આલિંગન કરવા માટે ઉંચા કર્યાં છે હસ્ત જેણે
 એવો હોયને શું ? તેવો તે શોભે છે. અનેક પ્રકારના ધાન્યોને
 ઉત્પન્ન કરનાર, જલાશયોથી ભરપુર, તેમજ બહુ કર્પુક જનોથી
 પરિપૂર્ણ ઉત્તમ ક્ષેત્રની માફક તે ધાતકીખંડમાં બહુ વર્ણુ-જાતિના
 ભાગ્યશાલી પુરૂષોના ચરણ સમૂહથી પવિત્ર અને સેંકડો હસ્તિ-
 ઓથી વ્યાકુલ એવું વિદેહ નામે ક્ષેત્ર છે, જે ક્ષેત્ર નીલવંત પર્વ-
 તના શિખરમાંથી નીકળતી સ્ત્રીતા નદીના ઊજ્જ્વલ પ્રવાહવડે
 પોતાના પરમ ભાગ્યશાળી પુરૂષોએ પ્રગટ કરેલા કીર્તિધ્વજને
 ધારણ કરતું હોયને શું ? તેમ શોભે છે.

જેમાં નિરંતર સૌભાગ્યવતી તરૂણ સ્ત્રીઓ મંગલ ગીત ગાય
 છે, વળી જ્યાં ખંદીજનોના માંગલિક ઊચ્ચા-

રમણીય રોથી આકાશમંડલ બધિરિત થાય છે.

વિજય વર્ણન. પુર રક્ષક વિગેરે રાજલોકો સર્વત્ર રક્ષા કર-
 વામાં તત્પર રહે છે. આબાલ સર્વ નગર-

વાસી લોકો ધર્મ કાર્યમાં વિશેષે કરી ઉદ્યમ કરે છે. યોગધારી
 સત્પુરૂષોથી અતિ પવિત્રતા ધરાવે છે, જેમાં દેવ સમાન તેજસ્વી
 તરૂણ પુરૂષો વિવિધ પ્રકારના વિલાસ કરે છે, જેની અંદર સરોવરમાં
 રહેલાં મનોહર કમલોના સુગંધને લીધે આકર્ષાએલા ભ્રમરો ગુંજા-
 રવ કરે છે. સ્વચ્છ જલથી ભરેલા સરોવરોમાં લીન થએલી હંસની
 પંક્તિઓવડે બહુ રમણીય દેખાવ આપી રહ્યો છે. જ્યાં લીલાં ઘાસ
 ચરવાથી પુષ્ટ થએલાં ગાયોનાં ટોળાં જનહષ્ટિને આનંદિત કરે

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૫)

છે. જ્યાં સત્કુલમાં ઉત્પન્ન થએલાં નરનારીઓ સદૈવ નીતિ માર્ગને પ્રસારી રહ્યાં છે. જ્યાં કલિ રાજ્યે મનુષ્યરૂપી મૃગલાઓના સુખનો વિઘાત કોઈપણ સમયે કર્યો નથી અને જે ઉત્તમ સંપદાઓનું સ્થાન ગણાય છે એવો રમણીય નામે તેમાં વિજ્ય છે.

તે વિજ્યમાં જૈનધર્મરૂપી મહા નરેન્દ્રને રહેવા માટે ગાઢ કિલ્લા સમાન જગત્ વિખ્યાત શુભંકરી શુભંકરી નગરી. નામે યથાર્થનામા નગરી છે. જેનો કિલ્લો ઘણોજ વિશાલ અને ઉંચો છે. જેનો ઉપરનો ભાગ મણિમય કાંગરાઓથી બહુ રમણીય દેખાય છે. વળી તે દુર્ગ આકાશ લક્ષ્મીની કટીમેળલાની સુંદરતાને વહન કરે છે, સસુદ્ર સમાન અગાધ પરિખા (ખાઈ) ના જળમાં દેખાતું મનોહર સૂર્યનું ખિંબ જવાલાઓથી વ્યાપ્ત પીતલવર્ણવાળા વડવાનગની શોભાને ધારણ કરે છે. જે નગરીમાં ગગનાવલંબી એટલાં તો જીન મંદિરો વિદ્યમાન છે કે જેઓના શિખરોપર વિરાજમાન અનેક સુવર્ણ કલશોની મધ્યે પરિભ્રમણ કરતું સૂર્યખિંબ ઓળખાતું નથી, ચંદ્રકાંત મણિઓથી વિભૂષિત જે નગરીનાં મંદિરો સૂર્યના તાપને નહિ સહન કરતાં રાત્રિએ ચંદ્રની કાંતિનો સ્પર્શ થવાથી જાણે રૂદન કરતાં હોય ને શું ? એમ જલધારા વહન કરે છે. વળી જે નગરીમાં કોટીશ્વરોની હવેલીઓ ઉપર રહેલી ધ્વજઓથી રોકાઈ ગયો છે માર્ગ સંચાર જેમનો એવા સૂર્યના કિરણો નિર્દોષ છતાં પણ દૂષિતની માફક મહા કષ્ટથી પ્રવેશ કરે છે. લક્ષ્મીદેવી કમળપત્રપર રહેલા જગખિંદુ સમાન ચંચલ છે તોપણ અનુરાગ સહિત નગરવાત્રી જનોના ગુણોથી બંધાયેલી હોય ને શું ? તેમ કોઈપણ દિવસ તે નગરીને છોડતી નથી. બહુ વેગથી ચાલતા ઉન્નત અશ્વોની ખરીઓના આઘાતને લીધે પીડાયેલી જેની ભૂમિને દયાપાત્ર

(૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

હોય ને શું ? એવા અનેક હસ્તિઓ પોતાની સુંઠના જળથી સિંચે છે.

૬૯ ભુજદંડરૂપી આલાન (ગજખંધન સ્તાંભ) થી કબજે કરી છે લક્ષ્મીરૂપ હાથિણી જેણે અને ચતુરંગ સમરસિંહ રાજા. સૈન્યના સંચારથી રોકાયું છે પૃથ્વીતલ જેણે એવો સમરસિંહ નામે રાજા તે નગરીમાં રાજ્ય કરે છે. વળી જે રાજા મંડલાકાર કરેલા પોતાના ધનુષવડે છેડેલી બાણ શ્રેણીથી ખંડિત કરેલાં શત્રુઓનાં મસ્તકોવડે રણ-સંગ્રામમાં જ્યલક્ષ્મીના પ્રવેશ માટે માંગલિક પદ્મ પૂજા કરતો હોય ને શું ? તેમજ જે નરેંદ્ર ભુવનરૂપી મંદિરની અંતરાલ ભિત્તિઓ પર ચિતરેલાં શત્રુઓનાં ચરિત્રરૂપી ચિત્રોને નિર્મળ ખડ્ડ ધારરૂપ જળથી ધોઈ નાંખે છે. અને જેના પ્રતાપરૂપી અગ્નિથી વ્યાપ્ત તેમજ યશરૂપી જળથી સિંચાએલું પૃથ્વી તલ જ્યસ્તાંભના મિષથી જાણે નવીન અંકુરાઓ ભરપૂર હોય ને શું ? એમ નિરંતર શોભે છે.

જેણીનું વદન શરદ્ પુનમના ચંદ્ર સમાન મનોહર દીપે છે, તેમજ પોતાના અનુપમ સૌંદર્યથી કામદેવની મદનકંઢલી. સ્ત્રી-રતિનો તિરસ્કાર કરતી મદનકંઢલી નામે તેની ભાર્યા છે. ચિરકાલથી એકઠા કરેલા પુણ્યના સમૂહથી પ્રાપ્ત થએલા વિષય સુખને સમરસિંહ રાજા મદનકંઢલી રાણી સાથે અનુભવતો બહુ સમય સુખમાં પ્રસાર કરે છે.

કોઈ એક દિવસે નરેંદ્ર સલાસ્થાનમાં વિરાજમાન થઈ બેઠો હતો, સેવા માટે આવેલા મંત્રી તથા શયનગૃહમાં સામંત રાજાઓનો યથોચિત સત્કાર કરી આશ્ચર્ય. સંઘ્યા સમયને લીધે સર્વેને વિદાય કર્યા. નરેંદ્ર પોતે નિઃશેષ વિદ્વસંઘાતને દૂર

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૭)

કરવા માટે ઇષ્ટદેવની પૂજા કરી પોતાની સ્ત્રીની પ્રેમપૂર્વક કંઈક સંભાવના કરી પોતાના વાસભવનમાં ગયો. નિર્મલ સ્વચ્છ વસ્ત્રથી આછાદિત, ગંગાનદીના પુલિન-તટ સમાન વિશાલ અને સુકોમલ સૂક્ષ્મ તળાઈ ઓશિકા વિગેરેથી વિભૂષિત શય્યાપર આરૂઢ થયો. ભવનદ્વાર અંધ કરાવી અનુક્રમે નિદ્રાધીન થઈ ગયો. તેટલામાં અર્ધરાત્રિના સમયે અકસ્માત ઉંઘ ઉડી જવાથી રાજાનાં નેત્ર ઉઘડી ગયાં, તે સમયે તેણે પોતાની આગળ ઉભેલી એક તરૂણ સ્ત્રી જોઈ. પોતાના શરીરની ક્રાંતિથી અંધકારના સમૂહને દૂર કરતી, ચરણરૂપ કમલની બ્રાંતિથી એકઠા થએલા અને ગુંજારવ કરતા ભ્રમરાઓની પંકિત સમાન સુંદર અવાજ કરતાં, નીલમણિમય અંજરની જોડીને વહન કરતી, ભારે નાદ કરતા નગરરક્ષકોથી વ્યાકુલ થયો છે કિલ્લો જેનો એવા કામદેવની રાજધાની હોય ને શું? એમ મણિમય ધુધરીઓથી અવાજ કરતી કટીમેખલાવડે વિભૂષિત જઘન સ્થળને ધારણ કરતી, વિષય તૃણથી આતુર થએલા તરૂણ પુરૂષો માટે ગંભીર નાભીરૂપ વાપી (વાવ્ય) માંથી લાવણ્ય રસને ખેંચવા સાડું ઘટીયંત્ર હોય ને શું? એવા મુક્તાવલી હારને વક્ષઃસ્થલમાં વહન કરતી, અશોક વૃક્ષના નવીન પદલવોવડે સુશોભિત કામદેવના ભવનની લીલાને અનુસરતા કેશપાશમાં રહેલા પદ્મરાગ મણિની ક્રાંતિથી શોભાયમાન ભાલસ્થલને ધારણ કરતી, અને નિરૂપમ સૌંદર્યથી મનોહર દેખાતી તે સ્ત્રીને જોઈ અતિ વિસ્મિત થઈ રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો.

‘ કામદેવના અસહ્ય બાણ પ્રહારની વેદનાથી પીડાએલી આ કોઈ કામિની વિશેષ શણગાર સજી શું કુલદેવી.

મ્હારે શરણે આવી છે? નાના! એ વાત કયાંથી સંભવે? બલવાન દ્વારપાલોથી રક્ષણ કરતા આ સ્થાનમાં મનુષ્ય જાતિનો પ્રવેશ સર્વથા દુર્લભ

(૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

છે. માટે જરૂર આ કોઈ દેવાંગના હોવી જોઈએ, અથવા આવો વિતર્ક મ્હારે શામાટે કરવો જોઈએ ! ભલે ગમે તે હોય પરંતુ પ્રથમ તેને આવકાર તો આપવો જોઈએ ' એમ નિશ્ચય કરી રાજા યશ્યાનો ત્યાગ કરી તેની સન્મુખ હાથ જોડી ઉભો રહ્યો. ત્યારબાદ વિસ્તાર પામતી દંત કાંતિથી ચારે તરફ પ્રકાશ આપતો રાજા બોલ્યો. “ સુંદરંગી ! આપના જન્મવડે કઈ ભતિ શોભાવી છે ? આપનું કયું નામ લોકવદનને આનંદ આપી રહ્યું છે ! તેમજ ચરણસ્પર્શથી આ સ્થાન પવિત્ર કરવાનું શું કારણ ? તે કહો.”

આ પ્રમાણે બહુ પ્રેમપૂર્વક નરેન્દ્રનાં વચન સાંભળી પ્રમુદિત થઈ તે બોલી—નૃપરત્ન ! જો આ બાબત સાંભળવાની ત્હારી ઇચ્છા હોય તો ક્ષણમાત્ર સાવધન થા, જેથી હાલજ ત્હારા પ્રશ્નનો સવિસ્તર ઉત્તર આપું છું એમ કહીને તે બોલી.

ચંદ્રકાંત મણિરત્નોથી જડેલા કિલ્લાની શોભાને લીધે સ્વર્ગ સંપત્તિનો તિરસ્કાર કરતું, તેમજ સંગ્રામશૂર રાજા. સરલ, બુદ્ધિશાલી અને ધનવાન પુરૂષો જેમાં નિરંતર વાસ કરે છે એવું મ્તનસાર નામે નગર છે. પ્રચંડ પ્રતાપ રૂપ પ્રસરતી અગ્નિજ્વાળાઓથી ઉદ્દત વૈરીવંશોને સદાકાલ દહન કરતો સંગ્રામશૂર રાજા તેમાં રાજ્ય કરે છે. સમસ્ત સૌભાગ્યાદિ ગુણોનું સુખ્ય સ્થાન તેમજ વિકાસ કરવામાં રતિ સમાન ચંદ્રલેખા નામે તેની ભાર્યા છે, પરસ્પર પ્રેમપાશથી બંધાયેલાં હોવાથી તેઓ સદાગા દિવસે બહુ આનંદથી પ્રસાર કરતાં હતાં.

એક વખત અનંગ ત્રયોદશીનાં દિવસે ચંદ્રલેખા પોતાના મહેલની અગાશીમાં સખીઓ સાથે ગમ્મત ચંદ્રલેખાને કરતી બેઠી હતી, તેટલામાં જેઓના કટી-પશ્ચાન્તાપ. ભાગ પોતપોતાના પુત્ર પૌત્રાદિ બાલકોથી

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૯)

શોભતા હતા અને હસ્તમાં જુદી જુદી જાતનાં ફલ પુષ્પોનાં પાત્રો જેઓએ ધારણ કર્યાં હતાં એવા નાગરિક લોકો અનેક પ્રકારના શણગાર સજ્જ કામદેવની પૂજા માટે કુસુમાવતંસ નામે ઉદ્યાનમાં જતા હતા તેઓ તેણીની દૃષ્ટિગોચર થયા. તેમજ અનેક પ્રકારનાં આભૂષણોથી વિભૂષિત, અતિશય લાવણ્યગુણથી મનોહર, પોતાના અદ્વિતીય સૌભાગ્યથી કામદેવની સ્ત્રીનો ગર્વ ઉતારતી, તેઓના મધ્ય ભાગમાં સુશોભિત મેનામાં ઝેઠેલી અને પોતાના ઉત્સંગમાં પોતાની પુત્રીને વિવિધ પ્રકારે રમાડતી કમલાકર મંત્રીની સ્ત્રીને જોઈ ચંદ્રની કાંતિથી ચુંબન કરાએલી કમલિની સમાન એકદમ દ્વિનમુખી થઈ ગઈ. ત્યારપછી ક્રોધાવેશથી તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું. જેના ભારને નહિં સહન કરતી જ્વરિતની માફક તે રાણી જરાથી જાણુ અને સીત્કાર રૂપી છાદ્દી જેમાં ખીછાવેલી છે એવા કોપભવનમાં નિમગ્ન થઈ ચિંતન કરવા લાગી.

પોતાની પુત્રીથી વિભૂષિત જે આ મંત્રીની સ્ત્રી આ પ્રમાણે વિલાસ કરે છે, તેજ આ દુનિયામાં કૃતાર્થ મંત્રીની સ્ત્રી. ગણાય. કંઠેલી વૃક્ષની લતા સમાન મહેં સ્ત્રી જન્મ નિષ્ફલ જ શુભાવ્યો. કારણ કે, સંતાનરૂપ ફલવડે આ જન્મ સાર્થક ન થયો. જો કે પતિના હૃદયરૂપ માનસરોવરમાં હંસી સમાન ક્રીડા કરૂં છું; પરંતુ જેના ખોળામાં પુત્રી પણ ફલભ છે તેથી હું પ્રશંસાપાત્ર કેમ ગણાઉં ? આ પ્રમાણે પોતાના પ્રસવ પ્રાપ્તિના ચિંતનરૂપ સમુદ્રમાં તે નિમગ્ન થઈ હતી, તેટલામાં તેના દુઃખથી દુઃખી થયેલાની માફક દિવસનો અવસાન સમય પ્રાપ્ત થયો. એટલામાં ક્રોધથી લાલ નેત્રવાળી કુલટા સ્ત્રીઓના સેંકડો કટાક્ષલક્ષેથી જાણે ઘેરાએલું હોય તેમ સૂર્ય ખિંબ કિંચિત તામ્રવર્ણુ દેખાવા લાગ્યું ક્ષણમાત્રમાં સૂર્ય મંડલ નિસ્તેજ થઈ ગયું. ફરીથી પણ દિવસની

(૧૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

લક્ષ્મીને લેટવા માટે પશ્ચિમ સમુદ્રમાં સ્વચ્છ જળ સેવતો હોય ને શું ? એમ તે જણાયો.

અનુક્રમે સૂર્ય અસ્ત થયો એટલે તેનો માર્ગ શોધવા માટે જાણે આનંદિત થઈ હોય તેવી અંધકાર રૂપી નરેન્દ્રની સેના દશે દિશાઓમાં પ્રસરી ગઈ.

ચંદ્રલેખાનો કોપલવનમાં પ્રવેશ કરવાનો વૃત્તાન્ત તેની દાસીએ સંગ્રામશૂર રાજાને જણાવ્યો. રાજાનું સંભાષણ. તેથી તે પણ તરતજ સંધ્યા સમયનું કાર્ય સમાપ્ત કરી પોતાના અપરાધની શંકાને લીધે સંભ્રાન્ત ચિત્તે તેને પ્રસન્ન કરવા માટે ત્યાં ગયો. રાણી પણ અભયુત્થાન વિગેરે પોતાનો આચાર દર્શાવી મૌન મુખે બેઠી. ત્યારબાદ રાજા સ્નેહપૂર્વક બોલ્યો, દેવી ! મનથી પણ મહેં કોઈ અન્ય સ્ત્રીની ઇચ્છા નથી કરી છતાં પણ આ કોપ કરવાનું શું કારણ ? અથવા શું અલંકારમાં કંઈ ન્યૂનતા દેખાય છે ? કિંવા કોઈપણ વિષમ દૃષ્ટિએ તહારા ચરણ કમલનું અવલોકન કરે છે ? અથવા પરિજન વર્ગમાંથી કોઈપણ તહારી આજ્ઞાનું અપમાન કરે છે ? કિંવા શત્રુની સ્ત્રીઓ કોઈપણ કાર્યમાં તહારી સ્પર્ધા કરે છે ? માટે હે કમલાક્ષિ ? જે હોય તે પ્રસન્ન થઈ જલહી બોલ.

ચંદ્રલેખા—સ્વામિન્ ! આપે મહારો અપરાધ નથી કર્યો વળી આપના તરફથી મહારે કોઈ પ્રકારે દૈવનો અપરાધ. ન્યૂનતા નથી, અને કોઈપણ વિષમ દૃષ્ટિથી મહુને જોતું પણ નથી. તેમજ કોઈ આજ્ઞા બહાર પણ નથી. પ્રિયપતે ? જ્યાં સુધી આપના ભુજદંડનો પ્રભાવ આ જગતનું રક્ષણ તથા નિગ્રહ કરવામાં સમર્થ છે, ત્યાં સુધી શત્રુની સ્ત્રીઓ પણ મહારી સાથે સ્પર્ધા કેવી રીતે કરી શકે ? પરંતુ પ્રિયતમ ? જેણે સમસ્ત વૈભવ સામગ્રી આપી છે, પણ

પૂર્વલવ પ્રસ્તાવ.

(૧૧)

આપણા નિર્ભાગ્યપણાને લીધે માત્ર પ્રજા સંખ્યા સુખ ન આપ્યું એવા દૈવનો અહીં અપરાધ છે. હે સ્વામિનુ ? આપ પણ વસ્ત્ર, ભોજન, આસન વિગેરે સંપત્તિઓથી પરિપૂર્ણ ભાગ્યશાળી છે; પરંતુ પ્રજા વિના કેના માટે આ અનેક પ્રકારના વૈભવ સંપાદન કરવાની ખટપટ કરી રહ્યા છે ? સમુદ્રની માફક પિતાએ અતિ વિશાલ એવી પણ લક્ષ્મી અનેક પ્રકારે સંપાદન કરી કૃષ્ણની માફક પુત્રને અર્પણ કરવી ઊચિત છે. જો કુલ, ધર્મ અને ધનની વૃદ્ધિ કરનાર પુત્ર નહીં થાય તો સ્વર્ગે જતાં પણ આપને નિવૃત્તિ કેમ થશે ? માટે હે પ્રિય ? હવે બહુ કહેવાથી શું ? કોઈ પણ ઉપાય કરો કે જેથી સ્વદય સમયમાં ગર્ભના પ્રભાવથી ગૌર ગંડસ્થલવાળી મને જીવે.

રાજા—આ બાબતમાં મહાર્જુન પણ હૃદય ઘણા દિવસથી ઉદ્વિગ્ન રહે છે. વળી ઐહિક પુણ્યથી આ રાણીનો કોપ. વિચાર સિદ્ધ થતો નથી પરંતુ પૂર્વલવના પુણ્યથી જ તે સિદ્ધ થાય છે. મૃગાક્ષિ ? તેવા પ્રકારનાં પુણ્ય આપણે પૂર્વ જન્મમાં ઉપાર્જન કર્યાં નથી તેથી આપણને સંતાન સુખ પ્રાપ્ત થયું નથી. એમ સમજી હે સ્ત્રી ? હવે ખેદ કરવાનું કંઈપણ કારણ નથી, વિશેષ પ્રકારે કુલદેવીની પૂજા લક્ષિત કર અને પુત્રની માનતાઓ રાખ. એ પ્રમાણે નરેન્દ્રનું વચન સાંભળી દેવીના હૃદયમાં ક્રોધ પ્રસરી ગયો અને અધરોષ કંપાવતી તે રાજા પ્રત્યે બોલવા લાગી. પ્રિયતમ ? આપના કહ્યા પ્રમાણે સર્વ ઉપાય હું કરી ચુકી છું. પરંતુ મહારો મનોરથ સિદ્ધ થયો નહીં. વળી આ દુનિયામાં જે સુખ સાધ્ય હોય તેવું જ કાર્ય સ્ત્રીઓ કરે છે. પરંતુ હુઃસાધ્ય કાર્ય તો પુરૂષો જ કરે છે. કારણ કે સાહસ કરવામાં શક્તિમાન પુરૂષો મેરૂ પર્વતને પણ સાધારણ ગણે છે. નાગેન્દ્રને દોરડા સમાન અને પાતાલને

(૧૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બિલ (ખાડા) સમાન બાણે છે. તેથી આ કાર્ય માટે આપને જ પ્રયાસ કરવો ઊચિત છે.

આ પ્રમાણે રાણીનું વચન સાંભળી નરેન્દ્ર કાર્યવિમૂઢ થઈ બેઠો હતો, તેટલામાં કોપલવનમાં એકદમ દેવદર્શન. પ્રકાશ પ્રસરી ગયો. તે જોઈ રાજા વિસ્મિત થઈ ચારે તરફ દૃષ્ટિ ફેરવવા લાગ્યો તો લવન-દ્વારમાં પ્રવેશ કરતા દિવ્ય કાંતિમય બે દેવતાઓ તેની દૃષ્ટિ ગોચર થયા. જેઓના ગંડસ્થલો રત્નમય કુંડલોની કાંતિથી ચળકતા હતા અને જેમની દિવ્યકાંતિથી વાસલવન પ્રકાશિત થયું હતું વિગેરે દિવ્ય ચિન્હોપરથી આ બંને દેવ છે એમ બાણી રાજા વિસ્મિત થઈ અભ્યુત્થાનાદિ સત્કાર કરી વિનયપૂર્વક બોલ્યો. આપ કોણ છો ? આપને અહીં પધારવાનું શું કારણ ? આપના ચરિત્ર રૂપી અમૃતપાન કરવામાં આ શ્રવણપુટ ઘણો ઊત્સાહ ધરાવે છે.

તેઓમાંથી એક દેવ બોલ્યો, રાજા ? હાલમાં અમે બંને સૌધર્મદેવલોકમાં રહીએ છીએ અને અમે અનિષ્ટ દર્શન. બંને ઈન્દ્રના સામાનિક દેવ છીએ. વળી જે કારણને લીધે અમે અહીં આવ્યા છીએ તે પણ હાલ સાવધાન થઈ ક્ષણમાત્ર તું સાંભળ, નરેન્દ્ર ! મહા આનંદ સાગરમાં નિમગ્ન થઈ અમે બંને પોતાના વૈલવાનુસાર અખંડિત વિષયસુખ દીર્ઘ સમય સુધી અનુભવ્યું, ત્યાર બાદ કદાચિત્ અમારા હૃદયને લીધે સ્વાભાવિક સ્વર્ગ સુખના સંલોગનો ભંગ કરનાર દુષ્ટ અમંગલોની શ્રેણીઓ આ પ્રમાણે પ્રગટ થઈ છે. જેમકે-બહુ સુગંધ આપતી અને નિરંતર વિકસ્વર અમારા કંઠ પીઠમાં રહેલી પુષ્પમાલા પણ અમારા ભાવી દીર્ઘ પ્રવાસના દુઃખને લીધે કરમાઈ બંધ છે. ભવિષ્યકાલમાં અમારું સંસાર નગરમાં પ્રયાણ થશે એમ બાણી પ્રથમથીજ બાણે પ્રયાણ કર્યું હોય ને શું ! તેમ શાસન લક્ષ્મી પણ પોતાના પરિજન ઊપર

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૧૩)

પૂર્વની માફક વર્તતી નથી. ભાવીસંસારમાં ગર્ભાવાસનાં બહુ દુઃખો સહન કરવાં પડશે એવા સંભ્રમને લીધે જ જેમ અમારાં શરીર નિમિત્ત શિવાય દરેક સમયે કંપે છે. અમારૂં પરલવમાં ગમન બાણી અમારી સાથે આવવાની ઈચ્છાથી કંપતો કલ્પવૃક્ષ પોતાના મૂલોને શિથિલ કરતો હોય ને શું ? તેમ જણાય છે. હુમ્મેશાં દેહીખ્યમાન રત્ન વિમાનોના અવલોકનથી અમારા નેત્રોની કીકીઓ ક્ષીણુ તેજવાળી થઈ હોય તેમ પરિચિત વસ્તુ જોવામાં પણ સંકુચિત થાય છે. નિરંતર રત્નમય વિમાનોમાં ફરવાથી અમારો દેહ ગતિ રહિત થયો હોય તેમ ગમન કરવામાં પણ મંદતા બતાવે છે. આ પ્રમાણે અનિષ્ટ-અશુભ ચિન્હો જોઈ અમે અમારો સ્વર્ગસ્થાનમાંથી પતન કાળ બાણ્યો. તેથી બહુ દુઃખી થઈ ધૈર્યશુભનો ત્યાગ કરી આગામિ ભવસ્વરૂપ પૂછવા માટે અમે કેવલી ભગવાન પાસે ગયા.

કેવલીએ પોતાના હૃદયમાં સર્વ હકીકત બાણી અમને કહ્યું

કે હે દેવો ! તમે બન્ને જણુ દેવલોકમાંથી

કેવલી ભગવાન. સ્વયંને સંગ્રામશૂર રાબ્દને ત્યાં ચંદ્રલે-

ખાની કુક્ષિએ પુત્ર અને પુત્રીરૂપે અનુક્રમે

ઊત્પન્ન થશો. એ પ્રમાણે સાંભળી અમોએ પૂછ્યું કે હે સ્વામિન ? તે રાબ્દ સમ્યગ્દૃષ્ટિ છે કે મિથ્યાદૃષ્ટિ ? ત્યારે ભગવાન કેવલી બોલ્યા, રાબ્દ બહુ ભદ્રિક છે. જેથી તમે ત્યાં જઈ તેને સમ્યક્ત્વ ધારી કરશો. તે સાંભલી કેવલી ભગવાનને નમસ્કાર કરી આપને સમ્યક્ત્વનો ઉપદેશ કરવા માટે અમે અહીં આવ્યા છીએ. કારણકે હે નરેન્દ્ર ! આપના કુલમાં ઊત્પન્ન થવાથી અમોને જૈનધર્મ હર્લભ ન થાય, વળી તે જૈનધર્મનું મૂળ કારણ પણ સિદ્ધાન્તમાં સમ્યક્ત્વજ કહ્યું છે.

જેમાં અવિરતિ બહુ ભરેલી છે એવા દેવલોકમાંથી અમે

(૧૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અયીશું તે સંખંધી અમને કિંચિત્ માત્ર પણ દુઃખ નથી, કેમકે આપને ત્યાં અમારો જન્મ થવો જાણી અમને બહુ આનંદ થયો છે. કારણકે દરેક કુલમાં શ્રાવકકુલ, સર્વ સિદ્ધાન્તોમાં જૈન સિદ્ધાન્ત, સમસ્ત દાનોમાં અભયદાન અને સર્વ મરણોમાં સમાધિ મરણુ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, માટે આપના કુલમાં ઉત્પન્ન થઈ સમ્યક્ પ્રકારે જીન ધર્મ પામી પૂર્વની માફક સ્વર્ગ સંપત્તિના પાત્ર થઈશું એમાં કંઈ પણ આશ્ચર્ય માનવા જેવું નથી. તે સાંભળી પ્રમુદિત દર્ષી રાજા જોડ્યો, પ્રથમ તમે કેવી રીતે જીન ધર્મની આરાધનાથી દેવ ભવ પામ્યા ? તે વૃત્તાન્ત કહો, જે કે પોતાનું ચરિત્ર સ્વમુખે કહેવું યોગ્ય નથી; પરંતુ આપનો બહુ આગ્રહ છે તેથી કહેવું પડશે એમ કહી તેઓમાંથી એક જણે ચરિત્ર કહેવું શરૂ કર્યું.

નિર્મલ સ્ફટિક રત્નોની હવેલીઓના વિશાલ શિખરોથી સૂર્યનો માર્ગ પણ જેની અંદર રોકાઈ
પ્રથમ દેવ. ગયો છે એવું આ ભારતભૂમિના આભૂષણ
 રૂપ કનકકૂટ નામે નગર છે. તેમાં પૌરજ-
 નોએ સર્વથા માન્ય કરેલો તેમજ પોતાના વિશેષ ગુણોથી પ્રખ્યાત અને નિખિલ જન માનસને રાજહંસ સમાન આનંદ આપતો જીનચંદ્ર નામે શેઠ હતો. બહુજ પ્રશંસનીય વિનયાદિ ગુણોથી જનોને આશ્ચર્ય પમાડતી અને શીલરૂપી અલંકારથી અલંકૃત શીલવતી નામે તેમની ભાર્યા હતી. સેંકડો માનતાઓથી શીલવતીની કુક્ષિએ પુત્રપણે હું ઉત્પન્ન થયો. અનુક્રમે ચંદ્ર-કલાની માફક વૃદ્ધિ પામતો હું પિતાશ્રીના સદુદ્યોગથી સર્વ કલાઓનો પારગામી થયો, એટલામાં મ્હેં તરણુ અવસ્થામાં પ્રવેશ કર્યો. જીનચંદ્ર શ્રેષ્ઠીએ યોગ્યતા જાણી કુટુંબનો સર્વ કાર્યભાર મ્હને સોંપી દીધો. પોતે નિવૃત્ત થઈ વિશેષ ધર્મારા-

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૧૫)

ધનમાંજ સમય વ્યતીત કરતા હતા, તેઓ પણ થોડા સમય પછી જીન ભગવાને કહેલા ધર્મ માર્ગના અનુસારે મરણ વશ થયા. તેમની વિરહ વેદનાને લીધે બહુ દુઃખી થએલો હું તેમણે ખતાવેલા માર્ગે ચાલતો હતો પરંતુ ગૃહચિંતામાં વ્યાકુલ થવાથી ધર્મકાર્યમાં પ્રમાદી થયો. જ્યારે હું દુકાનેથી ઘેર આવતો ત્યારે તરતજ મહારી માતા સુંદર દાળ ભાત મિષ્ટાન્ન ઘેબર વિગેરે ઉત્તમ રસોઈ કરી જમાડતી અને વળી પિરસતી વખતે તે મહને નિત્ય કહેતી હતી કે પુત્ર ? વાસિત (ઠંડુ) ભોજન કરવાથી તું બહુ દુઃખી થઈશ. જનનિ ! હમેશાં તું તાજી રસોઈ કરી મહને જમાડે છે; છતાં તું વાસિત ભોજનનો કેમ ઠપકો આપે છે ? એમ મહેં પૂછ્યું તો પણ તે મૌન રહી. કંઈ પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં અને દરરોજ તે પ્રમાણે યોડ્યા કરતી.

એક દિવસે બહુ આશ્ચર્ય થવાથી બહુ આગ્રહ પૂર્વક મહેં તેને પૂછ્યું ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે વત્સ ! સમયસાગરસૂરિ. તું સમયસાગર સૂરીશ્વરની પાસે જા અને પૂછ. હાલ તેઓ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે, આ વાત ત્હને તેઓ સારી રીતે સમજાવશે. તે સાંભળી તરતજ હું સૂરીશ્વરની પાસે ગયો. વિનયપૂર્વક અભિવંદન કરી હું પૂછવાનો વિચાર કરતો હતો તેટલામાં પોતાના જ્ઞાનથી મહારા હૃદયનો સર્વ અભિપ્રાય જાણી તેઓ યોડ્યા, રે વણિક ! તું જે પૂછવાની ઇચ્છા કરે છે તેનો ઊત્તર શુભાકપુર નગરમાં ચેટકદેવજેને સિદ્ધ થએલો છે એવો સ્થાવર નામે ચાંડાલ શ્રાવક ત્હને આપશે.

આ પ્રમાણે મુનીન્દ્રતું વચન સાંભળતાં મહને મહોટું આશ્ચર્ય થયું કે જેઓ જ્ઞાન ચક્ષુથી સમસ્ત વૃત્તાંત જાણે છે; છતાં તેઓ આ વાતનો ખુલાસો મહને આપતા નથી. માટે તેમાં કંઈ

(૧૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પણ કારણ હોવું જોઈએ. એમ વિચાર કરતો હું અનુક્રમે શુભા-
કપુર નગરમાં ગયો.

નગરની બહુ સુંદરતાને લીધે બબ્બરનો દેખાવ જોતો હું

ધનસાર શેઠ. ચૌટામાં ચાલતો હતો, તેટલામાં જરાદેવી
(વૃદ્ધાવસ્થા) ના આગમનથી જેનાં સર્વ

અંગ જીર્ણપ્રાય દેખાતાં હતાં, જીર્ણ અને મલિન વસ્ત્ર તે પણ
ઠીંચણુ દેખાય તેવી રીતે પહેરેલું, રોમરાજમાં કાળાશ તો
બીલકુલ દેખાતીજ નહતી, જેના શરીરની નાડીઓ ખુદલી
દેખાતી હતી, યગના નખ બહુ કઠિન અને મર્યાદા ઉપરાંત
વધવાથી વાનરના નખ સમાન દેખાતા હતા, તેમજ હાથની
આંગળીઓના નખ પરસ્પર અથડાતા હતા, અર્ધી ચાવેલી
સોપારી વસ્ત્રના છેડે બાંધતો હતો, જેની નાસિકાના કેશ બહાર
લખડતા દેખાતા હતા, બહુ પરસેવાથી ભીંજાએલાં મલિન વસ્ત્રો-
વડે જેનું શરીર ચીકણું થયું હતું, વળી ખરીદેલા કરિઆણાના
બાકી રહેલા પૈસા માગતા ગ્રાહકો સાથે ખરાબ દુર્વચનોની વૃષ્ટિ
પૂર્વક બહુ કંકાસ કરતો અને ધૂળ વિગેરેથી શુદ્ધ કરવા માટે
ધાન્યના ટોપલા મહા કપડે ઉપાડી પવનમાં ઉપણુતો ધનસાર
નામે શેઠ એક મહોટી દુકાનમાં મહેં જોયો. નગરના લોકોએ
“કૃપણ પિતામહ” એવું તેનું ઉપનામ ઠરાવ્યું હતું. મહેં તહેની
પાસે જઈ પૂછ્યું, જીન મતમાં શ્રદ્ધાલુ અને ચેટક સિદ્ધ સ્થાવર
નામે કોઈ ચાંડાલ અહીં રહે છે? વ્યાપારના ધ્યાનમાં ખરોખર
સાંભળ્યા વિના શેઠ બોલ્યા. બોલો શું જોઈએ છીએ? જે જોઈએ
તે દુકાનમાંથી લાવી બતાવું? ફરીથી પણ મહેં તેજ પ્રમાણે
બહુ મહોટા શબ્દથી પૂછ્યું, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે હા, તે અહીં
રહે છે, તેના દ્વારમાં ઘંટી પડેલી છે. તેનું ઘર પણ પ્રસિદ્ધ છે.
એમ સાંભળી ઘંટીની નીશાની ધ્યાનમાં રાખી હું માતાંગને ઘેર

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૧૭)

ગયો. સ્થાવરનો મેળાપ થયો. ત્યારબાદ મેં પણ વાસિત લોજનાદિ સર્વ વૃત્તાંત તથા સૂરીશ્વરે આટલા માટેજ મહને આપની પાસે મોકલ્યો છે. વિગેરે સર્વ હકીકત નિવેદન કરી.

આ સર્વ બીના સાંભળી તે બોલ્યો. “ ઠીક છે, તે સર્વ હું સ્થાવર માતંગ. કહીશ, પરંતુ આપ સાધર્મિક છો માટે કૃપા કરી આજે મહારા મેમાન થઈ મહને કૃતાર્થ કરો, હું વણિક છું, તમે ચાંડાલ છો, જો કે જૈન ધર્મથી એક છીએ પરંતુ લોજનાદિક બતિપિરૂદ્ધ વ્યવહાર મહારાથી કેમ કરી શકાય ? એમ કહી મહેં તેને બહુ સમભવ્યો તોપણ બહુ આગ્રહ કરી સાધર્મિક વાત્સલ્યના પુણ્યમાટે તેણે કૃપણ પિતામહની હુકાને મહારા માટે લોજન કરાવ્યું, અને મહને કહ્યું કે લોજન કરી જલદી મહારે ત્યાં તમે આવજો જેથી તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર હું આપીશ. એમ કહી તે પોતાના ઘેર ગયો.

મહેં શેઠને કહ્યું કે વધારે ખટખટ કર્યા શિવાય કોઈપણ સ્થળે ચોખ્ખા રંધાવો તે હું જમી લઈશ.

લોજન વિધિ. શેઠે પણ ઘેર રંધવામાં ફાયદો બાણી લોભને લીધે શેઠાણીને બોલાવ્યાં, તે પણ ત્યાં આવ્યાં. અરે ! આતો જનચંદ્રનો પુત્ર છે એમ અનુમાનથી બાણી તે બોલ્યાં, રે ? તું મહને ઝોળખતો નથી ? તું તો મહારા કાકાનો દીકરો ભાઈ થાય. માટે આ ચાંડાલે આપેલું સીધું અહીં રહેવા દે અને મહારે ઘેર ચાલ, કેમકે તહારે જમવાનું અમારે ઘેર છે. ત્યારે મહેં કહ્યું, ખડેન ! અમુક કારણને લીધે હું તેમની પાસે આવ્યો છું, તેથી આજે તેમનું આપેલું લોજન મહારે કરવું પડશે. માટે તે સંબંધી હવે કાંઈ પણ બોલો તો તમને મહારા સોગન છે. એમ જ્યારે બહુ આગ્રહ

(૧૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પૂર્વક મહેં કહ્યું ત્યારે શેઠાણીએ પોતાના ઘેર કપટથી રસોઈ કરી મહેને જમાવ્યો.

હું જલદી જમીને માતંગને ઘેર ગયો, તો ત્યાં રૂદન કરતા લોકોના કરુણ શબ્દો મહારા સાંભળવામાં આવ્યા, પાસે ઊભેલા લોકોને પૂછવાથી તેઓએ જવાબ આપ્યો કે જેની પાસે તમે આવ્યા છો તેજ માતંગ મૂઠ વિસૂચિકા-મોઘીના ઊપદ્રવથી હાલ મરી ગયો, એમ સાંભળી બહુ દિલગીર થઈ હું શેઠાણી પાસે પાછો ગયો. અને માતંગના મરણની વાત જાણવી મહારા નગર પ્રત્યે જવા માટે મહેં તેમની આજ્ઞા માગી. એટલે શેઠાણી બહુ આગ્રહપૂર્વક બોલ્યાં કે ખાંધવ ! મહેરબાની કરી એક દિવસ અહીં રહો અને જીન મંદિરોમાં ભગવાનનાં દર્શન કરો. એક દિવસ તો ખેનને ત્યાં મેમાન તરીકે રહો ! એમ તેનો બહુ આગ્રહ ભેઈ એક દિવસ ત્યાં રોકાયો.

શેઠાણી હર્ષ ભર્યાં કૃપણ પિતામહ શેઠ પાસે દુકાને ગયાં અને કહ્યું કે પ્રિયતમ ! આજે મહારા ભાઈને મહેં બહુ આગ્રહ કરી આપણે ત્યાં રાખેલા છે જેથી તેમને જમવાનું પણ આપણે ત્યાંજ છે. માટે ચોખા, ઘી, ખાંડ

**શ્રી પુરૂપનો
સંવાદ.**

દાળ વિગેરે સામગ્રી લેવા હું આવી છું. શેઠ બોલ્યા, તારો ભાઈ કેવી રીતે જમશે ? મહારો બંધુ દેશાંતરથી બહુ દુઃખી થઈ આવેલો હતો તો પણ મહેં તેને ઘેરથી કાઢી મૂક્યો હતો તે વાત શું તું ભૂલી ગઈ ? વળી દાળ ભાતની મહોટી મહોટી વાત કરે છે પણ તું નથી જાણતી કે દેવદર્શન જતાં પણ તને ચોખા માટે ના પાડેલી છે ! છતાં આમ ભાન વિના કેમ બોલ બોલ કરે છે. વળી જો ભાઈના સ્નેહથી ઘેલી બની હોય અને કોઈ પ્રકારે ન રહેવાતું હોય તો હું જે પ્રમાણે જમું છું તે પ્રમાણે

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૧૯)

વાલ રાંધી તેલ સાથે જમાડ. તે સાંભળી શેઠાણી ઓઢ્યાં. મહારા ભાઈ તો હંમેશાં પોતાના ઘરે પણ પકવાન્ન વિગેરે ઊત્તમ લોજન કરે છે. માટે સ્વામિન્ ! આ પ્રમાણે જમાડતાં મહુને લજ્જા આવે છે. આપનો વહીવટ આપની પાસે રાખો. એમ શેઠાણીનું ઓલવું સાંભળી શેઠનો મીઠાજ ખસી ગયો. અને ઓઢ્યા કે જેની પાસે પ્રયાસ વિના પૂર્વોપાર્જીત લક્ષ્મી આવી હોય તે પુરૂષ પોતાની મરજી માફક વિલાસ કરે અને તેથી તેને કોઈ પણ પ્રકારની પીડા ન હોય તેમજ તેની સ્થિતિ પણ અદ્ભુત પ્રકારની હોય છે. પરંતુ મહેં તો આ લક્ષ્મી બહુ કષ્ટથી મેળવી છે તે તું નથી બાણતી ? શીત કાળમાં ભર ઠંડીના સમયે રાત્રીના ચાર વાગે મ્હોટી નદી ઉતરી સામે કાંઠે જઈ કાષ્ટનો ભારો લાવી કોઈ ન બાણ તેવો રીતે તને આપું છું. પાણી વિગેરે પણ ગુપ્ત રીતે ભરી આપું છું. મહારા પ્રાણુ બચ તો પણ દળવા ખાંડવા વિગેરે કોઈ પણ કાર્યમાં મહારા પૈસાનો ઉપયોગ ઘવા દેતો નથી. મહેં હાથ પગ ઘસીને ઉન્હાળાનો તાપ સહન કરી તૈલ વગેરેનાં વાસણો માથે ઊપાડી આ ધન મેળવેલું છે. વળી કોઈ ધર્મ કાર્યમાં પણ કુટેલી કોડી માત્ર પણ જે મહારી પાસે માગવા આવે છે તો દાંત પીસી મરેલા માણસની માફક અચેતન થાજી છું. આ સર્વ વૃત્તાંત તું બાણુ છે. છતાં ઘી ખાંડ વિગેરે માગવા માટે કેમ આવી છે ? એ પ્રમાણે બહુ બડબડી શેઠ મૌન રહ્યા.

અહીં કંઈ વળે તેમ નથી એમ બાણી શેઠાણી ત્યાંથી પલાયન થયાં. બીજા ઓળખી તાની દુકા-
શેઠનું મરણ. નેથી સર્વ વસ્તુ લાવીને રસોઈ કરતાં હતાં તેટલામાં શેઠ પણ જમવા માટે ઘેર આવ્યા, અને તરતજ પૂછ્યું કે વાલ રાંધ્યા છે કે કેમ ? શેઠાણીએ

(૨૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જવાબમાં જણાવ્યું, આપ નથી જાણતા ? આજે તો મહારા ભાઈ જન્મવાના છે. તેથી દાળભાત વિગેરે બહુ ઉત્તમ રસોઈ ખંનાવી છે. એમ સાંભળતાંજ શેઠ તો ક્રોધાતુર થઈ ગયા.

અને બોલ્યા કે લાવ મહને પણ તેજ પીરસ. શેઠાણીએ કહ્યું ક્ષણમાત્ર ધીરજ ધરો, કારણકે બે ઘેબર કરવાનાં બાકી છે. તે સાંભળી એકદમ નહીં સહન થવાથી સ્ત્રીની આગળ વારંવાર છાતી કૂટી બહુ હર્વચન સંભળાતી ચિંતવવા લાગ્યો—અહો ! આ પ્રમાણે મહારા ઘરમાં ધનનો નકામો વ્યય કરવામાં આવે છે, મહને ધિક્કાર છે ? હિસાબ વિનાતું જીવવું વૃથા છે. એ પ્રમાણે બહુ શોકાતુર થઈ ઘરની અંદર એકાંતમાં સુઈ ગયા, ત્યારબાદ ધનના વ્યયની ચિંતાને લીધે શેઠના હૃદયમાં કંપારો વ્યાપી ગયો જેથી ક્ષણમાત્રમાં પ્રાણ છુટી ગયા.

શેઠાણી પણ રસોઈની સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરી બે થાળ પીરસી આસનપર મૂકી બેસવામાટે કટિપત વિચાર. પાટલા ગોઠવી શેઠને મધુર વચનોથી બોલાવવા લાગ્યાં. પણ શેઠ તરફથી કંઈ જવાબ મળ્યો નહીં. એટલે શેઠાણી ગુંચવાણી અને જાણ્યું કે તેઓ રીસાયલા છે તેથી બહુ મધુર વચનો બોલતાં બોલતાં તેમની પાસે ગયાં, અને જુએ છે તેટલામાં તેમની આંખની કીકીઓ ફરી ગયેલી જોઈ, તે ઉપરથી આતો મરી ગયેલા દેખાય છે, એમ જાણી તરતજ ઓરડાનાં દ્વાર બંધ કરી મહને જમવા બેસાડ્યો, અને પોતે પણ જમી લીધું, ત્યારબાદ શેઠાણીએ મહને કહ્યું કે બાંધવ ! આ મહારો પતિ બહુજ કંજુસ હતો, તલના ત્રીજા ભાગ જેટલી પણ કોઈને કંઈ વસ્તુ આપતો નહોતો. તેમજ પોતે પણ નહિં જેવું બાંધને આજ સુધી નિર્વાહ ચલાવ્યો છે. આજે તમહારા માટે ઉત્તમ ભોજન

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૨૧)

કરેલું જાણી બહુ છાતી ફૂટવાથી તેની પીડાને લીધે શમ્યામાં સુતેલોજ તે મરી ગયો છે. હાલમાં તે ચાર કરોડનો અધિપતિ ગણાય છે, પરંતુ તે અપુત્ર હોવાથી બાંધવ ? આ સર્વ ધન રાજને આધીન ન થાય તેવો કોઈ ઉપાય આપણે ચિંતવવો જોઈએ. છેવટે તેઓએ નક્કી કર્યું કે શેઠને ઘરની અંદર ખાડો ખોદી દાટી દેવા અને કોઈપણ ન જાણે તેવી કોઈક કલ્પિત વાત ફેલાવવી કે જેથી આપણને કોઈ પ્રકારે હરકત આવે નહીં. એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી તેઓએ પોતાનું કર્તવ્ય સિદ્ધ કર્યું.

બીજે દિવસે શેઠાણીએ મહને એકાંતમાં બોલાવી જણાવ્યું,
બાંધવ ! આજે રાત્રીએ મને સ્વપ્ન આવ્યું
કલ્પિત સ્વપ્ન. છે, તે જીવરથી હું એમ જાણું છું કે મહારે
પુત્ર પ્રસવ થશે. માટે જ્યાંસુધી મહારે
પુત્ર જન્મે ત્યાં સુધી તમે અહીં રહો અને હુકાનનો વહીવટ
ચલાવો. એમ તેના બહુ આગ્રહથી હું પણ ત્યાંજ રહ્યો. શેઠાણી
સારા શણગાર સજી હસ્તે મુખે પોતાની સખીઓ આગળ
જાહેર કરવા લાગ્યાં કે આજે હું તમને એક નવીન વધામણી આપું
છું, સિંહલદ્વીપમાં તમારા બનેલીનાં વહાણો ઉલટા રસ્તે ચડી
ગયાં હતાં તેઓ તેમના પુણ્યથી જ પાછાં કાંઠા ઉપર આવી
પહોંચ્યાં છે, એમ સમાચાર મળવાથી શેઠ પોતે તેમના સામા
ગયા છે. એ પ્રમાણે કપટ વાર્તા જાહેર કરી શેઠાણી આનંદ-
પૂર્વક દિવસો વ્યતીત કરતાં હતાં. હું પણ ઘર તથા હુકાનનો
સમસ્ત વ્યાપાર ચલાવતો હતો.

ગર્ભનો સમય પૂર્ણ થવાથી સારા ગ્રહયોગમાં ઉત્તમ સમયે
શેઠાણીને શ્રેષ્ઠ લક્ષણવાળો પુત્ર જન્મ્યો.
માલ જન્મ. તરતજ તે “મામા ? મામા ? જલદી અહીં
આવો. ” એમ બોલવા લાગ્યો. તે સાંભળી

(૨૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેની પાડોસણ બહુ આશ્ચર્ય પામી મ્હને યોલાવવા માટે મારી પાસે આવી. તેથી તરતજ હું તે બાલક પાસે ગયો, મને જોઈ તે બોલ્યો માતુલ ! દક્ષિણ દિશામાં સ્થાવરમાતંગને ત્યાં ઘરટ્ટિકાની પાસે તેની સ્ત્રીને આજે પુત્ર જન્મ્યો છે. માતંગી બહુ પુત્રોના હુઃખથી પીડાયેલી છે તેથી તેનું મુખ મરડીને મારી નાંખશે, એટલા માટે તમે જલદી ત્યાં જાઓ અને તેને પાંચ સોના મહોરો આપી બાળ હત્યાનો બચાવ કરો. વળી તમારે માતંગીને વિશેષમાં કહેવું કે ઘી, ગોળ, ચોખા વિગેરે જે જોઈએ તે આ રૂપીઆનું લાવીને નિર્વાહ કરવો. પણ આ બાળકને મારવો નહીં. એ પ્રમાણે માતંગીને ત્યાં જઈ સર્વ બંદોબસ્ત કરી હું પાછો શેઠાણીને ત્યાં આવ્યો. એટલે તે બાળક વિનયપૂર્વક બોલ્યો, મામા ! મ્હને યોગ્યે કહે નહીં ? સમયસાગરસૂરિએ વાસિત લોજનનું વૃત્તાંત પૂછવા જેની પાસે તમને મોકલ્યા હતા તેજ હું માતંગ છું. જ્યારે તમે મહારી પાસે આવ્યા તે સમયે તમને સાધર્મિક જાણી લોજનદાન આપવાથી તેમજ પૂર્વ કર્મના પ્રભાવથી અને પૂર્વે મનુષ્યાયુષ બાંધેલું હોવાથી કોલેરાના રોગથી મરીને અહીં હું ઉત્પન્ન થયો છું, વળી જેનો-તમે દ્રવ્ય આપીને મૃત્યુ મુખમાંથી બચાવ કર્યો તે, ધનસાર શ્રેષ્ઠો મરી ને માતંગીને ત્યાં જન્મ્યો છે. કારણકે તેણે કંઈ પણ નવીન પુણ્ય ઉપાર્જન ન કર્યું અને પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યનો લોભ્ય કાળ આવી રહ્યો તેથી તેની આ સ્થિતિ આવી. માટે હે માતુલ ! ધર્મ કાર્યમાં તમને પ્રમાદિ જોઈ તમહારી માતાએ હંમેશાં ઉપદેશ આપ્યો કે પુત્ર ! વાસિત લોજન કરવાથી તું હુઃખી થઈશ. તેમજ સૂરિએ પણ ધનસારની પ્રતીતિથી બોધ થશે એમ જાણી તમને અહીં મોકલ્યા. માટે હે મામા ? જેમ ધનસાર શ્રેષ્ઠિ વાસિત પુણ્યલોગવવાથી

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૨૩)

હુઃખી થયો તેમ તમે પણ જે ધર્મમાં પ્રમાદિ થઈ વાસિત પુણ્ય લોગવશે અને નવીન પુણ્ય નહીં મેળવો તો બહુ હુઃખી થશો આ પ્રમાણે સાંભળી મહને બહુ જ આશ્ચર્ય લાગ્યું, શું તત્કાલ જન્મેલો બાળક આ પ્રમાણે બોલી શકે ખરો ! શું આ તે સત્ય કે અસત્ય ? આ બાબત કોઈ અતિશય જ્ઞાની મહાત્માને પૂછ્યા શિવાય સમજાય તેમ નથી, એમ વિચાર કરી હું બેઠો હતો તેટલામાં તેજ સમયસાગરસૂરીશ્વર ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે એમ લોક પરંપરાથી સાંભળ્યું, તેથી તરત જ તેમની પાસે જઈ પ્રદક્ષિણા-પૂર્વક વંદન કરી પૂર્વોક્ત વૃત્તાંત પૂછ્યું.

પુણ્યનો પ્રભાવ. સૂરીશ્વર—ભદ્ર ! ત્હારા ભાણેજે જે વાત કહી તે સર્વ સત્ય છે.

શ્રેષ્ઠીસુત—સહુરૂ ! માતંગે એવું શું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હતું કે જેથી તે મરીને ચાર કોટી ધનનો અધિપતિ થયો ?

સૂરીશ્વર—મહાશય ! તું જ્યારે તેની પાસે ગયો ત્યારે તે માતંગે ચાર રૂપીયા ખરચીને બહુ શુદ્ધભાવથી સાધર્મિક બુદ્ધિએ ત્હને લોબન આપ્યું તેના પ્રભાવથી ચાર રૂપીઆના બદલે ચાર કોટી ધનનો તે અધિપતિ થયો.

ફરીથી શ્રેષ્ઠીસુત—ભગવન ? તે બાળકને જન્મ્યો કે તરત જ બોલવાની શક્તિ શાથી આવી ?

સૂરીશ્વર—જે દિવસે તું માતંગની પાસે ગયો, તેજ દિવસના પ્રથમ પ્રહરમાં તેને કોલેરાનો રોગ લાગુ પડ્યો, તેથી તે ગભરાઈ ગયો અને 'સિદ્ધ ચેટકતું' મરણ કર્યું. કે તરત જ તે ત્યાં આવ્યો, એટલે માતંગ બોલ્યો, મહને વિસૂચિકાનો રોગ લાગુ પડ્યો છે તો શું હાલમાં મ્હારો દેહાન્ત થવાનો છે ?

ચેટક—હા ! તમારું મરણ આ સમયે થશે.

(૨૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

માતાંગ—હું મરીને કયી યોનિમાં કયાં ઉત્પન્ન થઈશ ?

ચેટકે પણ અવધિ જ્ઞાનનો સમ્યક્ રીતે ઉપયોગ કરી કહ્યું કે અહીંથી કાળ કરી તું ધનસાર શેઠનો પુત્ર થઈશ.

માતાંગ—જ્ઞાનથી સમયસાગરસૂરીશ્વર સર્વ હકીકત જાણતા હતા છતાં વાસિત ભોજનનો વૃત્તાંત પૂછવા માટે તે શ્રેષ્ઠીસુતને મહારી પાસે મોકલવાનું શું કારણ ?

ચેટક—એને અહીં મોકલવાથી જ યોગ્ય થશે એમ સૂરિ મહારાજ જાણતા હતા, તેથી તેને અહીં મોકલ્યો. વળી તે યોગ્ય જ્યારે તું ધનસાર શેઠને ત્યાં જન્મીશ કે તરત જ તહારા મુખમાં પ્રવેશ કરી હું યોગ્ય થયારે તહેને થશે, એ પ્રમાણે કહી ચેટક પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

હવે તે બાલકના જન્મ સમયે પોતાનો અવસર જાણી ચેટકે

બાલકના મુખમાં પ્રવેશ કરી આ પ્રમાણે

ચેટક પ્રવેશ. કહ્યું તેમાં કંઈ આશ્ચર્ય માનવા જેવું નથી.

આ સર્વ વૃત્તાંત સાંભળી સંસાર વાસથી

ઉદ્વિગ્ન થઈ શ્રેષ્ઠી સુત બોલ્યો, ભગવન્ ! નવીન પુણ્ય મેળવવા માટે મહને દીક્ષા વૃત્ત આપો, સૂરીશ્વરે પણ યોગ્યતા જાણી મહને દીક્ષા આપી, ત્યારબાદ એકાદશ અંગનો અભ્યાસ કરી અનુક્રમે ગીતાર્થ થઈ વિહાર કરતો બહુ વર્ષે પુનઃ શુભાકપુર નગરમાં આવ્યો. ત્યાં મહારો લાણેજ મહને વાંદવા માટે આવ્યો, મહેં પણ ધર્મ લાલ આપી તેની આગળ ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. હે ભવ્ય ? આ સંસાર સર્વથા અસાર તેમજ સર્વ દુઃખોનું સ્થાન છે, છતાં તું ધાર્મિક વિષયમાં નિરૂઘ્ની થઈ પ્રમાદ કેમ સેવે છે ? શું અહીં ચાર ગતિ પૈકીમાં કોઈ પણ સ્થલે તહે સ્વસ્થતા જોઈ છે ? કિંવા યમરાજ પાસેથી તહેને અભયદાન

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૨૫)

મળેલું છે ? અથવા તો કોઈ દેવ દાનવ તરફથી અજરામર પણાનુ વરદાન મેળવ્યું છે ? યાતો મહિમંત્ર ઓષધિ વિગેરેનું કોઈ અદ્ભુત બળ પ્રાપ્ત કર્યું છે ? વળી જરા રાક્ષસી સ્મૃતિ તથા વીર્ય વિગેરેનો બલાતકારે નાશ કરી સમગ્ર લોકોને વિલક્ષણ બનાવે છે તે શું તું નથી બાણુતો ? માટે હે ભદ્ર ! જન્મ-મરણનું દુઃખ ટાળી જો સિદ્ધિ વધૂ વરવાની ઈચ્છા હોય તો સર્વથા પ્રમાદનો ત્યાગ કરી અવશ્ય યતિ ધર્મ આચરવામાં ઉદ્યુક્ત થા.

આ પ્રમાણે મુનિ મહારાજના વચનામૃતનું પાન કરી પ્ર-

થમ વચમાં જ તે દીક્ષા લઈ યથા વિધિ ચિર-

જયસુંદર અને કાલ પાલન કરી અંતે અનશન વ્રત ગ્રહણ

જયસુંદરી. કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં હું

પણ પ્રથમ ઉત્પન્ન થયો હતો. રાજન ! જેવી

રીતે જનધર્મથી મહને સ્વર્ગ સુખ મળ્યું તે પ્રમાણે આપને સર્વ

વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી પોતાની સ્ત્રી સહિત સંત્રામ-

શૂરરાજ્યે તે દેવ પાસે સમ્યક્ત્વ સહિત બાર પ્રકારનો શ્રાવક

ધર્મ વિનયપૂર્વક ગ્રહણ કર્યો. ત્યારબાદ તે બન્ને દેવો પોતાનું કાર્ય

સિદ્ધ કરી સૌધર્મ કદપમાં ગયા. પુનઃ કુલદેવી — હે સમરસિંહ !

અનુક્રમે કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ ત્યાંથી ચ્યવીને ચંદ્રલેખા

દેવીની કુખે બન્ને દેવો એક સાથે ઉત્પન્ન થયા, ગર્ભનો સમય પૂર્ણ

થવાથી રાણીને પુત્ર તથા પુત્રીનું જોડલું જન્મ્યું. રાજ્યે બાર

દિવસ સુધી સર્વત્ર વધામણાં કરાવ્યાં, ઉચિત સમયે પુત્રનું નામ

જયસુંદર અને પુત્રીનું નામ જયસુંદરી પાડ્યું, બન્ને ભાઈ બહેન

ઈચ્છાનુસાર વિવિધ ક્રીડા વિલાસના સુખથી શારીરિક સંપત્તિ

મેળવી આઠ વર્ષનાં થયાં, એટલે રાજ્યે સકલ કલાઓના અભ્યાસ

માટે તેમને લેખાચાર્યની પાસે મૂક્યાં. તેઓએ પણ અનુક્રમે

વિધિપૂર્વક સમગ્ર કલાઓમાં નિપુણતા મેળવી.

(૨૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

એક દિવસે જયસુંદરી સમાન વયની પોતાની સખીએ સાથે ઉદ્યાનમાં જીનેન્દ્ર ભગવાનના મંદિરે કિંનરનું આગમન. દર્શનઃકરવા ગઈ. ત્યાં વિધિ સહિત ભગવાનને વંદન કરી વીણા વગાડવાની શરૂઆત કરી તેટલામાં આકાશ માર્ગે સ્વેછાચારી કોઈ એક કિંનરનું જોડણું વિમાનમાં બેસી જતું હતું, તેવામાં આ મનોહર નાદ તેના સાંભળવામાં આવ્યો, તેથી આકાશગમન અંધ કરી કૌતુકને લીધે સ્ત્રીસહિત તે કિંનર નાદના અનુસારે જયસુંદરીની પાસે આવ્યો. જયસુંદરીએ પણ સ્વાગત વચન વિગેરેથી ઉચિત સત્કાર કર્યો, આ પ્રમાણે તેનો વિવેક જોઈ બહુ આનંદ માનતો સ્ત્રી સહિત કિંનર યોગ્યાસને બેઠો અને પોતાને આવવાનું કારણ પણ તેણે જણાવ્યું, ત્યારબાદ જયસુંદરીએ તેની આગળ વીણાવાદનમાં પોતાનું કુશલપણું બતાવ્યું, પછી તેણીએ તેઓને બહુ માન પૂર્વક પૂછ્યું, આપ કઈ કલામાં કુશળતા ધરાવો છો ? તેઓએ જવાબમાં જણાવ્યું, અમે ગીત કલા સારી રીતે જાણીએ છીએ. જયસુંદરી બોલી કૃપા કરી આપની ગીત કલા મહને બતાવો. ત્યારબાદ તે કિંનર મિથુને કોયલના નાદ સમાન મૃદુ અને મધુર સ્વરથી જયસુંદરીના શ્રવણપુટમાં અમૃતપાન સમાન ગાયનનો આલાપ કર્યો. ત્યારપછી અનુકૂલતા સાથે સુંદર પદોથી અતિ રમણીય અને બહુ મધુર રાગ જેમાં ઊછળી રહ્યો છે એવું એક સુંદર ગાયન પોતાની પ્રિયા સાથે કિંનરે ગાયું, અને તે ગીતની અંદર વિસ્મિત થએલા પ્રકુલ્લ નેત્રવાળા તે કિંનરે કોઈ અદ્ભુત પ્રકારના તમારાજ ગુણો તે પ્રમાણે ગાયા કે જેના શ્રવણ માત્રથી તેજ વખતે જયસુંદરી કામદેવના તીક્ષ્ણ બાણરૂપી વૃષ્ટિને આધીન થઈ. અને તેજ વખતે નેત્ર કુપમાંથી નીકળતા અશ્રુપ્રવાહને

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૨૭)

નહીં સહન કરવાથી મૂર્છિત થઇ પૃથ્વીપર પડી, તેથી સંબ્રાંત થઈ કેટલીક તેની સખીઓ તેનું હૃદય ચોળવા લાગી, કેટલીક તેા પંખાઓથી પવન નાખવા લાગી. વળી કેટલીક શ્રીખંડ ચંદનનો રસ છાંટવા લાગી, એ પ્રમાણે કેટલાક શીતોપચાર કરવાથી સ્વજનવર્ગની દયાને લીધે જેમ પુનઃ તે ચંદ્રવદના સચેતન થઈ ખેટી હતી તેટલામાં ત્યાં જીનેંદ્ર ભગવાનના દર્શન માટે બહુ વિદ્યાધરો આવ્યા. તેમાં જિત્તર શ્રેણીપતિનો પુત્ર કનકચૂડ પણ આવ્યો હતો. તે જ્યસુંદરીને આવી અવસ્થામાં જોઈ તત્કાલ કામચ્છથી મજબુત પકડાયો. બહુ શું કહેવું ? એકદમ રહેના શરીરે એટલો દાહજ્વર ભરાઈ ગયો કે જેથી હારનાં મોતી પણ ધાણીની માફક અનેક પ્રકારે કુટવા લાગ્યાં.

જ્યસુંદરીને પણ તેની સખીઓ મહાકષ્ટે ત્યાંથી જિપાડીને તેના પિતાને ત્યાં લઈ ગઈ. ત્યાં પણ તે જ્યસુંદરીની તમારૂં જ ધ્યાન કરતી રસ પાન કરતી મૂર્છાં. નથી, શબ્દ સાંભળતી નથી, કોઈ પણ તેજસ્વી પદાર્થ નિરીક્ષણ કરવામાં તેનાં નેત્રો દોરાતાં નથી, તેમજ સ્પર્શજ્ઞાનથી વિમૂઢ થઈ છે, અર્થાત્ પંચેન્દ્રિયના વિષય સુખમાં તે રૂચિ ધરાવતી નથી. માત્ર તમ્હારૂં જ ચિંતન કરે છે. એટલામાં સંત્રામશૂર રાજા પાસે કનકચૂડના પિતાએ મોકલેલો મધુકર નામે હૂત આવ્યો. અભ્યાગત જનોની સેવા કરવામાં બહુ કુશળ હોવાથી રાજાએ સત્કારપૂર્વક વિશાલ અને સુંદર સુવર્ણમય આસન તેને આપ્યું. હૂત પણ નમસ્કાર કરી આસન પર ખેડો. પછી તે ખોલ્યો, રાજાધિરાજ ! કનકચૂડના પિતાએ આપને કહેવરાવ્યું છે કે તમ્હારી જ્યસુંદરી કન્યા કનકચૂડ વેરે પરણાવો.

નરેન્દ્ર—મધુકર ! રતિ અને કામદેવ સમાન આ બન્નેના

(૨૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સંબંધને કોણુ ન વખાણુ ? પરંતુ આ બાબતમાં કન્યાની માતા પ્રમાણુભૂત ગણાય છે. એમ કહી તેનો સત્કાર કરી રાજ્યે તેને વિદાય કર્યો. પછી ચંદ્રલેખાને સઘળો વૃત્તાંત રાજ્યે નિવેદન કર્યો. ઠીક છે હું પુત્રીને પૂછી જોઈશ ! એમ કહી ચંદ્રલેખા તરતજ ત્યાંથી ઊઠી જયસુંદરીની પાસે આવી.

કીડા કમલનો ત્યાગ કરી મહા શોકને લીધે લમણુ હાથ દઈ જોડેલી અને અશ્રુધારાના પ્રહારથી કંચંદ્રલેખાનો પ્રશ્ન. પતા સ્તન મંડલને ધારણુ કરતી જયસુંદરીને જોઈ ચંદ્રલેખા બહુ સ્નેહ દર્શાવી મૃદુ અને મધુર આલાપ પૂર્વક પૂછવા લાગી, પુત્રી ! આવી અવસ્થા શાથી થઈ, તેનું કારણુ ખુદી રીતે જણાવ ! ત્હારાં સર્વ કાર્યોની ચિંતા મ્હારા આધીન છે તો હવે ત્હારે ખેદ કરવાનું શું કારણુ ? સમસ્ત ભુવનત્રયમાં એવું કોઈ પણ કાર્ય નથી કે જે મ્હારાથી ન થઈ શકે, કારણુકે સમસ્ત વસ્તુ મ્હારા હસ્તમાં હોય તેવી રીતે મ્હને લાસે છે.

એમ બહુ આગ્રહપૂર્વક પૂછયું, તો પણ જયસુંદરીએ બીલકુલ જવાબ આપ્યો નહીં, ત્યારબાદ ચંદ્રલેખાએ કહ્યું, પુત્રી ! કનકચૂડના માટે તેના પિતાએ મોકલેલો દૂત ત્હારી માગણી કરવા આવ્યો છે. આ વાત સાંભળી બહુ નિઃશ્વાસ નાખતી ફરીથી પણ મૂર્છિત થઈ તે કન્યા જમીનપર પડી ગઈ.

ત્યાર બાદ તેની સખી વિબ્રમલેખાએ રાણીને જણાવ્યું કે આ કુમારીએ જીનમંદિરમાં કિંનરના જોડલાએ ગાયેલા શ્રી સમરસિંહ રાજના ગુણો સાંભળ્યા તેથી કુમારી તેના ઉપર આસક્ત થઈ આ દશા લોગવે છે, માટે જેમ બને તેમ તેની સાથે કુમારીનો જલદી સમાગમ થાય તેવો ઉપાય કરો. એમ સાંભળી રા-

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૨૯)

ણીએ તે વાત પોતાના સ્વામીને જણાવી. રાજાએ પણ મધુકરને બોલાવી યથાસ્થિત વૃત્તાન્ત જણાવ્યું, તે સાંભળી મધુકર ઉદ્ધ-તાઈ ભરેલાં વચનો બોલવા લાગ્યો. રાજા! આ કન્યા ણીજા કેઈ રાજાને પરણાવશે તો જરૂર તમારું તથા કન્યાનું અમંગલ થશે, માટે વેલાસર સમજીને આ કન્યા કનકચૂડને આપો, નહીં-તો યુદ્ધ કરવા તૈયાર થાઓ. કારણકે પ્રભાતકાલમાં શ્રી કનકચૂડ ખેચર બલાતકારે પણ આ કુમારીને પરણવા જરૂર આવશે, અને કન્યા લીધા શિવાય તે શાંત થશે નહીં, એમ કહી તે અભિમાની દૂત રીસાઈને ત્યાંથી નીકળ્યો. અને કનકચૂડ તથા તેના પિતાની આગળ વિગતવાર સર્વ વૃત્તાંત પ્રગટ કર્યું, તે સાંભળી કનકચૂડ સહિત તેના પિતાએ યુદ્ધની તૈયારી કરી પ્રયાણ ભેરી વગડાવી.

તે સમયે સંગ્રામશૂર રાજાએ બહુ ભક્તિપૂર્વક મહારી આ-રાધના કરી, હું તેમની કુલદેવી હોવાથી
કુલદેવી અને રૂપાંતર કરી ત્યાં પ્રગટ થઈ, રાજાએ મહારી
જયશુંદરીનો આગળ વિનય પૂર્વક વિનતિ કરી કે, હે
વિવાહ મહોત્સવ. દેવિ ! જેમ બને તેમ વિદ્યાધરના સૈન્યનો
 પરાજય કરી સમરસિંહ રાજા નિર્વિઘ્નપણે
 કુમારીને પરણે તેવી રીતે જલદી આ કાર્ય સિદ્ધ કરો. આ પ્ર-
 માણે તેમનું વચન અંગીકાર કરી હું આપની પાસે આવી છું,
 મહારે અહીં આવવાનું કારણ માત્ર આટલુંજ છે. રાજા! હવે
 વિલંબ કરવાની જરૂર નથી. સૈન્ય સહિત પ્રયાણની તૈયારી કરો.
 આટલી મહારી સ્નેહપૂર્વક વિનતિ છે. એ પ્રમાણે સાંભળી
 સમરસિંહ રાજા પણ તત્કાલ ચતુરંગ સેના સહિત દેવીના પ્રભા-
 વથી આકાશ માર્ગે પ્રયાણ કરતો ક્ષણમાત્રમાં રત્નસાર નગરની
 બહાર જઈ પહોંચ્યો. એટલામાં પોતાના ભુજ બલના ગર્વથી
 યુદ્ધની ઇચ્છાવાળો કનકચૂડ ખેચર પણ પોતાના પિતા સહિત

(૩૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સૈન્ય સાથે ત્યાં આવ્યો. અનેક શસ્ત્ર તેમજ અસ્ત્રોથી વિરાજીત બકત્ર પહેરી તૈયાર થયેલા બન્નેના સૈનિકો પરસ્પર બાણ વૃષ્ટિ કરવા લાગ્યા. તેટલામાં કુલદેવીએ પોતાની માયાના પ્રભાવથી કનકચૂડ ખેચરનું મસ્તક યુદ્ધભૂમિ પર પડેલું તેના સૈનિકોને બતાવ્યું. તે જોઈ તેનું સઘળું સૈન્ય પોતાને નિર્નાયક બાણી બહુ દૂર નાશી ગયું. ત્યાર બાદ સૈન્ય રહિત એકાકી કનકચૂડ પણ ભયભીત થઈ ત્યાંથી પલાયન થઈ ગયો. તેથી ત્યાં પણ સર્વત્ર શાંતિ ફેલાઈ અને સર્વે નિશ્ચિંત થયા. ત્યાર બાદ સંત્રામશૂર રાજાએ મહોટા મહોત્સવ પૂર્વક ઉત્તમ મુદૂર્ત્તમાં સમરસિંહ નૃપ સાથે પ્રથમ આપેલી જયસુંદરીનો લગ્ન મહોત્સવ કર્યો.

ત્યાર બાદ જયસુંદરી સહિત સમરસિંહ રાજા પોતાના નગરમાં આવ્યો અને લોકોને આશ્ચર્યજનક અદ્ભુત વિષય સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

એક દિવસે જયસુંદરી લગભગ સવારના ચાર વાગતાંના સમયે સુખ શય્યામાં આનંદથી સુતી હતી **સ્વપ્ન દર્શન.** તેટલામાં તેને આ પ્રમાણે સ્વપ્ન આવ્યું. કે દિવ્ય અલંકારોથી વિભૂષિત અને ઊજ્જ્વલ દિવ્ય વસ્ત્રોની કાંતિથી અંધકારને દૂર કરતા એક ભવ્ય પુરૂષને પોતાના હસ્તમાં અમૂલ્ય રત્ન આપી જતાં જોયો. આવું સ્વપ્ન જોઈ તે એકદમ બચત્ થઈ અને આશ્ચર્યથી ચકિત બની તેણીએ પોતાના સ્વામીને નિવેદન કર્યું.

રાજા—દેવિ! આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી જરૂર ત્હારે પુત્ર થશે. આ **પતિવચન.** પ્રમાણે પતિનું વાક્ય સાંભળી પ્રકુલ્લ થયાં છે નેત્રો જેનાં, અને બહુ હર્ષથી રોમાંચરૂપી કંચુકને ધારણ કરતી જયસુંદરી બોલી. સ્વામિન્! આપનું વચન સત્ય થાઓ, એમ કહી પતિનું વચન બહુ માનપૂર્વક સ્વીકાર્યું.

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૩૧)

ત્યારબાદ જ્યસુંદરી ધર્મ કાર્યમાં વિશેષ પ્રકારે પ્રવૃત્તિ કરવા લાગી, તેથી સુખવૈભવ પણ દિવસે નંદિષેણુકુમાર. દિવસે બહુ વધવા લાગ્યા. તેમજ ગર્ભના પ્રભાવથી શારીરિક સૌભાગ્ય બહુ ખીલવા લાગ્યું. અને નિરૂપમ ગૌરવતાથી અલંકૃત એવા સ્તન મંડલની શોભાને દબાવી દેઇ તેના ઉદરની લક્ષ્મી પ્રતિદિવસે ઈર્ષ્યા સહિત પુષ્ટ થવા લાગી. ગર્ભમાં રહેલા પુત્રને જોવાના કૃતૂહલથી ઊત્સુક થયા હોય ને શું! તેમ દયા, દાન અને જીતેન્દ્રિયત્વાદિ ગુણોએ તેના હૃદયમાં વિશેષતાએ નિવાસ કર્યો. ગર્ભાધાન વિગેરેના યોગ્ય સમયે મહોત્સવો થવા લાગ્યા. અને પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે સર્વ દોહલાઓ પણ પૂર્ણ થયા. અનુક્રમે ગર્ભના દિવસો પૂર્ણ થયા. શરીરની કાંતિથી સૂતિકાભવનમાં ચારે તરફ પ્રકાશને વિસ્તારતો અને માતાનું સુખકમલ પ્રકુલ કર્યું છે જેણે એવા પુત્રને નવીન સૂર્યને જેમ પૂર્વદિશા તેમ પ્રસન્ન સુખવાળો જ્યસુંદરીએ પ્રગટ કર્યો, કે તરતજ ઉતાવળને લીધે સાધારણ વસ્ત્રો પહેરી એક દાસીએ સમરસિંહ રાજને હર્ષપૂર્વક પુત્રજન્મની વધામણી આપી. પુત્રનો જન્મ સાંભળી બહુ ખુશી થઈ રાજાએ દારિદ્રનાશક ઘણી ધન સંપત્તિ આપી દાસીને વિદાય કરી. ત્યારબાદ સમરસિંહરાજાએ પોતાના વૈભવ તથા મહિમાના પ્રમાણમાં ઘણી સુંદર વધાઈઓ તેમજ બહુ ઠાઠથી મહોત્સવ શરૂ કરાવ્યો. અને તે મહોત્સવ પૂર્ણ થયા બાદ માસાન્તે નંદિષેણુ એ પ્રમાણે તેનું નામ પાડયું.

તૈલાભ્યંગ સ્તનપાન વિગેરે સેવામાં તખ્તર રહેલી પાંચ ધાવમાતાઓથી નિરંતર પાલન કરાતો યુવાવસ્થા. નંદિષેણુકુમાર માતાપિતાના મનોરથની ઈર્ષ્યાને લીધે જેમ પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. અને સુખકમલમાં વાસ કરતી સરસ્વતી વડે કીડા પૂર્વક

(૩૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ઊંચાર કરતા કુમારની સૂક્ષ્મ દંતપંક્તિ મુક્તાહારની માફક દીપવા લાગી, તેમજ અતિ કોમલ બહુ સ્નિગ્ધતાથી ભરેલા, તમાલપત્ર સમાન શ્યામ કાંતિવાળા અને જ્વરાકાર જેવી લટોથી સુશોભિત કેશકલાપ મસ્તક રૂપી કમલપર ફરકવા લાગ્યો. ત્યારબાદ ઈચ્છાપૂર્વક ક્રીડા વિલાસના મુખથી શારીરિક પુષ્ટિને ધારણ કરતો કુમાર અનુક્રમે આઠ વર્ષનો થયો, તે જ્ઞેઃ પિતાના હર્ષનો તો પારજ રહ્યો નહીં. ત્યારબાદ વિદ્યાભ્યાસનો સમય બાણી રાજ્યે તેને કલાચાર્ય પાસે વિધિપૂર્વક લણવા માટે મૂક્યો. અહ્લુત બુદ્ધિપ્રભાવ, સદ્ગુરૂની ભક્તિ તેમજ નિરંતર ઊદ્યમ કરવાથી નંદિષેણકુમાર થોડા સમયમાં શાસ્ત્રોમાં પાર ગામી થયો. પોતાના ચરણકમલથી પૃથ્વીતલને પવિત્ર કરતો અને સર્વ અંગોને દીપાવવામાં સ્વાભાવિક આભરણુ સમાન યૌવન લક્ષ્મીને શોભાવવા લાગ્યો. મુખકમલની તીવ્ર સુગંધમાં લુપ્થ થઈ લીન થએલી બાણે જ્વર પંક્તિ હોય ને શું ? તેમ તેના બન્ને ગંડસ્થળપર સૂક્ષ્મ અને સ્નિગ્ધ રોમરાજી વિલાસ કરવા લાગી. અંદર રહેલા અશેષ ગુણોથી પ્રેરાએલું હોય ને શું ? તેમ સુવર્ણ શિલા સમાન વિશાલ અને અતિ ઊન્નત વક્ષસ્થલને વહન કરવા લાગ્યો.

ત્યારબાદ સ્વયંવર માટે આવેલી મુખ્ય રાજ્યોની અનેક કન્યાઓ સાથે સમરસિંહ રાજ્યે નંદિ-
લગ્નમહોત્સવ. ષેણને મહોત્સવપૂર્વક ઘણા ઊમંગથી પર-
 ણાવ્યો, લગ્નોત્સવપૂર્ણ થયા બાદ કુમાર
 પણ કોઈક સમયે બહુ શીઘ્રગતિના વેગથી સંપાદન કરેલા ઊન્નવલ યશને બહાર પ્રગટ કરી લોકોને બતાવતો હોયને શું ? તેમ સ્વચ્છ પ્રીણના ગોટાઓથી આચ્છાદિત મુખવાળા હૃદાંત અશ્વો ખેલાવે છે. કદાચિત્ ગાયનરસમાં લુપ્થ થઈ બહુ હાવ-

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૩૩)

ભાવથી મનોહર સુંદર વિલાસબાળું વારાંગનાઓનું નૃત્ય જુએ છે. કહાચિત્ત નખોની કાંતિના મિષવડે દારિદ્રને જલાંજલિ આપતો હોયને શું ? તેમ પોતાના હસ્તથી યાચક વર્ગને દાન આપે છે. કહાચિત્ત બહારથી મોતીઓની અને અંદરથી પોતાના ગુણોની માળાવડે સુકવિઓનાં હૃદય વિભૂષિત કરે છે. આ પ્રમાણે કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ સમરસિંહ રાજાએ નાંદિષેણકુમારને મ્હોટી વિભૂતિ સાથે પોતાની રાજ્યગાદીએ સ્થાપન કર્યો. અને પોતે પણ શ્રાવકની અગીયાર પ્રતિમાઓ અંગીકાર કરી તેમજ તેમનું વિધિપૂર્વક પાલન કરી અનુક્રમે સુનિધર્મમાં ધુરંધર થયા. સર્વત્ર પ્રતિબંધ રહિત વિહાર કરતા છક્ર અક્રમ વિગેરે ઊચ તપશ્ચર્યા કરી અતે અનશન વ્રત પાળી લાંતક કલ્પમાં દેવ થયા.

હવે નાંદિષેણ રાજા સમસ્ત વૈરિ વર્ગને નિર્મૂલ કરી સમસ્ત કિલ્લાઓ પોતાને સ્વાધીન કરી રાજ્ય રાજવૈભવ. પાલન કરે છે. સુક્રૂટમણિઓની કાંતિરૂપ મંજરીના મિષવડે રચિ છે પુષ્પાંજલિઓ જેમણે એવા મહાન્ રાજાઓના મસ્તકોપર જેની આજ્ઞારૂપી લક્ષ્મી નિરંતર વાસ કરવા લાગી. ચંદ્ર સમાન વદનવાળી અને માનસને વિષે સ્કુરણાયમાન રાજહંસીસમાન સર્વ અંતઃપુરમાં પ્રધાનપદ ભોગવતી શશીપ્રભા નામે તેને મુખ્ય રાણી હતી. ચિરકાલ સંચિત પુણ્યને અનુસારે શશીપ્રભા સાથે વિષયસુખ ભોગવતાં નાંદિષેણ નરેંદ્રનો કેટલોક સમય પ્રસાર થયો. ત્યારબાદ કુલદેવતા વિગેરેની સેંકડો માનતાઓ કરવાથી કેટલેક સમયે રાણીને એક પુત્ર થયો. તેનું ધનકુમારનામ પાડયું. અનુક્રમે યોગ્ય ઊમ્મરનો થયો. એટલે કલાભ્યાસ માટે રાજાએ

(૩૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મહોત્સવપૂર્વક કલાચાર્યની પાસે મૂક્યો. ગુરૂપણુ તેની તીવ્રબુદ્ધિ, વિનય અને ઉદ્યમ જોઈ બહુ પ્રસન્ન થયા, સ્વદેપ સમયમાં ગુરૂકૃપાથી ધનકુમારે સર્વ કલાઓમાં નિપુણતા મેળવી. જેવી રીતે સદ્ગુરૂનાં શિક્ષા વચન તેના મનને આનંદ આપતાં હતાં તે પ્રમાણે ' જય મેળવ, દીર્ઘ આયુષ્માન્ થા, આનંદ ભોગવ ' વિગેરે સ્તુતિ વાક્યોથી તે આનંદ માનતો નહોતો.

એક દિવસે પોતાના અધ્યાપકની સાથે ધનકુમાર નરેન્દ્રને વંદન કરવા ગયો. પિતાના ચરણકમલમાં

ધનકુમાર. નમન કરી ઉચિત સ્થાને સુખાસન પર બેઠો. પુત્રનું વિનયાદિક સૌભાગ્ય જોઈ

રાજા બહુ ખુશી થઈ બોલ્યો, વત્સ ! નીતિશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે જ્યાંસુધી પોતાનો રાજ્ય કાર્યભાર વહન કરવામાં ધુરંધર પુત્ર ન થયો હોય ત્યાંસુધીજ રાજાઓએ પ્રજા પાલન કરવું જોઈએ, માટે હે પુત્ર ! વિલાંબ રહિત હાલ તું ઘણા સમયથી મહારા હસ્તમાં રહેલી આ રાજ્ય લક્ષ્મીને પોતાના હસ્તરૂપી વજ્ર પંજરમાં ધારણ કરી સુખી કર, અને હવે મહારૂં હૃદય સિદ્ધિ વધૂને સત્વર આલિંગન કરવા માટે બહુ રસિક થયું છે, તેથી સંયમરૂપ મહારથમાં બેસવાની મહુને નિઃશંક થઈ તું સંમતિ આપ. આ પ્રમાણે પિતાનું વચન સાંભળી ધનકુમારનો કંઠ શોષાર્ધ ગયો અને ગદ્ગદ સ્વરે વિનતિ કરવા લાગ્યો. હે તાત ! આપને તેવું કેાઈપણુ કારણુ આવેલું હોય તેમ હું જોતો નથી તો પછી હાલમાં આવા દુષ્કર કાર્યમાં મહુને શામાટે જોડો છે ? વળી હે તાત ! વૈરરૂપી ક્ષા (ગંજ) ઓમાં ફેંકેલા આપના પ્રતાપરૂપી દાવાનલની જવાલાઓ કિચિત્ માત્ર પણ શાંત થઈ નથી, તેમજ સમસ્ત જનોને મહા રસાયન સમાન આનંદ આપતી આપની રૂપ સંપત્તિ હાલમાં પણ કામદેવનો ગર્વ હરવામાં

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૩૫)

નિયુજ્ઞતા બતાવે છે. વળી હે પિતાજી ! આ ભુવનમંડલમાં એવો કોઈપણ બલવાન નથી કે જે આપની બૂલતાના વિલાસનો અંશ માત્ર પણ અનાદર કરી શકે ? હાલમાં પણ સમસ્ત શ્રેષ્ઠ વસ્તુઓના સંગ્રહથી ભરપૂર આપના ભંડાર પણ કુબેરના ભંડારનો તિરસ્કાર કરે છે, તેમજ હે તાત ! મહા રણસંગ્રામ ખેલવામાં કોઈપણ અદ્ભુત આપનો ઉદ્યમ શોભે છે કે જેને સહન કરવામાં ઈંદ્ર પણ સમર્થ નથી. માટે મહારી ઉપર કૃપા કરી ચિરકાલ પાળેલા આ રાજ્યનું હાલમાં આપ પાલન કરો અને આગળ ઉપર ધર્મ કરતાં આપને હું વિઘ્ન ભૂત થઈશ નહીં. એ પ્રમાણે ધનકુમારની પ્રાર્થના સ્વીકારી નંદિષેણુ રાજ ધર્મકાર્યમાં દૃઢ તરબુદ્ધિ રાખીને ફરીથી પણ રાજ્ય શાસન કરવા લાગ્યા.

જેમ બાહ્ય શત્રુઓ સમગ્રસામગ્રી રહિત એવા પુરૂષોએ વશ કરી શકાતા નથી તેમ આન્તરિક ક્રોધાદિક ઈંદ્રિયોની શીથિલતા. શત્રુઓ પણ જીતવા મુશ્કેલ છે. વળી આન્તરિક શત્રુઓનો નિગ્રહ કરવાની સામગ્રીમાં પ્રથમ સમસ્ત ઈંદ્રિયોનું સ્વસ્થપણ હોવું જોઈએ. પરંતુ જરા રૂપી પિશાચીના લયથી તેઓમાં ચંચળતા આવી જાય છે. જેથી તેમની પટુતા દૂર થાય છે. એટલે તેઓની વૃત્તિ પલટાઈ જવાથી વસ્તુનું યથાર્થ સ્વરૂપ તેઓ જાણી શકતી નથી. માટે જ્યાંસુધી ઈંદ્રિયોનું સ્વસ્થપણ, આયુષ્ તથા બલ વિઘ્નમાન હોય ત્યાંસુધી મહારે ધર્મ સાધન કરવું ઉચિત છે. સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું છે કે—“ જરારૂપી રાક્ષસી સમસ્ત અંગોને ગ્રહણ ન કરે, અને રોગરૂપી નિર્દય સર્પ ઉગ્ર દંશ ન કરે તેટલામાં રે જીવ ! ધર્મારાધનમાં ઉદ્યુક્તથા, તેમજ આત્મહિત કરવામાં સાવધાન થા, કારણ કે આજે વા કાલે આ જ્ઞાની ડનીયાનો ત્યાગ કરી અવશ્ય તહારે પ્રયાણ કરવું પડશે, ” માટે હે વત્સ ! હવે

(૩૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આ રાજ્ય સંપત્તિનો તું સ્વીકાર કર, કારણકે ગુરૂજનની આજ્ઞા માનવી તેજ કુલીનપુત્રનો ધર્મ છે. આ પ્રમાણે ધર્મપ્રવૃત્તિમાં દૃઢબુદ્ધિવાળો નંદિષેણુ રાજા બોધમય વચનોથી ધનકુમારને સમજાવતો હતો તેટલામાં મુખ આગળ જોડેલા કર સંપુટને લીધે જેની દંત કાંતિનો વિકાસ રોકાઈ ગયો છે એવી ઉદ્યાન પાલિકા આવી, નરેન્દ્રને પ્રણામ કરી વિનતિ કરવા લાગી. “ દેવ ! દેવતાઓનો સમૂહ જેમના ચરણકમલમાં નમન કરે છે અને જેમની સાથે અનેક મુનિઓ વિરાજે છે એવા શ્રીનંદન જીનરાજ મકર મંદિર ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે. ” એ પ્રમાણે સાંભળી ઉદ્યાનપાલિકાને તુષ્ટિ દાન આપી, નહીં ઈચ્છતા એવા પણ ધનકુમારને બલાતકારે રાજ્ય ગાદીએ સ્થાપન કર્યો.

ત્યારબાદ નંદિષેણુ રાજા સમગ્ર સામગ્રી સહિત મુનીન્દ્રને વંદન કરવા ઉદ્યાન તરફ ચાલ્યો, ઉલ્લાસ મુનિવંદન. પામતા હૃદયમાં શુભ ભાવની ભાવના ભાવતો તે રાજા ઉદ્યાનમાં ગયો. અને

પાંચ પ્રકારના અભિગમને સાચવી જીનેન્દ્ર ભગવાનના અવગ્રહ (સ્થાન) માં પ્રવેશ કર્યો. પ્રબલ ભક્તિના ઉલ્લાસને લીધે રોમાંચિત થઈ ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પૃથ્વીપર મસ્તક નમાવી જીનેન્દ્રના ચરણકમલમાં નમસ્કાર કર્યો. ત્યારબાદ અતિ આનંદથી પ્રકુલ્લ થયાં છે નેત્ર જેનાં અને સુંદર પરિણામને ધારણ કરતો તે નરેન્દ્ર પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. વિનય સહિત સુરેન્દ્રોના ચુડામણિઓથી સિન્ગધ થયો છે પાદપીઠ જેમનો અને ચરાચર પ્રાણિઓપર નિષ્કારણુ દયાલુ એવા હે જીનેન્દ્ર ભગવાન ! આપને વારંવાર નમસ્કાર. હે ભગવન ! આજે હું કૃતાર્થ થયો, વળી આજે મ્હારાં ઘણા દિવસનાં પુણ્ય પણ પ્રગટ થયાં, કારણકે આપના પરમપવિત્ર દર્શનનો હું પાત્ર થયો. હે જીનેન્દ્ર !

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૩૭)

આજસુધી મોહ રાજ્યએ મને છેતર્યો હતો, જેથી મહારામનરૂપી બ્રમરે આપના ચરણકમલમાં વાસ કર્યો નહીં, હે પ્રભો ! ચંદ્ર સમાન આપનું દર્શન થયે છતે અકસ્માત ઉલ્લાસ પામતા સમુદ્રના રત્નરાશિની માફક બહાર નિકળેલાં મહારાં રોમાંચ શોભે છે. હે જગત્પ્રભો ! ઉત્તમરાજ હંસસમાન મહારૂં હૃદયકમલ આપ વડે સનાથ થયે છતે મ્હને મોક્ષ લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ હર્લલ કેમ થશે ? અર્થાત્ નહીંજ થાય. વળી હાલમાં મોક્ષ લક્ષ્મી તરફ મહારૂં હૃદય ઉત્સાહ ધરાવતું નથી, કારણ કે આપના ચુણામાં બહુ આસક્ત હોવાથી નિરંતર આપના શરણની ઇચ્છા કરે છે. આ પ્રમાણે જીનેંદ્રની સ્તુતિ કરી રાજ્યએ ભૂમિપર મસ્તક નમાવી પ્રભુને પ્રણામ કર્યો, ત્યારબાદ નેત્રકમલ જેનાં પ્રકુલ્લ દેખાતાં હતાં તેમજ હૃદય બહુ આનંદથી ઉભરાઈ જતું હતું અને જેનાં નેત્ર જીનવંદનમાં લીન થયાં હતાં એવો નાદિષેણુ રાજ્ય એ હાથ જોડી ઉચિત આસને બેઠો. પોતાના દંતની કાંતિ વડે દિશાઓ રૂપી સ્ત્રીઓના મુખ મંડળને ઊજવળ કરતા હોયને શું ? તેમ શ્રીમાન નંદનજીનેંદ્રે પણ ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. ભો ! ભો ! ભવ્ય પુરૂષો ! સંસારમાં બ્રમણુ કરતા, તેમજ આંતરિક કામાદિ શત્રુઓથી જેઓની બુદ્ધિ નષ્ટ થઈ છે અને દુષ્કર્મના પ્રભાવથી પીડાએલા એવા જીવોને સદાકાલ સર્વ વસ્તુઓ કોઈપણ પ્રકારે પ્રાયઃ મળી શકે છે, પરંતુ ઇચ્છિત પદાર્થ આપવામાં ચિંતા-મણિ સમાન મનુષ્ય ભવ મળવો બહુ હર્લલ છે. વળી કદાચિત્ દૈવયોગથી મહાકળે મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત થાય તોપણ તે મનુષ્યજન્મ રૂપ રત્નનો જીનવરના વચન શ્રવણરૂપ કસોટી સાથે સમાગમ ઘણો હર્લલ છે. વળી તે કસોટીના ઘર્ષણુ વિના કર્મ મળથી મલિન થએલો અને તેથીજ આચ્છાદિત થયું છે સ્વરૂપ-જેનું એવો આ મનુષ્યજન્મ સદ્ગુરૂરૂપી ઝવેરીની પ્રશંસા રહિત

(૩૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જીવોને પરમાર્થ વસ્તુ આપતો નથી. માટે હે નરેન્દ્ર ! તું સમસ્ત સામગ્રી સહિત નરભવરૂપી રત્ન પામ્યો છે, તો પરમાર્થ સાધનમાં વિલાંબ કરીશ નહીં,

આ પ્રમાણે શ્રીમાન્ શ્રી નંદન પ્રભુના મુખથી સુંદર દેશના દીક્ષાપ્રાર્થના. મૃતનું પાન કરી શ્રી નંદિષેશુરાબ્જ યોલ્યો. હે જગત પ્રભો ! મ્હારી યોગ્યતા હોય તો અધુના પોતાની દીક્ષા આપી મ્હને કૃતાર્થ કરો,

જીનેન્દ્ર ભગવાન્—નરેન્દ્ર ! જેમ મહા કિંમતી ચિંતામણિરત્નનું સ્થાન સુવર્ણજ ગણાય, તેમ દીક્ષારત્નનું દીક્ષાદાન. સ્થાન પણ તમ્હારા સરખા ભવ્યપ્રાણિઓજ હોય છે, માટે આ તમ્હારો મનોરથ નિર્વિઘ્નપણે સિદ્ધ થાયો. જેમ કહી ભગવાને પોતાની આગળ નમાવેલા મસ્તકથી શોભતા એવા નંદિષેશુરાબ્જને પોતાના હાથે દીક્ષા આપી.

ત્યારબાદ ત્રણ ગુપ્તિઓથી ગુપ્ત અને પાંચ સમિતિથી યુક્ત થઈ નંદિષેશુ મુનિએ પંચેન્દ્રિયોને સ્વાધીન મુનિઆચાર. કરી દુર્દાંત એવા કામસુભટનો પરાજય કર્યો. તેમજ એકાદશ અંગોનો અભ્યાસ કરી દુઃખે નાશ કરવા લાયક દુષ્ટ કર્મોનો નાશ કરવા માટે ભ્રમ તપશ્ચર્યા વડે શરીર શોષવવા લાગ્યા. તેમજ વળી પ્રતિબંધ રહિત વિહાર કરતા વિધિપૂર્વક તીર્થંકર પદનાં કારણભૂત સ્થાનકોની આરાધના કરવા લાગ્યા.

મોક્ષપુરીના રસ્તે પ્રયાણ કરતા જીવોને સાર્થવાહ સમાન શ્રી તીર્થંકરો, એકાંતિક શિવસુખની સમૃદ્ધિથી વિરાજીત સિદ્ધ પરમાત્માઓ, સમસ્ત ધર્મિજનોના વિઘ્ન સંઘાત નિવારવામાં તત્પર શ્રી સંઘ તેમજ શાંતિરૂપ

પૂર્વભવ પ્રસ્તાવ.

(૩૯)

અમૃતનિધિ સમાન સદ્ગુરુની ભક્તિ કરવા લાગ્યા, વળી સદ્-
ર્મથી શિથિલ થએલા પ્રાણિઓને સદ્ગુરુદેશ દ્વારા સ્થિર કરવા
લાગ્યા. પર્યાયથી મ્હોટા મુનિઓને પૂજ્ય તરીકે માનવા લાગ્યા,
હજારો સંશયોને દૂર કરવા સમર્થ એવા બહુ શ્રુત મુનિઓની
સેવામાં તત્પર થયા. તપશ્ચર્યામાં નિરંતર આસક્ત તપસ્વિઓને
સહાય આપતા, તેમજ પોતાના શરીર વિષે પણ મમત્વ બુદ્ધિનો
ત્યાગ કર્યો. દરેક સમયે વૈરાગ્ય વિગેરે શુભ ભાવનાઓનું સ્મ-
રણ કરવા લાગ્યા. નિરંતર આ પ્રકારની તપશ્ચર્યા કરવાથી
અંતઃ શત્રુ (કામાદિક) નો ત્યાગ કર્યો. વિગેરે સદાચરણોથી
નાંદિષેણુ મુનિએ વિધિ પૂર્વકે તીર્થંકર નામ ગોત્ર આંધ્યું.

અનુક્રમે આયુષ પૂર્ણ થવાથી દેહાંત સમયે પોતાનાં હૃશ્ચ-
રિત્રોની આલોચના કરી નાંદિષેણુ મુનિએ
મહર્દિક્કદેવ. વ્રત ઉચ્ચર્યું, સમસ્ત શત્રુવર્ગની ક્ષમા માગી,
વિધિ પ્રમાણે માસિક સંલેખના ગ્રહણ કરી
પોતાનું શરીર શુદ્ધ કર્યું, પંચ પરમેષ્ઠિ મંત્રોનું સ્મરણ કરી
સમાધિપૂર્વક કાલકરી નાંદિષેણુ રાજર્ષિ મધ્યમ ઉપરિતન ઐવેયક
દેવલોકમાં એ હસ્ત પ્રમાણ શરીર ધારી મહર્દિક્ક દેવ થયા. તે દેવ
ભવમાં અહમિંદ્ર સુર લક્ષ્મીના સ્વસ્થ વક્ષસ્થલમાં સુંદર હારની
માકક સુખમાં નિમગ્ન થઈ અઠ્ઠાવીશ સાગરોપમ પર્યંત વિલાસ
કરે છે. આ પ્રમાણે શ્રી સુપાર્શ્વ ચરિત્રમાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઊ-
પાર્જન સંબંધિ આ પ્રથમ પ્રસ્તાવ સમાપ્ત થયો. હવે તે મહર્દિક્ક
દેવનું આયુષ પૂર્ણ થયે છે તે ત્યાંથી ચવી જે સ્થાનકે ઊત્પન્ન થશે
તે વૃત્તાંત આગળ ઊપર સમયાનુસારે વર્ણન કરવામાં આવશે.

इति श्री सुपार्श्वनाथ चरिते प्रथमप्रस्तावे प्रथमोभवः

द्वितीयः सुरभवश्च समाप्तिमगमत्.

(૪૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મેરૂ પર્વતરૂપી ધ્વજ સ્તંભ તેમજ જીનેંદ્ર ભગવાનના સ્નાનના જલ રૂપી ઊજવલ વસ્ત્રાડંબર (સઠ) થી વારાણસી નગરી. વિરાજીત અને આ ભવસાગરમાં વહાણુ સમાન આ માનુષ ક્ષેત્ર જગત્માં જયકારી વર્તે છે, તેની અંદર ઊત્તમ કેવલ જ્ઞાનરૂપી કોટી રત્નોવડે લોકલોક સંબંધિ વૃત્તાંતને ઊદ્યોતિત કરતો જંબુદ્વીપ નામે દ્વીપ રહ્યો છે. તેમાં ભરત નામે ક્ષેત્ર છે, જે ક્ષેત્રના કાંડસમાન દક્ષિણુ વિભાગના મધ્ય ખંડમાં જન્મ પામી ભવ્ય પ્રાણીઓ સ્વરૂપ સમયમાં મોક્ષ પામે છે. વળી તે ક્ષેત્રમાં ધન, ધાન્ય, સુવર્ણુ વગેરે સદ્વસ્તુઓથી ભરેલો અને મહોટા ગ્રામ નગરો વડે સંકીર્ણુ તેમ જ સમસ્ત જનોના હૃદયમંદિરમાં ભારે આનંદ વિસ્તારતો ચૂડામણિ સમાન કાશી નામે દેશ છે. તે દેશની અંદર મંગલ, ગુરૂ, સૂર્ય, બુધ, શુક્ર અને સાતરૂષિઓ જેમાં નિરંતર વાસ કરે છે એવી આકાશ લક્ષ્મીની માફક સમસ્ત મંગલોનું સ્થાનભૂત, ગુરૂવિત્તા એટલે બહુ દ્રવ્યથી પરિપૂર્ણુ, શૂરવીર, પંડિત, કવિજન અને અનેક મુનિવરોથી વિભૂષિત, તેમજ દરેક ગૃહોમાં પાળેલા અનેક કીડા હંસોને લીધે મનોહર શોભા આપતી એવી જે નગરી, કૌશિક-એક ઈંદ્રના સ્થાનભૂત એવી સ્વર્ગપુરીનું હવેલીઓની વિશાલ અને સ્વમ્છ કાંતિના મિષથી ઊપહાસ્ય કરે છે, ક્ષણિપતિ અને કમઠાધિપ વગેરે ભુવનવાસી દેવતાઓ જે નગરીની ઊત્તમ શોભાને પરિખા (ખાઈ) ના છિદ્રોમાં દષ્ટિ કરી હમેશાં જ્ઞેયા કરે છે. વળી ગગનાંગણુને સ્પર્શ કરતા સુંદર કિલ્લાઓનાં શિખરો વડે “આ કલંકિત છે એમ બાણી” નિષેધ કરાયેલો અંદ્ર પણુ તે નગરીમાં પ્રવેશ કરી શકતો નથી. તેમજ ત્રિક, ચત્વર, સુંદર શેરીઓ, દરવાજા અને વિવિધ પ્રકારની હવેલીઓથી વિશેષ શોભતી તેમજ ભુવનતલમાં અતિ પ્રખ્યાત એવી તે વારાણસી નગરી

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૪૧)

છે. જેની અંદર માત્ર રાજાને વિષયાનુરાગ એટલે દેશ ઉપર પ્રીતિ રહ્યા કરે છે. અન્યજનોમાં વિષયાંધપણું નથી. જડપણું (ભોળાશપણું) પશુપતિ (શંકર) માંજ છે, અન્યત્ર નથી. પર લક્ષ્મી (ઉત્તમ લક્ષ્મી) ની ઇચ્છા વિષ્ણુને છે પરંતુ અન્ય તું ધન અન્ય લોકો ઇચ્છતા નથી. તેમજ વિરૂપણું—વિ એટલે પક્ષિ, તેનું રૂપ પક્ષિઓમાં રહ્યું છે, અન્ય જનોમાં વિરૂદ્ધ સ્વરૂપણું નથી દેખાતું, તેમ છતાં તે નગરીમાં એક દોષ વિશેષ પ્રકારે જોવામાં આવે છે કે પ્રભાત કાળમાં પાળેલા પોપટ યુવાન સ્ત્રી પુરૂષોના રાત્રિ સંબંધિ કેલિ વૃત્તાંતને જાહેર કરે છે.

વારાણસીનગરીમાં સમસ્ત ગર્વિષ્ઠ શત્રુઓની સ્ત્રીઓના અશ્રુરૂપી સમુદ્રમાં જેના યશરૂપી રાજ સુપ્રતિષ્ઠ રાજા. હુંસે સ્નાન કર્યું છે એવો સુપ્રતિષ્ઠ નામે નરેન્દ્ર છે. સમરાંગણોમાં હણેલા હસ્તિઓના મહથી સુગંધિત થયેલી જેની ખર્જૂલતા દૂઠ બાંધેલા જયલક્ષ્મીના કેશ પાશની માફક શોભે છે. સર્વ જગતમાં વિખ્યાત જેનું ત્યાગી (દાની) પણું પરલોક (અન્ય દેશ) સાધવા માટે પક્ષિગણથી વ્યાસ રણભૂમિમાં તેમજ ઘરની અંદર પણ ખુલ્લી રીતે દેખાય છે. વળી જેના ચરણમાં વિબુધ (દેવ=પડિતો) નમે છે. તે પણુ ગોત્ર (પર્વત=વંશ) નો ઊચ્છેદક નથી. તેમજ મેદિની (પૃથ્વી=માતંગી) નો પતિ છે છતાં તે માતંગ (હસ્તા) નથી. અને પ્રદુગ્ન (કામદેવ=વિશિષ્ટ-ધનવાન) છે છતાં પણુ પરિપૂર્ણ સકલાંગ (સંપૂર્ણ અંગધારી =રાજ્યના સાત અંગધારી) તે વિશેષ પ્રકારે શોભે છે. વળી જે રાજા મિત્રવર્ગને ઊદયાચલ સમાન, વિબુધ રૂપી ચક્રોર પક્ષિઓને ચંદ્રસમાન, શત્રુરૂપી અંધકારને દૂર કરવામાં સૂર્યસમાન,

(૪૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ધર્મ, અર્થ અને કામનો તો મૂળ કારણ, સર્વકળાઓનું કેલી ભવન, ગુણ રત્નોને ધારણ કરવામાં રોહણાચલ સમાન, પદ્ દર્શનોનો એક દર્પણ સમાન અને લક્ષ્મીનું મુખ્ય પ્રભાવસ્થાન, તેમજ જેના વૈરિગણની સ્ત્રીઓ પોતાનાં આભૂષણ લુટાચે છતે પશ્ચાત્તાપ કરતી પોતાનાં વક્ષસ્થલોમાં નિરંતર અશ્રુધારાઓ પ્રગટ કરે છે.

શ્રેષ્ઠ આવર્તો (વિભાગ=ચિન્હો) થી વિભૂષિત, સુવર્ણ (સોનું=સારાંવર્ણ) થી સંયુક્ત, સુંદર પૃથ્વી રાણી. પયોધર (જલને ધારણ કરતી=સ્તન) વાળી ઉત્તમ રત્નોથી વ્યાપ્ત અને અતિશય શસ્ત્રા (ધાન્ય યુક્ત=વખાણવા લાયક) પૃથિવી સમાન પૃથિવી નામે તેની સ્ત્રી છે. જેણીના કુટિલ કેશનો સરલ સીમંત (સેથા) પૂર્વાપર રચનાથી રચેલો છે તે જાણે પોતાના પતિની અકુટિલ નીતિ દર્શાવતી હોયને શું ? તેમ શોભે છે. મનોહર અરૂપાઓથી વિરાજીત નૃપ મંદિરની માફક ઉત્તમ કેશ કલાપથી વિભૂષિત અને અષ્ટમીના ચંદ્રમાની શોભાનો પરાજય કરતું જેનું ભાલ સ્થલ સ્પષ્ટ રીતે લોકોના હૃદયને રંજન કરે છે. વિકસ્વર કમલ પત્રની શોભાને વહન કરતાં જેનાં નેત્ર બ્રહ્મીના મિષથી હંમેશાં ભ્રમરાઓવડે સેવાય છે, અસાધારણ રૂપ રચવાથી ઉત્પન્ન થયું છે અભિમાન જેને એવા વિધિનો કીર્તિસ્તંભ હોયને શું ? એમ જેની સરલ અને સુંદર નાસિકા શોભે છે. રતિ અને પ્રીતિ નામે પોતાની સ્ત્રીઓના પરસ્પર ઇર્ષ્યાજનિત કલેશથી ભય પામી કામદેવે જેણીના કર્ણરૂપી બન્ને હિંડોળા બાંધ્યા હોયને શું ? લાવણ્યરૂપી જળથી ભરેલું, ઉત્તમ રચના (રત્ન) ઘટના (રત્નો) થી પરિપૂર્ણ પરવાલારૂપી અધરોષથી વિભૂષિત અને લક્ષ્મી સહિત ક્ષીર-સાગર સમાન જેનું મુખારવિંદ અતિ રમણીય દેખાય છે. જેના

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૪૩)

કંબુ (શંખ) સમાન મનોહર કંઠમાં દીપતી ત્રણ રેખાઓ જાણે ત્રણ લોકની સ્ત્રીઓની વિજય સંખ્યાને બતાવતી હોયને શું ? કામ સુભટ જેના પર આડઠ થયો છે એવા યૌવનરૂપી ગજેંદ્રના જાણે કુંભસ્થલ હોયને શું ? એમ જેનું સ્તનમંડલ પુષ્ટ કઠિન અને વર્તુલાકાર શોભે છે. જેના કોમલ કમલ નાલ સમાન બાહુ યુગમાં સરલ અંગુલીરૂપી પત્રોને વહન કરતાં કમલ હોયને શું ? એમ સુંદર કાંતિમય હસ્તતલ દીપે છે. યૌવનરૂપી મેઘે લાવણ્ય જલથી ભરેલો જેનો નાભિહૃદ પોતાના પતિના નેત્રરૂપી કલશોથી હંમેશાં ખેંચાય છે તોપણ નિરંતર ભરેલો રહે છે. મુષ્ટિથી ગ્રહણ કરી શકાય અર્થાત્ બહુ સૂક્ષ્મ જેના શરીરનો મધ્ય ભાગ કામદેવને કીડા કરવાના શૈલ સમાન નિતંબ બિંબનું જાણે શિખર હોયને શું ? એમ શોભે છે. સુંદર રસ ભરેલાં વચનોવડે સુકવિ, સંપૂર્ણ જ્યોત્સ્નાવડે ચંદ્રમા અને અમૃતવડે જેમ ક્ષીરસાગર શોભે છે, તેમ તે કમલાક્ષીવડે નરેંદ્ર શોભે છે. વર્ગી જેમ રતિ વિના કામદેવ તેમજ પાર્વતી વિના શંકર ક્ષણ માત્ર આનંદ માનતા નથી, તેમ આ રાજા પણ તે રાણી વિના ક્ષણમાત્ર રહી શકતો નથી. એમ ઘણા કાલ સુધી તેણીની સાથે સંપૂર્ણ પાંચ પ્રકારના વિષયસુખને ભોગવતો તે મહીપાલ દૌગુંદક દેવની માફક ગત કાલને જાણતો નથી.

અન્યદા ભાદ્ર પદ કૃષ્ણ અષ્ટમીની રાત્રિએ પૃથિવીદેવી પોતાના સ્વામી સાથે કીડા વિલાસમાં કેટલોક સમય ગર્ભાવતરણુ. વ્યતીત કરી ગંગાનદીના તટ સમાન વિશાલ અને તળામુ વિગેરે ઊપસ્કરણોથી શણગારેલા પલંગ ઉપર આનંદપૂર્વક સુઈ રહી હતી, રાત્રિના અંતિમ ભાગમાં નંદિવેણુ રાજા મધ્યમોપરિતન (છટ્ટા) ઐવેચક દેવલોકમાંથી ચ્યવીને તેના ગર્ભમાં અવતર્યા. ત્યારબાદ તેણીએ ચૌદ સ્વપ્ન જોયાં.

(૪૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જેના દંતુશલ સ્વચ્છ કાંતિમય દીપતા હતાં. તેમજ ગંડ-
સ્થલમાંથી મદ જલની ધારા વહેતી હતી,
ચતુર્દશ સ્વપ્ન. ઊંચ્યાર્ધમાં હિમગિરિ સમાન અને બહુ
સુંદર ગમન કરતો મહાન્ હસ્તી જોયો.

૧-જેનાં શીંગડાં મયૂરના કંઠ સમાન શ્યામ અને અર્ધ ચંદ્રની
માફક વકાકાર દેખાતાં હતાં તેમજ ચંદ્ર સમાન ઉજ્જવલ અને
અતિ ઉન્નત જેના સ્કંધ ઉપર રત્નમાલા સ્થાપન કરેલી હતી એવો
એક વૃષભ જોવામાં આવ્યો. ૨-બહુ લાંબી અને રંગે પીળાશપર
ચળકતી કેશવાળી જેના સ્કંધ ઉપર દીપે છે, તેમજ પૂર્ણિમાના
ચંદ્ર સમાન ઉજ્જવલ આકૃતિ ધારણ કરતો અને ગુંજ (ચણાડી)
સમાન લાલ નેત્રકાંતિને વહન કરતો એવો સિંહ દૃષ્ટિગોચર થયો.

૩-ઉત્તમ ગજેદ્રોની શુંઠમાં રહેલા સુવર્ણ કલશોથી સ્નાન કરાવાતી,
કમલદલ સમાન પ્રકુલ્લ નેત્રોને ધારણ કરતી તેમજ કમલાસન ઉપર
વિરાજમાન એવી લક્ષ્મીદેવીનું દર્શન થયું. ૪-ત્યારબાદ બહુ સુગં-
ધમય પરાગ ઝિંદુઓમાં લુપ્ધ થએલા જમરાઓની પંક્તિઓથી
વિંટાએલી અને હૃદયને આનંદ દાયક પ્રકુલ્લ પુષ્પમાલા જોવામાં
આવી. ૫-જેના સ્વચ્છ તેજના ઉદ્યોતથી ભુવનના સર્વ પ્રદેશો
સ્ફટિક રત્નની માફક દીપતા હતા અને કુમુદ વનને પ્રકુલ્લ કરતું
એવું અનુપમ ચંદ્ર મંડલ પોતાના મુખ કમલમાં પ્રવેશ
કરતું જોયું. ૬-ચક્રવાક પક્ષિના જોડલાના વિયોગને દૂર કરવામાં
સમર્થ, અંધકારરૂપી વૈરિ વેગને હઠાવનાર અને કમલ વનને
વિકસ્વર કરતો સૂર્ય જોયો. ૭-સુવર્ણમય સુંદર ઘુઘરીઓના
નાદથી શબ્દાયમાન, ઉજ્જવલ વસ્ત્ર પતાકાઓથી વિરાજીત અને
બહુ અમુલ્ય રત્નોથી જડેલો દંડ જેનો દેખાતો હતો એવો એક
મહાધ્વજ દૃષ્ટિગોચર થયો. ૮-પોતાની આગળ સુંદર વિલાસ
કરતો, નિર્મળ અમૃતથી સંપૂર્ણ ભરેલો અને જેના મુખ ઉપર

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૪૫)

મનોહર કમલમાળા સ્થાપન કરેલી હતી એવો સુવર્ણ કળશ
જોવામાં આવ્યો. ૯-ઉત્તમ રાજહંસની પંકિતઓથી વિરાજીત,
તેમજ જેમાં મહોટા માછલાંઓ પ્રગટ વિલાસ કરતાં દેખાતાં
હતાં અને સુંદર લક્ષ્મીથી રમણીય પોતાના સ્વામિના પાદતલની
માફક અતિ નિર્મલ પદ્મ સરોવર જોયું. ૧૦-ત્યારબાદ બહુ ઉછ-
ળતા મહોટા તરંગો-લહેરોની પરંપરાને લીધે ચારે તરફ પ્રસરી
ગએલાં રત્નોવડે જેના કિનારાઓ અપાર દીપતા હતા એવા
મહાસાગરનાં દર્શન થયાં. ૧૧-સૂક્ષ્મ ચીનાંશુકની પતાકાઓથી
વિરાજમાન, તેમજ શબ્દાયમાન ધુધરીઓની માલાઓથી ઉન્ના-
દિત અને મોતીઓના હારો જેમાં વિકસ્વર ભાસતા હતા એવું
દિવ્ય વિમાન જોયું. ૧૨-તદનુ અતિશય સ્ફૂરણાયમાન સૂર્યની
માફક પોતાના કાંતિમંડલવડે સમસ્ત દિશાઓમાં પ્રકાશ આપતો
વિશાલ રત્ન રાશિ જોયો. ૧૩-તેમજ ધૂમ રહિત સર્વત્ર જેનું તેજ
પ્રસરતું હતું અને ઉત્તમ પ્રકારે સવ્ય ઊંચી નીકલતી ચંચળ
જ્વાલાઓથી ભૂતલને ઉદ્યોતિત કરતો અગ્નિ જોવામાં આવ્યો. ૧૪,

તે સમયે સમસ્ત ઈંદ્રોનાં આસન કંપવા લાગ્યાં, એટલે તેઓ
અવાધિજ્ઞાન વડે જીનેંદ્ર ભગવાનનો ગર્ભા-
આસન કંપ. વતાર મહોત્સવ બાણીને તત્કાલ ઊભા
થયા, અને સાત આઠ ડગલાં ભગવાનની સ-
ન્મુખ ગમન કરી શકેતવનવડે પૃથ્વીપર મસ્તક નમાવી ત્યાં આ-
ગળ અભિવંદન કર્યું. જીનેંદ્રોનાં પાંચે કલ્યાણકોમાં આપણે અવશ્ય
જવું જોઈએ. એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી સર્વ દેવેંદ્રો ત્યાંથી ચાલ્યા.

વિશાળ વક્ષસ્થળોમાં ઊત્તમ મૌકિતકના હારો વિલાસ કરતા
હતા તેથી વિશેષ શોભાને વિસ્તારતા, અતિ
દેવેંદ્ર પ્રયાણ. રમણીય સુવર્ણમય રત્નકુંડલોથી જેઓનાં
ગંડસ્થળો ચળકતાં હતાં અને જેઓનાં મ-

(૪૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સ્તકો મણિસ્તનોના તેજથી પ્રભામય સુકુટો વડે શોભતાં હતાં એવા તે સમસ્ત ઈંદ્રો પોતાની સ્ત્રીઓ સહિત સુપ્રતિષ્ઠ નરેંદ્રના ભવન પ્રત્યે ગયા. ત્યાં આગળ હર્ષથી રોમાંચિત થએલા તેઓ પૃથ્વીદેવીની પ્રદક્ષિણા કરી વિનય પૂર્વક સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

મોહરૂપી અંધકારને દૂર કરી સમસ્ત ભુવન મંડલને પ્રકાશ આપતા પ્રચંડ જીનેંદ્રરૂપી નવીન સૂર્યને ઊદરમાં ધારણ કરનાર હે જીનેંદ્ર જનની! આપને નમસ્કાર. હે દેવિ! મહા પ્રભાવશાલી આવા નરરત્નને ઊદરમાં ધારણ કરવાથી આપ ત્રણે

લોકમાં પૂજનીય છે. વળી આ લોકમાં અન્ય સ્ત્રીઓનું તુચ્છતારૂપી પ્રસિદ્ધ કલંક પણ જીનેશ્વરને કુક્ષિમાં ધારણ કરવાથી જરૂર આજે તમે દૂર કર્યું. હે દેવિ! સંસાર સાગરમાં યાનપાત્ર સમાન જીનેંદ્રને ગર્ભમાં ધારણ કરવાથી આ ભૂમંડલની અંદર પુત્રવતી સ્ત્રીઓમાં તમેજ અગ્રેસર છે. એ પ્રમાણે સવિનય જીનમાતાની સ્તુતિ કરી ગર્ભસ્થિત જીનવરની લક્ષ્મીપૂર્વક સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.

સ્વામન્ ! સમસ્ત સુર, અસુર, કિંનર, વિદ્યાધર અને નરેન્દ્રોના આપ અધિપતિ છે. અગિલ ભુવનોના ઊપસર્ગોને આપ કરૂણા દૃષ્ટિથી શાંત કરો છે. હે જીન નાયક ! આપ તો નિષ્કારણ કરૂણા સાગર છે. ભવ્ય પ્રાણિઓને

જોધ આપવા માટે આપ અહિં મધ્યમોપરિતન ગ્રૈવેયક દેવલોકમાંથી અવતર્યા છે. તેથી આ મનુષ્ય લોક મધ્યમ સ્થિતિનો ગણાય છે તો પણ હાલમાં અતિશય ઊત્કૃષ્ટતાનું પાત્ર થયો છે. હે જીનવર ! આપ પૃથ્વીદેવીના ગર્ભમાં આવ્યા છે તેથી આ જગત સંપૂર્ણ લાઘ્યશાળી થયું એમાં કિંચિત્ માત્ર સંદેહ નથી. આ પ્રમાણે બહુ ઊત્કૃષ્ટ વચનોથી જીનેશ્વરની સ્તુતિ કરી સંપૂર્ણ

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૪૭)

ભક્તિને લીધે બહુ વ્યાકુલ બનેલા સર્વ દેવેંદ્રો ત્યાંથી નંદીશ્વર દ્વીપમાં ગયા. અને બહુ પ્રેમપૂર્વક જીન મહોત્સવ સમાપ્ત કરી ત્યાંથી પણ પોતાના સ્થાનમાં ગયા.

સર્વોત્તમ ચિંતિત અર્થ દાયક કામધેનુ, કલ્પવૃક્ષ અને ચિંતા-મણિ સમાન અમૂલ્ય ચૌદ સ્વપ્ન જોષ્ઠ પૃથ્વી દેવીનું સ્વામી પ્રત્યે ગમન.

પ્રભાત કાળનાં માંગલિક વાજ્રોત્તેના ના-દથી રાણી બચત્ થયાં, સ્વપ્ન નિરીક્ષણથી મહાન્ પ્રગટ થએલો હર્ષ હૃદય સ્થાનમાં ઊભરાઈ જતો હોય ને શું ? તેમ રોમાંચના મિષથી બહાર પ્રગટ કરતાં “ નમો જિનેભ્યઃ ” જીનેંદ્રોને નમસ્કાર એમ ઊચ્ચાર કરતાં પૃથ્વીદેવી અપૂર્વ આનંદપૂર્વક સુખ શય્યામાંથી ઊભા થયાં. ત્યારબાદ સુવિશુદ્ધ તેમજ અતિ શ્રેષ્ઠ મુદ્રાત્રિકને ધારણ કરતાં વળી બહુ ભક્તિથી નમ્ર થયેલાં પૃથ્વી દેવી જીનેંદ્રની પૂજા તથા સ્તુતિ કરીને અનુક્રમે પતિ આગળ જઈ અહ્મુત સ્વપ્ન વૃત્તાંત નિવેદન કરવા લાગ્યાં, સુપ્રતિષ્ઠ નરેંદ્ર પણ તે સાંભળી બહુ ખુશી થઈ ઓટ્યા, દેવિ ! આવાં અહ્મુત સ્વપ્નો જોવાથી પોતાના અતુલ પરાંક્રમ વડે સમસ્ત વૈરિચક્રનો વિજેતા મહા પ્રભાવશાળી તમારે ઊત્તમ પુત્ર થશે, એવું પોતાના પતિનું વચન સાંભળી દેવીનું વદન પ્રકુદ્દલ કમલ સમાન ભાસવા લાગ્યું. અને ઓટ્યાંકે જીનેશ્વર ભગવાનના ચરણપ્રસાદથી આપનું વચન સત્ય થાયો. પછી સ્વામિની આજ્ઞા લઈ હર્ષવિશથી જેમનું શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું છે અને મહોન્મત્ત હસ્તિની સમાન મંદગતિ કરતાં પૃથ્વી દેવી પોતાના વાસભવનમાં ગયાં.

પ્રભાતકાળમાં સુપ્રતિષ્ઠ ભૂપતિ પ્રાભાતિક ધર્મકાર્ય કરી

(૪૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અનેક નૃપ અને મંત્રિ વર્ગ સહિત સભા-સ્વપ્નકૃણ પ્રશ્ન. સ્થાનમાં ગયા. તે સમયે કેટલાક સંભાવિત પૌરજનો પણ આવ્યા. અષ્ટાંગ નિમિત્ત-શાસ્ત્રોમાં બહુ નિપુણ, તેમજ જીનેંદ્ર ભગવાનના સિદ્ધાંતમાં પ્રવૌણ અને સ્વપ્ન શાસ્ત્રોમાં અતિ વિશારદ એવા સિદ્ધપુત્રોને નરેંદ્રની આજ્ઞાથી બોલાવ્યા. જેઓના વક્ષસ્થલોમાં પ્રકુલ્લ કમલ તથા પુષ્પોની માલાઓ વિરાજતી હતી, કર્પૂર મિશ્રિત સુવાસિત ચંદનના લેપથી જેઓનાં ગાત્ર સુગંધિ ફેલાવતાં હતાં, કાંતિમાં સુવર્ણ સમાન અક્ષત (અખંડિત) ઝવેરાઓ મસ્તક ઉપર ધારણ કરેલા અને સ્વચ્છ સુકોમલ વસ્ત્રો જેઓએ પહેરેલાં છે એવા તે સ્વપ્ન પાઠકો બહુ ભિમંગ પૂર્વક ત્યાં ગયા, દ્વારપાલની સૂચનાથી અંદર પ્રવેશ કર્યો, સમયોચિત આશીર્વાદ આપ્યો, નરેંદ્રની આજ્ઞાથી સ્વચ્છ વસ્ત્રો વડે આચ્છાદિત યથોચિત આસનોપર તેઓ બેઠા, રાજ્યે પણ ભકિતપૂર્વક પાનસોપારી પુષ્પ વસ્ત્રાદિકથી સર્વનો સત્કાર કર્યો, ત્યારબાદ તેઓની આગળ અત્યુત્તમ ચતુર્દશ સ્વપ્નોની વાર્તા કહી. તે સાંભળી હૃદયમાં વિસ્મિત થયા છતા તેઓ બોલ્યા, આ સ્વપ્નોમાંથી એકેક સ્વપ્ન પણ બહુ પુણ્ય શાળી જીવો હોય તેઓ દેખી શકે છે, તો વળી ચૌદ સ્વપ્નની તો વાતજ શી કરવી? કારણ કે આ સ્વપ્નો જીનેંદ્ર અથવા ચક્રવર્તીની માતા સંપૂર્ણ રીતે દેખી શકે છે. એ પ્રમાણે સર્વજ્ઞોએ નિવેદન કર્યું છે. એમ કહી તેઓ મૌન રહ્યા.

તે સમયે મહા જ્ઞાની ચારણમુનિ ત્યાં પધાર્યા, ભૂપતિએ તેમને વિધિપૂર્વક સ્વપ્ન વૃત્તાંત પૂછ્યું. મુનિશ્રી ચારણમુનિ. બોલ્યા, રાજન્ ! અત્યંત ઝરતા મદવારિના પ્રવાહથી મલિન થયાં છે ગંડસ્થળ જેનાં

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૪૬)

એવા મહોન્મત્ત હસ્તિના દર્શનથી બહુ દાન કરવા વડે પવિત્ર છે હસ્ત જેના અને હસ્તિ સમાન સુંદર ગતિ કરનાર તમારે જિતમ પુત્ર થશે. તેમજ વૃષભના દર્શનથી બહુ બલવાન અને સુંદર વૃષભ સમાન ઊન્નત સ્કંધ વડે મનોહર, સમસ્ત દેવ તથા અસુરેન્દ્રોને પૂજવા લાયક તે થશે. વળી સિંહદર્શનથી ભયરહિત તેજસ્વી, વૈરિણી ગર્જેન્દ્ર વર્ગના વિજેતા અને ઉદરનો મધ્ય-ભાગ કૃશ છતાં પણ બહુ બળવાન થશે, અભિષેકના અવલોકનથી મેરુગિરિના શિખર ઉપર દેવેન્દ્રો ક્ષીર સાગરના જલવડે તે બાલકનો અભિષેક કરશે. પુષ્પમાલા જેવાથી પોતાના મુખ-કમલમાંથી નીકલતા ઉપદેશરૂપી સુગંધમાં લુપ્થ થએલા ભવ્ય-જનોરૂપી ભ્રમરાઓ હંમેશાં તેમની સેવા કરશે. ચંદ્ર દર્શનથી શરદ્ પુનમના ચંદ્ર સમાન આલ્હાદકારી છે મુખ જેમનું, વળી ભવિકરૂપી ચક્રોર પક્ષિઓને આનંદદાયક અને ભવ્યાત્માઓરૂપી કુમુદવૃંદને પ્રકુલ્લ કરનાર તે થશે. સૂર્ય દર્શનથી વચનરૂપી સૂર્ય વડે સમગ્ર જનોના હૃદયમાં રહેલા ગાઠ મોહાંધકારને દૂર કરશે, તેમજ કુમતરૂપી ગ્રહોના તેજનો લય કરશે. ધ્વજ દર્શન થવાથી લોકાગ્રરૂપી ભવ્ય પ્રાસાદના શિખરને અનુપમ શોભાદાયક અને કીર્તિરૂપ પતાકાથી વિભૂષિત ધ્વજની શોભાને ધારણુ કરશે. માંગલિક કલશ દેખવાથી મોક્ષ નગરી પ્રત્યે ગમન કરતા બહુ પ્રાણિઓના પ્રયાણુ સમયમાં માંગલિકઘટની માફક મનોવાંછિત સિદ્ધિદાયક થશે. વળી પદ્મ સરોવરના સ્વપ્નથી દુઃખરૂપ દાવાનલ વડે તૃષાર્ત્ત થએલા સમસ્ત ભવ્યજનોને નિવૃત્તિદાન આપવામાં બહુ દક્ષ અને વિશાલ એવું લક્ષ્મીનું નિકેતન થશે. રત્નાકરના દર્શનથી અખિલ ગુણુરત્નોના આધાર, ગંભીર, પ્રવર સત્ત્વશાળી અને કરુણારૂપી અમૃત રસના નિધાન થશે. ઉત્તમ વિમાન દેખવાથી વૈમાનિક દેવતાઓ હંમેશાં તેમની સ્તુતિ કરશે. તેમજ શુદ્ધ

(૫૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સુવર્ણ સમાન કાંતિમાન તે બાલક વિમાનમાંથી અહીં અવતરશે. રત્નરાશિના દર્શનનું ફલ એ છે કે ત્રણે લોકમાં સર્વદા પૂજવા લાયક, તેમજ પુણ્યરહિત લોકોને દુર્લભ અને સકલ ભુવનોમાં તે અલંકારરૂપ થશે. નિર્ધૂમ અગ્નિ દર્શનથી શુકલ ધ્યાનરૂપી અગ્નિ વડે સમગ્ર કર્મ વનને બાળી નાખી ભવ્યજનોની ગાઢ જડતાને નિર્મૂલ કરશે. રાજન્ ! વળી બહુ કહેવાથી શું ? તમ્હારા પુત્ર લોકાલોકના પ્રકાશક તેમજ ધર્મ ચક્રવર્તી સાતમા તીર્થંકર થશે. એ પ્રમાણે મુનિ વાક્ય સાંભળી રાજાએ બહુ હર્ષપૂર્વક નમસ્કાર કરી મુનિને વિદાય કર્યા. મુનિએ પણ પોતાના ઈચ્છિત સ્થાને વિહાર કર્યો. ત્યારબાદ ભૂપતિએ સાત પુરૂષ પર્યંત દરિદ્રતાને નિર્મૂલ કરે તેટલું પારિતોષિક દ્રવ્ય તે સિદ્ધ પુત્રોને આપ્યું, એટલે તેઓ પણ મહા આનંદ માનતા પોતાના સ્થાનમાં ગયા.

રાજા સભામાંથી ઉઠી દેવીના ભવનમાં ગયા અને નૈમિત્તિક તેમજ ચારણ મુનિના કહ્યા પ્રમાણે સ્વપ્ન ગર્ભ પ્રભાવ. ફલ દેવી આગળ સવિસ્તર નિવેદન કર્યું. યથાર્થ સ્વપ્ન વૃત્તાંત શ્રવણ કરવાથી દેવીનું હૃદય આનંદથી ઉભરાઈ જવા લાગ્યું, સુરાંગનાની માફક બહુ વિલાસો વધવા લાગ્યા. તીર્થંકરના પ્રભાવથી સમસ્ત પીડાઓ દૂર ચાલી ગઈ. પોતાની કાંતિ સાથે પ્રતિ દિવસે ગર્ભ પણ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. ઉત્તમ મુક્તાફલોથી વિભૂષિત ક્ષીર સાગરના તટ સમાન પૃથિવી દેવી ગર્ભના પ્રભાવથી અધિક શોભવા લાગ્યાં. અંદરના ભાગમાં પ્રતિબિંબિત થએલા નવીન ઉદય પામતા સૂર્યના કિરણોથી પ્રકાશિત મેઝગિરિના સ્વચ્છ સુવર્ણ શિખરની ભિત્તિ સમાન મનોહર કાંતિબાળી, તેમજ અંદર પ્રકાશ આપતા ચંદ્રમંડલની શોભાને ધારણ કરતી જાણે આકાશ લક્ષ્મી

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૫૧)

હોયને શું ? વળી જેના મધ્ય ભાગમાં અમૂલ્ય રત્ન રાશિ રહેલો છે એવી સ્ફટિક રત્નોની ભૂમકા હોયને શું ? તેમજ અત્યંત ગાઠ પથોઢર (મેઢ-સ્તન) ના આડંબરથી વિભૂષિત છે આકાશ રૂપી વક્ષસ્થલ જેનું, અને ઉદ્ભસિત બલાકા [બગલિઓ] ના મંડલરૂપી પ્રશસ્ત હાસ્યવાળી વર્ષારૂતુની લક્ષ્મી હોયને શું ? એમ ગર્ભમાં રહેલા જીનવરના પ્રભાવથી વૃદ્ધિ પામતી જાય છે સમસ્ત અંગોની શોભા જેની એવી પૃથિવી દેવી નવીન કલ્પ વૃક્ષની માફક વિરાજે છે.

ઇંદ્રની આજ્ઞાથી કુબેર પ્રમુખ યજ્ઞોએ સુપ્રતિષ્ઠ રાજના ભવનમાં મણિ, રત્ન અને સુવર્ણ વિગેરે અનર્ગલ ઇંદ્રાદિકની સેવા. દ્રવ્યની વૃષ્ટિ કરી, તેમજ નાના પ્રકારના સુંદર લોખ્ય પદાર્થો, અમૂલ્ય વસ્ત્રો તથા વિચિત્ર કાંતિમય બહુ પ્રકારનાં આભરણોની વૃષ્ટિ કરી. વળી તે સમયે વાયુદેવીઓએ ત્યાં આવી ઘાસ વિગેરે કચરાના ઉકરડાઓ સાફ કરી બહુ સ્વછતા કરી. ત્યારબાદ મેઢ કુમારોએ ગંધોદકની વૃષ્ટિ કરી, જેથી ધુળ વિગેરે દબાઈ જવાથી માર્ગો શુદ્ધ થઈ ગયા. સર્વ રૂતુ દેવીઓએ પણ એક સાથે સર્વ જાતના પુષ્પોની સર્વત્ર વૃષ્ટિ કરી. જ્યોતિષિક દેવીઓ બહુ વિનય જણાવતી હાથમાં દર્પણ લઈ સેવા માટે આગળ ઉભી રહી છે. વ્યંતર, વૈમાનિક અને ભવનવાસી દેવીઓ જીનમાતાની સ્તુતિ કરે છે, તેમજ ભક્તિવડે તેમની આજ્ઞા ઇચ્છે છે. વળી જીનમાતાની આગળ દશે દિક્કુમારીઓ વીણા, વેણુ અને મૃદંગ વિગેરે વાદિત્રોનાં મધુર નાદથી મનોહર ગાયન કરે છે. બહુ શું કહેવું ? જય થાઓ ! બહુ જીવો ! આનંદ લોગવો ! વિગેરે પ્રિય વચન બોલતી દાસીઓની માફક દેવાંગનાઓ હૃમેશાં પૃથિવી દેવીની સેવા કરે છે.

(૫૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પૃથિવી દેવીનો કેટલોક સમય નટ અને નાટકોના સુંદર ખેલ જોવામાં રોકાય છે. કેટલોક સમય દુઃખી અને દીન જનોને દાન આપવામાં વ્યતીત કરે છે. દેવીની વિવિધ પ્રવૃત્તિ. કદાચિત્ શ્રવણે દ્રિયને સુખદાયક એવાં પ્રાચીન સત્પુરુષોનાં ચરિત્રો સાંભળે છે. કોઈક વખત પોતાની સખીઓ સાથે નગર શોભા જીએ છે. કદાચિત્ પોતાના બંધુ જનોની સ્ત્રીઓ સાથે હાસ્યવિનોદ કરે છે. કદાચિત્ ધર્મ સંબંધિ કથા વાર્તાઓ સાંભળે છે. એમ વિવિધ પ્રકારે આચરણ કરતાં પૃથિવી દેવી પોતાના ગર્ભનું પાલન કરે છે. સર્વ રતુઓમાં સુખકારક આહારનું સેવન કરે છે. કોઈ પણ બાધક પદાર્થનો સ્પર્શ કરતાં નથી. વળી અતિ ઉજ્જ્વળ, અતિ મધુર, અતિ તિક્ત, અતિ ખાટા, અતિ કડવા, અતિ કષાય, અતિ શીત અને અતિ ક્ષારમય લોજનનો સર્વથા અનાદર કરે છે. તેમજ ગર્ભના પ્રભાવથી દેવીને જે જે દોહલા ઉત્પન્ન થયા તે સર્વ સિદ્ધ થયા, અને સુપ્રતિષ્ઠ નરેન્દ્રના રાજ્યમાં સર્વત્ર શાંતિ પ્રસરી ગઈ.

ગર્ભનો સમય પૂર્ણ થવાથી જ્યેષ્ઠ શુદ્ધિ દ્વાદશીના દિવસે રાત્રિના બીજા પ્રહરે ઊત્તમ સુહૃત્માં, જન્મ સમય. દ્વિતીયા તિથિ જેમ નવીનચંદ્રને, ઊત્તમ શુક્રિતકા (છીપ) જેમ અમૂલ્ય મોતીને, અને સુમેરૂ પર્વત જેમ કલ્પવૃક્ષને પ્રગટ કરે છે તેમ પૃથિવી દેવીએ પુત્રરત્ન પ્રસવ્યો. તે સમયે તુલા રાશિનો ચંદ્ર હોતો, તેમજ સૂર્ય, મંગલ, શુક્ર, બુધ અને શનિ એ પાંચ ગ્રહો ઊચ્ચ સ્થાનમાં તથા બૃહસ્પતિ કેન્દ્રસ્થાને હોતો. વળી જન્મ નક્ષત્ર વિશાખા હતું. ત્રણ ભુવનમાં દિવાકર સમાન તેજસ્વી કાંતિથી પરિકલિત તે બાળકને જોઈ પૃથિવી દેવી પૂર્વ દિશાની માફક શોભવા લાગી.

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૫૩)

તે સમયે સહસ્રા સમસ્ત લોકોને આનંદ આપતો મંદ, શીત અને સુગંધિત વાયુ આકાશમંડળમાં જન્મ સમયની સાચાર કરવા લાગ્યો. ક્ષણમાત્રમાં ચરાચર પ્રાણીઓને અત્યંત સુખદાયક અને બહુ આશ્ચર્યજનક એવો ઉદ્યોત નરકસ્થાનોમાં પણ પ્રગટ થયો. તેમજ વાયુ દેવોએ પોતાનું કર્તવ્ય સમજી ભૂમંડલ શુદ્ધ કર્યું, મેઘકુમારોએ ગંધોદકની વૃષ્ટિ કરી તેથી પૃથ્વીના રજકણો સર્વ શાંત થઈ ગયા. રૂતુદેવીઓએ પંચરંગી પુષ્પો લાવી ત્યાં ઢગલા કર્યા, સમકાલ અગ્નિદેવીઓએ પ્રદીપ પ્રગટ કર્યા, કુબેરની આજ્ઞા થવાથી જંભકદેવોએ રાજભવનમાં અમૂલ્ય રત્ન, સુવર્ણ, વસ્ત્ર અને આભરણુરાશિની વૃષ્ટિ કરી. તે સમયે દેવ અને દેવીઓના ગમનાગમનવડે વારાણસી નગરી ઈંદ્રપુરી (અમરાવતી) સમાન શોભવા લાગી.

અવધિજ્ઞાનવડે પ્રસૂતિ કર્મનો અવસર બાણી લોગંકરા, લોગવતી, સુલોગા, લોગમાલિની, તોયધરા, સૂતિકા ક્રિયા. વિચિત્રા, પુષ્પમાલા અને અર્નિહિતા નામે આઠ દિક્કુમારીઓ અધોલોકમાંથી ત્યાં આવે છે. તેઓ ઊત્તમ વિમાનોમાં ખેડેલી હુતી, તેમજ દરેકની સાથે સહસ્ર સામાનિક દેવો અને સાત સાત સેનાધિપતિ રહેલા છે. વળી ઐરાવત હસ્તિના કુંભસ્થળ સમાન સ્તનમંડલ અને વિવિધ આભૂષણોથી જેઓનાં શરીર મનોહર દીપતાં હતાં, એવી તે સર્વે દિક્કુમારીઓ જીનેંદ્રની માતા પાસે આવી, બહુ ભક્તિવડે ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વંદન કરી તે સર્વે કોકિલા સમાન મધુર કંઠથી એક સાથે સ્તુતિ કરવા લાગી. હે દેવિ ! ત્રણ ભુવનની સ્ત્રીઓમાં તમે ચૂડામણિ સમાન વર્તો છો, વળી સુકોમળ અને સુંદર આંગળીઓ રૂપી અહ્ભુત પત્રોથી વિરાજીત આપના ચરણકમળમાં

(૫૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અમે નમીએ છીએ. દેવિ ! શરદ્ધુનમના ચંદ્રને, શંકરના વિશદ હાસ્યને તેમજ ધવલહારને અનુકરણ કરતું આપનું અત્યુજ્જ્વલ યશ દશે દિશાઓમાં વિસ્તાર પામે. પુત્રવતી સ્ત્રીઓની અંદ- પ્રથમ રેખા તમેજ પ્રાપ્ત કરી છે, કારણકે સાતમા જીનેંદ્રને આધે પોતાના ઊદરમાં ધારણ કર્યા છે. એ પ્રમાણે ચિરકાલ સ્તુતિ કર્યા બાદ નમસ્કાર કરી બહુ પ્રેમપૂર્વક તેઓ બોલી. દેવિ ! કિંચિત્ માત્ર પણ તમારે ભય ન રાખવો, કારણ કે અમે દિક્કુમારીઓ છીએ. સકલ ભુવનના એક અધિપતિ એવા આ જીન પરમાત્માનો જન્મમહોત્સવ અમે અમારા અધિકાર પ્રમાણે ભક્તિભાવથી કરીશું. એ પ્રમાણે જણાવી તેઓએ ચારે દિશાઓમાં યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રભૂમિ, તૃણ, કાષ, ધૂળ વિગેરે કાઢી નાખીને શુદ્ધ કરી. એટલે તરતજ પ્રગટ કરેલા સંવર્તક વાયુ એ જીનજનનીની પાસમાંથી સમગ્ર દુર્ગંધ દૂર કર્યો. વળી બહુ પ્રમોદથી પ્રકુલ્લ નેત્ર શોભાને વહન કરતી તેઓ ત્યાં રહી ગાયન કરે છે. એ પ્રમાણે ઊર્ધ્વ દિશામાંથી મેઘંકરા, મેઘવતી, સુમેઘા, મેઘમાલિની, સુવત્સા, વત્સમાત્રા, વારિષેણા અને બલાહકા નામે અષ્ટ દેવીઓ પરિવાર સહિત ત્યાં આવી. ત્યારબાદ તેઓએ વિકુર્વેલા મેઘકુમારે ભૂતલને સુગંધિત જલ વૃષ્ટિ કરી રેણું રહિત કર્યું, તેમજ સુગંધના લોભથી આકર્ષાએલા ભ્રમરાઓવડે વ્યાકુલ પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરીને શ્રોત્રેંદ્રિયને સુખકારી અતિ મધુર સ્વરથી પૃથિવી દેવીની પાસમાં ઉભી રહી તેઓ તીર્થંકરના ગુણોનું પ્રેમપૂર્વક ગાયન કરવા લાગી. તેમજ પૌરસ્ત્ય (પૂર્વ) રૂચકમાંથી નંદોત્તરા, નંદા, આનંદા, નંદિ-વર્ધના, વિજયા, વૈજ્યંતી, જ્યંતી અને અપરાજિતાનામે અષ્ટ દિક્કુમારીઓ પોતપોતાના પરિવાર સાથે ત્યાં આવી અને સૂર્યના બિંબ સમાન અતિ નિર્મલ દર્પણને પોતાના હસ્તમાં ઝહણ કરી તેઓ પૂર્વ દિશામાં ઉભી રહી, અને જીનેંદ્ર ભગવાનના ગુણો ગાવા

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૫૫)

લાગી, તેમજ દક્ષિણુ રૂચકમાંથી સમાહારા, પ્રદતા, સુપ્રબુદ્ધા, યશોધરા, લક્ષ્મીવતી, ભોગવતી, ચિત્રગુપ્તા અને વસુધરા નામે અષ્ટ દિક્કુમારીઓ જીનેંદ્રનો જન્મ જાણી ત્યાં આવી, અને કરકમળમાં સુગંધિત જલ ભરેલા કલશ લઈ પ્રભુની દક્ષિણુ ખાણુએ ઊભી રહી પ્રભુનું ગુણુ કીર્તન કરવા લાગી. ઇલાદેવી, સુરાદેવી; પૃથિવી, પદ્માવતી, એકનાસા, અનવમિકા, ભદ્રા અને અશોકા નામે પશ્ચિમરૂચકમાં રહેલી અષ્ટ દિક્કુમારીઓ ભક્તિભારથી નમ્ર થએલી વિમાનમાં ખેસી ત્યાં આવી. પૃથિવી દેવીના દર્શનથી પવિત્ર થઈ હસ્તકમલમાં વિશાળ વીંજણુઓ ધારણુ કરી પશ્ચિમ દિશામાં ઊભી રહી તે દીર્ઘાક્ષીઓ પ્રભુના ગુણુનુવાદ કરવા લાગી. વાણુ, પુંડરીકા, મિશ્રકેશા, અલંબુકા, આશા, સર્વપ્રભા, છી અને શ્રીદેવી એ અષ્ટ દિક્કુમારીઓ ઉત્તરરૂચકમાંથી તણુ વયસથી ઉદ્દત બની ત્યાં આવી અને કરકમલમાં ઊજવલ ચામર ધારણુ કરી પ્રભુની ઉત્તર દિશામાં દેવીને નમસ્કાર કરી પૂર્વ પ્રમાણુ ઊભી રહી. ચિત્રા, ચિત્રકનકા, સુતેરા અને સૌદામની એ ચાર દિક્કુમારીઓ વિદિક્ (વિદિશા) રૂચકોમાંથી આવો પૃથિવી દેવીને નમસ્કાર કરી હસ્તમાં સુંદર દીવાઓ ધારણુ કરી ચારે વિદિશાઓમાં ઊભી રહી અને જીનવરના ગુણુ ગાવા લાગી. તેમજ મધ્યમ રૂચકમાંથી રૂચા, રૂચાંશા, સુરૂચા અને રૂચકવતી એ ચાર દિક્કુમારીઓ આવીને ચાર અંગુલથી કાંઈક અધિક જીનેંદ્રના નાભિનાળને છેદે છે. પછી અતિ સુંદર ખાડો ખોદી તેની અંદર તે નાલ સ્થાપન (હુવા)યુક્ત રત્નો કરી પંચરંગી રત્નોવડે તે ગર્ત પુરી નાખી તેની ઊપર હરિતાલનો મહોટો ચાતરો રચે છે. તદનંતર અતિ મનોહર ત્રણુ કદલી ગૃહો રચીને તેઓના મધ્ય ભાગમાં ઉત્તર, દક્ષિણુ અને પૂર્વ દિશામાં ત્રણુ ચતુ: શાલ ભવન બનાવે છે, જેઓની નીચેની ભૂમિ પંચરંગી મણિ રત્નોથી ખાંધેલી છે, તેમજ દ્વાર

(૫૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પ્રદેશોમાં સુવર્ણમય મંગલ કલશ સ્થાપન કરેલા છે. અફ્સુત-રૂપ-શાલી પુતલીઓથી વિભૂષિત અને બહુ વિસ્તારવાળાં તે ભવનો રમણીય દેખાય છે. તેઓના મધ્યભાગમાં ત્રણ સિંહાસનો સ્થાપન કરે છે. જેઓના નીચેના વિભાગ અમૂલ્ય મણિઓથી વિભૂષિત અને વિસ્તારમાં મેરુગિરિની શિલાને અનુસરે છે. વળી તેઓ પોતાના કિરણબળથી ઇંદ્રધનુષની રચના આપી રહ્યાં છે. ત્યારબાદ બહુ ભક્તિપૂર્વક કરસંપુટમાં તીર્થંકર અને તેમની માતાને ધારણ કરી દક્ષિણ દિશાના ચતુઃશાલ ભવનમાં સિંહાસન ઉપર બેસારે છે. પછી પરમ હર્ષપૂર્વક તેઓ બહુ સુગંધમય શતપાક અને સહસ્રપાક તૈલવડે બન્નેનાં અંગ મર્દન કર્યા બાદ ત્યાંથી ઊપાડી પૂર્વાભિમુખ ચતુઃશાલ ભવનમાં પ્રવર સિંહાસન ઉપર બન્નેને બેસારી સુગંધિત ઊદ્રર્તનથી મર્દન કરી ગઘોદક, પુષ્પોદક અને શુદ્ધોદક વડે અનુક્રમે સ્નાન કરાવી શ્રેષ્ઠ મણિરત્ન અને સુવર્ણના અલંકારોથી શણગારે છે. તદનુ બિતરદિશામાં રચેલા ચતુઃશાલ ભવનમાં વિશાલ સિંહાસન ઉપર બન્નેને સ્થાપન કરી શાંતિ નિમિત્તે ગોશીર્ષ અંદનના કાષ્ઠો વડે હોમ કરે છે. જોકે જીનેંદ્રભગવાનની રક્ષાતો પોતાના પ્રભાવથી જ થએલી છે છતાં અમારો આ કલ્પ [આચાર] છે એમ બાણી તેઓએ ભગવાનને રક્ષાપોદ્દલી બાંધી. સાત કુલપર્વત સમાન આપનું દીર્ઘાયુષ થાઓ, અને સર્વત્ર અખંડિત આજ્ઞા પ્રવર્તો, એમ બિચાર કરતી તેઓ તેમના કર્ણમૂલમાં રત્નમણિઓને અથડાવે છે. વળી ભક્તજનોના વાંછિત હાયક તેમજ રોગ તથા શોકને દૂર કરનારા પ્રભુ થાઓ ! એમ કહી તે બન્નેને જન્મગૃહમાં સ્થાપન કરે છે. ત્યારબાદ મધુસ્વરથી જીનેંદ્રભગવાનના ગુણોનું કીર્તન કરતી સર્વે દિક્કુમારીઓ પ્રમોદપૂર્વક પૃથિવીદેવી પાસે બિભી રહે છે. આ પ્રમાણે જીનેંદ્રના જન્મ સમયનાં દરેક કાર્ય છપત્ર દિક્કુમારીઓએ અપાર હર્ષથી જલદી સંપૂર્ણ કર્યાં.

તીર્થેકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૫૭)

તેટલામાં સૌધર્મ કલ્પવાસી સુરેંદ્રનું સિંહાસન ચલાય-
 માન થયું. તે ઉપરથી અકસ્માત સુરેંદ્રને
 સૌધર્મેંદ્રનો મહોટું આશ્ચર્ય થયું. ક્ષણમાત્રમાં રોષને
 વિતર્ક તથા લીધે નેત્રો લાલ થઈ ગયાં અને વિચાર કરવા
 પશ્ચાત્તાપ. લાગ્યો. અરે ! હાલમાં સ્વર્ગ લક્ષ્મીથી પરા-
 ડુમ્બુખ થવાની કોણ ઇચ્છા કરે છે ? અથવા
 મૃત્યુકાળના દુર્જય કટાક્ષ ગોચર થવાની કોની ઇચ્છા થઈ
 હશે ? કિંવા મહારા વજ્રની તીવ્ર જ્વાલાઓમાં પતંગની માફક
 જંપાપાત કરવાને કોણ તૈયાર થયો છે ? અથવા અગાધ વ્યસન
 સંસુદ્રમાં ડુખવાની કયા દુર્બુદ્ધિની ઇચ્છા થઈ હશે ? કારણકે
 સ્થિર રહેલું આ મહારૂં સિંહાસન જેણે ચલાયમાન કર્યું ? એ
 પ્રમાણે ચિંતાતુર થઈ દશે દિશાઓમાં દૃષ્ટિ ફેરવવા લાગ્યો
 પરંતુ કંઈપણ કારણ તેના જોવામાં આવ્યું નહીં, એટલે ફરીથી
 પશુ તે ચિંતવવા લાગ્યો. શું મહારો અવન-પતન કાળ આવ્યો ! ના,
 તેનો પશુ હાલમાં સંભવ દેખાતો નથી. કારણ કે કલ્પવૃક્ષ હાલમાં
 કંપતો નથી. તેમજ પુષ્પમાળાઓ કરમાતી નથી, વળી ઇંદ્રા-
 ણીઓ વિરક્ત થઈ દેખાતી નથી, દીનપણું સ્ફૂરણાયમાન થયું
 નથી. દૃષ્ટિ પણ પોતાનો વિકસ્વરભાવ છોડતી નથી અને વસ્ત્રો
 પણ મલિન થયાં નથી, એમ અનેક કુવિકલ્પોની કલ્પના કરતો
 સૌધર્મેંદ્ર અવધિજ્ઞાનના ઊપયોગથી તપાસ કરે છે, તેટલામાં
 સિંહાસન કંપવાતું સુખ્ય કારણ જીનેંદ્રનો જન્મ છે એમ તેના
 જાણવામાં આવ્યું એટલે તરતજ સિંહાસન ઊપરથી ઊભો થઈ
 સાત આઠ ડગલાં આગળ ચાલી, ત્યાં ઉભો રહી બહુ પ્રમુદિત
 થઈ શકસ્તવન વડે જીનેંદ્રની સ્તુતિ કરી. ફરીથી સિંહાસનપર
 એસી સુરપતિએ વિચાર કર્યો, મહાખેદની વાત છે કે નહીં ચિંત-
 વવા લાયક પાપનું મહેં ચિંતવન કર્યું માટે હું ધિક્કારને પાત્ર થયો.

(૫૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ત્યારબાદ હર્ષ સાગરમાં નિમગ્ન થએલ સૌધર્મેન્દ્રે પોતાના
 સેનાપતિને આજ્ઞા કરી. રે ! જલદી સૌધર્મ
સૌધર્મેન્દ્રની સલામાં જાઓ, મેઘ સમાન ગંભીર નાદ
સેનાપતિને કરતી અને યોજન પ્રમાણુ ગોળાકાર
આજ્ઞા. સુંદર આકૃતિવાળી સુધોષા ઘંટા ત્રણવાર
 વગાડીને મ્હોટા નાદથી ઘોષણા કરાવે કે

ભારતક્ષેત્રમાં વારાણસી નગરીમાં સાતમા તીર્થંકરનો જન્મ
 થયો છે, તેમના જન્મમહોત્સવ માટે શકેન્દ્ર પ્રયાણુની તૈયારીમાં
 છે તેથી હે દેવો ! સર્વ અલંકાર પહેરી સર્વ નાટકો તથા સેના
 સહિત સર્વે તૈયાર થાઓ, તેમજ સંપત્તિ સહિત દીવ્ય અપ્સ-
 રાઓ સાથે લઘુ ઊત્તમ વિમાનોમાં બેસી જલદી ઈન્દ્ર પાસે
 આવો. આ પ્રમાણુ સુરેન્દ્રનું વચન સાંભળી વિનય સહિત
 સેનાધિપતિ બહુ ઊતાવળથી ચાલતો સૌધર્મ સલામાં ગયો.
 ત્રણવાર સુધોષા ઘંટા વગાડી કે તરતજ તેના ધનધોર પ્રતિધ્વનિ
 વડે એકહીન બીજી બત્રીશ હજાર ઘંટાઓનો એકસાથે રણકાર
 થયો. અને તેનો પ્રતિ ધ્વનિ એકદમ મહાન્ ઊછળી ઊઠ્યો. તે
 સમયે પંચવિધ વિષય સેવલામાં આસક્ત હતા તોપણ સર્વ
 દેવતાઓ એક સમયે ઘંટાનાદ સાંભળી વિચારમાં પડ્યા
 કે શું પ્રચંડ બ્રહ્માંડરૂપ પાત્ર કુટવાથી આ ધ્વનિ થયો ! વળી તે
 ધ્વનિ વિમાનોનો પંક્તિઓમાં અથડાવાથી બહુ વિસ્તારમાં
 આવી પડ્યો, તેમજ તે નાદ મુગ્ધ હૃદયવાળી દેવાંગનાઓના
 શ્રવણુ ગોચર થવાથી તેઓ ક્ષોભાયમાન થઈ, હા નાથ ! રક્ષણુ
 કરો ! રક્ષણુ કરો ! એમ ભયથી બોલવા લાગી. દૈત્યેન્દ્રના વધથી
 ખુશી થએલા દેવતાઓના ગર્જન સમાન ત્રાસજનક ઘંટાઓનો
 રણકારો સર્વત્ર પ્રસરી ગયો. તેથી ચિંતાતુર થએલા દેવોએ
 પોતાની અંગનાઓના કંઠાસ્લેષ કરવામાં શિથિલ મન કર્યાં,

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૫૬)

અને દિગ્મૂઠ બની ગયા હોય ને શું ? એમ કર્ત્તવ્ય શૂન્ય થઈ ગયા. ક્ષણમાત્રમાં ઘંટાનાદ શાંત થયો એટલે સાવધાન થએલા દેવોને સુરેંદ્રની આજ્ઞા હરિણગમેષિ દેવે કહી સંભળાવી. તે સંભળી પ્રભુનો જન્મ મહોત્સવ બાણી સર્વ દેવતાઓ ખડુ આનંદ પૂર્વક તૈયારી કરવા લાગ્યા. પ્રથમ ક્રીડા વાપી [વાવ્ય] માં સ્નાન કરી કપૂરના મિશ્રણ સાથે અંદન રસના શરીરે લેપ કર્યા. તેમજ અદ્ભુત ક્રાંતિમય સુકોમળ અને સ્વચ્છ દેવદૂધ્ય ધારણ કર્યા, કામવાસનાઓનો સર્વથા ત્યાગ કરી કંઠસ્થગોમાં મનોહર મુક્તાહારો પહેર્યા. વળી ઉત્તમ પ્રકારનાં કડાં, ખાબુખંધ અને મણિમય સુકુટોની સ્ફૂરકાંતિવડે ગગન તલને દીપાવતા તેમજ પોતાના સ્વરૂપથી કામદેવને લલ્લવતા પરિવાર સહિત સર્વ દેવતાઓ પોતાના સ્થાનમાંથી નીકળવા લાગ્યા. કેટલાએક સ્ત્રીનાં શુકના આડંબરથી અનેક પ્રકારે શણગારેલા ઉન્નત અશ્વ, હાથી, વરાહ, મૃગ અને મધર વિગેરે વાહનોપર આરૂઠ થયા. વળી કેટલાક મણિમય ધુધરીઓના રણુકારથી દિશાઓને ગર્ભવતાં ભવ્ય વિમાનોમાં બેઠા, તેમજ કેટલાક શાર્દૂલ, શરભ, સિંહ, હંસ અને વૃષભ ઉપર વિરાજમાન થયા, એ પ્રમાણે પોતપોતાનાં સૈન્ય તથા દેવીઓ સહિત સર્વ દેવતાઓ પ્રમોહપૂર્વક સુરેંદ્ર પાસે આવ્યા.

જેની અંદર સ્વચ્છ મુક્તાહારની પંક્તિઓ લટકતી દેખાય છે. વળી સ્ફટિક રત્નોની બનાવેલી પુત્ત-
સુરેંદ્રપ્રયાણુ લીઓથી જડેલાં દ્વાર જેમાં અદ્ભુત શોભા આપી રહ્યાં છે, તેમજ એક હબ્બર સ્તંભોનું બંધારણ જેમાં ગોઠવેલું છે, અપૂર્વ ઝણુકાર વિસ્તારતી ઘંટાઓની શ્રેણીઓથી શ્રવણેંદ્રિયને સુખદાયક ઉત્કટ પવનને લીધે ફરકતી ધ્વજઓથી સુપ્રસિદ્ધ અને સોળ પ્રકારનાં નિર્મલરત્નોથી

(૬૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બનાવેલું જે વિમાન માનવ લોકનું બાણે શિખર હોયને શું ? તેમજ પૂર્વોપાર્ણત પુણ્ય રૂપી કલ્પવૃક્ષનું બાણે મનોહર ફલ હોયને શું ? વળી ત્રણે લોકના મુખ્ય પરમાણુઓનો સંગ્રહ કરી બનાવેલું હોયને શું ? તેમજ વિસ્તારમાં લક્ષ યોજન અને ઉંચાઈમાં પાંચ હજાર યોજન પ્રમાણુ છે જેનું એવું વિમાન સુરેંદ્રની આજ્ઞાથી પાલકદેવે સંબ્રમ સહિત તૈયાર કર્યું અને ઝડપથી ચલાવેલા તે વિમાનમાં બેસી સુરેંદ્ર કોઠ દેવોની સાથે ત્યાંથી ચાલ્યો. શીઘ્રગતિએ તિર્યગ્વૃક્ષીપોના મધ્યભાગમાં થઈ નંદીશ્વરદ્વીપમાં દક્ષિણ અને પૂર્વ દિશાના મધ્ય પ્રદેશમાં રહેલા રત્નિકર પર્વત ઉપર ગયો. ત્યાંથી અનુક્રમે દેવરૂદ્ધિ, દિવ્ય એવી દેવતાઓની કાંતિ, દેવ મહિમા અને ત્યારબાદ વિમાનોનો ઉપસંહાર એટલે સંકોચ કરી જ્યાં ભારતક્ષેત્ર, વારાણસી નગરી અને જન જન્મભવન છે તે માર્ગે પ્રયાણ કરતો દેવ અને દેવીઓ સહિત સૌધર્મેંદ્ર અનુક્રમે સુપ્રતિષ્ઠ નરેંદ્રના ભવનમાં આવ્યો. દિવ્ય વિમાનવડે જનેંદ્રના જન્મભવનની ત્રણવાર સવ્ય પ્રદક્ષિણા કરી પોતાનું વિમાન ત્યાં મૂકી ઉત્તર અને પૂર્વના મધ્યભાગમાં એટલે માંગલિક ઇશાન કોણમાં જ્યાં તીર્થંકર અને તેમની માતા વિરાજે છે ત્યાં પોતાની મુખ્ય આઠ પટરાણીઓ અને ચોરાશિ હજાર સામાનિક દેવ સહિત સુરપતિએ પ્રવેશ કર્યો. દષ્ટિગોચર થતાંજ પ્રણામ કરીને માતાસહિત તીર્થંકર પ્રભુની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પુનઃ નમસ્કાર કર્યો.

અત્યંત હર્ષને લીધે રોમાંચરૂપી કંચુકને ધારણ કરતો સુરેંદ્ર વિશેષ પ્રકારે પૃથિવી દેવીની સ્તુતિ કરવા સુરેંદ્ર સ્તુતિ લાગ્યો. પોતાના કુલરૂપી ગગનાંગણમાં પૂર્ણચંદ્ર સમાન કાંતિવાળી અને ત્રણ ભુવનમાં શીલ વિગેરે પ્રધાન ગુણ શ્રેણીને વહન કરવામાં ઉત્તમ ભૂમિરૂપ એવી હે દેવિ ! આ જગતમાં આપે ઝિતકૃષ્ટ જય વર્તાવ્યો,

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૬૧)

વળી ત્રણે લોકમાં પ્રશંસા કરવા લાયક જીનેંદ્ર રત્ન આપની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થવાથી ઉત્તમરત્નોનો નિધાન જે ક્ષીરસાગર રત્નનિધિ ગણાતો હતો તે હવે ક્ષીણ મહિમાવાળો થયો. હે દેવિ ! મોહરૂપી અંધકારને નાશ કરવામાં દિવાકર સમાન જીન પરમાત્માને જન્મ આપીને હાલમાં તમોએ પૂર્વદિશાને અધોત પ્રગટ કરનારી બનાવી છે. હે ભગવતિ ! પરમ મુનિવરોના આશીર્વાદનો આધાર પણ તમેજ છો. દુસ્તર ભવસાગરને પણ તમે હેલા માત્રમાં તરી ગયાં છો. હે સંસારતારિણિ ! જગત્પૂજ્ય ચિંતામણિ સમાન જીનવરને પ્રગટ કરવાથી તમારોજ મનુષ્ય જન્મ જ્ઞાની પુરૂષોને પણ પ્રશંસા કરવા લાયક થયો.

પૃથિવી દેવીની સ્તુતિ કર્યાબાદ સુરપતિએ તેમને અવસ્વાપિની નિદ્રા મૂકીને જીન પ્રભુનું પ્રતિરૂપ વિકુર્વી

મેરૂગિરિ પ્રત્યે તેમની માતા પાસે સ્થાપન કર્યું, ત્યારબાદ

પ્રયાણુ સુરપાતએ પોતાનાં પાંચ સ્વરૂપ બનાવી એક સ્વરૂપવડે પ્રભુની ઉપર છત્ર ધર્યું, એ સ્વરૂપથી બંને પાર્શ્વભાગમાં સ્વેત ચામર વીંજે છે, તેમજ એક સ્વરૂપથી પ્રભુની આગળ શરદ રૂતુના સૂર્યમંડલ સમાન દિગમંડલને દીપાવતું અને અખિલ વૈરિઓને નિર્મૂલ કરવામાં પ્રચંડ એકું વજ્ર ધારણ કર્યું, બાકીના એક સ્વરૂપવડે બહુ હર્ષભર સુરપતિએ ગોશીર્ષચંદનના લેપથી પાંડુર અને સુંગધમય પોતાના હસ્ત કમલમાં જીનેંદ્ર ભગવાનને ધારણ કર્યા. એ પ્રમાણે પાંચે સ્વરૂપથી સમસ્ત પોતાનું કર્તવ્ય પોતેજ કર્યું. ત્યારબાદ બહુ દેવ દેવીઓની કોટિ સહિત સુરેંદ્ર અતુલ ભક્તિભારને લીધે વિનમ્ર થયો છતો પોતાના આત્માને બહુ વખાણવા લાયક સમસ્ત તીર્થોદકથી શુદ્ધ માનવે મંદરાચલ તરફ પ્રયાણ કરવા લાગ્યો અને ઘણા હર્ષને લીધે દિવ્ય ગતિથી કમવાર લગભગ તલેટીમાં જઈ પહોંચ્યો.

(૬૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ઉંચાઈમાં લક્ષ યોજન પ્રમાણ અને કાંતિમાં સુવર્ણ સમાન, તેમજ રત્નની શ્રેણીઓથી રમણીય, ગૌર મેઝગિરિ વર્ણન કાંતિવાળો અને ઉપરી ભાગમાં પાંડુકવનને લીધે શ્યામ શિખરોવડે બાણે પૃથ્વી દેવીનો એક સ્તન હોય ને શું ? વળી જેની અંદર દ્વિગ્ગજોના દાંત પ્રહારની નિશાનીઓ જેના અપ્રમિત મૂનોહર ગુણોની સંખ્યા માટે સુરેંદ્રોએ કરેલી રેખાઓ હોયને શું ? તેમ સાક્ષાત્ કરાવે છે. વળી નિતંબ ભાગમાં બહુ વિશાળ અને કટી ભાગમાં સુવર્ણ મેખલા પહેરેલી તેમજ ગૌરપયોધર (સ્તન) થી વિભૂષિત નવ-યૌવનાની માફક નિતંબ એટલે પાસમાં રહેલા નાના પર્વતોથી વૉટાએલો જે ગિરિ પયોધર (મેઘ) થી સુશોભિત દેખાય છે. જેના ઉત્તર શિખર ઉપર શાશ્વત-સદાકાલ છુનમંદિર વિરાજે છે, તેના ઉપર રહેલી ઉન્નવલંબજ પતાકાવડે બાણે સ્વર્ગ લક્ષ્મીને પત્રિકા આપતો હોય ને શું ? એમ જેની લક્ષ્મી દીપે છે. વિશેષ મહિમાથી ઉત્પન્ન થએલી કીર્તિલતાઓની માફક સર્વત્ર વહેતા જલ પ્રવાહોને ધારણ કરતી ગંભીર નદીઓ જેની અંદર વદ્યા કરે છે- એમ અનેક ગુણોના આધારભૂત તે ગિરિરાજ-મેઝગિરિ ઉપર સુરેંદ્ર ગયો અને ત્યાં બહુ રમણીય પાંડુક નામે મહાવન તેની દૃષ્ટિગોચર થયું તેમાં કોઈક સ્થલે ઉત્તર અને નવીન મેઘના ગર્જરવથી પ્રમુદિત થએલાં મયૂરનાં ટોળાં નૃત્ય કરે છે. કોઈક ઠેકાણે કિંનર લોકોનાં ગાયનો સાંભળવામાં મૃગલાંનાં યૂથો તન્મય બની ગયાં છે. એવા તે પાંડુક વનની અંદર ખરકના ઢગલા સમાન અતિ ઉન્નવલ પાંડુકંબલ નામે મહોટી એક શિલા છે. તેની ઉપર મણિ રત્નોના કિરણરૂપ જલથી શુદ્ધ અને સુવર્ણમય અભિષેક માટે સિંહાસન વિરાજે છે, તે ઉપર છનેંદ્રભગવાનને પોતાના ઉત્સંગમાં લઈ સુરેંદ્ર પોતે પૂર્વાભિમુખ બેઠો. તે સમયના હર્ષને લીધે શકેંદ્રના નેત્રકમલ વિકસ્વર થઈ ગયાં.

તીર્થંકર જન્મ પ્રસ્તાવ.

(૬૩)

જીનવરના પ્રભાવથી પોતાનાં આસનો કાંપ્યાં એટલે અવધિ-
 જ્ઞાનવડે જીનેંદ્રનો જન્મભાષિષેક મહોત્સવ
 જન્મભાષિષેક. જાણી ઇશાનાદિક સર્વે સુરેંદ્રો પોતપોતાની
 સમૃદ્ધિ સહિત ત્યાં આવ્યા, પ્રમોદપૂર્વક
 જીનેંદ્રના ચરણ કમલમાં પ્રણામ કરી પોતાના સ્થાને બેઠા.
 ત્યારબાદ અચ્યુતેંદ્રે પ્રથમ પોતાના દેવોને આજ્ઞા આપી કે
 હાલ આપણે તીર્થંકરનો જન્મભાષિષેક કરવાનો છે માટે જલદી
 શ્રેષ્ઠ સામગ્રી તૈયાર કરી અહીં દાખલ કરો. આ પ્રમાણે પોતાના
 સ્વામીની આજ્ઞા મસ્તકે ચઢાવી તરતજ દેવોએ સેનાના,
 રૂપાના, મણિઓના, સુવર્ણ અને રૂપાના, રત્નોના, મણિ સુવર્ણ
 અને રૂપાના, મણિ, સુવર્ણ, રૂપા અને રત્નોના, તેમજ
 મૃત્તિકાના એમ દરેકના એક હજાર અને આઠ કલશ
 બનાવ્યા. તેમજ રત્નમય ભૂંગાર [ઝારીઓ] વિગેરે દરેક સાર
 વસ્તુઓ એક હજાર અને આઠ પ્રમાણે તૈયાર કરી ક્ષીરસાગર
 પ્રત્યે ગયા. દરેક કલશે ક્ષીરોદકથી ભર્યા તેમજ કમલ, કૈરવ,
 શતપત્ર અને સહસ્રપત્ર નામે પદ્મ પણ ઉપયોગ જેટલાં લીધાં.
 તે પ્રમાણે અતિ પવિત્ર માગધ વિગેરે તીર્થોનાં અને શ્રેષ્ઠ નદી-
 ઓનાં જલ, મૃત્તિકા અને ઔષધિઓ, તેમજ ઉત્તર કુર્વાદિકમાં
 પણ કુલગિરિ, વક્ષસ્કાર, નંદનવન, આંતરિક નદીઓ અને દ્રહો-
 માંથી પુષ્પ, ઔષધિ અને કૃષ્ણો લઈ દેવતાઓ જલદી ત્યાં આવ્યા.
 અને વિનયપૂર્વક પ્રણામ કરી અચ્યુતેંદ્રને સમસ્ત સામગ્રી અ-
 ર્પણ કરી. અચ્યુતેંદ્ર પણ સમસ્ત વસ્તુઓને જોઈ બહુ ખુશી
 થયો. અને તરતજ પોતાના આસન ઉપરથી ઉભો થયો એટલે
 દશ હજાર સામાનિક દેવતા, ચાર લોકપાલ, ત્રણ પરબદાઓ,
 સાત સેનાધિપતિ, સાત સૈન્ય, તેત્રિશ ત્રાયસ્ત્રિંશ દેવતા અને
 ચાળીશ હજાર પોતાના આત્મ રક્ષક દેવો પણ તૈયાર થયા. પછી
 પવિત્ર તીર્થ તથા ક્ષીરસાગરના જળથી પૂર્ણ ભરેલા, તેમજ

(૬૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

ગોશીર્ષ અંદન વિગેરે સાર વસ્તુઓ જેઓની અંદર નાંખેલી છે, વળી જેઓનાં મુખ સ્વચ્છ કમલોથી ઢાંકેલાં છે, અને સર્વોત્તમ ઔષધિઓના સુવાસથી મનોહર એવા સ્વાભાવિક અને વૈકેયિક મોટા પ્રમાણવાળા અનેક કલશોવડે અચ્યુતેંદ્રે ત્રણ ભુવનના નિષ્કારણ અંધુ સમાન તીર્થંકર ભગવાનના જન્માભિષેકની શરૂઆત કરી. તે સમયે એક સાથે જિનેંદ્રના મસ્તક ઉપરથી નીચે પડતી નમાવેલા કલશોની જલધારાઓ બાણે ગિરિ શિખરમાંથી નીકળતી હોયને શું ? તેમ શોભે છે. અથવા અતિશય પ્રમોદમાં નિમગ્ન થએલી દિગંગનાઓએ અર્પણ કરેલા નિર્મળ અને ગાઢ કાંતિમય મુક્તાવલી હાર હોયને શું ? અથવા કુગતિમાં પડતા પ્રાણીઓના ઉદ્ધાર માટે પ્રસારેલી શુદ્ધ રજ્જુ (દોરી) ઓ હોયને શું ? કિંવા ખળભળી ઉઠેલા જિનેંદ્રના યશસ્વી ક્ષીર સાગરની તરંગમાલાઓ હોયને શું ? એમ દ્વીપે છે. એ પ્રમાણે સુરેંદ્રોએ બહુ આનંદપૂર્વક જનાભિષેક પ્રારંભે છતે દેવતાઓ ચાર પ્રકારનાં વાણત્રો વગાડે છે. જેમકે—સજળ મેઘની ગર્જનાઓને અનુસરતા હુંહંભિના નાદો સર્વત્ર પ્રસરવા લાગ્યા. તેમજ હસ્તિનાદ સમાન પટહ (પડધમ) ના ગડગડાટ થવા લાગ્યા. વળી બહુ રસદાયક મનોહર નાદ કરતાં ઢક્કા, હુડુક, તેમજ મધુર અને ગંભીર વાગતા મૃદંગોથી ઉન્નાદિત, ખુક્ક, તંખુક્ક, સંખુક્ક નામે વાણત્રો તેમજ વિવિધ તાલોથી ઝણઝણિત અને ઉત્તમ તાલિમ ઘોષને લીધે ઉદ્ધત કાંસાલાના ઉચ્છલતા શબ્દોના આડંબર સહિત ભેરીઓના ભાંકારોથી આકાશ તલ વ્યાપ્ત થઈ ગયું, તેમજ વીણા, વેણુ અને વાંસળીના મધુર ધ્વનિ થવા લાગ્યા, વળી ઝલ્હરી ખરમુખી વિગેરે વાણત્રોના વિવિધ નાદોથી પ્રલયકાલીન મેઘનાનાદને અનુસરતાં ચારે પ્રકારનાં વાદ્યો વાગવા લાગ્યાં, તેમજ ત્યાં આગળ અનહદ ભક્તિભારથી રોમાંચ ધારણ કરતા કેટલાક દેવો તીર્થંકરની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા, કેટલાક તેો ભવ્ય

તીર્થંકરજન્મ પ્રસ્તાવ.

(૬૫)

સુગંધના લોભથી એકઠા થએલા ભ્રમરાઓવડે મનોહર દિવ્ય પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરવા લાગ્યા, કેટલાક મલ્લની માફક એક બીજા સાથે કુસ્તિ કરે છે. કેટલાએક સુંદર કંઠથી મધુર ગાયન કરે છે. કેટલાએક તાલ સાથે રાસ કીડા કરે છે. વળી કેટલાએક હાસના અભિનય (નૃત્ય) સાથે હાસ્ય કરે છે, કેટલાક હર્ષથી ઉદ્ધત બની વાદની માફક પોતાના ગાલ વગાડે છે, કેટલાએક શ્રવણ-પુટને અતિ રસદાયક અશ્વનાદ કરે છે, કેટલાએક હસ્તિનાદનું અનુકરણ કરે છે. કેચિત્ મુષ્ટિઓથી ભૂતલ ઉપર પ્રહાર કરે છે, કેટલાએક દુર્દિન-અંધકારને દૂર કરે છે, કેટલાએક સિંહનાદ કરે છે. કેટલાક દેવો તત્કાલ ક્ષીરસાગરના જલથી ભરેલા કલશો ઈંદ્રની પાસે લઈ જાય છે. આ પ્રમાણે નિર્વિઘ્નપણે સર્વે દેવેન્દ્રો સંસારની નિવૃત્તિ કરનાર જીનેન્દ્રના મજ્જનમહોત્સવમાં આદરપૂર્વક પ્રવૃત્ત થાય છે, તેનું વર્ણન પણ મહારા સરખો શું કરી શકે? આવી રીતે સાતમા જીનેશ્વર શ્રી સુપાર્શ્વ ભગવાનનો જન્મભાલિષેક મહોત્સવ થયે છતે સમસ્ત સુરેન્દ્રો પરમ હર્ષવેશથી રોમાંચિત થયા, પોતાના હસ્તમાં ધૂપઘટિકા, શ્વેતચામર, છત્ર અને સુગંધમય પુષ્પો ધારણ કરી પ્રભુના આગળ ઉભા રહ્યા, એ પ્રમાણે જીનેશ્વરને સ્નાન કરાવી અચ્યુતેન્દ્ર વિરામ પામ્યો. ત્યારબાદ પોતાના પરિવાર સહિત આનત વિગેરે સુરેન્દ્રોએ પણ અચ્યુતેન્દ્રની માફક મહોટા વૈભવ સાથે જીનેન્દ્રનો અભિષેક કર્યો. એક સૌધર્મેન્દ્ર વિના બાકીના ત્રીશ દેવેન્દ્રોએ પણ પોતાના કમ પ્રમાણે અભિષેક કર્યા. તત્પશ્ચાત્ ઈશાનેન્દ્ર પોતાના ઉત્સવમાં જીનેન્દ્રને લઈ સિંહાસન ઉપર બેઠો. ત્યારબાદ અતિ આનંદથી પ્રકુલ થયાં છે નેત્ર જેનાં એવા સૌધર્મેન્દ્રે પણ ચંદ્ર, શંકરનું હાસ અને શંખ સમાન ઉજ્જવલ કાંતિથી મનોહર એવા તરૂણ ચાર વૃષભો ચારે દિશાઓમાં વિકુર્ચ્યા, અર્થાત્ પો-

(૬૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તાની લબ્ધિથી પ્રગટ કર્યાં. પછી તેઓના આઠ શીંગડાઓના અગ્ર ભાગમાંથી ઉંચે જઈને નીચે પડતી તે અષ્ટ જલધારાઓને એક રૂપે કરીને જીનેંદ્રના મસ્તક ઉપર અભિષેક કરે છે. તેમજ ક્ષીરોદ્ધકથી ભરેલા ખીબ્બ હબ્બરો કલશોવડે અભિષેક કરે છે, અનુક્રમે સ્નાનમહોત્સવ પૂર્ણ થયા બાદ સૌધર્મેન્દ્રે સુકોમળ અને સુગંધમય કાષાય વસ્ત્રોવડે બહુ સાવચેતીથી ભગવાનનું શરીર લુસી નાખીને ગોશીર્ષ ચંદન મિશ્ર કેસરની અર્યા કરી, પછી બહુ સુગંધ આપતાં વિશુદ્ધ દિવ્ય પુષ્પોની માલાઓથી ઉત્તમ પ્રકારે પૂજા રચી અને સર્વ પ્રકારનાં આભૂષણો પહેરાવ્યાં, પછી પ્રભુની આગળ શરદ્દ્યંદ્રસમાન ઉજ્જવલ અક્ષત (ચોખા) વડે દર્પણ, ભદ્રાસન, વર્ધમાન, શ્રીવત્સ, મત્સ્ય, સ્વસ્તિક, નંદાવર્ત અને કલશ એ પ્રમાણે અષ્ટ મંગલની રચના કરી. તેમજ ત્યાં આગળ જાનુ (ઢોંચણ) સુધી વિવિધ પુષ્પોના ઢગલા કર્યાં. તેમજ નાના પ્રકારના મણિ રત્નોથી જડેલી ઢાંડીવાળી અને વજ્ર રત્નની બનાવેલી દર્વી (ધૂપદાની) વડે સુગંધમય ઉત્તમ પ્રકારનો ધૂપ કર્યો, પછી બહુ બત્તીઓથી વિરાજીત મનેરંજક આરતી ઉતારીને ઉત્તમ મંગલોનાં સ્થાનભૂત મંગલ દીવો ઉતાર્યો. એ પ્રમાણે સર્વ કર્તવ્ય સિદ્ધ થયા બાદ ચારણ મુનિઓએ જય, જય જય, એવા ઘોષથી આકાશ ગાઝવી મૂક્યું. બહુ હર્ષના ભારથી નમી ગએલાં દેવોનાં મસ્તકો ઉપરથી પડેલાં પુષ્પોવડે પૃથ્વીતલ પુરાઈ ગયું. તેમજ નૃત્યને લીધે ચલાયમાન હસ્ત સંબંધી મૃણાલ કંકણોના કલકલ શબ્દોથી વ્યાકુળ અને ભારે ભરાઈ ગએલા હર્ષના જોસને લીધે વીંઝાતા હારો વડે બહુ સુશોભિત એવા સર્વ દેવોએ નાટારંગ કર્યો.

બહુ પ્રેમભાવપૂર્વક નમ્ર થઈ દેવતાઓ સ્તુતિ કરવા જનસ્તુતિ. લાગ્યા. ભગવાન ! અનાદિ અપાર એવા આ ભવ સાગરના આપ તારક છો. આપના ચરણ કમળમાં

તીર્થંકરજન્મ પ્રસ્તાવ.

(૬૭)

ત્રિલોકવાસી સમસ્ત પ્રાણીઓ પ્રણામ કરે છે આપ અક્ષય સુખના કારણુ છે તેમજ મદનરૂપી હરણુને સંહારવામાં તરણુ સિંહ સમાન, મુનિવરોના માનસરૂપી સરોવરમાં હંસ સમાન, અને ત્રણે લોકમાં પૂજનીય પણ આપજ છે. હે જગતપ્રભો ! આપના હસ્તપાદનાં તળીયાં લક્ષ્મીના વિલાસભૂત વિકસ્વર કમલ સમાન શોભે છે. હિમરાશિ તેમજ ચંદ્રનાં કિરણુ સમાન ઉજવલ આપના અમાપ યશથી આ મહીતલ સ્વચ્છ દીપે છે. સરલ અને શુદ્ધ દષ્ટિ પ્રસારથી વિકસ્વર કમલ પત્રોની આપ તુલના કરે છે. વળી સંસારના ભયથી તમ થયેલા ભવ્ય લોકોના હૃદયને શાંત કરવામાં નવીન મેઘ સમાન, અંધકારને નિર્મૂલ કરવામાં સૂર્ય સમાન, શરણાગત જનોને મજબુત વજ્રપંજર સમાન, મોહરૂપી મદોન્મત હસ્તિના કુંભસ્થલ વિહારવામાં કેસરી સમાન, સમસ્ત વસ્તુતરના પ્રદાયક, કુમત-પાખંડમતના ઉચ્છેદ કરવાવાળા અને ત્રણુ ભુવનમાં ઉદ્યોત કારક એવા હે જીનેંદ્ર ! આપ સદાકાલ જયવંત વર્તો. હે જગતપ્રભો ! આજે આ ભરતક્ષેત્ર પવિત્ર થયું, કારણુ કે જે ભરતક્ષેત્રમાં આપ પ્રગટ થયા. વળી જેના ઉદરમાં આપ ઉત્પન્ન થયા તે માતાનો જન્મ પણ સ્વતઃ કૃતાર્થ થયો. જેના ઘરમાં ચિંતામણિ સમાન આપ જીનેંદ્ર પ્રગટ થયા તે સુપ્રતિષ્ઠ નરેંદ્રનું નામ પણ આજે યથાર્થ થયું. એ પ્રમાણે જીનેશ્વરની સ્તુતિ કરી પોતપોતાના પરિવાર સહિત સર્વ ઈંદ્રો નંદીશ્વરદ્વીપમાં ગયા, અને નમનપૂર્વક જીનેશ્વરની સ્તુતિ કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયા. ત્યાર બાદ સૌધર્મસ્વામી પણ શુદ્ધ કાંચન સમાન આકૃતિને ધારણુ કરતા જીનેશ્વરને કરસંપુટમાં ગ્રહણુ કરી બહુ પ્રમોદપૂર્વક જીનેંદ્રના જન્મશુદ્ધમાં ગયા, ત્યાં વિકુર્વેલું જીનેંદ્રનું પ્રતિબિંબ તથા અવસ્વાપિની નિદ્રાની નિવૃત્તિ કરી પૃથ્વી દેવોની પાસે પુત્રરત્નને પૂર્વની માફક સ્થાપન કરીને નમસ્કાર કર્યો. ત્યારબાદ બે ઉત્તમ

(૬૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કુંડલ તથા બે દેવહૃદ્ય ઓશીકા નીચે મુકયાં, તેમજ જીનેંદ્રની દષ્ટિગોચર પંચરંગી રત્નોની કાંતિથી રમણીય અને અદ્ભુત મૌક્રિક માલાઓથી ગુંથેલો સુવર્ણમય એક કંડુક (દડો) રમવા માટે મૂકયો. જેને જોવા માટે જીન ભગવાન પોતાની દષ્ટિ પ્રસારી બહુ આનંદ કરે છે.

સુરેંદ્ર તરફથી વૈશ્રમણ્ય-કુબેરને આજ્ઞા મળી કે ભદ્ર ! વિલંબ રહિત જીનેંદ્રના જન્મ સ્થાનમાં બત્રીશકોડ સોને-
સુરેંદ્રઆજ્ઞા. યા, તે પ્રમાણે હિરણ્ય અને નંદભદ્ર, તેમજ અન્ય વિવિધ પ્રકારની સાર વસ્તુઓ લાવીને સ્થાપન કરો. કુબેરે પણ તત્કાળ આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વ વસ્તુઓ મંગાવી હાજર કરી. ત્યારબાદ શકેંદ્રે સર્વત્ર આ પ્રમાણે ઉદ્દેશોપણા કરાવી. હે દેવ દેવીઓ ! સાવધાન થઈ મહાઈ વચન સાંભળો ! જે કોઈ જીનેશ્વરનું તથા તેમની માતાનું અનિષ્ટ કરવા માટે પોતાના હૃદયમાં પણ અશુભ ચિંતવશે તેનું મસ્તક આકડાના ફલની માફક સહસ્ર પ્રકારે કુટ્ટી જશે. એ પ્રમાણે સર્વ વિધિ સમાપ્ત કરી ભક્તિ પૂર્વક જીનેંદ્રને નમસ્કાર કરી આકાશમાર્ગે સપરિવાર દેવેંદ્ર નંદીશ્વરની યાત્રા કરી સ્વર્ગસ્થાનમાં ગયો.

સૂર્યનો ઉદ્યોત થવાથી સર્વ દિશાઓ દિપવા લાગી. તેમજ માંગલીક વાજીત્રો વાગવા લાગ્યાં, જેથી
જન્મમહોત્સવ. પૃથ્વીદેવી પંચ નમસ્કારનું શરણુ લઈ બચત થયાં. ગોશીર્ષ ચંદનના લેપથી સુગંધિતગાત્ર વાળા પુત્રને જોયો, અતિ સુગંધમય મંદારમંજરીમાં લુપ્થ થયેલા ભ્રમરોના પરિભ્રમણથી પ્રભુની કાંતિ શ્યામ દેખાતી હતી, જેથી ઉત્કૃષ્ટ શરીરની કાંતિને લીધે જન્મગૃહ વિચિત્ર કાંતિમય દેખાવા લાગ્યું. ત્યારબાદ પ્રથમ વધામણી આપવામાં ઉત્સુક બનેલી દાસીઓએ સુપ્રતિષ્ઠ નરેંદ્રને વધાઈ આપી કે દેવીને પુત્ર

તીર્થંકરજન્મ પ્રસ્તાવ.

(૬૯)

જન્મ થયો. શ્રવણ માત્રથી પ્રસુદ્ધિત થઈ રાજ્યે તેઓને દાસપદવીને દૂર કરનાર ઇચ્છાથી પણ અધિક દાન આપ્યું, અને તરતજ ભૂપતિએ જન્મમહોત્સવની આજ્ઞા આપી. એટલે અધિકારીઓ પોતપોતાના અધિકાર પ્રમાણે દરેક કાર્યોમાં ઉદ્યુક્ત થયા. દરવાજા, ચૌટા, શેરીઓ અને ત્રિશાલ રાજમાર્ગો શુદ્ધ કરાવ્યા, પછી સર્વત્ર કુંકુમજલ છંટાવ્યાં, તેમજ ઉછળતા તીવ્ર સુગંધના લોલને લીધે એકઠા થયેલા ભ્રમરાઓના ગુંજારવથી વ્યાસ એવાં અનેક પ્રકારનાં પુષ્પોની રચના થવા લાગી. દરેક સ્થાને સોનાની ધૂપઘટિકાઓ સ્થાપવામાં આવી. અગુરૂ કર્પૂર વિગેરે ધૂપના ધુમાડાથી સર્વ દિશાઓ અંધકારમય દેખાવા લાગી, તેમજ ઉપરના ભાગમાં લટકતી મૌક્રિતક રત્નોની માળાઓથી દષ્ટિને હરણુ કરતા, ચામરરૂપી કેશકલાપથી વિભૂષિત, ઘણા ઉંચા અને સ્થૂલ સ્તંભો ઉપર સ્થાપન કરેલી સુંદર પુત્તલીઓથી મનોહર, પવનને લીધે નાદ કરતી ઘુઘરીઓ સહિત હજારો પતાકાઓથી બહુ રમણીય, અને અતિ હર્ષને લીધે મત્ત થઈ ગાયન સાથે નૃત્ય કરતી યુવતિજનોએ વિસ્તાર્યો છે મહિમા જેમનો એવા સુંદર કાંતિમય રત્નોથી જડેલા મંચો ગોઠવવામાં આવ્યા. વળી દરેક ભવન દ્વારમાં પૂર્ણ કળશ સ્થાપવામાં આવ્યા, તરૂણુ સ્ત્રીઓ વિલાસ સહિત નૃત્ય કરવા લાગી, માંગલિક સૂચનાપૂર્વક દરેક સ્થળે વધામણીઓ અપાવા લાગી. ગૃહ, હાટ, હવેલીઓ અને દરવાજા વિગેરે સ્થાનોમાં અતિ વિસ્તારવાળાં પદ્મવોનાં તોરણો ખાંધવામાં આવ્યાં, ક્રીડાપૂર્વક મુશલ અને હજારો ધુંસરાઓનો ત્યાગ કરાવ્યો, દેવાદાર લોકોને દેવું ચુકાવી દેવામાંથી છુટા કર્યા, બહુ અપરાધી જનોને પણ અંદિખાનેથી મુક્ત કર્યા, તેમજ બહુ સમૃદ્ધવાળા મહોત્સવોની પ્રવૃત્તિ થવા લાગી, જેની અંદર નૃત્ય કરતી મહોત્સવ પ્રમદાઓની મેખલાઓ ખસી જવાથી વિપ-

(૭૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

રીત થએલાં તેઓનાં વસ્ત્ર જોઈ વિટ-વ્યભિચારી પુરૂષો હસવા લાગ્યા અને તે હાસ્યનો કોલાહલ સર્વ દિશાઓમાં વ્યાપ્ત થઈ ગયો. ધનમાં લુપ્થ થએલા યાચકજનોને બહુ છુટથી દાન અપાય છે, વળી દાન આપવાથી ખાલી થએલા ભંડારોમાં કુબેર સુવર્ણની વૃષ્ટિ કરે છે. સોનાના દંડવાળી હુબરો ધ્વજ પતાકાઓ સૂર્યાસ્તનો દેખાવ આપી રહી છે. અતિ સૌંદર્યશાળી રમણીજનોના પ્રભેદ ગીતથી વાચાલિત, તેમજ ગીતકલાના દક્ષ ગાયકોના મધુર સ્વરથી સર્વ દિશાઓ શબ્દમય થઈ રહી છે. વિવિધ આભૂષણોથી વિભૂષિત બહુ નાગરિક જનો માંગલિક ક્રિયા કરવામાં વ્યગ્ર બની ગયા છે, અખંડ કલ્યાણના આપવાવાળા જીનેંદ્ર ભગવાનની પ્રતિમાઓની અષ્ટ પ્રકારે પૂજાઓ પ્રવર્તે છે, અને પૂજાઓનાં દર્શન કરી ઉદ્ધાસ પામતા શ્રાવક જનો પ્રભુના ગુણોનું કીર્તન કરે છે. આ પ્રમાણે ઉચિત સરકાર વિધિથી સુંદર વૈભવવાળી વારાણસી નગરી સ્વર્ગપૂરીની માફક બહાર અને અંદરથી રમણીય દેખાવા લાગી. વળી સર્વત્ર દેશમાં જે કર લેવામાં આવતા હતા તે છોડી દેવામાં આવ્યા તે અનુચિત ન ગણાય. તેમજ રાજમંદિરમાં ભૂત્ય અને રાજલોકમાં વિશેષપણું જોવામાં આવતું નથી. એ પ્રમાણે નગરીમાં મહોત્સવની પ્રવૃત્તિ થયે છતે સુપ્રતિષ્ઠ રાજા સ્નાન કર્યા બાદ ઉત્તમ વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરી સભાસ્થાનમાં સિંહાસન ઉપર આરૂઢ થયા. એટલામાં મંત્રી, સામંત વિગેરે સભ્યજનો ત્યાં આવ્યા, અને નરેન્દ્રને નમસ્કાર કરી પ્રાર્થનાપૂર્વક ઓહ્યા, દેવ! શરીરે આરોગ્યતા, શત્રુનો પરાજય, વિશાલ રાજ્ય અને અક્ષય ધનસંપત્તિ વિગેરે દરેક સાધનોથી સર્વ પ્રકારે આપનો જય વર્તે છે. આપને ત્યાં ત્રણ લોકના ચૂડામણિ સમાન અને પોતાના કુલરૂપી નલસ્તલમાં પૂર્ણ ચંદ્ર સમાન આવા અલૌકિક સરપુત્રનો જન્મ થયો. એ

તીર્થંકરજન્મ પ્રસ્તાવ.

(૭૧)

પ્રમાણે પ્રશંસા કરી નરેંદ્રની આગળ તેઓએ હસ્તિ, અશ્વ, આભૂ-
વણુ, મણિરત્ન અને અમૂલ્ય વસ્ત્ર વિગેરે ભેટ મૂકી. ભૂપતિએ
પણુ પાન સોપારી આખ્યા બાદ પુષ્પહાર, વસ્ત્ર, અને અલંકારોથી
યથોચિત સત્કાર કરી સર્વને પોતપોતાના સ્થાનમાં વિદાય કર્યાં.

પુત્રના મુખાવલોકન માટે બહુ ઉત્સુક થએલ સુપ્રતિષ્ઠરાજ

અવસર બાણી હર્ષભર સભામાંથી ઊઠી

પુત્રાવલોકન.

જીનેંદ્રના જન્મસ્થાનમાં ગયા. જેની અંદર

મણિરત્નોથી બાંધેલી ભૂમિ ઉપર મહોટા

સ્વસ્તિક (સાથીઆ) યો પૂર્યા છે, તેમજ અગ્રભાગમાં સોનાનાં
મુશલ (સાંબેલાં) ઉભાં કર્યાં છે, વળી પુત્રના રક્ષણુ નિમિત્તે અન્ય
કેટલાંક સાધનો ત્યાં દાખલ કર્યાં હતાં, દ્વાર પ્રદેશમાં બંને બાજુએ
સ્થાપન કરેલા પૂર્ણ કલશોની ઉપર બહુ વિકસ્વર કમલો શોભતાં
હતાં, શરદ્ રૂતુના સૂર્ય સમાન તેમજ રત્નરાશિ અને તેજના
સમૂહની માફક સમસ્ત ભવનમાં ઉદ્યોત વિસ્તારતા એવા જીનેંદ્રનાં
દર્શન થયાં. અપૂર્વ કાંતિ ભ્રમ વિસ્મય અને હર્ષમાં નિમગ્ન
થએલ ભૂપતિ વિચારવા લાગ્યા, અહો ! ઉત્પન્ન થતા માત્રમાંજ
આ બાળકની કાંતિ કોઈ અહ્ભુત દેખાય છે, તેમજ અપૂર્વ
લાવણ્ય, અસાધારણ રૂપસંપત્તિ, મર્યાદારહિત સૌંદર્ય અને
અખંડિત સૌભાગ્ય આ બાલકમાંજ આવી રહ્યું છે. તેથી
સમગ્ર પુણ્યનું સ્થાન મહાર્ કુલજ ગણાય. અહો ! આ સમયે
મહારા ભાગ્યનો પાર રહ્યો નથી, કારણકે સંપૂર્ણ લક્ષણવંત
આવો પુણ્યશાળી પુત્રરત્ન પ્રગટ થયો. એ પ્રમાણે બહુ વિચાર
કરી ભૂપતિએ જન્મદિવસે તીર્થંકરની સ્થિતિપતિકા એટલે જન્મ-
સંસ્કારની ક્રિયા કરી. ત્રીજે દિવસે બાલકને સૂર્ય ચંદ્રનાં દર્શન
કરાવ્યાં, એમ અનુક્રમે મહા આનંદદાયક છટ્ટો દિવસ આવ્યો,
તે દિવસે મનોહર સમસ્ત ઈંદ્રિયોથી મુશોભિત, રોગ રહિત

(૭૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનામ ચરિત્ર.

અંગોપાંગથી વિરાજીત, વળી પોતાના કુલમાં વૃદ્ધ ગણાતી, તેમજ જેઓનાં મુખારવિંદ અતિ કુંકુમ ચંદનથી અર્ચેલાં છે, કંબુ સમાન સુંદર કંઠસ્થલોમાં સુગંધમય પૂષ્પમાલાઓ ધારણ કરી છે અને રૂપમાં રતિ સમાન એવી સઘવા કુલાંગનાઓ પાસે મહીપતિએ ષષ્ટીજગરણ મહોત્સવ કરાવ્યો.

ત્યારબાદ અગીયારમા દિવસે વિધિ પ્રમાણે પ્રસૂતિકર્મની શુદ્ધિ કરાવી અને બાર દિવસ થયા એટલે નાના નામસ્થાપના. પ્રકારનાં શાકાન્ન, ભજીયાં, પુરી, કચોરી, ખંડખાત્ર, દુધપાક, ઘેબર, જલેબી અને બહુ સ્વાદિષ્ટ દાળ ભાત વિગેરે ઉત્તમ રસોઇ કરાવી પોતાના કુટુંબી ક્ષત્રિયો તથા નગરવાસી મુખ્ય જનોને બહુ સત્કારપૂર્વક જમાડ્યા, અને વસ્ત્રાદિક અલંકારોથી તેઓ સર્વનો યથોચિત સત્કાર કર્યો. સુખાસનો પર ખેઠેલા પોતાના વિશ્વાસપાત્ર તે પ્રધાન જનોની આગળ ભૂપતિએ પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો, હે ક્ષત્રિય તથા પ્રધાન પુરૂષો ! પ્રથમનો પણ મારો એવો સંકલ્પ છે કે જે દિવસે રાણીના ગર્ભમાં આ બાલક આવ્યો તે દિવસથી આરંભી દિવસે દિવસે અધિક શુભ પાર્શ્વ (આબુબાબુનાં શુભ કાર્ય) થવા લાગ્યાં માટે જે આપની સંમતિ હોય તો આ બાલકનું નામ સુપાર્શ્વકુમાર રાખવું યોગ્ય છે. આ પ્રમાણે નરેન્દ્રનો અભિપ્રાય જાણી સર્વ જનો ખુશી થઈ ખોટ્યા, રાજન ! આપે જે કહ્યું તે નામ યથાર્થ ગુણયુક્ત છે તો પછી અન્ય કલ્પના કરવાની શી જરૂર ? એમ નિશ્ચય કરી સભા સમક્ષ શ્રી જગદ્ગુરૂનું નામ શ્રી સુપાર્શ્વકુમાર સ્થાપવામાં આવ્યું.

દેવોએ પ્રભુની આંગળીમાં ઈચ્છિત રસનો પ્રભાવ મૂક્યો, જેનું પાન કરવાથી પ્રભુને અમૃત આહારની ખાલ્યાવસ્થા. તૃપ્તિ થાય છે. તેમજ પાંચ ધાત્રી (ધાવ્ય) માતાઓ પ્રભુનું પાલન કરે છે. અંત:પુરની

તીર્થંકર લગ્ન પ્રસ્તાવ.

(૭૩)

સ્ત્રીઓ એક બીજાના હસ્તકમલમાંથી પ્રભુને પોતાના ઉત્સંગમાં રમાડતી છતી કૃતાર્થતા માને છે. મંદમંદ ગમન કરતા પુત્રને જોઈ માતાપિતા પણ આનંદસુખ અનુભવવા લાગ્યાં. કુબ્જ, વામન વિગેરે ખેલ કરનારા લોકો પોતાના અંગની વિકૃતિ સાથે કુમારને બહુ વિનોદ કરાવે છે. તેમજ સ્વર્ગાધિવાસની માફક દેવતાઓ પણ કુમારની સેવામાં હાજર રહે છે. વળી સં-બ્રમ સહિત યુવતિજન પ્રભુનાં દર્શન કરી વિશાલ નેત્રોનું સફલ-પણું માને છે. એ પ્રમાણે પાલન કરાતા પ્રભુનું મુખારવિંદ મોતીની પંક્તિ સમાન નવીન દંતશ્રેણીથી મનોહર શોભવા લાગ્યું. મેરૂગિરિની ગુહામાં ઉછરતા કલ્પવૃક્ષની માફક જગત્પ્રભુ પ્રતિદિવસ વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. અનુક્રમે શરીરના સર્વ અવયવો સંપૂર્ણ શોભવા લાગ્યા.

સમસ્ત જનોને આનંદદાયક અને રૂપલક્ષ્મીને રહેવાને કમલ સમાન પ્રભુને કુમાર અવસ્થા પ્રાપ્ત કુમાર અવસ્થા. થઈ એટલે લગભગ પ્રભુ આઠ વર્ષના થયા. જેમનું મુખ તમાલ વૃક્ષના ગુચ્છ સમાન શ્યામ અને કુટિલ કેશવડે ભ્રમર વૃંદથી વ્યાપ્ત થએલા વિક-સ્વર કમલની માફક શોભે છે. જેમના બન્ને કાન જનસમાજના મનરૂપી મૃગલાઓને ખાંધવામાં પાશ સમાન સૌભાગ્ય ગર્વને વહન કરે છે. જેમનો કંઠભાગ આગામિ યૌવન અવસ્થાના પ્રવેશ માટે સ્થાપન કરેલા પરિપૂર્ણ વદનરૂપી કલશના સુપ્રતિ-ગ્રહ (ગણા) ની માફક શોભે છે. લીલાવડે ઉચ્ચાર કરતા જેમની ઉજ્જવલ દંતપંક્તિ શરીર સંખંધિ લાવણ્ય લક્ષ્મીનો મૌક્રિતક હાર હોયને શું ? તેમ દીપે છે. વળી નખકાંતિરૂપી છે પુષ્પો જેમનાં અને હસ્તરૂપી લાલ પદ્મવો વડે અતિ રમણીય અને ઉત્તમ સ્થલમાં ઉત્પન્ન થએલી વિશાલ જેમની ભુબ્જાઓ અશોક લતાની

(૭૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

માફક વિરાજે છે. જેમના વિશાલ વક્ષસ્થલમાં વિરાજમાન ઉત્તમ ફલદાયક શ્રીવત્સનું ચિન્હ સત્ય શ્રીવત્સની માફક જનોના હૃદયને આનંદ આપે છે. ઉન્નત વક્ષસ્થલ, તેમજ પુષ્ટ કટીતલ અને અતિ સૂક્ષ્મ ઉદર વડે જગત્પ્રભુ સિંહના ઉત્તમ બાળકની માફક શોભે છે. સૌભાગ્યની યાચના કરતી નિર્મલ નક્ષત્રની શ્રેણીઓ નખરૂપી મણિઓના મિષવડે જેમના ચરણકમલની નિરંતર સેવા કરે છે. બહુ શું કહેવું ? અતિ રમણીય સર્વ અવયવ અને સકલ દિવ્ય લક્ષણોથી વિભૂષિત કુમારના દર્શન માત્રથી કોનાં નેત્ર આનંદિત ન થાય ? ગર્ભાવસ્થામાં પણ જે જગદ્ગુરૂના ઉત્તમ ત્રણ જ્ઞાનરૂપી રત્ન દીવાઓ ત્રણે ભુવનને પ્રકાશ આપે છે. વળી જેની માત્ર સોળ જ કલાઓ છે તે પણ નિષ્કલંક નથી તો તે ચંદ્ર કેવી રીતે પ્રશંસનીય ગણાય ? પણ આ કુમારની તો બોંતેર કલાઓ પણ કલંકરહિત સ્ફુરે છે. વળી જે કુમાર બાલ્યાવસ્થામાં પણ વિવિધ રસ અને ભાવથી ભરપુર સુંદર કાવ્યોની રચનાવડે સુપ્રસિદ્ધ કવિઓના હૃદયમાં ચમત્કાર પ્રગટ કરે છે. તેમજ જે કુમાર વિષમ અર્થવાળા શાસ્ત્રોના સૂક્ષ્મ અર્થના વ્યાખ્યાનવડે વિશેષ તર્કવાદમાં અતિ કુશળ એવા મુખ્ય પંડિતોના હૃદયનું આકર્ષણ કરે છે.

યુવતિજનોનાં હૃદય અને નેત્રોને આનંદદાયક અહ્ભુત શોભા જનક નવીન યૌવનઉદ્યાનમાં જગત્પ્રભુએ યુવાવસ્થા. પ્રવેશ કર્યો. કીડાપૂર્વક કામદેવના સૌંદર્યનો પરાજય કરી સર્વદા ભૂતળને ચરણારવિદ વડે પવિત્ર કરતા જીનેંદ્ર ભગવાન જનસમુદાયના નેત્રપુટને કૃતાર્થ કરે છે. પ્રૌઠ વારાંગનાઓનાં અંતઃકરણ કુમાર સાથે અપાર ગુણરૂપી રજબુથી બંધાએલાં હોયને શું ? તેમ નિરંતર પ્રભુની સાથે કર્યા કરે છે. જેમના દેહરૂપી વાપી (વાવ્ય)માંથી તૃષા-

તીર્થ કર લગ્ન પ્રસ્તાવ.

(૭૫)

તૃષ્ણા વડે આતુર થએલી તરૂણ સ્ત્રીઓ વિકસ્વર નેત્રાંજલિઓ વડે હુમેશાં પાન કરે છે છતાં પણ લાવણ્યજળ શરીરના અંદર સમાતું નથી. શીલ અને અવસ્થામાં સમાન એવા ઉત્તમ રાજકુમારો સાથે સુપાર્શ્વકુમાર ચૌવન અવસ્થાને ઉચિત વિવિધ પ્રકારના વિલાસો અનુભવે છે. કદાચિત્ ગીતગોષ્ઠીમાં નિપુણતા ધરાવતા પંડિતોની સભાની અંદર ગીત સંગ્રહ વિશેષ સ્વરોના શાસ્ત્રાર્થમાં હાહા, હૂહૂ વિગેરે દેવ ગાંધર્વોને પણ આશ્ચર્ય ઉપભવે છે. કદાચિત્ હર્ષથી મિથ્યાઇ ગયાં છે નેત્રો જેમનાં એવા જગત્પ્રભુ એકાંતમાં ડિનરીઓએ મધુર શ્વનિથી ગાએલું પોતાનું સુચરિત્ર સાંભળે છે. કદાચિત્ ધનુષ્કીડાનાં પરિશ્રમને દૂર કરવા માટે સ્નાન કરતી વારાંગનાઓનાં મુખવડે કમલોની ભ્રાંતિને ઉત્પન્ન કરતી દીર્ઘિકા (વાપી) ઓમાં જગત્પ્રભુ જલ કીડા કરે છે. કદાચિત્ અશ્વખેલનની કીડામાં બહુ વેગથી અશ્વ ચલાવતા પ્રભુ લાવણ્ય કાંતિવડે જાણે સ્વેદ જળથી ંયાસ હોયને શું ? તેમ શોભે છે. કદાચિત્ સ્થિર આસન કરી દુઃખે દમન કરી શકાય તેવા મદોન્મત્ત હસ્તિઓનાં કુલસ્થલોમાં તીક્ષ્ણ અંકુશ ધારણ કરી તેઓનો મદ ઉતારે છે. એ પ્રમાણે વિવિધ કીડારસ અનુભવતા પ્રભુના લેશમાત્ર પણ ચરિત્રનું પરમતત્ત્વની માફક જે પુરૂષ શિક્ષણ લે છે તે વિદ્વાનનો સમય આનંદમાં વ્યતીત થાય છે, તેમજ તેની કીર્તિ સર્વ દિશાઓમાં પ્રસાર પામે છે, એટલુંજ નહીં, પરંતુ અત્યંત બલ, વીર્ય અને વિશેષ વિજ્ઞાનપણું પ્રાપ્ત થાય છે. વળી જગત્પ્રભુના નિવાસ માટે દેવોએ જેની અંદર સુવર્ણ, મણિ અને વૈડૂર્ય રત્નો રહેલાં છે એવા મેરૂની માફક સર્વ સમૃદ્ધિઓથી સંપૂર્ણ ભરેલો અને આકાશતલને સ્પર્શ કરતો મહાન એક પ્રાસાદ રચ્યો, જેમાં લોજન, સ્નાન અને વિલાસ કરવાના મંડપોની પૃથક્ પૃથક્ રચના કરેલી છે, વળી

(૭૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જે પ્રાસાદ પોતાની સંપત્તિવડે ઈંદ્રના વિમાનને પણ માન રહિત કરે છે. તેમાં વાસ કરતા જગત્પ્રભુ પોતાના હૃદયમાં જે કંઈ પણ સુંદર લાવના કરે છે તે સર્વ વસ્તુઓને કિંકરની માફક દેવતાઓ લાવી તત્કાલ હાજર કરે છે.

એક દિવસે સુપ્રતિષ્ઠ રાજા સભામાં બેઠા હતા તેટલામાં પ્રતીહારીએ નમસ્કારપૂર્વક વિનંતિ કરી,
રિપુમર્દન દેવ ! અમરાવતી નગરીમાંથી રિપુમર્દન
રાજાનો દૂત રાજાનો દૂત આપના દર્શન માટે આવી
 ઉભો છે, માટે આપ આજ્ઞા કરો. રાજાએ

તરતજ બ્રહ્મીના સંચારથી પ્રવેશની આજ્ઞા આપી એટલે વિલાંબ રહિત ઉજવલ ખર્જથી વિભૂષિત છે હસ્ત જેનો એવા દ્વારપાલે દૂત સાથે પુનઃ પ્રવેશ કર્યો. દૂત પણ પૃથ્વી પર મસ્તક નમાવી નરેંદ્રને પ્રણામ કરી તત્કાલ ગોઠવેલા આસન ઉપર આનંદપૂર્વક બેઠો. ભૂપતિએ સરલ દષ્ટિથી સંભાવના કરી પ્રેમપૂર્વક દૂતને કુશલ વૃત્તાંત પૂછ્યું કે તમારો અધિપતિ ખુશી આનંદમાં છે ? વળી તમ્હારે આવવાનું શું કારણ ? અતિદક્ષ અને વિનયી દૂત પણ મસ્તકે હાથ જોડી બોલ્યો, આપના પ્રસાદથી અમારા સ્વામીનું હૃદયમાં કુશલ હોય તેમાં શી નવાઈ ? રણસંગ્રામમાં પ્રચંડ પરાક્રમ જેનો પ્રસરી રહ્યો છે એવા હે નરેંદ્રધૃર્ય ! વળી તમ્હારે અહીં આવવાનું કારણ આપ સાંભળો. અમારા સ્વામીની ચંદ્રવદના નામે ભાર્યા છે, અને તે સમસ્ત અંતઃપુરમાં ચૂડામણિ સમાન ગણાય છે, તેમજ તે વિલાસ લોગમાં પ્રથમ પદને ધારણ કરે છે. અને બહુ ગુણશાલિની સૌભાગ્ય મંદિરની અધિષ્ઠાયી દેવી સમાન સર્વાંગ સુંદર સોમા નામે તેમની પુત્રી છે, હાલમાં તે સર્વ કલાઓ સાથે યૌવન દશાને અનુભવે છે. પ્રતિદિવસે ચંદ્રકલાની માફક તેના શરીરની લાવણ્યતા વધતી જાય છે. જેથી

તીર્થંકર લગ્ન પ્રસ્તાવ.

(૭૭)

ચંચલ પક્ષમ (પાંપેણા) વડે ઉજવલ અને સ્ફાર એવાં તે કુમારીનાં નેત્ર વારંવાર સ્ફુરે છે તેટલાજ માટે કામદેવ પોતાનું ધનુષ્ય યઢાવી તેની પાછળ દોડ્યા કરે છે. હું માનું છું કે વિધિએ ચંદ્રની કલાઓનું ચૂર્ણ કરી અમૃતરસથી ભીંજવી કામદેવને સજીવન કરવાની ઔષધિરૂપ તે કુમારી બનાવી છે. આ બહુ મનોહર છે વળી આની શોભા અલૌકિક છે. તેમજ આ બહુ વર્ણન કરવા લાયક છે, એ પ્રમાણે તે કુમારીના અંગોમાં ભાવના કરતા લોકો તૃપ્ત થતા નથી. માલવ દેશમાંથી કુંતલદેશમાં અને ત્યાંથી મધ્ય દેશમાં પથિકની માફક તેના સમસ્ત અંગોમાં યુવાન પુરુષોની દૃષ્ટિઓ ચિરકાલ પરિભ્રમણ કરે છે.

અન્યદા તે સોમા પોતાની સખીઓ સાથે પોતાના ઉદ્યાનમાં ફરવા ગઈ હતી. ત્યાં કિંનરીઓ ગાયન મૂર્છાવસ્થા કરતી હતી, તેમાં બે ગાથાઓ કુમારીના સાંભળવામાં આવી. તદ્વથા—

સિરિસુપદ્કનરાહિવ—વિસાલકુલગયનભૂસળસસંકો ।
 સયલકલાકલહંસી—લીલાકમલાયરો કુમરો ॥ ૧ ॥
 નામેણ સુપાસો સયલ,—સુહયસિરસેહરો ગુણાણુયહી ।
 તરુણિયણહિયયહરણો, ઘન્નાણ્ ઇમો વરો હોહી ॥ ૨ ॥

સુપ્રતિષ્ઠ નરેંદ્રના કુલરૂપી ગગનાંગણુને દ્વીપાવવામાં ચંદ્રસમાન, સમસ્ત કલારૂપી રાજહંસીઓને ક્રીડા કરવા માટે કમલાકર (સરોવર) સમાન, સમગ્ર સુભગ જનોમાં ચૂડામણિ સમાન, તેમજ ગુણુરત્નોના સાગર સમાન અને તરૂણી જનોના હૃદયને હરણુ કરનાર શ્રી સુપાર્શ્વકુમાર મહા ભાગ્યવતી સ્ત્રીના સ્વામી થશે. આ પ્રમાણે કુમારનું ગુણુકીર્તન સાંભળવાથી તે કુમારી તરતજ ઈર્ગ્યાલુ કામદેવના તીક્ષ્ણ બાણોથી વીંધાઈ ગઈ. ત્યારબાદ

(૭૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તે બાણેવડે જડાઈ ગઈ હોય ને શું ? અથવા નિકાવશ થઈ હોયને શું ? કિંવા માદક પદાર્થોની ઘેનમાં આવી પડી હોય ને શું ? તેમ તેનાં લોચન મીંચાઈ ગયાં અને ગાઠ મૂર્છાધીન થઈ પૃથ્વીપર પડી. ચૈતન્ય શૂન્ય થવાથી તેની સખીઓ આબુબાબુએ વીંટાઈ વળી, અને પૂછવાથી કંઈપણ તેણીએ ઉત્તર આપ્યો નહોં, તેથી તેઓ પણ સંભ્રાંત થઈ ચિંતાતુર થઈ ગઈ. અહો ! એકદમ મૂર્છિત થવાનું શું કારણ ? એમ વિચાર કરતી હતી તેટલામાં તેના ઉબ્ણુ શ્વાસોશ્વાસને લીધે શરીરે દાહ થયો છે એમ જાણી સખીજનોએ તેને પોતાના સ્થાનમાં લઈ જઈ કમલપત્રોની શય્યા રચીને તે ઉપર તેને સુવાડી અને તેના માતાપિતાને જલદી સમાચાર આપ્યા. હા દૈવ ! અકસ્માત આ અસહ્ય દાંડ આપવાનું શું કારણ ? વિગેરે બહુ વિલાપ કરતી તેની માતા ચંદ્રવદના પણ ત્યાં આવી પહોંચી. શરીરે દાહ થવાનું કારણ સખીઓને પૂછ્યું, જ્યારે તેઓમાંથી કોઈએ પણ જવાબ ન આપ્યો ત્યારે વિચક્ષણા નામે તેની સહચરીને એકાંતમાં લઈ જઈ પૂછ્યું, તેણીએ સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું કે શ્રી સુપાર્શ્વનાથકુમાર ઉપર એનું ચિત્ત આસક્ત થયું છે. કારણકે ઉદ્યાનમાં કિંનરીઓ સુપાર્શ્વકુમારના ગુણુ ગાતી હતી તે સાંભળવાથી કુમારીની આ અવસ્થા થઈ છે.

ચંદ્રવદનાએ રાજ પાસે જઈ સર્વ વૃત્તાંત જણાવ્યું. તે સાંભળી ભૂપતિ બહુ ખુશી થઈ ઓલ્યો, સ્વયંવર માટે મુગાક્ષિ ! પ્રથમથીજ મ્હારો સંકલ્પ હતો કે કુમારી ગમન. આ કન્યા શ્રી સુપાર્શ્વકુમારને આપવી, અને તેજ પ્રમાણે દૈવે આની ઉપર મ્હોટી કૃપા કરી. માટે આ કાર્યમાં જલદી ઉદ્યમ કરવા આપણે સૂકવું ન જોઈએ. દૈવિ ! આ વિચાર પુત્રીને જણાવી શાંત કર. આ પ્રમાણે સ્વામીની આજ્ઞાથી પ્રમુદિત થઈ રાણીએ પુત્રીને પૂર્વેકત

તીર્થંકર લગ્ન પ્રસ્તાવ.

(૭૯)

હકિકત જાણવી એટલે તે કંઈક સચેતન થઈ, પરંતુ પરમતત્ત્વની માફક માત્ર બંને ગાથાઓનું સ્મરણ કરતી તે કુમારી એકાંતમાં રહે છે, અને સખીવર્ગને જોવાથી પણ બહુ લજ્જા પામે છે. આહાર કરતી નથી, સ્નાન, શણુગાર અને તાંબુલ ઉપર પ્રીતિ કરતી નથી, સારાં વસ્ત્રો પણ પહેરતી નથી. વળી હૂત લોકોએ ચિત્રપટ ઉપર ચિત્રિ લાવેલાં મ્હોટા રાજકુમારોનાં ત્ર્યંત્રો તરફ દષ્ટિ કરતી નથી, એટલુંજ નહીં પરંતુ કામદેવના તીક્ષ્ણ બાણોથી તેનું શરીર લેદાઈ ગયું છે. હે દેવ ! હાલમાં તેનું શરણુ સુપાર્શ્વકુમાર વા મરણુ સિવાય અન્ય કોઈ નથી. રાજન્ ! આવી તેની અવસ્થા જોઈ મંત્રીજન સાથે વિચાર કરી રિપુમર્દન રાજાએ મતિસાગર મંત્રી સાથે સ્વયંવરમાં બહુ ઉત્સુક થએલી સોમા નામે પોતાની પુત્રીને શ્રી સુપાર્શ્વકુમાર માટે અહીં મોકલી છે. વળી હે દેવ ! પ્રથમ આપને આ સર્વ વૃત્તાંત જાણાવવા માટે મતિસાગર મંત્રીએ મ્હને અહીં મોકલ્યો છે. હવે આપની જેવી આજ્ઞા ! એમ કહી તે મૌન રહ્યો.

રાજાએ કહ્યું, ઠીક છે આ બાબત બરોબર વિવાહ માટે વિચાર કરી કહીશું, હાલમાં પોતાના ઉતા-
માતાની પ્રાર્થના રે બંનેઓ. એ પ્રમાણે નરેન્દ્રનો સત્કાર સ્વી-
કારી હૂત પોતાના ઉતારે ગયો. રાજાએ પણ તરતજ પૃથિવી દેવીને બોલાવી સર્વ વાર્તા કહી. તે સાંભળી દેવી બહુ ખુશી થઈ બોલી, સ્વામિન્ ! આપના ચરણપ્રસાદથી સર્વ સુખ અનુભવ્યાં પરંતુ આટલું બાકી છે. જો હાલમાં કુમારનો વિવાહમહોત્સવ દષ્ટિગોચર થાય તો હું કૃતાર્થ થાઉં. ત્યારબાદ રાજાએ કહ્યું કે દેવિ ! જો ત્હારો વિચાર એવોજ હોય તો જલદી તું કુમાર પાસે જા અને વિવાહ માટે ત્હને જાણાવ. સેવકવર્ગની સાથે પૃથિવીદેવી કુમાર પાસે ગયાં, પોતાની માતાને

(૮૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આવતાં જોઈ સાત આઠ ડગલાં પોતે સામા આવ્યા. આસન દાન વિગેરે બહુ સત્કાર કરાવ્યો, અને મસ્તકે અંજલિ જોડી નમસ્કારપૂર્વક વિનતિ કરી, હે માતાજી ! હાલમાં આપને અહીં આવવાનું શું પ્રયોજન ? પૃથિવીદેવીએ કહ્યું, પુત્ર ? મહને ત્હારા પિતાશ્રીએ મોકલી છે. કારણ કે તે ત્હારો વિવાહમહોત્સવ જોવા માટે બહુ ઉત્સુક થયા છે. તેમજ અન્ય જનો પણ તે વિષે ઘણા ઉત્કંઠિત થયા છે અને મહને પણ એ બાબતની બહુ ચિંતા રહે છે કે હાલમાં ત્હારા પ્રસાદથી અન્ય સર્વ સુખો પ્રાપ્ત થયાં છે અને કોઈપણ મનોરથ અપૂર્ણ નથી, પરંતુ ત્હારો વિવાહમહોત્સવ કરવા માટે તું કબુલ કર.

માતાનાં અરૂચિકારક વચન સાંભળી કુમારે જણાવ્યું, જનનિ ! મ્હારા હૃદયની તમને ખબર વિવાહ મહોત્સવ નથી ? અહો ! વિષયસુખ પણ શું તમે સ્વીકાર. જાણતાં નથી ? ગૃહવાસ પણ કેવો દુઃખદાયક છે ? તે તમ્હારા જાણવા બહાર નથી. છતાં વિવાહ સંબંધી આ પ્રમાણે તમે શું જોલો છો ? માતા જોલ્યાં, સર્વ જાણીએ છીએ પણ શું પિતાનું વચન ન માનવું ? હે વત્સ ! વળી ઉત્તર અવસ્થામાં પણ ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ સુખેથી કરી શકાય છે, અને પોતાના મનોરથ પૂર્ણ થવાથી ત્હારા પિતા પોતે પણ ત્હને પ્રતિકૂલ નહીં થાય, માટે દીક્ષા ગ્રહણનો વિચાર આગળ ઉપર રાખો. કુમાર જોલ્યો, જનનિ ! જે વિવાહ સમયમાં પ્રથમજ ચૌરીમંડપમાં ચાર વખત પરિભ્રમણ કરાવવામાં આવે છે, તે ઉપરથી સંસારમાં ચારે ગતિઓનું સેવન કરવું પડશે એમ જણાવે છે. ઘી અને મધના હોમના મિષથી સમસ્ત ગુણોનું દહન કરવામાં આવે છે. તેમજ કર્મરૂપી કરીયાણું ખરીદવા માટે કન્યાના પાણિગ્રહણના

તીર્થંકર લગ્ન પ્રસ્તાવ.

(૮૧)

મિષ વડે પ્રથમથીજ હસ્તસંજ્ઞા આપવામાં આવે છે. તરૂણી જનોનાં મંગલગીતો એમ સૂચવે છે કે સર્વ દિશાઓમાં અપકીર્તિ વિસ્તારવાનું આ એક સાધન છે. હવે બહુ કહેવાથી શું ? આ જગત્ની અંદર સૂક્ષ્મ ઊદ્ધિએ જે જે વિચારવામાં આવે છે તે સર્વ વસ્તુ મહને રોમાંચિત કરે છે. માટે હે જનનિ ! આ દુરાચહ છોડી મહને વ્રતચહુ કરવાની આજ્ઞા આપો. એ પ્રમાણે પ્રભુએ અતિ આચહ પૂર્વક જણાવ્યા બાદ પૃથિવી દેવી બોલ્યાં, કુમાર ! માતાપિતાની આજ્ઞાનો ભંગ કરવો તે શું તમહારા સરખા સજ્જનોને યોગ્ય ગણાય ? આ પ્રમાણે માતાનું વાક્ય સાંભળી જે કે બીલકુલ પોતાની ઇચ્છા નહોતી છતાં પણ માતાના આચહને લીધે પ્રભુએ વિવાહમહોત્સવ સ્વીકાર્યો અને ત્યારબાદ દેવીએ પ્રસન્ન થઈ તે વાત પોતાના સ્વામીને નિવેદન કરી. તે સમયે સભામાં બેઠેલા નરેંદ્રની આગળ જેના હસ્તમાં કમળદંડ શોભતો હતો અને મસ્તકે જેડયો છે અંજલિ જેણે એવા દ્વારપાળે નમસ્કાર કરી જણાવ્યું કે દેવ ! રિપુમર્દન નરેશનો મતિસાગર નામે મુખ્ય મંત્રી આપના દર્શન માટે દ્વાર આગળ ઉભો છે. જેવો આપનો હુકમ ! રાજ્યે કહ્યું, જલદી પ્રવેશ કરાવો ? એ પ્રમાણે આજ્ઞા થવાથી પ્રતીહારીએ તરતજ પ્રવેશ કરાવ્યો. મંત્રી નરેંદ્રને પ્રણામ કરી આપેલા આસન ઉપર બેઠો. ઉચિત પ્રસ્તાવે ભૂપતિએ સ્વાગત વચન પૂછ્યાં, એટલે આપના પ્રસાદથી સર્વ કુશળ છે એમ કહી મંત્રા બોલ્યો, રાજન ! આપના મિત્ર રિપુમર્દન રાજ્યે સોમા નામે પોતાની સ્વયંવરા કન્યા શ્રી સુપાર્શ્વકુમાર માટે અહીં મોકલી છે. હવે તે સંબંધી આપનો શો હુકમ છે ? એવી રીતે મંત્રીનું વચન સાંભળી રાજ્યે પણ તે માન્ય કરી તેમને રહેવા માટે એક વિશાળ પ્રાસાદ અપાવ્યો, તેમજ તેઓના

(૮૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

માટે વિવિધ પ્રકારની રસોઇ તૈયાર કરાવી ત્યાં મોકલાવી. ત્યાર-
બાદ તટકાળ ઉચિત સત્કાર કરી મંત્રીને પોતાના ઉતારે વિદાય કર્યો.

ભૂપતિએ વિવાહને ઉચિત સામગ્રીઓ તૈયાર કરવાની
આજ્ઞા આપી. એટલે અધિકારીઓએ
વિવાહસામગ્રી. મંડપોની અંદર મંચ ગોઠવી તે ઉપર સિંહા-
સન ગોઠવ્યાં. અનેક પ્રકારના કાર્યક્રમમાં
નોકરો મૂકી દીધા. પોતપોતાનાં કાર્ય કરવામાં તંઓ રાત્રિ અને
દિવસને પણ ગણુતા નથી. બહુ રમણીય ઉત્તમ પ્રકારનો વરમંડપ
તૈયાર કર્યો. જેની અંદર સુકોમળ કદળી સ્તંભ રોપ્યા છે, તેઓ
ની ઉપર વિચિત્રધ્વજ પતાકાઓ વિરાજે છે. તેમજ મરકત
મણિઓની કાંતિથી સુશોભિત સુંદર સુવર્ણ કલશોની સ્થાપ-
નાઓ કરી છે. વળી સર્વત્ર નિર્માણ કરેલા દેહીપ્યમાન રત્નોની
કાંતિને લીધે કોઈ ઠેકાણે અંધકાર તો નામ માત્ર પણ દેખાતો
નથી. તેમજ સમયોચિત અન્ય કાર્યો પણ બહુ ત્વરાથી તૈયાર
કરવામાં આવ્યાં.

મતિસાગર મંત્રીએ રાજાને વિનતિપૂર્વક જણાવ્યું કે
હાલમાં પાણિગ્રહણનું મુહૂર્ત બહુ શ્રેષ્ઠ
લગ્નની તૈયારી. આવે છે, માટે કુમારને લઈ આપ જલદી
અહીં પધારો. રાજાએ પણ પૃથિવીદેવીને
કહ્યું કે કુમારને પુંખવાની તૈયારી કરાવો. કારણ કે મુહૂર્ત બહુ
નજીકમાં આવ્યું છે. ત્યારબાદ સર્વ રાણીઓ એકઠી થઈ બહુ
પ્રમોદપૂર્વક વિવિધ પ્રકારે પુંખીને માંગલિક ઉપચાર કરી
કુમારને નવરાવે છે. પછી અમૂલ્ય અને ઉન્નવલ વસ્ત્ર પહે-
રાવીને પોતાને કરવા લાયક સમસ્ત કાર્યો કરે છે. ગોશી-
ર્ષચંદનના લેપથી કુમારનાં સર્વ અંગ શરદ્ગુણના ચંદ્રની કાંતિ વડે
ઉન્નવલ સુવર્ણગિરિ (મેરૂ) ની માફક દીપવા લાગ્યાં. મંદાર-

તીર્થંકર લગ્ન પ્રસ્તાવ.

(૮૩)

પુષ્પોના ગુચ્છથી આચ્છાદિત જેનો કેશકલાપ તારાઓના સમૂહથી વિભૂષિત નલસ્તલની માફક શોભે છે. વળી સર્વાંગે સુંદર રત્નોનાં આભૂષણ ધારણ કરવાથી જે કુમાર જંગમ રોહણચલની ઉપમાને વહન કરે છે. અધિક શું કહેવું? જેમના સ્વાભાવિક સ્વરૂપનું વર્ણન કરવા ઈંદ્ર પણ સમર્થ નથી તો વળી સુવર્ણ ભૂષણોથી વિરાજીત થયેલાની તો વાતજ શી? એ પ્રમાણે કુમારને સજ્જ કરી નરેંદ્રને સમાચાર આપ્યા, એટલે ભૂપતિએ પણ પોતાના પુરૂષોને આજ્ઞા આપી કે જલદી સમસ્ત જ્ઞાત ક્ષત્રિયવર્ગને યોલાવો, તેમજ નગરમાં મહોત્સવ કરવાની સૂચના આપો અને કુમારને માટે જ્યકુંજર નામે પ્રધાન હસ્તીને શણગારી જલદી અહીં લાવો, જેથી વિવાહ મંડપમાં જઈએ. આપની આજ્ઞામાં તૈયાર છીએ, એમ કહી રાજપુરૂષો ત્યાંથી વિદાય થયા. સમગ્ર રાજનિર્દેશ સર્વેને સંભળાવ્યો, શ્રવણ માત્રથી સર્વજનો તૈયાર થઈ ગયા, વળી અનેક શણગારોથી સજ્જ થયેલા શ્રી સુપાર્શ્વકુમાર જ્યકુંજર હસ્તી ઉપર આરૂઠ થયા. તેમજ પવનથી કંપતી પતાકાઓ વડે દૃષ્ટિને હરણ કરતા મનોહર રથોમાં બેસી અનેક અલંકારોથી વિભૂષિત એવા રાજકુમારો સાથે સંચરવા લાગ્યા. રાજમાર્ગમાં બહુ હુર્ષને આધીન થયેલી પ્રમદાઓ નૃત્યગાન કરવા લાગી. અનેક પ્રકારનાં માંગલિક વાજાંત્રોના નાદથી સમસ્ત દિશાઓ શબ્દમય થઈ રહી. અનહદ આનંદ અનુભવતા સુપ્રતિષ્ઠ નરેંદ્ર સુપાર્શ્વકુમારની પાછળ ચાલવા લાગ્યા તેમજ વૃદ્ધ કુંલાગનાઓ આશીર્વાદપૂર્વક સ્તુતિ કરવા લાગી. વળી દરેક સ્થળે અગાશીઓમાં કુમારના દર્શન માટે આતુરતાથી ઉભેલા હબ્બરો લોકો મુગ્ધ જનોને પોતાની આંગળીઓનો ઉદ્દેશ કરી કુમારનાં દર્શન કરાવે છે, એમ સર્વ જનોને આનંદ આપતા જગત્પ્રભુ અનુક્રમે મંડપ આગળ આવી પહોંચ્યા. દ્વારમાં પ્રવેશ

(૮૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કરતાં દ્વારપાળોએ અન્ય લોકોને ત્યાં ઉભા રાખ્યા, માત્ર રાજ-
કીય લોકો સાથે કુમારે અંદર પ્રવેશ કર્યો. એટલામાં સોમાને
પણ તેના પરિજનોએ અનેક અલંકારોથી શણગારી તૈયાર કરી.
જેના બન્ને કણ્ઠોમાં મણિમય કુંડલ દીપે છે તે જાણે તત્કાળ
આવેલા કામદેવના રથનાં ચક્ર હોયને શું ? વળી જેના કંઠના-
ળમાં મુખરૂપી ચંદ્રની બ્રાંતિ વડે આવેલો તારાઓનો સમૂહ
હોયને શું ? એવો નવસરો મૌકિતકહાર લંબાયમાન દીપે છે.
વિશાળ આકાશપ્રદેશમાં દૃશ્યમાન ઈંદ્રધનુષ્ણી રેખા સમાન
જેના નિતંબ ભાગમાં પંચરંગી રત્નમેખલા શોભે છે, જેના હૃદ-
યમાં નહીં માતો કુમાર સંબંધી અનુરાગ લાક્ષરસથી રંગેલા
ચરણના પ્રતિબિંબના મિષથી જાણે ઝરતો હોય તેમ દેખાય છે.
વિશેષ અલંકારોથી વિભૂષિત અને મદોન્મત્ત હસ્તિ સમાન ગતિ-
વડે અંઝરના સુંદર નાદ સાંભળવા માટે આવેલા રાજહંસોની
ગતિ જોણીએ અટકાવી છે એવી રાજકન્યા-સોમા પણ પોતાની
દાસીવર્ગ સાથે તોરણોથી સુશોભિત વેદિકાલવનમાં આવી.

તત્કાળ આવેલા વિદ્વાન પ્રાહ્મણોએ જ્યાં આગળ હવનક્રિયાનો
આરંભ કર્યો છે તેજ મંડપમાં મહોટા
પાણિત્રહણુ- વૈભવ સાથે પાણિત્રહણુનો સમારંભ થયો. તે
વિધિ. સમયે પ્રમદાઓ પ્રમોદપૂર્વક માંગલિક ગીત
ગાવા લાગી. વર તથા કન્યાના કુટુંબ તર-
ફથી માંગલિક ઉપચારો કરાવવામાં આવ્યા. સુગંધમિશ્ર કુંકુમનાં
વિલેપન કરવામાં આવ્યાં. બહુ સુગંધમય પુષ્પોના હારતોરા
તેમજ પરિમલ સહિત પટવાસ, અત્તરકુલેલ આપવામાં આવ્યાં.
કર્પૂરમિશ્ર પાનખીડાં, નવીન સોપારી, ઇલાયચી વિગેરે મુખ-
વાસ, વિવિધ સુકોમલ વસ્ત્રો, કંબુ પ્રમુખ ક્ષેત્રોમાં જન્મેલા ઉત્તમ
અશ્વ, ભદ્રજાતિનાં શ્રેષ્ઠ હસ્તિઓ આપવામાં આવ્યા. ત્યારબાદ

તીર્થંકર લગ્ન પ્રસ્તાવ.

(૮૫)

વરતજ અગ્નિ હોમ કરી વર કન્યા બન્નેના ચોરીમાં મંગલ ફેરા ફેરવ્યા, ઠરમોચન સમયે મતિસાગર મંત્રીએ બત્રીશ કોડ રૂપીઆ તથા સોનૈયા આપ્યા. તે સમયે સુપ્રતિષ્ઠ રાજ્યે પણ અપાર હર્ષને લીધે વધુને નાના પ્રકારનાં વસ્ત્રાભરણો અર્પણ કર્યાં, એ પ્રમાણે સંતોષદાયક વિવાહવિધિ સમાપ્ત થયો. એટલે ભોજનાદિક સત્કાર કર્યા બાદ સર્વ લોકો પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા. મતિસાગર મંત્રી પણ પોતાના પરિવાર સહિત બહુ સંતુષ્ટ થઈ પોતાના નગરમાં ગયો. શ્રીસુપાર્શ્વકુમાર પણ સોમા સહિત પોતાના મહેલ તરફ ચાલ્યા. વિવિધ પ્રકારનાં માંગલિક વાણ-ત્રોના ઘોષથી અને બંદીજનોના જ્યજ્ય નાદથી દિશાઓ બાધર થઈ ગઈ. મુખ્ય હાથિણી પર વિરાજમાન થએલા જગત્પ્રભુ રાજમાર્ગમાં આવી પહોંચ્યા. તે સમયે કુમારશ્રીના દર્શન માટે બહુ ઉત્સુક થએલાં નાગારક જનોનાં મંડલો સ્થાને સ્થાને પ્રાકર અને ભવન શ્રેણીઓમાં ઉભાં રહ્યાં છે, એક બીજાનાં અંગોપાંગના દબાણથી જેઓને શ્વાસ લેવો પણ મુશ્કેલ થઈ પડ્યો છે. તેવીજ રીતે કુમારના અવલોકનમાં આતુર થએલી પૌરાંગનાઓના વિવિધ આલાપવિભ્રમ શરૂ થયા.

કુમારનું સ્વરૂપ નિહાળવાને અતિ ઉત્સુક થએલી કેટલીક સ્ત્રીઓ બહુ ભારે પોતાના નિતંબ ભાગની આલાપએષ્ટિત. નિંદા કરે છે કે જે નિતંબનો વિભાગ હલકો હોત તો જલદી ગમન કરી શકત. વળી કોઈક સ્ત્રી લાક્ષારસથી અર્ધો રંગેલો પોતાનો ચરણ ખેંચી લઈ બહુ ઉતાવળથી કુમારના દર્શન માટે ચાલી જાય છે. કોઈક યુવતિ પુષ્ટ અને ઉન્નત સ્તનભારને લીધે દરેક સ્થલે સ્ખલના પામવાથી તરૂણ જનોને હાસ્યપાત્ર થાય છે. કોઈક તો ઉતાવળને લીધે પોતાના લલાટમાં કુંકુમના બદલે કાજળનું તિલક

(૮૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કરી સંબ્રાંત ચિત્તે દોડે છે તે જોઈ હાસ્ય કરતા લોકોને પણ તે ગણતી નથી. વળી કોઈક સ્ત્રી કહે છે કે ત્રણ લોકમાં પૂજ્ય મનાતો આ કામદેવ છે, જો એમ ન હોય તો એની પાછળ બેઠેલી રતિદેવી અહીં ક્યાંથી હોય ? ત્યારબાદ અન્ય કોઈ યુવતિ બોલી, સુગંધે ! આ ત્હારું બોલવું ઉચિત નથી કારણકે કામદેવનું તો અંગ પણ શંકરે બાળી નાખ્યું છે, તો કાંતિની વાર્તા ક્યાંથી સાંભલે ? અન્ય કોઈ વિદગ્ધા બોલી, સખી ! આતો ઇંદ્ર છે અને તેની પાછળ બેઠેલી તેની સ્ત્રી ઇંદ્રાણી છે. તે સાંભળી અન્ય સ્ત્રી બોલી, બાલે ! જરૂર ત્હારી બુદ્ધિમાં વિભ્રમ થયો લાગે છે, કારણકે ઇંદ્રનું શરીર તો સહસ્ર લોચનો (છિદ્રો) થી દૂષિત થયેલું છે, માટે જરૂર આ સુપાર્શ્વકુમાર છે અને તેમની પાછળ સોમા નામે તેમની સ્ત્રી છે. પ્રિય સખિ ! રતનાવલી હાર સમાન આ સોમાદેવીની બાહુલતા શ્રીસુપાર્શ્વકુમારના મનોહર કંઠસ્થલમાં લુઠન કરશે માટે આ જગતમાં સોમાદેવીજ ધન્યવાદને લાયક છે. તે સાંભળી અન્ય સ્ત્રી બોલી, સખિ ! એ ધન્યતમ કેવીરીતે ગણી શકાય ! એને પણ સપત્ની (શૌક) નું દૂષણ તો અવશ્ય લાગવાનું છે, કારણકે આ કુમાર ત્રણ ભુવનના અધિપતિ છે. એ પ્રમાણે ચતુર યુવતિજનોનાં વિલાસવચનો શ્રવણ કરતા કુમારેંદ્ર પોતાના ભવન દ્વાર આગળ ગયા. અને હાથિણી ઉપરથી નીચે ઉતર્યા. ત્યાં વારાંગનાઓનાં વિવિધ મંગલ ગીતોનું અનુમોદન કરીને માતાપિતાના ચરણકમલમાં નમસ્કાર કર્યા બાદ પોતાના વાસભવનમાં ગયા. ત્યાં પણ નિરંતર પ્રમોદપૂર્વક દિવ્ય વિષયસુખ ભોગવે છે. અનુપમ પુણ્યાનુયોગને લીધે તેમનો કોઈપણ મનોરથ અપૂર્ણ રહેતો નથી, પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે અલંકાર, અમૂલ્ય ગંધ, વસ્ત્ર વિગેરે દરેક વસ્તુઓ ઇંદ્રની આજ્ઞાથી દેવતાઓ પૂર્ણ કરે છે. કાયિક અને માનસિક વિપત્તિઓ તેમજ સમસ્ત શત્રુવર્ગ જેમને

ગૃહસ્થાશ્રમ પ્રસ્તાવ.

(૮૭)

સ્વપ્નમાં પણ દેખાતા નથી, વળી કદાચિત્ સેવા માટે આવેલા નારદ મુનિએ પ્રારંભેલા પંચમ નાદ સહિત નૃત્ય કરતી દેવાંગનાઓનું પ્રેક્ષણુક (નાટારંગ) જીએ છે. કોઈક સમયે માતાપિતા પાસે જાય છે, કદાચિત નિર્ણય કરવા લાયક લોકવિવાહમાં આસક્તિ ધરાવે છે, આ પ્રમાણે કુમારેંદ્રનાં કેટલાંક વર્ષ વ્યતીત થયાં.

અન્યદા સુપ્રતિષ્ઠ રાજ્યે પોતાનો મરણ સમય નજીક જાણી રાજ્ય ગાદીને નહીં ઇચ્છતા એવા કુમારજ્યાભિષેક અને રેંદ્રનો વિધિપૂર્વક રાજ્યાભિષેક કર્યો. ત્યાર સુપ્રતિષ્ઠ નરેશનો બાદ પોતે નરેંદ્ર પણ પદ્મપ્રભુજીનોક્ત ધર્મની આરાધનાપૂર્વક વિધિ પ્રમાણે અનશન વ્રત ગ્રહણ કરી ઇશાન દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા. વળી પૃથિવી દેવી ધર્મધ્યાન આરાધી મોક્ષે ગયાં. સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે—

નાગેસું ઉસમપિયા, સેસાણં સત્ત જંતિ ઈસાણો ।

અથ ય સણંકુમારે, માર્હિદે અથ અણુકમસો ॥ ૧ ॥

આઈજિણાણઠ્ઠગહં, ગયાઓ મોક્ષવમ્મિ અથ જગણીઓ ।

અથ ય સણંકુમારે, માર્હિદે અથ વચ્ચંતિ ॥ ૨ ॥

૩૫૯દેવના પિતા નાગલોકમાં, તેમના પછીના સાત તીર્થંકરોના સાત પિતાઓ ઇશાન દેવલોકમાં, ત્યારબાદના આઠ સનત્કુમારમાં તેમજ બાકીના આઠ અનુક્રમે માર્હેંદ્ર દેવલોકમાં જાય છે. તેવીજ રીતે આઠ આઠ જીનેંદ્રની આઠ માતાઓ મોક્ષમાં, આઠ સનત્કુમારમાં, અને આઠ માર્હેંદ્ર દેવલોકમાંજાય છે.

સુપાર્શ્વ નરેંદ્ર પણ અદ્વિતીય વ્રતાપ વડે અતિ વિષમ એવા કિલ્લાઓ પોતાને સ્વાધીન કરી રાજ્ય શાશ્વીત કરાવવા લાગ્યા. અખિલ ગર્વિષ્ઠ વૈરીઓનો માનમહિમા નિર્મૂલ કરી દિગંત

(૮૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કીર્તિ મેળવી. એ પ્રમાણે રાજ્ય વ્યવહારમાં કેટલાંક વર્ષ વ્યતીત થતાં સોમા દેવીએ ગર્ભ ધારણ કર્યો, અનુક્રમે પૂર્ણ સમયે પુત્ર પ્રસવ થયો. જેના સુકોમલ પાદ અને હસ્તનાં તળીયાં સુંદર લાલ ચળકતાં હતાં, જેના શરીરના અવયવો માન પ્રમાણ સહિત મનોહર લક્ષણોથી શોભતાં હતાં. તેમજ સૂક્ષ્મ કાંતિના ઉદ્યોતથી જન્મ સ્થાન વિમાન સમાન ઉજ્જવલ દીપતું હતું, સર્વત્ર શુભ વાદ ફેલાયો. યોગ્ય સમયે મહોત્સવપૂર્વક શ્રી, શેખર નામ સ્થાપન કર્યું. પાંચ ધાત્રી માતાઓથી પાલન કરાતો તે કુમાર પણ દિવસે દિવસે ચંદ્રકલાની માફક વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. પોતાની મેળે વરવાની ઇચ્છા કરતી સમસ્ત કલાઓ ત્યાં આવી વિના પ્રયાસે કુમારને વરી.

એક દિવસે સુપાર્શ્વ નરેંદ્ર પોતાના પ્રાસાદની અગાશીમાં ખેડા હતા, તેટલામાં અસ્મતા સૂર્યમંડલ વૈરાગ્ય ભાવના. નિસ્તેજ દેખાવા લાગ્યું, ક્ષણમાત્રમાં કરપત્ર (કરવત) સમાન વિકરાલ દંપ્ટ્રાઓવડે ભયંકર રાહુએ સઘળું તેનું ખિંબ ઘેરી લીધું; વૃદ્ધ પુરૂષો પણ ઉંચાં મુખ કરી આકાશ તરફ જોવા લાગ્યા, હર્ષ સહિત સર્વત્ર પ્રસરતા અંધકાર રૂપી દુષ્ટ રાક્ષસે સમસ્ત નભોમંડલ સ્વાધીન કર્યું. તેવામાં પોતાના પુત્રો સહિત પ્રાદ્ધાણી સ્ત્રીઓ “ હે રાહુ ! સૂર્યને છોડી દે ” એ પ્રમાણે મહાન્ પોકાર કરવા લાગી. તે સાંભળી રાજની દષ્ટિ ભૂમિ તરફ ખેંચાઈ, ત્યાં ચક્રવાકનાં જોડલાં રાત્રીની શંકાથી વિયુક્ત થએલાં જોયાં, તેમજ ઉલ્ક (ધ્રુવડ) પક્ષિઓના ભયને લીધે અંગોપાંગ સંકોચી કાગડા અને કાગડીઓનાં ટોળાં વનની અંદર ભરાઈ ગયાં. વળી સૂર્યને મુક્ત કરવા માટે યાજ્ઞિક ગોરોએ મંત્રોવડે શુદ્ધ કરેલા ઘી મધ વિગેરે હુત દ્રવ્યથી અગ્નિમાં હોમનો પ્રારંભ કર્યો, તેમાંથી નીકળતા ધૂમની શ્રેણીઓ આકાશમાં ફેલાઈ ગઈ, તેથી વર્ષાકાલની

વૈરાગ્ય પ્રસ્તાવ.

(૮૯)

શંકા ધારી રાજહંસો માન સરોવર તરફ પ્રયાણ કરતા જોવામાં આવ્યા. તેમજ વર્ષાકાલના સમયમાં પોતાના પતિ ઘર તરફ આવશે એમ જાણી તેઓના માર્ગ તરફ દ્રષ્ટિ કરતી પાડોશમાં રહેલી મુગ્ધ સ્ત્રીઓ તેમના જોવામાં આવી. ત્યારબાદ પોતાનો લોગ્યકાળ પૂર્ણ થયો કે તરતજ ધૂમ વડે મીણુક (મધપુડા) ની માફક રાહુથી સૂર્યમંડલ મુક્ત થયું. નરેન્દ્ર જેટલામાં ચરાચર ભૂમંડલને સ્વસ્થ અવસ્થામાં જીવે છે તેટલામાં ફરીથી તેમની દ્રષ્ટિ આકાશ તરફ ગઈ. દિગ્મંડલ પ્રકાશમય દેખાવા લાગ્યું. બહુ પ્રતાપી સૂર્યમંડલ અતિશય તેજને લીધે દુર્દૃશ્ય થઈ પડ્યું. આ પ્રમાણે ક્ષણમાં નષ્ટ અને દૃષ્ટ એવો આ દેખાવ જોઈ રાજ ક્ષણિકપણાની ભાવના ભાવવા લાગ્યા કે જેમ આ સૂર્યને બલાતકારે રાહુએ ગ્રહણ કર્યો તેમ જરૂર આ સંસારમાં મૃત્યુવડે પ્રાણીઓ ગ્રહણ કરાય છે. તેમજ આ દુનિયા સંબંધિ ચારે ગતિમાં ભ્રમણ કરતા જીવોને જે કંઈ સુખ લાગે છે તે પણ દુઃખ ગણિત છે. છતાં પણ અહો ! આ સંસારમાં લોકો વ્યામૂઢ બની રહ્યા છે. વળી સ્ત્રીઓના કટાક્ષરૂપી જાળમાં ફસાએલા કેટલાક પુરૂષો અનહદ દુઃખો સહન કરે છે. કામરૂપી મહા વ્યાધનાં તીક્ષ્ણ બાણોથી વીંધાએલા કેટલાક પ્રાણીઓ કોઈ પણ સ્થળે સુખી થતા નથી. તેમજ આત્મરક્ષક સદ્ગુરૂ નહીં મળવાથી તેઓ સાંસારિક દુઃખરૂપી દાવાનલમાં વારંવાર ઈંધન સમાન થઈ પડે છે. માટે આ સંસારરૂપી કારાગૃહમાંથી સ્ત્રીપુત્રના સ્નેહરૂપી એકીને લાંગી નાખી હાલમાં નીકળી જવું તે ઉચિત છે.

એ પ્રમાણે નરેન્દ્ર ચિંતવતા હતા તેટલામાં દેવતાઓનાં આસન કંબ્યાં એટલે અવધિજ્ઞાન વડે પોતાનું કાર્ય જાણી સારસ્વત, આદિત્ય, વન્દિ, વરૂણ, ગર્હતોય, તુષિત, અવ્યાબાધ, આ-
લોકાંતિક દેવ પ્રાર્થના.

(૯૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ગ્નેય અને અરિષ્ટ નામે દેવતાઓ સુપાર્શ્વ નરેન્દ્રની પાસે આવ્યા. જેમના નમાવેલા મસ્તકોમાંથી સુગંધિત મંદાર પુષ્પોના ઢગલા અલૌકિક શોભા આપી રહ્યા છે એવા તે દેવો વિનયપૂર્વક જીનેશ્વરની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ભુવનશ્રેણીરૂપ કમલવનમાં પ્રચંડ સૂર્યસમાન અને કામરૂપી મદોન્મત્ત હસ્તિના કુંભસ્થલને લેદવામાં મૃગેન્દ્રસમાન હે જીનેન્દ્ર ! સર્વત્ર આપનો જય વર્તે છે. તેમજ મુક્તિરૂપ વધૂનો કંઠાલેષ કરવામાં ઉત્સુક ! મોહ મહાત્મ્યના મર્દન કરનાર ! ત્રણ ભુવનની રક્ષામાંજ તત્પર ! અને પરમ દયાલુ એવા હે ભગવન્ ! આપને વારંવાર નમસ્કાર. આ પ્રમાણે સ્તુતિ કર્યા બાદ હવે પ્રાર્થના કરે છે. દેવ ! અધિકારને દૂર કરનાર સૂર્યની આગળ ખંડોતની માફક આપની આગળ અમારી શી ગણતરી ? તોપણ અમારા અધિકાર પ્રમાણે અમે પણ જે એક વિનતિ કરીએ છીએ, તે આપની આગળ માત્ર સ્મરણરૂપ છે, ઉપદેશ તરીકે નથી. હે દયાનિધે ! સંસારના તીવ્ર દુઃખરૂપી વનને દહન કરવામાં અગ્નિ જ્વાલાને અનુસરતી એવી મુનિદીક્ષા ગ્રહણ કરી અને અનર્થ સાર્થને નિર્મૂલ કરનાર તીર્થમહિમા પ્રવર્તાવો. હે પ્રભો ! નિર્મલ જ્ઞાનરૂપી રત્નદીપવડે પ્રચંડ પાખંડિ જનોની દેશનારૂપ તમોરાશિથી આચ્છાદિત એવા મોક્ષમાર્ગને પ્રગટ કરો. એ પ્રમાણે લોકાંતિક દેવોના ઉપદેશથી શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ સિદ્ધિવધૂના સમાગમ વિષે વિશેષ ઉત્કંઠિત થયા. એ પ્રમાણે વિજ્ઞપ્તિ કરી દેવતાઓ પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા.

શ્રીસુપાર્શ્વ નરેન્દ્ર વાર્ષિક મહાદાન આપવાનો વિચાર વાર્ષિક દાન. કરે છે, તેટલામાં સૌધર્મ દેવલોકમાં સુખાસન ઉપર વિરાજમાન થયેલા દેવેન્દ્રનું સ્વચ્છ રત્નમય સિંહાસન ચલાયમાન થયું. તદનંતર અવધિજ્ઞાનથી

દીક્ષામહોત્સવ પ્રસ્તાવ.

(૯૧)

જીનેંદ્રનો માનસિક સંકલ્પ બાણી તત્કાલ ઉભા થઈ સાત આઠ ઢગલાં તેમના સન્મુખ ગમન કરી ભગવાનની સ્તુતિ કરી અને વિચાર કર્યો કે શ્રીસુપાર્શ્વજીનેંદ્ર સાંવત્સરિક દાન આપવા ઇચ્છે છે, માટે બાર માસ સુધી તેમને જોઈએ તેટલી ધનસંપત્તિ પુરી પાડવી એ મહાઈ કાર્ય છે. એમ બાણી તેણે કુબેરને આજ્ઞા કરી કે વાર્ષિક દાનને લાયક પુષ્કળ ધન સુવર્ણ રત્ન વિગેરે સંપત્તિઓથી પ્રભુના ભંડાર પૂર્ણ કરો. આ પ્રમાણે ઈંદ્રની આજ્ઞા સાંભળી તેણે પણ તત્કાલ જીનેંદ્ર ભવનમાં જાલક દેવેા પાસે સુવર્ણાદિકની વૃદ્ધિ કરાવી. ત્યારબાદ ભગવાને પણ ત્રિક, ચત્વર, બબ્બર, શેરી, રાજમાર્ગ વિગેરે દરેક સ્થાનોમાં નિરપેક્ષપણે અનિવારિત બહિર ઘોષણાપૂર્વક દાનની શરૂઆત કરાવી. તેમજ અવિરેક ન થાય તેટલા માટે જેઓ પ્રાર્થનાપૂર્વક ઉંચા હસ્ત કરે છે તે સમસ્ત જનોને નિરંતર સુવર્ણદાન આપવામાં આવે છે. પ્રતિદિવસે એક કરોડ અને આઠ લાખ સોનૈયા અપાય છે. નવીન પ્રગટ થએલા લવલીલતાના ફૂલ સમાન અતિ ઉજ્વલ, સુવર્ણ દાનથી ઉત્પન્ન થએલી સુપાર્શ્વ નરેંદ્રની કીર્તિવડે સર્વ દિશાઓ ભાસવા લાગી. વળી કેટલાક યાચકો દાન લેવા માટે દેશાંતરમાંથી આવે છે, અને અન્ય કેટલાક દાન લઈ ચાલ્યા બાંધ છે. તેથી વારાણસી નગરીની શેરીઓ બહુ વિશાળ છે, છતાં પણ નિર્દયપણે લોકો એક બીજાનાં હૃદય પીસીને મહા કળે ચાલી શકે છે. વળી યાચક જનોને આપવા માટે એક તરફ સુવર્ણના ઢગલા કરાવે છે, એક બાજુએ વસ્ત્રોના થોકડા થયે બાંધ છે, અન્ય બાજુએ હાથી, ઘોડા, રથ વિગેરેના નિવેશ કરાવે છે, એક તરફ વિદેશી જનોને ભોજન માટે વિશાળ ભોજનશાળાઓ કરાવે છે, એ પ્રમાણે દાન નિમિત્તે એક વર્ષ પર્યાંત નિચુકત કરેલા પુરૂષોએ કોઈપણ પ્રતિબંધ રહિત જે દાન આપ્યું, તેનું વર્ણન કરવું પણ અશક્ય છે.

(૯૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પરંતુ એકંદર આપેલા સોનેયાની સંખ્યા ત્રણસો અઠાસી કરોડ અને એંશી લાખ થઈ, અન્યનો તો હિસાબજ નથી. આ પ્રમાણે સાંવત્સરિક દાન આપી સમસ્ત ભુવનવાસી લોકોને સંતુષ્ટ કરી સર્વથા યાચકવૃત્તિનો અભાવ કર્યો. ત્યારબાદ રાજ્યએ મંત્રી, દુર્ગપાલ, સેનાપતિ, કોશાધ્યપતિ અને મુખ્ય નાગરિક લોકો સહિત માંડલિક રાજ્યોને બોલાવી સર્વ સમક્ષ શ્રીશેખર કુમારને સર્વાંગ પોતાનું રાજ્ય સોંપી નીતિ પ્રમાણે પ્રબળનને ઉપદેશ આપ્યો, “ હે દેવાનુપ્રિય ! બંધુઓ ! હવે હું પ્રવૃત્તિ માર્ગ છોડી દીક્ષા ગ્રહણ કરું છું માટે હવેથી આ કુમાર તમ્હારો અધિપતિ છે, તેથી તેની આજ્ઞામાં હમેશાં વર્તવું. ” આ પ્રમાણે અસહ્ય વચન સાંભળી તેઓ વિસ્મિત થયા અને ગદગદ સ્વરે બોલ્યા કે, પ્રભો ! અમારા શ્રવણપુટ જરૂર વજ્રમય છે, અન્યથા આપના વચનરૂપ વજ્રનો પ્રહાર કેમ સહન કરે ? વિગેરે કડ્ડણ વચન બોલી તેઓએ નરેંદ્રનો બહુ આગ્રહ જોઈ મહા કષ્ટે તે વાત કબુલ કરી.

અશ્રુપાતવડે ગંડસ્થલોને મલીન કરતા શ્રી શેખરભૂપતિએ શ્રી જગદ્ગુરૂના ચરણમાંપડી વિનતિ કરી, જગત્પ્રભો ! આપ તો મોહાતીત થઈ સર્વ સ્વીકાર કરો. એમ રાજના ઘણા આગ્રહને લીધે શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુએ દીક્ષામહોત્સવ માન્ય કર્યો. ત્યારબાદ ભૂપતિએ વૈત્રિક જનોને આજ્ઞા આપી કે તરતજ તેઓએ એક હજાર અને આઠ સુવર્ણ કલશ ત્યાં મંગાવ્યા. તેમજ અતિ શુદ્ધ તીર્થજલ, દિવ્ય ઔષધિઓ, કર્પૂરમિશ્ર ચંદન વિગેરે સુગંધિત વિલેપનો જનમજ્જન માટે મંગાવ્યા. તે સમયે ખત્રિશ સુરેંદ્રોનાં સિંહાસન

દીક્ષામહોત્સવ પ્રસ્તાવ.

(૯૩)

કંપ્યાં એટલે અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી જીનેંદ્રનો દીક્ષામહોત્સવ જાણી તેઓ મનોહર વિમાનોમાં આરૂઠ થયા. જેઓનાં નેત્ર વિકસ્વર કમલસંપત્તિને અનુસરે છે, વળી યૌવનના ઉત્કટ વિલાસોવડે અદ્ભુત શોભાને ધારણ કરતા, તેમજ કોટાકોટિ દેવતાઓના પરિવારથી વીંટાએલા અને સુંદરરૂપ સૌભાગ્યથી દેહીપ્યમાન એવા તે સર્વ દેવેંદ્રો નભસ્તલને ગર્ભવતા પટહ, શંખ, કાહલાં, મૃદંગ, તાલ અને ભેરી વિગેરે દિવ્ય વાજીત્રોના ઘોષવડે બ્રહ્માંડને બધિર કરતા જીનેંદ્ર ભગવાનની પાસે આવ્યા, અને ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક જીનવરના ચરણકમલમાં પ્રણામ કરી તેઓ પ્રભુના ચરણન્યાસથી પવિત્ર થયેલા ભવનાંગણમાં વિનયપૂર્વક બેઠા.

અચ્યુતેંદ્રે પોતાના દેવોને આજ્ઞા આપી કે અધુના જીનેં-

દ્રનો દીક્ષામહોત્સવનો સમય છે, માટે

દીક્ષાઅભિષેક. નિષ્કમણ (દીક્ષા) અભિષેકની સમસ્ત સા-

મગ્રી તૈયાર કરો. એ પ્રમાણે ઈંદ્રતું વચન

સાંભળી નમસ્કાર કરી તરતજ દેવતાઓ ત્યાંથી નીકળ્યા. ક્ષીરસાગરના જલથી સંપૂર્ણ ભરેલા સુપ્રશસ્ત સુવર્ણાદિક કલશ, તેમજ સુગંધિત પુષ્પ અને અન્ય ઉચિત સાર વસ્તુઓ લઈ અચ્યુતેંદ્રની પાસે આવ્યા. ત્યારબાદ તે દેવતાઓ સહિત અચ્યુતેંદ્રે જેની અંદર દિવ્યૌષધીઓ નાખેલી છે એવા એક હજાર અને આઠ સુવર્ણાદિક કલશો વડે મંદિર રૂપી મંદરાચલમાં વિરાજમાન થયેલા જીનેંદ્રનો બહુ ભક્તિપૂર્વક અભિષેક કર્યો. એજ પ્રમાણે બાકીના ચંદ્ર અને સૂર્ય પર્યંત સર્વ સુરેંદ્રોએ પણ જીનેંદ્રદીક્ષાઅભિષેક કર્યો, અને પોતપોતાના સ્થાને બેઠા, એટલે શ્રીશેખર ભૂપતિએ દુકૂલાંચલથી મુખકોશ બાંધી સાવધાન થઈ વિનયપૂર્વક તીર્થોદક ભરી પ્રથમ લાવેલા હજારો સુવર્ણાદિક કલશોવડે જીનેંદ્રનો અભિષેક કર્યો. તે પ્રસંગે કેટલાક દેવો પ્રભુના બંને પડખાઓમાં ઉ-

(૯૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

જવલ ચામર વીંછે છે, કેટલાક દેવો સ્વચ્છ કમલપત્રસમાન શ્વેત છત્રો ધરી રહ્યા છે, કેટલાક પ્રભુની આગળ નિર્મળ દર્પણ ધરી રહ્યા છે, કેટલાક તો સર્વ દિશાઓમાં અંધકાર ફેલાવતા અગુરૂ અને કર્પૂર વિગેરે ધૂપોનાં પાત્ર લઈ ઉભા રહ્યા છે, વળી કેટલાક દેવો સુગંધમાં લુપ્થ થએલા ભ્રમરાઓના ગુંબરવ સહિત પંચરંગી યુષ્પોની માલાઓ તૈયાર કરે છે, તેમજ અન્ય દેવતાઓ ભગવાનની સેવામાં હાજર રહ્યા છે. એ પ્રમાણે અભિષેકમહોત્સવ પૂર્ણ થયા બાદ શ્રીશેખર મહીપતિએ ઉત્તરાભિમુખ એક બીજું સિંહાસન સ્થાપન કર્યું, તે ઉપર વિરાજમાન થએલા જીનેંદ્રને શ્વેત અને ખીત રંગના કલશોવડે સ્નાન કરાવીને પૂર્વાભિમુખ સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યા. પછી સુકોમલ ગંધ કાષાય વસ્ત્રોથી સર્વ અંગ લુછી નાંખ્યાં. ત્યારબાદ બહુ સુગંધમય ગોશીર્ષ ચંદનનો શરીરે લેપ કર્યો, સ્ક્રેટિક રત્ન સમાન ઉજ્જવલ બે દેવદૂધ્ય પહેરાવ્યાં, વક્ષસ્થલમાં નવીન અને નિર્મલ મુક્તાફલનો હાર પહેરાવ્યો. તેમજ બન્ને કર્ણોમાં ધારણુ કરેલાં મણિમંડિત કુંડલોની કાંતિથી ગંડસ્થલ વિચિત્ર દ્વીપવા લાગ્યું. અને રત્નમય મુકુટથી વિભૂષિત મસ્તક અનુપમ શોભવા લાગ્યું. એ પ્રમાણે સમસ્ત સંપત્તિયુક્ત શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુના ચરણકમલમાં નમસ્કાર કરી પૃથ્વીપર મસ્તક નમાવી સર્વ સુરાસુરેંદ્રો આશીર્વાદપૂર્વક પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા, હે દેવાધિદેવ ! આપ આ જગત્માં વિજય પ્રવર્તાવો, અનેક કુતીર્થોનો ઉદ્ધાર કરો, મહા મોહમલ્લના માહાત્મ્યને નિર્મૂલ કરો, મિથ્યાત્વનો ઉચ્છેદ કરો, વળી હે ભગવન્ ! મોક્ષમાર્ગનો પ્રકાશ કરો, ઉત્તમ મુનિધર્મની રક્ષા કરો, અને સમસ્ત આંતરિક શત્રુરૂપી સૈન્યનો પરાજય કરો, તેમજ હે નાથ ! જગત્માં અજય્ય એવા કામનો પણુ પરાલવ કરો. એ પ્રમાણે જગદ્ગુરૂની સ્તુતિ કરી પ્રમુદિત હૃદયવડે સુર, અસુર અને માનવ

દીક્ષામહોત્સવ પ્રસ્તાવ.

(૯૫)

ગણુ સહિત સુરેંદ્રોએ પ્રભુની આગળ નાટારંગ કર્યો. ત્યારબાદ પિતાના ભાવિ વિરહના દુઃખથી ઉદ્વિગ્ન થએલા શ્રીશેખર નૃપ-તિએ પોતાના અનુચરોને આજ્ઞા કરી કે જગત્પ્રભુ માટે વિવિધ રચનાયુક્ત મનોરમા નામે મહા શિખિકા જલદી તૈયાર કરો. તેના મધ્ય ભાગમાં પાદપીઠ સહિત મણિમય સિંહાસન સ્થાપન કરો, અને અંદન રસથી પ્રશસ્ત સ્વસ્તિક (સાથીઆ) ની રચના કરો. એ પ્રમાણે સ્વામિનું વચન સાંભળી તેઓએ પણ સર્વ તૈયાર કર્યું. તેટલામાં હર્ષથી ઉદ્ભાસ પામતા સુરાધિપે પોતાના દેવોને જણાવ્યું. ભો ભો ! દેવો ! મૌક્રિક માલાઓથી વિરાજીત, અમૂલ્ય મણિખંડથી વિભૂષિત, સહસ્ર પુરૂષોએ વહન કરવા લાયક અને ક્રાંતિમાં મનોરમા સમાન એવી એક શિખિકા (પાલખી) રચીને મનોરમા મહા શિખિકાની અંદર સ્થાપન કરો. દેવોએ પણ ઈંદ્રની આજ્ઞા મુજબ સંતુષ્ટ થઈ સમસ્ત કાર્ય સંપાદન કર્યું.

સમગ્ર અલંકારોથી વિભૂષિત અને કર્યું છે છકું તપ જેમણે એવા શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુની આગળ દીક્ષાવરઘોડો. સુરેંદ્રોએ વિનતિ કરી એટલે પોતે સિંહાસન પરથી ઉભા થઈ મહા શિખિકાની પ્રદક્ષિણા કરી અંદર પ્રવેશ કર્યો અને તેના મધ્યમાં રહેલા પૂર્વાભિમુખ મણિમય સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન થયા. ત્યાર બાદ ધાત્રી (ધાવ) માતા પણ તેમની વામ બાજુએ બેઠી, તેમજ પવિત્ર થઈ ઉત્તમ નેપથ્ય ધારણ કરી કુલમહત્તરા (વૃદ્ધા) હંસ લક્ષણ શાટક (સાડી) પહેરી દક્ષિણ બાજુએ ભદ્રાસન ઉપર બેઠી. પ્રભુની પશ્ચિમ દિશાએ બીજી એક શ્રેષ્ઠ તરૂણી સ્વેત છત્ર ધારણ કરી ઉભી રહી છે. ઈશાન કોણમાં કોઈક અન્ય વિલાસિની ઐરાવત હસ્તિની સુંદ સમાન નાળચાવાળો ભૂંગાર

(૯૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

(કલશ) ગ્રહણ કરી ઉભી છે. અગ્નિકોણમાં એક સુંદરી પ્રમોદ-પૂર્વક હસ્તકમળમાં વીંજણો લઈ ઉભી છે, તેમજ પૃથ્વિ ભાગમાં ચંદ્ર સમાન ઉજ્જવળ અને વૈદુર્ય રત્નોથી જડિત છે દંડ જેમના એવાં સુંદર છત્રો ધરી કેટલાક દેવેન્દ્રો ઉભા છે. વળી મહાશિબિકાના બંને પડખાઓમાં ઉભા રહેલા સુધર્મેન્દ્ર અને ઇશાનેન્દ્ર શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુને સ્વચ્છ ચામરો વીંજે છે. તેટલામાં શ્રીશેખર-નરેન્દ્રની આજ્ઞા થવાથી જેઓએ સ્વચ્છ વસ્ત્ર પહેર્યાં છે, તેમજ એક સરખી ઉમ્મરવાળા, પ્રવરરૂપ સૌભાગ્યથી વિભૂષિત, અંગો-પાંગથી અક્ષત, અતિ બલવાન તેમજ સ્વકર્તવ્ય જેમણે સિદ્ધ કર્યું છે અને રોમાંચિત છે અંગ જેમનાં એવા હજાર પુરૂષો મહાશિબિકા વહન કરી ત્યાંથી નીકળ્યા. માર્ગમાં ચાલતાં મહા શિબિકાની બન્ને બાજુએ મહોટા આનંદ સાથે સૌધર્મેન્દ્ર અને ઇશાનેન્દ્ર બંને જણ દક્ષિણ તથા ઉત્તર બાહુ પકડીને ચાલે છે. વળી શિબિકાના દક્ષિણ અને ઉત્તર નીચેના બાહુ ચમર અને બલિ નામે અસુરેન્દ્રો વહન કરે છે તેમજ અવશિષ્ટ ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષક અને વૈમાનિક દેવો અનુકૂળતા પ્રમાણે શિબિકા ઉપાડે છે. અહીં બહુ વર્ણન શું કરવું? રોમાંચિત થયાં છે ગાત્ર જેમનાં એવા નરેન્દ્રોએ પ્રથમ શિબિકા ઉપાડી. ત્યારબાદ અસુરેન્દ્ર, સુરેન્દ્ર અને નાગેન્દ્રો વહન કરે છે. જીનેન્દ્રપ્રભુ ભવનમાંથી બહાર નીકળ્યા ત્યારે ગમનાગમન કરતા ચતુર્વિધ દેવતાઓના સમૂહોવડે સિદ્ધાર્થ (સર્ષપ), આમ્ર, ચંપક, કેશર, કણ્ઠેર અને કુરબક વૃક્ષોનું વન જેમ તેઓના કુસુમોથી શોભે તેમ ગગનાંગણ પણ શોભવા લાગ્યું. મનુષ્યો મહાન્ પટહ, ભેરી, ઝલ્હરી, ડુંડભિ અને શંખ વિગેરે વાજાંત્રો વગાડવા લાગ્યા, તેમજ આકાશમાં પણ દિવ્ય વાજાંત્ર વાગવા લાગ્યાં. આ પ્રમાણે જગત્પ્રભુએ પ્રયાણ કર્યું એટલે સ્વસ્તિકાદિક અષ્ટમંગળ અનુક્રમે

તીર્થંકર દીક્ષા પ્રસ્તાવ.

(૯૭)

તેમની આગળ ચાલવા લાગ્યા. તેઓની પાછળ પૂર્ણ કલશ, ભુંગાર, પતાકાઓ, લંબાયમાન કુરંટ વૃક્ષના પુષ્પોની માલાવાળું દિવ્ય છત્ર, વિશુદ્ધ મણિમય પાદપીઠ સહિત વિશાલ સિંહાસન, તેમજ ઉભય પાદુકા ગ્રહણ કરી એક પુરૂષ આગળ ચાલે છે. ત્યાર-બાદ સૂર્યના અશ્વ સમાન તેજસ્વી, સુવર્ણમય લગામોથી સુશોભિત અને દક્ષ પુરૂષોએ કીડા પૂર્વક ચલાવેલા એકસો અને આઠ ઉત્તમ જાતિના ઘોડાઓ, તેમજ મનોહર છે સાત અંગ જેમનાં એવા એકસો ને આઠ મદોન્મત્ત હસ્તિઓ માવ-તોની પ્રેરણાથી ચાલે છે. ત્યારબાદ અશ્વ જોડેલા એકસો ને આઠ રથ અને દરેક રથ સાથે આયુધધારી એકસો આઠ સુભટો ચાલે છે. તત્ પશ્ચાત્ રથ, હાથી અને અશ્વોપર આરૂઠ થએલા સૈનિકો ઘણા વેગથી ચાલે છે. વળી ઉંચાઈમાં આકાશને માપતો હોયને શું ? એવો અતિ ચંચલ મહેંદ્રધ્વજ દેવોએ ઉપાડેલો છે, તદનંતર દંડધારી પુરૂષો, મુંડાઓ, હાસ્ય કરાવનાર ખડગી પુરૂષો, ગાનતાન કરનાર, વાણ્ત્રીઓ, નર્તક, પ્રશંસા કરનાર, જ્યજ્ય નાદ કરનાર, તેમજ હજારો માંગ-લિક શબ્દોના ઉચ્ચાર કરતા અને પ્રભુના ગુણોની સ્તુતિ કરતા સર્વ જનો જલદી ચાલવા લાગ્યા. વળી પોતપોતાનાં વાહનોપર આરૂઠ થઈ સેનાપતિ, મંત્રી, મહોટા ક્ષત્રિય અને શેઠીઆઓ પણ આગળ ચાલ્યા; શુદ્ધ વસ્ત્ર જેમણે પહેરેલાં છે અને શ્વેત ચામરોથી વીંઝાતા એવા શ્રીશેખર નરેંદ્ર ગંધહસ્તિ ઉપર બેસી પ્રભુની પાછળ ચાલવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે બીજા અનેક દેવ અને મનુષ્યો પ્રભુની પાછળ ચાલવા લાગ્યા. પ્રભુનું શરીર ઉંચાઈમાં ખસો ધનુષ પ્રમાણ અને સમચતુરસ્ર સરથાન, વજ્ર રૂષભનારાચ (સંઘચણ) યુક્ત છે. વળી પૌરાંગનાઓ પ્રભુનાં દર્શન કરી પોતાનાં

(૯૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વિશાલ નેત્રાનું સાર્થકપણું માનવા લાગી. ઘણા આનંદથી સમગ્ર દેવતાઓ જ્યજ્ય શબ્દોનો ઉચ્ચાર કરવા લાગ્યા. લોજન પાન વિગેરેનો ત્યાગ કરી દર્શનાભિલાષી પૌરજનો પ્રાસાદ ઉપર આરૂઠ થઈ પુષ્પોથી પ્રભુને વધાવવા લાગ્યા. બંદીજનો સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. તે પ્રસંગે જરૂર આ સંસાર અસાર છે, કારણ કે આવા મહાન્ પુરૂષો પણ તેનો ત્યાગ કરે છે એ પ્રમાણે સુર, અસુર અને નરેન્દ્રોના હૃદયમાં વિશુદ્ધ ભાવના ઉત્પન્ન થઈ. પોતાના આત્માને શોચતી વારાંગનાઓ મંગલાચરણ પૂર્વક મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરવા લાગી. વળી એક તરફ શ્રીશેખર વિગેરે ક્ષત્રિઓ અને ખીજી તરફ સોમા પ્રમુખ અંત:પુરની સ્ત્રીઓથી પરિવૃત્ત શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ અનુક્રમે સહસ્ત્રાચ્રવન ઉદ્યાનની સમીપે જઈ પહોંચ્યા. ઉછળતા કોયલના મધુર નાદવડે જાણે સ્વાગત શબ્દોનો ઉચ્ચાર કરતો હોયને શું ? પવનથી હાલતા અશોક વૃક્ષના નવપલ્લવરૂપી હસ્તવડે નૃત્ય કરતો હોયને શું ? નાના પ્રકારના પક્ષિગણોના વિશાળ શબ્દોવડે ગાયન કરતો હોયને શું ? મૃદુ પવનને લીધે નમી ગએલા વૃક્ષોનાં શિખરરૂપી મસ્તકોવડે પ્રણામ કરતો હોયને શું ? વિકસ્વર વિશુદ્ધ પુષ્પોવડે હાસ્ય કરતો હોયને શું ? પ્રકુલ્લ પુષ્પોમાંથી ઝરતા મકરંદ-રસવડે આનંદાશ્રુને વહન કરતો હોયને શું ? સુગંધમય પવનવડે અતિશય સુવાસવાળા ધૂપને ફેલાવતો હોયને શું ? પવનથી કંપાયમાન વૃક્ષો ઉપરથી ખરતાં પુષ્પોવડે જાણે પ્રભુને અર્ધ પ્રદાન કરતો હોયને શું ? મયૂરોના ધ્વનિવડે કુશળ વૃત્તાંત પુછતો હોયને શું ? એવા તે ઉદ્યાનમાં પ્રવેશ કરી શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ મહાન્ અશોકતરૂની શીતળ છાયામાં સુરેન્દ્રના હસ્તનું અવલંબન લઈ મહાશિબિકામાંથી નીચે ઉતર્યા. ત્યારબાદ પ્રભુએ સિદ્ધોને નમસ્કાર કરી આભરણ પુષ્પ અને વસ્ત્રો ઉતારી નાખ્યાં. ઈંદ્ર મહારાજે પોતાના હસ્તમાં લઈ તે સર્વ

તીર્થંકર દીક્ષા પ્રસ્તાવ.

(૯૯)

શ્રીશેખર નરેંદ્રને આખ્યાં, પછી ઇંદ્રે બહુ હર્ષ પૂર્વક પોતાના સેનાપતિને આજ્ઞા આપી એટલે તરત જ તેણે દિવ્ય વાદ્ય વાગતાં બંધ કરાવ્યાં.

મુક્તાકલ સમાન સ્થૂલ એવાં અશ્રુ બિંદુઓને વહન કરતી કુલવૃદ્ધા ગદ્ગદ કંઠે બોલી, દેવાધિદેવ ? ત્રણે કુલમહત્તરા. લોકમાં કાશ્યપ ગોત્ર બહુ પવિત્ર ગણાય છે, તેમાં આપ ઉત્પન્ન થયા છો. સુપ્રતિષ્ઠ નરેંદ્રના નિર્મલ કુલરૂપી ક્ષીરસાગરમાં આપ કદપવૃક્ષ સમાન છો, વળી બન્ને પક્ષથી વિશુદ્ધ એવી પૃથિવી દેવીની કુક્ષિમાંથી તમે પ્રગટ થયા છો. તેમજ શારદ્યંદ્રની કાંતિસમાન નિર્મલ યશવટે અખંડ ભૂમંડલ આપે ઉન્નવલ કચું છે. અને અપરિમિત દિવ્યરૂપ, લાવણ્ય તથા સૌભાગ્ય ગુણોથી આપનો દેહ પરિપૂર્ણ શોભે છે. માટે કોઈપણ એવી રીતનો પ્રયત્ન કરો કે જેથી આપ જલદી શિવ સુખ પામો. એ પ્રમાણે કુલવૃદ્ધાનું વચન સાંભળી શ્રીસુપાર્શ્વ ભગવાન પોતાની બન્ને મુઠિવડે કેશકલાપને ઉખેડવાનો પ્રારંભ કરે છે તેટલામાં ગુરૂ ભક્તિથી કિંચિત નમ્ર થઈ ઇંદ્રે જીનેશ્વરના કરતલમાં રહેલા કેશ વજ્રવડે છેદી પોતાના દેવહૃદયના છેડે ખાંધી લીધા. એવી રીતે લોચક્રિયા પૂર્ણ થયા બાદ જીનવરની આજ્ઞા લઈ ઈર્જનના હૃદય સમાન કુટિલ અને શ્યામ એવા તે સમસ્ત કેશ ક્ષીર સાગરમાં નાખ્યા.

જ્યેષ્ઠ સુદી ત્રયોદશીના દિવસે અપરાન્હ સમયે શ્રીસુપાર્શ્વ ભગવાને પોતે જ સિદ્ધોને નમસ્કાર ચારિત્રસ્વીકાર. કરી અભિગ્રહ ધારણ કર્યો, કે આજથી આરંભી સર્વ સાવધ કાર્યનો મહારે ત્યાગ છે, એ પ્રમાણે નિરવધ ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. તે સમયે આકાશ અને ભૂમિ ઉપર રહેલા દેવેંદ્ર, માનવ, વિદ્યાધર અને કિંનરોના ગણોએ

(૧૦૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જીનેંદ્રની ઉપર પવિત્ર સુગંધમાં લુબ્ધ થએલા ભ્રમરાઓના સમૂહથી વિચિત્ર થએલું અને સમસ્ત આકાશ મંડલને પિળાશપર કરતું એવું સુગંધિત વાસચૂર્ણ વરસાવ્યું. તેમજ દેવહંદુભિ, પટહ, ઠક્કા, મૃદંગ અને ભેરી વિગેરે વિવિધ વાદ્યોની ગર્જના કરી, વળી બ્રહ્માંડને બધિર કરતો જ્યજ્ય ધ્વનિ પ્રગટ થયો. ત્યારબાદ જીનવરે બાહ્ય અને આંતરિક સમસ્ત પરિગ્રહનો ત્યાગ કર્યો, એટલે સુરાધિપતિએ પ્રભુના વામબલા ઉપર દેવદૃષ્ય વસ્ત્ર સ્થાપન કર્યું, પછી જીનેંદ્ર ભગવાને અઠાર હજાર શીલાંગરથનો ભાર વહન કરે છે તેમને સહાય કરવાને માટે જેમ મનઃપર્યવ જ્ઞાન પ્રગટ થયું. તે સમયે સામંત, મંત્રી, માંડલિક, પૌરજન અને હજારો મિત્રોએ એક સાથે નમસ્કાર કરી વિનતિ કરી કે હે જગત્ પૂજ્ય? જેવી રીતે અમોએ આલોકમાં આજ સુધી આપના પ્રસાદથી અનુપમ સુખ ભોગવ્યું તેવી જ રીતે પરલોકમાં પણ આપની ચરણ સેવાથી શાશ્વત સુખ મેળવવા અમે ઇચ્છીએ છીએ. એમ કહી વૈરાગ્યવંત એવા તે ધીરપુરૂષોએ પંચમુષ્ટિ લોચ પોતાની મેળે જ કર્યો, અને તે સર્વને દેવતાઓએ મુનિવેષ આપ્યો. ત્યારબાદ તેમની પ્રશંસામાં તત્પર થએલા દેવોએ સમસ્ત દ્વિગ્મંડલ શબ્દમય કર્યું, વળી અતિ વિસ્મય પામેલા શ્રીશેખર રાજાએ ઘણા હર્ષને લીધે રૂદ્ધકંઠે તેઓની સમક્ષ કહ્યું કે, હે મહાનુભાવો? આપે કીર્તિવડે સમસ્ત જગત્ ઉજવલ કર્યું, તેમજ ભવબ્રમણ સંબંધિ દુઃખોને જલાંજલિ આપી અને દુઃખે ઉલ્લંઘન કરવા લાયક કામશાસનનો તમોએ કીડામાત્રમાં ત્યાગ કર્યો. એ પ્રમાણે શ્રીશેખર નરેશ્વર સ્તુતિ કરી વિરામ પામ્યા. ત્યારબાદ સર્વે સુરેંદ્રો પોતાના પરિવાર સહિત ત્યાંથી નીકળી નંદીશ્વરની યાત્રા કરી સ્વર્ગસ્થાનમાં ગયા. શ્રીશેખર રાજા પણ પોતાની માતા સહિત બહુ ભક્તિવડે તીર્થંકર અને મુનિઓના ચરણ કમલમાં નમ-

તીર્થંકર દીક્ષા પ્રસ્તાવ.

(૧૦૧)

સ્કાર કરી ઉભા થયા. મહારા પિતાશ્રી સુરાસુરેન્દ્રોને પૂજ્ય છે તેથી પ્રમોદયુક્ત અને તેમણે રાજ્ય તથા દેશનો ત્યાગ કરી અરણ્ય વાસ સ્વીકાર્યો એથી શોકાતુર થએલા એવા શ્રીશેખર રાજાએ પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. વળી હુઃસહ એવા પોતાના પ્રિયપતિના વિરહને લીધે બહુ શોકાતુર થયેલાં સોમાદેવીને પોતાના સ્થાનમાં લઈ ગયા બાદ મહાકષ્ટે શાંત કર્યાં.

इतिश्रीसुपार्श्वजिनचरित्रे जन्मनिष्क्रमणाभिधानकल्याण-
कथनप्रतिबद्धद्वितीयप्रस्तावः समाप्तः ॥

હે ભવ્ય પ્રાણિઓ ? એ પ્રમાણે સંસાર તારક એવું ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા બાદ સમસ્ત પ્રાણિઓના હિત-
જીનેંદ્ર પારણું. કારક અને ચાર જ્ઞાનના ધારક શ્રીસુપાર્શ્વ-
નાથ જીનેંદ્ર મેરૂશિખરની માફક નિશ્ચલ થઈ કાયોત્સર્ગે રહ્યા. અને ભવ્ય પ્રાણીરૂપી ચક્રોર પક્ષીઓને આનંદ આપવામાં ચંદ્ર સમાન જીન પરમાત્માં શાંતમૂર્તિવાળા મુનિમંડલ સહિત તે દિવસે ત્યાં રહ્યા. ત્યારબાદ બીજે દીવસે ભગવાન મદ્દો-
ન્મત્ત ઐરાવત હસ્તિની માફક મંદ ગતિ કરતા પારણા માટે પા-
ટલિખંડ નગરમાં ગયા, ત્યાં મધુકરવૃત્તિને અનુસરતા જીનેંદ્ર પ્રભુ મહેંદ્ર શેઠના ઘર આગળ ગયા. પ્રભુને આવતાજોઈ મહેંદ્ર શેઠ પણ હર્ષભરથી રોમાંચિત થઈ એકદમ ઉભા થઈ પ્રભુના સહામા ગયા અને નમસ્કાર કરી બહુ આનંદને લીધે ખેસી ગયો છે સ્વર જેમનો એવા. તે શેઠ વિનંતિ કરવા લાગ્યા. હે જીનેંદ્ર ? હુ મેશાં પરિપક્વ અને મધુર ફલદાયક એવા પારિજાત (કલ્પવૃક્ષ) ની માફક ચિર-કાલથી સંચિત કરેલાં મહારાં અપૂર્વ પુણ્ય આજે સફલ થયાં, જેથી આપના પવિત્ર ચરણ કમલના સ્પર્શથી અતિ રમણીય આ

(૧૦૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મહાર્જુન ભવન જરૂર હવે દેવતાઓને વંદનીય થયું. હે ત્રિલોક-
બંધો ? આપના મુખારવિંદમાં રહેલા લાવણ્ય રસનું જેઓ
વિકસ્વર નેત્રપુટવડે પાન કરે છે, તેઓ ત્રણે લોકની સંપત્તિના
શણુગાર પાત્ર બને છે. વળી હે દેવ ? દ્રવ્ય અને ભાવ એમ બન્ને
પ્રકારે સફલ એવું આપનું દર્શન સર્વત્ર કીર્તિને વિસ્તારે છે, સંપ-
ત્તિઓને વધારે છે, તેમજ પાપ રાશિને નિર્મૂળ કરે છે. અહો ? ઉભય-
થા પણ મોહનિવર્તક એવા આપના દર્શનથી સિદ્ધ ન થાય તેવી
કોઈ પણ વસ્તુ આ દુનિયામાં નથી, હે પ્રભો ! ભૂતલને શાંત કરનારૂં,
અકાલ વૃષ્ટિ સમાન અચિંતિત આપનું આગમન સંતાપને દૂર
કરે છે. પરમ યોગેશ્વરો પણ ધ્યાનચક્ષુથી મહાકષ્ટે જેમનાં દર્શન
કરે છે, તેજ આપ પરમાત્મસ્વરૂપ મહારી દૃષ્ટિગોચર થયા. લો-
ગોને સર્પની માફક, ધન સંપત્તિને મૃત્યુની માફક અને કમલને
પણ મળ સમાન ત્યાગ કરતા એવા આપના સરખા સંસાર ત્યાગી
મહાત્માઓ ભાગ્યોદય વિના કોના ઘેર આવે ? એ પ્રમાણે પ્રમોદ-
સહિત જીનેંદ્રની સ્તુતિ કરી બહુમાન પરાયણ ધર્મ શેઠ પોતાની
સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યા. હે મુગાક્ષિ ! આ જગતમાં ભાગ્યશાળી તુંજ
છે. કારણકે ચરાચર પ્રાણિઓના અકૃત્રિમ બંધુ સમાન, જગતના
એક અધિપતિ આ જીનેંદ્ર ભગવાન ઉત્તમ દાનપાત્ર તરીકે જે
તહને પ્રાપ્ત થયા, માટે શુદ્ધ દ્રવ્યવડે એમને પારણું કરાવીને
ગંભીર ભવ સમુદ્રને માત્ર ગોબ્પહની માફક ઉલ્લંઘન કરવાનો આ
સમય છે. એ પ્રમાણે પોતાના પતિનાં વચન સાંભળી રોમાંચ ધાર-
ણ કરતી અને પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતી શેઠાણીએ પ્રમોદ
પૂર્વક ભક્તિવડે ઘી' સાકર સહિત સુંદર પરમાન્નથી ભરેલો
સોનાનો થાળ જીનેંદ્રની આગળ ધર્યો, ત્યારે ભગવાને દ્રવ્યાદિક
પદાર્થોમાં સમ્યગ્ ઉપયોગથી જોયું તો તે શુદ્ધાન્ન સર્વ ગુણોથી
વિશુદ્ધ બાણી પોતાના કરસંપુટમાં ગ્રહણ કર્યું. તે સમયે ડુંડભિના

તીર્થંકરનું પ્રથમ પારણું.

(૧૦૩)

નાદથી દિગ્મંડલ ગર્જવતા દેવોએ અહો ? ‘ આ દાન અહ્યુત પ્રકારનું થયું એ પ્રમાણે હુર્ષથી આકાશમાં ઉદ્ઘોષ કર્યો. તેમજ તેઓએ મહેંદ્ર શ્રેષ્ઠિના મંદિરમાં સાડાખાર કરોડ સોનૈયાની તથા સુગંધિત જલ અને પંચરંગી પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી. ત્યારબાદ તેઓ બોલ્યા આહે ? શક્તિ, અહો ? ભક્તિ, અહો ? સુપાત્ર આગમન, આવો હુર્લભ યોગ ક્યાંથી બને ? વળી હે મહેંદ્ર ? આ લોકમાં ધન્યવાન અને પુણ્યભાજન તમેજ છે. આ ભવસાગરમાં જીવોને મનુષ્ય ભવ બહુ હુર્લભ છે. તેમાં પણ સમર્થ પુરૂષાર્થને સિદ્ધ કરનાર એવું ઉત્તમ પુરૂષપણું તો ઘણુંજ હુર્લભ છે. અને તેમાં વૈભવ એ સારામાં સારો મુખ્ય સાર ગણાય છે. જેના વિના અનેક વિશુદ્ધ ગુણો લોકમાં પવનથી ઉડતા શાદમઘ્વીના તૂલની લીલાને વહન કરે છે. વળી તે ધનમાં લુપ્થ થએલા મુગ્ધ અને કૃપણ પુરૂષો મહા દુઃખે તેને મેઘવીને પણ દાન બુદ્ધિ રહિત થયા છતાં તે સંપત્તિને ઈક્ષુ (શેલડી)ના પુષ્પની માફક વિફલ કરે છે. કદાચિત્ મનુષ્યોને દાનબુદ્ધિ હોય, પરંતુ જે ગુણવાન શુભ પાત્રની પ્રાપ્તિ ન થાય તો તે ક્ષારભૂમિમાં વૃષ્ટિની માફક નિષ્ફળજ થાય છે. હુર્ગતિમાં પડતા પોતાના અને પરના આત્માનું જે રક્ષણ કરે તે યથાર્થ પાત્ર ગણાય, વળી તે પાત્ર ત્રણ પ્રકારે સિદ્ધાન્તમાં બતાવેલ છે, તદ્વથા-

ચારિત્તનાણદંસણ,—સંજુત્તં હવઈ ઉત્તમં પત્તં ।

દોહિં ચ મજ્જમં તહ, જહન્નમેગેણ નાયવ્વં ॥ ૧ ॥

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર યુક્ત જે હોય તે ઉત્તમ પાત્ર, જ્ઞાન અને દર્શન સંપન્ન હોય તે મધ્યમ અને કેવળ દર્શનયુક્ત હોય તે જઘન્ય ગણાય છે. માટે હે મહેંદ્ર ! આ સંસાર સાગરમાં યાનપાત્ર સમાન ઉત્તમપાત્ર જીનેશ્વર ભગવાનજ છે અને તે ત્હારા પુણ્ય બળથી જ ત્હારે ત્યાં પધાર્યા છે. ઈત્યાદિક યથાર્થ વચનો-

(૧૦૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

થી મહેંદ્ર શ્રેષ્ઠિની પ્રશંસા કરી જીનેંદ્રને નમસ્કાર કરી દેવતાઓ પોતાના સ્થાનમાં ગયા. ત્યારબાદ જીનેંદ્ર ભગવાન ત્યાં ઉભારહી-નેજ પોતાના પાણીતળમાં રહેલું તે શુદ્ધ અન્ન વાપરી ગયા. પરંતુ લોકો તેને જોઈ શકતા નથી, સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું છે કે—

परमाइसयजुयाणं, हवंति तित्थेसराणसयकालं ।

आहारानीहारा, अद्दिस्सा चम्मचकूखूणं ॥ ૧ ॥

સદાકાલ પરમ અતિશયેથી યુક્ત તીર્થકરોના આહાર તથા નિહાર ચર્મ ચક્ષુવાળા પ્રાણીઓ દેખી શકતા નથી. વળી પોતાનાં કર્મ ક્ષીણ કરવામાં ઉદ્યુક્ત થયેલા અન્ય મુનિવરોએ પણ વિધિ પ્રમાણે મળેલી ભિક્ષાથી પારણું કર્યું.

સર્વથા પરિશ્રદ્ધના ત્યાગી, મિત્ર અને શત્રુઓને સમાન દૃષ્ટિએ અવલોકતા, નાના પ્રકારના અભિ-
પ્રભુનો વિહાર. ગ્રહો ધારણ કરતા ભગવાન પણ આમ, આકર, નગરાદિકમાં વિહાર કરવા લાગ્યા.
કોઈક સ્થલમાં સ્થિરચિત્તે સમસ્ત ઇંદ્રિઓને સ્વાધીન કરી શુદ્ધ ધ્યાનાગ્નિવડે સમગ્ર પાપરૂપી વનને ખાળી નાખે છે. કોઈક સ્થલે લકુટાસન, ગરુડાસન વિગેરે સ્થિતિ કરવાવડે જગત્ પ્રભુ ખુદલા પ્રકાશમાં પણ લોકોને પાષણની મૂર્તિની શંકા પ્રગટ કરે છે. વળી કોઈક ઠેકાણે નવીન અને શ્યામ એવા કમલોના વનની માફક પોતે હિમવડે બળતા છતાં પણ નિશ્ચલ દેહે પોતાના ધ્યાનરૂપી મહા સરોવરમાંથી કિંચિત્ માત્ર પણ ચલાયમાન થતા નથી. ભુજરૂપી પરિઘનું જેમણે અવલંબન કર્યું છે એવા જગત્ પ્રભુ સૂર્ય સમાન તેજસ્વી એવા તપરૂપી અગ્નિવડે બાહ્ય અને આંતરિક દેહ-મલની શુદ્ધિ કરે છે. તેમજ ષષ્ઠ, અષ્ટમ, દશમ, દ્વાદશાદિ, માસાર્ધ, માસક્ષપણાદિ અને ભદ્ર, મહાભદ્ર વિગેરે ઉચ્ચ તપશ્ચર્યાઓ કરે છે. વળી ખાવીશ પરીષદ સહન કરવામાં બહુ શક્તિમાન એવા પ્રભુએ

તીર્થંકર વિહાર પ્રસ્તાવ.

(૧૦૫)

મોહમલ્લનો મહિમા સર્વથા ખંડિત કર્યો. તેમજ દૃઢ અને વિષમ સ્નેહરૂપી શૃંખલાને ક્ષણમાત્રમાં તોડી નાખી મદરૂપી સુભટનો સંચાર સર્વથા અટકાવ્યો. તેવીજ રીતે પોતાના પાદારવિન્દના પવિત્ર પરમાણુઓવડે સમસ્ત મહીતલને શુદ્ધ કરતા, અશેષ આંતરિક શત્રુરૂપી સૈન્યબલનો ઉચ્છેદ કરતા, વારંવાર શુદ્ધ ભાવનાઓવડે આત્મધ્યાન કરતા, કર્મમલથી મલિન થયેલા આત્માને શાંતિરૂપ જગવડે નિર્મલ કરતા, અને ગંભીર સંસાર સાગરને બનુ (ઢીંચણ) પ્રમાણુ બાણુતા એવા જીનેંદ્ર ભગવાને સર્વ સાવધ કર્યોનો ત્યાગ કરી છદ્મસ્થ દશામાં નવમાસ વ્યતીત કર્યા.

એ પ્રમાણે દેશ વિદેશમાં વિહાર કરી અન્યદા પોતાની જન્મભૂમિને પવિત્ર કરવામાં ઉત્સુક થયા કેવલજ્ઞાન. હોય ને શું ? એવા શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ વારાણસી નગરીની ઇશાન કોણમાં રહેલા સહ-

સામ્ર વનમાં પધાર્યા. જેની અંદર વિકસ્વર નવીન પલ્લવોથી લાલ દીપતી છે શાખાઓ જેની, વળી મનોહર સુમનસ (દેવ=પુષ્પો) ના સમૂહથી સુશોભિત દેવપુરી સમાન અને બહુપાત્ર (પત્ર) (પ્રધાનાદિ=પત્રો) ની શ્રેણીવડે વિભૂષિત છે ભૂમિ પ્રદેશ જેનો એવા નરેંદ્રને અનુસરતા શિરીષ વૃક્ષની નીચે પ્રભુએ વાસ કર્યો. ત્યારબાદ અનુત્તર પ્રભાવવાળાં, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રવડે તેમજ આલય, વિહાર, માર્દવ, આર્જવ અને લઘુતા છે મુખ્ય જેની અંદર એવા અકિંચનતા, સત્ય, ત્રણ ગુણિ, મુક્તિ અને ક્ષમા વિગેરે આચારોવડે વારંવાર સમ્યક્ પ્રકારે આત્મભાવના કરતા, યથાસ્થિત ભાવવાળી ભાવનાથી ભાવિત છે હૃદય જેમનું અને દયાના મહાસાગર, સમસ્ત જીવોને આત્મસમાન અવલોકતા, બાહ્ય વિશ્લેષથી વિમુક્ત, ઈદ્રિયોની સાથે સમાધિવડે મનની ઐક્યતા કરીને તત્ત્વમાં લીન થયેલા, વળી આકાશની માફક નિર્લેપ, મેરૂ સમાન

(૧૦૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

નિશ્ચલ, પવનની માફક સર્વત્ર પ્રતિબંધ રહિત, તેમજ શુકલ ધ્યાનરૂપી અગ્નિવડે સમસ્ત ઘનઘાતિ કર્મરૂપી વનને દહન કરતા, પવનના અભાવને લીધે સ્થિર રહેલા સાગરની લીલાને વહન કરતા અને શુકલ ધ્યાનના છેલ્લા ણે ભેદ નહીં પામેલા એવા જગત્ સ્વામી શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુને ક્ષાલ્પગુણ કૃષ્ણ પક્ષીના દિવસે પૂર્વાનહ કાલમાં તુલારાશિનો ચંદ્ર અને ઉત્તમ મુહૂર્ત પ્રવૃત્ત થયે છતે નિર્બાધ, અનંત, પરિપૂર્ણ, નિરાવર્ણ, ભૂત ભવિચ્ચ અને વર્તમાન ભાવોને અવલોકવામાં નેત્ર સમાન તેમજ લોકાલોકને પ્રકાશ કરનાર એવું કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું.

તે સમયે પોતાનું આસન કંપવાથી અવધિજ્ઞાનવડે ઈંદ્રે બ્રહ્મયું કે જીનેંદ્ર ભગવાનને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું તેથી તે ઉભો થઈ સાત આઠ ડગલાં પ્રભુની સન્મુખ ગમન કરી ભકિતભાવથી નમી ગએલા મસ્તકવડે ભગવાન શ્રી સુપાર્શ્વ તીર્થંકરને નમસ્કાર કરીને ઈંદ્રે પોતાના સેનાપતિને આજ્ઞા કરી કે હે ભદ્ર ? જલદી સૌધર્મ સભામાં જઈને શાશ્વતી ઘંટા વગડાવો, તેમજ ત્રણ વાર ઘોષણા કરાવી જાહેર કરાવો કે ભરતક્ષેત્રમાં સાતમા જીનેંદ્રને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે. તેથી ત્યાં ઈંદ્રને જવાનું છે માટે હે દેવો ? પોતપોતાના પરિવાર સહિત જલદી અહીં આવો. આ પ્રમાણે ઈંદ્રની આજ્ઞા શ્રદ્ધા કરીને સેનાપતિ તત્કાલ સૌધર્મ સભામાં ગયો અને શાશ્વતી ઘંટા વગડાવી. જેના ગંભીર મહાનાદના આસ્ફાલન થી મહાન્ પ્રતિધ્વનિ ઉછળી ઉઠ્યો અને તે પ્રતિધ્વનિના ઘોષથી સમસ્ત સુરઘંટાઓનો મહાનાદ થયો. અને તે ભારે રણકારને લીધે દેવોનાં ચતુર્વિધ વાહવાગવા લાગ્યાં, તેથી ગાંધર્વોનો ગીતનાદ પ્રાયઃ વિછિન્ન થઈ ગયો. તેમજ નાદનો ભંગ થવાથી તાલ અને લયનો વિવેક સર્વથા નષ્ટ થયો. તેથી અપ્સ-

તીર્થંકર કેવલજ્ઞાન અને સમવસરણુ.

(૧૦૭)

રાઓનું નૃત્ય પણ વિખરાઈ ગયું અને અપ્સરાઓનો કલકલ ધ્વનિ સર્વ દિશાઓમાં ફેલાઈ ગયો. એ પ્રમાણે સમગ્ર દેવલોકમાં તેમજ સુરેન્દ્રભવનમાં અહો ? અચિંત્ય આ શું છે ? એ પ્રમાણે મહાન્ કોલાહલ પ્રસરી ગયો. ક્ષણમાત્રમાં તે નાદ શાંત થયો એટલે સેનાપતિએ દેવતાઓને જણાવ્યું કે જીનેન્દ્રને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે. તેમના મહોત્સવ માટે સુરપતિએ આજ્ઞા કરી છે. એમ કહી સર્વ વૃત્તાંત સંભળાવ્યું, એટલે તેઓ તત્કાલ પોતાના પરિવાર સહિત પોતપોતાના વિમાનોમાં બેસી ઈંદ્ર સાથે ચાલ્યા. ઉત્કૃષ્ટ આનંદથી વ્યાપ્ત, જ્ય જ્ય શબ્દોથી પૂરાયેલું, વિવિધ વિમાનોનાં રત્નોની કાંતિથી ધ્વાયેલું તેમજ લક્ષ્મીદેવીના વિલાસવાળું હોયને શું ? એવા આકાશપ્રત્યે ગમનવડે લોકોના હૃદયમાં મહાન્ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરતા સર્વ દેવેન્દ્રો સહસ્રામ્રવન ઉદ્યાનમાં ગયા. ત્યારબાદ સમસ્ત સુરેન્દ્રો આનંદને લીધે ગદગદ કંઠે બોલ્યા:—હૈ ? દેવતાઓ ? શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાન માટે અહીં સમવસરણુ રચવાનું છે, માટે તેમાં જેમનું જે કાર્ય હોય તે તે જલદી સંપાદન કરીને કૃતાર્થ થાઓ. તે પ્રમાણે સુરેન્દ્રોનું વચન સાંભળી વાયુકુમાર દેવોએ યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં ધુળ, ઘાસ, કચરો વિગેરે સાફ કરી વૃક્ષ, કૃવા, ખાડા, ટેકરાદિક દુરસ્ત કરી સરખી જમીન કરી, ત્યારબાદ સંતુષ્ટ થયેલા મેઘકુમારોએ પવનથી ધુળ ન ઉડે તેટલા માટે સુગંધમય ગંધોદકની વૃષ્ટિ કરી, વળી કેટલાક દેવોએ ઘણા પુષ્પપરાગના રસમાં લુબ્ધ થએલા બ્રમરાઓના સમૂહ સહિત હરિચંદન અને મંદાર કલ્પવૃક્ષોના પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી. ત્યારબાદ કલ્પવાસિ દેવોએ રોહણગિરિના ઉન્નતશિખર સમાન રત્નોનો પહેલો કિલ્લો બનાવ્યો. તેમજ જ્યોતિષિક દેવોએ ઉત્તમ સુવર્ણમય દ્વિતીય-બીજો ગઢ નિર્માણ કર્યો, જે કિલ્લો જીનેન્દ્રની ઋદ્ધિ જોવાને આવેલો જાણે મેઝગિરિ હોયને શું ? એમ શોભે છે. તે-

(૧૦૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વીજ રીતે ભવનપતિ દેવોએ ત્રીજો રૂપાનો પ્રાકાર બનાવ્યો, જેની શોભા ચંદ્ર અને મોગરાના પુષ્પ સમાન ઉજવળ એવા હિમાલયની દીવાને વહન કરે છે. આની અંદર વિરાજમાન થઈ જગતપ્રભુ ચતુર્વિધ સંધને ચાર પ્રકારનો ધર્મ નિવેદન કરશે એ હેતુથી તે કિલ્લાઓનાં ચારચાર દ્વારનિર્માણ કર્યાં, દરેક દ્વારમાં સ્ક્રટિક રત્નોનાં સોપાન (પગથીયાં)થી વિભૂષિત અને નીલકમલોની શ્રેણીઓ જેઓની અંદર ખીલી રહી છે એવી મનોહર વાપીઓ રચી. તદ્દતુ પવનથી કંપતા નવપદલવરૂપી હસ્તના સંકેતવડે સમસ્ત લોકોને બોલાવતાં ચંપક, પુનાગ અને નાગકેસર વિગેરે વૃક્ષોનાં રમણીય વનો બનાવ્યાં. વળી તેના મધ્યભાગમાં ત્રણે લોકને પ્રકાશિત કરતા પ્રભુરૂપ સૂર્યસમાગમને ધંચનાર, સુવર્ણમય, ઉદયાચલના શિખર સમાન અતિ વિશાલ સિંહાસન રચ્યું. તેમજ તેની ઉપર પવનથી ઉછળતા લતાઓના ગુચ્છોવડે ભરપૂર અને સુકોમલ નવીન પદલવોની ઘટનાથી બહુ રમણીય તેમજ પ્રમાણમાં તેમનાથી બાર ગણું મ્હોટું એક અશોક વૃક્ષ રચ્યું. ત્રણ ગુપ્તિના રક્ષક, ત્રણ દંડના જીતનાર, ત્રિકાલ જ્ઞાની અને ત્રિભુવનના અધિપતિ એવા જીનેંદ્ર ભગવાન છે, એમ જણાવવા માટે તેની ઉપર નિર્મળ ત્રણ છત્રોની રચના કરી. આ ભવસાગરમાં નૌકા સમાન જીનેંદ્રજ છે એમ કથન કરવા માટે પૃથ્વીદેવીએ ઉંચી કરેલી અંગુલી હોયને શું તેમ પ્રભુની આગળ ધર્મધ્વજ શોભે છે, પૃથ્થભાગમાં રત્નોની અહ્ભુત કાંતિથી વિભૂષિત ભામંડલ બનાવ્યું. તેમજ હર્ષ સહિત દેવોએ દુંદુભિનાદ કર્યો, બન્ને પાર્શ્વભાગમાં શકેંદ્ર અને ઇશાનેંદ્ર ચંદ્ર સમાન ઉજવલ ચામરો વીંજે છે. વળી વિચિત્ર પુષ્પોની વૃષ્ટિ થાય છે, અગ્રભાગમાં પણુ સ્વચ્છ રત્નોથી બનાવેલું ધર્મચક્ર સ્થાપન કર્યું. જે ચક્ર જગત્ભાનુથી પરાજીત થએલો સૂર્ય બાણે જીનેંદ્રની સેવા માટે આવ્યો હોયને શું? એમ દીપે છે.

તીર્થંકર કેવલ જ્ઞાન અને સમવસરણ.

(૧૦૯)

તે સમયે દેવોએ રચેલી સુવર્ણ કમલોની શ્રેણી ઉપર ચાલતા, ચારણ મુનિઓવડે સ્તુતિ કરાતા, બહુ સમવસરણમાં આદરપૂર્વક નર, કિંનર, ખેચર અને દેવતા જીનેંદ્ર પ્રવેશ. જોના સમૂહોવડે નમસ્કાર કરાતા એવા જીનેંદ્ર ભગવાને સુરેંદ્રે બતાવેલા માર્ગે પૂર્વદ્વારમાંથી પ્રવેશ કર્યો. પોતે કૃતાર્થ છે તોપણ ‘ મહારે તીર્થને અવશ્ય નમવું જોઈએ ’ એ પ્રમાણે લોકોને પ્રત્યક્ષ કરાવતા જીનેંદ્ર ભગવાને ‘ નમોઽસ્તુ તીર્થાય, તીર્થને નમસ્કાર થાઓ ’ એમ બોલે છે. ત્યારબાદ અશોકવૃક્ષ સહિત સમવસરણના સિંહાસનની પ્રદક્ષિણા કરીને ત્રણ લોકને હિતકારી જગત્પ્રભુ પૂર્વાભિમુખે તે ઉપર બિરાજમાન થયા. વળી બાકીની ત્રણ દિશાઓમાં તે સિંહાસન ઉપર અદ્ભુત પ્રભાવવાળાં ત્રણ જીનપ્રતિબિંબ દેવોએ સ્થાપન કર્યાં, તેઓ પણ તેમના પ્રભાવથી જીનેંદ્ર સમાનજ શોભે છે. ત્યારબાદ શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ સ્વરૂપથી એક છતાંપણ ચાર રૂપ ધારી હીપવા લાગ્યા, ભગવાનને નમસ્કાર કરી કેટલાક દેવો ગાયન કરવા લાગ્યા, કેટલાક નૃત્ય કરવા લાગ્યા, કેટલાક ત્રિપદી વગાડવા લાગ્યા, કેટલાક સ્તુતિ કરે છે. કેટલાક જીનેંદ્રના ચરણકમલ ઉપર ઘણા પરાગબિંદુઓથી ભરપુર પંચરંગી કમલો સ્થાપન કરે છે. કેટલાક વસ્ત્રાંચલ વીંચે છે. કેટલાક પ્રભુની આગળ ભુજ દંડ ઉંચા કરી ભક્તિવડે પ્રચંડતાંડવ-નૃત્ય કરે છે. વળી સંગીતકલામાં બહુજ દક્ષ એવી રંભા વિગેરે અપ્સરાઓ હર્ષપૂર્વક હસ્તના અભિનય સાથે અપૂર્વ ભાવ બતાવતી છતી નૃત્ય કરે છે. તેટલામાં દેહીપ્યમાન મુકુટમણિઓની કાંતિથી દશે દિશાઓને પિશંગિત (પીળી) કરતા સર્વ સુરાસુરેંદ્રો ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક પ્રભુને નમસ્કાર કરી પોતપોતાના ઉચિત સ્થાને ખેસી ગયા એટલે ઈંદ્રે સુરલોકોનો કોલાહલ તરતજ બંધ કર્યો. ત્યારબાદ ઉજ્જવળ

(૧૧૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

દંતપંક્તિની કાંતિરૂપ જળવડે પ્રક્ષાલિત હોયને શું ? એવી નિર્મલ, તેમજ એક છતાં પણ અનેક જનોના સંશયોને હરનારી સુર, નર અને તિર્યંચોને સાધારણ સમજાય તેવી, મેઘ સમાન ગંભીર, સાંસારિક દુઃખોથી સંતપ્ત થએલા પ્રાણીઓના સંતાપને શાંત કરનારી અને યોજન પ્રમાણ સંભળાય તેવી મધુરવાણીવડે સલામાં શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ જેટલામાં ધર્મદેશનાની તૈયારી કરે છે.

તેટલામાં જગદ્ગુણની અતિ અદ્ભુત સમૃદ્ધિ જોઈ વનપાલિકા બહુ વિસ્મિત થઈ સંભ્રમ સહિત શ્રીશેખર નરેંદ્રની પાસે આવી, નરેંદ્રને પ્રણામ કરી હર્ષને લીધે રૂદ્ધકંઠે વિનતિ કરવા લાગી, દેવ ? આજે અપૂર્વ એક વધામણી છે, દેવેંદ્ર

અને નરેંદ્રોથી સેવાતા શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ આપના ઉદ્ધાનમાં આજે સાયંકાલે પધાર્યા છે. અને હાલમાં લોકલોકવર્તિ સમસ્ત પદાર્થોને પ્રકાશ કરનાર, તેમજ સમગ્ર બાધ રહિત નિર્મલ કેવળજ્ઞાન તેમને ઉત્પન્ન થયું છે. પોતાના નિર્મલ યશવડે કાશ્યપ કુળજ એક ઉજવલ કર્યું છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ તેમણે સમસ્ત ત્રણે લોકને દીપાવ્યા. સ્વામિનૂ ? આ તરફ અવલોકન કરો, કિલ્લાની આગળ ચતુર્વિધ દેવોનાં રત્નમયવિમાનોથી દેવપુરીની માફક આપની નગરી શોભી રહી છે. રાજાએ બહુ ભક્તિભારથી નમી ગએલા મસ્તકે હાથ જોડી પ્રણામપૂર્વક શકસ્તવનથી જીનેંદ્રની સ્તુતિ કરીને વનપાલિકાને સાડાખાર લાખ સોનૈયા આપી વિદાય કરી. ત્યારબાદ પ્રતિહારને આજ્ઞા કરી કે નગરમાં મહોત્સવ કરાવો, તેમજ ગંભીર નગારાના ઘોષથી નાગરિક જનોને સૂચના કરાવો કે જીનેંદ્રને વંદન કરવા માટે ઉચિત શબ્દગાર સજી તૈયાર થાઓ. પોતે પણ મદોન્મત્ત હસ્તિ, તુરંગ અને રથોમાં આરૂઢ થએલા અંતઃપુર, કુમાર, સામંત અને મંત્રીઓ સહિત પ્રયાણની તૈયારી

શ્રી તીર્થંકર કેવળજ્ઞાન અને સમવસરણુ.

(૧૧૧)

કરે છે, તેટલામાં સુંદર હાર લતાથી જેનાં સ્તન શિખરો શોભતાં હતાં અને હસ્તમાં સુવર્ણ હાંડ ધારણ કરેલો એવી વિનયગુણસંપન્ન પ્રતિહારી પ્રવેશ કરી બોલી, દેવ? પ્રથમ આપે અંગ, અંગ, મગધાદિક દેશોના રાજકુમારોને મહનમંજરી કુમારીના સ્વયંવર નિમિત્તે બોલાવવા માટે ચતુરમતિ નામે જે હૂત મોકલ્યો હતો તે હાલમાં આપના દર્શન માટે દ્વારમાં આવી બિલો છે. તરતજ રાજાએ હુકમ કર્યો કે પ્રવેશ કરાવો. પ્રતિહારીએ પ્રવેશ કરાવ્યો. ભૂતલપર મસ્તક નમાવી હૂત પણ નરેન્દ્રની આગળ વૃત્તાંત કહેવા લાગ્યો, દેવ? કુમારીના સ્વયંવર માટે રાજકુમારોનું નિમંત્રણ કરવા આપની આજ્ઞા મુજબ હું ગયો હતો, બહુ શુભિજનોથી અલંકૃત આ પૃથ્વીમાં અદ્ભુત કાંતિમય ઘણા રાજકુમારોને ઉચિત સત્કાર પૂર્વક મહેં જોયા, વળી સંબંધ વેત્તાઓ વરોની અંદર જે જે કંઈપણ જુએ છે તે કુલ, રૂપ અને વૈભવ વિગેરે વિશેષ ગુણો પણ તેઓની આગળ સામાન્ય છે. એ પ્રમાણે અખિલ કુમારોની યોગ્યતાનો તપાસ કરી આપની આજ્ઞા યથેષ્ટ સિદ્ધ કરી છે. અને તેઓ પણ તે પ્રમાણે નમ્રતા પૂર્વક સ્વીકાર કરીને તેજ સમયે પ્રયાણ ભેરીના ભાકારોથી દિગંતોને ગબ્બવતા ચતુરંગ સેના સહિત પોતપોતાના ગુરૂજનોની આજ્ઞા લઈ ત્યાંથી નીકળ્યા, બાદ કુમારીના ગુણ કીર્તનથી લોભાએલા તે પંચાણુ રાજકુમારો માર્ગમાં બહુ વિષમ સ્થાન ઉઠ્ઠાંધન કરી હાલમાં અહીં આવ્યા છે, અને ઉદ્ધત છત્રોવાળા અશ્વોથી વ્યાકુલ એવાં તેઓનાં સૈન્યોવડે આ પના નગરનું મેદાન સુંદર દેખાવ આપી રહ્યું છે. માટે જલદી આજ્ઞા આપો. આ પ્રમાણે સાંભળી રાજાએ વિચાર કર્યો કે આ પ્રસંગને લીધે તેઓ પણ જગત પ્રભુનાં દર્શન કરી જયલક્ષ્મીનું આલિંગન કરે તો ઠીક છે, એમ જાણી તેઓના પ્રવેશ ઉત્સવ માટે તરતજ પોતાનું

(૧૧૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તૈયાર થએલું સૈન્ય ત્યાં મોકલ્યું, રાજકુમારોએ પણ સત્કાર પૂર્વક બહુ ઠાઠથી નગરમાં પ્રવેશ કર્યો, અનુક્રમે વિનય ગુણથી શોભતા તેઓ રાજમંદિરમાં આવ્યા. ભૂપતિએ આલિંગન દષ્ટ સ્નિગ્ધ વચનોથી બહુ સંતુષ્ટ કર્યા બાદ જીનેંદ્ર ભગવાનનું આગમન જણાવ્યું એટલે રાજકુમારો પણ આનંદ પૂર્વક નરેંદ્રની સાથે ચાલ્યા. રાજ પોતાની માતા સાથે હાથીણી ઉપર આરૂઢ થયો, અપૂર્વ ભક્તિ રગથી રંગાયા છતા જીનેશ્વરના સમવસરણુ લગભગ ગયા કે તરતજ રાજ હાથીણી ઉપરથી નીચે ઉતર્યો, વિધિપૂર્વક ઉદ્યાનના મધ્ય ભાગમાં ગયા એટલે જીનેંદ્રની અપાર લક્ષ્મીનો વિસ્તાર જોઈ નરેંદ્ર બોલ્યો. હે જનનિ ? આગળ દષ્ટિ કરો, કિંકર સમાન આચારવાળા દેવતાઓ જીનેંદ્ર શિવાય બીજા કોના ચરણકમલની સેવા કરે છે ? ત્રિભુવન સ્વામીના ચિન્હરૂપ અને ચંદ્ર સમાન ઉજ્જવલ ત્રણ છત્રો જીનેશ્વર વિના અન્ય કોની ઉપર દેવતાઓ ચિરકાળ ધારણુ કરે છે ? વળી હે માતઃ ! જીનેંદ્ર ભગવાન વિના રતનાસન ઉપર બેઠેલા કોઈની ઉપર સુરેંદ્રો ચામર વીંડે છે ? તેમજ મંણિમય ધર્મચક્રના મિષથી સૂર્ય પણ શું કોઈની આગળ જાય છે ? દેવતાઓ કમલોની માફક કોના ચરણની સ્થાપના ઈચ્છે છે ? બ્રમણુ કરતા બ્રમરાઓના ગુંબરવથી વ્યાપ અને મુક્તિકટાક્ષોની માફક અતિ ચંચલ પુષ્પવૃષ્ટિ આકાશમાંથી કોની આગળ પડે છે ? એ પ્રમાણે પોતાની માતાને કથન કરતા ભૂપતિએ બહુ પ્રમુદિત થઈ પ્રથમ પ્રાકાર ઉલ્લંઘન કરી બીજા પ્રાકારમાં પ્રવેશ કર્યો. તેની અંદર ઘણા સંસાર બ્રમણુમાં ઉપાર્જન કરેલા મહા વૈરવાળા પ્રાણિઓનાં જોડલાં પરસ્પર મિત્ર ભાવથી બેઠેલાં જોઈ નરેંદ્ર ફરીથી બોલ્યો. હે જનનિ ? આ એક મહોટું આશ્ચર્ય જુઓ, જીનેંદ્રની સલામાં વૈરિગણો પણ રનેહભાવથી એકઠા થઈ બેઠા છે. વળી માર્જરના મસ્તક ઉપર પોતાના નખાચથી

તીર્થંકર કેવળજ્ઞાન અને સમવસરણ.

(૧૧૩)

ખલ્લુતો ઉદર નિર્ભય યર્ષ જનવચન સાંભળવામાં તલ્લીન થયો છે. વળી હે માતા ? તમે જુઓ છો ? અતિ પ્રચંડ વિષધારી સર્પના ક્ષણાઓ ઉપર મિત્રભાવથી બેઠેલા દેડકાઓ લોકોને બહુ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે છે. સર્વથા દ્રેષ રહિત અને કિંચિત્ નેત્ર ઉઘાડી બેઠેલા સિંહની કેશવાલીને મૃગલો પોતાના શૃંગાશ્રવડે વિખેરે છે. આ જંગલી મહિષ (પાડો) પોતાના તીક્ષ્ણ શૃંગાશ્રથી અશ્વના નેત્ર સુધી ખણે છે; પરંતુ જનવચન સાંભળવામાં બીલકુલ તેઓ પ્રમાદ સેવતા નથી. વળી જુઓ ? આ સર્પ સ્થિર રહેલી શ્યામ અને સુકોમલ મયૂરની ડોકમાં નવપલ્લવની માફક કુંડલાકાર બની જગત્ પ્રભુના વચનામૃતનું પાન કરવામાં એકાગ્ર મનવાળો થયો છે. તેમજ પીળી કેસરાલી-કેશવાળીની ઉદ્ભવ અને ક્રાંતિથી ભયંકર એવા સિંહોની અંદર કુંડલાકાર શુદ્ધ કરી હસ્તી નિર્ભય ચિત્તે કેવો ઉભો રહ્યો છે. એ પ્રમાણે આશ્ચર્યકારક અતિ અદ્ભુત બનાવ પોતાની માતાને બતાવતા શ્રી શેખર નરેન્દ્ર ત્રિજ્ઞ પ્રાકારમાં ગયા. નિરૂપમ ભક્તિરસમાં નિમગ્ન, સર્વાંગે રોમાંચિત થયેલ અને આનંદ સહિત સર્વ દેવતાઓવડે નિરીક્ષણ કરાતા એવા શ્રીશેખરરાજવડે પોતાના પરિવારસહિત ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક ભાલ સ્થળથી રત્નમય પાદપીઠના અગ્રભાગનો સ્પર્શ કરી જીનેશ્વરને નમસ્કાર કર્યા બાદ સર્વ રાગકુમારો સાથે મંદગતિ કરતા છતા પોતે ઇશાન કોણમાં શુદ્ધ ભૂતલ ઉપર બેઠા. તેમજ અંતઃપુરની સ્ત્રીઓ સહિત તેમની માતા પણ રાજની પાછળ આનંદ પૂર્વક બેઠાં. ભાલસ્થલ સાથે અંજલિ બેડી સર્વ લોકો. પણ સાવધાન થઈ બેઠા.

ત્યારબાદ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાને ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો, હે દેવાનુપ્રિય ! ભવ્ય પ્રાણિઓ ? આ સંસારમાં સારભૂત માત્ર એક મનુષ્ય જન્મ

(૧૧૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જ છે. વળી શાસ્ત્રકારોએ તે તેમજ માનવ ભવ ચુલ્લક આદિક દશ દષ્ટાંતથી બહુ દુર્લભ કહ્યો છે. તેમજ મોહાદિક કર્મરૂપી અતિ વિષમ બેડીઓથી બંધાએલા કેટલાક જીવો તો અનંત કાચ નામે શુભિ (કારાચ્છ) માં નિવાસ કરે છે. અને મોહથી નાશ પામેલી બુદ્ધિવાળા તે જીવોને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાચ પશુ મહા દુઃખવડે દષ્ટિગોચર થાય છે. તેમાં પશુ ઉત્પન્ન થએલા કેટલાક જીવાત્માઓ ધાંચીના બળદની માફક તેને તેજ સ્થાનોમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરતા બહુ કાલ ગમાવે છે. ત્યારબાદ પ્રત્યેક વનસ્પતિ નામની ભૂમિકામાંથી મહા મુશીબતે મુક્ત થએલા તે હીન જીવો યથા પ્રવૃત્તિ કરણુ વડે શુભસ્થાન કરવાથી શેષ એકેંદ્રિય જાતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં પશુ કુકર્મોથી આવૃત્ત થએલા સ્થાવર કાચના તે જીવાત્માઓ ચિરકાલ પર્વતની માફક સ્થિર રહી તાડનાદિક દુઃખોને સહન કરે છે. વળી તે જીવો અનંત અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણી પર્યંત ત્યાં સ્થિરતા કરી દૈવયોગે મહા કષ્ટથી વિકલેંદ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાં પશુ ગાઠ અંધકારવડે અંધ બનેલા તે જીવો વૃક્ષોની શાખાઓમાં વાગોળોની માફક વિકલેંદ્રિય નીજાતિમાંજ બહુ સમય પરિભ્રમણ કરે છે. અહો ? મહા ખેદની વાત છે કે વિકલેંદ્રિયના દુઃખોવડે જેઓની ઉપર વિધિ (દૈવ) તુષ્ટ નથી થતો તે જીવોને પંચેંદ્રિયપણું ક્યાંથી સુલભ હોય ? તેમ છતાં પશુ કે.ઈક કર્મ પરિણતિના વશથી જો દૈવયોગ અનુકુલ થયો હોય તો તે પશુ પંચેંદ્રિયમાં દુર્ઘટ જન્મને સુઘટિત કરે છે, તોપણ તે ભવમાં તેવા પ્રકારની દુઃસહનારક વેદનાઓથી વિડંબનાઓ કરે છે કે જેમનું વર્ણન હજાર મુખેથી પશુ કરી શકાય તેમ નથી. એ પ્રમાણે કિલ્લ કર્મોવડે ચારે તરફથી ઘેરાએલા, તેમજ નિરંતર બહુ પુર્કલ પરાવર્તરૂપી આવર્તોમાં વર્તન કરતા, ગાઠ લક્ષ યોનિઓમાં કષ્પ (કાચબા) રૂપી તીક્ષ્ણ દુઃખોથી પીડાએલા, કૃષ્ણાદિક લેશ્યાઓરૂપી મહ. શૈવા-

પ્રભુની ધર્મદેશના.

(૧૧૫)

જથી વ્યાસ થએલા, ક્રોધરૂપી પ્રચંડ વડવાનલથી તમ થએલા, રાગરૂપી કાદવમાં ખુચી ગએલા, મિથ્યાત્વરૂપી મોટા મત્સ્યે (માછલાં) થી ભય પામેલા, અને કલેશરૂપી જલમાં ડુબી ગએલા એવા પ્રાણીઓને અનાદિ અપાર એવા આ ભવસાગરમાં ઉત્તમ કુલભતિ વિગેરે સદ્ગુણોથી વિભૂષિત મનુષ્ય ભવરૂપી યાનપાત્ર મળવું બહુ દુર્લભ છે. વળી કંથચિત્ મનુષ્ય ભવરૂપી બહાણુ પામીને પણ ત્હેનો ચલાવનાર સારો કર્ણુધાર (નાવિક) ન મળે તો તેમાંજ તે ડુબી જાય છે, તો પછી ફરીથી તેને તારવા માટે કોણુ સમર્થ થાય ? હવે તે કર્ણુધાર બે પ્રકારના હોય છે. કેટલાક ભવસમુદ્રમાં પડીને કુતીરોના માર્ગે ચાલનાર તેમજ સારા માર્ગથી વિમૂઠ્ઠ હોય છે. વળી બીજા કેટલાક કર્ણુધારો આ ભવસાગરના રસ્તે પ્રયાણ કરતાં સમસ્ત વિદ્યોને દૂર કરવામાં સમર્થ અને દ્વીપાંતરોમાં શંબલ (ભાતુ) સંપાદન કરવામાં બહુ શક્તિવાળા હોય છે. માટે જે બરોબર પરીક્ષા કર્યા વિના પ્રથમ પ્રકારના કર્ણુધારોના વચન ઉપર વિશ્વાસ રાખી જીવાત્મા પોતાના માનવદેહરૂપી યાનપાત્રને ચલાવે છે તો તે માનરૂપી મધરમચ્છેથી સ્ખલિત થઈ મત્સરરૂપી ગ્રાહ (ગુંડ) ના મુખમાં સપડાય છે. વળી માયારૂપી વિસ્તાર પામેલી વેલીઓના ગાઠ વનમાં અત્યંત ગુમ થયેલું, લોભરૂપી મહા ગિરિના ઉન્નત શિખરો સાથે અથડાવાથી વિશેષ જીર્ણ થયેલું, બહુ પ્રબળ કામરૂપી તરંગોમાં પડેલું હોયને શું ? તેમજ મોહરૂપી પર્વતની મ્હોટી ગુહામાં નિવાસ કર્તા અતિ દુર્નિવાર ઈંદ્રિરૂપી ચોરોથી લુંટાતું, ક્રોધરૂપી વડવાનલની વિકરાળ જવાલાઓથી વ્યાસ, રૌદ્રધ્યાનરૂપી ભીલ્લવડે હરણ કરાતું, તીવ્રરાગરૂપી ગ્રાહોએ પ્રસારેલી એવી ઉચ્ચ શૃંગારરૂપ દંટ્રાઓથી ગ્રહણ કરાયેલું અને વિષયરૂપી ભયંકર વિષધારી સેંકડો સર્પો વડે વીંટાયેલું હોયને શું ? તેવીરીતે અનેક વિક્ષોમાં પડેલું,

(૧૧૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અને તડતડ એવા શબ્દોથી લેદાતું એવું તે યાનપાત્ર જોઈ હવે શું કરવું ? ક્યાં જવું ? અહીં કોણ શરણુ ? એ પ્રમાણે વિમૂઠ બની તે જીવાત્માઓ તેનો ઊદ્ધાર કરવા સમર્થ થતા નથી, તેમજ તે કુટી જવાથી જીવાત્માઓ સંસારસમુદ્રમાં ફરીથી પણ અનંત કાયાદિકમાં પડે છે, અને અનંત દુઃખોના લોકતા થઈ પડે છે. માટે હે ભવ્ય જીવો ? આ સંસારમાં સારી રીતે પરીક્ષા કરીને કુતીર્થ ચાલનારા એવા હૃષ્ટ કર્ણુધારોનો સર્વથા ત્યાગ કરો તેમજ શ્રેષ્ઠ કર્ણુધારોનો સમાગમ કરો, વળી સંસારરૂપી મહાસાગરમાંથી તારવામાં શ્રેષ્ઠ કર્ણુધાર સમાન અને ત્રણે લોકમાં વિખ્યાત એવા પ્રગટ મહિમાના ધારણુ કરનારા તેા પંચપરમેષ્ઠીજ છે, કારણકે ઉન્માર્ગે ગમન કરતા જીવાત્માઓને નિવારવામાં તેઓજ સમર્થ છે તેમજ સંસારસાગરનું ચથાર્થ સ્વરૂપ પણ તેઓજ જાણે છે. વળી પૂર્વોક્ત વિઘ્નોના સમુદાયથી બચાવી નિર્વિઘ્ન માર્ગવડે આ માનવભવરૂપી નાવને ઉત્તમ ચારિત્રરૂપી દ્વીપ પ્રત્યે લઈ જવામાં તેઓનીજ શક્તિ છે. હવે તે દ્વીપમાં પણ સર્વ સાવધવિરતિ નામે અતિ ઉન્નત એક પર્વત છે, તેની ઉપર તે વહાણને લઈ જઈ તેમાં ઉત્તમ પંચ મહાવ્રતરૂપી રત્નો ભરે છે. જેથી આ દુનીયામાં કોઈપણ વસ્તુ અસાધ્ય રહેતી નથી. અતિ રમણીય મહા આનંદ દાયક મોક્ષપુરી પણ સ્વલ્પ સમયમાં તેનાથી નિકટવર્તિ થાય છે. વળી તે પર્વત ઉપર દશ પ્રકારના મુનિ ધર્મરૂપી એક સુંદર વૃક્ષ છે, તેના ઉપરથી અઢાર હજાર અસાધારણુ શીલાંગરથરૂપી કૃષ્ણોને મેળવાવે છે. તેમજ તેના અગ્રભાગમાં કેવલ જ્ઞાનરૂપી શિખર છે, ત્યાં કેટલાક દિવસ સુધી જીવાત્માને વિશ્રાંતિ કરાવે છે. ત્યારબાદ તેના અગ્ર પ્રદેશમાં સંસાર સાગરના પરમ તીર સમાન અતિભવ્ય મોક્ષપુરી રહેલી છે. તેમાં મનુષ્ય ભવરૂપી યાનપાત્રને મૂકીને પછી જીવાત્માને સ્થાપન કરે છે. જે નિર્વાણુ નગરીમાં જન્મ, જરા,

પ્રભુની ધર્મ દેશના.

(૧૧૭)

મરણ, ક્ષુધા, તૃષ્ણા, રાગ, રોષ, રોગ, ભય, શોક, વ્યામોહ, મદ, ચિંતા, ખેદ, વિષાદ, નિદ્રા અને અરતિ વિગેરે કોઇપણ દોષ ક્ષણમાત્ર પણ કદાપિ પ્રગટ થતા નથી. માત્ર મહા આનંદ રૂપી અમૃત સેકથી અક્ષય સ્વરૂપ ધારી, નિરંજન, રત્નપ્રદીપ સમાન સ્થિર, લોકાલોકની અંદર સમસ્ત પ્રશસ્ત પદાર્થોના ઉદ્યોત કરતો જીવાત્મા હૃદયમાં અખંડિત ગતિએ વિરાજે છે. આ પ્રમાણે જીનેંદ્ર ભગવાને દેશના આપી એટલે સર્વરાજકુમારોએ વિનયપૂર્વક જીનેંદ્ર ભગવાનને પ્રશ્ન કર્યો, હે ભગવન ! આપે આ સંસારસાગરમાં કર્ણધાર સમાન જે પંચપરમેષ્ઠી કહ્યા, તેઓનું પ્રત્યેક સ્વરૂપ અમારી ઉપર કૃપા કરીને કહો. ત્યારબાદ જીનેશ્વર-ભગવાને તેઓને અરિહંતાદિકનું પ્રત્યેક સ્વરૂપ કહ્યું.

તે પ્રમાણે દેશના સાંભળી સર્વ રાજકુમારો સંસારથી વિરક્ત

દીક્ષાપ્રદાન.

થઇ પ્રભુના ચરણકમળમાં પ્રણામ કરી જોડ્યા, જગદ્ગુરો ! પંચપરમેષ્ઠીઓમાં પ્રથમ એવા આપ ભવસાગરના પારગામી થયા છે. માટે હાલ આપની કૃપાથી અમે પણ ઉત્તમ કર્ણધાર સમાન એવા આપના પ્રસાદથી મનુષ્યભવરૂપી ંહાણુમાં મહાકળે આરૂઢ થયા છીએ, અને આ હસ્તર ભવસાગરમાંથી આપે કહેલા માર્ગનું અવલંબન કરી મોક્ષપુરીમાં જવા માટે અમારી ઇચ્છા છે. તે સાંભળી ભગવાને પણ તેમને સંમતિ આપી કે તમ્હારે આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવી ઉચિત છે. એવી રીતે તેઓનો ઉત્સાહ બધારી જગદ્ગુરુએ પોતાના હાથે કેટલાક અન્ય લોકો સહિત પિંગલકુમાર પ્રમુખ પંચાણું રાજકુમારોને દીક્ષા આપી.

નિરૂપમરૂપ સંપત્તિથી વિભૂષિત, અનેક પ્રકારની શક્તિ-

ચતુર્વિધ સંઘ-
સ્થાપના.

ઓના ધારણ કરનાર, સ્નેહઅંશિથી વિમુક્ત થએલા, વિશિષ્ટ કુલભતિથી સંપન્ન, સર્વ સંગના ત્યાગી, સર્વોત્તમ શાસ્ત્રોના પાર-

(૧૧૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

ગામી, સર્વ દેવતાઓને વાંદવા લાયક દુઃખે વહુન કરી શકાય તેવા મુનિધર્મરૂપી ભારને વહુન કરવામાં ધુરંધુર તેમજ અનેક શુભોના નિધાન એવા તે પંચાણું મુનિઓ-શિષ્યોરૂપી કલસોથી પારવૃત દિગ્ગજોની માફક પ્રભુ વિરાજે છે. વળી તે સમયે અન્ય નરેન્દ્ર, શ્રેષ્ઠી અને સાર્થવાહુના પુત્ર તથા સામંત, મંત્રી અને બીજાં વિશિષ્ટ કુલ પુત્રો સંસાર વાસથી ઉદ્ધિગ્ન થવાથી દીક્ષા ગ્રહણ કરવા માટે ઉત્કંઠિત થઈ શ્રીસુપાર્શ્વજીનેન્દ્રની પાસે આવ્યા, એટલે ભગવાને પૂર્વોક્ત ક્રમ પ્રમાણે પોતાના હસ્તેજ તે સર્વેને દીક્ષા આપી. ત્યારબાદ ઉત્તમ શીલવાળી સામંત અને મંત્રીઓની સ્ત્રીઓ સહિત સોમાદેવી પણ સર્વ વિરતિની ઇચ્છાથી પ્રભુની આગળ આવી. એટલે તેઓને પણ પ્રભુએ પોતેજ દીક્ષા આપી. વળી જેઓ દીક્ષા લેવામાં અશક્ત હતાં તે સ્ત્રીપુરૂષોને પ્રભુએ શ્રાવક ધર્મમાં સ્થાપન કર્યાં. એ પ્રમાણે શ્રીસુપાર્શ્વનાથના પ્રથમ સમવસરણુમાં સમગ્ર શુભ રત્નોના આધારભૂત રોહણાયલ સમાન ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના થઈ. હવે ભગવાને તે પંચાણું મુનિવરોને સમસ્ત અર્થના ઓધવાળાં ઊત્પન્ન, વિગમ અને ધ્રુવ નામનાં ત્રણ પદ આપ્યાં. તે પદો ઉપરથી તત્કાલ ઉદ્ધિસિત બુદ્ધિના પ્રભાવવડે પૂર્વભવમાં ભણેલા શાસ્ત્રોના પરમાર્થવેત્તા એવા તે મુનિઓએ અંતર્મુહૂર્તમાં દ્વાદશ અંગ રચ્યાં.

હવે જીનેન્દ્રભગવાન પોતેજ તેઓને ગણધરપદ આપવા માટે વિચાર કરે છે, તેટલામાં પોતાનો અવસર ગણુધરસ્થાપના. જાણી શકેન્દ્ર એક થાળમાં ઉત્તમ સુગંધમય વાસકેષ્પ ભરી તે લઈ તરતજ પ્રભુની આગળ આવી ઊભો. ત્યારબાદ જગત્પ્રભુએ પોતે ઊભા થઈ મુષ્ટિમાં વાસકેષ્પ લઈ પર્યાયશુભોવડે તમને આ તીર્થ સોંપ-

પ્રભુની ધર્મદેશના.

(૧૧૯)

વામાં આવે છે એમ જાણી તેઓના નમાવેલા મસ્તકો ઉપર તે વાસચુર્ણનો પ્રક્ષેપ કર્યો. તે સમયે બહુ હુર્ષિત થએલા દેવોએ પણ ભ્રમરઓની શ્રેણીઓના ગુંબરવથી વાચાલિત પંચરંગી વાસક્ષેપ તેઓના મસ્તકે સ્થાપન કર્યો. ત્યારબાદ નિર્મલ શીલગુણના એક કુલભવનરૂપ સોમા આર્યાને પણ અન્ય સાધ્વીઓના સંચમ સંબંધી ઉદ્યોતના શિક્ષણ માટે પ્રવર્તિની પદે સ્થાપન કરી. તેટલામાં પૌરૂષીના સમયને સૂચવનારો બલિ પ્રાપ્ત થયો, શ્રીશેખર રાજાએ ઉત્તમ ચોખાનો બલિ રચ્યો અને આઠક પ્રમાણ ચોખા ઉછાળ્યા તે ચોખાઓ સુરાસુર તથા નરોએ ગ્રહણ કર્યા. ત્યારબાદ સર્વે દેવેદ્રો ત્યાંથી નંદીશ્વર દ્વીપમાં ગયા. ત્યાં જીનેંદ્રનો અષ્ટાદિક મહોત્સવ કરી પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા. આ પ્રમાણે વ્યાખ્યાન કરી જીનેશ્વરભગવાન કેટલાક દિવસ ત્યાં રહ્યા, ત્યારબાદ સમસ્ત ગણધર, મુનિઓ અને સાધ્વીઓ સહિત જગત્ પ્રભુએ નવીન સુર્વણ કમલોપર ગતિ કરતા ત્યાંથી વિહાર કર્યો. લંબાયમાન મોતીઓની માલાઓથી વિભૂષિત આકાશગામી ઉજ્જ્વલ છત્ર, શરચ્ચંદ્ર સમાન શ્વેતચામર, વિશાળ અને ગગન માર્ગે ચાલતું પાદપીઠ સહિત સિંહાસન તેમજ નભસ્તલમાં વ્યાપ્ત થએલો મહેંદ્રશ્વજ પ્રભુની સાથે વિરાજે છે, વળી ભક્તિભાવથી સંપૂર્ણ કોટી દેવો પ્રભુની પાછળ ચાલે છે. શીત, મંદ અને સુગંધમય પવનો અનુકૂલ રીતે વાય છે. માર્ગમાં કંટકગણોનાં મુખ નીચાં થઈ જાય છે. તેમજ માર્ગમાં રહેલા વૃક્ષોની પંક્તિઓ પણ ભક્તિભાવથી નમ્ર થઈ હોયને શું ? તેમ નમેલી દેખાય છે. વળી તીર્થંકર ભગવાન ભવ્ય પ્રાણીઓનો સર્વ વિરતિના દાનવડે ઉદ્ધાર કરતા ગ્રામ, પુર, આકર, નગર, મડંબ, ખેટ અને કર્ખટ વિગેરે પ્રદેશોમાં વિચરતા છતા અનુક્રમે શ્રી નંદીવર્ધન-પુરના ઇશાન કોણમાં રહેલા કુસુમકરંડ નામે ઉદ્યાનમાં પધાર્યા.

(૧૨૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ત્યાં પૂર્વોક્ત ક્રમ પ્રમાણે દેવોએ સમવસરણુ રચ્યું, તેમાં રત્નમય પ્રાકારની અંદર મણિમય સુંદર પાદપીઠ સહિત સિંહાસન પૂર્વાભિમુખે સ્થાપન કર્યું, ત્યારબાદ ત્રિજગત્પતિ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ભગવાન તે સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન થયા. પછી પાદપીઠની પાસેજ સર્વ ગણધરો બેઠા તેમજ બીજા પ્રાકારમાં તિર્થચો પોતપોતાના સ્થાને બેઠા. મુનિ તથા વૈમાનિક દેવીઓ અને સાધ્વીઓ અગ્નિકોણમાં બેઠાં, જ્યૌતિષિક, ભવન અને વ્યંતરની દેવીઓ નૈઋત કોણમાં, ભવન, વાનવ્યંતર અને જ્યૌતિષિક દેવો વાયવ્યકોણમાં, કદપવાસીદેવ, નર અને નારીઓ ઈશાન કોણમાં પૂર્વાદકમાં પ્રવેશ કરીને રહી છે. તેટલામાં નંદિવર્ધન નગરમાં પણ પ્રસિદ્ધિ થઈ કે અહીં ઉદ્યાનમાં શ્રી સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર પધાર્યા છે. તેથી શુદ્ધ થઈ ઉત્તમ શણુગાર સજી હસ્તમાં વિવિધ પૂજનાં ઉપકરણો ગ્રહણ કરી સર્વ નગરના લોકો જીનેંદ્રનાં દર્શન કરવા માટે ચાલ્યા બન્ય છે, તે બેઠ પોતાના પ્રાસાદના ઝરૂખામાં બેઠેલા શ્રી વિજયવર્ધન રાબાએ પોતાના મતિસાગર મંત્રીને પુછ્યું કે શું આજે ઈંદ્ર મહોત્સવ વિગેરે કોઈ ઉત્સવ છે? કારણકે આ સર્વ લોકો હસ્તમાં પુષ્પ કરડિઆ લઈ ચાલ્યા બન્ય છે, તે સાંભળી મંત્રીએ નજીકમાં ઉભેલા કોઈક માણસને પૂછીને કહ્યું કે સ્વામિનૂ! અન્ય કોઈ મહોત્સવ નથી; પરંતુ બહાર ઉદ્યાનમાં શ્રી સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર પધાર્યા છે એમ સંભળાય છે. તેથી આ સર્વ લોકો તેમને વંદન કરવા માટે બન્ય છે. તે સાંભળી નરેંદ્ર બોલ્યો હે મંત્રી! આપણે પણ તેમને વાંદવા માટે ચાલો જઈએ. પ્રભુ વંદન શિવાય અન્ય સાંસારિક કાર્યો કરવાથી શું? પ્રધાને પણ કહ્યું દેવ! તેમનું દર્શન માત્ર પણ કલ્યાણકારી છે, તો પછી ગમન, વંદન, પદ સેવા વિગેરે ભકિતનું તો કહેવુંજ શું? માટે પ્રભુનાં દર્શન કરી પોતાનો મનુષ્યભવ

પ્રભુની ધર્મદેશના.

(૧૨૧)

સફલ કરો. એ પ્રમાણે પ્રધાનના અનુમોદનથી વિજય નરેશ્વરે તત્કાલ પ્રયાણ કર્યું, અનુક્રમે જીનેંદ્રની પાસે ગયા, પંચવિધ અભિગમયુક્ત રાજા રોમાંચિત થઈ ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પ્રણામ કર્યા બાદ વિશેષ ભક્તિભાવથી પરિપૂર્ણ થઈ જગત્ પ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો, હે જગત્પ્રભો ! જેઓ આ ભુવનમાં મોહરૂપી અંધકારને હરવાવડે સૂર્યના પ્રચંડ પ્રતાપનો તિસ્કાર કરે છે, એવા આપના ચરણોના નખરૂપી મણિઓના કીરણરૂપી દીવાઓ ચિરકાલ જ્યવંત વર્તો. સ્વામિન્ ! બહુ તીવ્ર પાખંડિ જનોથી વ્યાપ્ત એવા આ જગત્માં પ્રાણિઓને આપનું દર્શન પણ અનંત ભવમાં ઉપાર્જન કરેલા પુણ્યથીજ પ્રાપ્ત થાય છે. ભગવન્ ! આજે મહારાં મનોવાંછિત સિદ્ધ થયાં, નાથ ! આજે મહારો જન્મ સફલ થયો. કારણકે આપ બહુ સમયે દષ્ટિગોચર થયા, માટે હે જગદ્ગુરુ ! શરદ્ચંદ્રની કાંતિ સમાન શીતલ એવી આપની વાણીબંડે અમારા ભવરૂપી ગ્રીષ્મ રૂતુના સંતાપને જલદી દૂર કરો, એ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી રાજા જીનેંદ્રના મુખારવિંદ તરફ દષ્ટિ પ્રસારીને મૌન રહ્યો.

ત્યારબાદ ભગવાને ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો, નરેંદ્ર ! જે પ્રાણિઓ ચોરાશી લાખ યોનિમાં જન્મણુ કરી પુનઃ ધર્મદેશના. મહાકષ્ટથી મનુષ્યભવ પામી ધર્મનું આરાધન કરતા નથી તેઓને પોતાના આત્માનું અહિત કરનારા બાણવા, કારણકે હસ્તતલમાં રહેલા જલખિંડની માફક દરેક સમયે આયુષ્ ક્ષીણ થાય છે. જ્વરાદિક રોગો દેહને નિરંતર પીડે છે, અત્યંત કલેશથી મેળવેલી વિદ્યુત્ સમાન ચંચલ એવી લક્ષ્મી પણ ચૌરાદિકના હરણુ કરવાના મિષથી ક્ષણમાત્રમાં ચાલી જાય છે. પિતા, માતા, મિત્ર, ભાર્યા, પુત્ર અને સ્વજનાદિકનો સમાગમ પણ સાગરના તરંગ સમાન ક્ષણભંગુર-ક્ષણ-

(૧૨૨)

શ્રી મુપાર્શ્નનાથ ચરિત્ર

માત્રમાં દૃષ્ટ અને વિનષ્ટ થાય છે, વળી વિષયસુખ પણ પરિણામે વિરસ અને બહુ દુઃખદાયી થાય છે. તેમજ યૌવન વિલાસ પણ ક્ષણમાત્ર રમણીય દેખાય છે. હે નરેન્દ્ર ! બહુ શુન્ન કહેવું ! જીનેન્દ્ર ભાષિત ધર્મ વિના અન્ય કોઈપણ પદાર્થ શાશ્વત નથી, એમ જાણી તે ધર્મનું જ તું અવલંબન કર, જેથી થોડા સમયમાં તું શિવસુખનો લોકતા થઈશ. એ પ્રમાણે પ્રભુનાં વચન સાંભળી પરમ વૈરાગ્યચુકત વિજય નરેન્દ્રે દાનવિરત નામે પોતાના કુમારને રાજ્યભાર આપીને પોતે પ્રમોદપૂર્વક મ્હોટી વિભૂતિ સાથે જીનેશ્વરની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

દાનવિરત રાજા પ્રભુને નમસ્કાર કરી બોલ્યો, હે જીનેન્દ્ર ! અમે હંમેશાં રાજ્યકાર્યમાં ઉચુકત થઈ દાનવીરતરાજાનો ગૃહવાસમાં નિમગ્ન થયા છીએ તો અમને પ્રશ્ન. પણ કૃપા કરીને અમારે યોગ્ય ઉપદેશ આપો. જીનેન્દ્ર ભગવાન બોલ્યા, નરનાથ ! ત્હારે નિરંતર સાવધાન થઈ શ્રાવકધર્મ પાળવો.

વળી તે શ્રાવકધર્મ બાર પ્રકારનો છે. જેમકે પ્રાણીવધ, મૃપાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, દિશાનું પરિભ્રમણ, ભોગોપભોગ, અનર્થદંડ, સામાયિક, દેશાવગાશિક, પૌષ્ઠ અને અતિથિ સંવિભાગ. વળી આ સમસ્ત લેદોના પ્રત્યેક પાંચ પાંચ અતિચાર છે. તેમજ સર્વ લેદ સહિત આ શ્રાવકધર્મનું મૂલ કારણ સમ્યક્ત્વ છે, તેના પણ પાંચ અતિચાર છે. માટે હે ભૂપતે ! સમ્યક્ત્વને અંગીકાર કરી નિરતિચાર બાર પ્રકારે શ્રાવક ધર્મની ઉપાસના તું કર. એ પ્રમાણે ભગવાનની વાણી સાંભળી દાનવિરત રાજા બોલ્યો, હે જીનેન્દ્ર ! જેઓ નિરતિચાર તેમજ અતિચાર સહિત સમ્યક્ત્વ અથવા દ્વાદશ પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ પાળે તેઓને શુભાશુભ કયા ફલની પ્રાપ્તિ થાય છે તે સવિસ્તર

પ્રભુની ધર્મદેશના.

(૧૨૩)

શ્રવણ કરવાની મ્હારી ઈચ્છા છે માટે આપ કૃપા કરી જે ફલ થતું હોય તે દષ્ટાંત સહિત અમને સંભળાવો. તે સાંભળી જીનેંદ્રભગવાને પણ તે કહેવાનો પ્રારંભ કર્યો.

॥ इतिश्री सुपार्श्वजिन चरित्रे केवलज्ञान श्री प्राप्तिः ॥

—*~*~*

ચંપકમાલા કથા.

સમ્યક્ત્વવ્રત.

દાનવિરત રાજાએ પ્રભુને નમસ્કાર કરી પ્રશ્ન કર્યો, ભગવન્ ! સ્થિરતાપૂર્વક સમ્યક્ત્વની આરાધના કર- સમ્યક્ત્વફલ. વાથી મનુષ્યને કઈ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, તે આપ કૃપા કરી કહો. જગત્પ્રભુ ખોલ્યા, રાજન્ ! સમ્યક્ત્વ એ ધર્મનું મૂળતત્ત્વ છે, માટે તેમાં સાવધાન રહી સ્થિરચિત્તે જીનશાસનની ઉન્નતિમાં જેઓ ઉત્તુકત રહે છે તે ભવ્ય પ્રાણીઓ ચંપકમાલાની પેઠે તેજ ભવમાં મોક્ષગામી થાય છે.

રાજા—ચંપકમાલા કઈ જાતિમાં જન્મી હતી ? અને કેવીરીતે સમ્યક્ત્વ પામી ? તેમજ શિવસુખની પ્રાપ્તિ તેને કેવીરીતે થઈ ? શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ—જંબુદ્વીપ નામે દ્વીપમાં ભારતક્ષેત્રની અંદર બહુ ઉત્તમ શાલ એટલે કિલ્લો, શાલાઓ અને વૃક્ષોની વિશેષ રમણીયતાને લીધે ત્રણે પ્રકારે વિશાલા એવા નામની સુંદર નગરી છે. જેની અંદર ઉપસર્ગ, ગુરૂલઘુતા, ગુણનો બાધ કરનારી વૃદ્ધિ, વહોરોનો નિપાત અને વર્ણવિકૃતિ એ તો માત્ર વ્યાકરણ શાસ્ત્ર માંજ છે; પરંતુ લોકોમાં નથી. હવે તે નગરીમાં યાચક જનોના મનોવાંછિત પૂરવામાં બહુ દક્ષ અને મનુષ્યરૂપી કુમુદવનને પ્રકુલ

(૧૨૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કરવામાં ચંદ્ર સમાન લલિતાંગ નામે રાજા હતો. વળી તે બ્રુપતિ લાખો વૈરીઓનો નિહંતા હતો, તેમજ કમલપત્ર સમાન વિક્ત્વર નેત્રશોભાને ધારણ કરતો, અખિલ કલાઓમાં બહુ નિપુણ અને જીનધર્મમાં દૃઢતર લક્ષ્યધારી, એવો તે રાજા નિરંતર દેશની હિતરક્ષામાંજ તત્પર રહેતો હતો. અસાધારણ લજ્જવાળી, વિશ્વશીલગુણવડે લોકોમાં આશ્ચર્ય ઉપજાવતી, સદ્ધર્મની પ્રવૃત્તિ કરવામાં અતિ પ્રેમવાળી અને નિરવધ સ્વભાવથી સુશોભિત એવી પ્રીતિમતી નામે તેની ભાર્યા હતી. તે સ્ત્રીપુરૂષ બન્ને જણાં પરસ્પર ગાઢ પ્રીતિપૂર્વક વિષયસુખ અનુભવતાં હતાં, અનુક્રમે તેઓને પાંચ પુત્ર અને એક ઉત્તમ રૂપવતી પુત્રી થઈ. પ્રતિ દિવસે શરીરની પુષ્ટિ તથા શુભોના સંગ્રહવડે પર્વતની શુક્રમાં રહેલી ચંપકલતાની માફક તે પુત્રી વૃદ્ધિ પામવા લાગી તેથી તે પુત્રીનું નામ તેના માતાપિતાએ ચંપકમાલા પાડ્યું. કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં તેની યોગ્યતા જાણી લલિતાંગ રાજાએ કુમુદચંદ્ર અધ્યાપકની પાસે તે બાલાને અભ્યાસ માટે મુકી. ચંપકમાલા પણ પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે વ્યાકરણ, ન્યાય, સાહિત્ય અને જ્યોતિષ વિગેરેનો બહુ ખંતથી અભ્યાસ કરવા લાગી.

એક દિવસે લલિતાંગ રાજા પોતે રાજસભામાં બેઠો હતો.

તેમજ સામંત, મંત્રી, સુભટ વિગેરેથી સભા ચિકાર ભરાઈ હતી, તેવામાં કુણાલા નગરીના અધિપતિ અરિકેસરી રાજાનો અમરગુરુ નામે રાજગુરુ ત્યાં આવ્યો, એટલે દ્વાર-

પાલે રાજાની આજ્ઞા લઈ રાજસભામાં તેનો પ્રવેશ કરાવ્યો. રાજાએ પોતે ઉભા થઈ આદર સહિત આલિંગન આપી તેને ઉચિત આસને બેસારી અરિકેસરી રાજાનું કુશલ વૃત્તાંત પુછ્યું. તેટલામાં પોતાની સખીઓ સહિત ચંપકમાલા પણ કલાચાર્યની સાથે

ચંપકમાલા કથા.

(૧૨૫)

રાજસભામાં આવી. તેણીએ રાજને પ્રણામ કર્યો એટલે ભૂપ-
તિએ તેને પ્રેમપૂર્વક પોતાના ઉત્સંગમાં બેસારીને પૂછ્યું. હે
પુત્રિ! ત્હારે શાસ્ત્રનો કેટલો અભ્યાસ થયો છે? તે મૂળથી આરંભી
સર્વ અભ્યાસ અમને કહી બતાવ? શરમને લીધે તે બાલા કંઈપણ
ન બોલી ત્હારે કુમુદચંદ્ર પંડિત બોલ્યો, રાજના આ આપની પુત્રી-
નો અભ્યાસ ઘણો પ્રશંસનીય છે; કેમકે નહીં બહુલાં એવાં ઘણાં
શાસ્ત્રોનો પણ પરમાર્થ આ બાલા બાણે છે. તે સાંભળી અમરગુરૂએ
પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે અરિકેસરી નરેન્દ્રની આ બાલા સ્ત્રી
થાય તો બહુ સારું એમ બાણી તેણે પૂછ્યું, હે વત્સે? શું તું ચૂડામણી
શાસ્ત્ર બાણે છે? કુમારી બોલી, હા? હું બાણું છું. બહુ સારું જે તું
બાણુતી હોય તો ત્હારો પતિ કોણ અને તે ક્યારે થશે? તેમજ ત્હારી
સાથે તે ત્હારો સ્વામી કેવી રીતે વર્તશે? અને સંતતિમાં પુત્ર
તથા પુત્રીઓ ત્હારે કેટલી થશે તે તું બોલ. પિત્રાદિકની લજ્જાને
લીધે કુમારીએ કંઈપણ પ્રત્યુત્તર ન આપ્યો એટલે તેના ઉપાધ્યાયે
કહ્યું, હે વત્સે! અહીં આ અવસરે લજ્જા રાખવાનું કંઈપણ પ્રયો-
જન નથી, ઉચિત જવાબ ખાસ આપવો જોઈએ કેમકે વિદ્યાની અવ-
હેલના ન થવી જોઈએ. ત્યારબાદ ચંપકમાલા વિચાર કરી મધુર
વચનોથી બોલી, આજથી એક વર્ષ પછી અરિકેસરી નરેન્દ્ર મ્હારા
પતિ થશે. તે બાર વર્ષ સુધી મ્હારી સાથે બહુ આનંદથી વર્તશે,
પછી છ માસ સુધી મ્હારાથી વિરક્ત રહી ફરીથી પ્રીતિ સહિત મ્હારી
સાથે વર્તશે તેમજ મારે બે પુત્ર અને એક પુત્રી થશે, વળી હે
અમરગુરૂ? નહીં પુછવા છતાં વિશેષમાં હું તમને જણાવું છું કે
આજથી દશમા દિવસ ઉપર તમ્હારો પુત્ર મરણ પામ્યો છે.
અને તેજ રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરમાં તમ્હારી સ્ત્રીને ઉત્તમ લક્ષણવા-
ળો એક પુત્ર જન્મ્યો છે. તે સાંભળી વિષાદ અને સંતોષ માનતો
અમરગુરૂ ચંપકમાલાને પૂછવા લાગ્યો કે, મ્હારો પુત્ર શાથી મરણ

(૧૨૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પામ્યો ? વિશેષ પ્રકારે ચૂડામણિશાસ્ત્રનો અર્થ વિચારી, યથાસ્થિત સર્વ વૃત્તાંત જાણીને ચંપકમાલા બોલી, જ્યારે તમે તમ્હારા રાજની આજ્ઞા લઈ ત્યાંથી અહીં આવવા નીકળ્યા ત્યારે તમ્હારો પુત્ર તમ્હારી પાછળ આવતો હતો તેને જોઈ તમોએ તેનો તિરસ્કાર કરી તેને પાછો વાળ્યો, ત્યારથી તે તેના મનમાં પોતાનું અપમાન સમજી પોતાના મિત્રો સાથે બાલક્રીડા કરતો છતો દિવસો વ્યતીત કરતો હતો. અન્યદા કોઈક પ્રસંગે ઉદ્યાનમાં મહોત્સવ થતો હતો તે વખતે ત્યાં જવા માટે તમ્હારા પૂર્વજોની તરવાર પોતાના હસ્તમાં ગ્રહણ કરી મિત્રો સાથે તે ચાલતો થયો. તેટલામાં તેની માતાએ ત્યાં આવી તેને કહ્યું કે પુત્ર ! આ ખર્જૂરત્ન તો પૂજવા માટેજ રાખેલું છે, માટે જે સ્થાનમાં મૂકેલું છે ત્યાંથી તે ચલાયમાન કરી શકાયજ નહીં. જેથી હે વત્સ ! આ ખર્જૂને મૂકીને ત્હારે જવું હોય તો સુખેથી તું જા, એમ પોતાની માના કહેવાથી પોતાનું મહાન્ અપમાન સમજી ઉત્સવમાં જવું બંધ રાખી તે બહુ શોકાતુર થઈ ગયો, તેટલામાં સૂર્ય પણ અસ્ત થયો, રાત્રિએ સર્વ પરિજન તથા તેની માતા વિગેરે નિદ્રાવશ થઈ ગયાં અને તમ્હારો પુત્ર પણ સુઈ ગયો. પ્રાચીન કર્મવશને લીધે સર્વે નિદ્રાધીન થયાં એટલે તે ધીમે ધીમે શયનમાંથી ઉઠી ઉપવનમાં ગયો. અને વાવમાં પડીને તેણે પોતાના દેહને ત્યાગ કર્યો. પ્રભાતકાલમાં તેની માતા વિગેરે ઉઠ્યાં, પુત્રને નહીં જોવાથી તેઓએ સર્વત્ર તેનો શોધ કરાવ્યો; પરંતુ કોઈપણ સ્થળે તેની ખબર મળી નહીં ત્યારબાદ તેઓએ કુરંગ નામે દ્રુતને તમ્હારી પાસે મોકલ્યો છે હાલમાંજ અહીં આવશે, એમ કહીને તે બાલા શાંત રહી તેટલામાં દ્વારપાળની સૂચનાથી કુરંગ પણ ત્યાં આવ્યો, નરેંદ્રને તથા અમરગુરૂને નમસ્કાર કરી જે પ્રમાણે કુમારીએ કહ્યું હતું તેજ પ્રમાણે તેણે સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. પછી અમરગુરૂ બોલ્યો, અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને હરણ કરનારી અને ત્રણે લોકમાં અલૌકિક રૂપવાળી

ચંપકમાલા કથા.

(૧૨૭)

એવી આ કુમારી સાક્ષાત્ સરસ્વતી આપના ત્યાં અવતરી છે. તેમજ રાજસલામાં બેઠેલા અન્ય જનો પણ તેની બહુ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. ત્યારબાદ ચંપકમાલા પિતાની આજ્ઞા લઈ ત્યાંથી જવા માટે ઉભી થઈ, એટલે સંતુષ્ટ થએલા રાજાએ તથા સહયજનોએ પોતાના શરીરે ધારણ કરેલાં સમસ્ત આભરણો કુમુદચંદ્ર કલાચાર્યને પારિતોષિકમાં આપ્યાં, તેમજ ભૂપતિએ વિશેષમાં દરિદ્રતાને દૂર કરનારું લક્ષ સેનૈયાનું વર્ષાસન તેને બાંધી આપ્યું. ત્યારબાદ ચંપકમાલા સહિત કુમુદચંદ્ર પણ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

**અરિકેસરિનો
સંદેશો અને
અમરગુરુનો
વિચાર.**

લલિતાંગરાજાએ અમરગુરુને જણાવ્યું કે હાલમાં તમ્હારે કુણ્ડા નગરીમાં જ જલદી જવું ઉચિત છે. કારણકે તમ્હારો પરિવાર બહુ દુઃખી અવસ્થામાં હશે તેથી તમે ત્યાં જઈ તેઓને શાંતિ આપો. વળી તમ્હારા રાજાધિરાજનો શો હુકમ છે? તે સંક્ષેપથી જ જલદી ફરમાવો. તે સાંભળી અમરગુરુ બોલ્યો. આપના સ્ત્રીમાડામાં એક દુર્ગ છે તે અમને આપો અને તેના બદલમાં આપને ઉચિત લાગે તેવો બહુ સમૃદ્ધિવાળો અન્ય દુર્ગ સ્વીકારો. એવો અમાનો અધિપતિનો હુકમ છે. રાજાએ કહ્યું કે, આ રાજ્ય પણ અરિકસરી નરેન્દ્રનું જ છે. તો એક દુર્ગનો શો હિસાબ? અમરગુરુ બોલ્યો, સુજનતામાં આપની સમાનતા બીજા કોણ કરી શકે? અહો! ધન્ય છે આપન. ઉદારતાને. પછી રાજાએ તે દુર્ગ આપી બહુ પ્રકારે તેનો સત્કાર કર્યો. એટલે અમરગુરુ પણ પોતાની નગરી પ્રત્યે ચાલતે થયો. પછી માર્ગમ વિસ્મિત થઈ ને વિચાર કરવા લાગ્યે કે શબ્દક્રતુના ચંદ્ર સમાન નિર્મલ કલાઓથી વિભૂષિત, તેમજ કળિકાલનો કલાઓથી નિર્મુક્ત એવી આ બાગાનાં ત્રણ લક્ષ્ય અતિ આશ્ચર્યકારક છે, ૧ આ લોકમાં

(૧૨૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

દેશકાલથી ગુમ (અપ્રાપ્ય) બાહર અને સૂક્ષ્મ પદાર્થોને પ્રગટ કરનારૂં જ્ઞાન, ૨ મુનિજનના હૃદયને પણ વિનોદ કરનાર સર્વાંગ સુંદર સ્વરૂપ, ૩ તેમજ સ્ત્રીજનની તુચ્છતા તથા વિષયશાસ્ત્રનો તિસ્કાર કરનાર એવો સ્કુટ વિનય, આ તેની વિશેષ રચનામાં અભ્યાસથી વિઘાતાનું જ કુશલપણ છે. એ પ્રમાણે વિચાર કરતો અમરગુરૂ અનુક્રમે કુણાલા નગરીમાં અરિકેસરી રાજની પાસે ગયો અને લલિતાંગ રાજાએ મોકલેલી ભેટની ચીજો તેની આગળ મૂકી ઉચિત સત્કાર પૂર્વક આસન ઉપર બેસી અમરગુરૂ ગોઠવ્યો, દેવ ! આપની આજ્ઞા લલિતાંગ રાજાએ પોતાના મસ્તકે વધાવી લીધી છે, વિગેરે કુશલ સમાચાર કહ્યા બાદ વિશેષમાં જણાવ્યું કે આ હુનીયામાં અપત્યવાન તો લલિતાંગ રાજા જ ગણાય છે, કારણ કે જેને ત્યાં ત્રિભુવનમાં એક ભૂષણ સમાન અતિ ઉત્તમ એક કન્યા-રત્ન જન્મી છે, જેણીના રૂપ આગળ રતિ, ગંગા અને પાર્વતી પણ દીનપણું ધારણ કરે છે. તેમજ તેના સૌભાગ્ય વડે રંભા પણ ગર્વ-હીન થાય છે. પ્રાયે કરી તે કુમારી સર્વ કલાઓમાં કુશલ છે. પરંતુ હે નરાધિપ ! ચૂડામણિ શાસ્ત્રમાં તો તે એવી નિપુણ છે કે અન્ય કોઈ પણ તેની તુલના કરી શકે તેમ નથા તહે શાથી બણ્યું ? એમ તેના પૂછવથી તેણે પોતાના પુત્ર મરણનો વૃત્તાંત સવિસ્તર તેણીના કહ્યા પ્રમાણે રાજની આગળ કહી સંભળાવ્યો. વળી અમરગુરૂએ કહ્યું, કે હ નૃપ ! અધિક શું કહેવું ? જે આપના કર સ્પર્શનું સુખ તે બાલાને મળે તો તે સંયોગ જગતમાં પ્રશંસા કરવા લાયક અને અનુરૂપ ગણાય. એમ સાભળી લલિતાંગ રાજના હૃદયમાં એવો કામ ભરાઈ ગયો કે જેથી ક્ષણ-માત્રમાં ઇર્ષ્યાને લઈને ગૌરવ અને ધૈર્ય તેના હૃદયમાંથી ચાલ્યાં ગયાં.

અરિકેસરીએ અમરગુરૂને કહ્યું કે તમે બુદ્ધિમં બહુસ્પતિ-

ચંપકમાલા કથા.

(૧૨૬)

**અરિકેસરી અને
લલિતાંગનો
સમાગમ.**

સમાન છે તેમ છતાં તમે તે કન્યાનું માગણું ન કર્યું એ તમ્હારી બહુ મ્હોટી ભૂલ ગણાય, હવે જે લલિતાંગ રાજા તે કન્યારત્ન આપણને નહિ આપતાં બીજા કોઈ રાજાને આપશે તો રત્નનો નિધિ ખતાવી આપણું નેત્ર ઉખાડી લીધાં એમ ગણાશે. ત્યારે અમરગુરૂ બોલ્યો, નરેન્દ્ર ! તે કન્યા આપના વિના બીજા કોઈને આપવાની નથી, કારણકે એક વર્ષ પછી તે કન્યા તમનેજ વરવાની છે એમ તે કન્યાએ પોતેજ કહ્યું છે. રાજાએ કહ્યું, આ વાત સાંભળી મ્હારાં નેત્ર તે કન્યાના દર્શનામૃતનો સ્વાદ લેવા અતિ લાંપટ બની ગયાં છે, જેથી ક્ષણમાત્ર પણ હવે મ્હારાથી અહીં રહી શકાય તેમ નથી. તેથી તે કન્યાની માગણી કરવા માટે જલદી તમે ત્યાં જાઓ, અને હું પણ અન્ય વેશ ધારણ કરી તમ્હારો સ્થગિધર થઈને અલક્ષિતપણે તમ્હારી સાથે આવું છું, એમ વિચાર કરી સૈન્ય સહિત તેઓએ વિશાલા નગરી પ્રત્યે પ્રયાણ કર્યું અને અનુક્રમે સિંહદ્વારમાં જઈ પહોંચ્યા. પ્રતીહારીએ રાજાને જણાવ્યું કે કુણાલા નગરીથી અમર ગુરૂ આવ્યા છે. નરેન્દ્રની આજ્ઞાથી રાજસભામાં અમરગુરૂએ તરતજ પ્રવેશ કર્યો. લલિતાંગ રાજાએ બહુ સ્નેહથી તેને આલિંગન કરી યોગ્ય આસને બેસાડી અરિકેસરી રાજાનું કુશલ વૃત્તાંત પુછ્યું. ત્યારબાદ રાજાએ અમરગુરૂને જણાવ્યું કે જલદી પાછું અહીં આવવાનું શું કારણ ? અમરગુરૂ બોલ્યો, આપની પુત્રીના ગુણો તેમજ એક વર્ષ પછી તે લગ્ન કરશે. એ પ્રમાણે મ્હારા મુખથી સાંભળી અરિકેસરી રાજા ઘણાજ ઉત્સુક થયા છે, રાજાનું ઘણું શું કહેવું ? જે આ કન્યારત્ન તેમની દૃષ્ટિગોચર નહીં થાય તો જરૂર તે પ્રાણ છોડી પરલોક ચાલ્યા જશે, એવી હકી-

(૧૩૦)

શ્રી સ્વપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કત બની છે. માટે હવે આપને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો. અમેતો આપના મિત્રનું આ દુઃખ નિવેદન કરી નિવૃત્ત થયા. એ પ્રમાણે તેઓ બન્નેનો વાર્તાલાપ ચાલતો હતો તેટલામાં અકસ્માત્ પોતાની સખીઓ સાથે તે કન્યા પણ પોતાના પિતાને વંદન કરવા આવી. રાજાએ ઉત્સાહપૂર્વક અંપકમાલાને ઉત્સાહમાં બેસાડી પૂછ્યું, પુત્રી ! આ વિક્રાન્ શા માટે અહીં આવી છે ? તે બોલી, આ સ્થગિધરને માટેજ તે આવી છે. રાજા વિસ્મિત થઈ વિચાર કરવા લાગ્યો, પુત્રીનું કહેવું સત્ય છે. કારણકે આ સ્થગિધરે મહને મસ્તક નમાવ્યું નથી, તેમજ આસન ઉપર પણ બેઠો નથી. વળી એની આકૃતિ ઉપરથી જરૂર આ રાજાધિરાજ હોવો જોઈએ. એમ બાણી લલિતાંગ રાજા પોતે ઉભો થયો અને અરિકેસરીને સિંહાસન ઉપર બેસાડી નમસ્કાર કર્યા બાદ પોતે અન્ય આસન ઉપર બેસીને અંપકમાલાને પૂછ્યું, પુત્રી ! પાણિઅહણ કરવામાં ત્હેં એકવર્ષનો વિલંબ બતાવ્યો તેનું શું કારણ ? લજ્જાને લીધે અંપકમાલા પોતાના પગના અંગુઠા તરફ દ્રષ્ટિ કરી કંઈપણ બોલી નહી. એટલે રાજાએ જ્યૌતિષિકને બોલાવી કહ્યું કે આ કુમારીના પાણિઅહણનું શુભ મુહૂર્ત્ત કયારે આવે છે તે નક્કી કરી જલદી કહો. તે પણ પૂર્વાપર શાસ્ત્રનો વિચાર કરીને બોલ્યો, રાજા ! આ વર્ષમાં ઉત્તમ મુહૂર્ત્તો નથી. કારણકે—

ગુરુક્ષેત્રે ગતે માનૌ, માનુક્ષેત્રે ગતે ગુરૌ ।

વિવાહાદિ ન કુર્વીત, વાઙ્મનુ શુભપરમ્પરામ્ ॥

અર્થ—ગુરુક્ષેત્રમાં સૂર્ય ગયો હોય અને સૂર્યના સ્થાનમાં ગુરૂ ગયો હોય તો શુભેચ્છક પુરૂષે વિવાહાદિક શુભ કાર્ય કરવાં નહીં. આ નિયમ પ્રમાણે સૂર્યના સ્થાનમાં બૃહસ્પતિ રહેલો હોવાથી આ વર્ષ દૂષિત ગણાય છે. વળી ગુરૂ તેર માસ સુધી એક રાશીએ રહે છે તેથી આ વર્ષ ગયા બાદ વૈશાખ સુદિ ૧૧ શુક-

ચંપકમાલા કથા.

(૧૩૧)

વાર, ઉત્તરાક્ષાદગુની નક્ષત્રનો પ્રથમ ચરણ, હર્ષણુયોગ, સૂર્યના નક્ષત્રથી દશમું નક્ષત્ર, વૃષલગ્ન, બવકર્ણ, ઉદ્યાદિશુદ્ધિયુક્ત બલિષ્ઠ એવા પંચગ્રહ સહિત સૂર્ય અને શુક્ર ઉચ્ચ સ્થાનમાં રહે છે તે સૂર્યોદયથી સવાચાર ઘડીએ લાતાદિદોષ રહિત અતિ ઉત્તમ લગ્ન આવે છે. તે સાંભળી લલિતાંગ રાજ્યે જ્યૌતિષિકનું વચન માન્ય કરી લગ્નપત્રિકા લખાવી તે પુરોહિતને આપી. પછી જ્યૌતિષિકને વિવિધ આભરણોથી સત્કાર કરી વિદાય કર્યો. ત્યારબાદ સભા વિસર્જન કરી અરિકેસરી નરેંદ્રને સ્નાન માટે મજ્જનશાલામાં લઈ ગયા. અંગમર્દન કરી લક્ષ્યાક તૈલવડે પુષ્પ ચોળીને સ્નાન કરાવ્યું. બાદ ટુવાલથી શરીર લુછી નાખી ચંદનનો લેપ કરીને ઉત્તમ વસ્ત્રો પહેરાવ્યાં. ત્યારબાદ તેને જીનમંદિરમાં લઈ ગયા. દેવપૂજન માટે પુષ્પ, ચંદન વિગેરે પૂજની સામગ્રી આપી. અનભ્યાસને લીધે માત્ર વ્યવહારથી તેણે પણ પૂજા કરી અને પોતાના પરિવાર સહિત દેવવંદનનો વિધિ કર્યો. પછી ત્યાંથી નરેંદ્રને જમવા માટે લોજનશાળામાં લઈ ગયા. લોજન કરી રહ્યા બાદ પાન, સોપારી આપી દીવાનખાનામાં પલંગપર વિરાજમાન થયા બાદ તેમના સમક્ષ પોતાના વડીલ વંશજને કહ્યું કે આવા પુરૂષ રતનના આગમનથી આ સમસ્ત જનો અહીં આવ્યા છે, માટે એઓની પણ માન મર્યાદા સાચવી સારી રીતે સત્કારક્રિયા કરવી જોઈએ. એ પ્રમાણે કહી લલિતાંગ મહીપતિએ સર્વેને જમાડી ઉત્તમ વસ્ત્રો પહેરાવી અશ્વ, હાથી, રથ, અને મણિ રતન વિગેરે આભૂષણો વડે સત્કાર કરી તેઓને વિદાય કર્યા. ત્યારબાદ લલિતાંગ રાજ્યે સુખાસને ખેડેલા અરિકેસરી નરેંદ્રને વિનંતિ કરી કહ્યું કે રાજાધિરાજ ! જોકે મહારાં નેત્ર આપના દર્શનરૂપી અમૃતના રસસ્વાદમાં બહુ લુપ્થ થયાં છે, તેમ છતાં મહારો વિચાર એવો છે કે આપને અહીં વધારે રોકવા તે યોગ્ય નથી. જેમકે કદાપિ

(૧૩૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કોઈ કારણને લીધે મરૂસ્થલમાં રાજહુંસનાં દર્શન થાય અને પામરને હાથીની પ્રાપ્તિ થાય, તથાપિ તેઓની એવી યોગ્યતા હોતી નથી કે જેથી તેઓ બહુ સમય સુધી તેઓને ત્યાં રાખી શકે. માટે આપના નગર તરફ આપ જ્યારે પ્રયાણ કરશો ત્યારે અમારી પુત્રી ચંપકમાલા પણ આપની સાથેજ આવશે, વળી તેની સાથે મહારા પ્રધાન પુરૂષો પણ આવશે અને તેઓ નૈમિત્તિકે બતાવેલા મુહૂર્ત પ્રમાણે આપની સાથે કન્યાનું લગ્ન કરાવશે, એમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી. આ પ્રમાણે સંભાષણ થયા બાદ અરિકેસરી રાજાએ કહ્યું, નરાધીશ! આપ ઉચિત દેશકાલના બાણનાર છો, તેમજ ધીર અને ગંભીર હૃદયવાળા છો, વળી આપ સજ્જનોમાં ધુરંધર છો. આપની પવિત્ર કીર્તિને ત્રણે લોકમાં અન્ય કોણુ ધારણુ કરી શકે તેમ છે? નરેંદ્ર! નિરંતર સદ્ભાવ સ્નેહથી, સુંદર એવા રસાયન સમાન આપના વિનયાલાપથી અમે તૃપ્ત થતા નથી. પરંતુ સર્વ મનોરથોનું એક નિવાસ મંદિર એવી આ ચંપકમાલા જ્યારે અમારા જોવામાં આવતી નથી ત્યારે મહાન્ કાર્યો ત્યજી દેઈને અમારું હૃદય અહીં રહે છે. અર્થાત્ કાર્યોમાં અમારું ધ્યાન રહેતું નથી. એમ કહ્યા બાદ લલિતાંગરાજાએ અરિકેસરી નરેંદ્રને ચંપકમાલા સહિત પોતાના દેશ તરફ જલદી વિદાય કર્યો. કેટલાક મુકામ સુધી તે પોતે પણ સાથે ગયો પછી તેની આજ્ઞા લઈને પાછો વળ્યો.

જેનો રાજ્ય કાર્યભાર પાંચ પ્રધાનો ચલાવતા હતા, જેની અંદર દરેક સ્થાને ધ્વજ પતાકાઓ શોભતી અરિકેસરી અને હતી, જેના બજાર તથા શેરીઓનો દેખાવ ચંપકમાલાનો આનંદ આપતો હતો અને જેમાં સંતુષ્ટ વિવાહ તથા થએલી યુવતિઓ મંગળવાદ બોલતી હતી ધર્મચર્યા. એવા પોતાના નગરમાં અરિકેસરી રાજાએ પ્રવેશ કર્યો. એ પ્રમાણે મહોત્સવ પૂર્વક

ચંપકમાલા કથા.

(૧૩૩)

નરેંદ્ર રાજમહેલ તરફ વળ્યો. અને ચંપકમાલાને રહેવા માટે એક મહોટો સુંદર મહેલ આપ્યો કે જેમાં રહેલી ચંપકમાલા હંમેશાં પોતાના સ્થાનમાં રહેલા નરેંદ્રના નેત્રોને આનંદ આપે છે. રાજ પણ નિરંતર ચંપકમાલાની પાસે જાય છે. એક દિવસે રાજ અમર-ગુરૂને સાથે લઈ ચંપકમાલાની પાસે ગયો. ત્યારબાદ અમરગુરૂએ પૂછ્યું, રાજપુત્રી ! આજે કલા વિચારના સંબંધમાં કંઈક વિવેચન કરો. ચંપકમાલા બોલી, આ દુનીયામાં પાખંડી જનોએ જે અનેક પ્રકારના ધર્મ રચ્યા છે, તેઓમાંથી તમને કયો ધર્મ સંમત છે ? ત્યારે અમરગુરૂ બોલ્યો, આ પ્રમાણે સંબંધ વગરનું તમે કેમ બોલો છો ? ચંપકમાલા બોલી, શું ધર્મ સંબંધી પ્રશ્ન અપ્રસ્તુત ગણાય ? વળી શું તમે ધર્મને કલા નથી માનતા ? આલોક અને પરલોકમાં સુખદાયક તો ધર્મ એજ મુખ્ય કલા છે. તેમજ જેઓ સર્વકલાઓમાં શ્રેષ્ઠતર એવી ધર્મકલાને નથા જાણતા તેઓ ઓંતેર કલાઓમાં નિપુણ હોય તો પણ અપંડિતજ જાણવા. અમરગુરૂ બોલ્યા, આ બાબતમાં કોઈપણ વિશેષ વિચારની જરૂર નથી, કેમકે જેના પૂર્વ પુરૂષોએ જે ધર્મ આચર્યો હોય તે તેનો ધર્મ જાણવો. પોતાની માતા સુશીલા છે અથવા દુઃશીલવાળી છે તેનો વિચાર કરવો પણ નિરર્થક છે, તેમજ ઔષધ વિષયમાં જેમ વૈદ્યનો ઉપદેશ પ્રમાણભૂત ગણાય છે તેમ પોતાના ગુરૂજનોએ જે યજ્ઞાદિક ધર્મ જેઓને કહ્યો હોય તેજ ધર્મ તેઓને માન્ય છે. આવા અનર્થ ચિંતવનનું હાલમાં આપણે શું કામ છે ? એમ કહી અમરગુરૂ ધમ વાદમાં મૌન રહ્યો. ત્યારબાદ કોચલ સમાન કંઠવાળી ચંપકમાલા બોલી, જોકે તમ્હારું કહેવું બહુ સુંદર છે, તોપણ આપના સરખા પંડિત પુરૂષોને આ પ્રમાણે બોલવું અનુચિત છે. કારણકે ઉત્તમ પુરૂષાર્થરૂપ ધર્મ સંબંધી વિચાર કરવો તે યોગ્ય ગણાય છે. વળી તે પુરૂષાર્થ ત્રણ પ્રકારનો છે,

(૧૩૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેઓમાં ધર્મનું મુખ્યપણું છે, કારણકે અર્થ અને કામનું મુખ્ય કારણ ધર્મજ છે. નીતિ શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

ધર્માદર્થોઽર્થતઃ કામઃ, કામાત્સુખફલોદયઃ ।

આત્માનં હન્તિ તૌ હત્વા, યોયુક્ત્યા ન નિષેવતે ॥

અર્થ—ધર્મ સેવનથી ધનની પ્રાપ્તિ અને ધનથી કામની પ્રાપ્તિ તેમજ કામથી સુખકારી ફલનો ઉદય થાય છે. માટે અર્થ અને કામનો ત્યાગ કરી જે પુરૂષ યુક્તિપૂર્વક ધર્મ સેવતો નથી તેને આત્મઘાતી જાણવો. જેકે પુણ્ય અને પાપનો અભાવ તે મોક્ષ કહેવાય છે, તો પણ તેનું કારણ પુણ્ય પ્રકૃતિ ગણાય. વિપાક કાર્ય તો લોકમાં સુપ્રસિદ્ધ છે. હે પંડિતવર્ય ! વળી ક્રમપરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલો જે ધર્મ જેઓનો હોય તે ધર્મ તેઓને પ્રમાણભૂત ગણાય તે પણ તમ્હારું કહેવું અસંગત છે, કેમકે પૂર્વજોની પરંપરાથી દારિદ્ર્ય અને વ્યાધિઓ ચાલ્યા આ વતા હોય તો શું તેઓના વશજેએ તેઓનો ખલિષ્કાર ન કરવો ? તેમજ તમોએ જે જનનીનું દૃષ્ટાંત આપ્યું તે પણ અયોગ્ય છે. કારણ કે જે વ્યભિચારિણી માતાનો ત્યાગ કરવામાં ન આવે તો તે પણ પોતાના પુત્રને ઈર્ષ્યાથી ભારી નાખે છે એ વાર્તા સર્વ લોકમાં સુપ્રસિદ્ધ છે. તેમજ ઔષધના દૃષ્ટાંતથી તમોએ ગુરૂના ઉપદેશને પ્રમાણભૂત કહ્યો તે ઠીક છે, પરંતુ તે ગુરૂ રાગ દ્રેષથી વિમુક્ત અને પરમાર્થ સ્વરૂપના જ્ઞાતા હોવા જેઈએ, વળી તેવા સર્વજ ગુરૂ તો પોતે તીર્થંકર ભગવાનજ છે. અથવા તેમના વચનના જાણકાર તેમજ તેમની આજ્ઞામાં વર્તવાવાળા જેઓ હોય તેઓ ગણાય. વળી યોગ્ય સમયે ઉપયોગપૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરનાર અને માત્સર્ય તથા રાગાદિરહિત જેવા અર્હન દેવ છે, તેવા અન્ય દેવ નથી એની શી ખાત્રી ? એમ અમરગુરૂના પૂછવાથી ચંપકમાલા બેલી, એમાં પ્રમાણ એ છે કે તેઓના દરેક

ચંપકમાલા કથા.

(૧૩૫)

શાસ્ત્રોમાં તેઓનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યું છે કે તેઓ આ લોકના કર્તા નથી તેમજ જગત્કર્તા છે એમ કહેતા પણ નથી, કેમકે લોકોનીઉત્પત્તિ સ્થિતિ, અને સંહાર કરવાવડે અન્ય દેવાને રાગાદિકની પ્રાપ્તિ થાય છે, પરંતુ અનેદ્રો તો રાગાદિકથી વિમુખ હોય છે. વલી અન્ય દેવ અને અરિહંતનો વિભેદ તેઓની મૂર્તિઓ પણ બતાવે છે તદ્દથા—

इह हि रमणीशस्त्राक्षालीधराः सुरमूर्त्तयो—

निपुणसुगमान् रागद्वेषभ्रमान् गमयन्त्यलम् ।

तव पुनरियं त्यक्तासङ्गा तनुः कृतकृत्यतां,

प्रसभमुशती स्वामिन् ! सत्यं प्रवक्ति तदत्ययम् ॥

અર્થ—આ લોકમાં સ્ત્રી, શસ્ત્ર અને અક્ષમાલાથી વિભૂષિત એવા હરિહરરાદિક દેવતાઓની મૂર્તિઓ દક્ષ પુરૂષોને સુગમ એવા રાગદ્વેષના ભ્રમને સંપૂર્ણ રીતે પ્રગટ કરે છે. વળી સ્વામિન્ ! સર્વસંગ-રહિત અને અતિ ઉત્કટ રીતે કૃતાર્થપણાને વહન કરતી આપની મૂર્તિ તેઓના દોષ ખુલ્લી રીતે બતાવે છે. ઈત્યાદિક અનેક યુક્તિઓથી અમરગુરૂને ચંપકમાલાએ નિરૂત્તર કર્યો કે જેથી અરિકેસરિ સહિત અમરગુરૂએ જૈનધર્મમાં સ્થિરતા કરી. પછી તે બોલ્યો, હે રાજકુમારી ! આ સંસારસાગરમાં નાવ સમાન તું અમને પ્રાપ્ત થઈ અને ઉન્માર્ગે પ્રવૃત્ત થયેલા અમને ત્હોં જૈન-ધર્મમાં સ્થાપન કર્યાં. એ પ્રમાણે હુસ્મેશાં વાર્તાવિનોદ કરતાં અરિકેસરી રાજાએ યુગ સમાન એવું તે વર્ષ બહુ ઠુંખે નિર્ગમન કર્યું. બાદ લગ્નનો સમય પ્રાપ્ત થયો એટલે તે ચંપકમાલા સાથે પરણ્યો, અને તેની સાથે પાંચ પ્રકારના વિષયસુખને અનુભવતો ઈંદ્રની માફક ગતકાલને તે જાણતો નથી.

એક દિવસે અમરગુરૂ રાત્રિએ સુતા હતા તેવામાં તેણે સ્વ-

(૧૩૧)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ખનમાં પોતાને જાંટ ઉપર બેસી દક્ષિણ અમરગુરૂની દીક્ષા દિશા તરફ પ્રયાણ કરતો જોયો. જેથી જાણત તથા મોક્ષ ગમન. થઈ તે વિચાર કરવા લાગ્યો, કે જો આ સ્વપ્નની વાર્તા સત્ય થાય તો જરૂર મહાર્જન મૃત્યુ નજીકમાં આવી પહોંચ્યું છે એમ સમજવું. પરંતુ ધાતુ શ્લેષાદિકને લીધે પણ આવાં અસત્ય સ્વપ્નો આવે છે. એમ સંકલ્પ વિકલ્પ કરતો તે અમરગુરૂ રાજની પાસે ગયો અને કહેવા લાગ્યો કે સ્વામિન્ ! મહાર્જન આયુષ કેટલું બાકી રહ્યું છે તે સંબંધી આપ ચંપકમાલા દેવીને પુછી જુઓ. રાજ તેને સાથે લઈ દેવી પાસે ગયો અને તેણે કહ્યું, અમરગુરૂ ! તમે પોતેજ પુછો, તરતજ દેવીએ પુછ્યા શિવાય અમરગુરૂના સ્વપ્નની સમસ્ત વાર્તા કહી અને છેવટમાં કહ્યું કે તમ્હાર્જન આયુષ હવે દશ માસ બાકી રહ્યું છે. એ પ્રમાણે સાંભળી અમરગુરૂએ કહ્યું કે હે ધર્મજનની ! હવે મારે ધર્મ કાર્ય કરવું જ ઉચિત છે, મારે હાલમાં ધર્મ ગુરૂ કયાં છે ? ચંપકમાલા બોલી ભરતક્ષેત્રના બીજા અર્ધમાં સમૃદ્ધિવડે સ્વર્ગ સમાન પુરાણપુર નામે નગર અહીંથી સો યોજન દૂર છે, ત્યાં ધર્મગુરૂ વિરાજે છે, અમરગુરૂએ રાજ અને રાણીની પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે મહારાજ ! જે કંઈપણ મહારાથી આપનો અપરાધ કરાયો હોય તેની હું ક્ષમા માગુ છું કારણ કે હવે તે ગુરૂ મહારાજના ચરણ કમલજ મહાર્જન શરણ છે. તે સાંભળી અશ્રુધારા વરસાવતો અરિકેસરી રાજ ગદ્ગદ કંઠે બોલ્યો વિદ્વન્ ! કેટલાક ત્હારા અપરાધો સહન કરવા શક્ય છે, પરંતુ એક કાર્ય તમે એવું કર્યું છે કે જેની ક્ષમા કરવી બહુ દુષ્કર છે. તે કાર્ય એ છે કે આ લોક અને પરલોકનાં સેંકડો સુખોને ઉત્પન્ન કરનારી એવી આ ચંપકમાલા દેવી તમે દેશાંતરથી લાવ્યા. એમ કહી અરિકેસરી રાજએ તેના પુત્રને બોલાવી તેને તેના સ્થાનમાં સ્થાપન કર્યો. તેમજ અન્ય રા-

ચંપકમાલા કથા.

(૧૩૭)

જલોક સમક્ષ અનેક પ્રકારે તેનું સન્માન કર્યું. કારાગૃહમાંથી બંદીજનોને મુક્ત કર્યાં. સર્વત્ર અમારી પટહ વણાડાવ્યો. વળી અમરગુરૂ પાસે દીન અને અંધ જનોને અનેક પ્રકારનાં દાન અપાવરાવ્યાં, સમસ્ત સાધર્મિક જનોનો સત્કાર કરાવ્યો. જીન-મંદિરોમાં હૃદય અને નેત્રોને આનંદદાયક અષ્ટાઙ્ગિક મહોત્સવ પ્રવર્તાવ્યા. વિગેરે તત્કાલ ઉચિત સર્વધર્મ કાર્યો કરાવી તેવા કાર્યોમાં યોગ્ય રીતે પુષ્કલ દ્રવ્ય આપ્યું. અને અતિ બળવાનૂ વેગવાળાં વાહન તથા માર્ગમાં સહાયકારક સુભટો આપ્યા. તેમજ અન્ય પણ કેટલાંક કાર્ય સિદ્ધ કરી વિશેષમાં રાજ્ય તથા ધર્મનાં યોગ્ય કાર્યો પણ તેને પુછી લીધાં. ત્યારબાદ શુભ મુહૂર્તમાં અમરગુરૂએ ઉત્તમ શકુન જોઈ પુરાણપુર નગર પ્રત્યે પ્રયાણ કર્યું, અરિકેસરી રાજા પણ પ્રથમ પ્રયાણ સુધી સાથે ગયો. ત્યાંથી બહુ માન પૂર્વક અમરગુરૂને દીક્ષા માટે વિદાય કરી રાજા પોતાના નગરમાં આવ્યો. શરૂઆતમાંજ ધાર્મિક દ્રવ્ય આપી માર્ગમાં આવતાં જીન મંદિરોમાં મહોત્સવાદિક ધર્મ કાર્ય પ્રવર્તાવતા અમરગુરૂ શ્રી સમયસાગર કેવલીની પાસે જઈ તરતજ દીક્ષા લઈ શાશ્વત સુખના સ્થાનભૂત એવી મોક્ષપુરીમાં ગયા.

અરિકેસરી રાજાને પ્રથમ પરણેલી દુર્લભદેવી નામે બહુ વહાલી સ્ત્રી હતી, પરંતુ તે બહુ કૂડક-
દુર્લભદેવીની પટની ભરેલી હોવાની ચંપકમાલા ઉપર
કપટકલા. પોતાના પતિનો ઘણો પ્રેમ જોઈ તેણીની ઉપર બહુ દ્રેષ કરવા લાગી. અને તેના હૃદયમાં એવું ભરાઈ ગયું કે બન્નેનો પ્રેમ છિન્નભિન્ન કરાવું તોજ હું ખરી ! એ પ્રમાણે વિચાર કરી સુલસા નામે એક ધૂર્તપ્રત્નાજીકા (યોગિની) હતી તેની તે સેવા કરવા લાગી. અનુક્રમે બન્નેનું એકચિત્ત થવાથી દુર્લભદેવીએ પોતાનો વિચાર પ્રત્નાજીકા-

(૧૩૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ને જાણાવ્યો કે હે ભગવતિ! કોઇપણ આરોપ મૂકી તમે ચંપક-માલાને કલંકિત કરો, જેથી વિષમિશ્રિતની શંકાથી જેમ મિષ્ટ ભોજન ત્યજ્ય છે તેમ રાજા ચંપકમાલાનો જલદી ત્યાગ કરે. પ્રત્રાણકા બેલી-સ્રીઓના બહુ ઉત્તમ ગુણોને લીધે રાજાએ ત્હને બહુ માન આપ્યું નથી; પરંતુ તે મૂઠાત્મા રાજા એમ જાણે છે કે મોક્ષાસ્થાનનું મૂલ કારણ જે જીનોક્રતધર્મ છે તેમાં મ્હને ચંપકમાલાએ સ્થિર કર્યો છે. માટે હે દેવી! ચંપકમાલાને પ્રથમ ધર્મથી ભ્રષ્ટ કરીશું એટલે રાજા વિચાર કરશે કે આ સ્રી બહુ ધૂર્ત છે, પોતે બોલે છે તે પ્રમાણે વર્તતી નથી, અને આ સ્રીનું સર્વ પ્રવર્તન માત્ર બોલવામાંજ છે. એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી રાજા ત્હને ત્યાગ કરશે. તે સાંભળી પ્રત્રાણકાએ કહ્યું કે હવે હું પ્રથમ તેજ કાર્યમાં પ્રવર્ત થઈશ, તેનાથી જે આપણું ધાર્યું નહીં અને તો છેવટે તેની ઉપર કલંક મૂકીને પણ તમ્હારો મનોરથરૂપી વૃક્ષ સફળ કરીશ. એમ નિશ્ચય કરી પ્રત્રાણકા પોતાની મઠીમાં ગઈ, દુર્લભદેવી પણ હુમ્મેશાં તેની વિશેષ સેવામાં પ્રવૃત્ત થઈ. પ્રત્રાણકા પોતાના હૃદયમાં ચિંતવવા લાગી કે છેતરવાના ઉપાય તો ઘણા છે પરંતુ કયો ઉપાય કરવાથી તે જૈનધર્મને જલદી છોડી દે? હા સમજણ પડી, ત્હને પુત્ર નથી, માટે પ્રભાતમાં તેની પાસે જઈ આશીર્વાદ આપી ત્હને સંતુષ્ટ કરી પુત્ર થવાનો ઉપાય બતાવીશ, રક્ષાબંધન, સ્વપન વિગેરે વશીકરણ પ્રયોગોનો ઉપચાર કરીશ, અને કાલિકા દેવીની બાધા પણ રખાવીશ. તેથી કરીને જરૂર તે જૈનધર્મથી પતિત થશે. એમ વિચાર કરી પ્રાતઃકાલમાં ઉઠી તેવી તરતજ તે ચંપકમાલાના વાસભવનમાં ગઈ. પ્રતિહારીને તે પ્રથમ મળેલી હતી તેથી તેઓ બનેને પરસ્પર સ્નેહ હતો એટલે તેણીએ પ્રતિહારીને કહ્યું કે મ્હારે ચંપકમાલા દેવીનાં દર્શન કરવાં છે માટે ત્હમને વરખી આપો. રાણીની

ચંપકમાલા કથા.

(૧૩૯)

આજ્ઞા લાવી પ્રતિહારીએ પ્રત્નાજીકાને પ્રવેશ કરાવ્યો. ચંપક-
માલાને આશીર્વાદ આપી તે તેની આગળ બેઠી અને એકાંતમાં
જઈ તે બોલી, દેવિ ! આપને પુત્ર નથી, પુત્રહીન સ્ત્રીઓ પતિને
બહુ પ્રિય હોય તોપણ લાંબા વખત સુધી તેઓ ઉપર પતિને
પ્રેમ ટકી શકતો નથી, તેમજ પુત્ર વિના સફળતિ પ્રાપ્ત થતી નથી,
માટે માનવા લાયક એવું મ્હારું એક વચન સાંભળો. રક્ષાકાંડ
સહિત મંત્રોથી શુદ્ધ કરેલી એવી આ એક ખુદી ગ્રહણ કરો, તે-
મજ સ્વપનાદિક ક્રિયાઓ મ્હારા હસ્તક વિધિપ્રમાણે કરાવો. અને
કાલિકાદેવીની પૂજા કરીને સંતોષપૂર્વક પુત્ર સંબંધી માનતાનો
સંકલ્પ કરો, તેથી તમ્હારે જરૂર પુત્ર થશે, એ પ્રમાણે તેનાં
કટુ વાક્ય સાંભળી સમસ્ત ઈંદ્ર સહિત દેવોએ પણ સમ્યક્ત્વથી
નહીં ચલાયમાન કરવા લાયક એવી ચંપકમાલા બોલી—હે
પ્રત્નાજીકા ! તમ્હે અન્ય જનોને છેતરી શકો; પરંતુ જેઓએ
જૈનસિદ્ધાંત બાણી દુઃખરૂપી સંસારનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે તેઓને
તમ્હારું વચન અસર કરી શકશે નહીં, કારણકે કોઈપણ રીતે
અમૃતમાં વિષ ટકી શકેજ નહીં. માટે હે અતિચતુરખુદિવાળી !
યોગિની ? “ તમ્હે પુત્રહીન છો ” એમ જે તમે પ્રલાપ કર્યા તે
સર્વથા નિર્મૂલ છે. કારણકે ચક્રવર્ત્તિ રાજાઓની સ્ત્રી રત્નોને
સર્વથા પુત્રો કયાં હોય છે ? છતાં પૂર્વભવોના અભ્યાસ બલથી
તેઓને પરસ્પર અદ્વિતીય પ્રેમ હોય છે. વળી “ અપુત્રીયાઓની
સફળતિ થતી નથી ” એવું તમ્હારું માનવું પણ મોહ ભરેલું
છે. કારણકે પુત્રો એતો અબ્રહ્મચર્યાના હેતુ છે. અને ધર્મ તો
બ્રહ્મચર્યામાં રહ્યો છે. માટે સુગતિ તો ધર્મ સેવનથી જ થાય છે,
જે પુત્રથી સ્વર્ગે જવાતું હોય તો ઉકરડામાં રહેનારી એવી
ભુંડણી, કુતરી, કુકડી અને કાચળી વિગેરે પ્રાણીઓ પ્રથમ
સ્વર્ગે જવાં જોઈએ, વળી જે રક્ષાકાંડાદિક બાંધવાથી પુત્ર થતા

(૧૪૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

હોય તો આ જગત્માં કોઈપણ પુત્રહીન રહેજ નહીં. માટે તમે વૃથા આડંબર કરી લોકોને ભ્રમમાં શા માટે નાખો છો ? “વળી કાલિકાની પૂજા” વિગેરે જે કહ્યું તેમાં કાલિકા એટલે શું ? માંસ મદિરામાં જે લુબ્ધ હોય તે શું દેવી કહેવાય ? વળી હે પ્રમાણુકા ? જીનેંદ્ર ભગવાન અને તેમના મતાનુયાયિઓ વિના અન્યને હું નમતી નથી, જેઓએ હસ્તીંદ્રની સ્વારી કરી હોય તેવા કોઈપણ ગધેડાપર બેસે ખરા ? એ પ્રમાણુ અનેક યુક્તિઓ વડે તે ધૂત્તાનો ઘણો તિરસ્કાર કર્યો, પરંતુ ત્યાંથી તે ઉઠી નહીં, એટલે ચંપકમાલાની આજ્ઞાથી પ્રતિહારીએ બે હાથ પકડી ધક્કા મારી ત્હને ત્યાંથી કાઢી મૂકી.

ત્યારબાદ પ્રચંડ ક્રોધાયમાન થએલી પ્રમાણુકાએ પ્રથમ સિદ્ધ

કરેલી એવી વિદ્યાદેવીનું સ્મરણ કર્યું એટલે

ચંપકમાલાનો
ત્યાગ.

તરતજ તે દેવી પ્રગટ થઈ, અને તેની આગળ
આવી બોલી ભગવતિ ! મ્હારું સ્મરણ શા માટે
કર્યું ? પ્રમાણુકા બોલી—આ અરિકેસરી નરેં-

દ્રની ભાર્યા ચંપકમાલા પોતાના જ્ઞાનગર્વથી ઉદ્ધત બની મ્હારી
પણુ અવજ્ઞા કરે છે, માટે રાજા તેનો ત્યાગ કરે અને તે શારીરિક
તેમજ માનસિક અનેક દુઃખોને ભોગવે તેવી રીતે શીલ સંબં-
ધી કલંક તેનું લોકમાં જાહેર થાય તેમ કરે. એ પ્રમાણુ તેની
આજ્ઞાનો સ્વીકાર કરી રાજા લઈ વિદ્યાદેવી રાત્રિએ ચંપકમાલાના
શયન ભવનમાં ગઈ અને તેની સાથે ક્રીડા કરતો કોઈક પુરૂષ ત્યાં
આવેલા રાજાને બતાવ્યો. રાજા સાવધાન થઈ તેને જીવે છે
તેટલામાં તે પુરૂષ અકસ્માત્ અદૃષ્ટ થઈ ગયો. રાજા તે જોઈ
ચકિત થયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો, સુંદર રૂપ વૈભવથી વિભો-
હિત થએલો કોઈપણ આ વિદ્યાધર આ સ્ત્રીએ ગુપ્ત રાખેલો
છે, અહો ! સ્ત્રી સ્વભાવને અનેકવાર ધિક્કાર છે. ઉત્તમ સ્નેહ,

ચંપકમાલા કથા.

(૧૪૧)

વિનયાદિક ગુણો, લજ્જા, માન, મર્યાદા, સેંકડો મધુર વચન, તીક્ષ્ણ અથવા કોમલ વાણી, વૈભવ, યૌવન અને આદરપૂર્વક સ્મરણ કરવાથી પણ સ્ત્રીઓનું હૃદય ગ્રહણ કરી શકાતું નથી, અર્થાત્ તે સર્વથા દુર્ગાંધ છે. કામથી વિમૂઢ બની જે પુરૂષ યુવતિ વર્ગમાં સદ્ભાવ માને છે તે અજ્ઞાની જન હુસ્તર એવા દુઃખસાગરમાં ડુબે છે. એમાં કંઈપણ સંદેહ નથી. આ સ્ત્રી જૈનસિદ્ધાંતમાં પ્રવીણ, વિશુદ્ધ કુલમાં જન્મ અને ધૈર્યગુણમાં અગ્રણી છે તોપણ આવી કુશીલા છે તો અન્ય સ્ત્રીઓની શી વાત ? એમ જાણી રાજાનું મન તેના ઉપરથી વિરકત થયું અને તેણે વિચાર કર્યો કે જરૂર આ સ્ત્રી ભોગવવા લાયક નથી. પરંતુ એને બોલાવવી તો જોઈએ, કારણ કે મહને જૈન ધર્મમાં સ્થાપન કર્યો એ એક મહોટો ઉપકાર તેણીએ કર્યો છે અને તેના પ્રત્યુપકાર મહારાથી અનંત ભવમાં પણ થઈ શકે તેમ નથી. કાગડાથી ઉચ્છિદ્ર થયેલા ભોજનની કોઈ પણ ઇચ્છા કરે ખરું ? અથવા ભિક્ષાત્રથી સ્પૃષ્ટ થએલું એવું અમૃત પણ વિદ્વાનોને ભોગવવા લાયક રહેતું નથી. એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરી રાજાએ તેની સાથે સંલોગ ન કરવો એવું પોતાના હૃદયમાં ગુપ્ત રાખી બાહ્યવૃત્તિ ગોપવીને ચંપકમાલાની પાસે ગયો. સ્વામિને આવતા દેખી ચંપકમાલા પૂર્વની માફક હસ્ત જોડી એકદમ આસન ઉપરથી ઊભી થઈ. નરેન્દ્ર પણ શયનાસન ઉપર આરૂઢ થયો. ક્ષણમાત્ર તેણીની સાથે વાર્તાલાપ કરીને રાજા પોતાના સ્થાનમાં ચાલ્યો ગયો. એ પ્રમાણે દરરોજ તે વાર્તાલાપ કરે છે પરંતુ સંલોગ ક્ષીડા કરતો નથી. તેથી ચંપકમાલા વિચાર કરવા લાગી, પ્રદીપની માફક મંદ સ્નેહવાળો રાજા ક્ષણમાત્ર દર્શન આપી પોતાના સ્થાનમાં જાય છે તેનું શું કારણ ? એમ વિચાર કરતાં તેણીએ શબ્દોચ્ચાર પૂર્વક ચૂડામણિ વિદ્યાનો ઉપયોગ કર્યો. તેથી આ સમગ્ર કાર્ય

(૧૪૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પ્રત્નલોકાએ પોતાની વિદ્યાના ચમત્કારથી કરેલું છે એમ તેના બાલુવામાં આવ્યું. પરંતુ ચંપકમાલાએ તેમા ઉપર લેશમાત્ર પણ દ્રેષ કર્યો નહીં, અને તે સમજી કે આ છ માસનો ભોગાંતરાય હતો તે મ્હારે નિર્ગમન કરવો જોઈએ. વળી અનાદિ અભ્યાસથી નચાવતા અને મોહને વશ થએલા વિદ્વાનો ધર્મના અંતરાયમાં આવા પ્રકારના ભોગો સેવે છે, માટે હું પણ ભોગના અંતરાયમાં વિશેષ પ્રકારે ધર્મોદ્ધમ કરું. કારણકે ધર્મ એજ સમસ્ત સુખોતું મુખ્ય કારણ છે. એમ વિચાર કરી ચંપકમાલા કોઈક સમયે કોયલની માફક મધુર સ્વરે સ્વાધ્યાય કરે છે, કદાચિત્ સુગંધિત ચંદન પુષ્પાદિક ગ્રહણ કરી દેવપૂજન કરે છે, કદાચિત્ પોતાના હૃદય કમલમાં સંસાર ભ્રમણની બહુ ઉચ્ચ ભાવના ભાવે છે, અને કદાચિત્ શુદ્ધ મનોહર જીનોકત ધર્મમાં મનને લીન કરે છે. એવા વિનોદોવડે તે પોતાના દિવસો નિર્ગમન કરે છે અને શુદ્ધ બુદ્ધિવાળી સખીઓ સહિત ધર્માનુષ્ઠાનમાં એકાગ્રચિત્તે આનંદથી રાત્રિઓ પણ વ્યતીત કરે છે.

કોઈ એક દિવસે એક વૃદ્ધ સ્ત્રીએ એકાંતમાં આવી ચંપકમાલાને પૂછ્યું, હાલમાં તમ્હારા ઉપર રાજનો ચંપકમાલાનો સ્નેહ મંદ કેમ દેખાય છે? ચંપકમાલા અપવાદ બોલી, ચંદ્રકલાની માફક સ્ત્રી પુરૂષોનો સંત્યાગ તથા વિયોગ ચાલ્યા બંધ છે. ફરીથી પણ કોઈ સમયે સંયોગ થશે, એમાં કંઈ ચિંતા કરવા જેવું નથી. વળી કિંપાક ફલની માફક પરિણામમાં દુઃખદાયક એવા વિષયોનો બુદ્ધિમાન જનોએ સર્વથા ત્યાગ કરવોજ ઉચિત છે. પરંતુ તે વિષયો જો પોતાની મેજેજ દૂર બંધ તો શું જોટું છે? વૃદ્ધા બોલી, ભગવતિ! તે તો તમ્હારું કહેવું યોગ્ય છે, પરંતુ લોકમાં તમને પર પુરૂષના સંગનો અપવાદ

ચંપકમાલા કથા.

(૧૪૩)

લાગ્યો છે, તેથી સજ્જનોનાં હૃદય ખહુ દુઃખી થયાં છે. ચંપકમાલા બોલી, લોકો કેવી રીતે મહુને અપવાદ આપે છે? વૃદ્ધા બોલી-તમ્હે કોઈ વિદ્યાધર સાથે રાત્રિએ કીડા કરો છો. તે સાંભળી ચંપકમાલાએ ચૂડામણિ વિદ્યાનું સ્મરણ કરી તપાસ કરતાં જાણ્યું કે લોકમાં ખરેખર આ અપવાદથીજ મહારી અપકીર્તિ ફેલાઈ રહી છે. એમ જાણી ફરીથી ચંપકમાલા બોલી, હે જનની ! પરદુઃખે દુઃખી એવા તમ્હારા સરખા સજ્જનોનાં મુખારવિંદ પ્રકુલ્લ થાય તેવીરીતે આ અપવાદ દૂર કરવા માટે હું કોઈપણ ઉપાય કરીશ. ખહુ સાડું. એમ આશિષ આપી કુલ વૃદ્ધા પોતાના સ્થાનમાં ગઈ. રાજા પણ પોતાના સમય પ્રમાણે રાણીના નિવાસ ભવનમાં ગયો. ત્યારે ચંપકમાલા અભ્યુત્થાન આપી વિનયપૂર્વક બોલી, નરરત્નોમાં ચૂડામણિ સમાન હે સ્વામિનુ! આપના અપાર ગુણોનો પાર પામવા કોઈપણ સમર્થ નથી, આપ ખહુ વિવેકી છો. મહારો દોષ પ્રત્યક્ષ આપના જોવામાં આવ્યો છતાં પણ અહો ! મહારી ઉપર આટલી દયા ? ઉચ્છિષ્ટ લોજનના માફક આપે જ્યારે મહારો ત્યાગ કર્યો ત્યારે મહેં ચૂડામાણ શાસ્ત્રનો ઉપયોગ કરી જાણ્યું કે શય્યામાં મહારી સાથે કીડા કરતો પરપુરુષ આપના જોવામાં આવ્યો, તેથી આપનું મન મહારા ઉપરથી ઉતરી ગયું, અને લોકમાં મહારી અપકીર્તિ પણ ગવાયછે, તે મહેં ચૂડામણિથી જાણ્યું છે. માટે હે નાથ ! લોકોની સમક્ષ કોઈપણ પ્રકારે દિવ્ય (પ્રતિજ્ઞા) કરવાની મહુને આજ્ઞા આપો. જેથા આ મહારો અપયશ ડકો શાંત થાય. તેમજ દિવ્યથી ઉત્તીર્ણ થયા બાદ આપને હું સત્ય વાત જણાવીશ એટલે આપ ઈંદ્રજી સમાન આ સર્વ હકિકતને અસત્ય માનશો. રાજા બોલ્યો, તે દિવ્ય ત્હારે ક્યારે કરવું છે ? ચંપકમાલા બોલી, પ્રભાતકાલમાં કરવાનો મહારો વિચાર છે. રાજા બોલ્યો,

(૧૪૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનામ ચરિત્ર.

તે પ્રતિજ્ઞા કેવા પ્રકારની કરવી છે ? ચંપકમાલા બોલી. નગર બાસી સત્પુરૂષોને જે પ્રમાણે માન્ય હોય તે પ્રમાણે કરવા હું તૈયાર છું, ઠીક છે એમ સંમતિ આપી રાજા ચંપકમાલાને પૂછી પોતાના મહેલમાં જઈ નિત્યનિયમ કરી સુઈ ગયો. રાત્રિના છેલ્લા પ્રહરમાં બન્યત્ થઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે મહારી સ્ત્રી કદાચિત્ દિવ્ય કરવાથી શુદ્ધ નહીં થાય તો બહુ દુઃખ આવી પડશે. એમ ચિંતા થવાથી તેનું હૃદય ડોલાયમાન થઈ ગયું તેટલામાં કાલાનિવેદકો (અંદિજનો) એ સૂર્યોદય થયો છે એમ તેમને જણાવ્યું. તે આ પ્રમાણે—

આસીસ્ત્વં નિશિ રાજમક્તહૃદયે-તીર્પ્યાલુના વજ્રિણા,
 પ્રાતઃ શક્તિત્ત્વ એવ દિવ્યપદવીં ગત્વાત્મનઃ શુદ્ધયે ।
 ઔર્વોત્તાપિતવાર્હિતાપકતલાદાકૃપ્ય મુક્તો બહિઃ,
 પ્રાચ્યાસૌ નૃપ ! તપ્તમાષક ઇવ પ્રઘોતનો ઘોતતે ॥

અર્થ—તું રાત્રિએ રાજમક્તહૃદયે આનંદ આપે છે એથી ધૃ-
 વ્યાલુ ઈંદ્ર પ્રભાતકાલમાં શક્તિ થવાથી પૂર્વદિશા પોતાની શુદ્ધિ
 માટે દિવ્યસ્થાન ઉપર જઈ સમુદ્રમાં અંપાપાત કરીને હે નરેંદ્ર !
 વડવાનલથી તપી ગએલા સમુદ્રના તલીએથી બહાર મૂકેલા
 તપાવેલા ગોળાની માફક આ સૂર્ય શોભે છે. તે સાંભલી રાજા
 સમજ્યો કે જરૂર આ રાણી દિવ્ય કરવાથી શુદ્ધ થશે, તેથીજ આ
 અંદિજનોએ દિવ્ય વાણીવડે દિવ્ય કરવાની હકીકત સૂચવી, માટે
 રાણીને દિવ્ય કરવું એજ ઉચિત છે. એમ નક્કી કરી અરિકેસરી
 રાજાએ પ્રાતઃકાલનું નિત્યકાર્ય સમાપ્ત કરી પોતાના પરિજન તેમજ
 નાગરિક જન તથા ધર્માધિકારી લોકોને બોલાવીને કહ્યું કે રે !
 રે ! સભ્ય જનો ! આ ચંપકમાલા દેવી શીલવ્રતયત્રી બ્રહ્મ થએલી
 છે એવો લોકાપવાદ દેવીના સાંભળવામાં આવ્યો છે અને તેથી

ચંપકમાલા કથા.

(૧૪૫)

તેણીએ એવો નિશ્ચય કર્યો છે કે જ્યારે દિવ્યથી હું શુદ્ધ થઈશ ત્યારે જમીશ. આ વિષયમાં મહારો તો એવો વિચાર છે કે દેવી અગ્નિમાં તપાવેલો લોઠાનો ગોળો ઉપાડીને શુદ્ધ થાય. તે માટે સમસ્ત સામગ્રી તૈયાર કરો. લોકો બોલ્યા, નરેન્દ્ર ! પામર અને અજ્ઞાત લોકોના માત્ર બોલવાથી આવું ભયંકર દિવ્ય કરવું શું ઉચિત ગણાય ? રાજા બોલ્યો, બેશક ! દિવ્ય કરવું તેજ હું યોગ્ય ધારું છું, કારણ કે લોકાપવાદ તે વિના દૂર થઈ શકે નહીં. વળી તે લોકાપવાદ એવો છે કે જે મોટા પુરૂષોના પ્રભાવને પણ નિર્મૂલ કરે છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

વિરુદ્ધસ્તથ્યો વા, ભવતુવિતથો વા કિમપરં,
પ્રતીતઃ સર્વસ્મિન્, હરતિ મહિમાનં જનરવઃ ।
તુલોત્તીર્ણસ્યાપિ, પ્રકટનિહતાડશેષતમસો—
રવેસ્તાદ્વક્તેજો—નહિ ભવતિ કન્યાં ગત ઇતિ ॥

અર્થ—લોકાપવાદ સત્ય, અસત્ય અથવા વિરૂદ્ધ હોય પરંતુ તે સર્વત્ર પ્રસિદ્ધ થવાથી સત્યીર્ત્તિનો નાશ કરે છે. કારણ કે સમસ્ત અધિકારને નાશ કરવામાં પ્રસિદ્ધ એવા સૂર્યનું તેજ કન્યારાશીને પ્રાપ્ત થવાના અપવાદને લીધે તુલા રાશીથી ઉત્તીર્ણ થએ છતે પણ પ્રથમના જેવું હોતું નથી. તે સાંભળી લોકો બોલ્યા નરાધીશ ! આપની જેવી ઇચ્છા ! એમ કહી સર્વ જનો મૌન રહ્યા. ત્યારબાદ પરિવાર સહિત રાજા દિવ્ય સ્થાનમાં ગયો અને એક વૃદ્ધ સ્ત્રીને મોકલી ચંપકમાલા રાણીને ત્યાં બોલાવી. તે સમયે ચંપકમાલા પૌષધવ્રત લઇ બેઠી હતી, તે સમાપ્ત કરીને વિધિપૂર્વક જીનેન્દ્ર ભગવાનની પૂજા કરી પાલખીમાં બેસી દિવ્ય ભૂમિમાં આવી. તેમજ રાજાની આજ્ઞાથી એક વૃદ્ધ સ્ત્રી દુર્લભદેવીની પાસે ગઈ અને તેણીએ કહ્યું કે આપ પણ દિવ્ય

(૧૪૬)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સ્થાનમાં ચાલો એટલે દુર્લભદેવી રાજની પરવાનગી મેળવી અં-
 ત:પુરની સ્ત્રીઓ સહિત ત્યાં આવી અને દિવ્ય જોવાના આનંદથી
 તેઓ સર્વે જ્વનિકાની અંદર ખેડી. બાદ નગરમાં સર્વ ઠેકાણે ક્ષોભ
 ફેલાઈ ગયો. વળી લોકો પણ જથાખંધ ભરાઈ ગયા. આજે ચંપક-
 માલા દેવીનો જય થાઓ એ પ્રમાણે સર્વદિશાઓમાં કોલાહળ પ્રસરી
 ગયો. તેટલામાં કાર્યવાહુકોએ એક ભઠ્ઠીમાં અગ્નિ સળગાવ્યો. તેની
 ઉપર કઠાઈ મૂકી તેમાં તેલ ભરી બહુ ઉકાળ્યું. ચંપકમાલાની
 આગળ જેમ જેમ અગ્નિ બળે છે અને બહુ તરંગોથી તેલ ઉછળે
 છે તેમ તેમ લોકોનાં હૃદય જાણે તેની અંદર પડ્યાં હોયને શું ? તેમ
 અત્યંત બળવા લાગ્યાં. પછી તે ઉકળતા તેલમાં કર્માધિકારી પુર-
 ષોએ લોઢાનો ગોળો નાંખ્યો. તરતજ તે ગોળો પ્રલયાગ્નિ સમાન
 અતિ ભયંકર થઈ ગયો અને તટતટ એવા શબ્દો થવા લાગ્યા. જેથી
 આકાશમંડળ શબ્દમય થઈ ગયું, ખટખટ શબ્દ કરતાં હવેલીઓનાં
 શિખરો ટુટવા લાગ્યાં, તટતટ એવા શબ્દો સાથે કિલ્લાના વિભાગો
 વિખરાઈ જવા લાગ્યા. માતા અને પુત્ર વિગેરે સમસ્ત જનો ધ-
 રના છબ્બઓમાં ઉભા રહી મ્હોટા શબ્દોથી પોકાર કરવા લાગ્યાં.
 કોઈક રૂદન તો કોઈક વિલાપ કરવા લાગ્યાં. હા ? હા ? હા ? પુત્ર ! હે
 જનનિ ! એવા લોકોના અનેક પ્રકારના શબ્દોથી આકાશ ભરાઈ
 ગયું. તે પ્રસંગે આકાશમાં શાસનદેવી યોલી, ચંદ્રકલા સમાન
 વિશુદ્ધ શીલવાળી આ ચંપકમાલા દેવીને કલંકિત કરવાથી હે
 આત્મવૈરીઓ ! તમ્હારું અહીં શું વળવાનું છે ? એ પ્રમાણે
 આકાશવાણી સાંભળી નગરવાસી લોકો ભયભીત થઈ ગયા. અને
 ચંપકમાલાના ચરણમાં પડી તેના સન્મુખ ઉભા રહી હાથ જોડી
 પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા, દેવિ ! આ સમયે આ નગરની રક્ષા કરવી
 આપના હાથમાં છે, બળતા પ્રાણીઓનો ઉદ્ધાર કરવો ઉચિત છે.
 જો કે સેવકજનોનો અપરાધ હોય તો પણ તેમનાથી સજ્જનો
 પરાડ્મુખ થતા નથી. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

ચંપકમાલા કથા.

(૧૪૭)

उपजीवकेषु विमुखाः, सुजाना न भवन्ति दुर्विनीतेषु ।

वत्सव्यथितेऽप्पूषसि, सुरभिर्नो शयमति क्षीरम् ॥

સભજન પુરૂષો વિનય રહિત સેવકોપર વિમુખ થતા નથી, કારણ કે વાછડું ઉધસ પીકે છે તોપણ ગાય આંચળમાંથી દુધ ખેંચી લેતી નથી. ત્યારબાદ રાજા પણ બોલ્યો, દેવી ! સ્ફટિક સમાન ઉજ્જવલ ત્હારા શીળવતમાં આ મૂઠ લોકોએ જે મિથ્યા અપવાદ મૂક્યો છે તેજ પાપરૂપી આ વિષવૃક્ષના પુષ્પોનો તેઓને અનુભવ થાય છે. હવે તું તેઓની ઉપર દયા કર. ત્હારા શિવાય તેઓનું અન્ય કોઈ શરણુ નથી. ચંપકમાલા બોલી. જો મ્હારા હૃદયની અંદર અરિકેસરી નરેંદ્ર વિના અન્ય કોઈ પુરૂષ વાસ ન કરતો હોય તો આ બળતો અગ્નિ એકદમ શાંત થાઓ. તેમજ બળી ગએલી અને બળતી સર્વ વસ્તુઓ સ્વસ્થ અવસ્થા અનુભવે. એ પ્રમાણે ચંપકમાલાની પ્રતિજ્ઞાથી તરતજ શાસનદેવીએ સર્વત્ર શાંતિ ફેલાવી. ત્યારબાદ કુતૂહલ અને ભક્તિથી ત્યાં આવેલા દેવોએ મ્હોટો નાદ કરી કહ્યું કે સર્વ ઠેકાણે સત્યશીલનો જય થાય છે એમ જણાવી ચંપકમાલાને પુષ્પ વૃષ્ટિથી વધાવી, આકાશ મંડલમાં જય જય શબ્દો સાથે દેવ હુંહુભિ વાગવા લાગ્યા. અપ્સરાઓ લીલા સહિત નૃત્ય કરવા લાગી. તેમજ નગરમાં સર્વ સ્થલે ભૂમિ ઉપર કંકુના સ્થાપા દેવાય છે, દરેક સ્થાને વંદનમાલા સહિત તોરણો બંધાય છે. પડતાં આબડતાં અને છીંકતાં છતાં પણ સર્વ લોકો ' ચંપકમાલા ઘણું જીવો ' એમ આનંદપૂર્વક ઉચ્ચાર કરતાં ત્યાં આવબવ કરે છે. આ પ્રમાણે તાત્કાલિક આશ્ચર્ય જોઈ પ્રમદ-જીકા ભયભીત થઈ પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગી. આ સર્વ અનર્થનું મૂલ કારણ તો હુંજ છું માટે જરૂર હવે મરણુ શિવાય અન્ય કોઈ મ્હારૂં શરણુ નથી. તેમજ જન્માંતરમાં પણ અનેક દુઃખો સહન કરવાં પડશે, કારણ કે મ્હેં પાપાત્માએ અનેક પાપો

(૧૪૮)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આચર્યાં છે, કંઈ પણ બાકી રાખ્યું નથી. હવે તો જીવન મતના બાણકાર જ્ઞાની પુરૂષો જેને ઘોર નરકસ્થાન કહે છે ત્યાં જવાથી મહારા આ ઘોર પાપનો છુટકારો થશે. પરંતુ હાલમાં દિવ્ય સ્થાનમાં જઈ સર્વ લોકો સમક્ષ પોતાનું દુશ્ચરિત્ર જાહેર કરી મહાસતીના ચરણકમલમાં પ્રણામ કરું, એમ કરવાથી મરણ તો અવશ્ય થવાનું છે, પરંતુ અપરાધની ક્ષમા માગવાથી કંઈક પાપનો ભાર ઓછો થશે, તેથી કંઈ અનિષ્ટ થવાનું નથી. એ પ્રમાણે આહુસ કરી પ્રત્યાજ્ઞા જલદી દિવ્ય ભૂમિમાં જઈ ઉંચા હાથ કરી સલા સમક્ષ બોલી. આ જીવન શાસન સદૈવ જયવંત વર્તે છે. મહાસતીઓ મહા પ્રભાવશાળી હોય છે. હાલમાં પણ તે પ્રમાણે જીવન શાસનમાં પ્રગટ રીતે દેખાય છે. એમ વિવેચન કરી અંપકમાલાના ચરણમાં નમસ્કાર કરી તે બોલી, હે દેવિ! સમ્યક્ત્વવ્રતમાં તમ્હારો દૃઢ નિશ્ચય છે, તેમજ તમ્હારું અદ્ભુત પ્રકારનું શીલ જયવંત વર્તે છે. આજથી આરંભી તમ્હારા પ્રસાદથી મહને પણ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાઓ. વળી તમ્હારા જે દેવગુરૂ છે તેઓજ મહારાપણુ જીવન પર્યંત દેવગુરૂ થાઓ. એ પ્રમાણે વિનયપૂર્વક પ્રત્યાજ્ઞાએ સમ્યક્ત્વ અંગીકાર કરી અંપકમાલાનું કલંક દૂર કરવા માટે દુષ્કર્મને લીધે આચરેલું પોતાનું દુશ્ચરિત્ર જાહેર કરે છે. સતી સ્ત્રીઓમાં શિરોમણિ સમાન એવી આ દેવીની સાથે ક્રીડા કરતો પુરૂષ વિદ્યાના બળથી નરેન્દ્રને મહેં બતાવ્યો હતો. અને વિદ્યાબળથી જ રાજપરિવાર તથા સર્વ નાગરિક જનોમાં આ અપવાદ મહેં પ્રસિદ્ધ કર્યો હતો. તે સાંભળી રાજાએ ત્હેને પૂછ્યું કે ત્હારે એમ કરવાનું શું કારણ ? પ્રત્યાજ્ઞા બોલી, સ્વામિન ! કૂટકપટ રૂપી દુષ્કૃત્યની એક હું કોટડી છું, તો પછી મહારે અન્ય હેતુની શી જરૂર ? રાજા બોલ્યો-જેવી રીતે ત્હેં ત્હારું દુષ્કૃત્ય યથાર્થ જાહેર કર્યું તેવી રીતે ત્હેનું કારણ પણ પ્રગટ કરવું પડશે,

ચંપકમાલા કથા.

(૧૪૯)

અન્યથા જરૂર તું મરણુવશ થઈશ. પ્રમાણુકા બોલી-મહારા
 દુષ્ટત્યનું આ ક્ષણતો કિચિત્માત્ર છે, હજુ તો નરકસ્થાનોમાં
 મહારે અનેક દુઃખો ભોગવવાં પડશે. રાજા બોલ્યો, રે રે સુભટો!
 આ ઉકળતા તેલનું એના શરીરે સિંચન કરો, જેથી એના
 મનોભવન દ્વારમાંથી ધૃષ્ટતારૂપી જ્યમુદ્રા ગળી જાય. એ પ્રમાણુ
 રાજાના હુકમને અનુસરી કિંકરો તેલ છાંટવા ઉભા થયા તેટ-
 લામાં સંપ્રમ સહિત ચંપકમાલા બોલી, સ્વામિન! આ સેવ-
 કોને તેલ છાંટતા બંધ કરો! બંધ કરો! આપને મહારે કંઈક
 જણાવવાનું છે. રાજાએ તેઓને તેમ કરતા બંધ કર્યાં. પછી
 ચંપકમાલા બોલી, પ્રાણુપ્રિય! વિવેકરૂપી ઉત્તમ રત્નોને ધારણુ
 કરવામાં રોહણુચલ સમાન એવા આપના સરખા સજ્જનોને
 કરૂણા રસના સરોવર સમાન એવી આ પ્રમાણુકા ઉપર આવી
 ભયંકર પ્રવૃત્તિ કરવી શું યોગ્ય ગણાય? આ પ્રમાણુકા પોતાના
 પ્રાણુને નહીં ગણુતી છતી પરપ્રાણુનો બચાવ કરવા ઇચ્છે છે,
 સ્વામિન! મરણુથી ભીરૂ એવા આ જીવલોકમાં આ પ્રમાણુ
 અન્ય કોણુ સાહસ કરે? વળી જેના હૃદયમાં ભાવથી જીનવચન
 ન પરિણુમ્યું હોય તો કોણુ આવા સંકટ સમયમાં પોતાનું દુશ્ચ-
 રિત્ર પ્રગટ કરવા શક્તિમાનુ થાય? તેમજ જે અવસ્થામાં આ
 પ્રમાણુકા વિષકંઠલી સમાન હતી તે અવસ્થા હાલમાં તેની બદલાઈ
 ગઈ છે. માટે હાલમાં ત્હેને સહાય આપવી ઉચિત છે. અર્થાત્
 વાત્સલ્યપણુ કરવું. પરંતુ કોઈ પણ રીતે તેને દુઃખ દેવું યોગ્ય
 નથી. અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે--

સાધર્મિકવત્સલતા, કલ્પલતા સકલસંપદાં પ્રસવે ।

યસ્માત્તસ્માત્તરૈ-વ કૃતધિયઃ કુર્વતે યત્નમ્ ॥

અર્થ—જેથી સાધર્મિક જનોની સેવા સર્વ સંપત્તિઓ પ્રગટ
 કરવામાં કલ્પલતા સમાન ગણાય છે માટે બુદ્ધિમાનુ પુરૂષો સ્વામી-

(૧૫૦)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વાતસલ્યમાંજ પ્રયત્ન કરે છે. તે સાંભળી રાજાએ પ્રત્રાણકાનેઃ સર્વ અપરાધ માફ કર્યો. અને યોગ્યાયોગ્ય સર્વ કાર્યો દેવી પોતે બાણે છે એમ કહી ચંપકમાલા સહિત અરિકેસરી રાજા પોતાના સ્થાનમાં ગયો. તેમજ સર્વ લોકો પણ પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા. પ્રત્રાણકા પણ સ્વસ્થ ચિત્તે નિરંતર ધર્મ સાંભળે છે અને ચંપકમાલાની પાસે યથાશક્તિ ગૃહસ્થાશ્રમને લાયક એવાં ધર્મકાર્ય કરે છે.

દુર્લભદેવી બહુ પશ્ચાત્તાપમાં પડી અને વિચાર કરવા લાગી કે આ સર્વ મહાર્ગ કપટવૃત્તાંત બહિર થયું. **દુર્લભદેવીનો** હવે મહારે શું કરવું ? ક્યાં જવું ? એમ અશાં-
પશ્ચાત્તાપ તહુદયની વેદનાને લીધે વિષ ઘોળી પોતાનું
તથા પ્રીતિ. જીવિત ત્યાગ કરવા તૈયાર થઈ તેટલામાં તે વાત ચૂડામણિના સ્મરણથી ચંપકમાલાના બાણવામાં આવી એટલે તરતજ તે દુર્લભદેવીની પાસે ગઈ અને ત્યાં તેના હસ્તમાં વિષ ભરેલો ખ્યાલો જોઈ તે બોલી, તમ્હારા હાથમાં આ શું છે ? દુર્લભદેવી તેના ચરણમાં પડી બોલી, જે કંઈ છે તે સર્વ તમે બાણો છો, ખીજે કોઈ હેતુ નથી તે પણ તમ્હારા બાણવા બહાર નથી. ચંપકમાલા બોલી, આ વિષપાન કરવા તમે તૈયાર થયાં છો. તે તમ્હારા અપરાધનું નિવારણ ન ગણાય. ઉલટું આ પ્રમાણે આત્મઘાત કરવાથી ચંદ્ર જ્યોત્સ્ના સમાન ઉજ્જ્વલ એવા ત્રણે કુલમાં દુષ્ટીર્તિનો પટહ વગાડવા જેવું થાય છે. હાલમાં તમે ધર્મસાધન કરો, અન્ય ચિંતા કરવાનું કંઈપણ કારણ નથી, આગળ ઉપર આ દુષ્ટૃતને ટાળવા માટે હું તમ્હને યોગ્ય ઉપાય બતાવીશ. આ પ્રમાણે સાંભળી દુર્લભદેવી બોલી, અપરાધી જનોનો ઉપકાર કરવામાં તત્પર અને પારકાનાં છિદ્રો ઠાંકવામાં મુખ્ય વ્યસનવાળી એવી હે ચંપકમાલા ? વારં-

ચંપકમાલા કથા.

(૧૫૧)

વાર આપને મહારા નમસ્કાર, ઉત્તમકુલમાં ઉત્પન્ન થઈ તમ્હે જન્મ સફલ કર્યો. એમ બોલતી દુર્લભદેવી પૃથ્વીપર મસ્તક નમાવી બહુ ભાવથી વારંવાર પ્રણામ કરી આ તમ્હારા ચરણુજ મ્હારૂં શરણુ છે એમ બહુ પ્રાર્થના કરી ફરીથી બોલી, હે સુતનુ ! અપરાધી પ્રાણીઓ ઉપર પણ સન્નનો ઉપકારી થાય છે. તેવું મહાત્માઓનું વચન ત્હેંજ સત્ય કર્યું. કહ્યું છે કે—

નિર્ગુણેષ્વપિ સત્ત્વેષુ, દયાં કુર્વન્તિ સજ્જનાઃ ।

ન હિ સંહરતિ જ્યોત્સ્નાં, ચન્દ્રશ્રાણ્ડાલવેશ્મસુ ॥

અર્થ—સંતપુરૂષો ગુણહીન પ્રાણીઓ ઉપર પણ દયા કરે છે, કારણકે ચંદ્ર ચાંડાલોના ગૃહો ઉપર પોતાના તેજનો ત્યાગ કરતો નથી. એ પ્રમાણે દુર્લભદેવી ચંપકમાલા સાથે બહુ હેતભાવથી વર્તવા લાગી. અને તેઓનો પરસ્પર બહુ મૈત્રીભાવ વધી ગયો, તે જોઈ રાજા વિસ્મિત થઈ ચિંતવવા લાગ્યો. અહો ! આ ચંપકમાલાનો સત્કુલમાં જન્મ અને તેની ગુણુજતા સારી રીતે સફલ થઈ, તેમજ આ શાસ્ત્ર વચનનો અર્થ પણ ત્હેને યથાર્થ અનુભવમાં આવેલો છે. તે નીચે પ્રમાણે—

વરં જ્વાલાકુલે વન્હા—વન્હાય નિહિતં વપુઃ ।

ન પુનર્ગુણસંપન્ને, કૃતઃસ્વલ્પોઽપિ મત્સરઃ ॥

અર્થ—જ્વાલાથી વ્યાપ્ત થયેલા અગ્નિમાં સહસ્રા શરીરનો હોમ કરવો શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ ગુણુવાન પ્રાણી ઉપર થોડોપણુ દ્રેષ કરવો સારો ગણુતો નથી. એ પ્રમાણે સર્વત્ર ગુણુો ઉપર બહુ માન આપતો નરેન્દ્ર જનધર્મમાં વિશેષ પ્રવૃત્તિ કરવા લાગ્યો. તેમજ પોતાના દેશના દરેક નગર અને ગામોમાં જનમંદિર બંધાવવાનો તેણે પ્રારંભ કરાવ્યો. વિશેષ પ્રકારે ધર્મિષ્ઠ જનોની ભક્તિ તથા બહુ માનપૂર્વક તેઓને રહેવા માટે જગ્યા આપવી વિગેરે કાર્ય કરવામાં સ-

(૧૫૨)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મયોચિત નીતિ પ્રમાણે પોતાના અધિકારી જનોને આજ્ઞા આપી અને મોક્ષસુખના મુખ્ય સાધનરૂપ સાધર્મિક વાત્સલ્યને પણ કરે છે. તેમજ જૈન સિદ્ધાંતનાં તત્ત્વો નિરંતર સાંભળે છે. ગુન્હેગાર દુષ્ટજનોને પણ મરણાંત શિક્ષા કરતો નથી, સર્વત્ર ' અમારી ' શબ્દનો પડઘો વગડાવે છે. શ્રાવક લોકોનો દાણવેરો સર્વથા બંધ કર્યો. એ પ્રમાણે ચંપકમાલા સહિત રાજા ધર્મપરાયણ થઈ સમ્યક્ પ્રકારે નીતિ મુજબ રાજ્ય પાલન કરે છે, અને હંમેશાં પુણ્યકાર્યોમાં સ્વચ્છ બુદ્ધિથી પ્રવૃત્તિ કરે છે.

ત્યારબાદ વિષયસુખ ભોગવતાં અનુક્રમે ચંપકમાલા સગર્ભા થઈ, અને ગર્ભના દિવસો પૂર્ણ થયે છતે

ભુવનાનંદનો જન્મ તથા આત્મબોધ. પૂર્વદિશાની માફક ચંપકમાલાએ લાલકાંતિ-મય સૂર્ય સમાન ઉત્તમ લક્ષણવાળા પુત્રને શ્રેષ્ઠ મુહૂર્ત્તમાં જન્મ આપ્યો. પ્રિયવંદા નામે અંત:પુરની દાસીએ પુત્ર જન્મની વધામણી આપી. એટલે રાજાએ મુકુટ સિવાય શરીરે ખેરેલાં બાકીનાં સર્વ આભરણો પ્રિયવંદાને અર્પણ કર્યાં, જેથી તેણે દારિદ્ર પણ દૂર થઈ ગયું. ત્યારબાદ રાજાએ પ્રતિહારને આજ્ઞા આપી કે જીનમંદિરોમાં પૂજાઓ તથા પુત્ર જન્મની વધાઈઓ કરાવો. તેણે પણ નરેન્દ્રની આજ્ઞા પ્રમાણે પુરૂષો મોકલી સર્વત્ર મહોત્સવો પ્રવર્તાવ્યા તેમજ લોકોએ ધ્વજ પતાકાઓથી વિભૂષિત દુકાનોની પંક્તિઓ વડે સર્વ નગર સુશોભિત કર્યું. એક માસ પૂર્ણ થયે છતે ઉત્તમ મુહૂર્ત્ત જોઈ મહોટા ઉત્સવ સાથે ભુવનાનંદ એવું તે પુત્રનું નામ સ્થાપન કર્યું. અનુક્રમે તે કુમાર સમસ્ત કલાઓમાં દક્ષ થયો. સદાચારમાં નિપૂણ અને સમસ્ત જનોને આનંદ આપતા એવા તે કુમારની યોગ્ય અવસ્થા જાણી રાજાએ તેને રાજ્યપદવીની માફક યુવરાજ પદવી આપી. ત્યારબાદ

ચંપકમાલા કથા.

(૧૫૩)

ચંપકમાલાને ખીજે પણ પુત્ર જન્મ્યો, જેનું કુમાર કરિસિંહ એવું નામ પાડ્યું, બાદ એક કન્યા જન્મી તેનું નામ જ્યસુંદરી પાડ્યું. એમ કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં એક દિવસે ચંપકમાલાએ પોતાના પતિને કહ્યું, નરેન્દ્ર ! આપને દીક્ષા ગ્રહણ કરવાનો આ અમૂલ્ય સમય ચાલ્યો જાય છે. નરેન્દ્ર બોલ્યો, તમ્હારૂં વચન સત્ય છે, પરંતુ હે મૃગાક્ષી ! કર્મબળને લીધે અઘાપિ ત્હારા મુખ કમળના અવલોકનથી હું તૃપ્ત થયો નથી. ચંપકમાલા બોલી, સ્વામિન્ ! આવું વચન બોલવું તે આપને ઉચિત નથી માટે આવા ઉપદેશ વડે જીવાત્માને હિતશિક્ષા આપો. તે શિક્ષા આ પ્રમાણે—હા ! હા ! રે ! હીનગતિવાળા જીવ ! દુર્લભ એવો આ મનુષ્યભવ પામીને પણ જે સ્ત્રીઓને માટે તું તે હારી જાય છે તે સ્ત્રીઓમાં ત્હેં શું સુંદરપણું જોયું ? જે મધ્યમાં છે તે જો બહાર હોય અને જે બહાર છે તેજ મધ્યમાં હોય તો સ્ત્રી અને કુતરીના શરીરમાં શો વિલેદ છે ? અર્થાત્ બન્ને સમાન ગણાય છે. ચર્મ, અસ્થિ (હાડકાં) માંસ અને રૂધિરમય, તેમજ મૂત્ર, આંતરડા, નસો અને ચરબીની દુર્ગંધથી વ્યાપ્ત એવા સ્ત્રીના દેહમાં શું સુંદરપણું છે ? કામદેવરૂપી દુર્લેષ અને દુરાચારી એવા બિલ્વના બહુ તીક્ષ્ણ બાલાઓથી જે વીંધાય છે તે પુરુષજ સ્ત્રીઓના મનોહર શરીરનો સ્પર્શ કરવામાં આસક્ત થાય છે. રે જીવ ! જેવી તરૂણી ઉપર ત્હારી પ્રીતિ છે તેવી જો જૈનધર્મમાં રાખે તો તેજ ભવમાં તું મુક્તિસ્થાન પામે તેમાં કંઈ સંશય નથી. વળી રે જીવ ! સ્ત્રીજન ઉપર સ્નેહબંધન કરવામાં શો સાર છે ? તેનાથી શું કલ્યાણ થવાનું છે ? આકાશમાંની વિજળીની માફક જેઓનો સ્નેહ અતિ ચંચળ દેખાય છે, તેમજ કટાક્ષ દષ્ટિથી જોતી, અસ્થિર વિવેક સ્નેહને વહન કરતી અને અશુચિની કોટડી સમાન એવી અબળાઓ જેઓને સત્વથી

(૧૫૪)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બ્રહ્મ કરે છે તેવા વિદ્વાનોની પણ જીવિતોના દૂર કરવી જોઈએ. વળી પુરુષાકારને ધારણ કરતા અને તૃણમય પુરુષોની માફક વર્તતા એવા તેઓને વિશેષ શું કહેવું ? હાહા ! રે જીવ ! તું અનાર્ય કાર્યમાં ઉદ્યુક્ત થયો છે, અમે અધિક શું કહીએ. મહાકષ્ટે જન-શાસન પ્રાપ્ત થયું છે તેને તું વૃથા ગુમાવે છે. અને વિષયસુખમાં રાચી રહે છે. વળી મદોન્મત્ત હસ્તિની માફક શુભ શીલરૂપી મ્હોટી વનરાજીને મૂળથી ઉખેડી નાખે છે, અને દેશનારૂપી તીક્ષ્ણ અંકુશના પ્રહારથી ચેતતો પણ નથી. હે હતાશ હૃદય ! જૈનમત પામી માર્ગાંતરમાં ભૂલો પડીને જે વિષયસુખની વાંછા કરે છે, તે તો જીવન માટે હલાહલ વિષપાન સમાન છે. રે જીવ ! તું જાણવા છતાં પણ વિષયોમાં સુખ શોધે છે તેથી અંમ જણાય છે કે તું વિષપાન કરવાથી મૂર્છિત થયો છે. અથવા તે શું ધંતુ-રાનો રસ પીધો છે ? અથવા તો તું શું મોહરાજના પાશમાં ફસાયો છે ? વિશેષ શું કહેવું ? ત્હારી નિપુણતાને ઘિઝ્કાર છે. ત્હારા શુભોનો મહિમા પણ નિરર્થક છે. કારણ કે તું વિવેકી થઈને પણ વિષયભોગની ઇચ્છા કરે છે. બુદ્ધિનો નાશ કરવાથી વિષ સમાન અને છેદન કરવાથી ખર્જ સમાન તેમજ યશને મલિન કરવાથી મષિ સમાન એવા વિષયોને જાણી તેઓનો ત્યાગ કરવો. રે જીવ ! ક્ષણમાત્ર પણ વિષયોમાં મન રાખવું ઉચિત નથી. આ જીવન ઈંદ્રધનુષ સમાન અતિ ચંચળ હોવાથી વિષયોમાં તૃણા રાખવી તે વૃથા છે. રે જીવાત્મન ! આ પ્રમાણે લક્ષ્યપૂર્વક મનને સ્થિર કરી નિરંતર ભવસ્વરૂપનું ધ્યાન કરવું, જેથી કરીને જરા મરણને દૂર કરનાર વૈરાગ્યરસ પ્રાપ્ત થાય. આ પ્રમાણે પોતાની સ્ત્રીનાં વચન સાંભળી તત્કાલ વૈરાગ્યભાવમાં રક્ત થઈ અપાર હર્ષને લીધે રોમાંચ ધારણ કરતો અરિકેસરી રાજા સ્નેહ પૂર્વક ચંપકમાલા પ્રત્યે ખાલ્યો, હે પ્રાણપ્રિયે ! પ્રથમ ત્હં

ચ પકમાલા કથા.

(૧૫૫)

મિથ્યાત્વપંકથી ઉદ્ધાર કરી ધર્મમાર્ગમાં મહને સ્થાપન કર્યો. જેથી આજે ઉભય લોકના પરમ સાધનોમાં હું ઉદ્યુક્ત થયો છું, હવે રાજ્યકારભાર ધારણ કરવામાં ધુરંધર પુત્ર થયો છે. છતાંપણ પૂર્વભવના અભ્યાસથી રાગરૂપી અગ્નિ વડે દગ્ધ થએલા એવા મારા ઉપર રાગરૂપી સંતાપને શાંત કરવા માટે ત્હારા મુખરૂપી સુવર્ણ કલશમાંથી ઉછળતા સંવેગ રસરૂપી જલની વૃષ્ટિ પ્રસરી રહી છે. માટે હવે શરણ હીન અને પુણ્યરહિત એવા આપણે મરણરૂપી સુભટના હાથમાં ન સપડાઈએ તેટલા સમયમાં જલદીથી પોતાનું આત્મહિત કરી લેવું ઉચિત છે.

આ સમય બહુ લાલનો છે એમ જાણી ઘણા મુનિઓના પરિવાર સહિત ઉત્તમ જ્ઞાનધારક શ્રુતસા-
શ્રુતસાગરમુનિ ગર નામે સૂરીશ્વર ત્યાં નંદનવનમાં પધાર્યા.
અને રાજદીક્ષા. ઉદ્યાનપાલે અરિકેસરી રાજાને સમાચાર આપ્યા. રાજાએ પણ બહુ ખુશી થઈ પારી-
 તોષિક દાન આપી ઉદ્યાનપાલનું દરિદ્ર દૂર કર્યું, ત્યારબાદ રાજાએ સાત આઠ ડગલાં સૂરીદ્રની સન્મુખ ગમન કરી પ્રેમપૂર્વક નમસ્કાર કર્યો. દેવોથી પરિવૃત ઈદ્રની માફક પોતાની રાણીઓ, ભુવનાનંદ કુમાર અને અન્ય મંત્રી પ્રમુખ નાગરિક લોકો સહિત રાજા પણ ગજેંદ્ર ઉપર આરૂઢ થયો. ઉછળતી આનંદની લહે-
 રોથી રાજાનું સર્વ શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું તેથી જાણે સમગ્ર શરીર જટાધારી થયું હોયને શું? એવી ઉત્કંઠા સહિત વિનયવાનું રાજા પાંચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક સૂરિ મહારાજની પાસે ગયો. ચંપકમાલા, હર્લભદેવી વિગેરે અંત:પુર સહિત પોતે સૂરીશ્વરના ચરણારવિંદમાં વંદન કરી ભૂમિ ઉપર બેઠો. સૂરીશ્વરે ધર્મલાભ આપી મેઘ સમાન ગંભીર વાણીવડે સમસ્ત સંસાર સ્વરૂપની સવિ-
 સ્તર વ્યાખ્યા કરી સારી રીતે સર્વને સમજાવ્યા. તે સાંભળી રાજાએ

(૧૫૬)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મસ્તકે હાથ જોડી સહ્યુરને વિનતિ કરી, સ્વામિન્ ! દીક્ષારૂપી નાવવડે આ સંસાર સમુદ્રમાંથી હવે મહારો ઉદ્ધાર કરો. સૂરીંદ્ર યોગ્યા, નરેંદ્ર ! નિર્વિઘ્નપણે તહારું કાર્ય સિદ્ધ થાઓ. કોઈપણ પ્રકારનો પ્રતિબંધ થશે નહીં, તેથી રાજા એકદમ મુનિના અવગ્રહની પાસે રહેલા ઇક્ષ્વાટક (શેરડીના ક્ષેત્ર) માં ગયો, ત્યારબાદ કુમાર,, રાણીઓ તેમજ મંત્રી લોકોની સાથે વિચાર કરી રાજાએ કુમારને રાજ્યગાદી સોંપી. મુખ્ય મંત્રીઓને કહ્યું કે આ ભુવનાનંદ કુમારને તમહારી સમક્ષ મહેં મહારા સ્થાનમાં સ્થાપન કર્યો છે. માટે આજસુધી તમે સર્વે જેમ મહારી આજ્ઞા માનતા હતા, તેવીજ રીતે હવે આ કુમારની આજ્ઞા માનવી. એમ કહી પોતાના કંઠમાંથી હાર ઉતારી કુમારના કંઠમાં ખેરાવ્યો, તેમજ રત્નોથી વિભૂષિત અને વિશાલ એવો પોતાનો મુકુટ પણ તેના મસ્તકે સ્થાપન કર્યો. બાલમાં ચંદનનું તિલક કરી પરિવાર સહિત રાજાએ તેને પ્રણામ કરી કહ્યું કે પુત્ર ! હવેથી આ સમસ્ત પ્રજાવર્ગને મહારી માફક તહારે સૌમ્યદષ્ટિથી સંભાળવો. તેમજ હે સજ્જનો ! આ નરેંદ્રની આજ્ઞા મહારી આજ્ઞા સમાન બાણી તમહારે પણ વર્તવું એ પ્રમાણે પરિજનને ઉપદેશ આપ્યો. દુર્લભદેવી તથા ચંપકમાલા વિગેરે રાણીઓએ આશીર્વાદપૂર્વક કુમારના મસ્તકપર અક્ષત નાખ્યા. ચંપકમાલા યોદ્ધી, પુત્ર ! ક્રમ પરંપરાથી પ્રાપ્ત થયેલું આ રાજ્યરૂપી રૂણ તહારા પિતાએ તહને સોંપ્યું; માટે તેમાંથી તહારે પ્રયત્નપૂર્વક મુક્ત થવા નીતિ પ્રમાણે ચાલવું. હે વત્સ ! આ દુનીયામાં અર્થશાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે ત્રણ પુરૂષાર્થ કહ્યા છે. ધર્મ, અર્થ અને કામ. તેઓમાં પણ અર્થ અને કામ એ બન્ને ધર્મ સેવનથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. વસ્તુગત મોક્ષનું કારણ પણ ધર્મજ છે, અન્ય કોઈ નથી. કારણ કે ફક્ત અર્થ ને કામની સેવાથી તો સાંસારિક દુઃખજ પ્રાપ્ત થાય

ચંપકમાલા કથા.

(૧૫૭)

છે. તો પછી તેઓમાં પુરુષાર્થપણું ક્યાં રહ્યું ? પ્રિય પુત્ર ! રાગ દ્વેષ સહિત એવા જીનેશ્વર ભગવાને જે ધર્મ કહ્યો છે તેજ ખરે પુરુષાર્થ ગણાય છે, અને ધર્મ પણ તેજ ગણાય છે. માટે વત્સ ! પ્રમાદ સહિત ત્હારે હુમેશાં આત્મધર્મની પ્રવૃત્તિ કરવી, અને સમસ્ત પ્રજાને પોતાના અપત્ય સમાન માનવી એમ જીનોકત ધર્મમાં કહ્યું છે. આ નિયમ કદાચિત્ રાજધર્મની અપેક્ષાએ ત્હારાથી ન પાળી શકાય તો પણ તેમાં પ્રયત્ન છોડવો નહીં. પુત્ર ! સર્વ કલાઓમાં તું બહુ કુશલ છે, તેમજ જીન ધર્મનો અભ્યાસ પણ ત્હને સારી રીતે કર્યો છે, છતાં આજે તને જે શિક્ષા આપવામાં આવે છે તે ખરેખર પુત્ર સ્નેહને લઈનેજ છે. એમ કહી ચંપકમાલા મૌન રહી. આ પ્રમાણે શ્રવણાંજલિવડે અમૃત સમાન ઉપદેશનું પાન કરી ભુવનાનંદ રાજા ઉભો થઈ પ્રથમ પિતાને નમ્યો ત્યારબાદ દુર્લભદેવી, ચંપકમાલા વિગેરે પોતાની માતાઓને પણ નમ્યો. હવે કુમાર, રાણીઓ અને પરિજન સહિત અરિકેસરી રાજાએ મુનીંદ્રના ચરણ કમલમાં જઈ વંદન કર્યું. અને પોતાની વૈરાગ્યભાવના જણાવી, ત્યારબાદ મોક્ષસુખમાં લીન થએલા રાજાએ ચંપકમાલા પ્રમુખ અન્ય રાણીઓ સહિત તરતજ દીક્ષા ગ્રહણ કરી, તેમજ સુલસા નામે પ્રવાજીકા અને શંકર નામે તેના ગુરુએ પણ પોતાના સમસ્ત પરિવાર સહિત સૂરીશ્વરની પાસે વિધિપૂર્વક દીક્ષાવ્રત સ્વીકાર્યું. સાક્ષાત્ સંયમની લક્ષ્મી સમાન તેજસ્વી આનંદશ્રી નામે મહત્તરા (પ્રવર્તિની) ને ચંપકમાલા વિગેરે આર્યિકાઓને સોંપીને સૂરીશ્વરે કહ્યું કે આ સર્વ સાધ્વીઓને યથાર્થ ઉપદેશ આપવો અને ધર્મ પ્રવૃત્તિ કરાવવી. હવે ભુવનાનંદ રાજા પણ જીનેંદ્ર તથા મુનિઓને વંદન કરી ઘણા હર્ષ અને વિષાદથી વ્યાકુલ થયો છતો પોતાના સ્થાનમાં ગયો, અને ચિંતવવા લાગ્યો કે મ્હારા પિતાશ્રીના સમયમાં

(૧૫૮)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જે પ્રદેશો જેવા સ્વરૂપમાં દીપતા હતા તેનાથી હાલ વિપરીત કેમ ભાસે છે ? આ નગરી અને આ હુવેલીઓ પણ અન્ય હોય તેવી દેખાય છે. જેમ રાત્રિએ ચંદ્ર વિના આકાશમંડલ શોભતું નથી તેમ પિતાના વિયોગથી આ નગર પણ દીપતું નથી. એમ અનુક્રમે શોકનો ત્યાગ કરી સમસ્ત વૈરીઓને વશ કરી સર્વત્ર વિજય મેળવી શ્રી ભુવનાનંદ રાજા લોકમાં આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરતો નીતિ પૂર્વક રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો.

અરિકેસરી મુનિરાજ પણ રાત્રિ દિવસ સૂત્રાર્થનો અભ્યાસ કરવા લાગ્યા. તીવ્ર બુદ્ધિના પ્રભાવથી થોડા અરિકેસરી મુનિ સમયમાં સૂત્રાર્થમાં બહુ નિપુણતા મેળવી તથા ચંપકમાલા અને અનુક્રમે ગીતાર્થ પણ થયા. યોગ્યતા સાધવીનો મોક્ષ જાણી ગુરૂએ તેમને સૂરિપદે સ્થાપન કર્યાં. પોતાની સાથે દીક્ષિત થયેલા મુનિઓ તથા સર્વ સાધ્વીઓને પોતાનો પરિવાર જાણી આજ્ઞા પ્રમાણે ધર્મ પ્રવૃત્તિ કરાવવા લાગ્યા. ત્યાંથી ભવ્ય જનોને ઉપદેશ આપતા વિહારમાં પડ્યા, અનુક્રમે જ્ઞાનના પ્રભાવથી ઘાતિ કર્મરૂપી ગાઢ અંધકારનો ક્ષય થયો. અને ધ્યાનરૂપી પૂર્વાચલના શિખર ઉપર કેવળજ્ઞાનરૂપી સૂર્યનો ઉદય થયો. ત્યારબાદ ચિરકાલ ભવિક જનોને પ્રતિબોધ આપી આયુષબલ ક્ષીણ થયે છતે શૈલેશીકરણ આરાધીને અરિકેસરી સૂરીશ્વર મોક્ષપદ પામ્યા. તેમજ દુર્લભ-દેવી અને સુલસા પ્રમુખ સાધ્વીઓ સહિત ચંપકમાલાએ પણ એકાદશ અંગનો અભ્યાસ કર્યો. ત્યારબાદ તેને પ્રવર્તિનીપદે સ્થાપન કરી. અનેક પ્રકારની તપશ્ચર્યામાં બહુ કુશળ અને પૃથ્વી પર અનેક ભવ્ય જનોનાં નરકાદિક દુઃખોનો ઉદ્ધાર કરતી ચંપક-માલા સાધ્વી વિહાર કરવા લાગી. ગુરૂશ્રીની સેવાવડે કર્મભલની શુદ્ધિ કરી વૈયાવૃત્યના પ્રભાવથી તમોવૃત્તિ સર્વથા નષ્ટ થઈ. તેથી

મણિસિંહ કથા.

(૧૫૯)

અપૂર્વ કરણના ક્રમ સહિત ક્ષપક્રેણી આરાધી અતિ દુસ્તર મોહરૂપી મહાસાગરને કીડામાત્રમાં તરી ગઈ. ત્યારબાદ વિશુદ્ધ ચારિત્રના પ્રભાવથી આંતરિક શત્રુઓનો ઉચ્છેદ કરી અતિ નિર્મળ કેવળ જ્ઞાનવડે હસ્તામલકવત્ સમસ્ત ભુવનોને અવલોકન કરતી એક માસ અનશન પાળી ઉત્તમ સાધ્વીઓ સહિત ચંપકમાલા વિલંબ રહિત મોક્ષસુખ પામ્યાં.

इति श्री सम्यक्त्वप्रशंसायां चंपकमालाकथानकं समाप्तम् ॥

મણિસિંહકથા.

શંકાતિયાર.

દાનવિરત રાજા—મગવન્ ! સમ્યક્ત્વનો મહિમા આપે અપૂર્વ વર્ણવ્યો, પરંતુ તે સિવાય ધર્મારાધન કરવાથી આત્મસિદ્ધિ થાય ખરી ?

શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ—રાજન્ ! ગ્રહાદિકનો આધાર આકાશ, અમૂલ્યરત્નોનો આધાર રોહણાચળ અને નદીઓનો આધાર જેમ સમુદ્ર ગણાય છે તેમ શિવસુખનો આધાર સમ્યક્ત્વ છે. વળી જેમ મુનિઓને ઉપશમ, ધનાઢય પુરૂષોને દાન અને સ્ત્રીઓને શીલવ્રત ઉત્તમ વિભૂષણ ગણાય છે, તેમ ગૃહસ્થાશ્રમી અને મુનિઓને સમ્યક્ત્વ અપૂર્વ અલંકાર ગણાય છે. માટે હે નરેન્દ્ર ! જે પુરૂષ જીનધર્મમાં શંકિત થઈ સર્વથી અથવા તો દેશમાત્રથી સમ્યક્ત્વને મલીન કરે છે, તેનું મણિસિંહની માફક સર્વ ધર્માનુષ્ઠાન નિષ્ફલ થાય છે.

દાનવિરત—પ્રભો ! તે મણિસિંહ કોનો પુત્ર ? અને તેણે કેવીરીતે સમ્યક્ત્વની મલિનતા કરી વિગેરે કૃપા કરી કહો.

(૧૬૦)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ—પદ્મલતાની માફક બ્રમરહિતા (બ્રમરાઓ-
ને હિતકારી=બ્રમ એટલે શંકા રહિત) સુંદર ગોળાકાર પત્રો
(ઉત્તમ વ્રતધારી શુદ્ધ પાત્રો) થી વિભૂષિત અને લક્ષ્મીના
મુખ્ય નિવાસસ્થાન ભૂત કમલિની સમાન એવી મથુરા નામે સુપ્ર-
સિદ્ધ નગરી છે. તેમાં ચાચકોનાં મનોવાંછિત પૂરવામાં કુબેર
સમાન અને નાગરિક લોકોમાં બહુમાન પામેલો વૈશ્રમણ્ય નામે
સમ્યકદષ્ટિ શ્રેષ્ઠી હતો. બહુ સુંદર રૂપવાળી રૂપિણી નામે તેની
સ્ત્રી હતી. પરંતુ તે મિથ્યાત્વમોહિત હતી, છતાંપણ પોતાના
પતિને બહુ ઠહાલી હતી. વિવિધ વિષયસુખ અનુભવતાં તેઓને
યોગ્ય સમયે સુંદર રૂપવાળા મણિસિંહ અને મણિરથ નામે અનુ-
ક્રમે બે પુત્ર થયા.

રામલક્ષ્મણ વચ્ચેનો જેવો પ્રેમ શાસ્ત્રમાં વર્ણવ્યો છે તેવો
સ્નેહ જન્મથીજ તે બન્ને ભાઈઓને
મુનિઉપદેશ. બંધાયો. અન્યદા આનંદથી બન્ને ભાઈઓ

યમુના નદીના કીનારે કીડા કરતા હતા,
તેવામાં ત્યાં સુંદર કાંતિવાળા એક ચારણમુનિ પધાર્યા. સાક્ષાત્
કામદેવ સમાન તેજસ્વી તે મુનીંદ્રને જોઈ ગુરૂભક્તિના પ્રેમથી
અપાર આનંદરસમાં નિમગ્ન થયેલા તે બન્ને જણા નમસ્કાર
કરી મુનિની આગળ બેઠા. મુનિશ્રીએ ધર્મલાલ આપી કુશલ
વૃત્તાંત પૂછ્યા બાદ વિશેષ પ્રકારે તેઓને હિતકારક એવી જીને-
દ્રકથિત ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો, હે ભવ્યાત્માઓ ! અનાદિ
અપાર આ ભવસાગરમાં બ્રમણ કરતા તમોએ યુગશમી (ધુંસરૂં
અને સમોલ) ના દ્રષ્ટાંત વડે મહા દુઃખથી આ મનુષ્યભવ
મેળવ્યો છે. તેમાં પણ ઉત્તમ એવું આર્યક્ષેત્ર, શ્રેષ્ઠ જાતિ અને કુલ
વિગેરે સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત થઈ છે, વળી સર્વ ઇદ્રિયોની પટુતાપણ
તમહારા પુણ્યબળથી તમહને પ્રાપ્ત થઈ છે. તેમજ અન્ય પણ જે

મણિસિંહ કથા.

(૧૬૧)

કંઈ શુભ પ્રસંગો સંસારવાસી જીવોને પ્રાપ્ત થાય છે તે પણ તેઓના પુણ્યનોજ પ્રભાવ છે. અન્ય સ્થળે પણ કહ્યું છે કે—

યદ્દુરતિરમણીયં, સ્ત્રીજનકમનીયમનભિમવનીયમ્ ।

યત્સામ્રાજ્યમસ્વળં, તત્સ્વળં ધર્મભાષેષોઃ ॥

સ્ત્રીજનને અતિપ્રિય એવું જે અતિ રમણીય શરીર તેમજ કોઈથી નહીં જીતી શકાય તેવું અખંડિત સામ્રાજ્ય મળવું તે ધર્મલાભરૂપી ઇક્ષુદંડનો એક ખંડ છે. વળી ખેતીનું સામાન્ય ફલ જેમ ઘાસ ગણાય છે તેમ તે જાણવું. પરંતુ ખરું જોતાં ચિરકાલથી મેળવેલા ધર્મનું ફલતો મોક્ષ છે. જીનેંદ્ર ભગવાને પ્રરૂપેલો એવો તે ધર્મ સત્ય જાણવો. માટે હે ભવ્ય જીવો! પ્રથમ નહીં પ્રાપ્ત થએલા જૈનધર્મ ઉપર સારી રીતે આદર કરો અને તેથી ડુઃખ તરંગો વડે ભયંકર એવા સંસારસમુદ્રને જલદી તરી જાઓ. રાગ દ્વેષ તથા મોહ રાજાને જીતનાર જીનેંશ્વર ભગવાને તે ધર્મ સાધુ અને ગૃહસ્થ એમ બે પ્રકારે કહ્યો છે. તેમાં સાધુ ધર્મ મહા વ્રતાદિક પાંચ પ્રકારનો અને ગૃહીધર્મ બાર પ્રકારનો વર્ણવ્યો છે. તે બંનેનું મૂલ કારણ તો સમ્યક્ત્વ છે. શંકાદિ રહિત જીવાદિ તત્ત્વોની શ્રદ્ધા, સુરેંદ્ર તથા નરેંદ્રો વડે સેવાતા અરિહંત તે દેવ અને ઉત્તમ સાધુઓ તે ગુરૂ એવો જે નિશ્ચય તે સમ્યક્ત્વ જાણવું, અન્યથા મિથ્યાત્વ કહેવાય. એ પ્રમાણે ધર્મદેશના સાંભળી ભાલસ્થલમાં અંજલિ જોડી મણિસિંહે નમસ્કાર પૂર્વક વિનતિ કરી, હે ભગવન્ ! મુનિધર્મ પાળવા માટે અમે અશક્ત છીએ. તેમજ ગૃહીધર્મને પણ અમે લાયક નથી, પરંતુ આપનું દર્શન સફલ થવું જોઈએ. માટે જો અમારી યોગ્યતા હોયતો કૃપા કરી અમને સમ્યક્ત્વ માત્ર આપો. મુનિઓઝ્યા, દેવાનુપ્રિય! રત્નો બહુ અમૂલ્ય હોય છે, પરંતુ શું રત્નનિધિ તેઓનું સ્થાન

(૧૬૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

ન હોય ? એમ કહી દયાહુ મુનિએ તે બન્નેને વિધિપૂર્વક સમ્યક્ત્વ દાન આપ્યું અને સવિસ્તર તેના (સમ્યક્ત્વના) ગુણ દોષોનું વર્ણન કર્યું, તેમજ તેના આરાધકને સ્વર્ગાદિક સુખ તથા તેના વિરાધકને નરકાદિક દુઃખો પ્રાપ્ત થાય છે એવી રીતે ફલ પણ બતાવ્યું. ત્યારબાદ તે મુનીંદ્ર આકાશમાર્ગે ચાલતા થયા અને કુમારો પણ પોતાના સ્થાનમાં ગયા.

પોતાને ઘેર જઈ બન્ને ભાઈઓ પિતાને કહેવા લાગ્યા. હે તાત ! આજે અમે યમુનાના તટ ઉપર મણિસિંહ તથા ગયા હતા, ત્યાં સમ્યક્ત્વરૂપ મૂલ છે જેનું, મણિરથની પ્રસરેલા શુદ્ધ મહાવ્રતરૂપી વિશાલ છે ધર્મપ્રવૃત્તિ. સ્કંધ જેનો, અતિ વિશાલ સમિતિ અને ગુમિરૂપી મ્હોટી શાખાઓ છે જેની, ઇંદ્રિયોના દમનરૂપી છે નવાંકુર જેના, સુરનરના સુખરૂપી છે કુસુમ જેનાં, ધૈર્યાદિક ગુણરૂપી ગંધ છે જેનો, તેમજ રાગરૂપી દાવાનલથી વિમુક્ત, પક્ષીરૂપી ગુણીજનોથી શબ્દાયમાન, મોક્ષરૂપી ફલ વડે સંયુક્ત, ક્ષમારૂપી પૃથ્વીમાં આરૂઠ થએલા, સંસારરૂપી શ્રીખ્મ-રૂતુના તાપથી પીડાયેલા પ્રાણીઓને શાંતિ આપનાર, દેશનારૂપી શીતલ છાયા કરનાર અને વિનીત જનેને કલ્પવૃક્ષ સમાન એવા એક મુનિવરનાં અમને દર્શન થયાં. તે મુનિએ અમારા હૃદયક્ષેત્રમાં મોક્ષરૂપી મહાવ્રતના બીજ સમાન સમ્યક્ત્વની સ્થાપના કરીને શ્રદ્ધારૂપી શુદ્ધ જલ વડે સિંચન કર્યું છે. તે સાંભળી વૈશ્રમભુ શ્રેષ્ઠી મનમાં બહુ ખુશી થઈ બોલ્યો કે તમે એ બહુ સારું કામ કર્યું, પરંતુ આ વાત તમારી માતાને જો પ્રસન્ન પડે તો ઠીક. ત્યારબાદ પુત્રોએ તે વાત પોતાની માતાની આગળ કહી. મા બોલી પુત્રો ! તમે બન્ને બહુ સ્વેચ્છાચારી થઈ ગયા છો તે કંઈ મહારા બાણવા બહાર નથી. નગરના દરેક વિભાગમાં, ઉદ્યાન, સરોવર

મહિસિંહ કથા.

(૧૬૩)

અને નદીના કીનારે નિરંકુશ હસ્તિસમાન કોઈના દાબ વગર બ્રમણ કરી અત્યારે અહીં આવી ? રે દુષ્ટો ? પોતાની હુકાને ખેસાડેલા ઘડીભર તમે ટકતા નથી, શું ? આ કંઈ તમ્હારો ધર્મ શ્રવણ કરવાનો સમય છે ? પોતાનો વ્યાપાર ધંધો કરવો નથી તેમજ ખીનું પણ કંઈ કરતા નથી, અને અમે ધર્મ સાંભળી આવી ? આ પ્રમાણે માતાનાં ઠપકાનાં વચન સાંભળી જ્યેષ્ઠ પુત્ર ઓલ્યો, જનનિ ? આટલો અપરાધ ક્ષમા કરો, ફરીથી આ કામ હું નહીં કરું, લઘુપુત્ર વિચાર કરવા લાગ્યો કે પોતાના હસ્તમાં મહા મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થએલા ચિંતામણિને ભલે પ્રાણ જાય તો પણ શું ડાહ્યો માણસ ત્યાગ કરે ? અથવા કોઈ એક દયાલુપુરૂષે મહારોગીને અમૃતપાન કરાવ્યું હોય અને તેથી તેનો રોગ પ્રતિક્ષણે ક્ષીણ થતો હોય તો તે રોગીમાણસ કોધાતુર થઈ પ્રિયજનોના કહે વાથી શું અમૃતનું વમન કરેખરો ? માટે ભલે ગમે તેમ માતા ઓલે પરંતુ દેહાંત સુધી હુંતો ધર્મનો ત્યાગ કરીશ નહીં. પ્રથમ નહીં પામેલું આ સમ્યક્ત્વરત્ન હાલમાં મ્હને પ્રાપ્ત થયું છે. માટે માતા ભલે મારે, બાંધે વિગેરે અનેક પીડાઓ આપે તો પણ હું સહન કરીશ. પ્રલયકાલનો પવન જેમ મેરૂ પર્વતને ચલાયમાન કરવા અશક્ત છે તેમ યક્ષ, રાક્ષસ અને ઈંદ્ર પણ મ્હને ચલાયમાન કરવાને સમર્થ નથી. એમ પોતાના મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કરી તે હમેશાં જીનમંદિર અને ઉપાશ્રય વિગેરે ધર્મ સ્થાનોમાં જાય છે. ત્રણે કાલે ઉપયોગ પૂર્વક ઘર દેરાસરમાં જઈ જીનપ્રતિમાઓની પૂજા કરે છે. અને ભાવ સહિત વંદનાદિક કરે છે. તે પ્રમાણે નાના ભાઈની પ્રવૃત્તિ જોઈ મહિસિંહ ઓલ્યો, હે વત્સ ? આ ત્હારી પ્રવૃત્તિ આપણી માને ખીલકુલ ગમતી નથી, કારણકે ગૃહ દેરાસરની પ્રતિમાઓની પણ પૂજા આપણા પિતાશ્રીએ કોઈ દિવસ કરી નથી, તેથી તું પણ તે નવિન પ્રવૃત્તિ બંધ કર.

(૧૬૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મહિરથ મ્હોટા બાઇને એકાંતમાં લઈ જઈ કહેવા લાગ્યા.

પ્રિય બંધો ? ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી માતા
મહિરથનો: જરૂર અનુકુલ થશે એમ તમારું જે સમ-
ઉપદેશ. જવું છે તે સર્વથા અચુકત છે. જો હું માની
 ઈચ્છા પ્રમાણે ધર્મ છોડી અધર્મની પ્રવૃત્તિ

કરું તો પોતાના દુરાશય માટે તેને બહુ માનની લાગણી થાય અને તેથી તે બહુ દુઃખનું પાત્ર બને, વળી આ ધર્મક્રિયા સમસ્ત પ્રાણીઓને સુખદાયક છે. તેમજ જનનીના કહેવાથી તમોએ જે ઉત્કૃષ્ટ ધર્મની પ્રવૃત્તિ છોડી દીધી તે પણ બહુજ અચુકત કર્યું, કારણકે ધર્મનો ત્યાગ કરવો તે તેની પ્રતિક્રયા નથી. પરંતુ પોતાની માતાને જૈનધર્મમાં સ્થિર કરવી તે તેનો ખરો ઉપચાર છે. તેતો પોતે જો ધર્મનો ત્યાગ ન કરે તોજ થઈ શકે. બંધો ? દરેક જન્મમાં જૈનધર્મ મળતો નથી. તેમજ તેવા સુગુરૂઓનો સમાગમ પણ મળવો દુર્લભ છે. માટે હે બાઈ ? નિઃશંક થઈ ધર્મ સેવન કરો, આપણે જનનીનું શું પ્રયોજન છે ? વળી જો જૈનધર્મથી બ્રહ્મ કરે તે માતાને માતા, પિતાને પિતા, બંધુને બંધુ અને મિત્રને મિત્ર તરીકે માનવા નહીં, વસ્તુતઃ જૈનધર્મ સિવાય અન્ય કોઈ ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ નથી. કારણકે જીવદયા મૂલક તો જૈનધર્મ જ છે. તેવી જીવદયા અન્ય કોઈ ધર્મમાં નથી. તેમજ દેવ પણ વિભ્રમ અને સંભ્રમ રહિત એવા જીનેંદ્ર ભગવાનજ બાણવા, કારણકે અન્ય મતના શાસ્ત્રોમાં પણ અન્યદેવોનું સ્વરૂપ વિભ્રમ (વિલાસ) સહિત વર્ણવ્યું છે. વળી માતા, પિતા, સ્ત્રી અને બંધુ વિગેરે સંબંધીઓ આ સંસાર ચક્રમાં પ્રાચીન જન્મકાલના સંયોગોની માફક કોઈ સાથે આવતા નથી. તેમજ જન્માંતરમાં સંચિત કરેલા ધર્મ અને અધર્મનું ફલ ધનાઢ્ય વિગેરે સુખ સંપત્તિ અને નિર્ધન કુળમાં જન્મ થવાથી પ્રગટ દેખાય છે. મહિસિંહ બોલ્યો,

મણિસિંહ કથા.

(૧૬૫)

વત્સ ? તહાર કહેવું સત્ય છે. પરંતુ એમાં શું પ્રમાણ ? કારણકે
જીનેશ્વરમાં પણ મને તો સંદેહ છે. તો ધર્મની તો વાતજ દૂર રહી
કેમકે કારણ સિવાય કાર્યનો અભાવ છે. આ પ્રમાણે સંશયરૂપી
ગાઠ કાઢવામાં મણિસિંહને ખુચી ગએલો જાણી મણિરથે તેના
ઉદ્ધારને માટે કહ્યું કે હે બંધો ? આ પ્રમાણે શંકા કરવાથી
વિષેણ વિદ્યાધરની માફક આસંસારમાં તમ્હારે બહુ દુઃખ
ભોગવવું પડશે.

વિદ્યાનાસાધક એવા હજારો પુરૂષો જેના ચરણમાં નમે છે,
મંત્રરૂપ કમલોના સરોવર સમાન અને બહુ
વિષેણુદષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ વિદ્યાઓના સ્થાનભૂત એવી પદ્માવતી
નામે દેવી છે. બહુ સુંદર એવા જીનમંદિરના
બહારના ભાગમાં રહેલું, દેખાવમાં બહુ મનોહર તેમજ જીન
મંદિર સમાન વિવિધ રત્નોથી વિભૂષિત એવું તે દેવીનું મંદિર
અષ્ટાપદ પર્વતના શિખર ઉપર આવેલું છે. કોઈ એક દિવસે
વૈતાલ્ય પર્વતમાંથી વિમલા અને કમલા નામે વિદ્યાધરીનું બેડલું
તે જીનમંદિરમાં ગયું. જીન પ્રતિમાઓનું પૂજનકરીને વંદન કર્યું,
ત્યાર બાદ તેઓએ સારંગીના નાદસાથે જીનેંદ્ર લગવાનના ગુણોની
રચનાવાળાં વિશુદ્ધ પદ્યમય ગીતોનો પ્રારંભ કર્યો. તેટલામાં
જ્યજ્ય શબ્દોના ઉચ્ચાર કરતા, પરસ્પર અભિમાનથી પ્રથમ
ગમન કરવામાં તત્પર થએલા અને જીન પ્રતિમાઓને પૂજવા
માટે મંદિરમાં પ્રવેશ કરતા વિદ્યાધરોનો બહુ કોલાહલ અક-
સ્માત્ પ્રસરી ગયો. જેથી-તે કોલાહલને લીધે સારંગીનો નાદ
હંકાઈ ગયો એટલે તે વિદ્યાધરીઓ બહાર નીકળી પદ્માવતીના
મંદિરમાં જઈ ગાવા લાગી. જેમ મધુર ગાયન સાંભળવાથી
ગોચર સ્થાનમાં રહેલા મૃગસાઓ આકર્ષાય છે તેમ તેઓના
ગીત ધ્વનિથી ખેંચાએલા સેન અને વિષેણુ નામે જીને વિદ્યા-

(૧૬૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ધરો દેવીના મંદિરમાં ગુપ્ત ઉભા રહી તેઓનાં મધુર ગીત સાંભળવા લાગ્યા, અહો ? જેઓનો આવો નાદ નીકળે છે તો તેઓનું સ્વરૂપ કેવું હશે ? એમ આશ્ચર્ય પામી તેઓની પાસે તેઓ ગયા અને તેઓના સ્વરૂપ તરફ દ્રષ્ટિ કરી તેટલામાંજ કામદેવે તીક્ષ્ણ બાણો વડે ઈર્ષ્યાને લીધે વીંધ્યા હોય ને શું ? તેવી સ્થિતિ તેઓ અનુભવવા લાગ્યા, તેમજ તે વિદ્યાધરીઓ પણ તેઓનું સ્વરૂપ જોઈ એવીતો કામાતુર થઈ ગઈ કે પોતાના હસ્તમાંથી સારંગીઓ પડી ગઈ તેનું ભાન પણ તેઓને રહ્યું નહીં. એટલામાં તે વિદ્યાધરોને ત્યાંથી જવાનો સમય થયો, તેથી તેમના પિતા સુષેણે બન્નેને બોલાવ્યા એટલે તે બન્ને જણા પોતાનાં હૃદય વિદ્યાધરીઓને સોંપી અને તેઓનાં મન પોતે હરણુ કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયા. તરતજ તેઓના વિયોગથી બન્ને વિદ્યાધરીઓ મૂર્છિત થઈ પૃથ્વી પર પડી ગઈ. તે જોઈ પદ્માવતી દેવીને દયા આવી અને તેથી તેઓને સચેતન કરી દેવીએ કહ્યું કે થાડા સમયમાં તમ્હારો બન્નેનો તે બેમાંથી એકજ ભર્તાર થશે. માટે ખેદ કરશો નહીં, અહો ! આપનો મ્હોટો ઉપકાર એમ કહી બહુ સંતુષ્ટ થઈ તે બન્ને વિદ્યાધરોનું જ મનમાં સ્મરણ કરતી તે બન્ને વિદ્યાધરીઓ પોતાના પિતાના ઘેર ગઈ. ત્યારબાદ તે બન્ને વિદ્યાધરો કંઈક મિષ કરી પિતાને સમજાવી તે દેવીના મંદિરમાં પાછા આવ્યા, અને જોયું તો વિદ્યાધરીઓ ત્યાં ન દીઠી તેથી તેઓ સર્વસ્વહીન થયા હોયને શું ? એમ વ્યાકુલ થઈ ગયા. ત્યારે દેવી બોલી કે અહીં માત્ર મ્હારે રહેવાના સ્થાન પુરતોજ સંબંધ છે, વસ્તુતઃ મ્હારા હૃદયમાં જૈનધર્મની શ્રદ્ધા નથી. માટે જો તમે જૈનધર્મનો અસહ આગ્રહ છોડીને નિવૃત્ત થાઓ તો હું તમોને તેઓનો મેલાપ કરાવી આપું. બન્નેમાંથી વિષેણુ વિચાર કરી બોલ્યો, દેવિ ! ત્હારું કહેવું સત્ય છે. પરોક્ષ

મણિસિંહ કથા.

(૧૬૭)

અને સંદેહવાળા જૈનધર્મનું મ્હારે કંઈપણ પ્રયોજન નથી, આ જથી હું તેનો ત્યાગ કરું છું. ત્યારબાદ સેન બોલ્યો, દેવિ ! લક્ષ્ય યુક્તિઓથી સિદ્ધ થએલો અને ચિંતામણિ, કામધેનુ તેમજ કલ્પવૃક્ષથી પણ અધિક એવા જૈનધર્મનો ત્યાગ કરવાથી જે કોઈ કાર્ય સિદ્ધ થતું હોય તો તેવા કાર્યની મ્હારે જરૂર નથી. વળી તમ્હારે જે તેમ કરવાની જરૂર હોય તો તે કેવલ તમ્હારા હૃદયનો મોહજ છે. તે સાંભળી દેવી હૃદયમાં બહુ તુષ્ટ થઈ, પરંતુ તેની પરીક્ષા માટે બહારથી લયંકર બ્રહ્મી ચઢાવી દેવી બોલી, રે મૂઠ ! શું તું મ્હને મૂઠ બનાવે છે ? રે દુષ્ટ ! હાલ તું મૃત્યુવશ થઈશ. સેન બોલ્યો, તું તો એકવાર મરણ આપવાને સમર્થ છે. તેનો પણ નિશ્ચય નથી. પરંતુ જૈન ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી તો મ્હને અનંતવાર મરણ પ્રાપ્ત થાય, તેનું મ્હારે શું કરવું ! તે સાંભળી અતિ ક્રોધાતુર થઈ તે દેવી સેનને ઉપાડી આકાશમાં ઉડી ગઈ. વિજયપુર નગરના ઉદ્યાનમાં ઉતરી ત્યાં સિંહાસન ઉપર તેને બેસાડી કહેવા લાગી, મહાશય ! સત્પુરૂષોમાં વખાણવા લાયક પ્રથમ રેખા ત્હનેજ ઘટે છે. ક્ષણમાત્ર કપટ વચનોવડે મ્હેં ત્હને દુઃખી કર્યો તેની હું ક્ષમા માગું છું, વળી અવકાશને લીધે ત્હારા હૃદયમાં જે બે કન્યાઓ રહેલી છે તેઓનો પિતા સુદંટ્ર નામે વિદ્યાધરેન્દ્ર આ નગરમાં રહે છે. અને તે કન્યાઓને ત્હારી સાથે યોગ કરી આપવા હું બંધાએલી છું. તે સમયે મોટી મહેરબાની એમ બોલી તે કન્યાઓએ તે વાત કબુલ કરી છે. માટે તમે અહીં બેસો અને હું તેઓની પાસે જઈ છું. એમ કહી દેવી સુદંટ્રને ઘેર ગઈ. હવે બન્ને કન્યાઓને કામાતુર જોઈ તેમનાં માતાપિતા ગાઢ શોકથી પ્રલાપ કરતાં દુઃખી અવસ્થા અનુભવતાં હતાં. પિતાએ દેવીને જોઈ સત્કાર કર્યો. પછી દેવી બોલી, કુમારીકાઓ ! મ્હાણું વચન તમે ભૂલી ગયાં ? અને તેથી આવી દશા આવી પડી ! તમ્હારા બન્નેના

(૧૬૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મ્મદ સ્વામીને હું અહીં લાવી છું. તે સાંભળી વિદ્યાધરેંદ્ર બોલ્યો, તે કોણ છે ? દેવી બોલી, દક્ષિણ શ્રેણિમાં રથ ચક્રવાલનો અધિપતિ સુષેણ નામે વિદ્યાધર છે તેનો સેન નામે ગુણવાન પુત્ર છે, તે સેન આપની આ બન્ને કુમારીઓ ઉપર ઘણાજ આસક્ત થયો છે અને તે અહીં ઉદ્યાનમાં હાલ આવીને રહ્યો છે. તે સાંભળી વિદ્યાધરેંદ્રે નગરમાં મહોત્સવની આજ્ઞા આપી અને હર્ષપૂર્વક વાજતે ગાજતે પોતે દેવી સહિત ઉદ્યાનમાં જઈ સેનને ગળેંદ્ર ઉપર બેસાડી કન્યાઓની પાસે લાવ્યો. અચેતન અવસ્થામાં રહેલી કન્યાઓને તે નજરે પડવાથી અમૃતસિંચનની માફક તેઓ સચેતન થઈ અને કટાક્ષથી કુમારને જોવા લાગી. ત્યારબાદ પદ્માવતી દેવી બોલી, હું નરેંદ્ર આ સેન વિદ્યાધર જૈન ધર્મમાં બહુ દઢ છે. તેનો તે દઢ આગ્રહ છોડાવવા માટે તેના નાનાભાઈ વિષેણુ બહુ પ્રયાસ કર્યો પરંતુ એણે પોતાનો નિશ્ચય છોડ્યો નહીં એટલે મ્મદ્યાને લીધે વિષેણુ પોતાની બુદ્ધિનો પ્રકાશ કરવા માટે નગરમાં બહાર કચું છે કે સેન ઘણા દારણુ દુઃખમાં આવી પડ્યો છે. તે સાંભળી તેનાં માતૃપિતા, સ્વજન પરિવાર અને નગરના લોકો પણ દુઃખ સાગરમાં ડુબી ગયા છે, માટે તેઓનો ઉદ્ધાર કરવા હું ત્યાં જઈ અને તેઓને શાંતિ આપું. એમ કહી પદ્માવતી દેવી સુષેણુ વિદ્યાધરને ત્યાં ગઈ અને સેન સંબંધી સવિસ્તર કુશલ વાર્તા જણાવીને એકદમ અદૃષ્ટ થઈ ગઈ. સુષેણુ રાત્રીએ પણ પુત્રનું અમંગલ દૂર કરવા માટે જીન મંદિરોમાં પૂજા તથા વધામણાં કરાવ્યાં. તેમજ અત્યંત આનંદથી વ્યાસ એવા સમસ્તનગરના લોકો પણ પૂર્ણ પાત્ર સહિત નૃત્ય અને ગાયન કરતા છતાં પરસ્પર હાસ્ય વિનોદ કરે છે. ત્યારબાદ દેવીના જણાવવાથી સેનને આનંદિત બાણી વિષેણુ પોતાનું અપમાન સમજી બહુ ચિંતાતુર થઈ ગયો અને નગરવાસી લોકો પણ તેને કટાક્ષથી જોવા લાગ્યા. તેમજ તેનું મુખ પણ આંખું પડી ગયું, અને બહુ મ્મદ્યાને લીધે લોકોમાં તે અપ્રિય

મણિસિંહ કથા.

(૧૬૯)

થઈ પડ્યો તેથી કરીને તે વિષેષ સ્વજન વર્ગનો ત્યાગ કરી દેશાંતરમાં ભ્રમણ કરવા લાગ્યો. આર્તધ્યાનવડે બહુ ડુઃખી થઈ કાલાંતરે મરણ પામી તે ચિરકાલ સંસાર માર્ગમાં દીન અને ડુઃખી અવસ્થામાં પ્રાયે પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યો. ત્યારબાદ સેનને સુષેણ રાજ્યે પોતાના સ્થાનમાં સ્થાપન કર્યો, પછી તે સેન વિદ્યાધર વિવાહ થયા બાદ કેટલાક સમયે પોતાના નગરમાં આવ્યો, ત્યાર બાદ વિમલા અને કમલાની સાથે સેન વિદ્યાધર બહુ સમય સુધી વિલાસ સુખ ભોગવી સમયોચિત વિદ્યાધરની રાજ્ય પદવી પૂર્ણ રીતે અનુભવીને સાંસારિક ડુઃખોને નિવૃત્ત કરનાર જીનશાસનની વૃદ્ધિ કરતો છતો રાજ્યભાર વહન કરવામાં ધુરંધર એવા કમલાના પુત્રને રાજ્ય ગાદીએ બેસાડી સેનવિદ્યાધર વિમલા, કમલા, તેમજ અન્ય પરિવાર અને મુખ્ય કેટલાક પૌરજનો સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી શાન્ત સુખમય મોક્ષ સ્થાનમાં ગયો, માટે હે મણિસિંહ ! જૈન ધર્મની પ્રાપ્તિ થયે છે તે શંકારૂપી વિષની વાસનાથી વિષેષ વિદ્યાધરની માફક તું પણ ડુઃખી થઈશ. હવે આ ઉપદેશ રૂપી અમૃતે જ્યારે મણિસિંહના હૃદયમાં કાંઈ પણ અસર ન કરી ત્યારે મણિરથે તેને ગુણહીન જાણી પોતાનો અંધુ છતાં પણ તેની ઉપેક્ષા કરી અને પોતે ધર્મ કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થયો. તે દુરાચારી મણિસિંહ ડુઃખ દાવાનલથી દગ્ધ થઈ સંસાર વનમાં બહુ કાલ પરિભ્રમણ કરશે, અને છેવટે કેટલો સમય વ્યતીત થયા બાદ તેને જૈન ધર્મની પ્રાપ્તિ થશે. વળી મણિરથ વિદ્યાધર તો ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ કરી વિધિપૂર્વક ચારિત્ર ધર્મ પાળી તેજ ભવમાં મોક્ષ પદ પામ્યો, માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! નિઃશંક હૃદયવડે સમ્યક્ત્વ વ્રત પાલવામાં તમે આદરવાળા થાઓ.

इति सम्यक्त्वद्वारे शङ्कोदाहरणे मणिसिंह-
मणिरथकथानकम् ॥

(૧૭૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સુંદરવણિકકથા.

આકાંક્ષાતિચાર.

દાનવિરત રાજા—જગત્ પ્રભો ! આ દુનીયામાં અનેક પ્રકારનાં શાસ્ત્રો જોવામાં આવે છે અને વળી તેઓમાં સુંદરવણિક્કદ્રષ્ટાંત. તત્ત્વ નિરૂપણા પણ પૃથક્ પૃથક્ કરેલી છે, તે તે દરેકમાં શ્રદ્ધા રાખવાથી કદ્યાણુ થાય ખરું ? શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ—ભિન્ન ભિન્ન દર્શનોની આકાંક્ષા કરવાથી જેનું હૃદય આકર્ષાય છે, તે પુરૂષ સુંદરની માફક ધર્મથી ભ્રષ્ટ થાય છે. એટલુંજ નહીં પરંતુ તેનો સંસાર ખડું વૃદ્ધિ પામે છે. તદ્વથા— રાજહંસો (ઉત્તમ રાજાઓ) ની શ્રેણી વડે શોભાયમાન, સ્વચ્છ પયસ્ (જલ=પ્રભ) થી ભરપુર, તેમજ ખડું વિશાલ, લક્ષ્મીનું મુખ્ય નિવાસસ્થાન, અને ઉત્તમ લક્ષણવાળા પુરૂષો વડે વિભૂષિત કમલ સરોવરની માફક રાજગૃહ નામે નગર છે. તેમાં ઉદ્ધત વૈરીરૂપી હસ્તિઓના ગાંડસ્થલોને લેદવામાં સિંહસમાન અને શત્રુઓની સ્ત્રીઓને વૈધવ્યવ્રત આપવામાં દીક્ષાગુરૂ સમાન નરકેસરી નામે રાજા છે. વળી તેજ નગરમાં દાન આપવામાં અતિ દક્ષ હસ્તિ સમાન, તેમજ ઉચ્ચ કુલમાં જન્મેલા ભદ્ર અને મહાભદ્ર નામે ધનાઢ્ય શેઠીઆઓ રહે છે. ભદ્ર શેઠની ભાર્યાનું નામ જયા અને મહાભદ્રની સ્ત્રીનું નામ વિજયા હતું, તેમજ તેઓને સુંદર અને ક્ષેમચંદ્ર નામે અનુક્રમે એક એક પુત્ર હતા. ઉત્તમ વિનય, નીતિ અને પરાક્રમ વડે ક્ષેમચંદ્ર ઘણો જ વિખ્યાત હતો. એક દિવસે લોકોને ખડું આનંદ આપતો ક્ષેમચંદ્ર પોતાના પરિવાર સહિત સુંદર સાથે ઉદ્યાનમાં ગયો અને નંદન વનમાં અપ્સરાઓ સાથે વિલાસ કરતા ઈંદ્રની માફક તે પણ વિલાસવતી સ્ત્રીઓની સાથે આનંદપૂર્વક ક્રીડા કરવા લાગ્યો.

સુંદરવણિક્કથા.

(૧૭૧)

ક્ષેમચંદ્રનો ખાલમિત્ર સુંદર પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે નજીકના પ્રદેશમાં રમતો હતો, તેવામાં તેના પગની સુંદરને સર્પદંશ. આંગળીએ એક સર્પ કરડયો, તેથી તરતજ તેના સર્વ શરીરે વિષ પ્રસરી ગયું અને ગતિ પણ અંધ પડી ગઈ, જેથી ક્ષણમાત્રમાં મૂર્છિત થઈ તે પૃથ્વીપર પડી ગયો. તેમજ નેત્ર મીચાઈ ગયાં, આકૃતિ શ્યામ દેખાવા લાગી. આબુખાબુના લોકોએ હાહાકાર કરવાથી ક્ષેમચંદ્ર તત્કાલ તેની પાસે આવી શું છે? શું છે? એમ એકદમ પૂછવા લાગ્યો. સર્પ કરડવાથી મૂર્છિત થઈ ગયો છે એમ જાણી વિષ ઉતારવા માટે પોતાના આબુખંધના મણિને ઘસવા સારૂ જલ મંગાવવાની તૈયારીમાં હતો. તેટલામાં તે આબુખંધ પણ સર્પ થઈ ગયો. ત્યારબાદ તે દર્ભની સળીઓ લઈ ગારૂડિક મંત્રનું સ્મરણ કરી ઉપાય કરવા જાય છે તેટલામાં તે દર્ભની સંખ્યા જેટલા વીંછી પ્રગટ થયા. તેથી તે ક્ષેમચંદ્ર બહુ ક્ષોભાયમાન થઈ અન્ય ઉપાયનો વિચાર કરતો હતો. તેવામાં તેને એક પુરૂષે ત્યાં આવી કહ્યું કે આ મારો મિત્ર ગારૂડિક વિદ્યામાં બહુ પ્રસિદ્ધ છે. વળી આ બે ભાઈઓ છે. તેઓ જ્યારે મંત્રશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરી પહેલવહેલા પોતાના દેશ તરફ પાછા ફર્યા ત્યારે તેઓ મહોટા ભયંકર જંગલમાં આવી પડયા, ત્યાં બહુ તૃષાને લીધે વ્યાકુલ થઈ બન્ને પાણીની શોધમાં ફરતા હતા તેવામાં એક નદીની અંદર પાણીનો—જુદ (ધરો) જોવામાં આવ્યો, અને તેમાંથી બહાર નીકળતો મહોટો સર્પ પણ તેમની નજરે પડયો. વળી તેની પીઠ ઉપર પડેલો, શરીરે શ્યામ, કૃણામાં રહેલા મણિની કાંતિ વડે પિળાશપર દેખાતો અને બહુ ઉદ્ભત એવો એક નાનો સર્પ જોયો. આ આશ્ચર્ય જોઈ ન્હાનો ભાઈ બોલ્યો, ખાંધવ ! એક રેખા ખેંચી હું તેઓની ગતિ અટકાવું ? મહોટો ભાઈ બોલ્યો, આ સર્પ ત્હારી આજ્ઞા માને તેમ નથી.

(૧૭૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વળી આ ઉપર રહેલો લઘુ સર્પતો તાલપુટ વિષ કરતાં પણ અતિ પ્રચંડ વિષથી ભરેલો છે. તેમજ આ ક્ષત્રિય જાતિનો છે. માટે એને મંત્ર અસર કરે તેમ નથી. એ પ્રમાણે મ્હોટા ભાઈએ ના પાડી તોપણ તેણે મંત્રોચ્ચારપૂર્વક આજ્ઞા દેઈ તેઓની આગળ રેખા કરી એટલે મ્હોટા સર્પની ગતિ અંધ થવાથી તેજ ઠેકાણે તે ઉભો રહ્યો, જેથી લઘુસર્પ તેની પીઠપરથી નીચે ઉતરી રેખા ઉપર આળોટી રેખાને ભૂંચી નાખી ફરીથી તેની પીઠ ઉપર બેસી ગયો. તેથી મ્હોટો સર્પ તેના પ્રભાવથી આગળ ચાલતો થયો. તેવામાં ત્યાં એક હસ્તિઓનું ટોળું આવતું હતું, તેઓનો મ્હોટો ગર્ભરવ ઉચ્છળી ઉઠ્યો, અને તેથી આકાશ મંડલ પણ શબ્દમય થઈ ગયું. તે જોઈ જ્યેષ્ઠ અંધુ બોલ્યો, વત્સ ! ચાલ આપણે વૃક્ષ ઉપર ચઢીને તપાસ કરીએ. આ મદોન્મત્ત હસ્તિઓનું ટોળું આવે છે. તેથી આપણે આપણા આત્માની રક્ષા કરવી જોઈએ. વળી આ ધરાનું પાણી વિષથી દૂષિત થયેલું દેખાય છે. કારણકે જલનો રંગ ઘણો વિપરીત દેખાય છે, અને બહુ લીલાસ પ્રસરી ગઈ છે, તેથી ખાસ તપાસ કરવાની જરૂર છે. આ હસ્તિઓ પાણી પીએ અને તે પીવાથી તેઓનું શું થાય છે ? તે આપણે જોઈએ એમ વિચાર કરી બન્ને જણ વૃક્ષ ઉપર ચઢ્યા. એટલામાં સિંહની ભીતિમાં આવી પડેલા હસ્તિના ટોળાને પાછળ મૂકી ભયને લીધે મૂત્ર વિષ્ણાનો ત્યાગ કરતા નાના બચ્ચાઓને પોતાના ગંડસ્થલને વિષે ધારણુ કરતો એવો તે ટોળાનો અધિપતિ હાથી સિંહના સ્હામો દોડતો આવ્યો. તેટલામાં સિંહ ક્રાળમારી હસ્તિના મસ્તકપર ચઢી બેઠો. જેથી હાથીએ રોષથી મસ્તક કંપાવ્યું, તેથી સિંહ પૃથ્વીપર પડી ગયો કે તરતજ હસ્તિએ તેને પગથી પીલી નાખ્યો. જેથી તે તટકાલ મૃત્યુ શરણુ થયો. ક્ષણમાત્રમાં હાથણીઓ તથા હસ્તિઓ નિર્ભય થઈ બહુ તૃપાને

સુંદરવણિક કથા.

(૧૭૩)

લીધે નદામાં ઉતરી ધરા તરફ ગયાં. મુખ્ય હસ્તિએ આગળ જઈ પરીક્ષા કરીને તેઓને જણાવ્યું કે આ પાણી વિષને લીધે શંકરના કંઠ સમાન નીલ વર્ણનું છે તેથી કોઈએ પીવું નહીં, એમ કહી તે પોતે વનની અંદર લતા મંડપમાં ગયો. સુંદર વડે એક વૃક્ષની ડાળી તોડી લાવીને દ્રહના કીનારે પથ્થરપર તેને ઘસી જલમાં નાખી, તેજ સમયે શંકરના હાસ્ય સમાન ઉન્નવલ તે પાણી વિષ રહિત-અમૃત સમાન થઈ ગયું. ત્યારબાદ મુખ્ય હસ્તિએ પોતાની સંજ્ઞાથી તે ટોળાને ત્યાં આગળ બોલાવ્યું. સ્વેચ્છા પ્રમાણે જલપાન કરી આનંદથી તે ટોળું ત્યાં રમવા લાગ્યું, પછી પાણીમાંથી બહાર નીકળી તે હસ્તિઓનું ટોળું અન્ય સ્થાનમાં ચાલ્યું ગયું. ત્યારબાદ તે બંને જણા વૃક્ષ ઉપરથી નીચે ઉતરી દ્રહને કીનારે ગયા, સજ્જનના હૃદય સમાન અતિ સ્વેચ્છ જલનું પાન કરી શાંત થયા. ત્યાંથી ચાલતી વખતે તેજ ઔષધિની ડાળી લઈ તેઓ અહીં આવ્યા છે. વળી માર્ગમાં આવતા તેઓએ કેટલાક ગાડુડિકોને જીત્યા છે. તેમજ વિષથી પીડાએલ ઘણા લોકોને તેમણે તે ઔષધિના પ્રભાવથી સજીવન કર્યાં છે. હવે તેઓમાંથી આ જ્યેષ્ઠ બંધુ મહારી પાસે આવ્યો છે. વળી બહુ કહેવાથી શું ? સાક્ષાત્ 'કાળે' દંશ કરેલો હોય તેને પણ સજીવન કરે એવી તેની શક્તિ છે. એમ મહાર્ મૂળવું છે. તે સાંભળી શ્લેમચંદ્ર બોલ્યો. નરશિરોમણે ! મહારા ઉપર કૃપા કરી મહારા મિત્રને સજીવન કરે. આપને હું લક્ષ સોનૈયા બક્ષિશમાં આપીશ. પછી ગાડુડિકે તૈયાર થઈ ઔષધિનું મૂળીયું જળ સાથે ઘસી શાંતિ માટે સુંદરના શરીરે સિંચન કર્યું કે તરતજ કઢાઈમાં તપાવેલા તેલ સમાન ધગધગતા જલના બિંદુઓથી સર્વ શરીરે હબરો ફેલાવ્યો. કુટી નીકળ્યા. તે જોઈ સર્વે લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા. ઔષધિનો પ્રભાવનો ક્યાંઈ ચાલ્યો ગયો પણ ઉલટી તેના શરીરે અસદ્ય

(૧૭૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વેદના વધી પડી. તે ભેદ ગાડકિક બોલ્યો. આ વિષ મહારાથી ઉતરી શકે તેમ નથી અને આ સંબંધમાં મારી કોઈ પણ પ્રકારની શક્તિ ચાલે તેમ નથી એમ કહી તે મંત્રવાદી ચાલ્યો ગયો.

ત્યારબાદ કોઈએક પુરૂષ એક કાર્પટિકને લઈ ત્યાં આવ્યો

વિષ ઉતારવાના
પ્રયોગ.

અને ક્ષેમચંદ્રની આગળ તેની મંત્રશક્તિનું બહુ વર્ણન કરી તેણે કહ્યું કે હું મહારા પુત્રને સાથે લઈ ગામ જતો હતો. અનુક્રમે માર્ગમાં મહારો પુત્ર ઘોડા ઉપરથી પેશાબ કરવા નીચે ઉતર્યો, તેવામાં તેના પગ તળે દબાવાથી સર્પે બહુ ભેસથી ડંસ કર્યો. મારી દષ્ટિસમક્ષ ક્ષણમાત્રમાં વિષનો વેગ બહુ વધી પડવાથી તે પૃથ્વીપર પડી ગયો. મ્હેં લોકોને બોલાવવા માટે બહુ નાદ કર્યા પરંતુ શૂન્ય સ્થાનમાં કોઈ નહીં હોવાથી હું એકાકી ટળવળતો હતો, મહારા ગુરૂની આજ્ઞા પ્રમાણે વિષ ઉતારવા માટે મ્હેં પણ ઘણા ઉપચાર કર્યા પરંતુ કંઈ ફાયદો થયો નહીં એટલે હું પણ બહુ બેભાન બની ગયો. પછી મ્હેં જાણ્યું કે તે મરી ગયો. જેથી નગરમાં જઈ કેટલાક લોકોને હું બોલાવી આવ્યો. તે લોકો પણ મુઠદાને બાળવા સંબંધી સર્વ સામગ્રી લઈ જલદી ત્યાં આવ્યા. ત્યારબાદ મુઠદાને સ્મશાનમાં લઈ જવા માટે સુંદર પાલખી બાંધી અને પુગપાદિકથી બહુ શણગારી તેમાં શબને બેસારી વાજત્રીના નાદ સાથે તીર્થ સ્થાન પ્રત્યે અમે જતા હતા, તેવામાં વાજત્રીનો મરણ સૂચક વિશેષ નાદ સાંભળી કેટલાક મુસાફરો સાથે ચાલતા એવા કાર્પટિકે જાણ્યું કે અહો ! આ અનાથ જીવતા પ્રાણીને આ લોકો બાળી નાખશે તેથી તેણે પથિક જનોને કહ્યું કે તમે આ લોકોને ખબર આપો કે હું તે મુઠદાને સજીવન કરીશ. તે સાંભળી પથિકે પોતાનો માણસ મોકલી અમે તેને બાળવાની તૈયારીમાં હતા તેવામાં

સુંદરવણિકૃત્યા.

(૧૭૫)

કહેવરાવ્યું કે ક્ષણમાત્ર તમે આમને આમજ વાટ જુઓ, ત-
મ્હારી સમક્ષ કોઈ મંત્રવાદી અહીં આવીને આ વિષ ઉતારવાનો
ઉપચાર કરશે. તે સાંભળી અમે બહુ વિસ્મય પામ્યા અને દહન
ક્રિયાબંધ રાખી. ત્યારબાદ કાર્પટિક ત્યાં આવી મુડદાને જોઈ
બોલ્યો, હે પથિક ? ત્હારી પાસે કંઈ ભાતુ છે ? પથિક બોલ્યો--
હા ! દહીં તથા ભાતનો કરંબક તૈયાર છે, કાર્પટિક તે લઈ ખાઈ
ગયો. તેથી તે વિષથી પીડાએલો તેનો પુત્ર તરતજ જેમ નિદ્રા-
માંથી જાગત થાય તેવી રીતે એકદમ ઝેડો થયો. પછી તે બહુ
દુઃખમાંથી ઉઠ્યો હતો તોપણ તેને વાજતે ગાજતે અમે તેની
પાસે લઈ ગયા, કાર્પટિકના ચરણમાં મસ્તક નમાવી તેનો બહુ
સત્કાર કર્યો, અને સમસ્ત પરિજન પાસે જે જે આભરણો પહે-
રેલાં હતાં તે સર્વ કાર્પટિકને બક્ષિસ તરીકે આપવામાં આવ્યાં,
પથિકે કાર્પટિકને પૂછ્યું કે કરંબનું લોજન તમે કર્યું અને
વિષ તેનું ઉતરી ગયું તેનું શું કારણ ? આથી તેની પાસે ઉભેલા
સમસ્ત લોકોએ સંમતિ આપી કે એનો પ્રશ્ન ખરોખર છે. તે
સાંભળી કાર્પટિકે વમન કરી કરંબકને બહાર કાઢ્યો તો હાલા
હલવિષ સમાન નીલવર્ણનો તે દેખાવા લાગ્યો. તે જોઈ લોકો
વિસ્મય પામ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે અહો ? આપનો મહિમા
અચિંત્ય છે. આપને નમસ્કાર, વળી આ પથિક પણ અમારો
પરમ ઉપકારી છે એમ પોતાના હૃદયમાં નિશ્ચય કરી તે બંને
જણાએને બહુ સન્માન પૂર્વક હું મ્હારા ઘેર લઈ ગયો, ત્યાર-
બાદ સુવર્ણ વસ્ત્રાદિક વસ્તુઓવડે બહુ સન્માન કરી પથિકને
વિદાય કર્યો અને કાર્પટિકને કેટલાક દિવસ મ્હેં મ્હારા ઘેર
રાખ્યો. હાલમાં તે પોતાના દેશમાં જવા માટે નીકળ્યો છે. અને હું
પણ તેની સાથે અહીં આવ્યો છું. તે સાંભળી ક્ષેમચંદ્ર બોલ્યો,
બહુ સારૂ કર્યું, પછી કાર્પટિકે પણ પ્રથમ કદા પ્રમાણે ઉપચા-

(૧૭૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

રની યુક્તિ લગાવી પરંતુ વિષ સંબંધી કંઈપણ ફેરફાર થયો. નહીં. તેથી કાર્પટિક પણ આંખો પડી ચાલ્યો ગયો. આ પ્રમાણે વિષ ઉતારવાની જે જે ક્રિયાઓ કરી તે સર્વે નિષ્ફલ થઈ એટલુંજ નહીં પણ ઉલટી વિપરીત થઈ પડી. તેથી કરીને બહુ ઉદ્વિગ્ન થઈ ક્ષેમચંદ્ર ખેઠા હતા તેટલામાં કોઈક પુરૂષે ત્યાં આવી કહ્યું કે જેમની દષ્ટિ નાસિકા ઉપર સ્થિર રહેલી છે, જેમની અતિ મુકો-મલ શરીરની કાંતિ દયાલુતાને સૂચવે છે, જેમના આસન તરફ લક્ષ્ય કરતાં પરમ યોગી હોય તેવા જણાય છે અને આંખાના ઝાડ નીચે ખેઠેલા એવા એક મુનિમહારાજનાં મહુને દર્શન થયાં છે. માટે આ તમ્હારા મિત્રને એમના ચરણમાં લઈ જાઓ અને તેમને પ્રાર્થના કરી કહો કે હે પરમ દયાલુ ? આને સર્પ ડર્યો છે, તે સંબંધી અમે સર્વ ઉપાય કરી ચુક્યા છીએ. હવે આપનું શરણુ છે. માટે એને સજીવન કરો. એ પ્રમાણે તે પુરૂષનું વચન માન્ય કરી સુંદરને પાલખીમાં ખેસાડી મુનિપાસે લઈ ગયા, અને પ્રાર્થના કરી ક્ષેમચંદ્રે કહ્યું કે સ્વામિન્ ? આપતો દયા ધર્મનો ઉપદેશ આપો છો અને જૈન સિદ્ધાંતનો યથાર્થ સાર સારી રીતે જાણો છો માટે આ મહારા મિત્રને સજીવન કરો, એ પ્રમાણે ક્ષેમચંદ્રની પ્રાર્થના સાંભળી મુનિમહારાજ કંઈપણ હા ના બોલ્યા નહીં.

તેટલામાં કોઈ એક યક્ષ એક મનુષ્યના શરીરમાં પ્રવેશ કરી બોલ્યો કે મહારે રહેવાનું સ્થાન એક યક્ષવચન. અશોક વૃક્ષ છે. તેની ડાળી એણે ગમ્મતમાં તોડી નાખી તેથી એના ઉપર ક્રોધાયમાન થઈ મહેં આ સર્પ દંશ વિગેરે સમસ્ત કાર્ય કર્યું છે. માટે હવે તમે ખીબા ઉપાય છોડી દો અને એના લલાટમાં મુનિના ચરણુ રજનું તિલક કરો, જેથી તે વિના પ્રયાસે વિષની વેદનાથી વિમુક્ત થશે.

સુંદરવણિક્ક કથા.

(૧૭૭)

કારણ કે મહાત્માઓનાં દર્શન સર્વ દુઃખનાં નાશ કરનારાં હોય છે. વળી આ મુનીન્દ્ર નિઃસંગ, મમત્વ રહિત, સર્વ આરંભના ત્યાગી, મંત્રતંત્રાદિકથી વિરક્ત અને નરક માર્ગને લેદવામાં બહુ કુશળ છે. તે સાંભળી બહુ ખુશી થઈ શ્લેમચંદ્રે તે પ્રમાણે તિલક કર્યું, એટલે સુંદર તત્કાળ વિષ રહિત થઈ ગયો અને નિદ્રામાંથી બાહ્ય થાય તેમ એકદમ બેઠો થયો, આનુબાનુમાં લોકોને ઉલેલા બેઠ વિસ્મિત થઈ તે પૂછવા લાગ્યો કે આ સર્વ લોકો અહીં કેમ એકઠા થયા છે ? અહીં શું નૃત્ય, ગાયન વિગેરે કંઈક કૌતુક થતું હતું ? તેમજ હાલમાં તે શાંત થયેલું કેમ દેખાય છે ? આ પ્રમાણે સુંદરનું વચન સાંભળી શ્લેમચંદ્રે તેને વિસ્તારપૂર્વક સર્પ-દંશનું સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું. એટલે સુંદરે ઉઠીને મુનિના ચરણમાં નમસ્કાર કર્યો. મુનિએ પણ ધર્મલાભ આપી ધર્મોપદેશનો પ્રારંભ કર્યો. હે ભવ્ય લોકો ! બહુ કુમતરૂપી જળથી ભરેલા આ ભવસાગરમાં પડેલો પ્રાણી મહા કષ્ટવડે સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનના ઓધરૂપી અખંડિત ચાનપાત્રને પામે છે. જે કે સ્વર્ગ અને રાજસંપત્તિઓ મેળવવી સુલભ છે; પરંતુ મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારને હરણ કરવામાં સૂર્ય સમાન સમ્યક્જ્ઞાન રૂપી રતનની પ્રાપ્તિ બહુ દુર્લભ છે. ચક્રવર્તી રાજાઓનું રાજ્ય પણ બહુ પુણ્ય યોગે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પરંતુ સમ્યક્ઓધના લાભ સહિત નિર્મળ મનુષ્યભવ પામવો ઘણો અશક્ય છે. હે ભવ્યપ્રાણીઓ ! જેની અંદર વીતરાગ જીનેંદ્ર ભગવાનુ દેવ, પંચ મહાવ્રત ધારી ગુરૂ અને જીવાદિ તત્ત્વોનું ચથાર્થ વિજ્ઞાન હોય તેને જીનેંદ્ર ભગવાને સમ્યક્ત્વ કહ્યું છે. માટે શંકાદિક દોષોનો ત્યાગ કરી સમ્યક્ત્વ વ્રત પાળીને સર્વે સુખી થાઓ. વળી તેઓની આગળ પૂર્વોક્ત શંકાનું સ્વરૂપ મુનિએ વિસ્તાર સહિત વર્ણવ્યું. ભિન્ન ભિન્ન-

(૧૭૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

દર્શનોમાં ઇચ્છા રાખવી તે કાંક્ષા કહેવાય. તે કાંક્ષાને સમ્યક્-ત્વધારી પ્રાણીઓએ અતિ દૂરથી ત્યજવી જોઈએ. અમૂલ્ય રત્ન-લાભ થયા બાદ કાચમણિની કોણુ ઇચ્છા કરે ? વિગેરે વિસ્તાર સહિત સમ્યક્ત્વમૂલ જીનધર્મની વ્યાખ્યા શ્રવણ કર્યા બાદ ક્ષેમચંદ્ર શ્રેષ્ઠી તથા સુંદર પ્રમુખ લોકોએ મુનીંદ્રના ચરણ સમક્ષ વિધિપૂર્વક સમ્યક્ત્વમત ગ્રહણ કરી મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કર્યો. ત્યારબાદ તેઓ મુનિને નમસ્કાર કરી પોતપોતાને ઘેર ગયા અને અતિચાર રહિત સમ્યક્ત્વ પાળવામાં બહુ આદર યુક્ત થયા.

એક દિવસે સુંદર ચંચલ સ્વભાવને લીધે કૌતુક જોવાની ઇચ્છાથી ભિક્ષુકોના મઠમાં ગયો. ત્યાં તે લોકોની ધર્મચર્યા ચાલતી હતી. પોતે પણ તે સાંભળવા બેઠો. તે વાત ક્ષેમચંદ્રના સાંભળવામાં આવી, તેથી તેણે બહુ સમજાવી તેને કહ્યું કે આપણે મિથ્યાત્વોના મઠમાં જવું યોગ્ય નથી. તે સાંભળા સુંદર તેનું અપમાન કરી બોલ્યો કે આ લોકો પણ ‘ જ્ઞાનધ્યાન એ મોક્ષનું સાધન છે ’ એમ કહે છે તેમાં શું ખોટું છે ? ક્ષેમચંદ્ર બોલ્યો કે જેઓ ઇંદ્રિયોને આધીન થઈ વર્તે છે, તેઓનું જ્ઞાનધ્યાન હાથીના સ્નાન સમાન વૃથા ગણાય છે. વળી તેઓનો ઉપદેશ નીચે પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ છે—

મનોજ્ઞં મોજનં મુક્ત્વા, મનોજ્ઞં શયનાસનમ્ ।

મનોજ્ઞેષુ અગારેષુ, મનોજ્ઞં ધ્યાયતિ મુનિઃ ॥

અર્થ—“ મુનિએ સુંદર લોજન કરવું, મનોહર શયન તથા આસન લોગવવાં, સુંદર આવાસોમાં રહેવું અને હૃદયને આનંદ-દાયક ધ્યાન કરવું, એજ મોક્ષનું સાધન છે. ” વળી અન્યત્ર પણ કહ્યું છે કે—

સુંદરવણિક્ કથા.

(૧૭૬)

મૃદ્વીશય્યા પ્રાતરુત્થાય પેયા, મધ્યે ભક્તં પાનકં ચાપરાહ્ને ।

દ્રાક્ષાલ્પણં શર્કરા ચાર્દરાત્રે, મોક્ષશ્ચાન્તે શાક્યપુત્રેણ દૃષ્ટઃ ॥

અર્થ—“ સુવા માટે સુકોમળ શય્યા, પ્રભાતમાં ઉઠ્યા છે તરતજ સ્વાદિષ્ટ દુગ્ધપાન, મધ્યાહ્ન સમયે મધુર લોજન, તેમજ અપરાહ્નકાલમાં ફરીથી દુગ્ધપાન અને અર્ધરાત્રિએ દ્રાક્ષ તથા સાકરનું સેવન કરવાથી પરિણામે મોક્ષ થાય છે, ” એ પ્રમાણે ઐહરનું માનવું છે. માટે હે મિત્ર ! આ પ્રમાણે વિપરીત આચરણ કરવું તે નદીના સ્હામાપુરે ચાલવા જેવું છે. વળી તેમ કરવાથી સંસાર વૃદ્ધિ પામે છે, અને બહુ દુઃખ પરંપરાનું તે મુખ્ય કારણ અને છે. જ્યારે ઈંદ્રિયોનો અધિકાર પોતાના કબજામાં હોય ત્યારેજ જ્ઞાન અને ચારિત્ર સફલ થાય છે. માટે હે મિત્ર ! તું બ્રાંત થઇને સોનું અને પિત્તળને સરખાલાવે ગણે છે. વૈડૂર્યમણિ તથા કાચનો કકડો બન્ને સમાન છે. એમ જ્યારે તું ઓલીશ ત્યારે લોકો ત્હાડું ઉપહાસ્ય કરવામાં બાકી રાખશે નહીં. એ પ્રમાણે બહુ યુક્તિપુરઃસર ક્ષેમચંદ્રે સુંદરને બહુ સમજાવ્યો, પરંતુ ભવિતવ્યતાને લીધે તેણે ભિન્ન ભિન્ન દર્શનોનો અસદ્દા-અહ છોડ્યો નહીં.

એક દિવસ સુંદરને સાથે લઈ ક્ષેમચંદ્ર સૂરીશ્વરની પાસે ગયો. વિનયપૂર્વક વંદન કરી બન્ને ઉચિતસ્થાને નવીન આકાંક્ષાનું અંજલિ ભેડી બેઠા. ક્ષેમચંદ્રે સૂરીશ્વરને દૃષ્ટાંત. પ્રથમથી સુંદરનું વૃત્તાંત સવિસ્તર જણાવેલું હતું, તેથી સૂરીશ્વરે ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. પ્રસ્તુત વિષય ઉપર આકાંક્ષાના બહુ દોષ વર્ણવ્યા, આદ્ય એક દૃષ્ટાંત કહ્યું તે નીચે પ્રમાણે—સારા આચારવાળા બૃહસ્પતિવડે શોભાયમાન, તેમજ દેવોવડે હૃદયને સંતોષદાયક

(૧૮૦)

શ્રી સુપાર્થનાથ ચરિત્ર.

અને ઇંદ્રે રક્ષણ કરેલા એવા સ્વર્ગની માફક વ્રતાદિક આચારોમાં પ્રવીણ, પ્રબલઓથી વિભૂષિત, વિવિધ શાસ્ત્રવાદી પંડિતોવડે મનોહર અને પૃથ્વીપતિઓ જેમાં રહેલા છે એવું લક્ષ્મીથી ભરપુર ગજપુર નામે નગર છે. તેમાં ઉદ્ધત શત્રુરૂપી પતંગીઓને નાશ કરવામાં અગ્નિ સમાન અને યાચકોના દારિદ્ર્યરૂપી કાષ્ટને બાળવામાં દાવાનલ સમાન ભૂપતિ નામે બહુ સમર્થ રાજા હતો. હવે ભુજા માત્ર જેનું બળ હતું એવો કેતક દેશનો કોઈએક સુભટ ત્યાં આવ્યો. રાજાને પ્રણામ કરી તેણે સેવા માટે રહેવાની ઇચ્છા બતાવી. ભૂપતિના પૂછવાથી દરેક વર્ષે લાખ સૈન્યોની તેણે માગણી કરી. ભૂપતિએ પૂછ્યું કે ત્હમારામાં કોઈ પ્રકારની તેવી શક્તિ છે ? સુભટ બોલ્યો, કોઈપણ શક્તિ તો નથી, પરંતુ મહારા પુણ્યની સ્થિતિ સારી છે. અન્યથા આપનાં દર્શન થાય નહીં. ત્યારબાદ તેનો ખર્જધારી પુરૂષ ભૂપતિને પ્રણામ કરી બોલ્યો કે રાજન્ ! સમસ્ત ગુણોના આધારભૂત એવા આ મહારા સ્વામિની જે જે શક્તિઓ સ્કુરે છે તે અન્ય જનોને બહુ દુર્લભ છે. એક તો સંત્રામભૂમિમાં મહારા સ્વામી કોઈપણ સમયે હારે નહીં; તેમજ બીજું તેમનું અપૂર્વ બુદ્ધિબળ એવું છે કે ગમે તેવા વિરોધી શત્રુને પણ ક્ષણમાત્રમાં પ્રસન્ન કરે છે. તે સાંભળી ભૂપતિ નરેંદ્ર બહુ ખુશી થયો અને તેના તાબામાં કેટલુંક સૈન્ય સોંપ્યું. ત્યારબાદ કેટલાક દિવસે રાજાએ તેની પરીક્ષા જેવા માટે જેનો વાસ વિંધ્યાચલના વિષમ પ્રદેશમાં રહેલો છે, જેની સેવામાં સેંકડો અતિ શૂરવીર અને નિખાલસ સેવકો કામ કરી રહ્યા છે, તેમજ અનેક રણસંત્રામોમાં જેણે વિજય મેળવ્યો છે, એવા સમરવીર નામે પદ્મીપતિને જીતવા માટે તે સુભટને મોકલ્યો. રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે સુભટે પણ પોતાના સીમાડામાં જઈ પડાવ કર્યો, અને પોતાના હૃતને પદ્મીપતિ પાસે મોકલીને જણાવ્યું કે ભૂપતિ રાજાએ

સુંદરવણિક્ કથા.

(૧૮૧)

સૌભટ નામે સુભટને તમારી ઉપર મોકલ્યો છે. માટે જો તમ્હે તમ્હારા અત્માનું હિત ઇચ્છતા હો તો તેમની સેવા સ્વીકારો, નહીં તો યુદ્ધ કરવા માટે તૈયાર થાઓ. એ પ્રમાણે હૃતનું બોલવું સાંભળી પટ્ટવીપતિ બોલ્યો, તું હૃત છે એમ જાણી હું ત્હારી જીભ ખંડિત કરતો નથી. પરંતુ ત્યાં જન્મ ત્હારા સૌભટને સમાચાર આપ કે હું યુદ્ધ કરવા તૈયાર છું, વળી જો ત્હારે મૃત્યુના મુખમાં પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છા હોય તો દશ દિવસ ત્યાં રહીને તું વાટ જો અને શું થાય છે તેનો તપાસ કર. આ પ્રમાણે ધિક્કાર પામેલા હૃતે ત્યાં જન્મ સૌભટને સર્વ સમાચાર આપ્યા. તેથી ક્રોધાતુર થઈ સૌભટ યુદ્ધની તૈયારી ઉપર ચાલ્યો. સૈન્ય સહિત પટ્ટવીપતિ પણ રહામો આગ્યો, બન્ને સૈન્ય તૈયાર થઈ એકઠાં થયાં. સૌભટે પોતાના સૈનિકોને કહ્યું કે તમારી ઉપર શત્રુઓનો પ્રહાર ન થઈ શકે તેવી રીતે તમ્હારે મ્હારી પાછળ સાવધાન થઈ એક સરખા લાઇનમાં ઉભા રહેવું, આ પ્રમાણે સૌભટની ગોઠવણી જોઈ પટ્ટવીપતિએ વિચાર કર્યો કે આ સૌભટ એકલોજ છે, પણ એની સાથે સૈન્ય જણાતું નથી. એમ જાણી તેણે સૌભટને કહ્યું કે તું એકલો શું કરવાનો છે ? માટે શસ્ત્ર છોડી દે, હજીપણ હું ત્હારી રક્ષા કરીશ. સૌભટ બોલ્યો. હું જ્યારે ૩૫ થઈશ ત્યારે ત્હારા પોતાના પ્રાણ પણ ત્હારે બચાવવા મુશ્કેલ થઈ પડશે. મ્હારા જેવા સિંહની આગળ ત્હારા જેવા શિયાળીઆઓની શી ગણતરી ? આ પ્રમાણે તેનાં ઉદ્વેગતાઈ ભરેલાં વચન સાંભળી પ્રચંડ ક્રોધાતુર થઈ સૈન્ય સહિત પટ્ટવીપતિ ક્ષાત્રધર્મને ત્યાગ કરી એક સાથે એકલા સૌભટની ઉપર અનેક શસ્ત્રોના પ્રહાર કરવા તુટી પડ્યો. પરંતુ જેઓએ જે શસ્ત્રો સૌભટને માર્યાં હતાં તે સર્વે તેના શરીરમાંથી નીકળી તેઓનાજ શરીરમાં પ્રવેશ કરી બહુ દુઃખદાયક થયાં. તેથી પટ્ટવીપતિના સૈન્યમાં હાહાકાર થઈ રહ્યો. આ પ્રમાણે પોતાના

(૧૮૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

શસ્ત્રોથી ક્ષીણ થએલું પટ્ટીપતિનું સઘળું સૈન્ય જીવ લઈ નાશી ગયું. ત્યારબાદ સૌભટના કેટલાક સૈનિકો પટ્ટીપતિને ઉપાડીને પોતાના સૈન્યમાં લઈ ગયા, અને સૌભટે પોતે પટ્ટીપતિના સ્થાનમાં જઈ તપાસ કરી સર્વ શસ્ત્ર, આભૂષણ તથા હાથી ઘોડા વિગેરે ઉત્તમ વાહનાદિક સર્વસ્વ તેનું લઈ લીધું. પછી તૈલાદિક મર્દનના ઉપચારથી પટ્ટીપતિનું શરીર સજ્જ કર્યું, અનુક્રમે તે સારીરીતે સ્વસ્થ થયો. એટલે સૌભટે સર્વ સંપત્તિ સહિત પટ્ટીપતિને ભૂપતિ પાસે મોકલ્યો, તે પણ ભૂપતિને નમસ્કાર કરી વિનયપૂર્વક બોલ્યો કે સ્વામીન! મહારા ઉપર આપની શી આજ્ઞા છે ? ભૂપતિએ તેજ સમયે તેને ભૂત્યની જગોએ સ્થાપન કર્યો. ત્યારબાદ સૌભટને બોલાવી રાજ્યે ખુશી થઈ અનેક પ્રકારનો સત્કાર કર્યો. પછી ચમત્કારી એવા તે યુદ્ધનું વૃત્તાંત સાંભળી વિસ્મય પામેલા રાજ્યે પ્રશ્ન કર્યો કે આવી અદ્ભુત શક્તિ ત્હોં કેવી રીતે મેળવી ? સૌભટ બોલ્યો—પ્રભો ! સંગ્રામોદ્ગામરી (સંગ્રામમાં જય આપનારી) નામે મહાપ્રભાવશાળી વિદ્યા છે. અને તે વિદ્યા જ્યંત નામે યોગીએ મહુને આપી છે. મહેં વિધિપૂર્વક તેની સાધના કરી સિદ્ધ કરી છે. માટે તે વિદ્યાનો આ પ્રભાવ છે. તે સાંભળી રાજ્ય વિચાર કરવા લાગ્યો કે એણે સંગ્રામમાં તો ઉત્તમ પ્રકારે વિજય મેળવ્યો, હવે તેની બુદ્ધિનો પ્રભાવ જાણવો જોઈએ, એમ જાણી એક દિવસે રાજ્યે તેને બોલાવીને એક સીલબંધ ડાલડો લેટ તરીકે આપવા ઉજ્જયિનીના રાજ્ય પાસે મોકલ્યો અને વિશેષમાં કહ્યું કે હે સૌભટ ! બહુ દૂરદેશ હોવાથી મહેં દ્રરાજ્ય નરેંદ્રની સાથે આપણે પ્રેમ ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામે તેમ કરવું, વળી આપણે તેમની સાથે વિરોધનું કંઈપણ કારણ નથી. પરંતુ તે અને આપણે જો પોતાને બહુ માન્ય તરીકે ગણીએ તો તેથી પરસ્પર નકામું વૈર વધવા જેવું થાય, માટે સરલ યુક્તિથી માંસ અને

સુદરવણિક્ કથા.

(૧૮૩)

નખની માફક અન્યો અન્ય પ્રીતિ રહે તેમ કરવું. જેવી આજ્ઞા ! એમ કહી સૌભટ ત્યાંથી વિદાયગિરી લઈ ચાલતો થયો, અને અનુક્રમે ઉજ્જયિનીમાં ગયા બાદ તે રાજદ્વારમાં ગયો. દ્વારપાળની આજ્ઞાથી રાજસભામાં પ્રવેશ કર્યો અને પોતાના અધિપતિએ આપેલો ડાલડો રાજની આગળ ભેટ મૂકી નમસ્કાર કરી રાજની આજ્ઞાથી યોગ્ય આસનપર બેઠો. ત્યારબાદ રાજએ ડાલડાનું સીલ તોડયું એટલે અંદરથી બીજી એક ડબ્બી નીકળી. તેને ખુલ્લી કરી જોયું તો અંદર વિભૂતિ (ભસ્મ) જોઈ. રાજ વિચારમાં પડયો, અને ક્ષણમાત્રમાં તેની બ્રહ્મી ભયંકર થઈ ગઈ, નેત્ર લાલ થઈ ગયાં તેમજ તેણે બાણ્યું કે જરૂર દર્પાંધ થઈ તે દુષ્ટે આ મ્હારો તિરસ્કાર કર્યો છે. માટે તે રાજને અને તેની આજ્ઞામાં વર્તનાર આ દુષ્ટ હૃતને પણ આનું ક્ષણ બતાવીશ. ત્યારબાદ ડબ્બીમાંથી ભસ્મ લઈ હૃતને બતાવી અને તે બોલ્યો કે હે હૃત ! આ શું ભેટનું લક્ષણ ? સૌભટ બોલ્યો, સ્વામિન ! અમ્હારા રાજએ લક્ષ્મી કરાવ્યો છે. અને તેના પુણ્યના વિભાગ માટે આપની ઉપર આ વિભૂતિ મોકલી છે. આ પ્રમાણે હૃતનું વચન સત્ય માની મહેંદ્રરાજનું હૃદય તેના પહેલાજ ઉપચારથી પીગળી ગયું અને તરતજ રાજએ તેને પોતાના આસન ઉપર બેસાડી તેની પીઠ ઉપર હસ્તસ્પર્શ કરી કહ્યું કે હે નરરત્ન ! મ્હારો પ્રિયમિત્ર ભૂપતિ રાજ ખુશી આનંદમાં છે ? સુભટ બોલ્યો, તેમને સદાકાળ આનંદજ વર્તે છે, વળી હાલમાં તો આપના અધિક સ્નેહથી તેમને અધિક આનંદ વર્તે છે. વિગેરે બહુ પ્રેમથી વાર્તા પ્રસંગ ચલાવ્યો. રાજએ કેટલાક દિવસ સૌભટને પોતાને ત્યાં રાખ્યો ત્યારબાદ વસ્ત્ર, અલંકાર અને અશ્વ વિગેરે તુષ્ટિદાન આપી પોતાના પ્રધાન પુરૂષની સાથે બે ઉત્તમ હાથી, અમૂલ્ય રત્ન તથા અલંકાર ભૂપતિ રાજને ભેટ વાસ્તે આપીને

(૧૮૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વિશેષમાં રાજા ઉપર સમાચાર કહેવરાવ્યા કે આ દેશ, ખજાનો તેમજ સર્વ સૈન્ય વિગેરે તમ્હારું છે એમ જાણી કાર્યપ્રસંગે તે સર્વનો તમ્હારે ઉપયોગ કરવો, એ પ્રમાણે સમાચાર કહીને મહેંદ્ર-રાજ નૃપતિએ તે સૌભટને વિદાય કર્યો. અનુક્રમે તે ગજપુરમાં જઈ પહોંચ્યો. હવે ભૂપતિ રાજાએ સૌભટની સાથે જે પોતાનો ખાસ વિશ્વાસુ ચર મોકલ્યો હતો તેણે પ્રથમ આવીને જે પ્રમાણે સર્વ વૃત્તાંત રાજાને નિવેદન કર્યું હતું, તેજ પ્રમાણે મહેંદ્રરાજના પ્રધાન પુરૂષ સહિત સૌભટે પણ વિનયપૂર્વક રાજાને પ્રણામકરી ઉચિતાસને ખેસી પોતાના સમાચાર કહ્યા, અને ઉજ્જયિનીના પ્રધાને પણ પોતાના સ્વામિ તરફથી ભેટ મૂકી મહેંદ્રરાજના કુશલ સમાચાર કહ્યા. પછી તે રાજાએ મોકલેલી ભેટ સ્વીકારી તેના પ્રધાનનો સત્કાર કરી ફરીથી રાજા ઉપર સામી ભેટ મોકલી પ્રધાનને વિદાય કર્યો. ત્યારબાદ સર્વત્ર વિજયવાન, સમસ્ત રાજાએને પોતાની આજ્ઞા મનાવતો, સર્વ જનોવડે નમસ્કાર કરાતો, તેમજ સર્વત્ર અસ્ખલિત આજ્ઞા પ્રવર્તાવતો ભૂપતિરાજા નીતિપૂર્વક રાજસંપત્તિ ભોગવવા લાગ્યો.

ત્યારબાદ ભૂપતિ નરેંદ્રનો પરંપરાગત શત્રુ અને બહુ ક્રુદ્ધ બુદ્ધિવાળો કુબેર નામે રાજા અરિંજિત નામે કુબેરરાજા. નગરીમાં રાજ્ય કરતો હતો, તેની સાથે આ સૌભટે ગુપ્ત રીતે મૈત્રીભાવ કર્યો. અનુક્રમે પરસ્પર સ્નેહનો વહીવટ ચાલુ થયો. પ્રચ્છન્ન રીતે સૌભટ તે રાજાની સેવા કરે છે અને રાજા પણ સૌભટની સેવાના બદલામાં ગુપ્ત સન્માન કરે છે. વળી ભૂપાત નરેંદ્રનું કોઈપણ કાર્ય મારાથી બગડે નહિ એવી બુદ્ધિથી તે સૌભટ કુબેર તરફની ભેટ વિગેરેનો સ્વીકાર કરે છે. તેમજ તેણે જાણ્યું કે આ કુબેરનૃપતિ મ્હોટો રાજા છે તો તેને અનુસરવાથી તેપણ કોઈક વખતે સહા-

સુંદરવણિક્ કથા.

(૧૮૫)

યક થાય, કારણકે મ્હોટાઓની સેવા કોઈપણ સમયે નિષ્કલ થતી નથી. ત્યારબાદ કેટલોક સમય જતાં ભૂપતિ રાજના બાણવામાં તે વાત આવી. તેથી રાજ્યે વિચાર કર્યો કે આ સૌભટ ઘણો ઉદ્ધત અને સ્વતંત્ર થઈ ગયો છે, માટે તેને દબાવી દેવો એજ ઉચિત છે, નહિતો કોઈક વખતે આપણને તે નુકશાન કર્યા સિવાય રહેશે નહીં. એમ બાણી તેણે તેને વિષ ખવરાવ્યું તેથી તે સૌભટ તત્કાળ મરણ પામ્યો. આ પ્રમાણે સૌભટની આકાંક્ષા ક્રૂર એકજ પ્રતિપક્ષ ઉપર હતી તોપણ તે તેને દાણુ દુઃખદાયક નીવડી, તો અનેક પ્રતિપક્ષ સંબંધી આકાંક્ષા શું ન કરે ? માટે હે સુંદર ! હૃદ સમ્યક્ત્વ ધારણ કરી તું અનંત મોક્ષસુખનો ભોગી થા. આકાંક્ષાના આધીન થવાથી વારંવાર ત્હારે સંસારવનમાં જમણ કરવું પડશે. આ પ્રમાણે મુનીંદ્રની દેશના સાંભળીને ત્યાં બહુ પ્રાણીઓ પ્રતિબોધ પામ્યા. છતાં સુંદરે વિચાર કર્યો કે આ મુનિ આ પ્રમાણે બોલીને કંઈને નકામો શા માટે સૂકાવે છે ? મ્હારે તો સર્વ પ્રાણીઓ સંમત અને પૂજનીય છે, એવી બુદ્ધિથી સુંદર વણિક્ મરણ પામી સંસારરૂપી અટવીમાં ભમવા લાગ્યો. વળી શ્વેતચંદ્ર વિધિપૂર્વક નિરતિચાર સમ્યક્ત્વ પાળી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. અને તેણે અનુક્રમે મોક્ષસુખ પણ મેળવ્યું.

॥ इत्याकांक्षायां सुंदरकथानकं समाप्तम् ॥

भास्कर ब्राह्मणानी कथा.

विचिकित्सातियार.

દાનવીર્યરાજ—જગત્પતે ! મુનિનિંદા તેમજ જ્ઞેનધર્મની શંકા કરવાથી પ્રાણીની શી ગતિ થાય ?

(૧૮૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ—રાજન્! સાધુઓની નિંદાથી અને જૈનધર્મ પાળવાથી શું ફળ થાય ? તેવી શંકા કરવાથી ભાસ્કરદિગ્જની માફક અનેક પ્રકારનાં દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે. તે આ પ્રમાણે:—
 હે દ્વાનવીર્ય ! આ ભરતક્ષેત્રમાં વિશાલ નેત્રોંવડે વિભૂષિત અને ભવ્ય રચનાથી મનોહર, કમિનીના મુખ સમાન સુંદર તેમજ અનેક હટ્ટાદિકની પંક્તિઓથી રમણીય અને બહુ સુખકારક વિશાળ શેરીઓ, ચૌટાં, ત્રિક વિગેરે સ્થાનોવડે વિરાજીત ગિરિનગર નામે નગર છે. તેની અંદર શાંતિક્રિયાઓમાં સર્વથા કુશલ, યજ્ઞ અથવા યુદ્ધક્રિયામાં પ્રીતિવાળો અને સ્વેચ્છાચારી છતાં-પણુ પરવશ એટલે ઉત્તમ આચારવાળી છે વશા—સ્રી જેની તેમજ ધર્મકાર્યમાં અતિ દક્ષ વિશ્વભૂતિ નામે બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. અને સ્નેહરૂપી ધાન્ય સંપત્તિની સરણી સમાન, તેમજ સ્વામીને વિષે બહુ ભક્તિવાળી છતાં પણુ ભર્તાને નહીં અનુસરતી એવી સરણી નામે તેની સ્રી હતી. તેઓને ભાસ્કર અને ભાનુ નામે બહુ પ્રિય બે પુત્ર હતા. નવીન યૌવનદશાને અનુભવતા તે બન્ને બંધુઓ ઉદ્યાન વિગેરે મનોહર પ્રદેશોમાં નિરંતર ફીડા કરતા હતા. અનુક્રમે વસંતઋતુ ક્ષીણ થવાથી ત્રીબંધુપી રાજનું બલ બહુ જામી ગયું. બહુ તીવ્ર સૂર્યનો તાપ તેમજ ઘણી લૂ વાવાથી અતિ ધામને લીધે લોકો ઘણા આકુલવ્યાકુલ થઈ ગયા. તેથી કમલોના હાર, શીતલ ચંદન અને જલથી ભીંજાએલાં પુષ્પાદિક સાધનોવડે અસહ્ય ત્રીબંધુપીના તાપને લોકો મહા કષ્ટે નિવારણ કરવા લાગ્યા. તેવામાં ભાસ્કર અને ભાનુ બન્ને ઉદ્યાનની પાસે એક સુંદર સરોવરમાં જલકીડા કરતા હતા. એટલામાં સાક્ષાત્ રંભા સમાન એક મનોહર યુવતિ તેઓના જોવામાં આવી. તેની સુંદર સુકોમળ કાંતિથી મોહિત થઈ તેઓ બન્ને તરતજ કાષ્ટ સમાન અચેતન થઈ ગયા, એટલે તે યુવતિ તેઓ-

ભારતર વિષ્ણુ કથા.

(૧૮૭)

ની નજીક આવી અને ધ્યાનપૂર્વક તેણીએ પૂછ્યું કે આવા કાંતિમય શરીરથી કામદેવનું હાસ્ય કરતા એવા તમે કોણ છો ? અને આવી મોહદશામાં કેમ આવી પડ્યા છો ? તેમજ અચેતન થવાનું શું કારણ ? તેઓ બોલ્યા, કોઈ સમયે નહીં દેખેલું એવું આ તહાઈ અહ્લુત સ્વરૂપ જોઈ અમે એકાગ્રચિત્તથી તહને જોયા કરીએ છીએ. એમ તેઓને વિકારયુક્ત પ્રત્યુત્તર સાંભળી મૃગ સમાન વિશાલ નેત્રવાળી તે યુવતિ તેઓનાં હૃદય હરવા માટે કમળ વીણવા ધીમી ધીમી ગતિથી ચાલી ગઈ. તેથી તે બંને તેની ઉપર કોપાયમાન થયા હોય ને શું ! તેમ ઉતાવળથી તેની પાછળ પાછળ ચાલવા લાગ્યા. સુંદર ગમન કરતી તે યુવતિ ક્ષણમાત્રમાં તેઓની દૃષ્ટિ ચુકાવી એક લતામંડપમાં સંતાઈ ગઈ. તેથી તેઓ પણ બેભાન બની ભ્રમિત મનથી તે દિશાને અનુસારે ચાલવા લાગ્યા. આમતેમ તેણીની શોધમાં તેઓ ફરતા હતા તેટલામાં આગળ જતાં મૂર્તિમાન કામદેવ સમાન એક મુનિ મહારાજ તેઓના જોવામાં આવ્યા. એટલે તેઓના હૃદયમાંથી વિષયનાસના તત્કાલ પલાયન થઈ ગઈ. કારણકે સિંહની આગળ મૃગલાઓને સંભવ અશક્ય હોય છે. ત્યાર-બાદ તેઓ ગુરૂભક્તિવડે મુનિના ચરણ કમલમાં વંદન કરી ભ્રમરની માફક ત્યાં બેસી પ્રમોહપૂર્વક દેશનારૂપી મિષ્ટરસનું પાન કરવા લાગ્યા. ધર્મદેશના પૂર્ણ થયા બાદ મસ્તકે હાથ જોડી ભાનુ બોલ્યો, “ ભગવન્ ! આપનો આ દેહ પણ રાજચિન્હોથી પ્રથમ વિભૂષિત હોય તેમ દેખાય છે. એટલે ઉત્તમ રાજલક્ષ્મીનો અનાદર કરી આપે દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે એમ મહાઈ માનવું છે. વળી પ્રમહાઓને પ્રાર્થના કરવા યોગ્ય અહ્લુત યૌવન વયમાં આપને વૈરાગ્ય થવાનું કારણ શું ? મુનિ બોલ્યા, હે ભવ્ય ! સમગ્ર આ ભવસ્વરૂપ કેવલ દુઃખરૂપ હોવા છતાં માત્ર અજ્ઞાની જનોને

(૧૮૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

રમણીય લાગે છે. હે ભદ્ર ! વિચાર કરવાથી આ દુનીયાના સમસ્ત પદાર્થો વિવેકી જનોને વૈરાગ્યજનકજ્જ લાસે છે. કહ્યું છે કે—

અજ્ઞસ્ય સુખદુઃસ્વામ્યાં, મિત્તા વૃત્તિઃ પ્રકાશતે ।

વિવેકિનસ્તુ સંસારે, દુઃસ્વમેવ હિ કેવલમ્ ॥

સર્વં હેમમયં યદ્વત્, પશ્યત્યુન્મત્તકેડશિતે ।

તદ્વદજ્ઞાનસંપ્રાન્તો--મવેડપિ સુખમીક્ષતે ॥

અર્થ—“ અજ્ઞાની પુરૂષને સુખ અને દુઃખથી ભિન્નવૃત્તિ લાસે છે. પરંતુ વિવેકી પુરૂષને તો આ સંસારમાં કેવલ દુઃખજ દેખાય છે. જેમ ધત્તારાના રસનું પાન કરવાથી ઉન્મત્ત થએલાની દષ્ટિએ સર્વ વસ્તુ સુવર્ણમય દેખાય છે, તેમ અજ્ઞાનથી જાંત થએલો માણસ પણ સંસારમાં સર્વત્ર સુખ માને છે. ” હે ભદ્ર ! મહારા વૈરાગ્યનું કારણ તો વિશેષ કરીને મહારી સ્ત્રી થએલી છે. તે સાંભળી લાનુ યોદ્યો, મુનીંદ્ર ! તેમ થવાનું શું કારણ ! ત્યારબાદ મુનિ પણ પોતાનું વૃત્તાંત કહેવા લાગ્યા.

આ ભરતક્ષેત્રમાં દુર્ગાંગ (પાર્વતીનું અંગ=કિલ્લો અને રાજ્યનાં સાત અંગ) વડે સંયુક્ત, ભૂતિ મુનિ વૃત્તાંત. (ભસ્મ=સંપદાઓ) થી સુશોભિત, શંકરના સ્વરૂપ સમાન સમસ્ત નગરોમાં મુખ્યતાને ધારણ કરતું શૌર્યપુર નામે નગર છે, તેની અંદર પ્રતાપમાં સૂર્ય સમાન છે છતાં પ્રચંડ કર (કીરણ-વેરો) ગ્રહણ કરતો નથી, વળી કીર્તિમાં ચંદ્ર સમાન છે છતાં પણ મહરૂપી કલંકથી વિમુક્ત એવો ધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાળુ દૃઢધર્મ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે અને ગુણ-સુંદરી નામે તેની ભાર્યા છે. તેઓને ગુણરાજ નામે એક પુત્ર થયો. અનુક્રમે તે યુવાન થયો. તેવામાં વસંતપુર નગરમાં ઇશાનચંદ્ર રાજાની કનકવતી નામે પુત્રીનો સ્વયંવર થતો હતો, ત્યાં પોતાના

ભારકર વિષ્ર કથા.

(૧૮૯)

કેટલાક સુભટો સહિત તે ગુણુરાજકુમાર ગયો. આદ રાજ તરફથી મળેલા આવાસમાં ઉતારો કરી સ્વયંવર મંડપમાં તે દાખલ થયો. તે પ્રસંગે ઉત્તમ શણુગાર સજ્જ બહુ ગુણુવંત અન્ય રાજકુમારો પણ પોતપોતાના ઉત્સાહપૂર્વક ત્યાં હાજર થયા હતા, ત્યાર આદ યોગ્ય પરિવાર સહિત ઇશાનચંદ્ર રાજ પણ પોતાને ઉચિત દિશામાં યોગ્ય આસન ઉપર વિરાજમાન થયો હતો. તેટલામાં નરેંદ્રની આરાથી ધાત્રી તથા પ્રતિહારી સહિત કનકવતી કન્યા પણ ત્યાં આવી અને પિતાના ચરણકમલની નજીકમાં બેઠી. તત્કાલ કનકવતીએ વક પ્રસરતા કટાક્ષરૂપી દોરીવડે ગુણુરાજને બાંધી પોતાના હૃદયમાં સ્થિર કર્યો. વળી કુમારે પણ કનકવતી તરફ દષ્ટિ અને મન જવાથી તેનું ચેષ્ટિત જોઈ લીધું અને બહુ ડે આ કન્યા મહારા વિષે અનુરક્ત છે. કારણકે સ્નિગ્ધ અને મધુર દષ્ટિ, મંદ ગતિ અને અધિક અંગ વિમોટન વિગેરે સમગ્ર ચેષ્ટાઓ સ્ત્રીઓના સ્નેહને સૂચવે છે. હવે જેટલામાં પ્રતિહારી ઉભી થઈ નામ, ગોત્રાદિકના ઉચ્ચારપૂર્વક રાજકુમારોની પ્રશંસા કરવા લાગી, તેટલામાં કનકવતી પોતાના માતા પિતાની આગળ કંઈક નેત્ર મીચી પોતાના શરીરે અસ્વસ્થપણું બતાવી પોતાના આવાસમાં ચાલી ગઈ. અકસ્માત્ કુમારોને શૂલનો ઉપદ્રવ થયો છે એમ જાણી તેની માતા વિગેરે સર્વે લોકો ઔષધાદિક ઉપચાર કરવા લાગ્યા. ત્યારબાદ રાજ મંડપની અંદર ઉભો થઈ સર્વે રાજકુમારોને હાથ બેઠી કહેવા લાગ્યો કે હાલ અમારી કુમારોનું શરીર માંદગીમાં આવી પડ્યું છે, તેથી કૃપા કરી આપ સર્વે પોતપોતાના મુકામે પધારો. તમહારા અને અમહારા પુણ્યથી જે સાડું થાય તો આ સ્વયંવરનો સમારંભ સફલ થાય. રાજન્ ! ' સર્વ સાડું થશે ' એમ કહી રાજકુમારો સ્વયંવર મંડપમાંથી પોતાના આવાસમાં ગયા. અને રાજ પણ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

(૧૯૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

ત્યારબાદ પોતાનો ખાનગી હૃત મોકલી મધ્યવયની પોતાની સખીને બોલાવી સંઘ્યા સમયે કનકવતીએ કનકવતીનો ગુણરાજ પાસે ગુપ્ત રીતે મોકલી. તે સખીએ સંદેશો. ત્યાં જઈ કુમારીની ચિત્રેલી છબી ગુણરાજના હસ્તમાં મૂકી. ચિત્ર જોઈ ગુણરાજે

જાણ્યું કે આ કુમારી વિરહાતુર થઈ બહુ દુઃખમાં આવી પડી છે. તે પ્રસંગે સખીએ જણાવ્યું, હે સુભગ ! અમૃતમય શરીરવાળો તું કુમારીના હૃદયમાં સ્થિર થયો છે. તે અમૃત તેણીના હૃદયને બહુ બાળે છે. માટે અમૃતમાંથી વિષ પ્રગટ થયું છે. વળી હે કુમારેન્દ્ર ! અતિ નિર્મલ, મહોટા ગુણોનો આશ્રયભૂત, અમૂલ્ય અને ગોળાકાર મૌકિતિક રત્નોનો આ હાર પોતાના હૃદય સમાન જાણી કુમારીએ આપના માટે મોકલ્યો છે. તે આપ પોતાના વક્ષઃસ્થલમાં ધારણ કરો. એમ તેના કહેવાથી કુમારે તે પ્રમાણે હારનો સ્વીકાર કરી તેના ઉપર બહુ પ્રસન્ન થઈ અમૂલ્ય પોતાનાં સર્વાંગ આભરણો કુમારી માટે અર્પણ કર્યાં. ત્યારબાદ સખી બોલી, કુમારેન્દ્ર ! મહારે એકાંતમાં આપને કંઈક વાત કરવાની છે. તત્કાલ કુમારની દૃષ્ટિથી પ્રેરાએલા આબુબાબુના લોકો ઉડી ગયા. પછી સખીએ કુમારને વિનતિ કરી કહ્યું કે કનકવતી આપને એમ જણાવે છે કે હે નાથ ! મહાર્જન જીવન આપને આધીન છે. પરંતુ મહારા મંદ ભાગ્યને લીધે હાલમાં ભોગકર્મનો અંતરાય હોવાથી આપના સંયોગમાં તે વિધ્નભૂત થાય છે. માટે જ્યારે તે ભોગના અંતરાયનું કારણ દૂર થશે ત્યારે કેટલાક દિવસ પછી તમહારી સાથે સંભોગની યોગ્યતાવાળી હું થઈશ. એ પ્રમાણે આપને જણાવવા માટે એકદમ લોકોને માંદગી બતાવી આજે તેણીએ સ્વયંવરમાલા પહેરાવી નથી, પરંતુ પ્રભાત સમયમાં સ્વયંવર માલા પહેરાવશે. એ પ્રમાણે હૃતીનાં વચન સાંભળી ગુણરાજ કુમાર

ભારકર વિપ્ર કથા.

(૧૬૧)

બોલ્યો કે રાજકુમારીએ જે સંલોગનો વિલાંબ બતાવ્યો છે તે મહુને બહુ દુઃખદાયી થઈ પડશે. પરંતુ કુમારીએ જે આજ્ઞા કરી છે તે અમારે પ્રમાણ છે એમ સ્વીકાર કરી દૂતીને વિદાય કરી. બાદ દૂતીએ પણ કુમારી પાસે જઈ એકાંતમાં સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું.

બીજે દિવસે પ્રભાત સમયે સ્વયંવર મંડપમાં સમસ્ત રાજકુમારોની સમક્ષ ગુણુરાજના કંઠમાં સુગંધકનકવતી વિવાહ. ધિત પુષ્પોની વરમાલા કુમારીએ ખેડેરાવી. ત્યારબાદ ભૂપતિએ બાકીના સર્વ રાજકુમારોનો સત્કાર કરી વિદાય કર્યા અને ગુણુરાજ કુમારનો બહુ ઉત્સાહ સાથે વિવિધ મંગળપૂર્વક વિવાહ મહોત્સવ થયો. ત્યારબાદ કેટલોક સમય ત્યાં રહી કનકવતી સહિત ગુણુરાજ કુમાર શૈર્યપુર નગરમાં આવ્યો ત્યાં કનકવતીને રહેવા માટે બહુ ભારે ઉપચાર સહિત એકમોટો મહેલ આપ્યો અને કુમાર પણ પોતાના ભવનમાં ગયો. ત્યાં દૌગુંદક દેવની માફક પોતાના મિત્રો સાથે હુમેશાં તે વિચિત્ર કીડાઓ કરે છે, અને દરરોજ કનકવતીના વિલાસભવનમાં જાય છે. તેમજ અનેક કીડાઓ વડે કનકવતીની સાથે આનંદ પૂર્વક ગુણુરાજના દિવસો વ્યતીત થવા લાગ્યા. ગુણુરાજ પોતે બહુ વિચક્ષણ છે. પરંતુ કનકવતીનો અભિપ્રાય શો છે તે તેના જાણવામાં આવતું નથી. તેથી તે ખેદાતુર થઈ વિચાર કરવા લાગ્યો કે હવે શો ઉપાય કરવો કે જેથી એના વિચારની સમજ પડે ! બે આ સ્ત્રી પોતેજ ઉત્કંઠિત થઈ મહારા કંઠનું આલિંગન ન કરે તો આ ધન, યૌવન, રૂપલાવણ્ય અને જીવિત પણ નિરર્થક છે.

એક દિવસ ગુણુરાજ પોતાના ભવનમાં બેઠો હતો તેટલામાં દ્વારપાળે પ્રણામ કરી જણાવ્યું કે સ્વામિન્ ! વિદ્યા સાધક પુરૂષ. ભાલ સ્થળમાં સ્વેત તલક કરી, ઉજવલ વસ્ત્ર પહેરી, હસ્તમાં પુષ્પો લઈ કોઈક પુરૂષ

(૧૯૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આપના દર્શન માટે દ્વારમાં ઉભો રહ્યો છે. આપની શી આજ્ઞા છે ? ગુણરાજ બોલ્યો, તેને જલદી પ્રવેશ કરાવો. તત્કાલ દ્વારપાળે ત્હને અંદર પ્રવેશ કરાવ્યો. આશીર્વાદ આપી વિદ્યાસાધક પુરૂષ ગુણરાજે બતાવેલા આસન ઉપર બેઠો. ત્યારબાદ ગુણરાજે પૂછ્યું, તમ્હારે અહીં આવવાનું શું કારણ ? તે બોલ્યો, મહાશય ! યશોધર નામે સિદ્ધપુત્રે મ્હને એક અપૂર્વ વિદ્યા આપી છે. તેની પૂર્ણ સેવા બાર વર્ષ સુધી મ્હેં કરી છે. હવે આપના પ્રસાદ વડે તે વિદ્યા સિદ્ધ થશે. ગુણરાજ બોલ્યો, તે વિદ્યા સિદ્ધ થવાથી તેનું શું ફળ થાય ? પુરૂષ બોલ્યો, વિદ્યા સિદ્ધ થયા બાદ આકાશમાર્ગે ગમન કરી શકાય, મણિ, રત્ન, સુવર્ણ, વગેરે ધન સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય, ઇચ્છિત રૂપ પ્રગટ કરી શકાય અને લાલાલાલનું જ્ઞાન પણ પૂર્ણ રીતે થાય. ગુણરાજ બોલ્યો, જો એમજ હોય તો મ્હાડં જે કાર્ય હોય તે મ્હને સુખેથી ફરમાવો. તેણે જણાવ્યું કે રાજન્ ! એક રાત્રિ માટે તમ્હે મ્હારા ઉત્તર સાધક થાઓ. તે સાંભળી પરોપકારમાંજ રસિક ચિત્તવાળા કુમારે તે પ્રમાણે તેનું વચન અંગીકાર કર્યું. કારણકે સત્પુરૂષો અન્ય જનોની પ્રાર્થનાથી શું શું નથી કરતા ?

કાળી ચૌદશના દિવસે અર્ધરાત્રિના સમયે પોતાનો કવચ વિધિ પૂર્ણ કરી, વિદ્યા સાધક પુરૂષ ગુણરાજને મેઘનાદ ક્ષેત્રપાલ. રાજને સાથે લઈ અનેક રાક્ષસોથી વ્યાકુલ અને યમરાજના ગૃહ સમાન ભયંકર એવી સ્મશાન ભૂમિમાં ગયો. ત્યાં આગલ મંડલ કરી તેની અંદર ખેરનાં લાકડાં સળગાવ્યાં, અને તેમાં લાલકણેરનાં પુષ્પ, ચંદન અને ગુગલ વિગેરેનો મંત્રોચ્ચાર પૂર્વક હોમ કરવા લાગ્યો. ત્યાં આગળ ગુણરાજ હાથમાં ખર્જૂ લઈ તેની સન્મુખ ઉભો રહ્યો છે તેવામાં અકસ્માત્ ઉત્તર દિશામાંથી આવતો વિકરાલ સ્વરૂપધારી

ભારકર વિપ્ર કથા.

(૧૬૩)

કોઈક દેખાવ જોવામાં આવ્યો, ક્ષણમાત્રમાં હક્કારવવડે મહાવજ્રના ઘાતની માફક પર્વતના શિખરોને વિખેરતો, કલકલ શબ્દોવડે આકાશમાંડલને પૂર્ણ કરતો, સુખમાંથી પ્રલયકાલના અગ્નિ સમાન જવાલાઓને વમન કરતો, મદથી ઉદ્ધત અનેલી સર્પની કૃષ્ણાઓનો મુકુટ જેણે ધારણ કરેલો છે, વળી ડમડમ નાદ કરતા ડમડના આડંબરથી ઉત્કટ, કુટિલ અને પીળા કેશપાશથી વિરાજીત, સમગ્ર વૈરીઓનો વિનાશ કરવામાં અતિદક્ષ, બહુ શ્યામ એવી મણિ સમાન આકૃતિવાળો, અત્યંત રોષવડે લાલનેત્રોને વહન કરતો, પ્રચંડ શબ્દોના ઉચ્ચારથી વાદળોઓને ફેંકતો, તેમજ સુમંગલ વાહન ઉપર આરૂઢ થએલો, અને ભક્તજનોને સુખદાયક એવો મેઘનાદ નામે ક્ષેત્રપાલ હસ્તમાં ખપ્પર લઈ ત્યાં આવ્યો. વળી અતિરૂઢ થઈ તે યોદ્ધો, રે ! રે ! અનાર્ય ! હજુસુધી પણ તું અહીંજ છે ? રે ઘૃષ્ટ ! મહારી આજ્ઞા પણ ત્હેં ન માની ? અને અહીં વિદ્યા સાધવા બેઠો છે ? મહારી પૂજા કર્યા સિવાય તું સિદ્ધિની ઇચ્છા રાખે છે ? હવે તું જીવતો નથી રહેવાનો એમ સમજી ત્હારા ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી લે. તેમજ આ રાજકુમારને પણ ત્હેં છેતર્યો છે, તેથી તે બિચારો પણ તેના અવિનયનું ફલ ભોગવશે. કારણ કે કુસંગતિ શું શું ન કરે ? આ પ્રમાણે મેઘનાદનું વચન સાંભળી કુમારને એકદમ રોષ ભરાઈ ગયો. અને તે યોદ્ધો કે રે ! રે ! નિર્લજ્જ ! અધર્મકારિન ! આજે જરૂર ત્હારા ઉપર યમરાજ કોપાયમાન થયો છે. આ વખતે એની રક્ષા માટે હું પાસે ઉભો છું, જેથી અત્યારે ઈંદ્ર પણ એને વિદ્ધ કરવા શું શક્તિમાન છે ? એમ નિઃશંકપણે યોદ્ધો રાજકુમાર મેઘનાદની પાસે ગયો અને કહ્યું કે રે અનાર્ય ! ઘૃષ્ટ ! માત્ર અસત્ય પ્રલાપ કરવાથી શું ? જો ત્હારામાં પરાક્રમ હોય તો મહારી સન્મુખ

(૧૯૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આવ જેથી ત્હારો ગર્વ ઉતારું, તે સાંભળી મેઘનાદ બહુ ક્રોધ કરી કુમાર તરફ દોડતો આવ્યો. શસ્ત્ર રહિત તેને આવતો જોઈ કુમારે પણ પોતાના હસ્તમાંથી ખર્જ દૂર ફેંકી દીધો, તેમજ કેશ-પાશ અને કમ્બર દૂઢ બાંધી મેઘનાદ સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. કુમારે ક્ષણમાત્રમાં મેઘનાદનું હૃદય લેદીને તેનો ગર્વ ઉતાર્યો, એટલામાં વિદ્યાદેવી સાક્ષાત્ પ્રગટ થઈ બોલી, હે કુમાર! ત્હારા પરાક્રમથી સંતુષ્ટ થઈ હું સિદ્ધ થઈ છું. માટે આજ્ઞા કર ? ત્હારું મનોવાંછિત પૂર્ણ કરવા હું તૈયાર છું, કુમાર બોલ્યો, દેવિ ! આ સિદ્ધ પુરૂષે ત્હારી આરાધના કરી છે માટે એને તું સિદ્ધ થા, અને એના મનોરથ પૂર્ણ કર. દેવી બોલી, કુમારેન્દ્ર ! ત્હારી સહાયતાથીજ હું એને સિદ્ધ થઈ છું, એમાં કોઈપણ પ્રકારે ત્હારે સંશય કરવો નહીં, પરંતુ તું પણ કંઈક મ્હારી પાસેથી માગ. ત્યારે કુમારે પૂછ્યું કે કનકવતી સાથે મ્હારે ભોગાંતરાય થવાનું શું કારણ ? દેવી ઉપયોગ દર્ષ વિચાર કરી બોલી, ભોગાંતરાયનું વૃત્તાંત તું પોતેજ જાણી શકીશ, કેમકે મ્હારા વચન વડે ઇચ્છિતરૂપ ધારણ કરવાથી ત્હારું સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થશે. તે સાંભળી ‘ત્હારો મ્હોટો ઉપકાર’ એમ કુમારે કહ્યું એટલે દેવી તત્કાલ પોતાના સ્થાનમાં ચાલી ગઈ. બાદ તે સિદ્ધપુરૂષે ગુણરાજને વિનીત થઈ જણાવ્યું કે ત્હારા પ્રતાપથી આ મ્હારો સઘળો મનોરથ સિદ્ધ થયો, માટે આ આજ્ઞાકિત સેવક ઉપર તમે કોઈપણ આજ્ઞા ફરમાવો, જેથી હું અનુભવી થાઉં. ગુણરાજ બોલ્યો, હે સિદ્ધપુરૂષ ! પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે આનંદ કરો એવી મ્હારી આજ્ઞા છે. સિદ્ધ બોલ્યો. હે ઉપકારિનિ ! તેમ છતાં પણ કોઈકાર્ય પ્રસંગે તમ્હારે મ્હારું સ્મરણ કરવું, એમ કહી સિદ્ધપુરૂષ પણ ત્યાંથી વિદાય થયો. બાદ ગુણરાજકુમાર પોતાનો દેહ શુદ્ધ કરી રાત્રીનાં વસ્ત્રો બદલી પોતાના સ્થાનમાં ગયો. પ્રભાતકાલમાં ઉત્તમ શણગાર સજ્જ ગુણ-

ભારકર વિપ્ર કથા.

(૧૬૫)

રાજ કનકવતીના આવાસમાં ગયો અને વિવિધ કથા વાર્તાના પ્રસંગોવડે ક્ષણમાત્ર સમય વ્યતીત કરી પુનઃ પોતાના સ્થાનમાં આવ્યો. પછી તે દિવસ નિર્ગમન કરી રાત્રિએ વિદ્યાના પ્રભાવથી અદૃશ્યરૂપ ધારણુ કરી એકાકી ખર્જી લઈ કનકવતીના ભવનમાં ગયો. ત્યારબાદ ત્યાં એકાંત જોઈ અગાશીમાં તે બેઠો. તેટલામાં કનકવતી પણ પોતાની બે દાસીઓ સાથે ત્યાં આગળ આવીને બોલી કે સુતનુ ! કેટલી રાત્રી ગઈ હશે ? દાસી બોલી, અર્ધ-રાત્રીનો સમય થયો છે, માટે વિમાનને આવવાની તૈયારી છે. કનકવતીએ સ્નાન કરવા માટે સાડી વિગેરે સામગ્રી મંગાવી સ્નાન કરી વસ્ત્રવડે શરીર લુંછી નાખી સુગંધિત ચંદનનો લેપ કર્યો, ત્યારબાદ વસ્ત્ર તથા અલંકાર વિગેરે સર્વ શણુગાર સજી તૈયાર થઈ, તેટલામાં આકાશ માર્ગેથી એક દિવ્ય વિમાન ત્યાં આવ્યું. એટલે દાસી સહિત કનકવતી વિમાનમાં બેઠી. તે વખતે તે ગુણુરાજકુમાર પણ અદૃશ્યરૂપે વિમાનમાં બેસી ગયો. ત્યારબાદ મનની માફક અત્યંત વેગથી તે વિમાન નિર્વિક્ષપણે ઉત્તર દિશા તરફ ચાલ્યું. અને અનુક્રમે નંદનવનમાં જઈ પહોંચ્યું. ત્યાં રહેલા સરોવરના કાંઠા ઉપર તે નીચે ઉતર્યું, તે પ્રસંગે ત્યાં આગળ આમ્રવૃક્ષની છાયામાં એક વિદ્યાધર બેઠો હતો. તે કુમારની દૃષ્ટિગોચર થયો. પછી કનકવતી વિમાનમાંથી ઉતરી વિદ્યાધરની પાસે જઈ નમસ્કાર કરી તેની આજ્ઞા પ્રમાણે નીચે બેઠી. થોડીવાર પછી રૂપમાં રતિ અને રંભા સમાન, તથા ઉદ્ભટ યૌવનથી મનોહર આકૃતિવાળી બીજી ત્રણ કુમારીઓ ત્યાં આવી. તેઓ પણ વિદ્યાધરને પ્રણામ કરી તેની આગળ બેઠી. ક્ષણમાત્ર શાંત થઈ તે વિદ્યાધર સ્નાન કરી શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરી પ્રજ્ઞસિદ્ધેવીના મંદિરમાં ગયો. દેવીને નમસ્કાર કરી કુંકુમચંદનથી એક મંડલ રચી પોતે જાપ કરવા બેસી ગયો. ત્યારબાદ તેણે બ્રહ્મકુટીનો સંકેત કર્યો એટલે સર્વ કુમારીઓ ત્યાં આવી

(૧૬૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પોતપોતાનું કાર્ય કરવા લાગી. તેઓમાંથી એક વીણા અને બીજી વાંસળી વગાડે છે. ત્યારે ત્રીજી મધુર સ્વરે ગાયન કરે છે. હવે કનકવતી પણ પોતાનો નૃત્ય કરવાનો વારો હોવાથી નૃત્ય કરવા લાગી. હાવભાવ સાથે વિચિત્ર અભિનય સહિત નાચના ઉમંગને લીધે કનકવતીની કટીમેખલામાંથી એક મનોહર ધુધરી તુટી પડી. તે કુમારના ચરણ પાસે આવીને પડી એટલે કુમારે તે ધુધરીને ગુપ્ત રીતે પોતાની પાસે લઈ લીધી. નાટ્ય પૂર્ણ થયું એટલે કનકવતીએ રંગભૂમિમાંથી ઉતરી ધુધરીનો સર્વત્ર તપાસ કર્યો પરંતુ તેનો પત્તો લાગ્યો નહીં.

વિદ્યાધરે વિમાન માર્ગે તે સર્વ કુમારીઓને વિદાય કરી એટલે તે કુમારીઓ વિમાનમાં બેસી પોત-ધુધરીનો તપાસ. પોતાના સ્થાનમાં ગઈ. ગુણરાજ પણ અદ્વ-શ્યપણે કનકવતીના દ્વાર આગળ વિમાન-માંથી ઉતરી રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે પોતાના સ્થાનમાં ગયો. પ્રભાતમાં ઉઠી પ્રાભાતિક આવશ્યક ક્રિયા સમાપ્ત કરી મતિસાગર નામે મંત્રીના હાથમાં તે ધુધરી આપીને કુમારે કહ્યું કે હું જ્યારે કહું ત્યારે કનકવતીને આ ધુધરી ત્યારે આપવી. એમ કહી તે બન્ને જણા કનકવતીની પાસે ગયા, કનકવતી તે બન્નેને આવતા જોઈ સંભ્રમપૂર્વક ઉભી થઈ અને તેઓને આસન આપ્યું. વળી પોતે પણ તેઓની પાસે બેઠી. ત્યારબાદ કુમાર અને કુમારીએ ચોપાટ ખેલવા માંડી, તેમાં કુમારીએ ગુણરાજને જીતી લીધો એટલે કનકવતી બોલી, સ્વામિન્ ? કંઈપણ ભેટ તરીકે મહને આપો. ગુણરાજ બોલ્યો, મતિસાગર ? એને તે અમૂલ્ય ધુધરી આપો. મતિસાગરે પોતાની કેડમાંથી રત્નજડિત સુંદર ધુધરી કાઢી કનકવતીના હાથમાં મૂકી, એટલે તરત જ તેણીએ તે ઓળખી કે આ તો મહારી ધુધરી છે. અરે ? આ તેને ક્યાંથી મળી હશે ?

ભારકર વિષ્ણુ કથા.

(૧૯૭)

હા ? દૈવગતિ વિચિત્ર છે. એમ મનમાં વિચાર કરતી કનકવતીએ પૂછ્યું કે આ મહારી કટીમેખલાની ઘુઘરી ત્હમને ક્યાંથી મળી ? તે બોલ્યો, આ ક્યા સ્થાને પડી ગઈ હતી ? તે તમે જાણો છો ? ફરીથી તે બોલી, હું તમને એટલું જ પુછું કે આ ત્હમને ક્યાંથી જડી ? મંત્રી બોલ્યો, જ્યાં પડી ગઈ હશે ત્યાંથી. કનકવતી બોલી કે તે હું જાણતી નથી, ત્યારે કુમાર બોલ્યો કે ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન વેદી આ ઉત્તમ નૈમિત્તિક છે, માટે એમને પુછવાથી સર્વ હકીકત મળી આવશે. કનકવતીએ મંત્રીને પૂછ્યું કે આ વૃત્તાંત મ્હને કૃપા કરી સંભળાવો. મંત્રીએ ગુણુરાજનો અભિપ્રાય જાણી કહ્યું કે આ વાત કાલે કહીશું, એમ કહી ક્ષણુમાત્ર તેજ પ્રમાણે કીડા કરી મંત્રીસહિત ગુણુરાજ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

એટલામાં સૂર્ય અસ્ત થયો, સંધ્યા સમય વ્યતીત થયા

બાદ રાત્રિના ખેલા પ્રહરમાં ગુણુરાજ કનક-

કનકવતીનું ફરીથી પ્રયાણ. વતીના ભવનમાં ગયો. તે દીવસે પણ કનકવતી પ્રથમની માફક વિમાનમાં બેસી વિદ્યા-

ધરની પાસે ગઈ. કુમાર પણ ગુપ્ત રીતે તેની

પાછળ ત્યાં ગયો. બીજી ત્રણ કુમારીઓ પણ ત્યાં આવી. પ્રથમ

પ્રમાણે સ્નાન ધ્યાનાદિક કાર્ય કરી વિદ્યાધરે જાપ તથા હોમનો

પ્રારંભ કર્યો. કુમારીઓએ દેવીની આગળ સંગીત ચલાવ્યું.

કનકવતી વીણા વગાડતી હતી, અને તે પોતે વીણાના નાદમાં

બહુ તદ્દીન થઈ ગઈ, એટલે તેના બામ ચરણમાંથી ગુણુરાજ ગુપ્ત

રીતે ઝાંઝર લઈ લીધું, ત્યારબાદ સંગીત સમાપ્ત થયું એટલે કનક-

વતીએ પોતાની દાસીને કહ્યું કે સખિ ? તપાસકર, કોઈએ ગુપ્ત

રીતે મહાઈ ઝાંઝર ચોરી લીધું છે. તે સાંભળી દાસીએ વિનયપૂ-

ર્વક નૃત્ય ભૂમિમાં આવેલા સર્વે જનોને પૂછ્યું તેમજ સારી

(૧૯૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

રીતે તપાસ કર્યો પરંતુ ત્યાં તેનો પત્તો લાગ્યો નહીં; ત્યારબાદ સમય થવાથી સર્વ કુમારીઓ પોતપોતાના વિમાનમાં બેસી પોતાના સ્થાનમાં ગઈ અને કુમાર પણ પોતાના સ્થાનમાં જઈ સુઈ ગયો. પ્રાતઃકાલમાં ઉઠી પોતાનો નિત્ય વિધિ સમાપ્ત કરી ગુણરાજે રાત્રીએ લીધેલું નૂપુર મતિસાગર મંત્રીને આપ્યું અને પ્રથમની માફક બંને જણા કનકવતીની પાસે ગયા. બંનેને આવતા જોઈ કનકવતી હાથ જોડી ઉભી થઈ અને યોગ્ય સત્કાર કરી ગુણરાજને આસન આપ્યું; તેમના બેઠા બાદ પોતે પણ બેઠી. ત્યારબાદ તેઓએ સમસ્યા પૂર્તિ અને પ્રહેલિકાદિવડે આનંદ ગોષ્ઠીનો પ્રારંભ કર્યો, પ્રથમ ગુણરાજ બોલ્યો—પદ્મવનાહતપદ્મિની—દલ-તરલં જીવિતં ચ પ્રેમચ । જીવાનાં યૌવનધનં, અર્થ—“પ્રાણીઓનું જીવિત, પ્રેમ, યૌવન અને ધનસંપત્તિ પ્રચંડ એવા પવનથી કંપાયમાન થએલા કમળના પત્ર સમાન ચંચળ હોય છે, (તે સાંભળી કનકવતી બોલી) તસ્માદ્દર્મકુરુ સમ્યક ॥ હે કુમારેંદ્ર ? તે કારણ માટે સારી રીતે ધર્મ સાધન કરો,” આ પ્રમાણે ગુણરાજની સમસ્યા પૂર્ણ કર્યા બાદ પુનઃ કનકવતી પણ એક પ્રહેલિકા બોલી—

જહ સિક્ષવિઓ સીસો, જઈણ રયણીણ જુજ્જુહ ન ગંતું ।

તો કીસ મળહ અજ્ઞો, મા સંકસુ દોવિ તુહાઈં ॥

અર્થ—“ જો યતિઓનો શિષ્ય હાંશિયાર હોય તો તેણે રાત્રીએ બહાર ગમન કરવું ન જોઈએ, તો પછી આપ કેમ કહો છો કે તું શંકા ન કર, કે રાત્રિ અને દિવસ બંને પણ સમાન છે.” ત્યારબાદ ગુણરાજ બોલ્યો—

કુમરેણ તઓ મણિયં, રયણી દિવસો ય દોવિ તુહાઈં ।

તસ્સ જઓ સો દોહિવિ, જહક્રિયં નિયહ નાણેણ ॥

અર્થ—“રાત્રી અને દિવસ બંને પણ તે પ્રાણીને સમાન ગણાય

ભારતર વિપ્ર કથા.

(૧૬૯)

છે, કારણ કે જે મનુષ્ય જ્ઞાનવડે અન્નેનું યથાસ્થિતપણું જોઈ શકે છે.” ઇત્યાદિક વિનોદવડે ક્ષણમાત્ર સમય વ્યતીત કરી કનકવતીએ મતિસાગર મંત્રીને પૂછ્યું, શું તમ્હે આજે જ્યોતિષ જોઈને આવ્યા છો ?

મતિસાગર બોલ્યો—હા ! આજે તમ્હારું ખીન્નું પણ કંઈક ખોવાયું જણાય છે. એમ તેના કહેવાથી કનકવતી બોલી, તે ખોવાયેલી વસ્તુનું નામ શું ? મંત્રી બોલ્યો, તમે જાણો છો ? કનકવતી બોલી—હા હું જાણું છું પરંતુ તે ક્યાં પડી ગયું તે હું જાણતી નથી જે તમે જાણતા હો તો જણાવો. મંત્રી બોલ્યો— પ્રથમનું અને આજનું અન્નેનું પતન સ્થાન એક જ છે. તે સાંભળી કનકવતી બહુ વિસ્મય પામી વિચારમાં પડી કે ઘુઘરી ક્યાં પડી ગઈ તેનો નિશ્ચય નહોતો તેથી એમ અનુમાન થતું હતું કે કોઈપણ અન્ય સ્થળે અથવા અહીં જ પડી ગઈ હશે, જેથી તેના હાથમાં પ્રયોગ બળથી આવી હશે, પરંતુ અંઝર પડી જવાનું સ્થાન તો હું નક્કી જાણું છું, છતાં આ તો અન્નેનું પતનસ્થાન એક જ બતાવે છે, માટે જ્યોતિષ વિદ્યાથી જાણતો હોય તો તે બલે જાણે; પરંતુ દેવીની આગળ પડેલી આ ઘુઘરી ત્હેની પાસે કેવી રીતે આવે ? કારણ કે ત્યાં જવાની એની શક્તિ નથી. માટે સાહસ કાર્યમાં રસિક એવા આ મ્હારા સ્વામીનું જ આ સર્વ કર્તવ્ય જણાય છે. એમ વિચાર કરી તે બોલી—શું તે અંઝર પણ તમ્હારા હાથમાં આવ્યું છે ? મંત્રી બોલ્યો—હા ? શું અમારું બોલવું અસત્ય સમજે છે ? કનકવતી બોલી, જે તે વાત સત્ય હોય તો તે મ્હને આપો. તેમ તેણીના કહેવાથી મંત્રીએ તરતજ તેની આગળ અંઝર મૂકી દીધું. અંઝર જોઈ કનકવતી બોલી, સ્વામિન્ ! જે આપને જ આ અંઝર મળ્યું હોય તો સાડું પણ કદાચિત ખીન્નને જે તે મળેલું હોય તો બહુ અનુચિ-

(૨૦૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ત ગણાય. એટલુંજ નહીં પરંતુ અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવાથી પણ મહારી શુદ્ધિ થવી અશક્ય છે. તે સાંભળી ગુણરાજ બોલ્યો ‘હે મૃગાક્ષિ ? અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવાની શી જરૂર છે ? નિઃશંક થઈ તું મહારા હૃદયમાં પ્રવેશ કર.’ કનકવતી વિચાર કરવા લાગી. જરૂર આ કર્તવ્ય મહારા પતિનુંજ છે. માટે હવેથી વિદ્યાધરની પાસે જવાની મહારે કંઈપણ જરૂર નથી. માંદગીનું ખડાનું કરી અહીંજ રહીશ અને વિદ્યાધરને દાસી મારફતે કહેવરાવીશ, એ પ્રમાણે તે વિદ્યાધરના મનની પરીક્ષા કર્યા બાદ જેમ ઉચિત લાગશે તેમ કરીશ, ત્યારબાદ બીજે દિવસે કનકવતીએ વિદ્યાધરની પાસે દાસીને મોકલી એટલે કુમાર પણ પ્રથમની માફક દાસીની સાથે ત્યાં ગયો. દાસીએ વિદ્યાધરની પાસે જઈ જણાવ્યું કે આજે કનકવતી માંદગીમાં આવી પડી છે. તેથી તે આવી શકી નથી. તે સાંભળી વિદ્યાધર સંજ્ઞાંત બની વિચાર કરવા લાગ્યો. શું તેની માંદગીની વાત સત્ય હશે ? એમ શંકિત થઈ તેણે પ્રજ્ઞા દેવાને પૂછ્યું એટલે દેવીએ કહ્યું કે તેનું શરીર તો સાડું છે. તે સાંભળી વિદ્યાધર એકદમ ક્રોધાતુર થઈ ગયો અને બોલ્યો, રે અસત્ય વાદિની ? તેનું શરીર તો હું પછી સબળ કરીશ, પરંતુ પ્રથમ તું તો ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી લે. હે પાપે ? હવે ત્હાડું મરણ નજીકમાં આવ્યું છે. એમ સાંભળવા છતાં પણ કનકવતીએ દાસીને પ્રથમ કહ્યું હતું કે વિદ્યાધરનું સર્વ વૃત્તાંત ગુપ્ત રીતે ગુણરાજ બાણે છે. તેથી હિમ્મત રાખી તે દાસી બોલી, રે નિર્દય ! પાપિષ્ઠ ? તું નિર્દોષ એવી મહુને મારવા તૈયાર થયો છે, પરંતુ મ્હાડું શરણુ તો ગુણરાજકુમાર છે. તે સાંભળી વિદ્યાધર બોલ્યો, રે અધમે ? તે ગુણરાજ કોણ છે ? તેની વિશેષ સમજણ તો આપ. દાસી બોલી-ત્હાં કુમારનું વૃત્તાંત પૂછ્યું તે બહુ સાડું કર્યું, કારણકે કુમારનું ચરિત્ર કહી હું ત્હારા કાન પવિત્ર કરું. જેમકે

ભારતર વિમ્ન ક્રમા.

(૨૦૧)

અત્યંત મલિન પદાથેનિ પણ ચંદ્રનું તેજ ઉજવલ કરી દીપાવે છે. વળી આ સમયે વિશેષે કરી તેમનું નામ લેવું એ મહારે યોગ્ય છે. કારણકે અંત સમયે ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ અવશ્ય કરવું પડે છે. અને મહારે તો ઇષ્ટ પણ તેજ છે. તેમજ મહારી સ્વામિનીને પણ તેજ ઇષ્ટ દેવ છે. માટે હે અનાર્ય ? હાલ હું તે સત્પુરૂષનું ચરિત્ર કહું છું તે સાવધાન થઈ તું સાંભળ. રે ઇષ્ટ ? જોણે અનેક રાજાઓની સમક્ષ ગુણુ, રૂપ અને પરાક્રમવડે સૌભાગ્યની જ્ય પતાકા સમાન મહારી સ્વામિનીનું પાણિચ્છલ કચું છે, વળી સમગ્ર સદ્ગુણોના સ્થાનભૂત, અને અખિલ શાસ્ત્રોના પારગામી જે ગુણુરાજકુમાર દૂર રહ્યા છતાં પણ કોઈ વિદ્યા ખલથી ત્હને જાણે છે. સાહસ કાર્યમાં ઉદ્યુક્ત એવા તે કુમારના દર્શન માત્રથી તું મરણ વશ થવાનો છે. અને તેનાથીજ હું મહારા આત્માની રક્ષા કરવા ઇચ્છું છું. એ પ્રમાણે કર્ણુકટુ દાસીનાં વાક્ય સાંભળી વિદ્યાધરની બ્રહ્મી ખસી ગઈ. તેમજ સંહાર કરવામાં બહુ રસિક એવા શંકરની માફક વિકરાલ મુખાકૃતિને ધારણુ કરી વિદ્યાધર બોલ્યો, હે મહાપાપે ! તેનું શરણુ લેતાં હાલજ તું મરી જવાની છે અને તે ગુણુરાજકુમારના શરીરે પણ મહારા ખર્જાગ્રનો તીવ્ર અગ્નિ વ્યાપ્ત થશે. એમ બોલી તેણે સ્યામ અને તીક્ષ્ણ ધારાવાળો પોતાનો ખર્જુ ખેંચ્યો. આ પ્રમાણે વિદ્યાધરની ભયંકર સ્થિતિ જોઈ તેનો સર્વ પરિજન દૂર થઈ ગયો. એવો સમય જોઈ ગુણુરાજ એકદમ ત્યાં પ્રગટ થયો અને હાસ્ય કરી બોલ્યો, રે રે ! અવિદ્યાના કુલશૃહ એવા હે વિદ્યાધર ! શું આ અકૃત્ય કરવાથી તને લજ્જા આવતી નથી ? અહો ! આ જગત્માં સમગ્ર લૌકિક તૃષ્ણાઓ નષ્ટ પ્રાય છે, તેમજ પોતાનો પાંચ ભૌતિક દેહ પણ પ્રત્યક્ષ રીતે નાશવંત છે. છતાં તું આ સ્ત્રીને વધ કરવા ખર્જુ ઉગામે છે. વળી સુતેલા, ઉન્મત્ત, પ્રમત્ત, ખાલ

(૨૦૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

અને સ્ત્રીજન ઉપર મર્યાદા છોડી જે પુરૂષ પ્રહાર કરે છે તેનું મુખ પણ જોવા લાયક નથી. તું સ્ત્રી ઉપર સુભટપણું પ્રગટ કરે છે તેથી ત્હારી ઉપર પણ ખર્જ ખેંચતાં કયો વિક્કાન્ લજ્જા ન પામે ? પરંતુ કોઈપણ પ્રકારે ક્ષત્રિઓએ દુષ્ટ પ્રાણીઓનો નિવ્રહ કરવો જોઈએ, તેથી તું હવે ખચે તેમ લાગતું નથી, માટે વેલાસર સાવધાન થા, કેમકે તું પછી એમ કહીશ કે મ્હને તમે આગળથી કહ્યું નહોતું, એમ કહી કુમારે મ્યાન-માંથી તરવાર કાઢી. ત્યારબાદ વિદ્યાધર પણ બહુ ચક્રચાકત ખર્જ ધારણ કરી કોપાયમાન થઈ તેની ઉપર વળ્યો. બન્નેનો સંગ્રામ શરૂ થયો. ગુણરાજે પ્રચંડ પરાક્રમવડે તે દુષ્ટનો સંહાર કર્યો. ત્યારબાદ તેના તાબામાં રહેલી ત્રણ કુમારીઓ ગુણરાજને શરણે આવી અને તેઓ વિનયપૂર્વકે જોલી, રાજન્ ! આ દુષ્ટ વિદ્યાધરના વચનથી અમે બંધાએલી હતી, તે આજે તમે અમને મુક્ત કરી. કુમાર જોલ્યો, તેના વચન છલમાં તમે કેવી રીતે આવી પડ્યાં હતાં ? તેઓમાંથી એક જોલી, મહારા પિતાને ત્યાં હું અગાશીમાં સુઈ રહી હતી. તેવામાં આ વિદ્યાધર મ્હને બલાતકારે ઉપાડી અરણ્યમાં લઈ ગયો. પછી મ્હારી ઉપર તેણે યમજીહ્વા સમાન લાંબો ખર્જ ઉગામ્યો. તે જોઈ મ્હારૂં ઘૈર્ય છુટી ગયું અને પવનથી કંપતા પત્રની માફક મ્હારૂં શરીર ધ્રુજવા લાગ્યું. ત્યારે તે પાપી જોલ્યો, જો મ્હારૂં વચન માનીશ તો તું જીવીશ. અન્યથા તારો મરણકાલ નજીક આવ્યો છે એમ નિશ્ચય માનજે. ત્યારે મેં કહ્યું કે આપનું વચન મ્હને સંભળાવો. પછી તે જોલ્યો, મ્હારે પ્રજ્ઞા વિદ્યા સાધવાની છે, અને તે પ્રજ્ઞા દેવીના મંદિરમાં હું છમાસ સુધી જાપ કરવાનો છું. માટે પ્રજ્ઞા દેવીની આગળ છમાસ સુધી હૃમ્બેશાં સમાન ગુણ, વચ અને લક્ષણવાળી રાજકુમારીઓએ સંગીત કરવાનું છે. તેમાં એકતો

ભાસ્કર વિપ્ર કથા.

(૨૦૩)

પ્રથમ ત્હારે હું વિમાન મોકલીશ તેમાં બેસી દરરોજ અહીં આવવું. તેમજ ત્હારે પુરૂષનેા સમાગમ મ્હારી આજ્ઞા સિવાય કરવો નહીં અને આ વાત કોઈને પણ કહેવી નહીં. તે બાબત તેણે કેટલાક મ્હને શપથ (સોગન) કરાવ્યા. પછી મ્હને વીણા વાદનની કલા તેણે શીખવી. તેવીજ રીતે બીજી ત્રણ કુમારીઓને પણ પકડી લાવીને પોતાનું વચન માન્ય કરાવી મ્હારી માફક તેઓને સંગીત કલાઓનું શિક્ષણ આપ્યું અને કહ્યું કે તમ્હારા માટે દરરોજ હું વિમાન મોકલીશ, વળી તમે જ્યાં હશો ત્યાં તે વિમાન રાત્રીએ આવશે, તેમાં બેસીને તરતજ તમ્હારે પ્રજ્ઞાપ્તિ દેવીના મંદિરમાં આવવું. પણ તેમાં વિલંબ કરવો નહીં. ત્યાં આવીને ક્ષણમાત્ર નાટક કરી પછી પોતાના સ્થાનમાં તમારે જવું. આ પ્રમાણે તેની આજ્ઞા આટલા દિવસ સુધી અમે મસ્તકે ચઢાવી, પરંતુ તેણે અમને શીલબ્રહ્મ નથી કરી તે તેનો મ્હોટો ગુણ છે. આપના પ્રસાદથી અમને હવે આનંદ થયો. કુમાર બોલ્યો, હવે તમ્હારે પોત પોતાના પિતાને ઘેર જવું તે યોગ્ય છે. કારણ કે તમ્હે મ્હારી ખેડનો છે. પછી તેઓ બોલી કે અમે વિમાન વિના ત્યાં કેવી રીતે જઈએ ? ત્યારબાદ વિદ્યાવટે સિદ્ધ થએલા પુરૂષનું કુમારે સ્મરણ કર્યું કે તત્કાળ તે સિદ્ધ પુરૂષ કુમારની આગળ પ્રગટ થયો અને કુમારની આજ્ઞાથી તે કુમારીઓને વિમાનમાં બેસાડી પોત પોતાના પિતાને ત્યાં લઈ ગયો. તેમજ દાસી સહિત ગુણરાજને પણ તેના સ્થાનમાં મૂકી સિદ્ધ પુરૂષ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

પોતાના ઘેર આવી દાસીએ વિદ્યાધરના મરણની વાર્તા કનકવતીને જણાવીને વિશેષમાં કહ્યું કે
વિદ્યાધરને કે હે સ્વામિનિ ! હવે નિર્ભય હૃદયથી કુમારની સેવા કરો. તે સાંભળી કનકવતી બોલી,
ઉપદ્રવ. હે નાથ ! દુર્બલ હૃદયની હું આજસુધી

(૨૦૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આપની સેવાથી વિમુખ રહી તે મહારા હર્લાગ્યનો જ ઉદ્ધય; પરંતુ હજી તે વિદ્યાધરનો એક બહુ ઉદ્ધત બંધુ છે, જેનાથી મહાર્જૂં હૃદય બહુ કંપે છે. કુમાર બોલ્યો, પ્રાણપ્રિયે ! હવે તારે નિર્ભયપણે રહેવું. અને કોઈ પ્રકારે ચિંતા કરવી નહીં, કેમકે તે પણ તેના બંધુની દશાને જલદી પામવાનો છે. એ પ્રમાણે કનકવતીને શાંત કરી કુમાર સ્નેહરસમાં ગરક થયો છતો ક્ષણમાત્ર કાલ વ્યતીત કરી ત્યાંજ સુઈ ગયો. એવામાં તે વિદ્યાધરનો ક્ષુદ્ર બંધુ ત્યાં આગળ આવ્યો અને કનકવતી સહિત કુમારને આકાશમાર્ગે ઉપાડી સમુદ્રમાં ફેંકી દીધો. તેટલામાં ત્યાં કુમારને દૈવયોગે એક પાટીયું મળી આવ્યું, તેના આશ્રયથી તે અલ્પ સમયમાં સમુદ્રના કીનારે નિકળ્યો. ત્યાં તેને એક તાપસ કુમાર મળ્યો, અને તે ગુણરાજ કુમારને પોતાના આશ્રમમાં લઈ ગયો. તે વખતે ત્યાં બેઠેલી કનકવતીને કુમારે જોઈ, ત્યારબાદ તેણે કનકવતીને પૂછ્યું, હે મૃગાક્ષિ ! તે હુષ્ટ વિદ્યાધરે તહને ક્યાં નાખી હતી ? તે બોલી, મહને પર્વતમાં પડતી મૂકી તે હુષ્ટ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પછી બહુ આનંદ માનતા કુમારે કુલપતિને નમસ્કાર કર્યો. કુલપતિએ આશીર્વાદ આપી કેટલીક વાતચિત કરી કુમારને પૂછ્યું, આ તહારી સ્ત્રી છે ? કુમારે હા કહી. પછી કુલપતિએ કહ્યું, આ તહારી સ્ત્રી સમુદ્રના કાંઠે પોતે આત્મઘાત કરતી હતી તેવામાં અમે ત્યાં ઉભા હતા એટલે અમોએ તેને નિવારી શાંત કરી બહુ સમજાવીને કહ્યું કે આજથી ત્રીજે દિવસે તહારા સ્વામીનો અહીં જ તને મેળાપ થશે. માટે ચિંતા કરીશ નહીં, એમ સમજાવી એને અમે અહીં આશ્રમમાં લાવ્યા છીએ. તે સર્વ અમારૂં કહેવું આજે સિદ્ધ થયું, લગવન્ ! આપ દયાળુ છો, આપે મહારી ઉપર મહોટો અનુગ્રહ કર્યો. વિગેરે કેટલોક વિનય બતાવી ગુણરાજ કુમાર પોતાની સ્ત્રી પાસે ગયો. અને બોલ્યો, હે સુંદરિ ! સ્વ-

ભારત્કર વિપ્ર કથા.

(૨૦૫)

અંદરથી એવા દૈવની ગતિ બહુ વિચિત્ર છે. તેજ પ્રમાણે દૈવ ગતિની વાર્તાઓ પ્રાચીન મુનિઓએ કહેલી સાંભળવામાં આવે છે કે દૈવ સુઘટિતને પણ વિચુક્ર કરે છે અને વિચુક્રને પણ ક્ષણ-માત્રમાં સુઘટિત કરે છે. સંયોગ અને વિયોગ કરવામાં ઉદ્યુક્રત એવા દૈવની રચનામાં સર્વ જગત નાચી રહ્યું છે. આ જગતમાં કેટલાક જીવો પૂર્વ ભવમાં ઉપાર્જન કરેલા ભારે દુઃકૃતને આધીન થએલા હોય છે. વળી સંસારમાં તેવું કોઈ પણ દુઃખ નહીં હોય કે જે આપણા અનુભવવામાં નહીં આવ્યું હોય. હે મૃગાક્ષિ ! તે કારણથી મહા ભાગ્યશાલી મુનિઓ સ્ત્રીઓનો ત્યાગ કરી શૂન્ય અરણ્યનો આશ્રય લે છે. ભોગરૂપી માંસમાં આસક્ત, ગૃહવાસ, ધન અને સ્ત્રીમાં લુપ્થ થએલા મહારા સરખા અધન્ય પુરૂષો દુઃખી કેમ ન થાય ! ઈત્યાદિ ઉપદેશ આપતો ગુણરાજકુમાર કનકવતીને લઈ પર્વતની પાસમાં એક નદી ઉપર ગયો. અને ત્યાં સ્નાનાદિક ક્રિયા કરી ઈચ્છા પ્રમાણે ફલાહાર કર્યા બાદ તે બંને રાત્રી થવાથી ત્યાંજ સુઈ ગયાં. તેવામાં તેજ વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો અને તેઓને ઉપાડી ફરીથી પણ સમુદ્રમાં ફેંકી દીધાં. વળી દૈવયોગે પુનઃ તે બંનેનો મેળાપ થયો, એટલે ચક્રિત થએલી કનકવતી બોલી, આર્યપુત્ર ! આ શું કહેવાય ! કુમાર બોલ્યો, હે સુંદરિ ! દૈવ વિલાસ વિના અન્ય કંઈ પણ નથી. કનકવતી બોલી, સ્વામિન્ ! આમ કેમ બોલો છો ! આપનું કહેવું ઉચિત નથી. કારણ કે અશક્ત પુરૂષો દૈવને આગળ કરી સર્વ દુઃખ સહન કરે છે. પણ જેઓ તેજસ્વી છે તેઓથી તો દૈવ પણ ભય પામે છે, માટે હે મહાશય ! આપનો પ્રતાપ અલૌકિક છે. તેથી આપ ઉત્સાહ ધારણ કરો, આપ જ્યાં સુધી મધ્યસ્થભાવે રહેશો ત્યાં સુધી શત્રુનું બળ સ્કુરાયમાન રહેશે. વળી હે નાથ ! મહાન શત્રુઓને નિર્મૂલ કરનાર એવું તમારું પરાક્રમ કયાં ગયું ? જેથી સાધારણ માણસની માફક

(૨૦૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આવી અસહ્ય દુઃખ પરંપરાને સહન કરે છે. આ પ્રમાણે કનકવતીનું વચન સાંભળી કુમાર બોલ્યો, હે કમલાક્ષિ ! દૈવની માફક આ વૈરી પણ દષ્ટિમાં આવતો નથી, એટલે એમાં પુરૂષ શું કરી શકે ! એમ કહી કુમાર સાવધાન થઈ રાત્રીએ બેઠો હતો. તેટલામાં તે દુષ્ટવિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો. એટલે તરતજ કુમાર તેના બંને ચરણ પકડીને આકાશમાં ભમાવી પૃથ્વીપર પછાડવાની તૈયારીમાં હતો તેટલામાં દીન મુખે પોકાર કરી તે બોલ્યો, હે કુમારેન્દ્ર ! મ્હારૂં રક્ષણ કરો ! રક્ષણ કરો ! સમગ્ર અપરાધોની હું ક્ષમા માગું છું, ફરીથી આ પ્રમાણે અપરાધ નહીં કરું. હવે હું આપનો ક્રિકર છું, આ પ્રમાણે તેનાં દીન વાક્ય સાંભળી કુમારને દયા આવી. તેથી તેણે તે વિદ્યાધરને છોડી દીધો. કારણકે સત્પુરૂષો દીનજનો ઉપર કૃપાલુ હોય છે. ત્યારબાદ ફરીથી પણ તે બંને સ્ત્રીપુરૂષ કુળપતિના આશ્રમમાં ગયાં. અને કેટલાક દિવસ તેઓ તાપસોના સ્નેહથી ત્યાં રહ્યાં. ત્યાં કનકવતી તાપસીઓની સાથે પ્રેમપૂર્વક વિવિધ પ્રકારની ક્રીડાઓ કરતી હતી અને કુમારનો સમય કુલપતિ પાસે ધર્મશાસ્ત્ર સાંભળવામાં જતો હતો.

એક દિવસે કુમાર કુલપતિની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. હે પ્રભો ! મ્હારૂં સર્વ દુઃખ ઉત્સાહ પૂર્વક આપના દર્શન કરવાથી નિવૃત્ત થઈ ગયું છે, અન્યથા વિષ્ણુભોજ એવો ડુક્કર ક્યાં ? અને દહી ભાતનું ભોજન ક્યાં ? કારણકે વિષયોથી

ઘેરાયેલો હું ક્યાં ? અને આપના ચરણની સેવા ક્યાં ? આપનો સમાગમ બહુ દુર્લભ છે. પરંતુ હાલમાં મ્હારા પિતાને બહુ ચિંતા થતી હશે. માટે આગળ ઉપર આપની કૃપાથી આ જન આપના વચનામૃતનો ભોગી થશે. ત્યારબાદ કુલપતિએ કહ્યું, વિનયગુણના કુલભવનરૂપ હે કુમાર ! ત્હારૂં ચિરકાલ આયુષ થાઓ.

ભાસ્કર વિપ્ર કથા.

(૨૦૭)

તું ગુણુરૂપી લક્ષ્મીનો મુખ્ય આધાર છે, એથી અન્ય અમે તહાઈ શું ઇચ્છીએ ? ત્યારબાદ કુલપતિને અને અન્ય તાપસ તથા તાપસીઓને નમસ્કાર કરી યોગ્ય સંભાષણ પૂર્વક આશીર્વાદ લઈ કુમાર ત્યાંથી નીકળ્યો. કનકવતીએ પણ પોતાના પરિવાર સહિત કુલપતિને નમસ્કાર કરીને તાપસીઓના ચરણમાં મસ્તક નમાવી વિશેષ પ્રકારે ક્ષમા માગી, ત્યારે તાપસીઓ પણ ઘણા સ્નેહ બંધનથી નિર્ગલ અશ્રુધારાઓને વહન કરતી છતી રૂઢ કઠે બોલી કે પ્રિયસંયોગ એ મહા દુઃખનું કારણ છે. એ વાત સત્ય છે. કેમકે તેના વિયોગમાં નરકના દુઃખનો અનુભવ થાય છે, તેનો આજે અમને સાક્ષાત્ અનુભવ થયો. કારણકે તે વિયોગ આજે પ્રગટ થવાથી અમને ઘણું દુઃખ થાય છે. અથવા તેથી શું ? આ સંસાર ચક્રમાં સર્વ જીવોનો સંયોગ પછી વિયોગ થાય છે. માટે હે વત્સે ! સુખેથી તું બા. વળી પ્રિયજનનું દર્શન, ધન, યશ, જીવિત અને સત્સમાગમ સંબંધી સંતોષને એક વીતરાગ ભગવાન વિના બીજે કોણ પામી શકે ? એ પ્રમાણે ઉપદેશ આપી આશીર્વાદ પૂર્વક તાપસીઓએ કનકવતીને સત્કાર સહિત વિદાય કરી. એટલે તે કુમાર સાથે ચાલતી થઈ. તે પ્રસંગે કુમારે સિદ્ધ પુરુષનું સ્મરણ કર્યું, પરંતુ કોઈ કારણને લીધે તે સિદ્ધ પુરુષ ત્યાં આવી શક્યો નહીં, તેથી ઉત્તમ મુહૂર્ત બોધ તાપસ સહિત કુમાર પગ રસ્તે ચાલતો થયો અને અનુક્રમે નગરના સીમાડામાં જઈ પહોંચ્યો.

તે સમયે નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં ભવ્યજનોને ભવ્ય ઉપદેશ આપતા સૂરપ્રભ નામે સૂરિનાં ગુણુરાજ-
સૂરપ્રભસૂરિ. કુમારને દર્શન થયાં. કુમાર પણ તેમની પાસે જઈ પ્રણામ કરી જૈનધર્મની વ્યાખ્યા સાંભળવા બેઠો. શુદ્ધભાવ હોવાથી કુમારના હૃદયમાં તે ધર્મ

(૨૦૮)

શ્રી મુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સ્થિર થયો, સૂરીશ્વરનો ઉપદેશ બહુ મધુર હોવા છતાં પણ કનક-વતીને કડવો લાગવાથી તે રૂચ્યો નહીં. કારણકે જેઓને પિત્તનો પ્રકોપ થયો હોય તેવા મનુષ્યોને સાકર મધુર ક્યાંથી લાગે ? કુમાર બોલ્યો, સુંદરિ ! દુઃખના સાગર રૂપ આ સંસારમાં કાંઈ પણ સુખ નથી. વિચિત્ર કર્મના પરિણામથી સંસાર ગતિ મહા વિષમ છે. ગૃહાવાસમાં બહુ વિદ્વો ભરેલાં છે. તેમજ ઇંદ્રિયો ઘણી ચંચલ છે. પ્રેમની ગતિ બહુ કુટિલ આકૃતિવાળી દેખાય છે. કોણ બાણે કાલે શું થશે ? ક્ષણમાત્ર પણ સ્થાયિભાવનો નિશ્ચય નથી. માટે હે સુમુખિ ! આ સર્વ દૃશ્ય પરિવારનો આપણે પોતે જ ત્યાગ કરીએ અને પૂર્વ પુરૂષોએ આચરેલા ધર્મમાર્ગને અનુસરીએ તો બહુ સાફ, ત્યારબાદ કનકવતી બોલી, આપનો આ વિચાર સત્ય છે, પરંતુ બહુ વિકારોનું કુલભવન એવું આ યૌવન-રૂપી અરણ્ય દુઃખવડે ઉલ્લંઘન કરવા લાયક છે. વળી કામ રૂપી સુખટનાં તીક્ષ્ણ બાણ ઘણાં વિષમ છે. અને આપણે હજી ઇચ્છા મુજબ ભોગ વિલાસ અનુભવ્યા નથી. માટે હે સ્વામિન ! રાજ્ય લક્ષ્મી ભોગવ્યા પછી કોઈક જ્ઞાની મહાત્માને પુછી અંતિમ અવસ્થામાં જેમ યોગ્ય લાગશે તેમ આપણે કરીશું. કુમાર બોલ્યો, યૌવનનું દુર્લભપણું જે તે કહ્યું તે સત્ય છે, અને તેજ કારણને લીધે સુજાપુરૂષો યૌવન અવસ્થામાંજ દીક્ષાવ્રત ગ્રહણ કરી સ્થવિરની માફક નિર્વિકાર દશાને અનુભવે છે. કહ્યું છે કે—

મનસિ જરસા ડમિભૂતા,—જાયન્તે યૌવનેઽપિ વિદ્વાંસઃ ॥

મૂઢધિયઃ પુનરન્યે, ભવન્તિ વૃદ્ધત્વયોગેઽપિ ॥

અર્થ—“વિદ્વાન્ પુરૂષો યૌવન અવસ્થામાં પણ હૃદયની અંદર વૃદ્ધાવસ્થાને અનુભવે છે. અર્થાત્ તેઓને યૌવન સંબંધી વિકારો પીડતા નથી. વળી મૂઢ બુદ્ધિવાળા પુરૂષો વૃદ્ધાવસ્થામાં પણ તે

ભાસ્કરવિપ્ર કથા.

(૨૦૯)

દશાના કાર્ય જ્ઞાનને અનુભવતા નથી. વળી કામ સુખટનાં ખાણુ
ભીરુ પુરુષોને ઘણાંજ વિષમ લાગે છે. પરંતુ ધીર પુરુષોને તે અ-
સર કરતાં નથી. જેમકે ખડ્ગની તીક્ષ્ણ ધારા માંસમાં સારીરીતે
ચાલી શકે છે, પરંતુ વજ્રમાં તે કુંકિત થાય છે. વળી હે કામિનિ!
“યથેચ્છ લોગ લોગવ્યા નથી” તે પણ ત્હારું કહેવું અયુક્ત છે.
લોગ લોગવવામાં ખહુ દક્ષ એવો જીવાત્મા ધીના હોમથી અગ્નિ-
ની માફક સ્વર્ગમાં પણ તૃપ્તિ પામતો નથી. વળી હે સુંદરાંગિ !
આ વાત સિદ્ધ છે કે ખહુ લોગ સેવવાથી પરિણામે નરકગતિ પ્રાપ્ત
થાય છે. અને તેઓનો ત્યાગ કરવાથી સ્વર્ગ તથા મોક્ષસ્થાન
પ્રાપ્ત થાય છે; તેમજ “રાજ્યલક્ષ્મી લોગવીને પશ્ચાત્ ઉચિત ધ-
ર્મનું આચરણ કરીશું” એ પણ તારું કહેવું અનુચિત છે. કારણ
કે રાજ્ય વૈભવમાં તૃણા રહેવાથી જરૂર અધોગતિ થાય છે તેમજ
આ લોકમાં પણ સુખ મળતું નથી. કહ્યું છે કે—

ઓત્સુક્યમાત્રમવસાદયતિ પ્રતિષ્ઠાં, ક્લેશસ્તુ લબ્ધપરિપાલનવૃત્તિરેવ ।
નૈવ શ્રમાપનયનાય યથા શ્રમાય, રાજ્યં સ્વહસ્તધૃતદણ્ડમિવાત્પત્રમ્ ॥

અર્થ—“કોઈપણ વસ્તુ મેળવવામાં ઉત્સુકપણું રાખવાથી પ્ર-
તિષ્ઠાનો ભંગ થાય છે. અને પ્રાપ્ત થયેલી વસ્તુનું સંરક્ષણ કરવામાં
ખહુ કલેશ થાય છે. માટે પોતે ધારણ કરેલા છત્રની માફક રાજ્ય
લક્ષ્મી સુખને માટે નથી પણ દુઃખ દાયકજ છે; તેમજ “ જ્ઞાની
મહાત્માને પૂછીને છેલ્લી વયમાં ધર્મસાધન કરીશું” એ પણ ત્હારું
માનવું અયોગ્ય છે. હે તન્વાંગિ ? ધર્મ વિના આપણે જીવતાં પણ
મરેલાં છીએ. કારણકે—

યસ્ય ધર્મવિહીનસ્ય, દિનાન્યાયાન્તિ યાન્તિ ચ ।
સલોહકારમસ્ત્રેવ, શ્વસન્નપિ ન જીવતિ ॥

(૨૧૦)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અર્થ—“ધર્મહીન જે પુરૂષ પોતાના દિવસો આમતેમ પસાર કરે છે, તે પુરૂષ હુહારની ધમણની માફક શ્વાસ લેતો છતો પણ મરેલો જાણવો.” એમ કહી ગુણરાજ જીનવરને નમસ્કાર કરી કનકવતીને નગરની બહાર મૂકી પોતે નગરમાં ગયો. ત્યાં જુગારીઓની સાથે જુગાર ખેલી દ્રવ્ય મેળવ્યું અને તે પૈસાથી લોજન તૈયાર કરાવી લઈ જ્યાં આગળ કનકવતીને મૂકી હતી ત્યાં આવ્યો અને તે બંને લોજન કરી ક્ષણવાર ત્યાં બેઠાં.

ત્યારબાદ કનકવતીને ઉદાસ મનવાળી જોઈ કુમારને વિચાર થયો કે આનું કંઈપણ કારણ હોવું જોઈએ.

કનકવતીનો
ગુણચંદ્ર સાથે
સમાગમ.

સ્વજનોનું સ્મરણ થયું હોય ! અથવા માર્ગના શ્રમથી થાકી ગઈ હોય ! એમ આ લાગે છે. એવો વિચાર કરતો ગુણરાજ કુમાર પોતે શારીરિક શુદ્ધિ કરી જલદી પાછો આવ્યો તો વિરહિણીની માફક બહુ વિકારવાળો કનકવતીને જોઈ અને વિતર્ક કરવા લાગ્યો કે આ સ્ત્રી ચિત્રકર્મ આળેખે છે. તેમજ તેના કંઠમાં પંચમ નાદનો ઉદ્દગાર સંભળાય છે. અને અશ્રુથી ભરાઈ ગયાં છે નેત્ર જેનાં એવી મૃગલીની માફક આ સુંદરી દિશાઓમાં દષ્ટિ ફેરવી રહી છે. વળી વામહસ્તમાં મુખકમલ સ્થાપન કરી બહુ નાના નાખતી મૌન મુખે બેઠી છે. તે ઉપરથી તેનું હૃદય કામવિકારવાળું હોય તેવું દેખાય છે. કારણકે આ એનાં ચરિત્ર કામચેષ્ટાને સ્પષ્ટ જણાવે છે. તે શું મહારા ક્ષણમાત્ર વિયોગથી ! કિંવા અન્યથા બનાવ બન્યો હશે ! અથવા કંઈ બહુ વિતર્કની જરૂર નથી. જે મહને જોઈ તે સ્વસ્થ થશે તો મહારે વિષે તે રાગવાળો છે એમ નિશ્ચય જાણવું અને જે પોતાનો વિચાર ગોપવી રાખશે તો તેનું દુષ્ટ પરિણામ ગણાય. એમ વિચાર કરી કુમાર કનકવતીની દષ્ટિ-ઝેલ્યર થયો. એટલે તે એકદમ ઉભી થઈ કામચેષ્ટા છુપાવી કુમા-

ભાસ્કરવિપ્ર કથા.

(૨૧૧)

રના સન્મુખ આવી તેની આગળ બેઠી. કુમાર બોલ્યો, હે સુંદરી! આમ ઉદ્વિગ્ન તું કેમ દેખાય છે! શું સ્વજન સંબંધીઓનું ત્હને સ્મરણ થયું છે? કનકવતી બોલી, અહીં સ્વજનોનું શું કારણ છે! જ્યાં પોતાનો પ્રાણપ્રિય મળે ત્યાં અરણ્ય પશુ વસ્તીવાળું ગણાય અને જ્યાં પ્રિયપતિનો વિરહ હોય તે ઉત્તમ સ્થાન પણ અટવી સમાન ગણાય છે. કુમારે જાણ્યું કે આ સ્ત્રી વિકારમય વચનો બોલે છે, માટે જરૂર આ નિઃસ્નેહી છે એમ એની વચન રચના ઉપરથી સ્પષ્ટ દેખાય છે. કારણકે કામચેષ્ટાને આધીન થએલા મનુષ્યોએ પણ સદ્ભાવ અને પ્રેમારૂઢ મનુષ્યોને વિષે ઉપચાર કરાય છે. આ આચરણ એને અહીં ક્યાંથી થયું! વળી ઉપચારોથીજ અન્ય લોકો ગ્રહણ કરાય છે. અને તેઓની શોભા તેમાંજ હોય છે. અન્યના ઉપર આસક્ત થએલા મનુષ્યો દ્વેષભાવ પ્રગટ કરે છે. માટે અહીં કોઈપણ હેતુ હોવો જોઈએ એમ જાણી કુમાર ત્યાંથી ઉભો થયો, તે પ્રસંગે કનકવતીનાં નેત્ર નિદ્રાથી મીચાઈ ગયાં, એટલે કુમારે વનમાં પ્રવેશ કર્યો, ત્યાં તેને એક પુરૂષ મળ્યો. તેણે ગુણુરાજને પૂછ્યું, રાજન! અહીં કોઈ એક કુમાર આપના જોવામાં આવ્યો! ગુણુરાજ બોલ્યો, તે કુમાર કોણ છે? પુરૂષ બોલ્યો, શ્રી વિજયચંદ્ર રાજનો પુત્ર ગુણુચંદ્ર કુમાર બહુ પ્રસિદ્ધ છે, તેને પણ શું તમો નથી જાણતા? તેમજ તે પુરૂષ ફરીથી બોલ્યો, આજે કોઈક રાજકન્યા તેમની પાસે આવેલી છે તેથી તે મધ્યાહ્ન સમયે અહીં આવેલા છે અને તેમણે ત્હને કોઈ કાર્ય માટે અન્ય સ્થલે મોકલ્યો હતો. માટે ત્હારે તરત્હને પૂછવાની જરૂર પડી. ત્યારબાદ ગુણુરાજકુમાર કનકવતીનું ચરિત્ર સમજી ગયો અને બોલ્યો કે તે ગુણુચંદ્ર તો પોતાનું મનોવાંછિત સિદ્ધ કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયો. પશ્ચાત્ તે પુરૂષ બોલ્યો, રાજકન્યાનો તેને મેળાપ થયો કે નહીં? ગુણુરાજ બોલ્યો, મેળાપ એકલો નહી પરંતુ તેને પોતાના ભવનમાં તે લઈ ગયો.

(૨૧૨)

સુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

હતો. ઠીક થયું કેમકે કુમાર તેના ઉપર બહુ આસક્ત છે, તેથી આ પણ બહુ સારૂ થયું, એમ કહી તે પુરૂષ ઉદ્યાનમાંથી બહાર નીકળ્યો. ત્યારબાદ ગુણરાજે વિચાર કર્યો, અહો! સંસારવિલાસને ધિક્કાર છે. અહો!!! અતિ પ્રપંચથી ગુપ્ત એવા સ્ત્રી સ્વભાવેને હબાર વાર ધિક્કાર ઘટે છે. પવનથી કંપતા ધ્વજની માફક સ્ત્રીઓનું હૃદય ઘણું ચંચળ હોય છે. ગુણ, રૂપ, ઉપચાર અને જીવિતદાનથી પણ સ્ત્રીઓનું હૃદય સ્વાધીન થતું નથી. માટે તે પોતાના વિચાર પ્રમાણે આચરણ ન કરે તેટલામાં તેને તેના મામાને ત્યાં મૂકી આવીને હું મહાર્ગ કાર્ય સિદ્ધ કરું. એમ વિચાર કરી ગુણરાજકનકવતીની પાસે ગયો. અને તેણે કહ્યું કે અહીં તહારા મામાનું ગામ નજીક છે, માટે ચાલ, તું આવે તો આપણે ત્યાં જઈએ. કનકવતી બોલી, અત્યારે નહીં પણ સવારે જઈશું, કુમાર બોલ્યો, હાલમાં સાર્થ લોકો જાય છે માટે અહીં વિલંબ કરવો ઉચિત નથી. એ પ્રમાણે ગુણરાજનો આગ્રહ જોઈ કનકવતી પોતાનું હૃદય ત્યાં મૂકી માત્ર શરીરવડે ચાલી, બન્ને જણ ત્યાં ગયાં, તેના મામા વિગેરે સંબંધી જનોએ પણ તેમની સંભાવના કરી, કુમારે પોતાના હરણ થયાનું વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું, બાદ રાત્રીએ કનકવતીને સૂતી મૂકી ગુણરાજકુમાર ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો. અને પોતાના ધર્મગુરૂ પાસે જઈ વિધિપૂર્વક દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ત્યારબાદ તે મુનિરાજ સમગ્ર સૂત્રનો અભ્યાસ કરી ત્યાંથી એકાકી વિહાર પ્રતિમાને અંગીકાર કરી અહીં આવ્યા, તેજ હું પોતે અને મહારા વૈરાગ્યનું કારણ મહેં તમને કહી સંભળાવ્યું, માટે તમે બન્ને અત્યંત હુઃખના નિવાસભૂત આ ગૃહવાસને ત્યાગ કરી દીક્ષા ગ્રહણ કરવામાં ઉદ્વૃક્ત થાઓ.

આ પ્રમાણે વૃત્તાંત સાંભળી બાનું બોલ્યો, મુનીંદ્ર ? વૈરાગ્ય-

ભાસ્કરવિપ્ર કથા.

(૨૧૩)

**કનકવતીનો
દુરાચાર.**

નાં કારણ સુલભ છે. પરંતુ આપની માફક જેઓ વિપુલ ભોગોનો ત્યાગ કરે તેવા પુરૂષો તો બહુ દુર્લભ છે. ત્યારબાદ ભાસ્કર બોલ્યો ભગવન્ ! તે દુરાચારિણી ક્યાં ગઈ અને તેની શી ગતિ થઈ ? મુનિ બોલ્યા, જેણીના રૂપથી મોહિત થઈ તમે અહીં આવ્યા છો તેજ તે સ્ત્રી છે. ભાસ્કર બોલ્યો, શા કારણથી ટોળામાંથી ભ્રષ્ટ થયેલી મૃગલીની માફક તે એકલી અરણ્યમાં ભમે છે ? ગુણ્યંદ્રકુમારની સાથે તેની પ્રીતિ કેમ ન બંધાણી ? મુનિ બોલ્યા ગુણ્યંદ્રની સાથે પ્રેમથી જોડાયા બાદ શીલભ્રષ્ટ થવાથી તેણી ત્યાંથી પણ વિયુક્ત થઈ રખડે છે. કારણકે તેનો દુરાચાર જોઈ ગુણ્યંદ્રકુમારે તેને કાઠી મૂકી છે, તેથી તે અહીં ભ્રમણ કરતી મ્હારી દ્વાષ્ટગોચર થઈ હતી, ત્યારે લજ્જાને લીધે નીચું મુખ કરી તે બેઠી હતી, પછી મ્હેં તેને પ્રતિબોધ આપ્યો, તેથી તેણીએ બાર પ્રકારનો ગૃહસ્થધર્મ સ્વીકાર્યો અને તેજ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ મૂલ એવા તે ધર્મનું આરાધન કરે છે, તેમજ પોતે જીન પ્રતિમા રચી શક્તિ પ્રમાણે તેનું પૂજન કરે છે. ત્રણે કાળ વિધિ પ્રમાણે નિરંતર ચૈત્યવંદન કરે છે. સરોવરંતથા ઝરણાદિકમાંથી પ્રાસુક (નિર્દોષ) જલ પીએ છે. પુષ્પ અને પત્રના ભક્ષણવડે શરીરનો નિર્વાહ ચલાવે છે. પ્રાયે અચિત્ત આહાર કરે છે. મન, વચન અને કાયાથી બંને પ્રકારે (કરવું કરાવવું) સર્વ પુરૂષોનો ત્યાગ કર્યો છે. પશ્ચાત યોગ્ય સમયે તે દીક્ષા ગ્રહણ કરશે અને આ ભવમાંજ મોક્ષ પણ પામશે. માટે હે મહાનુભાવો ! યતિ ધર્મમાં તમે ઉદ્યુક્ત થાઓ. અથવા તે પાળવા તમ્હારી શક્તિ ન હોય તો સમ્યક્ત્વ મૂલ ગૃહસ્થધર્મનો સ્વીકાર કરો. તે સાંભળી સમગ્ર વિરતિધર્મ પાળવામાં અશક્ત હોવાથી તે બંને જણે સમ્યક્ત્વધર્મ અંગીકાર કર્યો. અને બીજા પણ કેટલાક નિયમ લઈ

(૨૧૪)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેઓ પોતાના સ્થાનમાં ગયા. પછી હુમેશાં જીનવંદન અને મૂર્તિ-પૂજન વિગેરે યથાવિધિ ધર્મસેવન કરવા લાગ્યા.

એક દિવસે ભાસ્કરે ભાનુને કહ્યું ‘ આંધવ ! જીનધર્મ રૂપી વૃક્ષનું આરાધન કરવાથી શું ફલ પ્રાપ્ત થશે ? તે આપણે જાણતા નથી. વળી જીન-ધર્મનું સેવન કરનાર મુનિઓ શુદ્ધિ રહિત હોય છે. તે સાંભળી વિલક્ષ મુખ કરી ભાનુ બોલ્યો, આ પ્રમાણેનો ત્હારો વિચાર પણ અચુકત છે. કેમકે યથાર્થ વસ્તુ સ્વભાવના જાણનાર મુનિઓને તું શુદ્ધિ રહિત કહે છે તેપણ બહુજ અનુચિત છે. કારણકે વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યવ્રતના પાલક એવા મુનિઓ વિના બીજા કોણ શુદ્ધ છે ? મલિન વસ્ત્ર અને મલિન દેહધારી મુનિઓ સ્નાન તથા તાંબુલનો ત્યાગ કરવાથી અશુદ્ધ ન ગણાય. પરંતુ તેવી પ્રવૃત્તિ તો બ્રહ્મચર્યવ્રતનો ઉપાય છે, કહ્યું છે કે—

વિમૂષા સ્ત્રીષુ સંસર્ગઃ, પ્રણીતં રસમોજનમ્ ।

નરસ્ય ત્રિકવશિનો-વિષં તાલપુટં યથા ॥

અર્થ—“અલંકાર, સ્ત્રીઓનો સંસર્ગ અને વિવિધ પ્રકારે રસ-ભોજન એ ત્રણેને આધીન થએલા પુરૂષને તે તાલપુટ વિષ સમાન દુઃખદાયક થાય છે.” તેવીજ રીતે અન્ય સ્થલે પણ કહ્યું છે કે—

નિઃસ્પૃહો નાડધિકારી સ્યા-ત્રાડકામી મળ્ડનપ્રિયઃ ।

નાડવિદગ્ધઃ પ્રિયં બ્રૂયાત્, સ્ફુટવક્તા ન વચ્ચકઃ ॥

અર્થ—“આંધકારી પુરૂષ નિઃસ્પૃહી હોતો નથી, વળી બ્રહ્મચારીને આભૂષણ પ્રિય લાગતાં નથી, તેમજ અવિદગ્ધ પુરૂષ પ્રિયવાદી હોતો નથી, અને સ્પષ્ટવક્તા અન્યને છેતરતો નથી.”

વળી હે આંધવ ? એ પ્રમાણે દુષ્ટ વિચાર કરવાથી તું મુખ્ય

ભાસ્કરવિપ્ર કથા.

(૨૧૫)

સમ્યક્ત્વથી બ્રહ્મ થઈશ અને તેથી વિરતિ ગુણોની આશા પણ
તહને હુલ્લભ થઈ પડશે. એ પ્રમાણે ઉત્તરોત્તર ગુણ વિમુક્ત
થઈ બહુ અકૃત્ય કરી નરકાદિક ઘોર દુઃખમય સંસારવનમાં તું
બ્રમણ કરીશ. માટે ઉભયથા બુગુપ્સા છોડી દે. પ્રિયબંધો ?
સમ્યક્ત્વરૂપી મેરૂ પર્વતના શિખર ઉપરથી પતિત ન થા, ફરીથી
જીવોને આ સમ્યક્ત્વરત્ન મળવું બહુ હુલ્લભ છે. આ પ્રમાણે
ભાનુએ ભાસ્કરને બહુ સમજાવ્યો; પરંતુ તે કર્મવશથી ધર્મ
નિંદા છોડતો નથી.

એક દિવસે કોઈક ગૃહસ્થે ભાસ્કરને લોજનમાં માટે નિમંત્રણ કર્યું,
તેથી તે લોજન સમયે શ્રેષ્ઠીના ઘરમાં જઈ
ભિક્ષા માટે મુનિનું બેઠો હતો, તેટલામાં ત્યાં ભિક્ષા માટે એક
આગમન. મુનિ આવ્યા. જેમનાં વસ્ત્ર જીર્ણ અને મ-
લિન હતાં તેવા તે મુનિને બેઠું ગૃહસ્વામી
ભક્તિપૂર્વક ઉભો થઈ પોતે લોજન લઈ મુનીંદ્રને આપવા
લાગ્યો. તેની અપૂર્વ ભક્તિ બેઠું તે મુનિના ગયા બાદ
ભાસ્કર બોલ્યો, અહો ? મહા કષ્ટની વાત છે ? આવું પણ
અજ્ઞાન ? તમ્હારા સરખા વિવેકી પુરૂષો પણ આ પ્રમાણે અયુક્ત
આચરણ કરે છે. આવા શુદ્રની ભક્તિ કરવાથી શું ફળ ? વળી
લોક વ્યવહારથી શૂન્ય, શૌચાચાર રહિત, મલિન અને જીર્ણ
વસ્ત્રને ધારણ કરનાર, તેમજ નિરંતર જલ શુદ્ધિ હીન એવા આ
લોકો હોય છે, તે તમે શું નથી જાણતા ? વણિક બોલ્યો, આપણે
આ ચિંતામાં વ્યર્થ શા માટે કાલક્ષેપ કરવો ? કેમકે જે કોઈ
ભિક્ષુક પોતાને ઘેર આવે તેને ભિક્ષા આપવી તે ગૃહસ્થનો
ધર્મ છે. વળી તે ભિક્ષા બે બહુ માનપૂર્વક આપવામાં આવે
તો બહુ ફલદાયક થાય, અન્યથા અલ્પ ફલદાયક અથવા નિષ્ફળ
પણ થાય છે. માટે અહીં આવાં અજ્ઞાન ભરેલાં વચનો બોલ-

(૨૧૬)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વાનું ત્હારે શું પ્રયોજન છે? ભાસ્કર યોદ્યો, ઘેર આવેલા પ્રાદ્ધાણુ ભિક્ષુકને સત્કાર પૂર્વક દાન આપો, કેમકે તમ્હારા સરખા સન્નજન પુરૂષો પ્રાદ્ધાણુ શિવાય અન્યનું સન્માન કરે તે જોઈ મ્હારું હૃદય ચરચર બળી જાય છે. વણિક યોદ્યો, ભદ્ર ? આ પ્રમાણે ત્હારું યોલવું સર્વથા અનુચિત છે. કારણ કે જે પ્રદ્ધાચર્ય પાળે તેજ શુદ્ધ પ્રાદ્ધાણુ કહેવાય. વળી જે સ્ત્રીનો રાગી હોય તે શૂદ્ર અને અશુચિમય ગણાય છે. આ મુનિ મહારાજ તો સ્વ અને પરના હિતકારી, સમ્યક્પ્રકારે વિશુદ્ધ ગુણોના ધારણુ કરનાર, કાંચન કામનીના સર્વથા ત્યાગી, મમત્વ તથા માત્સર્ય રહિત અને કુક્ષિમાત્ર પૂર્ણ થાય તેટલીજ ભિક્ષાના ગ્રાહક હોય છે. એ વાત લોક પ્રસિદ્ધ છે. ભાસ્કર યોદ્યો, મહાશય ? એ તમ્હારું કહેવું હું સમજ્યો, પરંતુ તેઓ વેદવિહિત માર્ગથી શૂન્ય હોય છે, માટે તેમની ભક્તિ કરવાથી શું ફલ ? હવે આની આગળ વિશેષ યોલવાનું વ્યર્થ છે એમ જાણી શ્રેષ્ઠી મૈન રહ્યો અને આ પ્રમાણે મુનિઓની જુગુપ્સા કરવાથી ભાસ્કર મરીને મહાપાપના ઉપાર્જન કરવાવડે પ્રથમ નરક ભૂમિમાં ઉત્પન્ન થયો. તેનો નાનો ભાઈ ભાનુ વિધિ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વપાળી સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યારબાદ અવધિ જ્ઞાનવડે ભાનુએ નારકીનું દુઃખ ભોગવતા ભાસ્કરને જોયો. સ્નેહ અને દયાને લીધે હૃદયમાં શોચ કરતો તે ભાનુદેવ પોતાના પૂર્વભવનું સ્વરૂપ ધારણુ કરી ભાસ્કરની પાસે ગયો અને પરમાધાર્મિક દેવોને દૂર ખસેડીને તે યોદ્યો, ખાંધવ ? તું આવી દુઃખી અવસ્થામાં આવી પડ્યો છે. અરે ? હવે હું શું કરું ? પરંતુ મ્હારું કહેવું એ છે કે હજી પણ તું જીવન ધર્મની જુગુપ્સા છોડી દે. જેથી અહીંથી નીકળ્યા બાદ ફરીથી પણ આવી હર્દશા ત્હારે ન સહન કરવી પડે. તે સાંભળી નારકી યોદ્યો, ક્ષત ઉપર ક્ષાર શા માટે નાખે છે ? શું તું મ્હને

ભાસ્કરવિપ્ર કથા.

(૨૧૭)

એવો ઉપાલંબ આપવા આવ્યો છે કે પ્રથમ તહેં મહાર્જ વચન ન માન્યું તેથી ત્હારી આ દશા આવી પડી !! એમ છતાં ઠીક મહારે હવે બંધુનું કંઈ પ્રયોજન નથી માટે તમે જે માર્ગે આવ્યા તે પ્રમાણે ચાલ્યા જાઓ. હું મહારા ભવિષ્ય પ્રમાણે સુખ દુઃખ લોગવીશ. પરંતુ અશુચિપણાથી દૂષિત એવો જૈન ધર્મ કોઈપણ સમયે મહારી દષ્ટિ ગોચર ન થાય તેવી મહારી ઇચ્છા છે. એમ તેણે તિરસ્કાર કર્યો તો પણ તે દયાલુ ભાનુ ફરીથી કોઈક સમયે એને યોધ કરીશ એમ જાણી પોતાના સ્થાનમાં ગયો. નરકવાસી ભાસ્કર પણ અત્યંત દારૂણ અનેક પ્રકારની વેદનાઓ લોગવી આયુષ પૂર્ણ કરી અગ્નિથી બળેલી વનભૂમિમાં મૃગ થયો. ત્યાં પણ ક્રુધા, તૃષ્ણા, શીત, આતપ આદિ અનેક દુઃખો સહન કરતો વનમાં પરિભ્રમણ કરતો હતો તેવામાં કોઈક લુપ્થકે તીવ્ર બાણુ વડે વિંધી તેને મારી નાખ્યો. ત્યારબાદ અકામ નિર્જરા થવાથી તે ભાસ્કરનો જીવ અધમ દેવયોનિમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં પણ ભાનુ દેવ યોધ કરવા તેની પાસે ગયો. મૂળથી આરંભી તેના પૂર્વભવનું સર્વ વૃત્તાંત ભાસ્કરને તેણે કહી સંભળાવ્યું. એટલે ભાસ્કર બોલ્યો—બાંધવ ? તું દેઠ ભાવથી સમ્યક્ત્વપાળી વિમાનવાસી મહાર્જક દેવ થયો અને હું જૈનધર્મની નિંદા કરવાથી અતિ દુઃસહ દુઃખ પરંપરા પામ્યો. તેમજ ત્હારી શિખામણુ ન માની છતાં પણ હે મહાશય ! મહારા જેવા અધમને આ પ્રમાણે તું પ્રતિબોધ આપે છે, વળી બહુ પાપિષ્ઠ અને અતિક્રોધી એવા મહારી ઉપર તહેં દયાનો ત્યાગ ન કર્યો તેથી હે બંધો ! હવે જૈનધર્મજ મહાર્જ શરણુ છે. એમ તેણે જૈનધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. બાંધવ ! આજે મહારો સર્વ પરિશ્રમ સફલ થયો. એમ કહી ભાનુદેવ તેની રજા લઈ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

(૨૧૮)

મુખાર્થનાથ ચરિત્ર.

હવે ભાસ્કર પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો કે મહારો નાનો ભાઈ મનુષ્ય ભવમાં પણ મહને સદ્ગુણે આપતો ભાસ્કરનો હતો. પરંતુ કદાચ મહને લીધે મુખમય પશ્ચાત્તાપ. જૈનધર્મની આરાધનાથી હું વિમુખ રહ્યો. હા ! મહા ખેદની વાત છે કે મનુષ્ય જન્મ વૃથા હારિ ગયો. હવે કોઈપણ ઉપાયે જો મનુષ્ય ભવ પામું તો પવિત્ર તેમજ પાપકર્મને દૂર કરનાર એવો જૈનધર્મ પાળી કોઈનો પણ તાબેદાર ન થાઉં, અર્થાત્ પૂર્ણ સ્વતંત્ર બનું. મહા દુઃખે પામવા લાયક એવો જૈનધર્મ પામીને પણ જેનો આત્મા જૈન વચનમાં રાગી થયો નહી તે પાપી જીવ પ્રમાદ રૂપી મહોટા વૈરીઓવડે આ સંસારમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે છે. હા હા ! સદ્ધર્મના પ્રભાવયુક્ત મનુષ્યભવ મેળવીને પણ તે પ્રમાદથી મહેં મલિન કર્યો. તેથીજ આ દેવભવમાં મહને કિંકરપણું પ્રાપ્ત થયું. કેમકે રીસાએલો દૈવ આ સિવાય બીજું શું કરે ? એ પ્રમાણે પોતાના આત્માની નિંદા કરવા લાગ્યો, તેમજ દેવ તથા સદ્ગુણોને ભક્તિપૂર્વક વંદન કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી ત્યાંથી ચ્યવીને ચંપાનગરીમાં ઈશ્વરદત્ત શ્રેષ્ઠીને ત્યાં પુત્રપણે તે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં યોગ્ય સમયે ઉદાર એવી સંયમ દીક્ષા ગ્રહણ કરી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને ભાસ્કરનો જીવ મોક્ષે ગયો. તેમજ ભાનુનો જીવ પણ સૌધર્મ દેવલોકમાંથી ચ્યવીને ફરીથી મનુષ્યભવ પામી જૈન દીક્ષા ગ્રહણ કરી કર્મવૈરીને નિર્મૂલ કરી સિદ્ધિપદ પામ્યો.

॥ इति श्री सम्यक्त्वे विचिकित्सानाम्प्रवृत्तीयातिचारे भानुभास्कर-
॥ विप्रकथानकम् ॥

ભીમકુમાર કથા.

(૨૧૬)

ભીમકુમારની કથા.

પાંખડી સંસ્તવાતિયાર.

દાનવીર્ય રાજા નમ્ર થઈ યોદ્ધો, લગવાન ! પાંખડી-
ઓનો પરિચય કરવાથી કેટલું નુકશાન
પાંખડી થાય છે તે સંગ્રંધી આપ દષ્ટાંત સહિત
પરિચય. ઉપદેશ આપો. શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ યોદ્ધા
રાજન્ ! પાંખડીઓની દેશના તેમજ તે-

ઓના કથિત માર્ગે ચાલનાર મનુષ્યોનો સમાગમ ભીમકુમારની
માફક બહુ દુઃખદાયક થાય છે. તદ્વથા—કપિશીર્ષક (કાંગરાઓ)
રૂપી બહુ પત્રોવડે યુક્ત, જૈન મંદિર રૂપી પરાગવડે વિભૂષિત,
ગુણીજનોના વિશેષ ગુણરૂપી સુગંધવડે મનોહર અને પૃથ્વીરૂપી
સરોવરને અલંકારભૂત, કમળ સમાન કમલપુર નામે નગર છે.
તેમાં વૈરીરૂપ હસ્તિઓના સમૂહને વિહારવામાં સિંહસમાન જગ-
દ્વિખ્યાત મહા પરાક્રમી હરિવાહન નામે રાજા હતો. દ્વિતીયાના
ચંદ્ર સમાન નિષ્કલંક છે શરીરરૂપી લતા જેની અને શ્રેષ્ઠ ગુણ
(દોરો—દયાદિ ગુણ) વડે વિભૂષિત માલતી પુષ્પોની માલાની માફક
માલતી નામે તેની સ્ત્રી હતી. પૂર્વ દિશા જેમ સૂર્ય ઝિંબને પ્રગટ
કરે છે તેમ માલતી રાણીએ ઉત્તમ સ્વપ્નથી સૂચિત શ્રેષ્ઠ લક્ષણ
સહિત, મહા પ્રતાપી અને સુંદર કાંતિના ખબના રૂપ સત્પુત્રનો
જન્મ આપ્યો. અનુક્રમે બાર દિવસ થયા એટલે માતા પિતાએ
સર્વ જનોનો સત્કાર કરી મહોત્સવ પૂર્વક પ્રાચીન પુરુષોના
ક્રમ પ્રમાણે ભીમકુમાર એવું તેનું નામ પાડ્યું.

અનુક્રમે ભીમકુમાર દેહ અને કાંતિ સાથે સમસ્ત કળા

(૨૨૦)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ઓના અભ્યાસમાં શુકલ પક્ષના ચંદ્ર
ભીમકુમાર. સમાન વધવા લાગ્યો. કુમારને જોઈને લો-
 કેનાં હૃદય તથા નેત્ર આનંદમય વર્તવા
 લાગ્યાં. વળી બુદ્ધિલ નામે હરિવાહન રાજાનો મંત્રી છે, તેનો
 બુદ્ધિસાગર નામે પુત્ર, સમાનવયનો હોવાથી તે ભીમકુમારનો
 ખાસ મિત્ર હતો. પરસ્પર તે બન્ને જણા અભેદ દૃષ્ટિએ બાળ-
 કીડા કરવામાં સમય વ્યતીત કરતા હતા. એક દિવસે પ્રભાતના
 સમયે પોતાના ભવનમાંથી નીકળી બુદ્ધિસાગર સહિત ભીમકુ-
 માર રાજસભામાં ગયો અને રાજાના ચરણકમલમાં પ્રણામ કર્યો.
 રાજાએ પણ પ્રેમપૂર્વક આલિંગન કરી પોતાના ખોળામાં કુમા-
 રને ક્ષણ માત્ર ખેસાડ્યો, પશ્ચાત્ ત્યાંથી ઉઠી યોગ્ય આસન ઉપર
 બેસી કુમાર પોતાના સુકોમલ હસ્તવડે વિનય પૂર્વક નરેંદ્રના
 ચરણ પોતાના ખોળામાં સ્થાપન કરી સેવા કરવા લાગ્યો. વિશેષ
 ભક્તિમાં નિમગ્ન થઈ પિતાના મુખારવિંદમાંથી નિકળતા ઉપ-
 દેશ રસતું તે પાન કરતો હતો તેટલામાં ઉદ્યાનપાલક ત્યાં આવી
 નરેંદ્રને વિનતિ કરવા લાગ્યો, દેવ ! સમસ્ત ઈંદ્રો વડે સેવાતા
 એવા અરવિંદ મુનીંદ્ર પોતાના શિષ્ય ગણ સહિત કુસુમાકર
 ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે.

તે સાંભળી રાજા અત્યંત વિસ્તાર પામતા હર્ષ રૂપી
 તરંગોથી રોમાંચિત થઈ ગયો. અને સુકુટ
અરવિંદ મુનિ. સિવાય સર્વ આભરણો વનપાલને અર્પણ
 કર્યાં. તેમજ બહુ ઉમંગથી તત્કાળ સામંત,
 મંત્રી વિગેરે પરિવાર સહિત રાજા વંદન કરવા આદ્યો. પાંચ
 પ્રકારના અભિગમપૂર્વક મુનીંદ્રના સ્થાનમાં તેઓ ગયા, ત્યાં અપૂર્વ
 સૂર્યખિંબની માફક તીવ્ર તપશ્ચર્યાના તેજથી દેદીપ્યમાન, દર્શન
 માત્રથી સંતાપને હરણ કરનાર, ભવિક રૂપી કુસુદ વૃંદના વિખો-

બીમકુમાર કથા.

(૨૨૧)

ધક, અનેક પ્રાણીઓને આનંદદાયક, પૂર્ણચંદ્રની માફક નિષ્કલંક, તેમજ કુટિલતા રહિત, જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્રાદિક નિર્મલ ગુણ રત્નોથી પરિપૂર્ણ, વળી અત્યંત ગંભીર અને ક્ષાર તથા જડપણાના દોષથી વિમુક્ત એવો જાણે અપૂર્વ સમુદ્ર હોય ને શું ? એવા સૂરિશ્વરનાં દર્શન કરી રાજાએ ત્રણ પ્રદક્ષિણા પૂર્વક અભિવંદન કર્યું. એટલે સૂરિએ પણ શિવસુખદાયક ધર્મલાભ આપ્યો. રાજા બહુ વિવેકી હોવાથી પોતાના પરિવાર સહિત ઘણા દૂર તેમજ બહુ નજીક નહી તેવી રીતે બેઠો.

ગુરૂ મહારાજે વિશુદ્ધ ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. પ્રચંડ કર્મ રૂપી જલતરંગોથી વ્યાકુલ, આપત્તિ ગુરૂદેશના. રૂપ મ્હોટા આવર્તોથી વ્યાપ્ત, સેંકડો દુઃખ રૂપી કાચખાઓ તથા માત્સર્ય રૂપી મગર મચ્છોના પુચ્છ વિલોહન વડે ભયંકર, અને ઈંદ્રિયો તથા કષાયથી દુષિત થયેલ મનોવૃત્તિ રૂપી પ્રચંડ પવન વડે હુસ્તર એવા આ ભવસાગરમાં જીવને મનુષ્યભવ રૂપી રત્ન મહાકંઠવડે પ્રાપ્ત થાય છે. તેમાં પણ એકસોને સાઠ વિજય છે અને ભરત તથા ઐરાવત દશ છે. એમ બન્ને મળી એકસોને સીત્તર ક્ષેત્રો છે. તે દરેક ક્ષેત્રોના છ છ ખંડો છે, તેમાં પાંચ ખંડ અનાર્ય અને ક્રૂર છઠ્ઠો ખંડજ આર્ય હોય છે. તે આર્યખંડમાં સાડી પચીસ દેશ માત્ર આર્ય છે. તે દેશોમાં પણ રાજ્યાંતર પર્વત દુર્ગ અને વનમાં વાસ કરતા જનો અને મિથ્યાત્વીઓ પ્રાયે સામગ્રીના અભાવથી અધર્મીજ હોય છે. હવે ધાર્મિક પ્રદેશોમાં પણ ચાંડાલાદિક અસ્પૃશ્ય જાતિઓમાં ધર્મપદેશક ગુરૂઓને સમાગમ બહુ ઓછો હોય છે. વળી સ્પૃશ્ય જાતિઓમાં પણ અધર્મિ અને પાખંડિ કુલોમાં જન્મેલા પ્રાણીઓ ધર્મપ્રવર્તક ગુરૂઓને સેવતા નથી. તેમજ સત્કુલમાં ઉત્પન્ન થએલા કેટલાક પ્રાણીઓ ભયંકર

(૨૨૨)

સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આકૃતિવાળા હોય છે. કે જેઓનું દર્શન પણ અયોગ્ય થઈ પડે છે. તો તેઓને ધર્મ શ્રવણ ક્યાંથી થાય ? તેમજ કેટલાક ઉત્તમ આકૃતિવાળા હોય છે; પરંતુ તેઓમાં કેટલાકને અનેક પ્રકારના વ્યાધિઓ પીડે છે. જેથી ધર્મશ્રવણ કરવામાં તેઓની ખુદ્ધિ સ્થિર થતી નથી. વળી નરક સમાન ગર્ભાવાસમાં અસદ્દેહો સહન કરી કેટલાક પ્રાણીઓ પાપજન્ય પરિણતિને લીધે આત્યાવસ્થામાંજ ઉન્માર્ગે ચાલનારા થાય છે. મંદ ભાગ્યને લીધે તેઓ કૃત્યાકૃત્યનો વિવેક પણ જાણતા નથી. જ્ઞાનિ પુરૂષોએ તેઓને ધર્મશ્રવણનો લાભ બહુ દુર્લભ કહ્યો છે. વળી આળસ, મોહ, માન, ક્રોધ, પ્રમાદ, કૃપણતા, ભય, શોક, અજ્ઞાન, વિક્ષેપ, કેતુહલ વિગેરે અનેક કારણોને લીધે અત્યંત દુર્લભ એવો આ મનુષ્યભવ પામીને પણ જીવાત્મા સંસાર તારક અને હિતકારક ધર્મ દેશનારૂપી અમૃતનું પાન કરતો નથી. સદ્ગુરૂએ પાયેલું તત્ત્વાર્થરૂપી અમૃત જેઓ વમન કરી કાઢી નાખે છે તેવા મિથ્યા-ભિનિવેશના આડંબરીઓમાં ધર્મશ્રદ્ધાની પરિણતિ ક્યાંથી હોય ? તેમજ મંદ સત્ત્વવાળા પ્રાણીઓને સંયમ પ્રાપ્તિ બહુ દુર્લભ છે. સંયમ પ્રાપ્ત કર્યા પછી વૈરાગ્ય પણ દુર્લભ છે. જે વૈરાગ્યથી અનંત ભવમાં ઉપાર્જન કરેલાં દુઃખોનો ક્ષય કરનાર મોક્ષ પણ સુલભ થાય છે. માટે હે ભવ્ય પુરૂષો ! તમને ધર્મશ્રવણ કરવાની આ ઉત્તમ સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ છે, તેથી ઉત્તર ગુણોમાં સાવધાન થઈ ઉદમ કરો અને આ ઈન્દ્રિય પટુત્વાદિક સર્વ સાધન સામગ્રી સફલ કરો. હે દેવાનુપ્રિય ! દુસ્તર ભવસાગર તરવાને ઉદ્યુક્ત થાઓ, જે જૈન દીક્ષારૂપી નૌકાનો આશ્રય કરો તો તમે જલદી આ સંસાર સાગર તરી જશો. કદાચિત્ દીક્ષા લેવાની શક્તિ ન હોય તો સમ્યકત્વ મૂલ ગૃહસ્થ ધર્મને સ્વીકાર કરો. જેથી કરીને અનુક્રમે ભવ સમુદ્રનો પાર પામશો. તે સાંભળી

ભીમકુમાર કયા.

(૨૨૩)

ભાલસ્થલમાં અંજલિ જોડી હરિવાહન રાજા યોડ્યો, નાથ! હાલ યતિધર્મ પાળવામાં હું અશક્ત છું, માટે જે મહારી યોગ્યતા હોય તેો મહને જીવિધર્મ આપો. ગુરૂ મહારાજે તેની શુદ્ધવૃત્તિ જોઈ ઉત્તમ વિધિ સહિત અણુવ્રતાદિકના નિયમો આપ્યા. ત્યારબાદ કેટલાક ભવ્યજનોએ સર્વ વિરતિ ધર્મ સ્વીકાર્યો. કેટલાક લોકોએ દેશવિરતિ ધર્મ સ્વીકાર્યો. તેમજ કેટલાક જનોએ સમ્યક્ત્વ માત્ર ધર્મ અંગીકાર કર્યો. પોતાના મિત્ર સહિત ભીમકુમારે પણ અતિચાર રહિત સમ્યક્ત્વવ્રત ગ્રહણ કર્યું, ત્યારબાદ સમસ્ત સભ્યજનો મુનીન્દ્રને નમસ્કાર કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયા. આ પ્રમાણે દૈવ સમ્યક્ત્વ ધારણ કરી ભીમકુમાર પોતાના મિત્ર સહિત દેવાર્ચનાદિક ધર્મ કાર્યમાં સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યો અને હંમેશાં મુનિઓનો સમાગમ કરી સમ્યક્ત્વના અતિચાર સાંભળવા લાગ્યો.

એક દિવસે મિત્ર સાથે ભીમકુમાર પોતાના ભવનમાં બેઠો હતો અને સૂરીશ્વરના ગુણોનું વર્ણન કરતો હતો. તેવામાં ત્યાં દ્વારપાલ આવ્યો, નમસ્કાર કરી વિનતિ કરવા લાગ્યો કે દેવ ? કંઠમાં નરડુંડમાલા ખેંચી કોઈ વૃદ્ધ કાપાલિક દ્વારમાં ઉભો છે અને તે આપનાં દર્શન કરવા બહુ આતુર છે. ' બહુ સાડ જલદી મોકલ ' એમ આજ્ઞા થવાથી દ્વારપાલે તત્કાલ તે કાપાલિકને પ્રવેશ કરાવ્યો. આશીર્વાદ રૂપી ભેટ આપી તે નીચે બેઠો અને બોલ્યો કે હે કુમાર ? ક્ષણમાત્ર મહારે આપની સાથે એકાંતમાં વાત કરવાની છે. કુમારે બ્રહ્મીના સંચારથી પોતાના પરિવારને દૂર કર્યો એટલે કાપાલિકે કુમારને પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે મહારી પાસે ભુવનક્ષોભણી નામે વિદ્યા છે, તેની પૂર્વ સેવા મહેં બાર વર્ષ સુધી કરી છે, પણ હાલમાં વિધિ પૂર્વક તેની ઉ-

(૨૨૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ત્તર સેવા કરવાની બાકી રહી છે. તેથી કાળીચૌદશની રાત્રિએ ક્ષમ-
શાનભૂમિમાં જઈ ઉત્તમ પરાક્રમી એવા તમને ઉત્તર સાધક કરી
આ કાર્યની સિદ્ધિ કરવા મહારી ઇચ્છા છે. વળી તે કૃષ્ણ ચતુર્દશી
આજથી દશમે દિવસે છે, માટે જરૂર ત્હારી સહાયથી તે વિદ્યા
મ્હને સિદ્ધ થશે. કુમાર બોલ્યો—અસાર એવા આ શરીરવડે કોઈનો
પણ જો ઉપકાર કરાય તો એથી અન્ય શું બાકી રહ્યું ? એમ
કહી કુમારે તેનું વચન માન્ય કરી કહ્યું કે હે કાપલિક ? આનં-
દથી તમે તમ્હારા સ્થાનમાં જાઓ, તે સાંભળી કાપલિક બોલ્યો,
હે સત્પુરૂષ ! આપની આજ્ઞા હોય તો ચૌદશ સુધી હું આપની
પાસે રહું. કુમાર બોલ્યો—બહુ સારું. ત્યાંસુધી અહીં રહેશો
તેમાં અમને કોઈ પ્રકારની અડચણ નથી. ત્યારબાદ કાપલિક
નિરંતર કુમારની પાસે રહે છે અને શયનાદિક પણ પાસેજ કરે છે.

તે જોઇ મંત્રી પુત્ર બોલ્યો—કુમાર ? આ પાખંડી અહીં
શા માટે રહ્યો છે ! કુમાર બોલ્યો, કંઈ કાર્ય
મંત્રીસુત માટે તે આવ્યો છે તો ભલે રહે, તેમાં આ-
બુદ્ધિસાગર. પણુને શી હરકત છે ? મંત્રીસુત બોલ્યો—
એનાથી આપણું શું કાર્ય થાય તેમ છે ?

જેની સાથે આલાપ માત્ર પણ અનુચિત છે તેમજ ક્ષણમાત્ર પણ
એનો પરિચય સમ્યક્ત્વને મલિન કરનારો છે. માટે હે કુમાર !
કૃપા કરી એ પાખંડીને કાઢી મૂકો. કારણકે આ જગતમાં રાજ્ય,
વિદ્યા, ધન અને ધાન્ય વિગેરે સર્વ સંપત્તિઓ સુલભ છે. પરંતુ
એક નિરતિચાર સમ્યક્ત્વ દુર્લભ છે. વળી જેમ પર્વતોમાં સુમેરૂ,
દેવોમાં ઈંદ્ર, ગ્રહોમાં ચંદ્ર અને પૂજ્ય દેવોમાં જીનેંદ્ર ભગવાન
તેમ સર્વ ધર્મોમાં સમ્યક્ત્વ વ્રત ઉત્તમ છે. તેમજ જે મનુષ્ય-
જન્મ તેજ જન્મ, જેમાં ઉત્તમ પ્રકારનો ધર્મ હોય તે મનુષ્ય-
જન્મ, અને જેમાં સદાકાળ નિશ્ચલ સમ્યક્ત્વ રહ્યું હોય તેજ

બીમકુમાર કથા.

(૨૨૫)

ધર્મ કહેવાય. વળી તે ધર્મ નિરતિચાર હોય તોજ તે સમ્યક્ત્વ નિશ્ચલ ગણાય. માટે જો તમ્હારે નિશ્ચલ સમ્યક્ત્વ પાળવું હોય તો આ પાખંડી કાપાલિકનું દર્શનમાત્ર પણ છોડી દો ! હુર્મ-નનો સંગ જો કે પ્રથમ મધુર લાગે છે, પરંતુ પરિણામે તે કાલ કૂટવિષથી પણ અધિક દુઃખદાયક થાય છે. તે સાંભળી કુમાર યોલ્યો—દક્ષિણ્યતાને લીધે મ્હેં તેનું વચન સ્વીકારેલું છે માટે મ્હારાથી તેનું કાર્ય કર્યા સિવાય તેનો ત્યાગ નહીં થઈ શકે. વિષધર (સર્પ) ની કૃણમાં પણ રહેલો મણિ શું વિષશક્તિને નથી હરતો ? મંત્રીસુત યોલ્યો, જો આપ પ્રતિજ્ઞા પાળવામાં દૃઢ નિશ્ચયવાળા હો તો પ્રથમ અંગીકાર કરેલું સમ્યક્ત્વ વ્રત નિરતિચાર પાળો. વળી તમોએ જે વિષધર મણિનું દષ્ટાંત આપ્યું તે અહીં લાગુ પડતું નથી; કારણકે તે સર્પનો મણિ અભાવુક દ્રવ્ય છે. એટલે ત્હને અન્ય પદાર્થની ભાવના લાગી શકતી નથી, અને જીવ એ ભાવુક દ્રવ્ય છે, તેથી ત્હને સંગ દોષ લાગે છે, માટે આ દષ્ટાંત યથાર્થ વિચારતાં અહીં અનુપયોગી છે. એમ અનેક યુક્તિઓથી મંત્રી સુતે તેને બહુ સમજાવ્યો; પરંતુ હરભિમાનના અસત્ય આવેશમાં કુમારે તે પાખંડીને છોડ્યો નહીં.

એમ કરતાં અનુક્રમે કાળીચૌદશ આવી. મધ્યરાત્રી થઈ એટલે કાપાલિકના કહ્યા પ્રમાણે કુમાર તૈયારી કરવા સાધનાનુષ્ઠાન. લાગ્યો. બહુ ક્રોમલ અને સૂક્ષ્મ એવું વસ્ત્ર દૃઢ ગાંઠ વાગીને ખેરો લીધું, માત્યઅંધિ વડે કેશપાશ બાંધ્યો અને હાથમાં ચગકતો ખર્જૂ લઈ ગુપ્ત રીતે પોતાના સ્થાનમાંથી બહાર નીકળી હાડપંજરોથી મહાભયંકર સ્મશાનભૂમિમાં કાપાલિકની સાથે તે ગયો. ત્યાં ગયાબાદ કાપાલિક અડપથી એક મંડલ ખેંચી તેની અંદર પોતાના ઇષ્ટદેવનું પૂજન

(૨૨૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કરી કુમારની શિખા બાંધવા માટે ઉભો થયો. તેટલામાં કુમાર બોલ્યો—હે મહાભાગ ! પોતાનું પરાક્રમ એજ હું શિખાબંધ માનું છું, તેથી તમે તમ્હાડું કાર્ય નિર્ભયચિત્તે કરો. એ પ્રમાણે કાપાલિકને કહી ખેંચેલી તરવારરૂપી ચંચળ જીહ્વાવડે ભયંકર અને સાહસકાર્યમાં રસિક એવો સિંહ સમાન તે કુમાર કાપાલિકની પાસે સાવધાન થઈ ઉભો રહ્યો છે, કાપાલિકે કુમારનો કેશપાશ છુટો બેઈ પરાક્રમથી હાલ એનું મસ્તક ઉઠાવી લઉં છું, એમ વિચાર કરી તેણે હસ્તમાં મ્હોટી તરવાર લીધી. અને આકાશ સમાન પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરી ક્રૂપ સમાન કાન કુલાવી બહુ વિકટ ગર્જના કરવા લાગ્યો. ક્રૂર્માવતારે (કાચબાએ) પૃથ્વીના બહુ ભારને લીધે વિશ્રાંતિ માટે પોતાનો પૃષ્ઠ ભાગ ફેરવ્યો હોય ને શું ? કિંવા વજ્રના પાતથી ગિરીંદ્ર ભેદાયો હોયને શું ? એવો તે દેખાવા લાગ્યો. શું આ ગંભીર શબ્દ દેવહસ્તિઓનો હશે ! અથવા શું અચિંત્ય મેઘગર્જના થઈ ? અથવા શું દ્વિગ્ગજેએ ધરણેંદ્રની ક્ષણાઓ પીલી નાખી ? કિંવા પર્વતોપર તટ્તટ્ શબ્દ કરતી શું વીજળી પડી હશે ? એ પ્રમાણે કાપાલિકનો ગર્જરવ સાંભળી વિસ્મય પામેલા દેવતાઓ વિચાર કરવા લાગ્યા. તેમજ રંભા ત્રિગેરે અપ્સરાઓ ભયભીત થઈને હે સુરેંદ્ર ! રક્ષણ કરો ! રક્ષણ કરો !! એમ પ્રાર્થના કરવા લાગી. હવે કાપાલિકના હસ્તમાં રૂધિરથી ખરડાએલી તરવાર બહુ લાંબી યમજીહ્વા સમાન ભયંકર ચળકી રહી છે, તેની અંદર તે કાપાલિકનું પ્રતિબિંબ દેખાય છે, તે જાણે કુમારના વધ માટે પ્રગટ કરેલું તેનું બીજું સ્વરૂપ હોયને શું ? તેમ દીપે છે. આ પ્રમાણે તેનું ચેષ્ટિત કુમારના જાણુવામાં આવ્યું, એટલે હસ્તિયોના ટોળા પ્રત્યે કાપાલિકના થયેલા સિંહસમાન અને દૃઢ ધૈર્યવાન કુમાર પશુ યમજીહ્વા સમાન પોતાનો ખર્જ તૈયાર કરી ઉભો રહ્યો છે.

બીમકુમાર કયા.

(૨૨૭)

તેટલામાં કાપાલિક બોલ્યો— રે ! ! બાળ ! હવે તું મહારા
સહવાસમાં આવી પડ્યો છે, એટલે તું
કાપાલિકનું કપટ. કયાં જઇશ ? હું બાણ છું કે તારી પ્રકૃતિ
બહુ ચંચલ છે, તેથી ક્ષણભાત્રમાં તારૂં
મસ્તક છેદીને મહારા હાથમાં લઇશ. વળી જો મહારા વચનથી
તું પોતેજ તારૂં મસ્તક છેદી મહને અર્પણ કરે તો તું જન્માં-
તરમાં સુખી થઇશ. કુમાર બોલ્યો—રે ! પાખંડિ ! ચાંડાલ !
નિર્દય ! ભાગ્યહીન ! મૂર્ખ ! જે વિશ્વાસી જનોના મસ્તકોની
આ તહે માળા પહેરેલી છે, તેઓની વૈરશુદ્ધિ પણ આજે હું
તારૂં મસ્તક છેદીને કરવાનો છું. તે સાંભળી બહુ કોપાયમાન
થઇ કાપાલિકે કુમાર ઉપર ખર્જવડે પ્રથમ પ્રહાર કર્યો, કુમાર-
પણ નિપુણતાથી પોતાના ખર્જવડે તેના અચાવ કરી એકદમ
તેના બહા ઉપર ચઢી ગયો. અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે હાલજ
ખર્જવડે આ પાપીના બે વિભાગ કરું; પરંતુ કપટથી પણ એણે
મહારી સેવા સ્વીકારી છે, તેમજ બહુ શક્તિમાન પણ છે માટે
કોઈપણ ઉપાયે જો આ ધર્મમાર્ગમાં આવી જાય તો જૈનશાસનનો
ઉદ્યોત કરશે, એમ બાણી કુમાર તેના મસ્તકપર મુઠિના પ્રહાર
કરવા લાગ્યો, એટલે કાપાલિક પણ બહુ ઝડપથી તેને ખર્જ
મારવા લાગ્યો અને જેટલામાં હસ્તવડે કુમારને પકડવા જાય છે,
તેટલામાં કુમાર તેના વિશાલ કાનમાં પ્રવેશ કરી હાથમાં ખર્જ
લઇ પર્વતની ગુફામાં સિંહની માફક વિરાજમાન થયો. ડુક્કર
પોતાની દાદાઓથી જેમ પૃથ્વી ખોદે છે તેમ કુમાર તીક્ષ્ણ ન-
ખના પ્રહાર વડે ઘર ઘર તેના કાન ખોતરવા લાગ્યો. ગંડસ્થળ
ઉપર ખેઠેલા સિંહના ત્રાસથી હાથી જેમ અશ્રાગ્ય ચીસ પાડે
તેમ કાનની વેદનાને લીધે તે બહુ રૂદન કરવા લાગ્યો. ત્યારબાદ
કોઇ યુક્તિથી તેણે મહા કષ્ટવડે કુમારને કાનમાંથી બહાર ખેંચી

(૨૨૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કાઠી તેના બે ચરણ પકડી આકાશમાં ઉછાળ્યો. નીચે પડતો તે કુમાર દૈવયોગે એક યક્ષિણીના જોવામાં આવ્યો એટલે તરતજ તેણીએ પોતાના કરસંપુટમાં તેને ઝીલી લઈ પોતાના મંદિરમાં લઈ ગઈ. જે મંદિર ઉચ્ચાઈમાં હિમાલયના શિખરને ઉલ્લંઘન કરે છે. વિસ્તારમાં નાગેન્દ્રના ભવનનો પરાજય કરે છે. વળી જેની અંદર રાત્રીએ પદ્મરાગ મણિઓની કાંતિથી અરૂણોદયની શંકા કરતી દેવીઓ પ્રભાતનાં કાર્ય કરે છે. તેમજ સ્ફટિક રત્નોમાં પડેલાં પોતાનાં પ્રતિબિંબ જોઈ કેટલીક દેવીઓ સપ્તભી (શોક્ય) ની શંકાવડે પોતાના સ્વામીને ઇર્ષ્યાદષ્ટિથી જુએ છે. એવા તે અલૌકિક ભવનમાં મણિ રત્નોથી જડેલા ઉત્તમ સિંહાસન ઉપર કુમાર પોતાને બેઠેલો જોઈ પોતાના મનમાં વિસ્મિત થયો છતો વિચાર કરવા લાગ્યો, અહો ! આ શું ? સ્વપ્ન કિંવા કોઈ દેવમાયા છે ? એમ વિતર્ક કરવા લાગ્યો.

તેટલામાં યક્ષિણી દેવી હાથ જોડી કુમારની આગળ આવી અને બોલી કે “ મહાશય ? આ વિંધ્યા-
યક્ષિણી. ચલ નામે મહોટો પર્વત છે. તેમાં વિંધ્યા નામની આ અટવી પણ સર્વ જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેમજ આ વિંધ્યગિરિની પાસમાં વૈકલ્પિક લલિતથી રચેલાં આ મહાર્ મંદિર છે, તેમાં હું કીડા કરવા હુમ્મેશાં રહું છું. કમલાક્ષા નામે હું યક્ષિણી છું. મહારા પરિવાર સાથે નિરંતર સ્વેચ્છા પ્રમાણે અહીં વાસ કરવામાં મહને બહુ આનંદ રહે છે. વળી આજે હું અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર યાત્રા માટે ગઈ હતી, ત્યાંથી વળતાં મહેં તમને કાપાલિકે આકાશમાં ઉછાળેલા જોયા, એટલે બહુ પ્રયત્નથી મહેં તમને નીચે પડતી વખતે મહારા હસ્તકમલમાં લઈ લીધા, અને અહીં બેસાડયા છે. અધુના કામદેવના પ્રચંડ બાણોની વેદનાથી હું બહુ પીડા અનુભવતી તમહારે શરણ આવી છું. માટે

બીમકુમાર કથા.

(૨૨૯)

હે સત્પુરૂષ ! મ્હને આનંદ આપો. આ સમસ્ત પરિવાર પણ આપની સેવામાં હાજર રહેશે. મ્હારો ઉપર પ્રસન્ન થાઓ અને મ્હારી સાથે અહિં વિષયસુખ લોગવો. ” એ પ્રમાણે ચક્ષિણીનું વાક્ય સાંભળી કંઈક હસતો મુખે કુમાર બોલ્યો, અહો ? કામદેવનાં બાણ ઘણાં દુઃસહ છે. જેનાથી અમારા સરખા અબુધ લોકો તો દૂર રહ્યા, પરંતુ તમ્હારા સરખા વિબુધજનો પણ આ પ્રમાણે વિષય વાસનામાં રાચી રહ્યા છે, કામને વશ થએલા જીવાત્માઓ હિત કિંવા અહિતને પણ બાણતા નથી. તેમજ ધર્મશ્રવણ તો કરતા જ નથી. કાર્ય અને અકાર્યનું જ્ઞાન પણ હોતું નથી. અપયશને બીલકુલ ગણતા નથી, યુક્ત અને અયુક્ત બાણવામાં સર્વથા કામી પુરૂષો અશક્ત હોય છે. વળી વિષય મોહમાં આસક્ત થએલા જીવાત્માઓ માદક (મદીરા પાન કરનાર) માણસની માદક નિર્ભર્યાદિત પગલું ભરે છે. કમલપત્ર પર રહેલા જલગિંદુ સમાન ચંચળ અને પારણામે અતિવિર એવા વિષય સુખમાં લુબ્ધ થએલો પ્રાણી પર્યંતમાં હિમાલયના શિખર સમાન ઉત્તુંગ દુઃખ પરંપરાઓ પોતાને અવશ્ય લોગવવી પડશે તે બાણતો નથી. અત્યંત દુઃસ્થિત (ખર્જી ધારા ઉપર રહેલા) એવા મધુ રસના ચાટવા સમાન વિષયસુખ લોગવતો જીવ ભાવી દુઃખ બાણતો નથી કે આયુષરૂપી સ્તાંભ તુટી પડવાથી અધોગતિમાં જવું પડશે અને જેની અંદર દુઃસહ દુઃખ સાગર ઉતરવો પડશે. જેમાં ક્ષણમાત્ર પણ વિશ્રાંતિ ફલ્લ છે. વળી દુઃખની શાંતિ માટે વિષય સુખના આભાસરૂપી દુઃખમાં કયો બુદ્ધિમાન પુરૂષ પ્રીતિ કરે ? જેથી અનેક દુઃખ લોગવવાં પડે. જેમ તરૂણ સૂર્યના તાપથી તપી ગએલો માણસ વૃક્ષની છાયામાં ઉભો રહી તાપ નિવૃત્ત થવાથી સુખ માને છે. વળી ઘણા ઠંડા પવનથી સર્વાંગે પીડાતો પુરૂષ બળતા અગ્નિના

(૨૩૦)

શ્રી મુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તાપથી ઉભયતા અનુભવતો છતો સુખ જાણે છે. તેમજ બહુ જઠરાગ્નિના બળથી ક્ષુધાર્ત મનુષ્યો ભોજન કરી ક્ષણમાત્ર ક્ષુધા શાંત થવાથી સુખ માને છે, પરંતુ પરિણામે તે ખાધેલું અન્ન વિષાડૃપ થઈ બહુ પીડા કરે છે અને તેનો ત્યાગ કરવાથી પુનઃ ક્ષુધા વેદના અત્યંત દુઃખદાયક થાય છે. તે પ્રમાણે વિષય સુખ પણ દુઃખરૂપ છે; કારણકે દુઃખની શાંતિમાં સુખાભાસ થાય છે. જેમ ધતૂરાના રસનું પાન કરનારને સર્વ વસ્તુ સુવર્ણમય દેખાય છે. તેમ મોહથી અંધ બનેલા પ્રાણીઓને વિષયરસ પણ સુખ રૂપ લાગે છે. જેમ નખવડે ખણવાથી ખસનો વ્યાધિ શાંત થતો નથી પરંતુ ઉલટો વૃદ્ધિ પામે છે, તેમ વિષય સેવનથી વિષય તૃષ્ણા વૃદ્ધિ પામે છે; પરંતુ ક્ષીણ થતી નથી. અન્ય સ્થળે પણ કહ્યું છે કે—

ન જાતુ કામઃ કામાના—મુપમોગેન શામ્યતિ ।

હવિષા કૃષ્ણવર્ત્મેવ, મૂય એવાડમિવર્હતે ॥

અર્થ—“વિષયોનો ઉપભોગ કરવાવડે કોઈ દિવસ વિષય તૃષ્ણા શાંત થતી નથી, પણ ધી હોમવાથી અગ્નિની માફક તે ઉલટો વૃદ્ધિ પામે છે.” માટે હે દેવિ ? હાલમાં તું દુઃસહ દુઃખના હેતુ બૂત વિષય ભોગની ઇચ્છાનો ત્યાગ કર. અને જીનેંદ્રલગવાનની વિશેષ પ્રકારે ભકિત કર, તેમજ તેમણે પ્રરૂપેલા ધર્મની આરાધના કરવામાં તત્પર થા અને તેથી ત્હારું સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થશે. યક્ષિણી બોલી, હે કુમાર ? હાલ મ્હારી પ્રીતિ માત્ર તમ્હારા ઉપરજ છે. કારણકે આ પ્રમાણે આપના ઉપદેશથી મ્હારી મનોવૃત્તિ વિષય રહિત થઈ ગઈ છે આપે જેવી રીતે એકાંત દુઃખ દાયક વિષયસુખનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું, તે પ્રમાણે વર્ણન કરવા બૃહસ્પતિ સમાન એવો બીજો કોઈ પણ સમર્થ થાય નહી. આપના પ્રસાદવડે આજથી મહેં વિષયભોગનો સર્વથા

ભીમકુમાર કથા.

(૨૩૧)

ત્યાગ કર્યો, તેથી મ્હને પણ જન્માંતરમાં સર્વ સુખમય મોક્ષ ધામ ફૂલો નહીં થાય. તેમજ આપને વિષે મ્હારી ઉત્તમ ભક્તિ છે. વળી હે સ્વામિન્ જે જીનેશ્વર ભગવાન્ તમ્હારા પૂજ્ય છે તેજ ભગવાન્ મ્હારા પણ જીવન પર્યંત શરણુ થાઓ. એ પ્રમાણે અત્યંત વૈરાગ્ય ભાવથી પ્રગટ થએલી ભક્તિમાં લીન થઈ તે કંઈક બોલવા વિચાર કરતી હતી તેટલામાં અતિ મનોહર પ્રબંધ રૂપી સમૃદ્ધિથી વ્યાસ સિદ્ધાંત વચ્ચનોનો મધુર નાદ કુમારના સાંભળવામાં આવ્યો. તેથી કુમારે દેવીને પૂછ્યું કે શું અહીં કોઈ અભ્યાસ કરે છે ! યક્ષિણી બોલી, સ્વામિન્ ! આ વિંધ્યાચલની મ્હોટી ગુહામાં મહા મુનિઓ ચાતુર્માસ કરવા રહેલા છે, તેથી પોત પોતાનો વિશેષ સ્વાધ્યાય કરતા તે તપસ્વીઓનો આ મધુર નાદ સાંભળાય છે. તે સાંભળી કુમાર બોલ્યો આ આકસ્મિક વાદળ વિનાની વૃષ્ટિ સમાન, તેમજ મરૂદેશમાં કમળથી સુશોભિત સરોવર સમાન ગણાય. કારણકે અહીં પણ મ્હને પુષ્પ યોગે ઉત્તમ સાધુઓનો સમાગમ થયો. તેથી હવે તો બાકીની રાત્રી તેઓના ચરણુ કમળમાંજ હું વ્યતીત કરીશ. આ પ્રમાણે કુમારનો અભિપ્રાય જાણી અહીં ચાલો એમ બોલતી યક્ષિણી માર્ગ બતાવવા માટે આગળ ચાલી. કુમાર પણ તેની પાછળ ચાલવા લાગ્યો અને અનુક્રમે મુનિઓના આશ્રમમાં ગયો. વળી તે યક્ષિણીએ કુમારને કહ્યું કે હું પ્રભાતમાં પરિવાર સહિત મુનિઓનાં દર્શન કરીશ. એ પ્રમાણે રજા લઈ તે પોતાના સ્થાનમાં ગઈ, અને ત્યાં આગળ રહી સ્વસ્થ ચિત્તે કુમારના કઠ્ઠાપ્રમાણે ધર્મધ્યાન કરવા લાગી.

ગુહાની બહાર ઉભા રહેલા કુમારે પરિવાર સહિત મુનીંદ્રને

જોયા. કેટલાક મુનિઓ નાના પ્રકારનાં આ-
મુનિદર્શન. સનો વાળી બેઠેલા હતા. કેટલાક સ્વાધ્યાય
ધ્યાનમાં સ્થિરવૃત્તિ કરી બેઠા હતા. વળી

(૨૩૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેઓમાં કેટલાક ઉંચા હાથ કરી બેઠેલા હતા, તેઓ અહીં ધર્મ માટે કષ્ટ સહન કરતા મનુષ્યો ઉદ્ધવોક મેળવે છે એમ જાણે બતાવતા હોયને ? વળી તેઓની ઉપેક્ષા કરી અન્ય તરફ દૃષ્ટિ કરી તો કેટલાક મુનિઓ એક પગ ઉંચો રાખી ઉભા રહ્યા છે. તેથી જાણે સ્વર્ગ ગમનની ધ્રુવછાવાળા એવા તેઓ આકાશમાં ઉડવાનો અભ્યાસ કરતા હોયને શું ? એ પ્રમાણે ડુબકર તપશ્ચર્યા કરવામાં બહુ ઉત્સુક બનેલા મુનિઓને જોઈ પાંચ પ્રકારના અભિગમ વડે ભીમકુમાર વિનયપૂર્વક ગુરૂ પાસે ગયો. અને વિતર્ક કરવા લાગ્યો કે કરૂણ દૃષ્ટિ વડે લોકોના નેત્રોને આનંદ આપવા માટે સહુના ભયથી અરણ્ય વાસ કરવા આવેલો આ ચંદ્ર તો નહીં હોય ? એમ જાણી કુમારનાં સર્વ ગાત્ર શોમાંચિત થઈ ગયાં. ત્યારબાદ મુનીંદ્રને વંદન કર્યું, શેષ મુનિઓને પણ ભકિત સહિત વંદના કરી એટલે ગુરૂ મહારાજે ધર્મલાભ આપ્યો. પછી કુમાર ભકિત ભારથી નમ્ર થઈ પૃથ્વી પર બેઠો ત્યારબાદ મુનિપતિએ ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. ક્ષણમાત્ર ધર્મામૃતનું પાન કરી વિસ્મિત થઈ કુમાર યોગ્ય અવસર જાણી આદર સહિત પ્રણામ કરી બોલ્યો, મુનીંદ્ર ! આ અટવી બહુ ભયંકર છે તેમ છતાં આપ સહાય વિના નિર્ભયપણે અહીં કેવી રીતે રહો છો ? વળી હુમ્મેશાં લોજન પાણીની વ્યવસ્થા વિના શરીરનો નિર્વાહ કેવી રીતે કરો છો ? મહને આ એક મહોટું આશ્ચર્ય લાગે છે. એમ કહી કુમાર મૌન રહ્યો એટલે મુનિપતિ કંઈક બોલવાનો વિચાર કરતા હતા, તેટલામાં કુમારે આકાશમાંથી નીચે ઉતરતી એક ભુજ જોઈ.

તે ભુજ બહુ લાંબી અને શ્યામવર્ણી હોવાથી જાણે આકાશ લક્ષ્મીનો લબડતો કેશ પાશ હોય ને શું ?
વિચિત્ર ભુજ. વળી અતિ ચંચળ, સ્થૂલ, અને લાંબી, ભૂમિ ઉપર અડકેલી એવી ચમરાબની

શીમકુમાર કથા.

(૨૩૩)

હૃતિરૂપ કાલનાગિણી હોય ને શું ? રક્તચંદનથી લિપેલી, અતિ કઠિન ચંચળ તેમજ ભયંકર આકૃતિવાળી અને લાંબાયમાન એવી યમરાજાએ પ્રગટ કરેલી જીહ્વા હોય ને શું ? તેમ તે ભાસવા લાગી, ક્ષણમાત્રમાં વિસ્મયકારક એવી તે ભુજા તેઓની પાસે આવી પહોંચી, નિર્ભયપણે મુનિઓ તથા કુમાર વિગેરે તે જોવા લાગ્યા. એટલામાં એકદમ કુમારની પાસે તે ભુજા આવી અને તેના હાથમાંથી ખર્જી ખુંચી લઈ તરતજ તે ભુજા પશ્ચાત્ મુખે આકાશમાર્ગે પાછી વળી તે જોઈ કુમારે વિચાર કર્યો કે આ હાથ આવેા વિચિત્ર કેનો હશે ? તેમજ મ્હારો ખર્જી લઈ જઈને તે શું કરશે ? તે મ્હારે જોવું જોઈએ, માટે જેનો આ હસ્ત છે તેને હું પોતેજોઉં તો ખરો ? એમ બાણી બહુ કૌતુકી એવો તે કુમાર મુનિને નમસ્કાર કરી સિંહની માફક આકાશમાં ફાલ ભરી તે ભુજા ઉપર ચઢી બેઠો. તે જોઈ સમસ્ત મુનિઓને આશ્ચર્ય થયું. અતિશ્યામ ભુજા પર આરૂઢ થએલો અને અનુક્રમે નભસ્તલમાં ગમન કરતો એવો તે કુમાર કાલિય નાગના પૃષ્ઠ પર સુતેલા કૃષ્ણની લીલાને વહન કરવા લાગ્યો. તેમજ સ્થિર અને સ્થૂલ ભુજારૂપી પાટીયાનું અવલંબન કરી વિશાલ નભસ્તલરૂપી સમુદ્રને તરતો કુમાર ભાગી ગએલા બહાણુવાળા વણિકની તુલનાને ધારણુ કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે બહુ વૃક્ષ ઘટાએા, અનેક પર્વતો અને નદીઓનું અવલોકન કરતો શીમકુમાર નિર્ભય ચિત્તે ચાલતો હતો, તેવામાં ત્યાં એક કાલિકાદેવીનું મંદિર તેના જોવામાં આવ્યું.

તે ભવન રૂઢિરથી વ્યાપ્ત, ચરખીના સંસર્ગથી બહુ ભયંકર અને દરેક ઠેકાણે પડેલા માંસના ટુકડા-
ભયંકરદેવી. એથી બાણે રક્તપુષ્પોવડે પૂજીત હોય ને શું ? તેમ દેખાતું હતું. કુમારે તરતજ તેની અંદર પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં જોણીએ પોતાના કંઠમાં મનુષ્યોના મસ્તકો-

(૨૩૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ની માળા ખેરેલી હતી, નેત્ર અને મુખની આકૃતિ વિકરાલ ભાસતી હતી, તેમજ મહિષ (પાડો) જેનું વાહન હતું, જેના શરીરનો દેખાવ બહુ ભયંકર હતો, જેના વક્ષસ્થળમાં મનુષ્યના આંતરડા-ઓનો હાર વિચિત્ર દેખાવ આપતો હતો, વીસ હસ્ત અને દરેક હાથમાં જેણે વિચિત્ર આયુધ ધારણ કરેલાં હતાં એવી મહા ભયંકર રૂપવાળી કાલિકાની મૂર્તિ જોઈ; તેમજ તેની આગળ ઉભેલો મહાકૂર અને પ્રથમનો કપટ કરનાર એવો તે દુષ્ટ કાપાલિક કુમારની દૃષ્ટિગોચર થયો. વળી તે કાપાલિકના વામ હસ્તમાં એક સુંદર કાંતિમય પુરૂષ કેશવડે પકડેલો હતો. જે ભુલ ઉપર બેસી કુમાર આવ્યો હતો તે આ કાપાલિકનો જમણો હાથ હતો, કેશથી પકડેલા પુરૂષને જોઈ કુમારે વિચાર કર્યો કે આ પાપિષ્ઠ હવે હાથમાં પકડેલા પુરૂષને શું કરે છે ? એનું આ ચેષ્ટિત શુભ રહી મ્હારે જોવું તો જોઈએ. પછી જેમ ઉચિત લાગશે તેમ હું કરીશ. એમ વિચાર કરી કુમાર તેની ભુલ ઉપરથી ઝટ નીચે ઉતર્યો અને તેને ખબર ન પડે તેવી રીતે તે દુષ્ટની પાછળ સંતાઈને ઉભો રહ્યો. પોતાની દક્ષિણ ભુલ આવી કે તરતજ કાપાલિકે ભીમકુમારનો અર્જુ લઈ વામ હસ્તમાં પકડેલા પુરૂષને કહ્યું કે રે અધમ ? હવે તું ત્હારા ઇષ્ટદેવનું સ્મરણ કરી લે. કારણકે આ અર્જુવડે ત્હારું શિરઃકમલ છેદીને આ કાલિકાદેવીનું હું પૂજન કરીશ. પુરૂષ બોલ્યો, સર્વ જગતના જીવોના નિષ્કારણ અંધુરૂપ શ્રીમાન જીનેંદ્ર ભગવાન મ્હારે સર્વદા સ્મરણીય છે, તે સિવાય અન્ય કોઈપણ નથી. પરંતુ જીનેંદ્ર ભગવાનના ઉપાસક અને પરંપરાથી પ્રાપ્ત થએલા મ્હારા સ્વામી કે જે ભક્તજન ઉપર બહુ દયાળુ છે, તેમજ જેમની સાથે બાલકીડામાં આજસુધીનો સમય મ્હેં વ્યતીત કર્યો છે, વળી જેમણે મ્હને બહુ માન્ય તરીકે માનેલો છે, અને પ્રથમથીજ મ્હેં તેમને ના પાડી હતી તોપણ

ભીમકુમાર કથા.

(૨૩૫)

તેમણે પાપિષ્ઠ એવા તે કાપાલિકનો જે વિશ્વાસ રાખ્યો, તેથી તેમને પણ તે કોઈ અન્ય સ્થલે લઈ ગયો છે, જેથી મ્હાડું હૃદય જેમનું સ્મરણ કરે છે એવો તે ભીમકુમાર આ સમયે મ્હાડું શરણુ થાઓ. તે સાંભળી કાપાલિક યોદ્ધો, રે રે ! અધમ ! જેનું તું શરણુ લે છે તે ત્હારો સ્વામી પ્રથમ પણ મ્હારા ભયથી નાશી ગયો હતો, અન્યથા હું તેના મસ્તકવડેજ કાલિકાદેવીનું પૂજન કરવાનો હતો, પરંતુ તે નહીં મળવાથી દેવીની પૂજા ત્હારા મસ્તકવડે કરવી પડશે. માટે હે મૂઠ ! તે કુમાર ત્હાડું શરણુ કેવી રીતે થશે ? રે રે ? ભાગ્યહીન ? ત્હારો સ્વામી વિંધ્યાચલની ગુફામાં જૈન મુનિઓની પાસે રહ્યો છે. એમ મ્હને કાલિકાદેવીએ કહ્યું છે, અને આ ખર્જ પણ ત્હારા સ્વામીના લક્ષણો સહિત તેની પાસેથીજ હું લાગ્યો છું. તેમજ આ ખર્જથીજ ત્હાડું મસ્તક છેલ્લાનો છું. માટે ત્હારો સ્વામી અહીં આવી કેવી રીતે ત્હાડું રક્ષણુ કરશે ! જો ત્હે આ દેવીનું સ્મરણુ કર્યું હોત તો હુંજ ત્હાડું રક્ષણુ કરત. આ પ્રમાણે બન્નેનું વૃત્તાંત સાંભળી કુમારને બહુ ક્રોધ ભરાયો અને વિચાર કરવા લાગ્યો. હા ? કષ્ટની વાત છે કે બુદ્ધિસાગર મંત્રીને આ પાપી કાપાલિક કેમ દુઃખ દે છે, ? એમ બાણી સન્મુખ આવી કુમારે સિંહનાદ કર્યો, રે રે ? અધમ ? દુષ્ટ ? નિર્લજ્જ ? ત્હનેજ હવે યમરાજનો અતિથિ કરી સજ્જનોને શાંત કરીશ. આ સાંભળી કાપાલિક મંત્રીને છોડી દઈ કુમાર તરફ વળ્યો, એટલે કુમારે કમાડના પ્રહારવડે તેના હાથમાંથી ખર્જ નીચે પાડ્યો, પછી તેના કેશ પકડી પૃથ્વીપર છતો નાખી છાતી ઉપર પગ મૂકી ખર્જ લઈ તેનું મસ્તક છેલ્લા બાજ છે તેટલામાં કાલિકાદેવી તે બન્નેના વચ્ચે પડી યોદ્ધી કે આ મ્હારો ઉપકારી સેવક છે, માટે એને મારશો નહીં, કેમકે આ કાપાલિક લોકોને છેતરી મનુષ્યોનાં મસ્તક લાવી મ્હારી ઈષ્ટ પૂજા

(૨૩૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કરે છે. આ એક મસ્તકવડે એકસો આઠ મસ્તકરૂપ કમલોની પૂજા સંપૂર્ણ થાય છે, તેથી હું તેને પ્રત્યક્ષ થઈ સિદ્ધ થવાની હતી તેટલામાં હેકુમારેંદ્ર ? ત્હારું આગમન થયું. હવે હું ત્હારા પરાક્રમથી તુષ્ટ થઈ છું, માટે ત્હારો ઇચ્છા પ્રમાણે વરદાન માગ. કુમાર જોલ્યો, જે મ્હારી ઉપર તુષ્ટ થઈ હોય તો મન, વચન અને કાયાથી તું જીવ વધનો ત્યાગ કર, અને તેથી તપ અને શીલવ્રતના સેવવાવડે લોકોમાં ત્હારી ધર્મજ્યાતિ બહુ વિસ્તાર પામશે અને એમ કરવાથી તું ઉત્તમ ધર્મિષ્ઠ ગણાઈશ. વળી હે દેવિ ? ત્રસ જીવોનો ઘાત કરવાનું દુર્વ્યસન છોડી દે. કારણ કે જેમ મૂળ છેદવાથી વૃક્ષ નાશ પામે છે તેમ દયા વિના જીવાત્માઓને ધર્મ સિદ્ધ થતો નથી. માટે નિર્રથક પોતાની આગળ કોઈપણ પ્રાણીનો વધ કરાવવો નહીં, તેમજ સબ્જનોએ નિંદવા લાયક મદિરાથી પણ ત્હારે સંતોષ માનવો નહીં, વળી જેઓ કાર્યને લીધે પણ પ્રાણી વધ કરે, કરાવે અથવા અનુમતિ આપે તેઓને મહા પાપી જાણવા, પણ જેઓ કાર્ય વિના પ્રાણી વધ કરે, કરાવે અથવા અનુમોદે તેઓ તો તેઓના પણ શિરોમણી ગણાય. તેમજ કવલ આહારથી રહિત એવી ત્હારે જીવ વધનું શું પ્રયોજન છે. ? વળી હે દેવિ ? પૂર્વ ભવમાં પણ ત્હોં જીવદયામય જૈનધર્મ નથી કર્યો તેથી તું અધમ દેવયોનિમાં—કિલ્બષિકા દેવી થઈ છે. માટે હવે તું સમજીને જીવવધનો ત્યાગ કર. જેથી ત્હારા ભક્ત પણ દયા પાળતાં શીખે, તેમજ તું જીનેંદ્ર ભગવાન અને તેમજ પ્રરૂપેલા સદ્દર્શન મૂલ ધર્મની શ્રદ્ધા કર. અને તેમની પ્રતિમાઓની યથાશક્તિ ભક્તિ કર. વળી તેમજ જીન-ધર્મના અનુયાયી મનુષ્યોનાં સર્વ કાર્યોમાં તું સહાય કર; કેમકે તેમ કરવાથી તું મનુષ્ય ભવ પામી અનંત સુખધામ એવા મોક્ષ સ્થાને જઈશ. કાલિકા જોલ્લી—કુમારેંદ્ર ? આજથી આરંભી

ભીમકુમાર કથા.

(૨૩૭)

સર્વ જીવ રાશિને હું મહારા પ્રાણુ સમાન ગણીશ. એ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી દેવી અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

અનુક્રમે સમય પ્રાપ્ત થવાથી નેત્રમાં અશ્રુધારા વહન કરતા બુદ્ધિસાગર મંત્રીએ કુમારના ચરણ કુળદેવીનું આગમન. કમલમાં નમસ્કાર કર્યો. કુમારે પણ તેને દૃઢ આલિંગન આપ્યું અને પૂછ્યું કે હું સજ્જન શિરોમણે ? તું તો આ પાપી કાપાલિકનું દાણુ પરિણામ જાણતો હતો; છતાં આ દુર્જનના પાશમાં કેમ આવી પહોંચ્યો ? મંત્રી જોડ્યો—કુમારેન્દ્ર ? રાત્રીના પ્રથમ પ્રહરમાં આપના વાસભવનમાં આપનાં પટરાણી ગયાં, ત્યાં આપને ન જોયા, તેથી બહુ વિસ્મિત થઈ તેણીએ પ્રાહરિક સિપાઈઓને પૂછ્યું કે આ વાસભવનમાં કુમારેન્દ્ર કેમ દેખાતા નથી ? તેઓ સર્વે એકદમ સંભ્રાંત થઈ ગયા અને જોડ્યા કે હા ? છેતરાયા ! અમે જાણત છીએ છતાં આ શું થયું ? એમ હાહાકાર થઈ ગયો. ત્યારબાદ સર્વત્ર શોધ કરાવ્યો પરંતુ આપનો પત્તો લાગ્યો નહીં. પછી કોઈક પુરૂષે આવીને આપના પિતાશ્રીને કહ્યું કે રાજન્ ? રાત્રીના પ્રથમ પ્રહરમાં કુમારનું કોઈક ધૂર્ત હરણુ કરી ગયો છે. તે સાંભળી રાજા મૂર્છિત થઈ સિંહાસન ઉપરથી નીચે પડ્યો. તેમજ માલતી વિગેરે આપની સર્વે માતાઓ પણ તેવી જ રીતે મૂર્છિત થઈ પૃથ્વી ઉપર પડી ગઈ. ત્યારબાદ પરિજન વર્ગ વ્યાકુલ થઈ ગયો અને ચંદનાદિક શીતળ ઉપચારથી રાજા વિગેરે સર્વે સચેતન થયાં એટલે મંત્રીવર્ગ સહિત રાજા અને રાણીઓ કંઈક વિલાપ કરવાની પ્રવૃત્તિ કરતાં હતાં તેટલામાં એક મધ્ય વયની સ્ત્રી આવી. જેના હસ્તમાં નગ્ન ખર્જ કંપતો હતો. મુખાકૃતિ બહુ પ્રકાશ આપતી હતી એવી તે પ્રમદા મસ્તક કંપાવતી જોલી, હે નરેન્દ્ર ? ઉભો થા અને સાવધાન થઈ

(૨૩૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

લક્ષ્મીપૂર્વક મહારી પૂજા કરી હું તહારી કુળદેવી છું, અને તહારા પુત્રની ચિંતા દૂર કરવા માટે હું આવી છું, માટે નરેશ્વર ? હવે વિવાહ કરવાની જરૂર નથી. એક અધમ પાખંડી કાપાલિક તહારા પુત્રને ઉત્તર સાધકના મિષથી રાત્રીએ અપહાર કરી લઈ ગયો છે. અને તે યુદ્ધ કરી કુમારનું મસ્તક છેદવાની તૈયારીમાં હતો, તેટલામાં યક્ષિણીદેવી ત્યાં આવીને પોતાના મંદિરમાં કુમારને લઈ ગઈ છે. વિગેરે સમાચાર કહ્યા, અને વિશેષમાં જણાવ્યું કે કેટલાક દિવસો ગયા બાદ તે મહોટી સમૃદ્ધિ સાથે અહીં આવશે એમ કહી કુલદેવી વિદાય થઈ. ત્યારબાદ કુલદેવીના વચનની સત્યતા તપાસવાના મિષથી હું શકુન જેવા માટે નગરની બહાર આવ્યો તેટલામાં અકસ્માત્ વામ અને દક્ષિણ બન્ને બાજુએ તિત્તિરિ (તેતર) પક્ષીએ ખુબુ એમ ત્રણવાર શબ્દો-ચાર કર્યો. શ્વાન પણ પોતાની મર્યાદા ભૂમિમાં જઈ ઉંચા સ્થાને બેસી જમણા પગવડે મસ્તક બણવા લાગ્યો, તેમજ ડાબી બાજુએ આકાશયોગિનીનો શબ્દ પણ સાંભળવામાં આવ્યો. કાળી દેવચકલી વામભાગથી ઉચ્ચાર કરતી ક્ષીર વૃક્ષ ઉપર બેઠી. ઈત્યાદિક શુભ શુકન જોઈ બહુ ખુશી થઈ હું નગર તરફ વળતો હતો, તેટલામાં ગગનચારી આ પાપી એકદમ ત્યાંથી ઉપાડી મહને અહીં લાવ્યો, તેથી બહુ પુણ્યવડે થઈ શકે એવાં આપનાં દર્શન મહને થયાં અને આપના વિરહાનલથી વ્યથિત થએલો હું જલદી શાંત થયો. માટે હે કુમાર ? આ કાપાલિક મહારો બહુ ઉપકારી છે. તેથી મહારી ઉપર દયા કરી તમે એને ધર્મનો ઉપદેશ આપો. તે સાંભળી વિનયપૂર્વક કાપાલિક બોલ્યો—કુમારેંદ્ર ? આપે કાલીકાદેવીને જે ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો છે તેજ ધર્મ મહારા જેવા અધર્મીનું પણ શરણુ થાઓ અને તે ધર્મના ઉપદેશા જીનેશ્વર ભગવાન્ મહારા ઈષ્ટ દેવ થાઓ. હે મંત્રી ?

ભીમકુમાર કથા.

(૨૩૯)

આપે મહારા જેવા અપકારી ઉપર બહુ ઉપકાર કર્યો માટે આપના ચરણમાં વારંવાર નમસ્કાર કરું છું. વળી ગુણુરૂપી રત્નોના રોહણાચલ સમાન આ કુમારનો હું દાસ છું. એ પ્રમાણે તે બોલતો હતો તેટલામાં સૂર્યોદય થયો. કુમાર અને મંત્રી પરસ્પર વિચાર કરતા હતા તેવામાં સાત અંગથી વિભૂષિત હસ્તિનું રૂપ ધારણ કરી એક યક્ષ ત્યાં આવ્યો, તે મંત્રી સહિત કુમારને સુંઢવડે પોતાની પૃષ્ઠ પર બેસાડી દેવીના ભવનમાંથી નીકળી આકાશ માર્ગે ચાલતો થયો. ત્યારબાદ તેનો વેગ ભેદ કુમાર બોલ્યો—અહો ! સમસ્ત લોકમાં કોઈપણ સ્થળે આકાશગામી આવો અપૂર્વ હાથી દેખાય છે ? કિંવા ઉડતો જાયો ? મંત્રી બોલ્યો, કુમાર ? જીન વચનમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાળા બુદ્ધિમાનની આગળ કોઈપણ એવું કાર્ય નથી કે જે આ દુનીયામાં સિદ્ધ ન થાય ? પરંતુ તમહારા બહુ પુણ્યના પ્રભાવથી પ્રેરાયેલો એવો કોઈપણ આ ઉત્તમ દેવ છે. માટે ગમે ત્યાં તે લઈ જશે તેમાં કોઈ પ્રકારે આપણે ભય જેવું નથી. એમ તેઓ વાતચિત્ત કરતા હતા તેવામાં તે હાથી આકાશમાંથી નીચે ઉતરી એક શૂન્ય નગરની બહાર દરવાજા આગળ તેઓને મૂકી પોતે અદૃશ્ય થઈ ગયો.

કુમાર મંત્રીને બહાર મૂકી એકાકી નિર્ભય ચિત્તે નગરમાં ગયો, ત્યાં ઉત્તમ શાસ્ત્ર રચનાની માફક નગરપ્રવેશ. સુવર્ણ રાશિથી વિભૂષિત અને પુષ્કળ કાંતિમય અલંકારોથી ભરપૂર સોના ચાંદીનું એક બજાર જોયું. ત્યાં આગળ બીજી પશુ કેટલીક દુકાનો સુગંધમય પદાર્થોના સુવાસ આપતી હતી. તેઓનો સુંદર દેખાવ જોતો જોતો આગળ નીકળી ગયો. તેવામાં ત્યાં શૂન્ય અરણ્ય સમાન કોઈ એક પ્રદેશમાં તેણે નૃસિંહ રૂપ ધારણ કરી બેઠેલા કોઈ એક અદ્ભુત પ્રાણીને જોયો, તેના દાંતની બન્ને પાંક્તિઓ

(૨૪૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વચ્ચે નર્તકીની માફક નૃત્ય કરતી ચંચલ જીભા બાણે શરફ રતુના વાદળની મધ્યે વિજળીના વિલાસને અનુસરતી હોયને શું ? તેમ દેખાતી હતી, વળી તેણે મુખમાં સુંદર કાંતિમય એક પુરૂષ પકડેલો હતો અને તે બહુજ રૂદનપૂર્વક પ્રાર્થના કરતો હતો કે મ્હને મારશે નહીં, એ પ્રમાણે તેનો દીન પોકાર સાંભળી કુમારે બહુયું કે આ કોઈ પણ અતિ દારૂણ ચમત્કાર છે. એમ વિચાર કરી કુમાર વિનયપૂર્વક નૃસિંહ રૂપની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. મહાશય ! આ દીન પુરૂષને છોડી મૂકો. એને અભય-દાન આપવું ઉચિત છે. દરેકને પોતાના પ્રાણ બહુ પ્રિય હોય, તે સર્વ જન વિદિત છે. એમ સાંભળતાંજ અકસ્માત્ તે દિવ્ય પુરૂષનાં નેત્ર ખુલ્લાં થઈ ગયાં, ત્યારબાદ કુમારને જોઈ મુખમાંથી તે પુરૂષને પડતો મૂકી તેને પોતાના બન્ને પગતળે દેખાવી રાખ્યો અને તે બોલ્યો-અરે ! ભવ્ય પુરૂષ ! હું એને કેમ છોડું ? કેમકે મ્હને બહુ ક્ષુધા લાગી છે અને ઘણા દિવસે આજે તે ભક્ષ્ય તરીકે મળેલો છે. મટે મહારી ક્ષુધા તો આ પુરૂષવડે અવશ્ય હું શાંત કરવાનો. કુમાર બોલ્યો, તું વૈક્રિયરૂપધારી કોઈ દેવ હોય તેમ લાગે છે. તો આ પુરૂષ ત્હારું ભક્ષ્ય કેવી રીતે થશે ? કારણકે દેવતાઓ દેવલાહની હોતા નથી. વળી જો તું દેવ ન હોય તો પણ બીજા કોઈ પણ પ્રકારે ત્હારે શરીરનો નિર્વાહ કરવો ઉચિત છે. પરંતુ આ પુરૂષની હિંસા કરવી સર્વથા અયોગ્ય ગણાય. હે વિષુધ ! દુઃખ સહિત વિલાપ કરતા પ્રાણીઓનો વધ કરવો બહુ નિંદ્ય ગણાય છે, વળી જે રસ સ્વાદથી પ્રાણીઓને જેમ તેમ ખાંધે છે, મારે છે અથવા હણે છે તે પ્રાણી દુઃસહ દુઃખ પરંપરાનો લોકના બની ભવ ટવીરં વારંવાર ચિરકાલ પરિભ્રમણ કરે છે. તે સાંભળી દિવ્ય પુરૂષ બોલ્યો-હે દુરાત ! ત્હારું સર્વ કહેવું સત્ય છે. પરંતુ એણે મ્હને પૂર્વ ભવમાં બહુ દુઃખ દીધેલું છે. જેથી

ભીમકુમાર કથા.

(૨૪૧)

એને સોવાર મારી નાખું તોપણ એ જીવતો હશે ત્યાંસુધી મહારો ક્રોધાગ્નિ શાંત નહીં થાય. માટે અનેક પ્રકારની પીડાઓ કરીને પણ એને માર્યા વિના મૂકીશ નહીં, કુમાર યોદ્ધો-ભદ્ર ! જે તું અપકાર કરનાર ઉપર ક્રોધ કરતો હોય તો સર્વ પુરૂષાર્થનો વિનાશ કરનાર અને અનેક દુઃખોના કારણભૂત એવા ક્રોધરૂપી વૈરી ઉપર ક્રોધ કેમ કરતો નથી ? માટે સમજીને આ દીનને છોડી દે. અને દયા રસમય સદ્ધર્મનું સેવન કર, જેથી અન્ય ભવમાં કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષપદ સુલભ થાય. એમ બહુ રીતે તેને સમજાવ્યો તોપણ તેણે તે પુરૂષને છોડ્યો નહીં. ત્યારે કુમારે વિચાર કર્યો કે સામ, દાન અને ભેદ એ ત્રણ ઉપાયથી આ સાધ્ય નથી, કારણ કે આ બહુ ક્રોધી અને ઉદ્વૃત છે. એમ જાણી કુમારે એકદમ તેના પગ નીચે દબાવેલા પુરૂષને ખેંચી લઈ પોતાની પાછળ ઉભો રાખ્યો, તેથી તે દેવ બહુ કોપાયમાન થઈ ગુફા સમાન મુખ વિકાસ કરી કુમારને ગળવા માટે તે તરફ ઝડપથી દોડ્યો, પોતાના સન્મુખ આવતો જોઈ કુમાર તેના બન્ને ચરણ પકડી મસ્તક ઉપર ફેરવે છે તેટલામાં તે સૂક્ષ્મ રૂપ કરી કુમારના હસ્તમાંથી નીકળી અદૃશ્ય રૂપે કુમારના ગુણોવડે ખુશી થઈ ત્યાંજ ઉભો રહ્યો. ત્યાર બાદ તેને નહીં જોવાથી કુમાર તે નગરવાસી (તેના મુખમાંથી છોડાવેલા) પુરૂષને હાથ ઝાલી કૌતુક જોવાની ઈચ્છાથી રાજ-કુલમાં ગયો. ત્યાં માતાંગો (ચાંડાલ=હસ્તિઓ) ના સમૂહવડે વ્યાકુલ, ઉત્તમ સૂત્રથી ભરેલી અને દેખાવમાં એક સરખી આકારવાળી વણકરોના મકાન સમાન હસ્તિઓની શાલાઓ તેના જોવામાં આવી. અન્ય બાળુએ તરૂશાખાઓ તેમજ બહુ વેલીઓથી વીંટાએલી મહોટી અશ્વશાલાઓનું નિરીક્ષણ કરતો કુમાર નિઃશંકપણે ચાલ્યો જાય છે, આગળ ચાલતાં અનેક શાઓના

(૨૪૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પરિચયથી શુદ્ધ એવી વિદ્વાનોની બુદ્ધિ સમાન દેહીપ્યમાન, વિવિધ પ્રકારના શસ્ત્રોથી ભરેલી ઉત્તમ આયુધશાળાઓ જોઈ, પરંતુ ત્યાં કોઈ મનુષ્ય જોવામાં આવ્યાં નહીં, આવું રાજભવનાંગણ ઉજ્જડ શાથી થયું હશે ! એમ વિચાર કરતા તે કુમારે તે પુરૂષ સાથે રાજભવનની અંદર પ્રવેશ કર્યો, ત્યાં અનુક્રમે બહુ મનોહર રચનાથી નિર્માણ કરેલો અને વિચિત્ર ચિત્રોવડે સુશોભિત સાત માળનો એક પ્રાસાદ આવ્યો, એટલે કુમાર તેની ઉપર ચઢ્યો અને સર્વ રચના જોઈ તેના હૃદયમાં આશ્ચર્યરસ ભરાઈ ગયો. તેટલામાં સ્તંભો ઉપર સ્થાપન કરેલી ઉત્તમ પ્રકારની પુતળીઓ હાથ જોડી કહેવા લાગી, હે ભીમકુમાર ! પધારો, એમ સત્કાર કરી જલદી સ્તંભ ઉપરથી નીચે ઉતરીને તેઓએ બહુ માનપૂર્વક કુમારને સુવર્ણમય આસન આપ્યું. પુરૂષ સહિત કુમાર આસન ઉપર બેઠો, તેટલામાં સ્નાન કરવાની સમસ્ત સામગ્રી આકાશમાંથી તૈયાર થઈ ત્યાં આવી, તે જોઈ શાલભંજકાઓ (પુતળીઓ) બોલી, અમારી ઉપર કૃપા કરી આ વસ્ત્ર પહેરી દ્યો અને આપ સ્નાન કરો. કુમાર બોલ્યો—મ્હારો મિત્ર અહીં નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં રહેલો છે તેને જલદી અહીં બોલાવો. એમ સાંભળી તેઓએ મંત્રીને તત્કાલ ત્યાં બોલાવ્યો. પછી મંત્રી સહિત કુમારને સ્નાન કરાવી ભોજન વિધિ થયા બાદ પાન સોપારી વિગેરે મુખવાસ લઈ પોતે પલંગ ઉપર બેઠો તેટલામાં જેના કાનમાં ચકચકિત મણિ કુંડલ શોભતાં હતાં અને જેઓની કાંતિ ગંડસ્થલપર પડવાથી મુખાકૃતિ વિવિધ પ્રકારની મનોહર લાગતી હતી, એવો સુંદર કાંતિવાળો કોઈક દેવ ત્યાં આગળ આવ્યો. વળી તે દેવ હસ્ત જોડી વિનયપૂર્વક બોલ્યો, હે ભીમકુમાર ! ત્હારા વિશેષ પરાક્રમથી હું તુષ્ટ થયો છું, માટે તું ઇચ્છિતવર માગ. કુમાર બોલ્યો, જો તું પ્રસન્ન થયો હોય તો બોલ કે તું કોણ છે ? આ નગરનું નામ શું છે ? અને તે શૂન્ય થવાનું શું કારણ ?

બીમકુમાર કથા.

(૨૪૩)

કરુણદષ્ટિથી દેવ ઓટ્યો, હે કુમાર! આ કનકપુર નામે નગર છે. વળી આ નગરનો સ્વામી કનકરથ નામે રાજા કનકપુરનગર. છે, અને તેનીજ ત્હેં દુઃખ સમયે રક્ષા કરી, વળી તેજ રાજાનો હું ચંડ નામે પુરોહિત છું; હમ્મેશાં હું નગરવાસી સર્વ લોકો ઉપર કોપાયમાન રહું છું. તેથી સર્વ નાગરિક લોકો મહારી ઉપર બહુ દ્રેષી થયા છે, જેથી અહીં કોઈ રસ્તે જનાર પણ મારો મિત્ર થતો નથી. આ નગરનો રાજા પણ કાનનો બહુ કાચો અને સ્વભાવે બહુ ક્રૂર છે, તેથી અપરાધની શંકા માત્રથી પણ લોકોનો બહુ ભયંકર દંડ કરે છે. તેવામાં એક દિવસે કોઈ એક મહારા દ્રેષીએ રાજાને જુઠી વાત ભરાવી કે આ પુરોહિત ચાંડાળની સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરે છે. તે સાંભળી રાજા મહારી ઉપર બહુ ગુસ્સે થયો, મહેં રાજાને ઘણા પુરાવા સાથે આજીજી કરી મહારી સત્ય વાત જણાવી તોપણ તે વાત તેણે અસત્ય માની, મહને સણથી વીંટી લીધો અને તે ઉપર તેલ છાંટી અગ્નિદાહ કર્યો, કે જેથી અનેક પ્રકારે આક્રંદ કરતો હું બહુ દુઃખી થઈ પ્રાણવિમુક્ત થયો. ત્યારબાદ ભવિતવ્યતાને લીધે અકામ નિર્જરાથી અહીં સર્વગિલ નામે હું રાક્ષસ થયો છું. અને પ્રથમનું વૈર સંભારી તેનો બદલો વાળવા અહીં આવી સર્વ નગરવાસી લોકોને મહેં ગુપ્ત કર્યા છે. તેમજ નૃસિંહરૂપ ધારણ કરી મહેં આ નરેન્દ્રને પકડ્યો હતો. તેટલામાં અહ્ભુત પરાક્રમી એવા ત્હમોએ દયાને લીધે એને મુક્ત કર્યો. તે જોઈ મહને મહોદું આશ્ચર્ય લાગ્યું. તેથી અદૃશ્ય રહી ભક્તિવડે આ સમગ્ર સ્નાન વિગેરે તમ્હારો સત્કાર મહેં દીવ્ય શક્તિથી પ્રગટ કર્યો છે. તેમજ હવે આપની ઈચ્છાથી સમસ્ત પુરના લોકોને યથાસ્થિત પ્રગટ કરું છું, એમ કહી સર્વગિલ રાક્ષસે સર્વ નગર આબાદ કર્યું, કુમારે તત્કાળ સર્વ નાગરિક લોકોને હરતા ફરતા જોયા. ત્યાં

(૨૪૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ ચાલતી હતી તે પ્રસંગે દેવતાઓ જેમની સ્તુતિ કરતા હતા, મોહરાજના પ્રબળ વૈરી સમાન અને આકાશમાર્ગે ઉતરતા એવા ચારણ મુનીંદ્રને કુમારે જોયા. જ્યાં બુદ્ધિસાગર મંત્રી પ્રથમ બેઠો હતો તે સ્થાનકે દેવોએ રચેલા કમલાસન ઉપર તે મુનીંદ્ર બેઠો. કુમાર જોલ્યો, રાક્ષસેંદ્ર ! આ મહારા ગુરૂ આવ્યા છે, માટે ચાલો તેમને વંદન કરવા આપણે ત્યાં જઈએ અને આપણો જન્મ સફલ કરીએ.

એમ સાંભળી રાક્ષસ તત્કાળ હા કહી તૈયાર થયો. એટલે મંત્રી, કનકરથ રાજા, કુમાર અને સર્વગિલ મોહરિપુમુનિ. રાક્ષસ વિગેરે સર્વે ભક્તિપૂર્વક મુનીંદ્રની પાસે ગયા. મોહરિપુ નામે મુનીશ્વર, સુવર્ણ કમળના આસન ઉપર વિરાજમાન હતા, સુર, નર અને વિદ્યાધરેંદ્રો તેમની સ્તુતિ કરતા હતા. તેમના તપોબળની કાંતિ સર્વત્ર પ્રસરી રહી હતી, નરેંદ્રાદિક સર્વે વંદન કરી નીચે બેઠા. અમૃત રસથી સિંચાએલા હોયને શું ? એમ સમસ્ત નગરવાસી-જનો પણ મુનિને પ્રણામ કરી ભક્તિમાં નિમગ્ન થયા છતા વિનયપૂર્વક બેઠા. એટલે મુનિએ તેઓના હિત માટે ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. ક્રોધરૂપી દુષ્ટ ગ્રહથી ગ્રહણ કરાએલો પ્રાણી ભવરૂપી અરણ્યમાં ભટકે છે. તેમ ક્રોધના વશ થએલો જીવ અનેક પ્રકારની પાપ રચનાઓ કરે છે. કેટલાકને વધ બંધનાદિક દુઃખ આપે છે, તેથી તે પ્રાણી નરકગતિની પ્રયાંડ વેદનાઓ ભોગવે છે. વળી જેનું હૃદય ક્રોધથી ભરેલું રહે છે તે પ્રાણી કાર્ય અને અકાર્ય પણ જાણતો નથી; તેમજ યોગ્ય અને અયોગ્ય તથા આહ્ય અને અઆહ્યનું પણ તેને જ્ઞાન રહેતું નથી. માત્ર અનિષ્ટ ધાંધલમાં પડે છે. જ્યાં આગળ અગ્નિ લાગે છે, ત્યાં સર્વ વસ્તુઓનો તે દાહ કરે છે. પાસે રહેલી વસ્તુઓ પણ તણખાઓથી સળગી જાય છે, પરંતુ

બીમકુમાર કથા.

(૨૪૫)

ખચાવ તો કવચિતજ થાય છે, તેવીજ રીતે જેના હૃદયમાં ક્રોધ હોય છે તે પુરૂષ પોતાને અને પરને સંતાપીને પરલોકમાં પણ ખહુ હાનિ કરે છે. એમ જીનેશ્વર ભગવાને કહ્યું છે. વળી જે પુરૂષ રોષથી અન્ય પુરૂષ ઉપર આળ ચઢાવે છે તે મનુષ્ય તેનાથી પરાજીત થઈ પોતાના હૃદયમાં ખહુ દાહ થવાથી અનેક દુઃખ ભોગવે છે, ત્યારબાદ તે અસદ્ અભ્યાખ્યાન કરનારને વૈરી તરીકે ગણીને આલોકમાં પણ તે તેને મારે છે. કારણ કે મૂર્ખ પ્રાણી પ્રચંડ પાપરાશિને ગણતો નથી. ક્રોધાનળથી પ્રદીપ્ત થએલો માણસ ક્ષણમાત્રમાં ઘણા કાળથી સંચિત કરેલા ધર્મરૂપી ભંડારને બાળી નાખે છે. રોષરૂપી પિશાચને વશ થએલો પ્રાણી અહીંયાં ભોજન કરતો નથી તેમ સુખે નિદ્રા પણ લેતો નથી અને અત્યંત પ્રિય એવી ધનસંપત્તિ પણ તેવા મનુષ્યને દોષ વિના ત્યજી દઈ ચાલી જાય છે. જેમ કોઈ પુરૂષ કડાં, કંકણ, બાબુબંધ, કુંડલ અને મુકુટાદિકથી વિભૂષિત હોય; પરંતુ વિનયહીન હોય તો તે શોભાને પાત્ર ગણાતો નથી. તેમ પંડિત, દાની તથા ખહુ તપસ્વી હોય પરંતુ રોષ હીન ન થયે હોય ત્યાં સુધી તે સુગતિ માર્ગમાં ગમન કરવા યોગ્ય થતો નથી. રોષથી પ્રવૃત્ત થએલો જીવ મૂઠ યઈ જે જે કાર્ય કરે છે તેનાથી તે પ્રાણી પાપ ઉપાર્જન કરી દરેક ભવમાં દુઃખી થઈ પરિભ્રમણ કરે છે.

એ પ્રમાણે મુનીંદ્રની દેશના સાંભળી સર્વગિલ રાક્ષસ પ્રણામ કરી ઉભો થઈને બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર ! આ સર્વગિલરાક્ષસ પાપરૂપી અકાર્યમાંથી આપે આજે મહારો ઉદ્ધાર કર્યો, પણ ખરું જેતાંતો આ ઉપકાર કુમારનો જ ગણાય. કારણ કે આપનાં દર્શન કરાવવામાં મુખ્ય કારણ આ કુમાર છે. વળી કુમારના પ્રભાવથીજ આ નગરના લોકો

(૨૪૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચારત્ર.

ઉપર જે મહારૂં વૈર હતું તેનો મહેં સર્વથા ત્યાગ કર્યો છે. તેમજ હે મુનીંદ્ર ! આપના પ્રભાવથી હવે કનકરથ રાજા ઉપરથી પણ મહારૂં ક્રોધ ઉતરી ગયો છે. મુનીંદ્ર યોલ્યા- હે રાક્ષસ ! ઉપકાર જાણી ક્રોધની પરિણતિને આ ઉપદેશ ખાસ ત્હારા માટેજ આપ્યો છે. અન્યથા તે ઉપકાર મોહપ્રકૃતિને આધીન થએલા પ્રાણીઓ ઉપર થતો નથી. વળી અતિ ભયંકર મિથ્યાત્વના પ્રભાવથી સમ્યક્ત્વમાં પણ જીવાત્માઓને દુરંત અતિચારો પ્રાપ્ત થાય છે, તે અતિચાર સેવવાથી ભવાંતરમાં દારૂણ દુઃખની પરંપરાઓ ઉત્પન્ન થાય છે અને જેઓના ભોકતા ખની પ્રાણીઓ વારંવાર જન્મ, મરણ અનુભવે છે. એ પ્રમાણે મુનિનાં વચન સાંભળી કુમાર યોલ્યો, સ્વામિન ! આપનું વચન સત્ય છે, તેટલામાંજ ગર્ભરવ કરતો તે હસ્તી ત્યાં આવ્યો. મહોન્મત્ત એવા તે ગજેંદ્રને જોઈ સમસ્ત સભ્યજનો ક્ષુભિત થઈ ગયા. કુમાર ગજેંદ્રને શાંત કરવાના મિષથી ચાટુ વચન યોલી વિલાસ કરવા લાગ્યો. એટલે હસ્તી શાંત થઈ પોતાની સુંઠ સંકુચિતકરી સ્થિર ઉભો રહ્યો, ત્યાર બાદ તે હસ્તીએ સભ્યજન સહિત મુનીંદ્રની ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી ભકિતવડે મુનિને નમસ્કાર કર્યો, પછી હસ્તીનું સ્વરૂપ ત્યાગ કરી અંચળ કુંડલધારી તે યક્ષ પ્રગટ થયો. ત્યારબાદ મુનિપતિ યોલ્યા, હે યક્ષ ! પોતાના પૌત્ર એવા આ કનકરથરાજાને માટે આ કુમારને અનુસરી ગજેંદ્રરૂપ ધારણ કરી તું અહીં આવ્યો છે. પ્રથમ પણ કનકરથરાજાની રક્ષા માટે કુમારને તું અહીં લાવ્યો હતો. વળી હાલમાં કુમારને પોતાના નગરમાં, પહોંચાડવા માટે ત્હારો ઉત્સાહ છે. એ પ્રમાણે સત્ય હકિકત સાંભળી યક્ષ યોલ્યો, સ્વામિન ! આપે જે વૃત્તાંત કહ્યું તે સત્ય છે. આ કનકરથરાજા પૂર્વભવમાં મહારૂં પૌત્ર હતો. હે ભગવન ! વળી આપને મહારૂં જણાવવાનું છે કે પ્રથમ મહેં સમ્યક્ત્વવ્રત

ભીમકુમાર કથા.

(૨૪૭)

અંગીકાર કર્યું હતું; પરંતુ મહારા મનોભવનમાં પાખંડીના સમાગમરૂપી અગ્નિ પ્રગટ થયો. તેથી મહારી સમ્યક્ત્વ રત્નરૂપ ઉત્તમ પ્રકારની સમૃદ્ધિ ભસ્મભૂત થઇ ગઇ. હા ? ધિક્કાર છે. કે જેથી હું વ્યંતર યોનિમાં રૂદ્ધિ સહિત યક્ષપણુ ઉત્પન્ન થયો. સ્વામિન્ ! હવે કૃપા કરી મહને સમ્યક્ત્વ દાન આપો. તેવીજ રીતે કનકરથ વિગેરે સર્વ જનોએ પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે હે મુનીંદ્ર ! અમને પણુ તેજ પ્રમાણુ સમ્યક્ત્વ દાન આપી કૃતાર્થ કરો. મુનિએ નરેંદ્ર, યક્ષ અને રાક્ષસ વિગેરેને વિધિ સહિત સમ્યક્ત્વનો ઉપદેશ આપ્યો. ત્યારબાદ ફરીથી કુમારે પ્રાર્થના કરી કે હે પ્રભો ! મહને શુદ્ધ કરો. કારણકે મહેં ખરાબ મુહૂર્તમાં સમ્યક્ત્વવ્રત ગ્રહણુ કરી પાખંડી કાપાલિકના સંગથી તે દૂષિત કર્યું છે, તેથી અતિચાર લાગ્યો. માટે અતિચારરૂપી કાદવથી મલિન થએલા મહારા હૃદયને શુદ્ધ પ્રાયશ્ચિત્તરૂપી જલ વડે નિર્મલ કરો. મુનિએ પણુ તે પ્રમાણુ ઉપદેશ આપી તેના અંતઃકરણની શુદ્ધિ કરી. ત્યારબાદ નિર્મલ સમ્યક્ત્વ ધારી કુમાર મુનિને વંદન કરી રાક્ષસાદિ સહિત કનકરથરાજના ભવનમાં ગયો.

કનકરથરાજ પણુ અમાત્ય, સામંત અને મંત્રીવર્ગ સહિત કુમારને પ્રણામ કરી યોડ્યો—જે આ કનકરથરાજ. જીવિતવ્ય, રાજ્યસંપદ, નગરના લોકો તેમજ તેઓની અનેક પ્રકારની સંપદાઓ અને આ સમ્યક્ત્વવ્રતની પ્રાપ્તિ તે સર્વ આપનો જ મહિમા છે. માટે હે કુમારેંદ્ર ! આપનો હું સદાને માટે કિંકર છું, જેથી યોગ્ય કાર્યમાં નિયોગ કરી મહારી ઉપર અનુગ્રહ કરવો. કુમાર યોડ્યો—સંસારમાં રહેલા જીવોને જેમ જન્મમરણનો પરસ્પર સંબંધ હોય છે, તેમ મુખદુઃખ પણુ હોય છે. વિપત્તિ અને સંપદાઓ પણુ અનુક્રમે આવી પડે છે, તો અન્ય હેતુની શી ગણના ! વળી

(૨૪૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તમે સર્વે સત્કુલમાં ઉત્પન્ન થયા છે, તેમજ અત્યંત દુર્લભ એવો આ જૈનધર્મ તમને પ્રાપ્ત થયો છે, માટે હવે તમ્હારે ધાર્મિક વ્યાપારમાં પ્રમાદ કરવો નહીં, સાધર્મિક જનો ઉપર સહોદરભાવ રાખવો, સાધુ વર્ગની ભક્તિપૂર્વક સેવા કરવી, જૈનશાસનની પ્રભાવના કરવી અને પાપસ્થાનકોમાં કોઈ દિવસ પણ પ્રવૃત્તિ કરવી નહીં. આ પ્રમાણે નિરંતર તમ્હારે નિયમસર ચાલવું. તે સાંભળી કનકરથરાજ વિગેરે યોલ્યા, ઉપકારી જનોમાં ચૂડામણિ સમાન એવા હે કુમાર ! હાલમાં થોડા દિવસ આપ અહીંયાં વાસ કરો, જેથી અમે જૈનધર્મમાં પ્રવીણ થઈએ.

એમ તેઓનું વચન સાંભળી કુમાર કંઈક પ્રત્યુત્તર આપવાની તૈયારીમાં હતો, તેટલામાં ડમડમ એ કલિકાદેવી. પ્રમાણે ડમડના ભારે નાદથી સર્વ લોકોને ત્રાસ આપતી અને વીસ ભુજાઓથી શો-

ભતી તે કલિકાદેવી કાપાલિક સહિત ત્યાં આવી, કુમારને નમસ્કાર કરી તેની પાસે બેઠી અને બોલી, હે કુમાર ! જે સમયે ગજેન્દ્ર ત્હને અહીં લાવ્યો ત્યારે અવધિજ્ઞાનથી મ્હેં જાણ્યું હતું કે આ હસ્તી કુમારનો હિતકારી છે, તેથીજ હું નિવૃત્તિ પૂર્વક ત્યાં રહી હતી. ડગલું માત્ર પણ ત્યાંથી ચલાયમાન થઈ નહીં. વળી હાલ હું કોઈ કાર્યને લીધે તમ્હારા નગરમાં ગઈ હતી, ત્યાં તમ્હારા પિતા, માતા, સ્વજન તેમજ નાગરિક લોકો તમ્હારા ગુણ સંભારી વારંવાર રૂદ્ધન કરતા હતા. તેઓને શાંત કરી હું અહીં આવી છું. વળી હે કુમાર ! તેઓની આગળ મ્હેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે બે દિવસની અંદર કુમારને જરૂર હું અહીં લાવીશ. અને તેમને વિશેષ સમાચાર પણ કહ્યા છે કે કુમારે ઘણા લોકોને જૈનધર્મમાં સ્થિર કર્યા છે. તેમજ ઘણા લોકોને મરણના ભયમાંથી બચાવ્યા છે. વળી બુદ્ધિસાગર મંત્રી સહિત

ભીમકુમાર કથા.

(૨૪૯)

કુમાર હાલ કનકરથરાજના નગરમાં આનંદપૂર્વક વિલાસ કરે છે, જેથી તમારે બહુ આનંદ માનવા જેવું છે, માટે વિષાદ કરશો નહીં. એ પ્રમાણે કહી હું અહીં આવી છું. આ પ્રમાણે કાલિકાનું વચન સાંભળી કુમાર બહુ ઉત્સુક થયો અને પોતાના નગરમાં જવા માટે પ્રયાણની તૈયારી કરવા લાગ્યો.

તે સમયે મ્હોટાં નગારાં, નિશાન, ભેરી અને ઢક્કોદિનો મહાન શબ્દ આકાશમાં ઉછળી ઉઠ્યો. ક્ષણમાત્રમાં કમળાક્ષાયક્ષિણી. વિમાનોની પંક્તિઓ દેખાવા લાગી. તેઓની અંદર મધ્યવિમાનમાં અદ્ભુત આકૃતિવાળી એક દેવી બેઠેલી હતી. તેના વક્ષઃસ્થલમાં મૌક્રિકનો સુંદર હાર દીપતો હતો. ગંડસ્થલો ઉપર દેહીપ્યમાન રતનમય કુંડલોની અનુપમ કાંતિ પ્રસરી ગઈ હતી. શારીરિક કાંતિના સમૂહવડે સર્વ દિશાઓ સ્વસ્થ કાંતિમય ભાસતી હતી. અકસ્માત તેવો દેખાવ બેઈ આ શું? એમ સંભ્રાંત થઈ રાક્ષસ એકદમ સાવધાન થઈ ઉભો થયો. તેમજ યક્ષ પણ પોતાનો મુદ્ર હસ્તમાં લઈ ગર્જના કરવા લાગ્યો. અને કાલિકાદેવી પણ ભયંકર તરવાર નચાવતી સાવધાન થઈ ગઈ છતાં કુમાર તો પોતે સ્વસ્થ ચિત્તે બેઠો હતો. તેટલામાં 'હે હરિવાહન રાજના પુત્ર ભીમકુમાર! તારો સર્વત્ર જય થાઓ, તું ચિરકાલ આશુભાન થા. આ ડુનીયામાં સદા તું આનંદ ભોગવ' એમ મોટા નાદ સાથે બોલતા દેવ તથા દેવીઓ કુમારની પાસે આવ્યાં અને તેઓએ કમલાક્ષા યક્ષિણીનું આગમન કહ્યું. તત્કાળ તે યક્ષિણી પણ વિમાનમાંથી નીચે ઉતરી કુમારને નમસ્કાર કરી નીચે બેઠી, અને વચન બોલવામાં બહુ કુશળ એવી તે યક્ષિણી બોલી, મહાશય ? તે સમયે મ્હને સમ્યક્ત્વ આપી આપ વિધ્યાચલની શુક્રામાં મુનિઓની પાસે રહ્યા હતા. પ્રભાતમાં હું મ્હારા પરિજન સાથે ત્યાં ગઈ. આપના પ્રસાદથી ભક્તિપૂર્વક મુનિઓને વંદન

(૨૫૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કરી જન્મ સફલ કર્યો. પરંતુ આપનાં દર્શન ત્યાં થયાં નહીં, તેથી તે સંબંધી મુનિઓને મહેં પૂછ્યું પરંતુ તેમણે કંઈપણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં. તેથી મહાર્જુ હૃદય બહુ વ્યાકુળ થયું. ત્યારબાદ અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ કર્યો તો અહીં સ્નાનવિધિ કરતા આપને મહેં જોયા અને તેથી તરતજ આપના દર્શન માટે ઉત્કંઠિત થઈ ત્યાંથી હું ચાલી. પરંતુ હે કુમારેન્દ્ર! કોઈ મહોટા કાર્યને લીધે અહીં આવતાં કેટલોક મહેને વિલંબ થયો.

ત્યારબાદ યક્ષે વિમાન વિકુર્વી કુમારને કહ્યું કે આ વિમાન આપના માટે તૈયાર કર્યું છે, તેમાં આપ જલદી

કમલપુરનગર બેસી જાઓ. કારણકે ટુંક મુદતમાં કમલપુર
પત્યેપ્રયાણ. નગરમાં આપણે જવાનું છે. તે સાંભળી કુ-

માર કનકરથરાજની આજ્ઞા લઈ ઉભો થયો અને મંત્રી સહિત પોતે વિમાનમાં બેસી ગયો. આકાશમાર્ગે ચાલતાં કુમારની આગળ કેટલાક દેવો ગાયન કરે છે. કેટલાક નૃત્ય કરે છે, કેટલાક હસ્તિનાદ, કેટલાક અશ્વનાદ અને કેટલાક મધુર વાણત્રીના નાદવડે સમસ્ત નભસ્તલને બધિર કરતા છતાં કમલપુરની નજીકના ગ્રામમાં આવી પહોંચ્યા, એટલે ત્યાં પડાવ કરી યક્ષ, રાક્ષસાદિક દેવ સહિત કુમાર જીનમંદિરમાં દર્શનાર્થે ગયો. જીનેન્દ્ર ભગવાનને વિધિ સહિત વંદન કરી મહોત્સવ કરવાની આજ્ઞા આપી કે તરતજ ઢોલ, નગારાં, ઘંટા, ઝલ્લરી વિગેરે અનેક વાણત્રીનો ગંભીર નાદ ઉછળવા લાગ્યો. હરિવાહન રાજાએ તે નાદ સાંભળી એકદમ વિસ્મિત થઈ પોતાના મંત્રીને પૂછ્યું કે શું આજે કોઈ મુનિને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે? જેથી આ દેવ હુંહુભિનો નાદ સંભળાય છે. મંત્રીલોકો ઉહા-પોહ કરી કંઈક પ્રત્યુત્તર આપતા હતા તેટલામાં તે ગામનો એક પુરૂષ ત્યાં આવ્યો અને રાજાને વધામણી આપી કે હે દેવ ? દેવદે-

ભીમકુમાર કથા.

(૨૫૧)

વીના પરિવાર સહિત ભીમકુમાર અમારા ગામમાં આવ્યા છે અને કુમારે તે દેવેની પાસે જીનમંદિરમાં સુંદર મહોત્સવ કરાવ્યો છે. તે સાંભળી રાજાએ મુકુટ સિવાય પોતાના શરીરે ખુદરેલાં સર્વ આભરણો તે પુરૂષને અર્પણ કર્યાં, ત્યારબાદ દ્વારપાલને આજ્ઞા આપી કે સમસ્ત સામંતાદિક લોકોને ખબર આપો કે કાલે કુમારનું સામૈયું કરવાનું છે. માટે સવારમાં સર્વ લોકોએ તૈયાર થવું. દ્વારપાલે પણ તેજ પ્રમાણે સર્વત્ર જાહેર ખબર આપી, તેમજ સર્વ નગરમાં ક્ષવજ પતાકાઓવડે ખબરની શોભા બહુ વધારવામાં આવી.

પ્રભાતમાં તૈયાર થઈ પરિજન સહિત હરિવાહન રાજા મહોટા ઉત્સવ સાથે કુમારની સ્હામા આવ્યા. માર્ગમાં આવતો કુમાર પોતાના પિતાને જોઈ કુમારનું આગમન. તત્કાલ વિમાનમાંથી નીચે ઉતરી નરેંદ્રના ચરણમાં પડ્યો. ત્યારબાદ પોતાની જનની

વિગેરેને નમી અન્ય લોકોનો યથોચિત સત્કાર કરી પોતાના પિતાની આજ્ઞા લઈ ભીમકુમાર ગજેંદ્ર ઉપર આરૂઠ થયો, બુદ્ધિસાગર મંત્રીએ પણ સર્વ લોકો સાથે યથાયોગ્ય સહાયાર ખતાવ્યો. પછી કુમારે તેને હસ્તિ ઉપર પોતાની પાછળ બેસાડ્યો. એટલે આનંદ પૂર્વક સર્વ લોકો ત્યાંથી ચાલતા થયા, અનુક્રમે પિતાની સાથે સેંકડો મંગળ વાક્ય સાંભળતો કુમાર રાજલવનમાં ગયો. બાદ સામંતાદિક લોકોને યથોચિત સત્કાર પૂર્વક રાજાએ વિદાય કર્યાં. ભોજન કર્યા પછી ભૂપતિએ કુમારનું ચરિત્ર પૂછ્યું એટલે બુદ્ધિસાગર મંત્રીએ યથાર્થ સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. ત્યારબાદ ભૂપતિએ કુમારને બહુ સ્ત્રીઓ પરણાવી, તેમજ પોતાના રાજ્યમાં તેનો પટ્ટાભિષેક કર્યો. હવે પોતાની યોગ્ય અવસ્થા જોઈ હરિવાહન રાજાએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને તેઓ અનુક્રમે સિદ્ધ પદ પામશે. વળી ભીમ નરેંદ્ર પ્રજાનું રક્ષણ કરતો છતો જૈનશાસનનો ઉદ્યોત

(૨૫૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે દીક્ષા લઈ ધર્મધ્યાન કરી નિર્મળ ચારિત્ર યાળી તે પણ મોક્ષપદ પામ્યો. હે દાનવીર્ય ! આ પ્રમાણે સ્વલ્પ એવો પણ પાખંડીનો સમાગમ આ લોકમાંજ દુઃખદાયક થાય છે. વળી જે પ્રાયશ્ચિત્ત ન લીધું હોય તો તેના સેવનથી નરકાદિક ગતિમાં પણ અનેક દુઃખ લોગવવાં પડે છે. અહીં ભીમકુમારને જે દુઃખ પડ્યું તે પાખંડીના સમાગમથી અને જે સુખ અનુભવ્યું તે સમ્યક્ત્વનો પ્રભાવ છે, એમ સજ્જન પુરુષોએ જાણવું.

“इति श्री पाखंडिसंस्तवे भीमकुमारोदाहरणं समाप्तम्”

મંત્રિતિલકમંત્રીની કથા.

પાખંડીપ્રશંસાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો ભગવન્ ! પાખંડીનો પરિચય કરવાથી જે દુઃખ અનુભવાય છે તે સંબંધી

પાખંડીની આપે યથાર્થ બોધ આપ્યો, તેવીજ રીતે

પ્રશંસા. પાખંડીની પ્રશંસા કરવામાં શો દોષ છે? તે પણ કૃપા કરી કહો. સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા—

રાજન ! પાખંડીની પ્રશંસા કરવાથી પાપની પુષ્ટિ અને સંતાપની વૃદ્ધિ થાય છે, એમ સમજી મંત્રીતિલક નામે મંત્રીની માફક સર્વથા પાખંડી લોકોની પ્રશંસા કોઈએ કરવી નહીં. તદ્વથા— સત્પુરુષોતું ઉત્પત્તિ સ્થાન, જેની અંદર નિરંતર ધર્મ સામગ્રીઓ પ્રવર્તે છે તેમજ ભૂમિરૂપી સ્ત્રીને તિલક સમાન, અને સુપ્રસિદ્ધ વિજયની માફક અતિ રમણીય વિજયપુર નામે નગર છે. તેની અંદર દુર્વાર વૈરીઓની સ્ત્રીઓનાં હૃદયરૂપ કાષ્ટને દહન કરવામાં દાવાનલ સમાન અને પોતાના સજ્જ ભુજરૂપી વજ્ર પંજરમાં

મંત્રિતિલક કથા.

(૨૫૩)

જેણે લક્ષ્મીરૂપી સારિકા (મેના) સ્થિર કરી છે એવો નલ નામે રાજા છે, જેના શરીરે, દંતવ્રણ (દંતવન) દંતક્ષત (પર્વતના એકદેશિયવન) વડે સુશોભિત, સગુણ (ગુણિ-પક્ષિઓ) વડે સેવવા લાયક અને ઉત્તમ છાયા સહિત વનરાણીની માફક સ્વચ્છ કાંતિમય રાજ્ય લક્ષ્મી શોભે છે. તેમજ ગંભીર મનરૂપી સમુદ્રને ઉલ્લાસ આપવામાં પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સમાન અને પ્રેમ વિલાસના ખાસ મંદિરરૂપ સૌભાગ્ય મંજરી નામે તેની સ્ત્રી હતી. વળી દુષ્ટ જનોનો વિલય કરનાર, સમસ્ત જનોની પરીક્ષા કરવામાં અતિ દક્ષ, સુહૃદ્ધિરૂપી રત્નોનો રોહણ ગિરિ સમાન અને નીતિરૂપી તિલકવૃક્ષોને ધારણ કરવામાં મલયાચલ સમાન મંત્રિતિલક નામે તેનો મંત્રી હતો. તેના સર્વ રાજ્યમાં પ્રમાણભૂત તેમજ લોકમાન્ય પણ તેજ ગણાતો હતો. અને તે વૃદ્ધ જનોના માર્ગને અનુસરી નિરવધ કાર્યમાં સદા રક્ત હતો. વળી સામ, દામ, દંડ, અને ભેદવિગેરે નીતિમાર્ગ સિવાય પદમાત્ર પણ પ્રવૃત્તિ કરતો નહોતો.

એક દિવસે નલરાજા ઘોડે સ્વાર થઈ મૃગયા કરવા નીકળ્યો.

મંત્રી પણ તેની સાથે અશ્વ ઉપર બેસી
વનમાં પ્રવેશ. ચાલતો થયો. તેઓ બંને ઝડપથી વનમાં

ગયા. તેટલામાં તેઓની પાછળ સૈન્ય પણ

ત્યાં પ્રસાર થઈ ગયું. મંત્રીની સાથે બહુ વેગથી રાજા મધ્ય વનમાં નીકળી ગયો. તેવામાં ત્યાં આગળ લાંબાં અને મજબૂત શીંગડાં વાળો એક મૃગલો તેણે જોયો કે તરતજ રાજા ધનુષ ચઢાવી તેને બાણ મારવાની તૈયારી કરે છે, તેટલામાં તે મૃગ બોલ્યો, રાજા! તું ક્ષત્રિય થઈ આ શું કરે છે ? શું આ કાર્ય તને ઉચિત છે ? વ્યસનમાં આસક્ત થઈ તું મહુને બાણ મારે છે. શું આવું નિંદકાર્ય કરતાં તને લજ્જા પણ નથી આવતી ? વળી તું ક્ષત્ર શબ્દનો ખીલકુલ અર્થ સમજતો નથી. કારણકે જેઓ સમસ્ત પ્રાણી વર્ગને ભયથી

(૨૫૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બચાવે તેજ ક્ષત્રિય કહેવાય છે. તેમજ જેઓ ઉભયકુલ વિશુદ્ધ હોય અને ક્ષત્રિય કુળમાં ધ્વજ સમાન ઉદ્યોતકારી હોય તેવા પુરૂષો તો બહુ નિંદવા લાયક એવા શત્રુ ઉપર પણ પ્રહાર કરતા નથી. વળી જેઓ મૂઠ્ઠા હોય તેઓજ અપરાધ વિનાના અને શસ્ત્રાદિક રહિત ડુક્કર તથા મૃગ વિગેરે દીન પ્રાણીઓનો સંહાર કરે છે. તેથી તેઓને ક્ષત્રિયના ધર્મથી બ્રહ્મ થએલા પાપિષ્ઠ જાણવા. રાજન્ ! શું તમારા ધનના ખજાનાઓ અમે લુપ્તી લીધા છે ? અથવા શું તમારા અંતઃપુર, નગર કે સૈન્યને દુઃખ દીધું છે ? જેથી તમે અનાથ પ્રાણીઓને મારો છો ? તેથી તમારા ક્ષત્રિયપણાને પણ ધિક્કાર છે. બિચારા મૃગલાઓ વનની અંદર ચરે છે, ઝરણોનાં જળ પીએ છે અને કોઇનો પણ અપરાધ કરતા નથી, તેમ છતાં પણ તમારા તરફથી આવી દુઃસહ પીડાઓ તેમને ભોગવવી પડે છે. માટે હે સત્પુરૂષ ! ક્રોધનો ત્યાગ કર; કેમકે સ્વભાવ સરલ કરવામાં બહુ ક્ષાયદો છે. સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર દયા ભાવ રાખવો ઉચિત છે. એ પ્રમાણે મૃગલાનાં વચન સાંભળી વિસ્મિત થઈ રાજા બોલ્યો, હે મંત્રિ તિલક ! શું પશુઓ પણ નિર્ભયચિત્તે મનુષ્ય વાણી બોલી શકે છે ? મંત્રી બોલ્યો, સ્વામિન્ ! આ દેવ અથવા કોઈ દાનવ હોવો જોઈએ અને કોઈપણ કારણને લીધે મૃગનું સ્વરૂપ ધારણ કરી તે અહીં આવ્યો છે. માટે જલદી આપણે અહીંથી ચાલો. અશ્વની લગામ ખુલ્લી મૂકો અને આ મૃગલો શું કરે છે ? તે આપણે જોઈએ. રાજા તે પ્રમાણે અશ્વ ચલાવી મૃગની પાછળ થયો. મૃગ પણ પવનવેગે ઉત્તત ક્રાળો મારતો આગળ ચાલ્યો, પછવાડે રાજા અને મંત્રી ચાલ્યા જાય છે.

અનુક્રમે મધ્ય વનમાં ગયા તેટલામાં ત્યાં શુદ્ધ સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળા, જેમની ભુજલતાઓ જાનુપર્યંત લાંબી છે, ચંદ્ર સમાન દર્શનીય છે મૂર્તિ જેમના, વળી દેહની શોભાવડે કામદેવને

મંત્રિતલક કથા.

(૨૫૫)

પણ તિરસ્કાર કરતા અને એકાંતમાં બેસી પરમતત્ત્વનું ધ્યાન ધરતા એવા એક મૌનધારી મુનીંદ્ર જોયા, શરીરની ચેષ્ટા ઉપરથી તેઓ સર્વથા વિમુક્ત દેખાતા હતા. તેમજ તેમની પોતાની દષ્ટિ નાસિકાના અગ્રભાગ ઉપર સ્થિર હતી. યોગ્ય પ્રસંગ જોઈ મૃગ બોલ્યો, લો ? લો ? આ મહાભાગ્યવંત મુનિવરના ચરણ કમળમાં તમે ભક્તિપૂર્વક વંદન કરો. તે સાંભળી રાજા અને મંત્રીએ અશ્વ ઉપરથી નીચે ઉતરી મુનીશ્વરને વિનયપૂર્વક વંદના કરી. મુનિએ પણ તેઓને શિવ સુખદાયક ઉત્તમ ધર્મલાભ આપ્યો. બન્ને જણ ભૂમિ ઉપર બેઠા તેટલામાં તેઓનું સૈન્ય પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યું. મુનિએ તેઓના હિત માટે ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો, હે ભવ્યાત્માઓ ? અનાદિ કાળથી દરેક સમયે ઉપાર્જન કરેલા કર્મબંધનને લીધે જીવાત્મા સેંકડો દુઃખરૂપી આવર્તોવડે અતિ દુર્ગમ એવા સંસાર સમુદ્રમાં પરિભ્રમણ કરે છે. તેમાં પણ ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓને દુઃખી કરવાથી નરકસ્થાનમાં અનેક શસ્ત્રોના આઘાત વડે નાના પ્રકારની વેદનાઓ અનુભવે છે. તિર્યગ્ ચોનિમાં પણ ક્ષુધા, તૃષાદિકથી શ્રાંત થઈ વાહન, દહન, અંકન અને કર્ણુછેદ વિગેરે અનેક દુઃખો સહન કરવાં પડે છે. મનુષ્ય ભવમાં પણ દરિદ્રતા, વ્યાધિ અને દૌર્ભાગ્ય વિગેરે દુઃખોવડે પીડાવું પડે છે. વળી એક તરફ વિષય તૃષ્ણા નચાવે છે છતાં બહુ પ્રયત્નથી પણ તે તૃષ્ણા નહીં શાંત થવાથી શોચનીયદશા અનુભવતો તે વૃથા કાલક્ષેપ કરે છે. વળી કોઈ પ્રકારે વિષયો પ્રાપ્ત થાય છે, તો તેઓમાં બહુ આસક્ત થવાથી વિષયાભિલાષા અતિ વૃદ્ધિ પામે છે, પરંતુ તૃપ્તિ તો થતીજ નથી. કદાચિત્ તેઓનો વિયોગ થાય તો પ્રથમ સેવેલા વિષયોનું સ્મરણ કરી તે બહુજ દુઃખી થાય છે. જેથી નિદ્રા પણ આવતી નથી. તેમજ દેવભવમાં પણ મહર્ષિક્ક દેવતાઓનો અધિક સમૃદ્ધિ જોઈ બીજા અભિ-

(૨૫૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

યોગિક અને કિલ્ખિક દેવો ઇર્ષ્યાળુ ચમ્ બહુ વ્યથા અનુભવે છે તે કેવલ દુઃખનું જ સ્થાન છે. વળી તેઓ શોક કરે છે કે પૂર્વ ભવમાં મહેં અને એણે એક ગુરૂની પાસે તપશ્ચર્યા કરી છે છતાં ધિક્કાર છે કે મહને પ્રમાદનું ક્ષણ મળ્યું અને એને અપ્રમાદનું એટલે શુભ ક્ષણ મળ્યું. દેવપણું તુલ્ય છતાં પણ એક જણ ક્રોધ સહિત અન્યને આજ્ઞા આપે છે. તેમાં તે વૈરીને આપણે શું કહેવું ? માત્ર ધર્મ પ્રમાદ એજ મુખ્ય દોષ છે. તિર્યગ્, નર અને દેવભવમાં વિષય સેવન કરવાથી જે સુખાભાસ દેખાય છે તે પણ દુઃખ જ છે, કારણકે તેનાથી પરિણામે ભારે દુઃખ પરંપરા પ્રગટ થાય છે. એમ સમજી નિરંતર દુઃખમય આ સંસારમાં જીનેંદ્ર કથિત સિદ્ધાંતોમાં કહેલા ધર્મનું સેવન કરો કે જેથી કરી ભવ સમુદ્ર તરવો સુલભ થાય.

નરેંદ્ર બોલ્યો, જગદ્ગુરો ? સંસાર સ્વરૂપ તો એવું જ છે; પરંતુ આપને વૈરાગ્ય થવાનું વિશેષ કારણ મુનીંદ્રનાવૈરાગ્યનું શું થયું ? તે જાણવા મહારી ઇચ્છા છે. કારણ. મુનીંદ્ર બોલ્યા, રાજન્ ? સિદ્ધપુર નામે સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તેમાં ભુવનસાર નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. કનકશ્રી નામે તેની સ્ત્રી છે; તેમજ યથાર્થ નામધારી મતિસાગર નામે તેનો મંત્રી છે. અનુક્રમે તેઓ પોતપોતાનાં કાર્ય ચલાવતા હતા, તેવામાં એક દિવસે દક્ષિણ દેશમાંથી વાજાંત્ર અને નૃત્ય કળામાં બહુ કુશળ એવા ગાંધર્વ લોકોનું એક ટોળું ત્યાં આવ્યું. દ્વારપાલની સૂચનાથી તેઓને રાજસભામાં દાખલ કર્યા એટલે તેઓએ રાજાને સલામી આપી સંગીતનો પ્રારંભ કર્યો, અપૂર્વ નાટ્ય જોવા માટે રાજાએ કંચુકી દ્વારા અંતઃપુરમાં સમાચાર મોકલાવ્યા, એટલે સર્વ રાણીઓ પોતપોતાના પરિવાર સહિત ત્યાં આવીને જવનિકાની અંદર ખેડી અને છિદ્રો દ્વારા

મંત્રિ તિલકમંત્રી કથા.

(૨૫૭)

નાટ્ય જોવા લાગી. તેમજ વારાંગનાઓ પણ સભામાં બેસી બહુ પ્રમોદ પૂર્વક જોવામાં તક્ષીન બની ગઈ. વળી રૂપ વૈભવમાં દેવાંગના સમાન, લીલા વિલાસમાં સુંદર કલાવાળી, નાના પ્રકારના અલંકાર તેમજ ઉજવલ શણગાર ખેરી સજ્જ થએલી, મેઘ સમાન શ્યામ એવા કેશપાશમાં રહેલી પુષ્પોની માલાઓવડે દિશાઓને સુગંધિત કરતી, કસ્તૂરીના સુગંધને લીધે સંપૂર્ણ શોભાને વહન કરતી, મહિરાના મદથી જેઓનાં નેત્ર કિંચિત્ તામ્ર અને ચક્રી ખાઈ કંઈક મીચાઈ જાય છે, તેમજ સ્વચ્છ પરસેવાના ઊંદુઓવડે જેઓનું ભાલસ્થલ દંતુરિત દેખાય છે એવી કેટલીક વારાંગનાઓ પણ નરેન્દ્રના ચરણ કમલની સેવામાં હાજર હતી. તેમાંની કેટલીએક ચામર વીંઝતી હતી. એમ બહુ ઠાઠથી રાજ સંગીત સાંભળતો હતો.

તે સમયે અકસ્માત્ દ્વારપાલે આવી વિનતી કરી કહ્યું કે, પૃથ્વી નાથ ? અષ્ટાંગ નિમિત્તનો જાણકાર અષ્ટાંગવેદીબટુક એક બટુક આવી દ્વારમાં ઉભો છે, તેના હસ્તમાં પુસ્તક છે, સ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલાં છે, અને માત્ર આપના દર્શનની ઈચ્છા તે જણાવે છે. આપની તે માટે શી આજ્ઞા છે ? તે સાંભળી સંગીતમાં લુબ્ધ થએલો રાજ બોલ્યો, અહીં એની કંઈ જરૂર નથી. એને કહો કે હાલ અહીં તેના માટે કંઈ પ્રસંગ નથી. કારણ કે દેવતાઓને પણ હુલ્લ એવા આ સંગીત સમયમાં તેનું અહીં કંઈ પણ પ્રયોજન નથી. તે સાંભળી મતિસાગર મંત્રી બોલ્યો, ભૂપતે ? કૃપા કરી જલદી તે બ્રાહ્મણને અહીં બોલાવો, કારણકે તે અષ્ટાંગ નિમિત્તનો જાણકાર છે, એવો પુરૂષ હાલમાં પૃથ્વીપર પ્રાયે કોઈ પણ દેખાતો નથી. આપના પ્રસાદથી નાટારંગ તો ફરીથી પણ પ્રતિ દિવસે જોવામાં આવશે. આ સાંભળી રાજએ

(૨૫૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

દ્વારપાલને આજ્ઞા કરી કે તરતજ તેણે બટુકને મોકલ્યો, મંત્રોચ્ચારપૂર્વક આશીર્વાદ આપી રાજના મસ્તકપર અક્ષત નાખી બટુક ઉચિત આસન ઉપર બેસી ગયો. સંગીત પૂર્ણ થયું એટલે રાજા બટુક તરફ દ્ષ્ટિ કરી બોલ્યો, હે બટુક ! સદાકાલ આપને આનંદવર્તે છે ? બટુક બોલ્યો, નરનાથ ? મહેં મહારાજાનાથી નિશ્ચય કર્યો છે કે મહારાજાં, તમહારાં અથવા આ નગરવાસી લોકોનું અશુભ થવાનું છે અને તે પણ બેઘડી પછી તરતજ થવાનું છે. આ પ્રમાણે વિષમ વાક્ય સાંભળી બટુક ઉપર ક્રોધ કરી રાજા બોલ્યો, શું આ નગર ઉપર તારા મંડલ સહિત આકાશ તૂટી પડશે ? કિંવા ક્રોધાયમાન થઈ કોઈ દેવતા આ નગરને પર્વતવડે દબાવી દેશે ? અથવા આ શું પ્રલયકાલનો અગ્નિ આ નગરને બાળી નાંખશે ? મહોટું આશ્ચર્ય છે કે મહારાજા આ ગણ આ પ્રમાણે અસંબદ્ધ પ્રલાપ કરનાર અને બહુ વાચાલ એવા આ બટુકની જીભ કેવી ચંચલતા બતાવે છે ! તે સાંભળી મંત્રી બોલ્યો, નરાધીશ ? કૃપા કરી આપ એને અશુભ થવાનું કારણ પૂછો, કેમકે આ બાબત કંઈ નિર્મૂલ નહીં હોય, માટે તેમાં બહુ રોષ કરી વિકલ્પ કરવાની કંઈ જરૂર નથી. રાજા બોલ્યો, ભદ્ર ? પૌરજનોને અશુભ થવાનું કંઈ કારણ છે ? બટુક બોલ્યો, નરેન્દ્ર ? આપ પ્રસન્ન થઈ મહારાજા કહેવા ઉપર ધ્યાન આપો. દૈવજ્ઞ ઘણો ઉત્તમ હોય પરંતુ તે દૈવયોગથી રક્ષણ કરવાને સમર્થ થતો નથી, માત્ર ભાવી શુભ વા અશુભ થશે તે નિર્વિકલ્પપણે કહેવાની તેનામાં શક્તિ હોય છે. માટે મહારાજા ઉપર તમારે રોષ બુદ્ધિ ન કરવી. જેવું મહને ભવિષ્ય જ્ઞાન થયું છે, તે પ્રમાણે મહારાજા કહેવાનું છે, એમ પ્રાર્થના કરી નિર્ભયચિત્તે ફરીથી તે સ્પષ્ટરીતે કહેવા લાગ્યો, રાજાનું થોડાજ સમયમાં મુશળ ધારાઆથી તેવો વૃષ્ટિપાત થશે કે ધીર પુરૂષોનાં હૃદય અને મસ્તકો પણ કંપવા લાગશે. ખાડા, ટેકરા,

મંત્રિ તિલકમંત્રી કથા.

(૨૫૯)

કિલ્લો કે દેવમંદિર તથા હવેલીઓ વિગેરે કોઈપણ સ્થલ દષ્ટિગોચર થશે નહીં. તેમજ સર્વ નગર સમુદ્ર સમાન જલાકાર થઈ જશે. એમ તે કહેતો હતો, તેટલામાં પવન બદલાઈને ઉત્તર દિશાનો વાવા લાગ્યો, અને ક્ષણમાત્રમાં હસ્તતલ સમાન એક વાદળનો ટુકડો આકાશમાં દેખાયો. બટુક બોલ્યો, સભ્યજનો ? ઉત્તર દિશા તરફ વાદળ બુઓ કે તે કેવું દેખાય છે ? અનુક્રમે તે વાદળ સમગ્ર આકાશમાં પ્રસરી જશે. તે સાંભળી સભામાં ઊઠેલા સમસ્ત લોકો બટુકનું વચન સત્ય માની ભયભીત થઈ ગયા અને આકાશમાં ઉડવાની માફક ઊંચાં મુખ કરી જોવા લાગ્યા. બાદ જેમ જેમ પવન પ્રસરવા લાગ્યો તેમ તેમ વાદળ પણ પથરાવા લાગ્યું, ક્ષણ માત્રમાં વાદળાંઓએ પરસ્પર અહંબુદ્ધિથી ગગનાં ગણ ઘેરી લીધું. ચારે તરફ મેઘની ગર્જનાઓ થવા લાગી, વળી પર્વતોની ગુહાઓ તેમજ ભોંયરાં વિગેરેમાં ભરાઈ ગયેલ તે ગર્જનાના પ્રતિધ્વનિથી જાણે પ્રહાંડ સ્ફોટ થયો હોય ? અથવા દિગ્ગજોએ પોકાર કર્યો હોય ? એમ લોકો વિતર્ક કરવા લાગ્યા. તેમજ ઐરાવત હસ્તિના કુંભસ્થલ ઉપર સ્થાપન કરેલા સુવર્ણ કલશના કિરણો હોય ને શું ? તેમ વિજળીના ઝબકારા તડતડ શબ્દો સાથે ભુવનાંતરમાં વ્યાપી ગયા. વળી તે વિદ્યુત્પલતાના પ્રચંડ વિલાસથી ક્ષણમાત્રમાં પ્રલયાનલની અતિ ચંચલ જ્વાલાઓવડે વ્યાપ્ત થયું હોય ને શું ? તેમ સર્વ જગત્ દેખાવા લાગ્યું. આ પ્રમાણે ભયંકર દેખાવ જોઈ નરેંદ્રાદિક સર્વે લોકો એકદમ ચકિત થઈ ગયા, તેટલામાં મુશલ ધારાએ વૃષ્ટિ થવા લાગી. પ્રલય કાળનો સમુદ્ર મર્યાદા છોડી મનુષ્ય લોકનો પરાજય કરવા પ્રવૃત્ત થયો હોય ને શું ? તેમ ક્ષણમાત્રમાં અપાર જલપ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. તે જોઈ એકદમ નગરમાં બહુ ક્ષોભ ફેલાઈ ગયો. રાજા પણ ચિંતાતુર થઈ ગયો. અહો ? આ અકાલે પ્રલયકાળ આવ્યો. હવે

(૨૬૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

શું કરવું ? દેવયોગ બલવાન છે ? એમ રાજા વિચાર કરતો હતો તેટલામાં જ્યાં તે બેઠો હતો ત્યાં જલપ્રવાહ આવી પહોંચ્યો, એટલે તત્કાલ ત્યાંથી ઉઠી રાજા, મંત્રી અને બહુક એ ત્રણે જણા તેના સાતમા માળે ચઢી ગયા. નગરના લોકો બહુ પોકાર કરતા વિલાપ કરવા લાગ્યા. હા ? વત્સ ? તું તારો પ્રાણુ લઈ બહુ ઉંચા દેવમંદિર ઉપર ચઢીજા, મ્હારી વાટ જોઈશ નહીં. કારણકે પ્રલયકાલના સમુદ્રની માફક આ જલ પ્રવાહ ભારે ઉછળી રહ્યો છે. વળી કોઈક સ્ત્રી બોલી કે હે પુત્ર ! જીનેંદ્ર ભગવાનનું સ્મરણ કરી નવકારમંત્ર ગણ. તેમજ સાકાર અનશન ગ્રહણ કરી આહારનો ત્યાગ કર. એ પ્રસાણે દયાજનક લોકોના વિલાપ સાંભળી રાજા બહુ દુઃખી થયો, તેટલામાં અનિવાર્ય તે જલપ્રવાહ સાતમે માળે જઈ પહોંચ્યો. તે જોઈ રાજાનું ધૈર્ય છુટી ગયું. અને મંત્રી તરફ દષ્ટિ કરી પોતાની બ્યાકુલતા જણાવીને બોલ્યો, મંત્રિન ? હવે જરૂર આ મરણકાલ નજીક આવ્યો. આપણે એટલું પણ પુણ્યધર્મ નથી કર્યું કે જેથી આપણો ઉદ્ધાર થાય. હવે આયુષ વધે તેમ લાગતું નથી. માટે આ વિપત્તિ જોઈ મ્હારું હૃદય પ્રાસાદના શિખર ઉપર રહેલા ધ્વજની માફક કંપે છે. વળી વિષયમાં આસક્ત થઈ મહેં આટલો સમય વૃથા ગુમાવ્યો. કારણ કે શ્રાવક કુલમાં જન્મ થયો પરંતુ જીનેંદ્ર ધર્મની આરાધનાથી વિમુખ રહ્યો, અને અસાર એવા આ સંસારના કાર્યોમાં નિરંતર રક્ત થઈ જન્મ નિરર્થક કર્યો. હવે મરણ સમય નજીક આવ્યો, તેથી હું શું કરી શકીશ. હા ? હા ! હું હવે જીવતો છતો મરેલો છું, કેમકે મેં મારો મનુષ્ય ભવ નિષ્કલ વ્યતીત કર્યો. વળી નિર્બલ હૃદયને લીધે પૂર્વ પુરૂષોએ આચરેલી ધર્મ મર્યાદાનો મહેં ભંગ કર્યો. તેમજ સાવધ સંન્યકાર્યોમાં મહેં બહુ અનાર્યપણું આચર્યું અને વિષયોમાં લુપ્થ થઈ ધર્મકાર્યથી હું વિમુખ રહ્યો. કોંડી માટે કોટીધન, કાચ

મંત્રિ તિલકમંત્રી કથા.

(૨૬૧)

ખંડને બદલે વૈદ્યમંત્રિ, પાષાણના ટુકડા માટે ચિંતામંત્રિ અને થુએરના બદલે જેમ કોઈ કલ્પવૃક્ષ હારી જાય તેમ હુ:ખરૂપ અને વિપત્તિઓના હેતુભૂત વિષય સેવનમાં મહેં ધર્મરહિત જન્મ નિષ્ફલ કર્યો. અગ્નિ લાગ્યા પછી કૂવો ખોદવાની માફક હવે સંકટ આવી પડયા પછી શું કરવું? કયાં જવું? કોને કહેવું? એમ પોતે વિકલ્પ કરતો હતો તેટલામાં બહુ વેગથી ત્યાં પહુ જળ ભરાઈ ગયું. તે જોઈ મનમાં પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરે છે તેટલામાં ત્યાં માવત વિનાના હસ્તિ સમાન મનુષ્ય વગરનું એક વહાણ તેની સન્મુખ આવ્યું, અને તે સાતમા માળની વરંડિકાની નજીક આવી ઉભું રહ્યું. તે જોઈ મતિસાગર મંત્રી બોલ્યો, રાજન્! આ વહાણમાં આપ બેસી જાઓ. ખાસ આપના પુણ્યના ઉદ્દયથી કોઈક દેવે આપની વિપત્તિ તારવા માટે આ વહાણ મોકલ્યું છે. તે સાંભળી રાજા તત્કાલ તે નાવમાં બેસવા માટે ડાબો પગ વંડી ઉપર મૂકી દક્ષિણપાદ વહાણની અંદર મૂકવા જાય છે તેટલામાં જલ, વરસાદ, વહાણ અને વિજળીના ચમકારા તથા ગર્જનાઓ વિગેરે સર્વ શાંત થઈ ગયું અને લોકો સ્વસ્થ દશામાં દેખાવા લાગ્યા. સર્વત્ર આનંદ પ્રસરી ગયો. કોઈ સ્થળે સંગીતના ધ્વનિ સાંભળાવા લાગ્યા તો કોઈ ઠેકાણે વિવિધ વાર્તા વિનોદ અને કોઈક પ્રદેશમાં પ્રગટ રીતે નાટ્યરચનાઓ થવા લાગી.

તે જોઈ રાજા વિસ્મિત થઈ બોલ્યો, હું નૈમિત્તિક શિરોમણે !

આવું અતિ અદ્ભુત આશ્ચર્ય કોઈ વખત વૈરાગ્યભાવના. પણ મહારા જોવામાં આવ્યું નહોતું. નૈમિત્તિક બોલ્યો, રાજન્ ! હું નૈમિત્તિક નથી, પરંતુ ઇંદ્રજલિક છું. તે સાંભળી રાજાએ બહુ ચકિત થઈ બે કરોડ સોનેયા તેમજ અન્ય વસ્ત્રાદિક આપી બટુકને વિદાય કર્યો, ત્યારબાદ સંસારથી વિરક્ત થઈ રાજા, મંત્રી પ્રમુખ સભ્યજનો સહિત રાણીઓની

(૨૬૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આગળ કહેવા લાગ્યો કે આ ઈંદ્રજાનનો ચમત્કાર જોયો ? આપની કૃપાવડે સર્વ જોયું. આવું અલૌકિક આશ્ચર્ય કોઈપણ સમયે અમે કોઈએ જોયું નહોતું. એ પ્રમાણે તેઓનો પ્રત્યુત્તર સાંભળી રાજા ઘોડ્યો, સજ્જનો ! જોવો આ ઈંદ્રજાનનો દેખાવ જોયો તેજ પ્રમાણે બહુ ઠુઠુના નિધાનરૂપ આ સંસારમાં સર્વ વસ્તુઓનું સ્વરૂપ બાણવું. રૂપ, બળ, ઐશ્વર્ય, સ્નેહ, યૌવન, સંપત્તિ અને આયુષ્ય પવનથી કંપાયમાન દર્ભના અથ ઉપર રહેલા જલખિંદુ સમાન ચંચળ છે. તેમજ કુષ્ઠાદિક વ્યાધિવડે હસ્ત, પાદ, નાસિકા વિગેરે અંગોપાંગ સડી જાય છે, અને તેથી કામદેવ સમાન તેજસ્વી પુરૂષોની પણ રૂપ સંપત્તિ અદર્શનીય થાય છે. વળી વ્યાધિ, ક્ષુધા અને તૃષ્ણાદિકથી રૂઘિર માંસ વિગેરે ધાતુઓ સુકાઈ જાય છે. જેથી પવન સમાન બલવાન એવા પુરૂષો પણ પોતાના સ્થાનમાંથી બલાતકારે પણ ઉઠી શકતા નથી. વળી કાષ્ઠશ્રેષ્ઠી અને તેની સ્ત્રી તેમજ રામચંદ્ર અને સીતા વિગેરેનાં વૃત્તાંત સાંભળી પ્રેમની દારૂણ પરિણતિ કોણ નથી જાણતું ? વિવિધ વિલાસરૂપી વૃક્ષો જેમાં ઉલ્લસી રહ્યાં છે એવું અધમ પુરૂષોનું યૌવનરૂપી વન જરારૂપી દાવાનળની જ્વાલાઓ વડે જરૂર બળી જાય છે. બહુ દૂષિત એવી વ્યભિચારિણી સ્ત્રીની માફક નવિન પદ્મવાદ્ર ઉપર રહેલા જળખિંદુની પેઠે વિલાસ કરતી લક્ષ્મીનો કોણ વિશ્વાસ કરે ? નિરંતર કમલનો સંગ હોવાથી તેના નાળના કાંટાવડે વિંધાયેલા પગવાળી હોયને શું ! તેમ તે લક્ષ્મી હજી કોઈ ઠેકાણે ક્ષણમાત્ર પણ પગ મૂકતી નથી. અર્થાત્ બહુ ચંચળ છે. અમાત્ય વિગેરે મૂલપ્રકૃતિ, દંડ, કોષ અને પ્રજ્ઞમંડળથી પરિપૂર્ણ એવા નરેંદ્રનો પણ દિવસના અવસાનમાં કમળની માફક ત્યાગ કરી લક્ષ્મી અન્યત્ર ચાલી જાય છે. એ પ્રમાણે સૂર્યના ખિંબની માફક પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે અનેક પ્રકારે સંચાર કરતી એવી લક્ષ્મી

મંત્રી તિલકમંત્રી કથા.

(૨૬૩)

વડે કયો પુરૂષ વિડંબિત નથી થયો ? વળી નિરૂપક્રમ આયુષ્ દરેક સમયે ક્ષીણ થાય છે. છતાં પણ જેઓની ખુદ્ધિ આયુષને સ્થિર માને છે તેઓ વિજળીને સ્થિર માને તેમાં શું આશ્ચર્ય ? એ પ્રમાણે હાલમાં આ સર્વ સંસાર વિલાસ અસાર જાણી ચંચલ અને મિથ્યારૂપ આ વિષય સુખના આભાસમાં પ્રતિબંધ કરવો તે બહુ ખેદની વાત છે. મેં આજસુધી તો મનુષ્યાદિ સામગ્રી વૃથા ગુમાવી પરંતુ હવે હું પ્રાચીન પુરૂષોના માર્ગને અનુસરીશ. એમ પોતાનો વિચાર જણાવી તેમણે ઉત્તમ લગ્નમાં હરિવિક્રમ કુમારનો રાજ્યાભિષેક કર્યો. ત્યારબાદ ધર્મમાર્ગમાં ધનનો વ્યય કરી દીક્ષા ગ્રહણ કરી તેજ હું પોતે છું. હે નરેન્દ્ર ! તમ્હારા સરખા પુરૂષોની આગળ પોતાનું અનુભવેલું ચરિત્ર વર્ણન કરવાથી જે કે લઘુતા દેખાય છે; પરંતુ પરિણામે તે ગુણકારક થાય છે.

આ પ્રમાણે તે મુનીન્દ્રનું ચરિત્ર સાંભળી રાજા ઝોલ્યો, આપના સરખા સત્પુરૂષોજ રાજ્યલક્ષ્મીનાં બંધનો રાજાનો પશ્ચાન્તાપ. તોડી શકે છે. પરંતુ ગાઠકર્મના બંધનથી બંધાએલા અને શુદ્ધ શ્રદ્ધા હીન મ્હારા સરખા પ્રાણીઓને તો સદ્ધર્મની ખુદ્ધિ પણ હર્લભ થાય છે, તો પછી સદ્ગુરૂઓનો સમાગમ તો હોયજ કયાથી ? પરંતુ હે મુનીન્દ્ર ! પૂર્વલવમાં મેં પુણ્ય અને પાપ બન્ને ઉપાર્જીત કરેલાં છે, કેમકે પુણ્યને લીધે મરુસ્થલમાં કમલસરોવર સમાન આપના ચરણ કમલનાં દર્શન આ મૃગની સહાયતાથી પ્રાપ્ત થયાં; છતાં મ્હારા મંદ ભાગ્યને લીધે આપની સેવા માટે હું અશક્ત છું. કહ્યું છે કે—

મહદ્ધિઃ પાપાત્મા, વિરલમપિ સઙ્ગં ન લભતે ।

વિયોગં પ્રાપ્નોતિ, ક્ષણમપિ ન તૈઃ પુણ્યસહિતઃ ।

અતઃકિશ્ચિત્પાપં સુકૃતમપિ શક્તે સ્વવિષયે ।

મવાદ્ધિઃ સંસર્ગઃ, કથમથ કથં ચૈષ વિરહઃ ॥

(૨૬૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અર્થ—“ મહાત્માઓનીજ સંગતિ પાપી પુરૂષોને ક્ષણમાત્ર પણ થતી નથી, તેમ પુણ્યશાળી પુરૂષ તેઓથી ક્ષણમાત્ર વિયુક્ત રહેતો નથી. તેથી કંઈક પાપ અને કંઈક સુકૃત પણ મહેં પૂર્વ જન્મે કરેલું છે એમ મહાર્જી માનવું છે. અન્યથા આપનો સમાગમ અને વિયોગ કેમ થાય ? ” એમ છતાં પણ હે સ્વામિનું ? જે ધર્મમાં મહારી યોગ્યતા હોય તે સંબંધી મહને ઉપદેશ આપો.

મુનીંદ્ર ઓટ્યા, રાજનું ! જે મોક્ષ સુખ મેળવવાની તમ્હારે તત્કાળ ઇચ્છા હોય તો અહીંનું ભગવાન-સમ્યક્ત્વધર્મ. રૂપીદેવ, જીવાદિતરવોની દૃઢ શ્રદ્ધા અને શુદ્ધ તત્ત્વાર્થ વેદી ગુરૂ મહારાજ એ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વવ્રત ધારણ કરી જીવન પર્યંત શંકા, કાંક્ષાદિ દોષ સહિત પ્રયત્ન પૂર્વક તે પાળવું. તે સાંભળી મંત્રી સહિત ભૂપતિએ વિધિ સહિત સમ્યક્ત્વવ્રત અંગીકારૂં કર્યું, એટલે ફરીથી ગુરૂ મહારાજે સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ વિશેષ પ્રકારે વર્ણવી બતાવ્યું. ત્યાર બાદ નરેંદ્ર ઓટ્યો, જગદ્ગુરો ? કલ્યાણના સ્થાનભૂત એવો આ મૃગ કેાણુ છે ? મુનીંદ્ર ઓટ્યા, રાજનું ! પૂર્વભવમાં આ મૃગલો પ્રાણીજી હોતો અને તે ખાસ તારો મિત્ર હોતો. તે મરીને અજ્ઞાન તપવડે યક્ષ થયો છે. માટે પૂર્વભવના અભ્યાસથી તારા દર્શનમાં એને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ, અને વળી અહીં નિત્ય મહારા દર્શનથી તેને શુભ ભાવ પ્રગટ થયો છે, તેથી તેણે મૃગરૂપ ધારણ કરી આ સર્વ કાર્ય કર્યું. ત્યારબાદ યક્ષ પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરી મુનિવરની પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે હે ભગવન ! મહેં પણ આપના શુભ ચરણમાં સમ્યક્ત્વ સ્વીકાર્યું છે. એમ કહી તે યક્ષ બીજો પણ કેટલોક ધર્મ સંબંધી ઉપદેશ લઈ મુનિને નમસ્કાર કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયો. તેમજ નલ રાજા પણ મુનિવરને વંદન કરી મંત્રી સહિત સ્વસ્થાનમાં ગયો.

મંત્રી તિલકમંત્રી કથા.

(૨૬૫)

હવે તે નલરાજ જીનપ્રતિમા કરાવી હુમ્મેશાં તેની ત્રિકાલ પૂજા કરે છે. તેમજ વિવિધ પ્રકારે જૈનશાસનની એકપરિત્રાજક. ઉત્પત્તિ કરે છે. વળી અન્ય લોકોને ઉપદેશ આપી તે પ્રમાણે પ્રવર્તાવે છે. તેમજ સાધુ-જનોનું સત્કાર પૂર્વક સન્માન કરે છે અને તેઓની આજ્ઞા પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરવા પોતે સુકતો નથી. વળી સાધર્મિક જનોને ખંધુ તથા પુત્ર સમાન માને છે. મંત્રી તિલકમંત્રી પણ તેજ પ્રમાણે જૈનધર્મમાં ઉદ્યુક્ત થઈ હુમ્મેશાં રાજમાન્ય થઈ રાજકાર્યમાં સમય વ્યતીત કરતો હતો. કદાચિત્ તે મંત્રી દૈવયોગે બહુ વ્યાધિથી ઘેરાઈ ગયો. વૈદ્ય લોકોના ઔષધાદિક ઉપચારો પણ નિષ્ફળ થયા. તેથી તેઓએ ઉપચાર કરવા છોડી દીધા એટલે મંત્રી નિરાશ થઈ ગયો. તેથી છેવટે તે ધર્મમાર્ગને સહાયભૂત બાણી તેમાં વિશેષ ઉદ્દમ કરવા લાગ્યો. તેવામાં પરિત્રાજકનો વેષધારી કોઈક પુરૂષ ત્યાં આવ્યો. તેણે વ્યાધિની ચિકિત્સા કરીને ઔષધની શરૂઆત કરી, તેથી મંત્રી નીરોગી થયો. ત્યારથી મંત્રી તેનો બહુ રાગી થયો અને લોજન વસ્ત્રાદિક પણ તેને પોતેજ આપતો હતો. અનુક્રમે તે બન્નેનો ગાઠ સંબંધ થયો. તેથી તે પરિત્રાજક કોઈ કોઈ પ્રસંગે પોતાનો ધર્મ પણ મંત્રીને સંભળાવતો હતો. અને ધૂર્તતાને લીધે જૈનધર્મની નિંદા પણ પ્રચ્છન્ન રીતે કરતો હતો. ત્યારબાદ દિવસે દિવસે તેની સાથે બહુ સ્નેહ વધવાથી મંત્રી તેને એક દિવસ પોતાની સાથે રાજ પાસે લઈ ગયો. સભામાં બેઠેલા રાજાએ મંત્રીને પૂછ્યું, આ કોણુ છે? મંત્રી બોલ્યો, જે છે તે ઠીક છે, એનામાં બહુ અપૂર્વ ગુણો રહ્યા છે. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો, મંત્રિનું? એની પ્રશંસા કરવાથી તું પોતાનું સમ્યક્ત્વ મલીન કરે છે. અને તેથી ઉત્તરોત્તર ત્હને બહુ હાની થશે. એ પ્રમાણે ભૂપતિએ બહુ ઠપકો આપ્યો; પરંતુ મંત્રીએ

(૨૬૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેનો પક્ષ છોડયો નહીં અને વિશેષમાં કહ્યું કે શું કોઈના પક્ષ સહયુષ્ઠ પ્રગટ કરવાથી સમ્યક્ત્વ મલિન થતું હશે ખરું ? એમ તેઓનો વિવાદ ચાલતો હતો. તેવામાં પૃથ્વીસ્થાન નગરમાંથી નલરાજના ચર-ગુપ્ત પુરૂષોએ મોકલેલો એક લેખ આવ્યો. તેની અંદર લખેલું હતું કે હે સ્વામિન્ ? અહીંથી નીલ રાજ્યે પરિત્રાજકનો વેષધારી એવા એક પુરૂષને આપને મારવા માટે મોકલ્યો છે. તેના શરીરની કાંતિ શ્યામવર્ણની છે. ઉમ્મર પાંત્રીશ વર્ષની થઈ છે. ધંધો વૈદકનો કરે છે અને યોલવામાં બહુ વાચાલ છે. માટે તેને બહુ યત્નપૂર્વક પકડી લેવા તમે ભૂલશો નહીં. એ પ્રમાણે તે લેખ રાજ્યે પોતે વાંચી તરત જ એકાંતમાં લેખાચાર્યને યોલાવી ફરીથી તે લેખ તેની પાસે ખરોખર વાંચાવી લેખના ટુકડા કરી ભોંયમાં દાટી દીધો. બાદ રાજ્યે તત્કાળ મહોને હુકમ કર્યો, તે પ્રમાણે મહોએ સભામાંથી તે પરિત્રાજકને ઉઠાવી તેના બન્ને હાથ વાળી નાખી તેને કારાગૃહમાં લઈ જતા હતા, તેટલામાં તેની પાસેથી કંકલોહની એક છરી પૃથ્વીપર પડી. તે જોઈ સર્વ સભાના લોકો વિસ્મય પામ્યા. મહોએ ઝડપથી તે છરી લઈ રાજને આપી. તે જોઈ રાજ યોલ્યો, રે ? આ શું ? મંત્રી યોલ્યો, જે કંઈ હોય તે આપ તપાસ કરી જુઓ. આપ જાણો છો. રાજ યોલ્યો, મંત્રિન્ ? રાજ સભામાં આવા દુરાચારીને તું લાવે છે, અને વળી જૈન સાધુઓના ગુણો સમાન તેની પ્રશંસા કરે છે. જૈન-મત વિરૂદ્ધ એવા આ પાખંડીની પ્રશંસા કરવાથી ત્હેં પોતાનું સમ્યક્ત્વ અને મહાર્જુનું જીવિત વૃથા ગુમાવ્યું. એ પ્રમાણે રાજ્યે મંત્રીનો બહુ તિરસ્કાર કરી તેની શિક્ષા માટે તેનું કંઈક ધન રાખી ખાકીનું સર્વ ધન પોતાને સ્વાધીન કરી તેના સ્થાનમાં અન્ય મંત્રીને દાખલ કર્યો. બાદ મંત્રીએ વિચાર કર્યો, કે જીનેંદ્ર ભગવાનના વચન વિરૂદ્ધ વર્તવાથી મ્હને આ શિક્ષા બહુ થોડી થઈ છે. એમ

મંત્રી તિલકમંત્રી કથા.

(૨૬૭)

સમજી મંત્રી મુનિ પાસે ગયો અને વિનયપૂર્વક પર્યાલોચના કરી પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું. તેમજ બાર પ્રકારના ગૃહસ્થ ધર્મનો સ્વીકાર કરી સારી રીતે પાળવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે મંત્રીની સત્પ્રવૃત્તિ રાજાના જાણવામાં આવી તેથી રાજાએ તેને ક્ષમાવીને સર્વ ધન પાછું આપ્યું.

બંધીખાને રહેલા તે ઘાતકી પરિત્રાજકે પણ રાજાની આગળ પ્રાર્થના કરી જણાવ્યું કે વૈરાગ્યને લીધે નીલરાજને શિક્ષા. હાલ મહેં ભાવ દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે, માટે હવે આપ જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરવા શક્તિમાન છો. રાજાએ તેની નમ્રતા જોઈ મલ્લોને બોલાવી કહ્યું કે આ પરિત્રાજકના હાથ સજ્જ કરી તેને છોડી મૂકો. વળી ફરીથી રાજાએ જણાવ્યું, કે મરતો માણસ પોતાના બચાવ માટે આ પ્રમાણે બોલે છે, પરંતુ મહેં એને ધર્મનિમિત્તે મુક્ત કર્યો છે, ત્યારબાદ રાજાએ વિચાર કર્યો કે આ સર્વ અનર્થનું મૂલ કારણુ તો નીલરાજ છે માટે પ્રથમ શિક્ષા નીલરાજને આપવી જોઈએ. પરંતુ હું પોતે તેને પકડવા જઈશ તો પરસ્પર યુદ્ધ થવાથી બહુ પ્રાણીઓનો વધ થવા સંભવ છે. એમ જાણી નલરાજાએ પ્રથમ મૃગનું સ્વરૂપ લઈ જે યજ્ઞ આવ્યો હતો તેનું હૃદયમાં સ્મરણ કરી પૌષધશાલામાં અષ્ટમ તપનો પ્રારંભ કર્યો. યજ્ઞે નલરાજાનો અભિપ્રાય જાણી નીલરાજને બાંધી લાવી નરેન્દ્રની આગળ ઉભો કર્યો, અને કહ્યું કે હે સ્વામિન ? આપનું અનિષ્ટ કરવા જેણે પરિત્રાજકને મોકલ્યો હતો તે આ નીલરાજ છે. ત્યારબાદ નલરાજાએ નીલને કહ્યું કે હવે ત્હારી શી દશા થશે ? નીલરાજ બોલ્યો, મહારાજ ? આપના ચરણકમળનાં દર્શન થયાં છે, માટે હવે જેમ થવું હોય તેમ ભલે થાય, કેમકે કોઈ પ્રકારની હવે મ્હને ચિંતા નથી. એ પ્રમાણે તેની નમ્રતા જોઈ રાજાએ બંધનથી નિર્મુક્ત કરી તેનું

(૨૬૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બહુ સન્માન કર્યું અને યક્ષને કહ્યું કે તરત જ તેણે નીલરાજને ક્ષણમાત્રમાં આનંદપૂર્વક તે સ્થાનમાં પહોંચાડ્યો.

ત્યારબાદ નિઠકંટક રાજ્યભાર વહન કરવામાં ધુરંધર એવો નલરાજ જૈનધર્મમાં વિશેષ રાગી થયો હતો. ગુણુરત્નાકરસૂરિ. સાધર્મિક જનોનું બહુ સન્માન કરતો હતો. અનુક્રમે યોગ્ય અવસ્થા જોઈ પોતાના પુત્રને રાજ્યમાં સ્થાપન કરી પોતે દીક્ષા લેવાનો વિચાર કરતો હતો. તેવામાં ઉદ્યાનપાળે આવી વિનંતિ કરી રાજને જણાવ્યું કે સ્વામિન્ ? સજ્જનોના હૃદયને આનંદ આપનાર સાક્ષાત્ પુણ્ય રાશિ હોયને શું ? એવા ગુણુરત્નાકરસૂરીશ્વર નંદનનામે ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે. તે સાંભળી રાજએ તેને તુષ્ટિદાન આપ્યું. ત્યારબાદ મહોત્સવ-પૂર્વક અન્ય રાજવર્ગથી પરિવારિત નલરાજ પોતાના પરિવાર સહિત સૂરિને વંદન કરવા ચાલ્યો. ત્યાં જઈ વિધિપૂર્વક વંદન કરી સુનીંદ્રની આગળ બેઠો. અને સત્ય પ્રતિજ્ઞા પાલન કરવામાં શિરોમણિ સમાન આ તેજ મહાત્મા છે. એમ વિચાર કરતો હતો તેટલામાં સૂરીશ્વર બોલ્યા, રાજન્ ? કેમ તમે મહને ઓળખો છો ? નિઃશંક હૃદયથી રાજ હાંથ જોડી બોલ્યો, જગદ્ગુરૂ ? આપે જે જનનીની કુક્ષિમાં વાસ કર્યો તેને જ ધન્યવાદ ઘટે છે. કારણ કે આપે સર્વત્ર પ્રસાર પામેલું અને ત્રણ જગતને ઇચ્છા પ્રમાણે નચાવવામાં બહુ સમર્થ એવું મોહ રાજનું બળ ક્ષણમાત્રમાં હઠાવી દીધું છે.

સૂરિ મહારાજ સભાની અંદર ઉંચાસ્વરે બોલ્યા, અમારી આ સર્વ ધર્મસામગ્રીનું મૂલ કારણ આ નલરાજ છે. કારણ કે નીલરાજએ મારવા માટે ઘાતક (પરિત્રાજક) મોકલેલો છે એમ ગુપ્ત પુરૂષોના લેખ ઉપરથી આ રાજએ મહને

સૂરિનું પૂર્વ
સ્વરૂપ.

મંત્રી તિલકમંત્રી કથા.

(૨૬૯)

પકડાવ્યો, તે સમયે મહારી પાસેથી એક છરી પડી ગઈ. તે જોઈ તેણે મહને સખત પીડા આપી. એટલે મહેં રાજની આગળ પ્રાર્થના કરી જણાવ્યું કે ભાવથી મહેં જૈનદીક્ષા ગ્રહણ કરી છે. તેથી રાજએ જણવ્યું કે આ ઘાતક પોતાના ખચાવ માટે અસત્ય બોલે છે. તેમ છતાં પણ મહને તેણે મુક્ત કર્યો. માટે હે ભવ્યાત્માઓ! આ દુનીયામાં સજ્જનોનાં આશ્ચર્યકારક ચરિત્ર જોઈ મહને તે સમયે ખડું આનંદ થયો, અને તેથી હું તેજ પ્રમાણે સદ્ગુરૂના ચરણમાં દીક્ષા ગ્રહણ કરી આ સ્થિતિને પામ્યો છું.

એ પ્રમાણે સૂરીંદ્રનું વચન સાંભળી સર્વ સહ્યજનોનાં હૃદય અદ્ભુત વૈરાગ્ય રસથી ભીંજાઈ ગયાં. પુનઃ

દીક્ષાગ્રહણ.

સૂરીશ્વરે અનેક પ્રકારે જૈનધર્મની વ્યાખ્યા આપી. એટલે ભાવના આપેલાં વસ્ત્રોની માફક સર્વના હૃદયોમાં એવો રંગ લાગ્યો કે દરેક જણ દીક્ષા લેવામાં તત્પર થઈ ગયા. અને વિનીત થઈ બોલ્યા કે હે સદ્ગુરૂ ! આપના ચરિત્ર તેમજ દેશનાના પ્રભાવથી હાલ અમે દીક્ષા લેવાને ખડું ઉત્સુક થયા છીએ. પરંતુ પ્રતિબંધને લીધે અટકી જઈએ છીએ. કોઈને માતાપિતા વૃદ્ધ થયાં છે તો કોઈને નાનાં છોકરાં છે, વળી કેટલાકને વિધવા પહેન છે, તો કેટલાકને પ્રજનું દુઃખ છે અને વળી કેટલાકને ધનનું મહાદુઃખ છે. તે સાંભળી નલરાજએ કહ્યું કે ભાઈઓ ! જેઓને જેટલું ધન જોઈતું હોય તેટલું તેઓને હું આપું છું, માટે તમે તે લઈને પોતપોતાની ભાવના સફલ કરો. એ પ્રમાણે ધર્મકાર્યમાં રાજની ઉદારતા જોઈ તેઓ બોલ્યા—અમે આપનો આ મહોટો અનુગ્રહ માનીએ છીએ. ત્યારબાદ રાજએ પોતે સૂરિને વિનતિ કરી કે જો હું દીક્ષા ગ્રહણ કરવાને યોગ્ય હોઉં તો તેમાં વિલંબ કરવાની હવે જરૂર નથી. સૂરિ બોલ્યા—રાજન્ ! શ્રુતબલવડે દીક્ષા લેવાનો તહારો મનોરથ જાણી હું અહીં આવ્યો

(૨૭૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

છું. માટે જલદી ત્હારું મનોવાંછિત સફલ થાઓ. ત્યારબાદ રાજા સૂરીશ્વરને વંદન કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયો. રાજાને અમરકુમાર નામે એક પુત્ર હતો. જો કે તેને રાજ્યની ઇચ્છા નહોતી તો પણ તેની યોગ્યતાને લીધે તેને રાજ્યમાં સ્થાપન કર્યો. ત્યારબાદ જેઓ દીક્ષા લેવા ઉત્સુક હતા તેઓને નગરમાંથી ઘોષણા કરાવી પોતાની પાસે બોલાવ્યા, અને અમરકુમાર પાસે જેઓને જેટલું દ્રવ્ય જોઈતું હતું તે પ્રમાણે સર્વ વ્યવસ્થા કરાવી. તેમજ તેઓના પોષણ કરવા લાયક કુટુંબની વિશેષ સંભાવના કરાવરાવી. એ પ્રમાણે તેઓની સમસ્ત ચિંતા દૂર કરાવી તેમને દીક્ષા ગ્રહણ કરવામાં ઉત્સાહિત કર્યા. પછી તે સર્વે લોકો તેમજ રાણીઓ અને અન્ય પ્રધાન પુરૂષો સાથે નલરાજાએ ગુરૂ પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. વિધિ પ્રમાણે તેનું પાલન કરી સાઠ ભક્તની તપશ્ચર્યાવટે સમાધિ પૂર્વક દેહત્યાગ કરીને તે સર્વાર્થસિદ્ધમાં ઉત્પન્ન થયા અને અંતે આ ભરત ક્ષેત્રમાંજ સિદ્ધસ્થાન પામશે. મંત્રિ તિલકમંત્રી પણ નરેન્દ્રની સાથે દીક્ષા લઈ કાળ કરી સૌધર્મદેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ અનુક્રમે પાંચમા ભવે મોક્ષપદ પામશે.

॥ इति श्री पाखण्डप्रशंसायां मंत्रितिलकमंत्रिकथानकं
समाप्तम् ॥

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ પ્રભુ બોલ્યા, હે દાનવીર્ય રાજા ? મણિઓમાં જેમ ચિંતામણિ અને વૃક્ષોમાં જેમ કલ્પવૃક્ષ સમ્યક્ત્વ મહિમા. ઉત્તમ ગણાય છે તેમ સર્વ વ્રતોમાં સમ્યક્ત્વવ્રત શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. વળી જેમ પક્ષિઓમાં ગરૂડ, દેવોમાં ઈન્દ્ર, ગ્રહોમાં ચંદ્ર,

રસોમાં અમૃતરસ, મનુષ્યોમાં ચક્રવર્તી અને મુનિઓમાં તીર્થ-કર ભગવાન્ મુખ્ય ગણાય છે, તેમ સમસ્ત ગુણોમાં દર્શનગુણ શ્રેષ્ઠ ભણવો. કારણકે સમ્યક્ત્વ રહિત જીવાત્માઓ નિર્દોષપણે

મંત્રી તિલકમંત્રી કથા.

(૨૭૧)

મુનિ ક્રિયા પાળીને ઐવેયક સુધી તો જાય છે પરંતુ ફરીથી અપાર સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે, તેમજ તેવા જીવાત્માઓ આ લોકમાં અને નરકાદિકમાં દુઃસહ વેદનાઓ ભોગવે છે. પરંતુ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ વિના તેઓને મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થતું નથી. વળી અંતર્મુહૂર્ત્ત માત્ર પણ સમ્યક્ત્વને ધારણ કરનાર પ્રાણીઓ ખહુ આશાતનાઓ કરે છે તો પણ અર્ધ પુણ્ય પરિવર્તનની અંદર મોક્ષસુખ પામે છે. માટે હે રાજન્ ? જેઓ અતિચાર રહિત સમ્યક્ત્વ પાળે છે તેઓને ધન્યવાદ ઘટે છે. વળી જેઓ અન્ય જીવોને સમ્યક્ત્વધારી કરે છે તેઓ પણ અતિશય ધન્યવાદને લાયક થાય છે.

इति श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वजिनचरित्रस्य
 श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमायापरमगुरुतपागच्छाधिराजशास्त्रवि-
 शारदजैनाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमद्बुद्धि-
 सागरसुरिशिष्यप्रसिद्धवक्त्रेति लब्धख्याति व्याख्या-
 नकोविद् पन्थासश्रीमदजितसागरगणिकृतगुर्जर-
 भाषानुवादे प्रभुदेशनाप्रबन्धे सहस्रान्तातीचार
 व्याख्योपेतं सम्यक्त्वद्वारं समाप्तम् ॥

(૨૭૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચારત્રઃ**વિજયચંદ્રકુમારની કથા.****સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણવ્રત.**

દાનવીર્યરાજા—હે જગત્પ્રભો! આપે દૃષ્ટાંત સહિત સમ્યક્ત્વ-
વ્રતને; મહિમા યથાર્થરીતે અમને સમજાવ્યો.
જ્યસિંહ રાજા પરંતુ હવે અણુવ્રતાદિ પાળવામાં અતિ-
ચારોના ગુણ તથા દોષનું વર્ણન દૃષ્ટાંત સ-
હિત સ્પષ્ટ રીતે અમને સમજાવે. શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ ઓઢ્યા—રાજન્!
જે પ્રાણી સાવધ આરંભનો ત્યાગ કરી જીવનપર્યંત મન, વચન અને
કાયાથી નિરપરાધી સ્થૂલ જીવના હિંસા સંકલ્પથી કરતો કરાવતો
નથી. તે પ્રાણી આ લોકમાં વિજયચંદ્ર કુમારની પેઠે વિશાલ રાજ્ય
સંપત્તિ ભોગવીને મોક્ષસુખ પામે છે. તદ્વથા—ભરતક્ષેત્રમાં મંગલ
(મંગળવાર-શુભ કાર્ય) ના સ્થાનભૂત નભસ્તલ સમાન અને
પૃથ્વીરૂપી સ્ત્રીને તિલક સમાન મંગલપુર નામે નગર છે. તેમાં
વૈરીરૂપી હસ્તિઓનાં ગંડસ્થલ લેદવામાં બલિષ્ઠસિંહ સમાન
અને નિરંતર દાની પુરૂષોની મધ્યે પ્રથમ રેખાને ધારણ કરતો
જ્યસિંહ નામે રાજા છે. રૂપમાં રતિ સમાન, શીલવડે લોકોમાં
આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરતી, બહુ લજ્જાવતી અને સવ થા મદ રહિત
એવી પ્રીતિમતી નામે તેનો મુખ્ય રાણી છે. તેમજ રાજસેવામાં
બહુ ભક્તિકારક, વિશાલ કીર્તિવાળો, વિશુદ્ધ મનોવૃત્તિવડે યુક્ત
અને બુદ્ધિમાં બૃહસ્પતિ સમાન એવો મતિસાગર નામે તેનો
મંત્રી છે. અપ્સરાઓ સાથે ઈંદ્રની માફક જ્યસિંહ રાજા પ્રીતિ-
મતી પ્રમુખ રાણીઓ સાથે હસ્તેશાં વિષયસુખ ભોગવે છે.

ત્યારબાદ એક દિવસ રાજા સભામાં બેઠો હતો, તેવામાં

વિનયચંદ્ર કથા.

(૨૭૩)

સિદ્ધપુરૂષ.

જેના મસ્તકમાં ઝવેરા (જવારા) રાખેલા હતા, હસ્તમાં પુસ્તક હતું, સર્વાંગે શ્વેતવસ્ત્ર પહેરેલાં હતાં, કમલસમાન જેનાં નેત્ર શોભતાં હતાં અને મુખાકૃતિ ચંદ્ર સમાન દીપતી હતી એવો સાક્ષાત્ કામદેવ સમાન શાંતમૂર્તિને ધારણ કરતો એક પુરૂષ આકાશમાંથી ઉતરી રાજની આગળ આવી ઉભો રહ્યો, એટલે રાજ એકદમ ઉભો થયો અને આસનાદિકથી તેનો સત્કાર કરી કુશલ સમાચાર પૂછ્યા. ત્યારબાદ સિદ્ધપુરૂષ બોલ્યો, હે નરદેવ ! હું તીર્થયાત્રા માટે નીકળ્યો છું. ગુરૂ કૃપાથી સર્વ પ્રકારે હું કુશલ છું અને હાલમાં સમેતશિખર ઉપર જીનપ્રતિમાઓને વંદન કરવા માટે હું જઈ છું. પરંતુ સાધર્મિક જનો ઉપર મહારો બહુ પ્રેમ હોવાથી અહીં તમ્હને જોઈ હું નીચે ઉતર્યો. માટે મહારે લાયક જે કંઈ કાર્ય હોય તે તમે નિવેદન કરો એટલે હાલજ હું તે કાર્ય સિદ્ધ કરી આપીશ. રાજ બોલ્યો, હે મહાશય ? સભજનોનું દર્શન માત્ર પણ કલ્યાણકારી હોય છે. આપ અહીં પધાર્યા તેથી જ અમારું સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થયું. હવે અન્ય શું બાકી રહ્યું ? તેટલામાં પ્રસંગ જોઈ મતિસાગર મંત્રી વિનયપૂર્વક બોલ્યો, હે મહાત્મન ? પોતાના વંશમાં ચંદ્રસમાન આ નરેન્દ્રને એક પુત્ર થાય તો બહુ સારું, અને તેથી આપનું દર્શન પણ સફળ થાય. પછી સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો, તમ્હારા ઈચ્છિત મનોરથ સિદ્ધ થશે. એમ કહી આશીર્વાદપૂર્વક એક સોપારી મંત્રીને તેણે રાજને આપી અને કહ્યું કે આ સોપારી પ્રીતિમતી રાણીને તમે આપો જેથી સ્વલ્પ સમયમાં તેને પુત્ર થશે. વિગેરે કેટલી બાબત કહી સિદ્ધપુરૂષ આકાશમાર્ગે ચાલ્યો ગયો.

સિદ્ધપુરૂષે આપેલું ફલબાવાથી પ્રીતિમતીને યોગ્ય સમયે એક પુત્ર થયો. રાજએ બહુ આનંદપૂર્વક સર્વત્ર વધાઈઓ પ્રવર્તાવી, માસની

(૨૭૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથચરિત્ર.

આખરે વિજયચંદ્ર એ પ્રમાણે તેની ફાઈએ નામ પાડયું. શુકલ પક્ષના ચંદ્રસમાન કલાઓમાં તેમજ શરીરે તે કુમાર વધવા લાગ્યો, અને થોડા સમયમાંજ અનુક્રમે સર્વ કલાઓનો પારગામી થયો. એક દિવસ વિજયચંદ્ર કુમાર અશ્વ ખેલાવવા માટે બહાર નીકળ્યો. આગળ ચાલતાં ઉપવનમાં સ્થિર આસને બેઠેલા, તીવ્ર તપશ્ચર્યાને લીધે જેમનું શરીર બહુ કૃશ હતું, છતાં શરીરની આકૃતિ કામદેવને અનુસરતી હતી, તેમજ કામાદિક વૈરોઓના વિજેતા, ભવ્ય એવા પ્રાણીઓ રૂપી કુમુદ વનને પ્રકુલ્લ કરવામાં ચંદ્રસમાન અને ચાર જ્ઞાનના ધારણ કરનાર એવા મુનિચંદ્ર નામે મુનીંદ્રને તેણે જોયા. એટલે તરતજ તે કુમારે અશ્વ ઉપરથી નીચે ઉતરી મુનીંદ્રને નમસ્કાર કર્યો, મુનિએ પણ ધર્મલાલ આપ્યો. ત્યારબાદ કુમાર બોલ્યો, મુનીંદ્ર? મરૂસ્થલમાં પાંચજ નોને કમલ સરોવરની માફક મ્હને બહુ પુણ્ય યોગે આપનાં દર્શન થયાં છે. માટે કૃપા કરી દેવ, ગુરૂ અને ધર્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ મ્હને સમજાવો.

હિમ સમાન ઉજ્જવળ હાસ્યવડે શુદ્ધ એવા દાંતની પંકિતવડે વિભૂષિત છે મુખ જેમનું એવા મુનિચંદ્રમુનિ તત્ત્વસ્વરૂપ. બોલ્યા, કુમાર? સાવધાન થઈ તું તત્ત્વસ્વરૂપ સાંભળ. જેમના વચનમાં અઠાર દોષોનો અભાવ હોય છે, જેઓ યુવતિઓના સુંદર કટાક્ષરૂપી તીવ્ર બાણોથી વિંધાતા નથી, જેઓ રણસંગ્રામમાં ઉત્સાહપૂર્વક કોઈ પણ સમયે હસ્તમાં શસ્ત્ર ધારતા નથી, તેમજ જેમના દર્શન માત્રથી સેંકડો જન્મનાં પાપ નિવૃત્ત થાય છે, વળી જન્મ અને જરા રહિત, સંસારનાર ભયરૂપ દરિદ્રતાને દૂર ધમ્મતા તેમજ શિવ માર્ગે પ્રવૃત્ત થએલા એવા તે વીતરાગ ભગવાનને દેવ જાણવા અને તે ભગવાન સર્વદા તમ્હારૂં શરણુ થાઓ. તેમજ જેઓને ધન, ધાન્ય વિગેરે સમૃદ્ધિઓનો બીલકુલ સંબંધ ન હોય, જેઓ જીવહયા વિગેરે

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૭૫)

દુર્ધર વ્રતોનું ખંડન ન કરતા હોય, વળી મિત્ર અને શત્રુ તરફ જેઓની સમદષ્ટિ હોય, છ કાયના જીવોના હિતમાં નિરંતર ઉદ્યુક્ત હોય, દુસ્તર એવા આ સંસાર સાગરના જેઓ તરણુ તારક હોય, અને હુમ્મેશાં વિધિપૂર્વક જેઓ વિહાર કરતા હોય તેવા ગુરૂઓ તમ્હારૂં શરણુ થાઓ. તેમજ જે ધર્મની અંદર નિરંતર ચરાચર જીવોની અહિંસા પ્રતિપાદન કરવામાં આવી હોય, જેમાં કોઈ પણ ઠેકાણે અસત્ય વચનની પ્રરૂપણા ન કરી હોય, જેમાં તુણુ સરખી પણ પારકી અદત્તવસ્તુ લેવાનો સંકલ્પથી પણ નિષેધ કરેલો હોય, તેમજ પરસ્ત્રીસંગ અને રાત્રિલોજનને! જેમાં સર્વથા ત્યાગ બતાવ્યો હોય, અને સંસારના ભયને નિર્મૂલ કરનાર એવો અતિ મનોહર જીનેંદ્રકથિત ધર્મ શરણુવિનાના એવા તમ્હારૂં રક્ષણુ કરો. હે કુમાર! જે ધર્મ સર્વ જગત્ના જીવોને હિતકારક છે અને જેની આરાધના કરવાથી મોક્ષ લક્ષ્મી પણ પ્રાપ્ત થાય છે એવા આ સમ્યક્ ધર્મનું તમે પાલન કરો, એ પ્રમાણે વિસ્તાર પૂર્વક સમ્યક્ ધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળી કુમારે તત્કાલ સમ્યક્ત્વનો સ્વીકાર કર્યો. તેમજ તે મુનીંદ્રની પાસેથી કેટલાક વિશેષ નિયમો પણ લીધા જેમકે નિરપરાધી એવા ત્રસ જીવોનો સંકલ્પપૂર્વક વધ કરવો નહીં, વળી જીવનપર્યંત માંસનો ત્યાગ તેમજ પાંચ પ્રકારનાં ઉદ્દુ-બરનો સર્વથા ત્યાગ કર્યો. એ પ્રમાણે નિયમ લઈ મુનીંદ્રને વંદન કરી કુમાર ત્યાંથી પોતાના સ્થાનમાં ગયો અને જૈનધર્મની આરાધના કરવામાં નિરંતર પોતાનું અહોભાગ્ય માનવા લાગ્યો.

એક દિવસ વિપરીત શિક્ષણુ આપેલા અશ્વ ઉપર બેસી કુમાર વનચર્યા માટે બહાર નીકળ્યો. વિપરીત શિક્ષણુને લીધે તે દુષ્ટ અશ્વ વિજયચંદ્ર કુમારને વિકટ અટવીમાં ખેંચી ગયો. શૂન્ય એવા તે જંગલની અંદર બહુ તૃષાની વેદનાથી

વિજયચંદ્રનું
વનપ્રયાણુ.

(૨૭૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કુમારના પ્રાણ પણ કંઠગત થઈ ગયા અને તેથી તે કંપવા લાગ્યો. તેમજ અશ્વ પણ થાકી ગયો. જેથી નીચે ઉતરી કુમારે તેના મુખમાંથી લગામ ઉતારી લીધી કે તરતજ તે અશ્વને દુર્જન સમાન બાણી તેના પ્રાણોએ તેને છોડી દીધો. કુમાર પણ મૂર્છિત થઈ ભૂમિ પર પડી ગયો. તેવામાં ત્યાં આગળ એક બિલ્લ પોતાની સ્ત્રી સાથે જતો હતો. તેણે કુમારને મૂર્છિત જોઈ પવન વિગેરે ઠંડા ઉપચારોવડે સચેતન કર્યો. બાદ કુમારે હાથની સંજ્ઞા ખતાવી જલ માગ્યું એટલે તે બિલ્લની સ્ત્રી સમજી ગઈ અને બહુ શોધ કરી એક સરોવરમાંથી શીતલ પાણી લાવી તેણીએ કુમારના શરીરે છાંટ્યું કે તરતજ કુમાર ઝેઠો થયો અને અમૃત સમાન જલપાન કરી સ્વસ્થ થયો. ત્યારબાદ સ્ત્રી પુરૂષ બન્ને જણાંએ બહુ પ્રેમપૂર્વક લોબન માટે મધ તથા માંસ લાવી કુમારની આગળ મૂક્યું, પરંતુ પોતાને મધ અને માંસનો ત્યાગ હોવાથી તેનો સ્વીકાર ન કર્યો. તે જોઈ પુલિંદ બોલ્યો, હે સ્વામિન્ ! અહીં મધ અને માંસ વિના અન્ય ફલાદિક કંઈપણ મળતું નથી. એમ તેઓએ બહુ કહ્યું તોપણ કુમાર પોતાના નિયમથી ચલાયમાન થયો નહીં. ત્યારબાદ પોતાની સ્ત્રી સહિત તે બિલ્લ કુમારને છોડી અન્યત્ર ચાલ્યો ગયો. તેઓથી છુટો પડી કુમાર એકાકી બહુ ભૂખને લીધે અરણ્યમાં ફલાદિકના આહારની શોધમાં ભ્રમણ કરવા લાગ્યો. પરંતુ તેને કોઈ પણ ઉપયોગી પદાર્થ મળ્યો નહીં. ક્રૂત મરી ગએલા મૃગાદિકનું માંસ તથા મધ દરેક સ્થાને સુલભ હતું પરંતુ તે તેણે સર્વથા ત્યાગ કરેલું હતું. એ પ્રમાણે લોબન વીના કુમારે આઠ દિવસ વ્યતીત કર્યા. બાદ નવમા દિવસે ગજપુરનગરનો રાજા ત્યાં મૃગયા રમવા માટે આવ્યો. તેનું સૈન્ય પણ ચારે તરફ પ્રસરી ગયું. તેવામાં ત્યાં એક વૃક્ષની છાયામાં ઝેઠેલો અને પાણી વિના ઝાંઘ પણ જેના સુકાઈ ગયા હતા એવો તે કુમાર રાજાના જોવામાં આવ્યો.

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૭૭)

કુમારે પણ આ રાજા છે એમ જાણી ઉભો થઈ પ્રણામ કર્યાં. રાજાએ પણ એને બહુ તૃષ્ણા લાગેલી છે એમ જાણી પોતાની ખતક (જલપાત્ર)માંથી તેને પાણી પાચું અને પૂછ્યું કે હે કુમાર ! અહીં ત્હારું કેમ આવવું થયું છે ? તે સાંભળી કુમારે મૂળથી આરંભી પોતાનું સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું. ત્યારબાદ રાજાએ અશ્વ આપી કુમારને કેટલાક સ્વાર સાથે પોતાના નગરમાં વિદાય કર્યો અને પોતે પણ પોતાનું કાર્ય કરી વિદાય થયો. ત્યારબાદ સ્નાન કરી કુમાર રાજાની આજ્ઞાથી જન્મવા બેઠો. ભોજન કર્યા બાદ કેટલીક વાતચિત કરતાં તેઓનો તે દિવસ વ્યતીત થયો.

હવે બીજે દિવસે કુમારને શસ્ત્ર આપી રાજા પોતાની સાથે તેને મૃગયા માટે અરણ્યમાં લઈ ગયો. ત્યાં વિજયચંદ્રનો ગયા બાદ ચારે દિશાઓ પોતાના ઘોડેસ્વારોએ ઉપદેશ. ઘેરી લીધી. મૃગલાં, સસલાં અને ડુક્કર વિગેરે પ્રાણીઓને એક મહોટી ખાઇમાં રોકી લઈ

એક બાજુ રાજા અને બીજી તરફ કુમાર ઉભો રહ્યો. રાજા પોતાની તરફ જેઓ બહાર નીકળે છે તેઓને ખાણીથી વિધે છે. પરંતુ પોતાની દિશામાંથી નીકળતા અનાથ પ્રાણીઓને કુમાર મારતો નથી. તે જોઈ રાજા બોલ્યો, કુમાર ! ત્હારી તરફથી જે પશુઓ નાશી જાય છે તેને તું કેમ મારતો નથી ? પોતાના કાર્યમાં આ પ્રમાણે ઉપેક્ષા ન કરવી જોઈએ. વિજયચંદ્ર બોલ્યો, નિરપરાધી તથા અનાથ એવા પ્રાણીઓને હું કેવી રીતે મારું ? વળી નીતિ શાસ્ત્રના પ્રવર્તક થઈ તમ્હારે પણ આ પશુહિંસા કરવી યોગ્ય નથી. રાજા સમજી ગયોકે એનો વિચાર કોઈ અપૂર્વ સ્થિતિનો જણાય છે. એમ જાણી ફરીથી તે બોલ્યો, હે કુમાર ! શું તું ક્ષત્રિય પુત્ર નથી ? હે કુમાર બોલ્યો, રાજા ! જેઓ નિરપરાધી પ્રાણીઓને હણે છે તેવા કસાઈઓને શું તમે ક્ષત્રિય પુત્ર માનો

(૨૭૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

છો ? આ પ્રમાણે કુમારનાં વિનીત વચનોથી રાજા બહુ સંતુષ્ટ થયો. વળી તેના હૃદયની પરીક્ષા માટે રાજાએ વિશેષ આગ્રહ કરી તેની આગળ એક મૃગ લાવીને કહ્યું કે આ મૃગને તું મારી નાખ. નહીં તો આ ખર્જવડે ત્હારું મસ્તક હું છેદીશ. આ પ્રમાણે રાજાનું અયોગ્ય વચન સાંભળી કુમારે વિચાર કર્યો કે અહો ! આ રાજા બહુ મૂઠછે. કારણકે તે જીવતા સિંહની કેશવાલી કાપવાની ઈચ્છા કરે છે. વળી અપરાધ વિનાના મૃગાદિક પશુઓને હું મારતો નથી. તેથી આવી રીતે બોલવું શું તેને ઉચિત છે ? ઠીક તે ગમે તેમ બોલે પરંતુ આ રાજા મ્હારો ઉપકારી છે. માટે એનો વધ કરવો તે મ્હને ઉચિત નથી. એમ છતાં ધૈર્યરાખીને જોઉં તો ખરો કે તે શું કરે છે એમ વિચાર કરી કુમાર બોલ્યો, હેનરેંદ્ર ! આપને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો. પરંતુ મન, વચન અને કાયાથી આ નિરપરાધી અનાથ મૃગની હું હિંસા કરવાનો નથી. વળી હે મહાશય ! જો આ શરીરનો કોઈપણ સમયે નાશ ન થાય તેમ હોય તો આવું અકૃત્ય પણ હું કરું, પરંતુ મરણતો નિશ્ચય થવાનું છે તો પછી લીધેલા નિયમનો ત્યાગ કોણ કરે ? એમ સમજી પવનથી ચલાયમાન કમલપત્ર પર રહેલા જલખિંડુ સમાન ચંચળ એવા પ્રાણો માટે તમ્હારે પણ પરપ્રાણોનો વિનાશ કરવો યોગ્ય નથી. ભયથી નાશી જતા દીન અને પ્રમાદી પ્રાણીઓ ઉપર પ્રહાર કરવો તેનાથી બીજું આ જગતમાં ઉત્તમ પુરૂષોને અધિક લજ્જાસ્પદ શું છે ? આયુધ રહિત એવા દીનવૈરીને પણ પોતાની આગળ ઉભેલો જોઈ મહાપુરૂષો કિંચિત્માત્ર પણ શસ્ત્ર ઉગામતાં લજ્જા પામે છે. તેમજ ખાસ અપરાધી હોય છતાંપણ જો તે પ્રહાર ન કરે તો તેને ઉત્તમ પુરૂષો છોડી દે છે. વૈરી ઉપર પ્રથમ પ્રહાર કરવો તેપણ તેઓ પોતાના કુલને કલંક તરીકે ગણે છે, વળી જેઓ સૌમ્ય સ્વભાવવાળા, અપરાધ રહિત, તૃણમાત્રથી જીવન ચલાવતા અને ભયથી નાસતા હોય તેવા અનાથ પશુઓનો જેઓ વધ કરે

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૭૯)

છે તેઓ મહાપાપી ગણાય છે. વળી પરપીડાનો સર્વથા ત્યાગ કરવો તેજ મુખ્ય ધર્મ કહ્યો છે. માટે જે નિશ્ચિંત થઈ અન્યને પીડા કરે છે તે પ્રાણી બહુ દુઃખી થઈ ચિરકાલ સંસારમાં ભ્રમણ કરે છે. પ્રાણી માત્ર દુઃખથી બહુ ભય પામે છે, તેમજ સર્વ પ્રાણીઓ સુખાભિલાષી હોય છે. કાંઈપણ જીવ એવો નથી કે જેને પોતાનું જીવન પ્રિય ન હોય અને મરણથી નિર્ભય હોય. હે નરનાથ ! ધનસંપત્તિ અસાર છે, બંધુ વર્ગમાં સ્થિરતા ક્યાં છે ? આ શરીર પણ રોગથી ઘેરાયેલું છે, દુરંત એવી જરાડ્ડી રાસક્ષી સન્મુખ ચાલી આવે છે, આયુષ્ય દરેક સમયે ચાલ્યું જાય છે, અધિક શું કહેવું ? આ સંસારમાં કંઈપણ વસ્તુ સુખદાયક છેજ નહીં, એમ સમજી તમે દયાધર્મમાં પ્રવૃત્ત થાઓ. હે રાજન્ ! પાંચ દિવસના મેમાન તરીકે તમે અહીં આવ્યા છો. માટે આ જગત્ની અંદર અમારી (અહિંસા) પ્રવર્તાવો વિગેરે કુમારના અમૃત સમાન દયામય વચનોવડે રાજાનું મોહ રૂપી વિષ ઉતરી ગયું, ત્યારબાદ રાજાએ બહુ ખુશી થઈ કુમારની આગળ અહિંસાધર્મ અંગીકાર કર્યો. ધાર્મિક વચન અને વિનયાદિકથી તુષ્ટ થએલા રાજાએ પોતાના પુત્રની માફક વિજયચંદ્રની વિનયપૂર્વક ક્ષમા માગી પછી પોતાની મુખ્ય રાણી પદ્મિનીને પુત્ર તરીકે તેને અર્પણ કર્યો, અને સર્વની સાક્ષીએ તેને યુવરાજપદ આપ્યું. ત્યારબાદ રાજા બોલ્યો, હે ધર્મબાંધવ ! પરમ કૃપાલુ એવા હે કુમાર ! તારા પ્રભાવવડે આજથી હવે હું પાપસમૃદ્ધિનો ત્યાગ કરું છું. એમ કહી કુમાર સહિત રાજા પોતાના નગરમાં ગયો. કુમારના લાભથી રાજા બહુ ખુશી થયો, તેથી બંદીજનોને મુક્ત કરવામાં આવ્યા. તેમજ કેટલીક ધાર્મિક વ્યવસ્થાઓ શરૂ થવા લાગી. અપૂર્વ મહોત્સવો દરેક ઠેકાણે દેખાવા લાગ્યા, સર્વત્ર વધામણીઓ પ્રસરવા લાગી. કુમારને રહેવા માટે રાજાએ ઉંચો અને ઘણો વિશાલ એવો એક મહોટો

(૨૮૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્રઃ

મહેલ આપ્યો. તેમજ ઉત્તમ અશ્વ, હાથી, રથ વિગેરે સામગ્રી જોઈએ તે પ્રમાણે બક્ષીસ કરી. ત્યારબાદ કુમારે પણ પોતાના વિરહ દુઃખમાં પડેલાં માતાપિતાની શાંતિ માટે પોતાનું સર્વ વૃત્તાંત લખી એક પત્ર દ્વત મારફતે પોતાના નગરમાં મોકલ્યો.

એક દિવસ રાજા પોતે રાત્રીએ પલંગ ઉપર સુતો હતો. અને વિજયચંદ્ર કુમાર તેના પડખામાં કુમારનું પરાક્રમ જાગતો હતો. અર્ધ રાત્રીના સમયે રાજા જાગ્યું થયો તેવામાં નગરની બહાર કોઈક સ્ત્રી કંઈ શબ્દે રૂદન કરતી હતી, તેનો શબ્દ રાજાના સાંભળવામાં આવ્યો, તેથી સંજ્ઞાંત થઈ રાજા ઊઠ્યો, હે કુમાર ! અર્ધ રાત્રીના સમયે આવા કંઈ શબ્દો વડે રૂદન કરવાનું શું કારણ હશે ? તેનો તું તપાસ કરી જલદી સમાચાર લાવ. જેવી આપની આજ્ઞા, એમ કહી તરતજ કુમાર પોતાનો ખર્જ લઈ વિદ્યાના બલથી કિલ્લાનું ઉલ્લાંઘન કરી નગરની બહાર ગયો, પછી તે શબ્દના અનુસારે સ્મશાનભૂમિમાં જઈ ત્યાં આસપાસ અવલોકન કરતો હતો, તેટલામાં ત્યાં પ્રબલ જવાલાઓથી ઉલરાઈ જતા અગ્નિકુંડમાં માંસના ટુકડાઓનો હોમ કરતો એક યોગી તેના જોવામાં આવ્યો. અને તે માંસના ટુકડાઓ સારા લક્ષણવાળી એક સ્ત્રીની સાથળમાંથી તીક્ષ્ણ છરી વડે ચીરીને કાઢતો હતો, જેની પીડાને લીધે તે સ્ત્રી છાતીફાટ રૂદન કરતી હતી. તે જોઈ કુમારને બહુ દયા આવી અને તે ઊઠ્યો, રે અધમ ! યોગીનો વેષ ધારણ કરી ચંડાલને પણ અનુચિત એવા આ સ્ત્રીવધનો ત્હં કેમ આરંભ કર્યો છે ! એમ સાંભળતાંજ તે યોગી ભયાધીન થઈ ગયો અને ઊઠ્યો કે હે સુભટ ! આ મહારા કાર્યમાં તમે વિઘ્નભૂત થશો નહીં તેમજ કૃપા કરી મહાઈ એક વચન સાંભળો. ઉત્તમ લક્ષણધારી સ્ત્રી અથવા પુરૂષોની સાથળના માંસના એકસોને આઠ ટુકડાઓ મંત્રવડે અગ્નિકુંડમાં

વિજયચંદ્ર કથા

(૨૮૧)

હોમવાથી ઉત્તમ ચેટક સિદ્ધ થાય છે. તે પ્રમાણે કરવાથી હાલમાં તે ચેટકપ્રાયે મહને સિદ્ધ થયો છે. હવે જો આ વખતે છેવટમાં તમે વિધન કરશો તો જરૂર આ ચેટક મહને મારી નાખશે. માટે અત્યારે તમ્હારે કંઈપણ બોલવું નહીં. કુમાર બોલ્યો, એ ત્હારું કહેવું સત્ય છે; પરંતુ આ દીન પ્રલાપ કરતી સ્ત્રીને તું જલદી છોડી દે અને તેના બદલામાં મ્હારી સાથળ ચીરી ત્હને હું માંસના ટુકડા આપું છું. તે સાંભળી બહુ સંતુષ્ટ થઈ તે બોલ્યો. સાહસકાર્યમાં શિરોમણિ સમાન હે કુમાર ! આ તમ્હારું બોલવું બહુજ ઉત્તમ છે. પરંતુ તમ્હારા સરખા ઉત્તમ પુરૂષો નહીં મળવાથી આવું નિર્દય કાર્ય મ્હેં આચર્યું છે, હવે આ સ્ત્રીને હું છોડી મુકું છું અને તમે તમ્હારું વચન સિદ્ધ કરો.

સાહસકાર્યમાં બહુ રસિક એવો તે કુમાર છરી લઈ પોતાની સાથળો ચીરી માંસના ટુકડા કરી સિદ્ધચેટક. યોગીને આપવાની તૈયારી કરતો હતો, તેટલામાંજ તે ચેટકરાજ સિદ્ધ થઈ કુમાર પ્રત્યે બોલ્યો કે ત્હારી સહાયતાવડે હું આ યોગીને સિદ્ધ થયો છું. માટે આ યોગી ત્હારો દાસ છે અને હું તો ત્હારા દાસનો પણ દાસ છું. વળી હે સાહસિક રત્ન ! કોઈ કાર્ય પ્રસંગે આ સેવક ઉપર ત્હારે કૃપા કરવી. એમ કહી તે ચેટક અદ્દશ્ય થઈ ગયો. ત્યારબાદ યોગી પણ વ્રણસરોહણી ઔષધીવડે છરીના ઘા રૂઝાવી કુમારને ગાડીકમંત્ર આપી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. કુમાર પણ તે કુમારીકાને લઈ અસ્ખલિત ગતિએ ત્યાંથી નીકળી રાજની પાસે આવી તે કન્યાને બતાવી. ભૂપતિએ કન્યાને પૂછ્યું કે હે ભીરૂ ! આ કુમાર ત્હને અહીં કેવી રીતે લાવ્યો ? તે સાંભળી તેણીએ પોતાનો બનેલો સર્વ વૃત્તાંત યથાર્થ નિવેદન કર્યો, ત્યારબાદ રાજાએ કુમારને પોતાના ખોજામાં બેસાડી ગદ્ગદ કંઠે કહ્યું કે હે વત્સ !

(૨૮૨)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ત્હેં ચિંતામણિને બદલે પાપાણુખંડ રમાડવા-ખરીદવા જેવું આ સાહસકાર્ય કર્યું છે. કેમકે ' તપાસ કરી મહને જણાવ ' માત્ર એટલુંજ મહારૂં કહેવું હતું, છતાં આવું દુર્ઘટ કાર્ય ત્હારા વિના બીજે કોણ કરી શકે ? માટે હે વત્સ ! મહારો પ્રાણ પણ તુંજ છે અને આ મહારા સમગ્ર લોકનો આધાર પણ તનેજ હું જાણું છું. આ નગર અને દેશમંડલ ત્હારી કુશલતાને લીધેજ કુશલ વર્તે છે. પરંતુ પરસ્પર પ્રેમભાવથી જૈનધર્મ પ્રાપ્ત કરી શિવ-સુખનો સાધક એવો આ મનુષ્યભવ આવા સંકટમાં નાખવો તે હવે તને યોગ્ય નથી. વળી તું યોગ્યાયોગ્ય જાણે છે એટલે મહારા કહેવાથી પણ કોઈ સમયે ત્હારે આ પ્રમાણે સાહસ કરવું નહીં. કુમાર હાથ જોડી બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ? આપની જેવી આજ્ઞા.

ત્યારબાદ રાજાએ ફરીથી તે કન્યાને પૂછ્યું, તું કોણ છે અને તને આ દુઃખ થવાનું શું કારણ ? પ્રણામ કરી કન્યા બોલી, હે ભૂપતે ! આ નગરમાં સ્વજનસમાગમ. કમલાકર નામે શ્રેષ્ઠી છે, તેની કમલશ્રી નામે હું પુત્રી છું. એકદિવસ બગીચાની અંદર હું રમતી હતી, તેવામાં તે દુષ્ટ યોગીએ મહને જોઈ પછી હસ્તમાં મહને પકડી લઈ આકાશમાર્ગે ઉડીને સ્મશાન ભૂમિમાં ઉતરી પડ્યો, અને તેનાથી આગળ ઉપરનું વૃત્તાંત મેં આપને પ્રથમ જણાવ્યું છે. ત્હારા દુઃસહ વિરહાનલની જ્વાલાવડે દગ્ધ થએલાં ત્હારાં માતા-પિતા વિગેરેનાં હૃદય ત્હારા દર્શનથી શાંત થાઓ, એમ કહી રાજાએ પોતાના આસ સેવકો સાથે જોણીનું હૃદય કુમારમાં રહેલું છે એવી તે કન્યાને શરીરમાત્રથી તેના પિતાને ત્યાં વિદાય કરી. કન્યાને જોઈ એકદમ રાહુથી વિમુક્ત થયેલા અંદ્રબિંબની માફક કમલાકર શેઠનું મુખ પ્રકુલ્લ થઈ ગયું અને આનંદપૂર્વક પુત્રીને મળી અપૂર્વ ઉત્સાહ સાથે રાજસેવકોનું સન્માન કરી વિદાય કર્યા. ત્યારબાદ તેની

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૮૩)

માતા વિગેરે સ્વજન વર્ગે પણ આલિંગન આપી કહ્યું કે હે પુત્રી ! ત્હારા વિરહાગ્નિની પ્રચંડ વેદનાથી અમોએ દીન મુખે ગધ રાત્રી હબર રજની સમાન વ્યતીત કરી છે.

ત્યારબાદ શેઠના પૂછવાથી રોમાંચિત થઇ કમલશ્રી બોલી,
હે પિતાજી ! એક દુષ્ટ યોગી મ્હને લઈ ગયો
કમલશ્રીનો હતો અને પોતાના કાર્ય માટે તે મ્હને બહુ
સંબંધ. દુઃખી કરતો હતો, તેવામાં ત્યાં વિજયચંદ્ર
નામે રાજકુમાર આવ્યો અને તેણે તે દુષ્ટની

પાસેથી મ્હને મુક્ત કરી. વિગેરે સર્વ વૃત્તાંત સાંભળી શેઠનું ચિત્ત
કુમાર તરફ બહુજ ખેંચાયું અને તેણે કહ્યું કે હે પુત્રી ! સકુટુંબ
પરિજન તેમજ મ્હારા જીવિત સમાન ત્હારા પ્રાણોની રક્ષા તે
કુમારે કરી તેનો બદલો કોઈપણ રીતે આપણાથી વળે તેમ નથી;
છતાં પણ ત્હારું લગ્ન તે કુમારની સાથેજ થવું જોઈએ. આ વાત
સત્ય છે અને એમજ થવું જોઈએ, એમ નિશ્ચય કરી પ્રભાતમાં
શેઠ રત્નોનો થાળ ભરી રાજને ભેટ મૂકી નમસ્કારપૂર્વક સ્તુતિ
કરવા લાગ્યો. હે સ્વામિન! પુણ્યરાશિ સમાન આપના આસેવકને
ધન્યવાદ ઘટે છે કે જેના દારિદ્ર્યને દૂર કરનારી સંપદાઓને સં-
પાદન કરવામાં આપ નિરંતર જાગ્રત રહો છો. વળી હે પ્રભો !
આપ ધન્યવાન પુરૂષોમાં પણ ઉત્તમ ધન્યવાદને લાયક છો; કારણ
કે મનુષ્ય તથા દેવોને આશ્ચર્યકારક એવો આ પુત્રરતન આપને
પ્રાપ્ત થયો છે. હે રાજન ! હવે મ્હારે જણાવવાનું એટલુંજ છે કે
મ્હારી ઉપર દયા કરી આપે મ્હારી જે પુત્રીને કુમારદ્વારા મૃત્યુના
મુખમાંથી બચાવીને મ્હારે ત્યાં મોકલી છે તે કન્યાનું મન તે કુમાર
ઉપર લાગેલું છે, માટે હે નાથ ! આ વિષયમાં આપની શી આજ્ઞા
છે ? રાજ હાસ્ય કરી બોલ્યો, આ કન્યાને સાડું લગ્ન જોઈ
કુમાર સાથે સુખેથી પરણાવો અને તમારી પુત્રી જીવન પર્યંત

(૨૮૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચારત્ર.

કુમારના અંત:પુરમાં નિવાસ કરો. મહોટી મહેરબાની એમ કહી કમલાકર શેઠ રાજ તરફથી સત્કાર સ્વીકારી પોતાને ઘેર આવ્યા.

એક દિવસ કુમાર ઘોડેસ્વાર થઈ બહાર ચાલ્યો જતો હતો, તેવામાં તેણે વાજાત્રેના નાદ સાથે બહુ સ્ત્રી

મંત્ર પ્રયોગ. પુરૂષોને રૂદન કરતાં સાંભળ્યાં, તેથી દૂર દષ્ટિ કરી તેણે તપાસ કર્યો, તો રેશમી વસ્ત્ર અને

પુષ્પોની માલાઓથી આચ્છાદિત મડદાની એક પાલખી માલુમ પડી. તેમજ વાજાત્રેના નાદથી તેણે જાણ્યું કે આ પાલખીની અંદર સર્વે દેશેલી મૃતપ્રાય કન્યાને લઈ જાય છે. શું એને તેઓ જીવતી બાળી નાંખશે ? એમ વિચાર કરી કુમારે પોતાનો સેવક મોકલી તેઓને ઉભા રખાવ્યા અને તેણે કહ્યું કે આ મડદાને તમે બાળશો નહીં, કારણ કે મંત્ર પ્રયોગથી તેને નિર્વિષ કરી સાબુ કરવાનું છે. અમૃતની વૃષ્ટિ સમાન તે વચન સાંભળી સર્વ લોકો વિસ્મય થઈ ત્યાં ઉભા રહ્યા, તેટલામાં કુમાર ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. તરતજ કુમારે જલ મંગાવી ગાડુડિક મંત્રથી મંત્રીને વિધિ પ્રમાણે સાત અંજળી છાંટી કે તત્કાલ તે કન્યા અમૃત સિંચનની માફક બેઠી થઈ. અને પોતાની આગળ ઉભેલા કામદેવ સમાન તે કુમારને જોઈ કામદેવના બાણોથી તે વિંધાઈ ગઈ, ત્યારબાદ તેણીએ પૂછ્યું કે આ કોણ છે ? તેના પિતાનું નામ શું ? વળી આ સર્વ લોકો અહીં કેમ એકઠા થયા છે ? એમ પ્રશ્ન કરી એક દષ્ટિએ કુમાર તરફ નિરીક્ષણ કરતી તે કન્યાને તન્મય થયેલી જોઈ તેના પિતા નયસાર મંત્રીએ કહ્યું, કે હે કુમાર ! ત્રણ લોકમાં પણ ત્હારી માતાને ધન્ય છે કે જેની કુક્ષિમાં ત્હે જન્મ ધારણ કર્યો. દીન જનોના હુ:ખનો ઉદ્ધાર કરવો એજ ત્હારો મુખ્ય વિલાસ છે, વળી હે કુમાર ! કમલશ્રી પણ આ જગતમાં બહુ ભાગ્યશાળી ગણાય, કારણ કે તેવી હુ:ખત અવસ્થામાં જેના પ્રાણની રક્ષા માટે તમેજ

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૮૫)

શરણ થયા. ત્યારબાદ લબ્બને લીધે નમ્ર મુખ કરી મંત્રીની આજ્ઞા લઈ કુમાર ત્યાંથી વિદાય થયો, હવે તેજ વાણત્રો વધા-મણીના સ્વરૂપમાં મંગલકારી વાગવા લાગ્યાં અને તેજ મુખે મંગલ ગીત ગાતા પરસ્પર આનંદ આપતા સર્વ લોકો સહિત સર્વ સામગ્રી સાથે તે કન્યાને લઈ નયસાર મંત્રી રાજમંદિરમાં ગયો. રાજ તેને આવતો જોઈ વિક્ક કરવા લાગ્યો કે આ શું આવે છે ? આ સ્થિતિનું કારણ કંઈ સમજાતું નથી. તેટલામાં દ્વારપાલે તેનું આગમન જણાવ્યું. રાજની આજ્ઞાથી અંદર પ્રવેશ કરી નયસાર મંત્રી રાજને નમસ્કાર કરી ઉચિત આસન ઉપર બેઠો. રાજએ પૂછ્યું કે આવી સ્થિતિમાં તમ્હારે અહીં આવવાનું શું કારણ ? રોમાંચિત ગાત્રે ફરીથી પ્રણામ કરી મંત્રી બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! મરણ સમાન આ દુનીયામાં અન્ય કોઈ દુઃખ નથી. તે વચન પણ મહાપ્રભાવિક એવા આપના આ સત્પુત્રે અન્યથા કર્યું. વિગેરે સર્વ વૃત્તાંત વિસ્તારપૂર્વક રાજને નિવેદન કરી પોતે વિનતિ કરવા લાગ્યો.

હે રાજનું! કામદેવતા બાણોના પ્રહારથી ભય પામતી આ મ્હારી પુત્રી હવે આપના કુમારથી દૂર થવા ઈચ્છતી નથી, માટે હે સ્વામિન! મ્હારી પુત્રી નિર્ભય થાય તેવી કંઈ કૃપા કરો. રાજએ મંત્રીનું વચન માન્ય કર્યું. ત્યારબાદ શુભ લગ્ન સમયે મ્હોટી સમૃદ્ધિ સાથે કમલા અને વિમલશ્રીનું પાણિગ્રહણ કુમાર સાથે કરાવ્યું. હવે વિજયચંદ્ર કુમારપણ અને સ્ત્રીઓ સાથે વિષય સુખ અનુભવતો આનંદમાં દિવસો વ્યતીત કરવા લાગ્યો. તેમજ બંદિ જનોને સ્તુતિપાત્ર થઈ નિરંતર જૈનધર્મમાં બહુ વૃદ્ધિ કરવા લાગ્યો. અન્યદા રાજ અકસ્માત્ મ્હોટી માંદગીમાં આવી પડ્યો. તેથી તેણે કુમારને રાજ્યાભિષેક કર્યો. ત્યારબાદ રાજએ સર્વજ્ઞ ભગવાને કહેલા

(૨૮૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વિધિ પ્રમાણે પંચ નમસ્કારના સ્મરણપૂર્વક આત્મવૃત્તિ સમભાવમાં રાખી આ ક્ષાનીક્રુનીયાનો ત્યાગ કર્યો.

એક દિવસે નગરના સર્વ લોકો ભયભીત થઈ ‘ અમે લુંટાયા લુંટાયા ’ એમ સિંહદ્વાર આગળ આવી અદ્દશ્યચોર. ઉંચા સ્વરે પોકાર કરવા લાગ્યા, તે સાંભળી રાજાએ તેઓને બોલાવી હુઃખનું કારણ પૂછ્યું એટલે તેઓ બોલ્યા, હે મહારાજ ! અમે જાગતા છતાં કોઈ ચોર ચોરી કરી અદ્દશ્ય રીતે ચાલ્યો જાય છે. રાજાએ આરક્ષકને બોલાવી બહુ તિરસ્કારપૂર્વક પૂછ્યું કે નગરની રક્ષા કરવામાં આવી બેદરકારી તું કેમ કરે છે ? આરક્ષક બોલ્યો, હે પ્રભો ! આ સાંબંધી મહેં બહુ તપાસ કર્યો; પરંતુ કોઈપણ ચોર દેખવામાં આવતો નથી તેથી હું શું કરું ? હે સ્વામિન્ ! ચોરને પકડવામાં મહેં કોઈપણ ઉપાય બાકી રાખ્યો નથી. પછી રાજા બોલ્યો. હાલ હું તે દુષ્ટને અહીં પકડી લાવું છું તે તું જા, એમ કહી રાજાએ પોતાના સિદ્ધ ચેટકનું સ્મરણ કર્યું કે તરતજ સાવધાન થઈ તે ચેટક નગરમાં આવ્યો અને તે ચોરને અવળા હાથે સાંબંધી લાવી રાજાની આગળ ઉભો કર્યો, એટલે રાજાએ લોકોને બોલાવી તેઓની સમક્ષ ચોરને પૂછ્યું, તું હમ્મેશાં ચોરી કરી ચાલ્યો જાય છે; પરંતુ લોકો તને દેખતા નથી તેનું શું કારણ ? ચોર બોલ્યો, હે રાજા ! મહારી પાસે અવસ્થાપિની વિદ્યા છે, તેથી લોકોને નિદ્રાધીન કરી હું મહારી ઈચ્છા પ્રમાણે ઘરની અંદર રહેલી સારભૂત વસ્તુઓ લુંટી લઈ ચાલ્યો જાઉં છું. રાજાએ કહ્યું કે હવેથી તારે ચોરી કરવી નહીં અને પ્રથમ લુંટેલું આ લોકોનું સર્વ ધન તેઓને તું સાંપી દે. ચોર બોલ્યો, જે મ્હને અહીં લાવ્યો છે તે ચેટકેજ તે સર્વ માલ ગ્રહણ કર્યો છે, અને તે સર્વ માલ આપના ખજાનામાં મૂકેલો છે. એમ વાર્તા તેઓની ચાલતી હતી તેટલામાં

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૮૭)

રાજાનો ખજાનચી ત્યાં આવી કહેવા લાગ્યો કે, હે નરેશ્વર ! આપના ભંડાર તથા બહારની ભૂમિ મુવર્ણ વસ્ત્ર વિગેરે ઉત્તમ વસ્તુઓથી ભરપુર થઈ ગઈ છે, માટે આપની આજ્ઞા હોય તેમ કરીએ. રાજાએ હુકમ કર્યો કે જે વણિક જનોની જે જે વસ્તુઓ હોય તે તેઓને આપી વિદાય કરો. ત્યારબાદ સર્વ લોકો પોત-પોતાનો માલ તપાસી લઈ બહુ ખુશી થઈ કહેવા લાગ્યા. હે જગતપતે ! ત્રણ લોકમાં આશ્ચર્યકારક એવા ચરિત્ર વડે આપે અમારાં હુઃખ દૂર કર્યો. આપ ચિરકાલ આયુષ્માન્ થાઓ. એ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી પંચાંગે નમસ્કાર કરી તેઓ પોતપોતાના ઘેર ગયા. ત્યારબાદ વિદ્યાથી સિદ્ધ થએલો તે ચોર હાથ જોડી બેઠ્યો હે રાજા ! સર્વ વ્યાપક અદ્વિતીય પ્રતાપરૂપી પવનવડે આકાશના તુલની માફક મહેને ઉપાડી આપ અહીં લાવ્યા. તે માત્ર મહારા પુણ્ય-નોજ પ્રતાપ હું સમજું છું. અન્યથા સર્વ કલ્યાણના મુખ્ય મંદિર સમાન આપના ચરણકમલનું દર્શન મહારા જેવા અનાથને ક્યાંથી થાય ? હવે આપને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ મહારી ઉપર કૃપા કરો. રાજા બેઠ્યો, સર્વજ્ઞ ભગવાને કહેલો ઉપદેશ સાંભળી તે પ્રમાણે ધર્મારાધન કરી તું ભાગ્યશાલી થા, એવી મહારી આજ્ઞા છે. ચોર બેઠ્યો, હે રાજા ! જીનોક્રતધર્મનો ઉપદેશ મહેને આપો. રાજાએ ગૃહિ અને યતિધર્મ એમ બન્ને પ્રકારની વ્યાખ્યા આપી. તે સાંભળી પ્રથમ પણ મહેને આ પ્રમાણે સાંભળ્યું હતું એમ વિચાર કરતાં તે ચોરને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. અને તરતજ પૂર્વભવમાં ભણેલા સૂત્રાર્થોની સ્મૃતિપૂર્વક તેણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી એટલે દેવતાઓએ મુનિવેશ અર્પણ કર્યો. ત્યારબાદ રાજા રોમાંચિત થઈ સિંહાસન ઉપરથી ઉભો થયો અને ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક બહુ ભક્તિવડે નમસ્કાર કરી મુનીંદ્રને ઉચિત આસને બેસાડી પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો, હે જગદ્ગુરો ! ત્રણલોકમાં આશ્ચર્યકારક આપે આ શું

(૨૮૮)

શ્રીમુખાર્થનાથ ચરિત્ર.

આચર્યું ? તે સાંભળી જાતિસ્મરણ જ્ઞાનના પ્રભાવથી મુનિએ રાજાના મનનું સમાધાન કર્યું. ત્યારબાદ મુનિએ નરેન્દ્રને પૂછી ત્યાંથી વિહાર કર્યો. અને અનેક લવ્ય જીવોને ઝોધ આપતા તે મુનિવર્ય અનુક્રમે મોક્ષમુખ પામ્યા.

વિજયચંદ્ર રાજા પણ પોતાના સમસ્ત દેશમાં જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવા લાગ્યો, તેમજ કોઇપણ રાજપ્રતાપ. પ્રાણીઓને પીડા ન થાય તેવી રીતે દરેક રાજ્યમંડલ મહારે સ્વાધીન થવું જોઇએ, એમ વિચાર કરી ચેટકને આજ્ઞા આપી કે તું રાજમાર્ગે ચાલતાં મહારા મસ્તક ઉપર અદૃશ્ય રહી ફેન સમાન ઉજવલ એવું એક છત્ર ધારણ કર, જેથી સર્વ લોકો ચમત્કાર માની મહને પૂજ્ય તરીકે માને એ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞા સ્વીકારી આકાશમાં દિવ્ય રૂપ ધારણ કરો ચેટક પણ રાજાની ઉપર છત્ર ધારણ કરવા લાગ્યો. તેમજ રાજાના ચર પુરૂષોએ અદૃશ્ય ચોરનું વૃત્તાંત વિગેરે પરાક્રમ વર્ણન કરવાથી સીમાડાના સર્વ રાજાઓ વિજયચંદ્રની સેવામાં તત્પર થઇ ગયા. એ પ્રમાણે ખીજા સમર્થ રાજાઓએ પણ વિજયચંદ્રનો મહિમા સાંભળી તેની આજ્ઞા વિનયપૂર્વક પુખ્તમાલાની માફક મસ્તકે વધાવી લીધી. સર્વત્ર પ્રસરતા પ્રતાપને લીધે દુઃખે સહન કરવા લાયક ઉદ્ધત શત્રુરૂપી અંધકારને દૂર કરનાર, કમલકોષ (કમલની કુંચિકા=કમલા-લક્ષ્મીને ખળનો) ને પ્રકુલ્લ કરનાર અને દોષા (રાત્રી=દોષ) નો અપહાર કરનાર સૂર્યની માફક વિજયચંદ્ર રાજા અધિક દીપવા લાગ્યો.

અન્યદા વિજયચંદ્ર રાજા સામંત અમાત્યાદિક પ્રધાનવર્ગ સહિત રાજસભામાં બેઠો હતો, તેવામાં જયસિંહરાજાનો મંગલપુર નગરમાંથી જયસિંહરાજાએ મોકલેલો ચતુરવચન નામે એક દૂત ત્યાં આવ્યો. દ્વારપાલે સભાની અંદર તેને દાખલ કર્યો.

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૮૬)

એટલે પ્રણામ કરી દૂતે પોતાના સ્વામીએ મોકલેલી આજ્ઞા પત્રિકા તેને ખતાવી. રાજાએ પોતે ઉભા થઈ બે હાથે તે લેખને મસ્તકે વધાવી લઈ સિંહાસન ઉપર મૂક્યો. ત્યારબાદ વિસ્મિત થયેલા સર્વ લોકો સહિત રાજા તે લેખને પંચાંગ નમસ્કાર કરી તેને ખુલ્લો કરી વાંચવા લાગ્યો. શ્રી મંગલપુર નગરથી લેખક સુપ્રસિદ્ધ જ્યોત્સિંહ રાજા, તત્ર શ્રી હસ્તિનાપુર નગરમાં વિરાજમાન સમસ્ત નૃપ ચક્રને પ્રચંડ પ્રતાપવડે સ્વાધીન કરતા એવા શ્રી વિજયચંદ્ર નરેન્દ્રને સ્નેહપૂર્વક સ્મરણ કરી પોતાના હૃદયને અભિપ્રાય ગૂઢગૂઢ કંઠે જણાવે છે કે જેમ ક્ષીણ થયેલો સમુદ્ર શુકલ પક્ષમાં મોટા તરંગોને અનુભવે છે; તેમ સત્પુરૂષો પણ આપત્તિ પામીને ફરીથી વિશાલ સમૃદ્ધિવાળા થાય છે. તેમજ આપત્કાલમાં ફસાયેલા મહા પુરૂષો લોકમાં હાસ્ય પાત્ર થતા નથી, કારણકે હસ્તિઓ બંધનમાં પડેલા હોય છે તોપણ તેઓ રાજ્યસ્થાનમાં શોભાકારક થાય છે. હે વત્સ ! એ સર્વ વચનો પણ ત્હને વિષમ સ્થાનમાં રહીને દેવતાઓને કિંકર સમાન કરી રાજ્યશ્રી મેળવીને સત્ય કર્યાં. પરંતુ ત્હારી રાજ્ય સંપત્તિ સાંભળવાથી મ્હારાં નેત્રો મ્હારા હૃદયને કાનની ઇર્ષ્યાને લીધે બાણે નચાવી રહ્યાં હોયને શું ? એમ જણાય છે. વળી હે વત્સ ! અશ્વા-રૂઢ થઈ અહીંથી તું નીકળ્યો અને વિપરીત શિક્ષિત અશ્વ ત્હને ઉલટું માર્ગે લઈ ગયો તે વાત સાંભળી અમોએ સર્વ ઠેકાણે શોધ કરાવ્યો; પરંતુ કોઈપણ સ્થલે ત્હારો પત્તો મળ્યો નહીં, તેથી ત્હારા વિરહરૂપી અગ્નિ મ્હારા હૃદયરૂપી ઉદ્યાનમાં પ્રજ્વલિત થયો, અને તેથી તેણે સુખરૂપી નવ પદ્મવોવડે વિભૂષિત, વિશાળ આશા અને તૃષ્ણારૂપી પુષ્પોથી ભરપુર, નિર્મલ પુણ્યરૂપી ફલોથી વ્યાપ્ત અને વિવેકરૂપી ઉત્તમ રસાલ એવા વૃક્ષોની સમૃદ્ધિવાળો મ્હારો હૃદયરૂપી તે બગીચો બાળીને ભસ્મ કર્યો. વળી હે પુત્ર ! રાજ્યના સર્વ

(૨૬૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

લોકો અને ત્હારી માતાએ વિગેરે દેશના સર્વ લોકો હાલમાં ત્હારા વિના એવા દુઃખમાં આવી પડ્યા છે કે જેનું વર્ણન પણ થઈ શકે તેમ નથી. તેમજ ત્હારા વિરહને સહન કરવામાં અશક્ત એવી ત્હારી જનનીપણ બહુદુઃખને લીધે અશ્રુપ્રવાહ ધારણ કરતી છતી સમય વિના પ્રલયકાલની વૃષ્ટિનો આભાસ બતાવે છે. વળી હાલમાં મ્હારા શરીરે પણ એવો અસાધ્ય વ્યાધિ પ્રગટ થયો છે કે જેથી પ્રાણ રહે તેમ નથી, માટે આ પત્ર વાંચીને જલદી ત્હારે અહીં આવવું. એ પ્રમાણે રૂઢ કંઠે લેખ વાંચી પોતાના પિતાએ સ્વહસ્તે લખેલા લેખની અશ્રુરૂપ પુષ્પોવડે પૂજા કરતો હોયને શું? એમ દર્શાવતો વિજયચંદ્ર બોલ્યો, પુત્ર ઉત્પન્ન થવાથી જરૂર માતા પિતા સુખી થવાં જોઈએ. પરંતુ આતો તેથી વિપરીત થયું. કારણ કે મ્હારાથી મ્હારાં માતા પિતા બહુ દુઃખી થયાં. એમ પશ્ચાત્તાપ કર્યા બાદ નયસાર મંત્રી પ્રમુખ સર્વ મંત્રીઓને પૂછીને ઉત્તમ મુદૂર્ત્તમાં સુલોચન નામે વિમલશ્રી રાણીના પુત્રને રાજ્યમાં સ્થાપન કર્યો. અને રાજ્યના કાર્યવાહક એવા નયસારને મહામંત્રી પદ આપી સંધ્યા સમયે શુભ મુદૂર્ત્ત જોઈ અંત:પુર સહિત વિજયચંદ્ર રાજ્યને નગરની બહાર પ્રયાણ કર્યું. તેમાં કેટલાક રથ, અશ્વ અને હસ્તિઓ પોતાની સાથે લીધા. પછી માર્ગમાં લોકોના હનરો વિધ્નોનો ઉદ્ધાર કરતો તે જલદી આગળ ચાલ્યો. તે સમયે તેણે પોતાનું આગમન વૃત્તાંત ચેટકને મોકલી જયસિંહ રાજને આગળથી જણાવ્યું. તે સાંભળી અમૃતથી સિંચાએલાની માફક રાજનો રોગ એકદમ શાંત થઈ ગયો. તેમજ તેની માતા, પરિજન અને દેશના લોકોને એટલો બધો આનંદ વધી ગયો કે તેઓના હૃદયમાંથી તે આનંદ ઉભરાઈ જવા લાગ્યો. બાદ જયસિંહ રાજ્યે ચેટકનો સત્કાર કરી વિજયચંદ્રની પાસે તેને વિદાય કર્યો.

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૯૧)

ચેટક વિજયચંદ્રની પાસે આવ્યો અને જયસિંહ રાજાના આ-
 રાગ્યાદિક સમાચાર તેને કહ્યા. તે સાંભળી
પિતાપુત્રનો વિજયચંદ્ર રાજાએ અશાંતિનો ત્યાગ કરી
સમાગમ. ચેટકે ખતાવેલા માર્ગે ગ્રામ, આકર, ખેટ
 અને નગરોવડે સુશોભિત એવા પૃથ્વીમંડલને
 ઉદ્ધન કરતો આગળ ચાલ્યો જાય છે. ત્યાં દરેક ઠેકાણે નૃપાદિકની
 ભેટની વસ્તુઓનો સ્વીકાર કરતો હતો, તેમજ કેટલાક નર રાજાઓ-
 નેસ્થાપન કરતો અને ઉદ્ધત રાજાઓનો ગર્વ ઉતારતો, દરેક ગ્રામ,
 નગરોમાં જિન મંદિરોની પૂજા કરતો, તેમજ શુભ મંદિરોનો
 ઉદ્ધાર કરતો અને સાધુ તથા સાધ્વીઓનું સન્માન કરતો હતો પો-
 તાના પિતાના સૈનિકોએ પવિત્ર કરેલા ભૂપ્રદેશમાં ગયો. અનુક્રમે
 દેશના સ્ત્રીમાડામાં જઈ પહોંચ્યો. એટલે ત્યાંથી ચેટકને મોકલી
 પોતાના પિતાને સમાચાર આપ્યા કે કૃપા કરી મહને મળવા માટે
 તમ્હારે સ્હામું આવવું નહીં. કારણ કે શરીરની અશક્તિને લીધે
 માર્ગશ્રમ થવાથી ફરીને રોગનો સંભવ થાય. આ પ્રમાણે પુત્રનું
 કહેવું સત્ય માની રાજાએ પણ મંત્રીને હુકમ કર્યો કે નગરમાં ધ્વજ,
 તોરણ અને વાવટાઓવડે હટ્ટાદિકની શોભા કરાવો. બાદ તેઓની
 આજ્ઞાવડે નાગરિક લોકોએ પણ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે વિસ્તાર-
 પૂર્વક નગર શણગાર્યું. દરેક ઠેકાણે સ્થાપન કરેલા શ્વેત ચામર, ધ્વજ
 પતાકાઓ અને સુગંધમય પુષ્પોથી રમણીય, અતિ સુંદર ક્રાંતિમય
 રત્નોની માલાઓનાં તોરણો લટકાવ્યાં. તેમજ માળ, અગાશીઓ
 અને કિલ્લા ઉપર સ્થાપન કરેલા મંચો ઉપર પ્રૌઠ પૌરાંગનાઓ
 કુમારના દર્શન માટે ઉભી રહી છે. લોકોથી ખીચોખીચ ભરેલી
 શેરીઓના મુખ ભાગમાં ઉભેલી પ્રમદાઓ સુંદર ગાયન કરે છે.
 ગાયનોને અનુસરી અનેક નર્તકીઓ નાટારંગ કરી રહી છે, રૂપ
 વડે દેવાંગનાઓને તિરસ્કાર કરવામાં બહુ કુશલ એવી કેટલીક

(૨૯૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સુંદરીઓ મધુર હાસ્ય કરે છે, દરેક બળરમાં તથા દરેક ઘરના દ્વારમાં મુક્તાફલના ચૂર્ણથી સાથીઓ રચ્યા છે. વધ, અંધન અને દાણથી મુક્ત કરેલા લોકોના આશીર્વાદના વચનોવડે સર્વ દિશાઓ શબ્દમય થઈ રહી છે. એ પ્રમાણે અતિશય ઉત્સવવાળા નગરની અંદર વિજયચંદ્ર રાજ્યે પ્રવેશ કર્યો અને અનુક્રમે તે રાજ-ભવનમાં આવ્યો. બાદ પોતાની સ્ત્રી સહિત વિજયચંદ્રે જયસિંહ નરેંદ્રને પ્રણામ કરી માતાને પણ નમસ્કાર કર્યો, તેમજ તેણે મંત્રી પ્રમુખ નાગરિક જનોની યથાયોગ્ય આદરપૂર્વક સલામી લીધી, ત્યારબાદ પોતાના વિરહાનલથી તપી ગયેલા શરીરને હર્ષનાં અશ્લુરૂપ જલવડે શાંત કરતો હોયને શું ? તેવી રીતે પૃથ્વીપર ઉભેલા કુમારને આલિંગન કરી જયસિંહ રાજ્યે તેને સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યો. પરસ્પર બહુ આનંદરસને અનુભવતા અને રોમાંચિત ગાત્રવાળા થઈ તેઓ બન્ને ક્ષણભર બેઠા હતા, તેટલામાં સમયનિવેદક બોલ્યો, હે રાજાધિરાજ ! સમુદ્રમાં સ્નાન કરી ઉદ્યાચલના શિખર ઉપર ઉદય પામી કમલ (લા) કમળો અથવા લક્ષ્મીના વનને પ્રકુલ્લ કરતો સૂર્ય સર્વોપરિ જયવંત વર્તે છે. એ પ્રમાણે સમયાનુસાર વિજયચંદ્રના ચરિત્ર સમાન તે વચન સાંભળી જયસિંહરાજ બહુ સંતુષ્ટ થયો અને તેણે તે સમયે વચનનિવેદક તે બંદીને લક્ષ સોનેયા બક્ષિસમાં આપ્યા. ત્યારબાદ રાજ્યે શ્રાવકોને સૂચના આપી કે તમે સર્વ જૈનમંદિરોમાં સ્નાત્ર પૂજા વિગેરે યથાયોગ્ય ઇચ્છા પ્રમાણે મહોત્સવ કરાવો. વળી પોતાની નજીકમાં રહેલા પોતાના જૈનમંદિરમાં પિતા અને પુત્ર બન્ને જણે દેવ વંદન કર્યું. તેમજ પોતાના કોઠારીને હુકમ કર્યો કે આઠ દિવસ સુધી અઠ્ઠાઈ ઉત્સવોમાં શ્રાવકો કપૂર, કેસર, ધૂપ વિગેરે જે જે વસ્તુઓ માગે તે આપવામાં કિંચિત્માત્ર પણ ત્હારે વિલંબ કરવો નહીં. એમ કહી તેઓ સમયસાગર સૂરીશ્વરનાં દર્શન કરી પોતાના

વિજયચંદ્ર કથા.

(૨૬૩)

સ્થાનમાં ગયા. પછી લોજનનો સમય થયો એટલે બહુ આનંદ પૂર્વક પરિવારસહિત તે બંને જણે લોજન કર્યું. ત્યારબાદ પ્રસંગોપાત્ત જયસિંહ રાજાએ મતિધન મંત્રીને પોતાના પુત્રનું વૃત્તાંત પૂછ્યું. મંત્રીએ પણ સમસ્ત વાર્તા કહી. તે સાંભળી જયસિંહ રાજા બોલ્યો, હે વત્સ ! હવે રાજ્યભાર વહન કરવામાં ધુરંધર એવા ત્હને જોઈ હું નિશ્ચિંત થયો છું. માટે હવે આપણા પૂર્વજોએ આચરેલા માર્ગને અનુસરવાની મ્હારી ઈચ્છા છે. તે સાંભળી વિજયચંદ્ર ઉભો થઈ પિતાના ચરણકમલમાં મસ્તક નમાવી રૂદ્ધ કંઠે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો, હે તાત ! હાલમાં કૃપા કરો, કેમકે કેટલોક સમય આપના ચરણકમલની રજવડે મ્હારું ભાલસ્થલ પવિત્ર કર્યા બાદ આપને જેમ ઉચિત લાગે તેમ કરજો. આ પ્રમાણે અસહ આગ્રહમાં દૃઢ બુદ્ધિવાળા પુત્રને યુક્તિપૂર્વક સમજાવીને પ્રીતિમતિરાણી તેમજ કેટલાક સામંત અને મંત્રી સહિત જયસિંહ રાજાએ ઉત્સર્પણ (આડંબર) પૂર્વક અનવધાચાર્ય ગુરૂ પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી અને તેની વિધિપૂર્વક આરાધના કરી તે મોક્ષે ગયા.

ત્યારબાદ વિજયચંદ્રરાજા બહુ નીતિથી રાજ્યપાલન કરવા લાગ્યો. સમસ્ત પોતાના દેશને જૈનમંદિરાજનીતિ. રોથી સુશોભિત કર્યો. તેમજ તેના દેશમાં કોઈ મનુષ્ય અથવા પશુઓ માંદગીથી મરતાં નથી. અર્થાત્ કાળથી મરે છે. માર એ શબ્દ તો માત્ર સોગઠાબાજી માંજ લોકો બોલે છે. દંડ એ માત્ર છત્રમાંજ રહ્યો છે. વળી અષ્ટમી, ચૌદશ અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમાના દિવસે બહુ વૈરાગ્યથી તે રાજા પોતે પૌષધવ્રત ગ્રહણ કરે છે. તેમજ પ્રજા પાસેથી એવી સુગમતાથી કર (વેરો) લે છે કે લોકોને તે માલુમ પણ પડતો નથી. વળી સમસ્ત શ્રાવકોનો સર્વથા કર લેવામાં આવતો નથી. તીર્થ કરોના કલ્યાણકાદિક દિવસોમાં દરેક જૈનમંદિરોમાં શ્રાવકો પાસે સનાત્રપૂજાદિક બહુ ભક્તિપૂર્વક કરાવે છે. અને સમય ઉપર

(૨૯૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પોતે પણ ત્યાં જાય છે. એ પ્રમાણે બહુ ઉત્સવથી કેટલાક સમય વ્યતીત થતાં કમલશ્રીને પુત્ર જન્મ થયો, તેનું વિજયસેન એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે વિજયસેન પણ સર્વ કળાઓમાં દક્ષ અને ધર્મિષ્ઠ થયો.

એક દિવસ વિજયચંદ્ર રાજા કમલશ્રી રાણી સહિત પોતાના

મહેલની અગાશીમાં બેઠો હતો. તેવામાં

વિજયચંદ્રને

વૈરાગ્ય.

પોતાના પડોશમાં એક ઘરની અંદર વૃદ્ધ

વયનું સ્ત્રી પુરૂષનું એક જોડલું વિષય વાસ-

નાને લીધે કલેશથી બહુ દુઃખી થતું હતું.

તે સ્ત્રીપુરૂષની સ્થિતિ એવી હતી કે જેઓના મુખમાં એકે પણ

દાંત દેખાતો નહોતો. છતાં વાણીમાં બીલકુલ લગ્ન તો હતીજ

નહીં. માત્ર કામાતુર થઈ તેઓ અન્યોઅન્ય બહુ વિદ્વલ બની

ગયાં હતાં. તેમજ તેઓનાં સર્વ અંગોપાંગ પાંદડાની માફક

ધૂળતાં હતાં. મસ્તક અને બ્રહ્મીના રોમમાં બીલકુલ સ્યામતા

દેખાતી નહોતી. પૃષ્ઠ ભાગ નમી ગયેલો અને મુખમાંથી લાળ

નીતરતી હતી. એ પ્રમાણે તે બંને સ્ત્રીપુરૂષનો વિચિત્ર દેખાવ

પોતાની રાણીને બતાવી વિજયચંદ્ર બોલ્યો, હે સુંદરિ ! આપ-

ણને પણ આપ્રમાણે વિષયતૃષ્ણા જ્યાં સુધી ન નચાવે, તેટ-

લામાં ત્હારી ઇચ્છા હોય તો તેનો ત્યાગ કરવો ઉચિત છે. રાણી

બોલી, હે સ્વામિન ! શું માત્ર વિષયસેવનથીજ તેઓને આ વૃદ્ધા

અવસ્થા આવી હશે ? જેથી આપ આ પ્રમાણે બોલો છો ! વળી

આમ આપના બોલવા ઉપરથી મ્હારૂં હૃદય બહુ કંપે છે. સુકૃત

અને દુઃકૃતકારી મનુષ્યોમાં એટલું જ અંતરહોય છે કે કેટલાકને

વિષયોની પ્રાપ્તિ થાય છે અને કેટલાક લોકોને પ્રાપ્તિ થતી નથી.

વળી સર્વ જીવો દુઃખથી ભીરૂ અને મુખના અભિલાષી હોય છે.

એ વાત સત્ય છે. માટે આ વૃદ્ધ સ્ત્રીપુરૂષ આવી દુર્દશામાં પણ

આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ કરે છે તે ઉપરથી તેઓ વિષય સેવનમાં

વિષયમંદ્ર કથા.

(૨૬૫)

પ્રગટ રીતે સુખ બતાવે છે. છતાંપણ આ દેખાવ જોઈ આપને વિષય ઉપર અભાવ બુદ્ધિ પ્રગટ થવાનું શું કારણ ? તે સાંભળી શબ્દ બોલ્યો, હે મૃગાક્ષી ! જ્ઞાન, દર્શન અને વીર્ય અનંત છે, તેમજ સુખ પણ અનંત છે, વસ્તુગત જીવોનું આવું સ્વરૂપ છે તો પણ આ જીવાત્માઓ અજ્ઞાનતાને લીધે વિષયતૃષ્ણામાં ખેંચાઈ આ અનાદિ સંસારમાં વિષયોની પ્રાપ્તિ માટે અનેક દુઃખો સહન કરે છે. વળી કોઈ સમયે કોઈકને તેવા પ્રકારના વિષય સંયોગો મળી આવે છે. તેમજ કેટલાક જીવો તો ફરિદ્રતાના દુઃખથી પીડાતા તેવીજ સ્થિતિમાં વૃથા જન્મ ગુળરે છે. તેમજ વિષયલોગમાં ખરજની માફક કલેશમય સુખ લોગવતો પ્રાણી વિષયતૃષ્ણાને અધિક માને છે. વળી નિર્ધનતાને લીધે કદાચિત્ સ્ત્રીના વિરહને લીધે જ્યારે જીવાત્મા વિષયથી વિમુખ થાય છે, ત્યારે તેનું હૃદય ચિંતારૂપી શલ્યવડે લેદાય છે. અને બહુ દુઃખથી દિવસો નિર્ગમન કરે છે. કહ્યું છે કે—

અપ્રાપ્તાઃ સંકલ્પૈઃ, પ્રાપ્તા દર્પેણ ચિન્તયા વિરહે ।

ત્વરયન્તિ જ્વરયન્તિ, કુશયન્તિ પ્રાણિનં વિષયાઃ ॥

અર્થ—“ વિષયો નહિ પ્રાપ્ત થવાથી અનેક પ્રકારના સંકલ્પો-વડે પ્રાણી તેઓની પ્રાપ્તિ માટે બહુ ઉતાવળ કરે છે, અને જ્યારે તેઓ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ગર્વથી પ્રાણીને બહુ જ્વર આવી જાય છે. તેમજ તેઓનો વિરહ થવાથી ચિંતા વડે બહુ દુર્બલ દશાને અનુભવે છે.” માટે કોઈપણ પ્રકારે વિષયલોગમાં સુખ નથી. વળી અતિ મનોહર એવા તે વિષયો ચિરકાલ લોગવવાથી પણ વિષયતૃષ્ણા શાંત થતી નથી, પરંતુ ઉલટી વિશેષ વૃદ્ધિ પામે છે. કહ્યું છે કે—

ન જાતુ કામઃ કામાના—મુપમોગેન શામ્યતિ ।

હવિષા કૃષ્ણવર્ત્મેવ, મૂય એવામિવર્દતે ॥

(૨૬૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અર્થ—“ ઈચ્છા મુજબ વિષય લોગવવાથી કોઈ પણ સમયે કામવાસના શાંત થતી નથી. પરંતુ ઘી હોમવાથી જેમ અગ્નિ વૃદ્ધિ પામે છે તેમ વિષયતૃષ્ણા ઉપલોગ કરવાથી વારંવાર વૃદ્ધિ પામે છે.” વળી મોહવશ થએલા પ્રાણીઓને આ વિષયતૃષ્ણા અનુકૂલ વિષયોમાં રાગ અને પ્રતિકૂલ વિષયોમાં દ્વેષ ઉત્પન્ન કરે છે. તેવી રીતે રાગદ્વેષ પ્રગટ થવાથી અવશ્ય કર્મબંધન થાય છે. વળી તે કર્મના ઉદયથી પ્રાણી આ સંસારમાં ઘોર દુઃખનો લોગી થઈ પડે છે. એ પ્રમાણે વિષયવાસના ઉભય લોકમાં કેવલ દુઃખનું જ કારણ છે. આ વિષયતૃષ્ણાનો યૌવન અવસ્થામાં બુદ્ધિહીન પ્રાણીઓ ત્યાગ કરી શકતા નથી. વળી આ સ્ત્રી પુરૂષ તો બહુ વૃદ્ધ છે તો પણ વિષયતૃષ્ણા તેમને કેવી નચાવી રહી છે? માટે હે સ્ત્રી! આ પ્રત્યક્ષ દાખલા ઉપરથી અમારું કહેવું શું ખોટું છે? આ પ્રમાણે જૈનસિદ્ધાન્તને અનુસરતું એવું પોતાના પતિનું અહ્લુત વચન સાંભળી કમલશ્રી વિનયપૂર્વક બોલી, હે સ્વામિન્ ? વાચાલતાને લીધે મહારા અપ્રિય વચન માટે આપ પ્રસન્ન થઈ મહને ક્ષમા આપશો. વળી સર્વોત્કૃષ્ટ એવા ધર્મ સાધનમાં ઉદ્યોગ કરવો તેજ હાલમાં આપણને યોગ્ય છે. ત્યારબાદ વિજયચંદ્ર રાજાએ પ્રધાનાદિકની સંમતિ લઈ વિજયરાજ નામે પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્રનો રાજ્યાભિષેક કર્યો, બાદ કમલશ્રી પ્રમુખ રાણીઓ, મંત્રી, સામંત અને કેટલાક પ્રધાન પુરૂષો સાથે ગુરૂ પાસે જઈ મહોટા ઉત્સવપૂર્વક વિધિ સહિત પોતે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. વિનયવડે ગુરૂ મહારાજની સેવા કરી બન્ને પ્રકારની ધર્મ શિક્ષા ગ્રહણ કર્યા બાદ વિજયચંદ્ર મુનિને એક વર્ષ પછી કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું અને સંમેતશિખર ઉપર તે મોક્ષ સુખ પામ્યા.

॥ इति स्थूलप्राणातिपातनिरतिचारप्रथमाणुव्रतफल-
दृष्टान्ते विजयचन्द्रकथानकं समाप्तम् ॥

અંધુરાજ કથા.

(૨૯૭)

અંધુરાજ કથા.

પ્રથમ અંધાતિયાર.

દાનવીર્ય રાજા ઓલ્યો—હે ભગવન ! વળી કેટલાક મનુષ્યો કારણ વિના પણ તિર્યંચ વિગેરે પ્રાણીઓને અંધનમાં રાખે છે તેઓને શું ફલ થતું હશે ?

શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ ઓલ્યા—હે રાજા ? હૃષ્ટહૃદયવાળો જે પ્રાણી નિરપેક્ષપણે તિર્યંચ વિગેરે પ્રાણીઓને અંધીખાને નાખે છે તે મનુષ્ય અંધુરાજની માફક વધ અંધનાદિકવડે બહુ પીડાઓ ભોગવે છે. તે આ પ્રમાણે—

નાના પ્રકારનાં પત્ર=પાત્ર (પાંદડાં—પાત્ર એટલે સતપાત્રો) વડે સુશોભિત, સુંદર લક્ષ્મીનું નિવાસસ્થાન અને સ્વચ્છ જલાશયોથી વ્યાપ્ત એવા કમલ વનની માફક ઉત્તમ વ્યાપારોનું મુખ્ય મથક પદ્મિનીખંડ નામે એક પ્રાચીન નગર છે. તેમાં યાચક લોકોનાં મનોવાંછિત પૂરવામાં બહુ કુશલ અને સમૃદ્ધિમાં કુબેર સમાન ધનદ નામે એક શ્રેષ્ઠી છે, અંધુમતી નામે તેની સ્ત્રી છે, તે બન્ને દંપતી પરસ્પર બહુ સ્નેહાલુ હતાં અને વિષય સુખમાં દિવસો નિર્ગમન કરતાં હતાં, તેમજ ધનધાન્યાદિક વૈભવમાં તેઓ સંપૂર્ણ હતાં, તેથી તેઓનો સમય બહુ સુખમય વ્યતીત થતો હતો, માત્ર એકબીજાને સંતાન નહીં હોવાથી અપત્યનું દુઃખ શલ્યની માફક તેઓને પરસ્પર બહુ પીડતું હતું. વંશમાં ધ્વજ સમાન સત્પુત્ર વિના આપણો આ વૈભવ નિરર્થક છે એવી ચિંતા તેઓના હૃદયમાંથી ક્ષણમાત્ર પણ દૂર થતી નહોતી.

એક દિવસ અંધુમતી પોતાના ઘરના દ્વારમાં બેઠી હતી,

(૨૬૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથચરિત્ર**પુત્રચિંતા.**

તેવામાં કોઈક ખેડુતની સ્ત્રી બહુ છોકરાંઓના પરિવાર સહિત ત્યાં આગળથી જતી તેની નજરે પડી, તે સર્વે છોકરાં ધૂળથી બહુ ખરડાએલાં હતાં, તે જોઈ અંધુમતી વિચાર કરવા લાગી કે અહો ! આ સ્ત્રી જગત્માં ભાગ્યશાળી ગણાય, કારણકે જે પોતાના પુત્રોને અતિ સુંદર મન્મનઉલ્લાપવડે રમાડીને આનંદ માને છે. વળી એકને કેડે બેસાડયો છે અને બીજાને આંગળીએ વળગાડયો છે, તેથી ત્રીજો અને ચોથો પુત્ર રીસાયો એટલે તે બોલી બહાલા પુત્ર ? ચાલ, મ્હારી પાસે આવ, બેટા ! માનું કહેવું માનવું જોઈએ. પોતાનો હાથ લાંબો કરી લે આ કેરી અને જાંબુ. ચાલ હવે શામાટે રીસાય છે ? એ પ્રમાણે પુત્રો સાથે આનંદથી ચાલતી તે સ્ત્રીની એટલા જોઈ પોતાને બહુ નિંદતી અંધુમતી ઘરની અંદર જઈ ચિંતા કરવા લાગી કે દૈવે મ્હને એકલીનેજ મંદ ભાગ્યવાળી સર્ણ છે. કેમકે મ્હેં પાપિણીએ એક પણ પુત્રરતનનું સુખ ન મેળવ્યું. વળી કહ્યું છે કે જે સ્ત્રીના ખોળામાં રમી આવીને ધૂળથી ખરડાએલો પુત્ર મન્મનઉલ્લાપ કરતો બેસતો નથી, તે સ્ત્રીનો જન્મ વૃથા છે. તેમજ અનેક પ્રકારનાં કાર્યોના વૃત્તાંતરૂપી સૂર્યના કિરણોવડે પીડાએલાં મનુષ્યોનાં હૃદયરૂપી કુમુદ (પોયણાં) પુત્રના મુખરૂપી ચંદ્રમાના દર્શનથી પ્રકુલ થાય છે, વળી જેઓના હૃદયને શાંત કરનાર એવો સર્વ ગુણ સંપન્ન એક પણ પુત્ર હેમ્ય તો તેઓ દુર્ગતિને પણ ગણતા નથી. તેમજ અતિ ભયંકર એવી આપત્તિઓને પણ લક્ષ્યમાં લેતા નથી. એ પ્રમાણે પુત્રની વેદનાથી ઘેરાએલી અને ગૃહકાર્યમાં વિમુખ થઈ ચિંતાતુર બેઠેલી એવી પોતાની સ્ત્રીને જોઈ ધનત્રેષ્ઠી બાલ્યો, હે સ્ત્રી ! હિમથી બળી ગએલી કમલિની સમાન ત્હારા મુખની આકૃતિ આજે વિલક્ષણ કેમ દેખાય છે ? અંધુમતી બોલી, હે સ્વામિન ! પુત્ર વિના તો આ સંસાર

અંધુરાજ કથા.

(૨૬૯)

શૂન્ય છે. તેમજ પુત્રવિના સર્વસુખ પણ હુઃખરૂપજ બાસે છે. માટે મહારા હુઃખનો હવે કંઈ પાર રહ્યો નથી. શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, હે પ્રિયે ! પુત્ર સંબંધી કંઈપણ હવે ત્હારે ચિંતા કરવી નહીં, કારણકે હું વિધિપૂર્વક કુબેરની આરાધના કરીને ત્હને જરૂર પુત્ર અપાવીશ. વળી આ કાર્ય સાત દિવસની અંદર હું જરૂર સિદ્ધ કરીશ, માટે હે મૃગાક્ષિ ! ત્હારે ખેદ કરવાનું કંઈપણ કારણ નથી. એ પ્રમાણે અંધુમતીને શાંત કરી પોતે અન્ય કાર્યમાંથી નિવૃત્ત થઈ સંધ્યા સમયે કુબેરની આરાધના માટે યજ્ઞના મંદિરમાં ઉપવાસ લઈ બેઠો. ત્યાં ધ્યાન કરતાં તેના છ દિવસ ગયા. સાતમા દિવસની રાત્રીએ યજ્ઞ પ્રત્યક્ષ થઈ બોલ્યો કે હે શ્રેષ્ઠી ! હું ત્હારી સેવાથી બહુ પ્રસન્ન થયો છું, અને થોડા સમયમાંજ ત્હારે એક પુત્ર થશે. તે સાંભળી ' મહોટી કૃપા. ' એમ કહી યજ્ઞના ચરણ કમલમાં નમસ્કાર કરી શ્રેષ્ઠી પોતાને ઘેર ગયો અને યજ્ઞે કહેલું તે વચન પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું. તે સાંભળી સ્ત્રી બહુ પ્રસન્ન થઈ 'આપનું વચન સત્ય થાઓ એમ કહી તેણીએ વચ્ચના છેડે શકુનની ગાંઠ વાળી. ત્યારબાદ રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે અંધુમતીએ સ્વપ્નની અંદર પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતું એક બહુ સુંદર નારંગીનું ફલ જોયું. તેથી તરતજ જાગ્યું થઈ તેણીએ પોતાના સ્વામિને તે સ્વપ્નનું વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. ધન શ્રેષ્ઠીએ પણ બહુ વિચાર કરી કહ્યું કે આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી ત્હારે પુત્ર થશે. એ પ્રમાણે પોતાના સ્વામિએ કહેલા વચના-મૃતનું પાન કરી અંધુમતી બહુ તૃપ્ત થઈ. વળી તેજ દિવસે ગર્ભ રહ્યો અને યોગ્ય સમયે તેણીને એક પુત્ર રત્ન જન્મ્યો. અનુક્રમે ખાર દિવસ થયા એટલે માતા પિતાએ મહોત્સવપૂર્વક અંધુરાજ એવું તેનું નામ પાડયું. અનુક્રમે માતા પિતાના પ્રયત્નવડે અંધુરાજ સર્વ કલાઓમાં નિપુણ થઈ યૌવન અવસ્થામાં આંચો.

એક દિવસ અંધુરાજ સહિત ધન શ્રેષ્ઠી કોઈ કાર્યને લીધે

(૩૦૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.**મુનિદર્શન.**

લોકોના મનને આનંદ આપનાર જનમના-
નંદ નામના ઉદ્યાનમાં ગયો. ત્યાં આગળ
લવ્ય પ્રાણીઓના હિત માટે મોક્ષ ધર્મને
ઉપદેશ આપતા એક મુનિ મહારાજ તેમના જોવામાં આવ્યા,
તેમનાં દર્શન કરી ધન શ્રેષ્ઠી પણ ધર્મ સાંભળવા બેઠો.
મુનિ મહારાજ બોલ્યા—હે લવ્યપ્રાણીઓ ! જેઓના હૃદયમાં
સર્વ કલાઓની અંદર શ્રેષ્ઠ એવી દયા, તપ, સંયમ અને
ઉત્તમ વિજ્ઞાનરૂપી કલાઓ ન હોય તેઓને બેંતેર કલાઓમાં કુ-
શલ હોય તોપણ મૂર્ખ જાણવા. વળી જે દયાદિક કલાઓને નથી
જાણતા તે પુરૂષો કલાહીન જાણવા. તેમજ ષડ્દર્શન અને છન્તુ
પાખંડ મત પરસ્પર વિરૂદ્ધભાવ બતાવે છે; પરંતુ તેઓમાંથી
કોઈપણ દર્શન અહિંસા ધર્મને દૂષિત કરતું નથી. માટે તમે અ-
હિંસા ધર્મનો સ્વીકાર કરો અને હિંસાનો સર્વથા ત્યાગ કરો. વળી
જે પુરૂષ સદ્ધર્મની આશાથી પાખંડ ધર્મની સેવા કરે છે તે પ્રાણી
પશ્ચાત્તાપ રૂપી દાવાનળથી વૃક્ષની માફક બળી જાય છે. જે મ-
નુષ્ય વૈદ્ય રત્નને બદલે કાચનો કકડો ખરીદે છે, તે મનુષ્યને તેની
પરીક્ષા થવાથી પશ્ચાત્ બહુ દુઃખ પડે છે. સ્થાવર અને જંગમ પ્રાણી-
ઓનાં પાપો જેમ દયા ધર્મથી શુદ્ધ થાય છે, તેમ માત્ર મસ્તકે જટા-
ભાર, વલ્કલ વસ્ત્ર, આભૂષણ અને સ્નાન ક્રિયાથી શુદ્ધ થતાં નથી.
ઇત્યાદિક મુનિ પાસેથી અનેક ગુણમય દયાધર્મ સાંભળી અંધુ-
રાજે વિધિપૂર્વક ત્રસ જીવોના વધનો નિયમ ગ્રહણ કર્યો. ત્યારબાદ
મુનિ મહારાજ બોલ્યા, જે આ ત્રસ વધનો ત્યાગ કરે છે તેણે
અંધાદિક અતિચારો પણ વર્જવા જોઈએ અને તે અતિચારનો
ત્યાગ કરવાથીજ દયા ધર્મ સફલ થાય છે. તે સાંભળી અંધુરાજે
વિધિ સહિત તે અતિચારનો પણ નિયમ લીધો. ત્યારબાદ ધન
શ્રેષ્ઠીએ બાર પ્રકારનો શ્રાવક ધર્મ સ્વીકાર્યો. પછી મુનીંદ્રને નમ-
સ્કાર કરી પિતા પુત્ર બંને પોતાના ઘેર ગયા. બાદ નિરંતર જીવ-

અંધુરાજ કથા.

(૩૦૧)

હયા પાળવામાં તત્પર થઈ અંધુરાજ વણિક પોતાની પાંચ સ્ત્રીઓ સાથે દોગુદંક દેવની માફક સુખપૂર્વક કોડા કરે છે.

એક દિવસ એક પોતાનો મિત્ર અંધુરાજને ત્યાં આવી કહેવા લાગ્યો કે હેઅંધો ! આજે યોગનંદી ઉદ્યાનમાં એક યોગી આવ્યા છે. તે બહુ ગુણવાન છે અને તેમના કંઠમાં સુંદર કાંતિમય અમૂલ્ય મૌક્રિક મણિની એક માલા ચળકે છે. તેથી બાણે

ગંગાવડે વિભૂષિત એવો હિમાલય હોયને શું ? તેમ તેઓ દેખાય છે. વળી તેમનામાં અનેક આશ્ચર્ય રહેલાં છે. માટે એમનાં દર્શન તો આપણે કરવાં જોઈએ. કારણ કે દૃશ્ય વસ્તુનું અવલોકન કરવાથી નેત્રોનું સાર્થકપણું ગણાય છે. એમ સુજ્ઞ પુરૂષો કહે છે. માટે હે પ્રિયમિત્ર ! તમે કૃપા કરી ચાલો, આપણે તેમની પાસે જઈએ અને કંઈપણ આકર્ષણાદિક આશ્ચર્ય જોઈએ તો ખરા ! ઠીક ચાલો, એમ કહી અંધુરાજ પોતાના મિત્ર સહિત રથમાં બેસી ઉદ્યાનમાં ગયો. પછી કેસર, ચંદન, કપૂર વિગેરે સામગ્રીઓવડે યોગીનું પૂજન અને નમસ્કાર કરી તે બંનેનીચે બેઠા. તેવામાં અતિ કોલાહલ કરતા પૌર જનો પણ ત્યાં એકઠા થયા. ત્યારબાદ સમયના બાણુકાર તે યોગીએ પણ મંત્ર તંત્રાદિકનો ચમત્કાર દેખાડ્યો, તે જોઈ સર્વ લોકો બહુ વિસ્મય પામ્યા અને યોગીની પ્રશંસા કરતા પોત પોતાના ઘેર ગયા. ત્યારબાદ અંધુરાજ હુમ્મેશાં યોગીની પાસે જઈ તેની બહુ સેવા કરવા લાગ્યો અને અત્યંત વિનયગુણવડે તે યોગીને પોતાને સ્વાધીન કર્યો. તેથી યોગીએ પ્રથમ સિદ્ધ કરેલા ચેટકો-માંથીએક ચેટકને બોલાવી તેને આજ્ઞા કરી કે આ અંધુરાજની આજ્ઞા પ્રમાણે સર્વદા ત્હારે વર્તવું. એમ કહ્યાબાદ અંધુરાજને પણ યોગીએ કહ્યું કે અષ્ટમી અને ચતુર્દશીના દિવસે આ ચેટકને મદિરા પાનથી

(૩૦૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ત્હારે તૃપ્ત કરવો. એ પ્રમાણે તે યોગીનું વચન માન્ય કરી તેને પ્રણામ કરા તેની આજ્ઞા લઇ અંધુરાજ પોતાના ઘેર આવ્યો.

મુનિના કહ્યા પ્રમાણે ધર્મને પણ પાળતો છતો તે યોગીનું વચન પણ માન્ય કરી તે પ્રમાણે વર્તવા ચેટકબલ. લાગ્યો. ત્યારબાદ અંધુરાજને ચેટકનું બહુ બલ થઇ પડ્યું, તેથી જેઓ પોતાનું વચન માનતા નથી, કોઈ પણ માગેલી વસ્તુ જેઓ આપતા નથી, જેઓ ગર્વ કરી પોતાનાથી વિપરીત ચાલે છે, તેમજ જેઓ દુર્વચન બોલી પોતાનું અપમાન કરે છે એવા તે સર્વલોકોને ચેટક પાસે દૃઢ અંધનો-વડે અંધાવીને અંધીબાને નંખાવે છે. પરંતુ તેનું તે કાવિતરૂં કોઈ પણ બાણી શક્તિ નથી. આ પ્રમાણે કરવાથી લોકો બહુ ભયભીત થઈ ગયા.

હસ્તેશાં આવા દુર્વ્યસનમાં પડેલા અંધુરાજને જોઈ એક દિવસ તેનાપિતાએ કહ્યું કે હેપુત્ર ! આપણા પૂર્વજેએ પિતાનોઉપદેશ. તો અંધનમાં પડેલા પ્રાણીઓને પણ મુક્ત કર્યા છે, પરંતુ કોઈને અંધન ગૃહમાં પુર્યાનથી.

કારણકે અંધન એ પ્રથમ વ્રતનો પહેલો અતિચાર છે એ પ્રમાણે ગુરૂ મહારાજે ત્હને કહેલું છે. માટે હે વત્સ ! ગુરૂ સમક્ષ પોતે અંગીકાર કરેલા વ્રતને તું કેમ મલિન કરે છે ? વળા અંધનથી છુટો થએલો કોઈ પણ પુરૂષ વૈરને લીધે કોઈ પણ પ્રકારે ત્હારા શરીરનું નુકશાન કરશે એમ બાણી મ્હારૂં હૃદય બહુ પીડાય છે. માટે હે વત્સ ! મ્હારૂં તેમજ ગુરૂનું અથવા જીનેંદ્ર ભગવાનનું વચન તું જો માનતો હોય તો આ પ્રાણીઓના અંધનરૂપ તુચ્છ પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કર અને આ સાથે ત્હારે એટલું અવશ્ય ધ્યાનમાં રાખવું કે જીનેંદ્ર ભગવાને કહેલા અહિંસાવ્રતને ગ્રહણકરીને જે પુરૂષો તેથી બ્રહ્મ થાય છે તેઓ વધ અંધનાદિક અનેક દુઃખોને સ્વાધીન થઈ ધોર સંસારમાં પરિબ્રમણ કરે છે. કેમકે સ્વદેપ માત્ર પણ

બંધુરાજ કથા.

(૩૦૩)

શાંગેલું મત ઘણું દુઃખોને પ્રગટ કરે છે. એ પ્રમાણે તેના પિતાએ બહુ સમજણ આપી તોપણ પિતાના વચનને તૃણ સમાન ગણી તે પ્રથમની માફકજ પ્રવૃત્તિ કરવા લાગ્યો અને કિંચિત્ માત્ર પણ તેથી અટક્યો નહીં, હવે તે વાત રાજ, મંત્રી વિગેરે પ્રધાન પુરૂષોના બહુવામાં આવી. તેથી તેઓએ પણ શાંત વચનોવડે તેને બહુ સમજાવ્યો તોપણ તેણે તે પ્રસંગ છોડ્યો નહીં.

એક દિવસ બંધુરાજને કોઈક રાજપુરૂષ સાથે ધનસંબંધી લેવડદેવડમાં ભારે તકરાર થઈપડી. તે વાત બંધુરાજની ધ્યાનમાં રાખી બંધુરાજે સ્વારી સાથે ફરવા અસહગતિ. નીકળેલા તે રાજપુરૂષને પોતાના ચેટક પાસે બંધાવી પોતાને ત્યાં મંગાવ્યો. રાજ-

પુરૂષ બોલ્યો, હે બંધુરાજ ! તમ્હારું જે માગતું નીકળશે તે સર્વ ધન મ્હારે આપવું છે. વળી આપે મારા ઉપર બહુ ઉપકાર કયો છે તેથી બીજું કંઈક અધિક પણ મ્હારે બક્ષિસમાં તમને આપવાનું છે; પરંતુ હાલમાં મ્હારી પાસે કંઈ લાગ્યો નથી માટે તંના બદલામાં હાલ આ એક ખર્જ છે તે તમે રાખો. કારણકે આ ખર્જ બહુ ઉત્તમ છે એમ કહી તેને બતાવવાનું ખડાનું કરી એકદમ તરવાર ખેંચી બંધુરાજના બે ટુકડા કર્યા. તેમજ પોતાના ભૃત્યોની સહાય વડે બંધુરાજના નોકરનો પરાજય કરી તે પોતાના સ્થાનમાં ચાલ્યો ગયો. ત્યારબાદ આરક્ષકના કહેવાથી આ સર્વ વૃત્તાંતની રાજાને ખબર પડી એટલે તેણે બહુ ધન કે આવાં અન્યાયનાં કાર્યો બંધુરાજને બહુ કર્યાં છે તેથી તેને આ યોગ્ય શિક્ષા થઈ છે. માટે આ બાબતમાં આપણે તપાસ કરવાની કંઈપણ જરૂર નથી. માટે હે ભવ્યાત્માઓ ! આવાં દુષ્કૃત્યો કરવાથી બંધુરાજ મરણ પામી અનેક પ્રકારની દુર્ગતિઓમાં ભ્રમણ કરશે. તેમજ તે દરેક ભવોમાં વધ બંધનાદિક અનેક પ્રકારનાં ઘોર દુઃખો અનુભવશે. વળી ધનશ્રેષ્ઠીએ પણ પોતાની સંપત્તિનો સાતે ક્ષેત્રોમાં

(૩૦૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વ્યય કરી સદ્ગુણના ચરણકમલમાં પોતાની સ્ત્રી સહિત દીક્ષા લઈ જન્મ સફલ કર્યો. ત્યારબાદ એ પ્રકારની શિક્ષા ગ્રહણ કરીને અંતે સલોખના પાળી સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ અનુક્રમે મોક્ષસુખ પામશે.

॥ इति प्राणातिपातविरतिप्रथमातिचारविपाके
बन्धुराजकथानकं समाप्तम् ॥

—*☞☞☞*—

શ્રીવત્સબ્રાહ્મણની કથા.

દ્વિતીય વધાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બેલેયા, હે ભગવન! પ્રથમ આણુવ્રતના પ્રથમ અતિચારનું સ્વરૂપ યથાર્થ રીતે આપના મુખથી અમોઘે સાંભળ્યું, હવે બીજા અતિચારનું સ્વરૂપ સાંભળવા અમારી ઇચ્છા છે માટે કૃપા કરી અમારી જાણસા પૂર્ણ કરો. આ પ્રમાણે રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળી કૃપાલુ એવા શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બેલેયા, હે નરેન્દ્ર! જે નિઃશંકપણે ક્રોધાયમાન થઈ ઠેકું, પાપાણુ કે દંડાદિકવડે પ્રાણીઓ ઉપર પ્રહાર કરે છે તે મનુષ્ય શ્રીવત્સદ્વિજની માફક ભયંકર એવા ઘોર સંસારમાં પરિભ્રમણુ કરે છે.

ભરતક્ષેત્રમાં લક્ષ્મીને આનંદ આપનાર, સમકર (મત્સના લાંછન સહિત=ન્યૂનાધિક કર સહિત)

શ્રીવત્સદ્વિજ. અવિગ્રહ (શરીર=કલેશ) સહિત, અને ખ્યાતિ (ખ્યાતિ-ખાઈ) વડે સુશોભિત

કામદેવ સમાન કુસુમપુર નામે નગર છે. તેમાં દારિદ્ર્યરૂપ દાવાનળથી તપ થએલા દુઃખી જનોને શાંત કરવામાં મલયાચલ સમાન નૃપતિલક નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. સમસ્ત કલાઓમાં નિપુણ

શ્રીવત્સવિપ્ર કથા.

(૩૦૫)

અને જેની વાણીમાં શુક સમાન મધુરતા રહેલી છે એવી રતિ-
સુંદરી નામે તેની રાણી છે. તેમજ મતિસાગર નામે બહુ બુદ્ધિ-
માન તેનો મંત્રી છે. શ્રીકંઠ નામે તેનો પુરોહિત છે. યશોદા નામે
તે પુરોહિતની ભાર્યા છે. અને શ્રી વત્સ નામે તેઓને એક પુત્ર
છે. હવે એક દિવસ શ્રીવત્સના પિતાએ તેનું અપમાન કર્યું,
જેથી તે શ્રીવત્સ જડપ્રકૃતિને લીધે રીસાઇને કાંચનપુરીમાં
ચાલ્યો ગયો. ત્યાં સંન્યાસી લોકોના મઠમાં તે રહ્યો. હુમ્મેશાં
બિક્ષાવૃત્તિવડે પોતાની આજીવિકા ચલાવતો તે વિદ્યાભ્યાસ
કરવા લાગ્યો. બહુ મહેનત કરવા છતાં પણ કિંચિત્માત્ર તેને
બોધ થયો નહીં; કેમકે તે જેમ જેમ આગળ ભણતા બંધ
તેમ તેમ પાછળ ભૂલતો બંધ તેથી માત્ર પરિશ્રમનો ભાગી
થયો. તેથી તે કંટાળીને અભ્યાસ પડતો મૂકી શરીરે દૃઢ
હોવાથી તેજ નગરમાં સૂર નામે એક ગૃહસ્થને ત્યાં માત્ર ઉદર-
પૂર્તિ માટે સેવા કરવા રહ્યો.

એક દિવસે તે સૂરના પુત્ર સાથે શ્રીવત્સ કોઈ એક ગામ

જતો હતો. તેવામાં રસ્તે જતાં બે મુનિઓ

મુનિઉપદેશ.

તેઓની દૃષ્ટિ ગોચર થયા. અને તેબંને મુ-

નિઓ માર્ગના પરિશ્રમથી થાકી ગયેલા

હતા, તેથી તેઓ એક વડનીચે શુદ્ધ પ્રદેશમાં બેઠા હતા. ત્યાં જઈ

મુનિઓને નમસ્કાર કરી તે બંને જણ તેઓની આગળ બેઠા. ત્યાર

બાદ સૂરનો પુત્ર મુનિ તરફ દૃષ્ટિ કરી વિનયપૂર્વક બોલ્યો, હે પ્રભો!

ધર્મનું સેવન કરવાથી પ્રાણીઓને શું ફલ થાય છે? તેસાંભળી તે

બંનેમાંથી મુખ્ય મુનિ તેઓના હૃદયને અનુકૂલ કરવા માટે મેઘ

સમાન ગંભીર વાણી વડે ઉપદેશ કરવા લાગ્યા. હે ભવ્યાત્માઓ!

જીનેદ્ર ભગવાને કહેલા ધર્મનું સેવન કરવાથી મનુષ્યો અક્ષય સુખ

મેળવે છે. તેમજ તેઓનાં અનેક પ્રકારનાં હુ:ખો દૂર થાય છે. વળી

(૩૦૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આપતકાલમાં પણ કેવલ ધર્મ સેવાજ સહાયભૂત થાય છે અને મનોવાંછિત સર્વ કાર્યો પણ તેનાથી સિદ્ધ થાય છે. સન્નજન એવા મિત્રની માફક તે ધર્મ સર્વદા સુખદાયક થાય છે. શારીરિક તેમજ માનસિક દુઃખો તેનાથી અદૃશ્ય થઈ જાય છે. સર્વત્ર હૃદયને આનંદકારક અને ભવસાગરમાં યાનયાત્ર સમાન સર્વદા ધર્મજ નયકારી છે. વળી દારિદ્ર્યથી વ્યાધિને શાંત કરવામાં પરમ ઔષધ સમાન, સૌભાગ્યના ઉત્કૃષ્ટ નિધાન સમાન, મનોવાંછિત પૂરવામાં ચિંતામણી સમાન જીનેંદ્રકથિત ધર્મ સિવાય અન્ય કંઈપણ વસ્તુ પ્રશંસનીય નથી. વળી ધર્મતત્ત્વથી જ્ઞાન અને વિજ્ઞાન પ્રગટ થાય છે, તથા સર્વ પ્રાણીઓ પરસ્પર બંધુ સમાન વર્તે છે, તેમજ તેનાથી મોક્ષપદની પ્રાપ્તિ અને વિશ્વાસની વૃદ્ધિ થાય છે. તેજ પ્રમાણે ધર્માચરણથી દુરાચારની નિવૃત્તિ, સત્કુલમાં જન્મ, સુખસંપત્તિની પ્રાપ્તિ, અને શત્રુબલની નિવૃત્તિ થાય છે. વળી ધર્મના પ્રભાવથી સર્વ લોકોએ પ્રાર્થના કરવા લાયક, પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે ગમન કરતી, ઉજ્જવલ આકૃતિવાળી, મનોહર અને બહુ વિશાળ એવી સત્કીર્તિ વારાંગનાની માફક સર્વત્ર ગમન કરે છે. એ પ્રમાણે ધર્મનું ફલ તેઓને સંભળાવી ફરીથી મુનિ મહારાજ બોલ્યા, હે ભવ્યાત્માઓ ! તમે નિરંતર જીનોક્ત ધર્મનું આરાધન કરો, તે સાંભળી શ્રીવત્સ બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર ! તે ધર્મનું સ્વરૂપ અમને કૃપા કરી સંભળાવો.

મુનીંદ્ર બોલ્યા, જીનેંદ્ર ભગવાનના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખવી

અને જીવદયા પાળવી એ ધર્મનું મુખ્ય

ધર્મસ્વરૂપ. સ્વરૂપ છે. ત્યારબાદ મુનિએ જીનેંદ્ર અને

સુચરુનું સ્વરૂપ તેમજ જીવાદિ તત્ત્વ સ્વરૂપની

વ્યાખ્યા યથાર્થ રીતે સમજાવી. કારણકે ધર્મનું મૂળ કારણ જીવદયા છે. એમ અન્ય સ્થળે પણ કહ્યું છે—

શ્રીવત્સવિપ્ર કથા.

(૩૦૭)

પઠિતં શ્રુતઞ્ચ શાસ્ત્રં, ગુરુપરિચરણં ગુરુ તપશ્ચરણમ્ ।

ઘનગાર્જીતમિવ વિજલં, વિફલં સકલં દયાવિકલમ્ ॥

અર્થ—“ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ તેમજ શાસ્ત્ર શ્રવણ, સદ્ગુરુઓની સેવા અને તીવ્રતપશ્ચર્યા વિગેરે સર્વ ધર્મકાર્યો જીવદયા વગર વૃષ્ટિ વિનાના મેઘની ગર્જનાની માફક વિક્ષલ છે.” એવી રીતે વિસ્તારપૂર્વક મુનિધર્મ કહીને શ્રાવક ધર્મનું સ્વરૂપ પણ સારીરીતે તેઓને સમજાવ્યું. તે સાંભળી શ્રીવત્સ બોલ્યો, હે જગદ્ગુરો ? કૃપા કરી એક મહારી વિનંતિ સાંભળો, આજથી આરંભીને જીવનપર્યંત હું નિરપરાધી એવા સ્થૂલ જીવોની સંકલ્પપૂર્વક ખીલકુલ હિંસા કરીશ નહીં. માટે આપ કૃપા કરીને હિંસા વ્રત મહને આપો. ત્યારબાદ મુનિએ તેને વ્રતનો નિયમ આપી બંધનાદિક તેના પાંચ અતિચારોનું સ્વરૂપ પણ બતાવ્યું, તે સાંભળી શ્રીવત્સે બહુ ખુશી થઈ પ્રથમ વ્રતની રક્ષા માટે પાંચ અતિચારો વર્જવાનું પોતે કબુલ કર્યું. ત્યારબાદ સૂરના પુત્રે પણ તેજ પ્રમાણે પ્રથમ વ્રતનો સ્વીકાર કર્યો. પછી મુનિએ પણ તે બંનેને વિધિપૂર્વક પ્રથમ અણુવ્રત ધારણ કરવાનો પ્રયોગ દૃઢ રીતે સમજાવ્યો અને વિધિયુક્ત તે વ્રત તેઓને ઉચરાવ્યું, ત્યારબાદ સૂરપુત્ર સહિત શ્રી વત્સ, મુનિઓને વંદન કરી પોતાના ઈષ્ટ સ્થાનમાં ગયો અને મુનિઓ પણ પોતાના અભીષ્ટ કાર્ય માટે ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. હવે સૂરપુત્ર અને શ્રીવત્સ બંને પોતાનું ઈષ્ટ કાર્ય સિદ્ધ કરી ફરીથી કાંચનપુરમાં આવ્યા અને પોતાનાં વિવિધ પ્રકારનાં કૃષિકર્માદિક કાર્યો કરવા લાગ્યા.

કેટલોક સમય વ્યતીત થયા બાદ સૂરે પોતાની પુત્રીનો વિ-

સૂર અને તેનો
લઘુબંધુ કેશવ

વાહ કોઈક ધનાઢ્યની સાથે બહુ ધામધુમ પૂર્વક પ્રારંભ્યો. તેમાં કન્યાના અલંકાર માટે સોનાના તેમજ હીરામોતીના ઘણા

(૩૦૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

દાગીના તેણે ખરોદ કર્યા. તેમજ અન્ય વસ્તુઓમાં પણ ઘણું ધન વાપરવા માંડ્યું. તે જોઈ તેનો નાનો ભાઈ કેશવ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ વિવાહનું કાર્ય માત્ર મોટા ભાઈનું છે અને જો તે આવા કાર્યમાં આ પ્રમાણે ધનનો વ્યય કરશે તો મહારા ભાગનું ધન પણ તેમાં ખરચાઈ જશે અને તેથી મહારે બહુ નુકશાન વેઠવાનું થશે. માટે આ વિવાહના પહેલાંજ મહારે મહારા ભાગનું ધન લઈ જુદા રહેવુંએ ઠીક છે. એમ પોતાના મનમાં નિશ્ચય કરી તે બોલ્યો, હે આંધવ ! મહારે હવે તમહારા ભેશું રહેવું નથી. માટે મહારા ભાગમાં જે ધન આવે તે મહને આપો. સૂર બોલ્યો, હે પ્રિય બંધો ! આજે તહારે આમ બોલવાનું કારણ શું ? આ લક્ષ્મી કોના પુન્યથી આપણને મળી છે તે આપણે એકઠા રહેવાથી જાણી શકતા નથી, કારણકે સમુદાયમાં કોઈક પુણ્યશાળી હોય છે, તેના પ્રભાવથી સર્વે સુખી થાય છે. માટે આપણે ભેગા રહેવામાં બહુ આનંદ છે. વળી જુદા રહેવાથી કોઈને લક્ષ્મી રહેશે અને કોઈને દરિદ્રતા પણ આવશે. માટે સંપત્તી હળીમળીને એકઠા રહેવું અને એક બીજાનો આભાર માનવો એ ઠીક છે એમ સમજી હાલમાં જેમ ચાલે છે તેમ ચાલવા ઘાં. ભિન્ન બુદ્ધિ ધારવામાં કંઈ લાભ નથી. કારણકે સજ્જનપણું રાખી સરલ બુદ્ધિથી ચાલવું એ પણ એક સંપત્તિનું મૂળ કારણ છે. કેશવ બોલ્યો—ભાઈ ! જુદો રહેવાથી કદાચિત્ મહને નિર્ધનપણું પ્રાપ્ત થશે તોપણ તમહારી પાસે હું યાચના કરવા આવીશ નહીં. એ પ્રમાણે બહુ કદાચિત્ કરી કેશવે પોતાનો અર્ધો ભાગ પોતાને સ્વાધીન કર્યો, તેમજ શ્રીવત્સને પણ લોભાવીને પોતાની પાસે લઈ ગયો. હવે સૂરની લક્ષ્મી પ્રતિ દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગી. અને કેશવનું ધન તો દુર્ભાગ્યને લીધે દિવસે દિવસે ક્ષીણ થવા લાગ્યું, એટલુંજ નહિ, પરંતુ છેવટમાં કેશવની એવી દશા આવી કે લોજનપણુ તેને બહુ કષ્ટ સાધ્ય થઈ પડ્યું. આ પ્રમાણે

શ્રીવત્સવિપ્ર કથા.

(૩૦૯)

કેશવની હુદ્ડશા જોઈ સૂરે તેને ધનાદિક આપવાનું ઘણું કહ્યું, પરંતુ કેશવ અભિમાનને લીધે કંઈપણ વસ્તુ પોતાના મહોટા ભાઈ પાસેથી લેતો નથી અને પોતાનું દુઃખ પોતે સહન કરે છે. એમ કરતાં અનુક્રમે વર્ષા રૂતુ આવી. ગંભીર ગર્જના કરતા બહુ ઉન્નત ગજેન્દ્રના આડંબર સમાન પોતાના પ્રચંડ પ્રભાવને પ્રગટ કરતા અને શ્રીખંડકાલને વિસ્મરણ કરાવવામાં બહુ પરાક્રમી એવા વર્ષાકાલની સંપત્તિ દીપવા લાગી. સર્વ દિશાઓમાં બહુ સ્થામ એવા મેઘમંડલને લીધે અંધકાર છવાઈ ગયો. જેથી શ્રીખંડકાલ ક્યાં ગયો તે જાણવું લોકોને અશક્ય થઈ પડ્યું. ક્ષણમાત્રમાં વૃષ્ટિ થવાથી ભૂતલ શાંત થયું, માત્ર વિરહિજનોનાં હૃદય બહુ અશાંત થયાં.

ખેતીનો સમય જાણી સૂરના ખેડુતો હજી જોડીને પોતાના ક્ષેત્રમાં ચાલતા થયા. તેઓની પ્રવૃત્તિ જોઈ ખેતીનો પ્રારંભ કેશવે શ્રીવત્સને કહ્યું કે આપણે પણ હજી જોડવાની તૈયારી કરો. એટલે શ્રીવત્સ બોલ્યો, આજે ભદ્રાતિથિ છે માટે તેમાં શુભ કાર્ય કરવાથી તેનું ફળ ખીલકુલ મળતું નથી. વળી તે સૂરના લોકો આ બાબત જાણતા નથી તેથી આજે તેઓએ મુહૂર્ત્ત કયું. પરંતુ આપણે જાણીજોઈને આજે ખરાબ મુહૂર્ત્તમાં શામાટે પ્રારંભ કરવો જોઈએ ? હવે સૂરના ખેડુતો માર્ગમાં જતા હતા, તેવામાં ત્યાં કોઈએક નદી અહ્લુત નૃત્ય કરતી હતી, તે તેઓની નજરે પડવાથી તેઓ ત્યાં જોવા માટે ઉભા રહ્યા. તેટલામાં ભદ્રાતિથિ ઉતરી ગઈ અને શુભ યોગ પ્રવૃત્ત થયો તે સમયે સૂરના ખેડુતો હજી લઈ ક્ષેત્રમાં ગયા અને તરતજ તેમણે શુભ લગ્નમાં ખેડવાનો પ્રારંભ કર્યો. હવે કેશવ અને શ્રીવત્સે બીજે દિવસે ઉત્તમ મુહૂર્ત્તમાં હજી જોડવાની તૈયારી કરી. તેવામાં શ્રીવત્સના બળદે તેની છાતીમાં જોશથી એવી લાત મારી કે તે મૂર્છિત થઈ

(૩૧૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તરતજ પૃથ્વીપર પડી ગયો. તેથી તેને ઘેર મૂકી કેશવ એકલો પોતાનું હજી જોડી ચાલતો થયો. માર્ગમાં જતાં ઉંટનો શબ્દ સાંભળીને તેનો એક બળદ લડકવાથી રાશ અને જોતર તોડી નાઠો છતાં પણ કેશવ બહુ બળાત્કારે તે બળદને પકડી લાવી હજી જોડી ક્ષેત્રમાં ગયો. એટલામાં બહુ વિલાંબ થવાથી શુભ યોગ પલટાઈને અશુભ યોગ ખેસી ગયો, તે સમયે કેશવે ખેડવાનો પ્રારંભ કર્યો. ત્યારબાદ શુભ તથા અશુભ યોગનો જાણકાર શ્રીવત્સ આ વાત જાણી કેશવને કહેવા લાગ્યો કે જુઓ, દૈવગતિ કેવી વિચિત્ર છે ? સૂરના ખેડુતોએ અશુભ મુહૂર્તમાં હજી જોડ્યાં હતાં. પરંતુ પ્રમાદને લીધે માર્ગમાં નૃત્ય જોવા રોકાયા, અને તેથી શુભ યોગમાં તેઓએ પ્રારંભ કર્યો, તે તેના પુણ્યનો જ પ્રભાવ છે. વળી આપણે સુમુહૂર્ત જાણતા હતા અને તે પ્રમાણે આપણે કાર્યનો પ્રારંભ કર્યો, તેમ છતાં પણ આપણા નસીબે કુમુહૂર્ત આવી પડ્યું. કેશવ બોલ્યો, દૈવગતિ બલવાન છે, માટે જે થયું તે ખરું હવે શું કરવું ?

ખીજે દીવસે કેશવ અને શ્રીવત્સ બન્ને ક્ષેત્રમાં જઈ હજી ખેડતા હતા, તેવામાં શ્રીવત્સનો બળદ શ્રીવત્સનું કુકર્મ. શરીરે પુષ્ટ હતો પરંતુ ગળીઓ થઈ વારં વાર ખેસી જાય અને ઉઠાડ્યો ઉઠે પણ નહીં. તેથી બહુ ક્રોધાયમાન થઈ શ્રીવત્સ તેને પરોણાની આરો મારી વિંધવા લાગ્યો. વળી બહુ પ્રહારો કરવાથી પરોણા ભાગી ગયો, એટલે પાટુઓ મારી બળદને ચલાવતો હતો, તેવામાં ત્યાં કોઈ કાર્ય માટે સૂરનો પુત્ર આવ્યો અને શ્રીવત્સની આવી નિર્દય ક્રિયા જોઈ તે બોલ્યો, હે ભાઈ ! તહે શુરૂ પાસે પ્રાણાતિપાત વ્રત લીધું છે તેમ છતાં તું આ શું કરે છે ? શ્રીવત્સ બોલ્યો, હે મિત્ર ! હું હાલમાં પરાધીન છું તે તું જાણે છે, તોપણ પરાધીન અવસ્થામાં મ્હારે શું

શ્રીવત્સવિપ્ર કથા.

(૩૧૧)

કરવું ? આ પ્રમાણે તેઓની વાત સાંભળી કેશવ બોલ્યો, હે ભાઈ ! તું ત્હારે રસ્તે ચાલ્યો જા, નકામો મહારા માણસને તું શા માટે અટકાવે છે ? વળી ત્હારે આ ચિંતામાં પડવાની શી જરૂર છે ? એ પ્રમાણે કેશવનો જવાબ સાંભળી સૂરનો પુત્ર મૌન રહી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. ત્યારબાદ શ્રીવત્સ પોતાના કામ પ્રમાણે ગલીયા બગદને બહુ માર મારીને કામ ચલાવતો હતો. દાંત પીશીને તેનું પુંછડું મરડતો છતો ચાંડાલની માફક દાંતના પ્રહાર પણ કરતો હતો. તેમજ કોઈક સમયે ક્રોધ ભરાઈ જવાથી ન બોલવાની ગાળો પણ કાઢતો હતો. આ પ્રમાણે જેમ તેમ ઘણી મુશ્કેલીથી તેણે ખેડ કામ ચલાવ્યું. એમ કરતાં તીડ, ઉંદર, કાતરા વિગેરેના ઉપદ્રવોને લીધે કેશવની ખેતી ભેલાઈ ગઈ જેથી કંઈ પણ પાક ઉતર્યો નહીં. વળી કેશવ બહુ દેવાદાર થઈ ગયો હતો એટલે લેણદાર લોકોએ વિચાર કર્યો કે હવે તેની ખેતીમાંથી આપણને કંઈ પણ મળે તેમ નથી એમ જાણી કેશવને પકડીને તેની પાસે જે જે સારા બગદ હતા તે લઈ તેઓએ પોતાને કબજે કર્યા. પછી શ્રીવત્સ બાકીના સાધારણ જે બગદોથી ગાડું જોડી ભાડુતી કામ કરવા લાગ્યો. એક દિવસ ખાડામાં બહુ ભાર ભરવાથી બહુ ધૂળમાં તેનું પૈડું ખુચી ગયું, તેથી તે ગળીઓ બગદ નીચે ખેસી ગયો. તે જોઈ શ્રીવત્સ ધુંસરેથી નીચે ઉતરી બહુ પ્રહાર કરવા ઉપરાંત તેનું પુંછડું પકડી તેને જોરથી ઉપાડ્યો, તોપણ તેની અરીઓ ધૂળમાંથી બહાર નીકળી નહીં. પછી તેણે પાષાણ, પરોણા, લાકડી વિગેરેના પ્રહારો કરવામાં કંઈ પણ બાકી રાખ્યું નહીં, છેવટે તેનું પુંછડું મરડતો હતો તેવામાં તે બગદે શ્રીવત્સના મર્મસ્થાનમાં જોરથી એવી લાત મારી કે તરતજ તે મરણુવશ થયો અને નરકે ગયો.

સૂરનો પુત્ર વિચાર કરવા લાગ્યો, હા ! ધિક્કાર છે, પ્રમાદને

(૩૧૨)

શ્રી સુપાર્થનાથ ચરિત્ર.

સૂરપુત્રની
સફળિતિ.

લીધે મલિન વ્રત કરવાથી શ્રીવત્સ બહુ દુઃખી થઈ ભવરૂપી અરણ્યમાં પરિભ્રમણ કરશે. માટે આ અપૂર્વ ધર્મ સામગ્રી મેળવીને મ્હારે પણ કુળતિમાં પડતા આત્માનું અવશ્ય રક્ષણ કરવું ઉચિત છે. વળી ધાર્મિક વિષયમાં ઉપેક્ષા ન કરવી જોઈએ. સુગતિ એ મુક્તિરૂપ છે, તે મુક્તિ શુદ્ધ ચારિત્ર સિવાય મળતી નથી અને તે ચારિત્ર સુશુરના સમાગમથીજ પ્રાપ્ત થાય છે. એમ સમજી મ્હારે પણ સુશુરઓની શોધ કરવી જોઈએ, એ પ્રમાણે વિચાર કરતો તે સૂરપુત્ર આયુષ પૂર્ણ થવાથી મરણ પામ્યો. અને અખંડિત એવા પ્રથમ વ્રતના પ્રભાવથી તે ઈશાન દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો.

નારિકીનીવેદનાઓને અનુભવતા શ્રીવત્સને પરમાધાર્મિક દેવો કહેવા લાગ્યા કે-તહે પૂર્વ જન્મમાં શ્રીવત્સનારકે. ચહણ કરેલા પ્રથમ અણુવ્રતનો ભંગ કર્યો હતો, તેથી ત્હારે આ દુઃખ ભોગવવું પડે છે. તે સાંભળી તે પોતે પણ વારંવાર તેનું સ્મરણ કરી બહુ પશ્ચાન્તાપ કરવા લાગ્યો. હા ! હું કેવો અનાર્થ ગણાઉં ! મ્હારા જેવો મૂર્ખ કોણ હોય ! કેમકે કાલકૂટ (વિષ) ની મુઠી ભરી મ્હેં અમૃતમાં છોડી દીધી. પ્રથમ મ્હેં સહશુરના સમાગમથી સર્વ વિરતિના કારણભૂત પ્રથમ અણુવ્રતનો સ્વીકાર કર્યો અને જાણતાં છતાં પણ તેનો ભંગ કર્યો એથી ખીન્નું અકાર્ય શું કહેવાય ? વળી તે ઉત્તમ પ્રકારે પાળેલું વ્રત મહર્દ્ધિક દેવલોકનું કારણ છે. અને અનુક્રમે મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ પણ તેનાથીજ થાય છે. પરંતુ હાલમાં તે સંબંધી મ્હારો કંઈ ઉપાય ચાલવાનો નથી. કારણકે હું આવી પરાધીન દુર્દશામાં આવી પડ્યો છું. તેથી આ દુઃખસાગરમાં ડુબેલો હું શું કરું ? વળી કેટલાક વિદ્વાનોનું કહેવું સત્ય છે કે—

શ્રીવત્સવિપ્ર કથા.

(૩૧૩)

इहैव नरकव्याधि-चिकित्सां न करोति यः ।

गतो निरौषधं स्थानं, स रुजः किं करिष्यति ॥

અર્થ—“ જે પુરૂષ આ લોકમાંજ રહ્યો છતો નરકરૂપી વ્યાધિનો ઉપાય નથી કરતો, તે મૂઠ પુરૂષ નિરૌષધ સ્થાનમાં ગયા પછી કેવી રીતે રોગોની શાંતિ કરશે ? ” એ પ્રમાણે પોતાને નિંદતો અને જૈન ધર્મની બહુ પ્રશંસા કરતો શ્રીવત્સ નારકના ભવમાં દશ હજાર વર્ષ વ્યતીત કરી ત્યાંથી નીકળી ભરતક્ષેત્રમાં મલયપુરનગરમાં હરિવિક્રમ રાજાને ત્યાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો, અને જાતિ સ્મરણ થવાથી ત્યાં તેને વૈરાગ્યભાવ પ્રગટ થયો. જેથી જૈન દીક્ષા પાળી સૌધર્મ દેવલોકમાં તે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી સૂરપુત્ર અને શ્રીવત્સ બંને જણ અધીને મનુષ્ય ભવ પામી મોક્ષે ગયા.

इति प्रथमागुव्रते द्वितीयकातीचारे वधदृष्टान्ते

श्रीवत्सविप्र कथानकं समाप्तम्.

રાહડમંત્રીની કથા.

તૃતીય છવિચ્છેદાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે જગદ્ગુરો ! બીજા અતિચારનું સ્વરૂપ સાંભળી અમારું કેટલુંક અજ્ઞાન દૂર થયું, તે રાહડમંત્રી. માટે અમે આપનો મહોટો ઉપકાર માનીએ છીએ. વળી હે ભગવન ! ધર્મ શ્રવણ કરવામાં અમને તૃપ્તિ થતી નથી. માટે કૃપા કરી તૃતીય અતિચારનું સ્વરૂપ અમને સંભળાવો. શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન ! આ તહારી જ્ઞાસા બહુ ઉત્તમ પ્રકારની છે. માટે હવે ત્રીજા અતિચારનું વૃત્તાંત

(૩૧૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સાવધાન થઈ તું સાંભળ. ગજાની ચામડી, કાન, વૃષભ વિગેરે પ્રાણીઓના અવયવોનું જે છેદન કરે છે તે પુરૂષ રાહડ મંત્રીની માફક સંસાર ચક્રમાં બહુ બચંકર હુઃખ લોગવે છે. જેમકે પૃથ્વી-રૂપ સ્ત્રીના તિલક સમાન અતિ રમણીય લક્ષ્મીનિલય નામે સુપ્ર-સિદ્ધ નગર છે. તેમાં શત્રુરૂપી રાજાઓનો વિજેતા કુરૂચંદ્ર નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. સતીઓમાં શિરોમણિ સમાન તેમજ પતિ-ભક્તિમાં પાર્વતી સમાન લીલા નામે તેની સ્ત્રી છે અને સર્વદા રાજ્ય કાર્યમાં બહુ દક્ષ એવો રાહડ નામે તેનો મંત્રી છે.

એક દિવસ રાહડ મંત્રી અને અન્ય માંડલિક રાજાઓ તેમજ કેટલાક પ્રધાન પુરૂષો સહિત કુરૂચંદ્ર રાજા એકવિદ્યાધર. સભામાં બેઠેલો હતો, તેવામાં આકાશમાર્ગે ઉતરતો એક વિદ્યાધર તેઓને દેખાયો. જેના હાથમાં એક ખર્જૂરન ચળકતું હતું અને તેની સાથે તેની સ્ત્રી પણ હતી. ક્ષણમાત્રમાં નીચે આવી તેણે તે સભાની અંદર પ્રવેશ કર્યો. અને રાજાને પ્રણામ કરી તે બોલ્યો, હે કુરૂચંદ્ર! કૃપા કરી એક મ્હારી વિનતિ તમે સાંભળો. આ મ્હારી સ્ત્રી છે તેનું તમ્હારે પાછો હું અહીં આવું ત્યાં સુધી રક્ષણ કરવું. હું મ્હારા વૈરી સાથે મુદ્દ કરી તરતજ પાછો આવું છું. મ્હને વાર લાગવાની નથી. વળી બીજા કોઈ પણ સ્થાનમાં આ સ્ત્રીને મૂકવાની મ્હારી હિંમત આણતી નથી. માટે આપના વિશ્વાસથી આપની પાસે હું મૂકું છું; કારણકે આપ પરસ્ત્રીને સહોદર સમાન માનો છો. વળી હે નરેંદ્ર! આ હુનીયામાં આપના સરખા પરોપકારી ગુણવંત રાજાઓ બહુજ વિરલા દેખાય છે. હે મહાશય! આ મ્હારી પ્રાણપ્રિયા ઉપર મ્હારો સર્વ આધાર છે, માટે બરોબર સાવધાન થઈ તમારે એની રક્ષા કરવી, એમ કહી તે સ્ત્રીને ત્યાં મૂકીને વિદ્યાધર ત્યાંથી વિદાય થયો.

વિદ્યાધરના ગયા બાદ રાજાઓ તે વિદ્યાધરની સ્ત્રીને આસન

રાહડમંત્રી કથા.

(૩૧૫)

આપીને બેસારી, તેટલામાં ત્યાં અક્સ્માત
દૈવીચમત્કાર.

ઢાલ સહિત એક ભુલ્લ આકાશમાં પડી. તે
નેમ્મ સભામાં બેઠેલા સર્વ લોકો વિસ્મિત

થમ્મ ગયા અને ઉંચાં મુખ કરી નેતા હતા તેટલામાં ખર્જી સહિત
બીજી ભુલ્લ પણ નીચે પડી. તેમજ તે ભુલ્લની સાથે આકાશમાંથી
એક મસ્તક પણ પડયું અને મણિમય કુંડલોની કાંતિથી તે મસ્તક
મધ્યાહ્ન કાલના સૂર્યના બિંબ સમાન દીપતું હતું. તેમજ બહુ
ક્રોધથી ઢાલ અને ભયંકર સ્ફાર નેત્રોવડે તે અત્યંત બીહામણું
દેખાતું હતું. તેના કપાળમાં ત્રિવળી પડેલી હતી. તેમજ નિંકુરતાને
દીધે દંતાવડે તેના હોઠ પીશેલા હતા. તેવામાંજ તેની સાથે સેંકડો
શસ્ત્રોવડે જીર્ણ થએલું એક ઘડ પણ નીચે પડયું. તે નેમ્મ ખિન્ન મુખે
બેચરી બોલી હે રાજન્ ! આ મ્હારો પ્રાણપ્રિય છે, જરૂર શત્રુએ
મારી એને અહીં ફેંકી દીધો છે. એમાં કંઈ પણ સંદેહ નથી.
હવે તેના વિરહથી ક્ષણમાત્ર પણ હું જીવી શકું તેમ નથી. માટે
કૃપા કરી જલદી મ્હને કાષ્ઠની ચિંતા કરી આપો. જેથી પ્રિય પતિના
વિરહરૂપી દાવાનળથી દગ્ધ થએલા આ દેહને હું બાળી નાખું.
રાજા બોલ્યો—તું મ્હારી બહેન છે. ત્હારે કોઈ પણ પ્રકારની ચિંતા
કરવી નહીં. આ સઘળું રાજ્ય પણ ત્હારા સ્વાધીન છે. એમ સમજી
મરણ બુદ્ધિનો સર્વથા તું ત્યાગ કર. કારણકે આત્મઘાત કરવાથી બહુ
દુઃખ લોગવવાં પડે છે. તે સાંભળી તે બેચરી બોલી, હે રાજન્ !
આસમયે મ્હારા ઇષ્ટ પતિના વિયોગથી હું બહુ દુઃખી થઈ છું. માટે
તમે મારા મરણનો વિઘાત કરશો નહીં. અને વિના વિલાંબે મ્હને
કાષ્ઠચિંતા કરાવી આપો. એથીજ હું આપનું બંધુપણું સત્ય
માનીશ. ફરીથી રાજ્યએ બહુ પ્રકારે તેને સમજાવીને કહ્યું કે આ
પ્રમાણે ત્હારે આત્મઘાત કરવો ઉચિત નથી. આવેલી પીડા પણ
દૈવયોગે સુખદાયક થાય છે. વળી મોક્ષરૂપી સ્ત્રીને સુંદર આબૂ-

(૩૧૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પણ સમાન અતિ ઉદાર એવા મહાવ્રતરૂપી હારને તું ધારણ કર. તેમજ સુખરૂપીભંડારને લુંટવામાં પિશાચ સમાન ક્રોધાદિક કષાયોનો સિદ્ધાંતના સ્મરણવડે તું ત્યાગ કર. તેમજ મિથ્યાત્વીઓની સેવાનો સર્વથા ત્યાગ કરી વિશુદ્ધ એવા વીતરાગદેવનું તું આરાધન કર. વળી તૃષ્ણ અને મણિ રત્નમાં સમાન બુદ્ધિવાળા મુનિઓને ત્હારે સુચુર તરીકે માનવા અને જીવાદિ તત્ત્વોમાં શ્રદ્ધા રાખવી. એ પ્રમાણે રાજાએ તેને બહુ ઉપદેશ આપ્યો, પરંતુ તે વિદ્યાધરીએ રાજાનું વચન માન્યું નહીં અને તે વિદ્યાધરના ગુણોને વારંવાર સંભારી બહુ રૂદ્ધન કરવા લાગી. હવે આ માનવાની નથી, એમ જાણીને રાજાએ તેને ચંદન કાષ્ઠની ચિતા રચાવી આપી. બાદ ખેચરીએ પોતાના પતિનાં સર્વ અંગ લઈ બળતી ચિતામાં પ્રવેશ કર્યો, તેટલામાં અકસ્માત કુરૂચંદ્ર રાજાની આગળ ઢાલ તરવાર સહિત તે વિદ્યાધર આવીને ઉભો રહ્યો. રાજાને પ્રભામ કરી તે બોલ્યો, હે રાજાન્ ! પરનારીસહોદરમાં આપ ચૂડામણિ છો. વળી હે નરેન્દ્ર ! આપના પ્રભાવથી પ્રબલ શત્રુનો સંહાર કરી હવે હું સ્વસ્થ થયો છું. માટે શરણ્ય જનોને હિતકારી એવા હે ભૂપતિ ! મહારી સ્ત્રી મહને પાછી સાંપો. કેમકે હવે હું મહારા નગરમાં જવા ઇચ્છું છું. સમસ્ત જનોને આનંદ આપવામાં કુશળ એવા હે નરેન્દ્ર ! સર્વદા આપની સેવામાં હું હાજર છું. મહને આપનો સેવકજ જાણો. રાજા બહુ ક્ષુભિત થઈ વિચારમાં પડ્યો કે હવે મહારે એને શો ઉત્તર આપવો ? એમ ચકિત થઈ રાજાએ પોતાના મંત્રી તરફ દૃષ્ટિ કરી. મંત્રીએ રાજાનો અભિપ્રાય જાણી યથાસ્થિત સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. તે સાંભળતાંજ વિદ્યાધરનું મુખ અંધુ પડી ગયું અને ચિંતાતુર થઈ તે બોલ્યો, હે રાજાન્ ! અમૃત પણ વિષ સમાન થયું. જો આપ સરખા સજ્જન પુરૂષો પણ પ્રાકૃત જનની માફક મર્યાદાનો ત્યાગ કરી આવું અકૃત્ય કરે તો જરૂર ચંદ્ર પણ અગ્નિ જ્વાલાને પ્રગટ કરે એમાં શું આશ્ચર્ય ?

રાહડમંત્રી કથા.

(૩૧૭)

તેમજ સૂર્ય પણ અંધકારને ઉત્પન્ન કરે, સમુદ્રો પણ મર્યાદાનો ત્યાગ કરી પૃથ્વીને ડુબાવી દે તેમાં શું આશ્ચર્ય ! હે નરેન્દ્ર ! હું પ્રત્યક્ષ છું છતાં મહારાં અંગ લઇ મહારી સ્ત્રીએ અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો—એ આપનું કહેવું કેવી રીતે હું સત્ય માનું ? અસત્ય પણ કંઈક ઘટતું બોલવું કે જેથી ઉચિત લાગે. મહારી સ્ત્રીને અંતઃ-પુરમાં રાખીને તમે કહો છો કે તેણીએ અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો. વળી પરનારી સહોદર એવી પ્રખ્યાતિ મેળવીને આપ આવાં આચરણ કેમ કરો છો ? હે જગત્પતિ ! આ પ્રમાણે પોતાના ઉન્નવલ યશવટે ઉદ્યોતિત કરેલા ત્રણ ભુવનને અંદ્ર સમાન કલંકિત આપ ન કરો. માટે કૃપા કરો વેળાસર મહારી સ્ત્રી મહને સોંપી દો. નહિ તો મહારી આશા તુટશે કે તરતજ મહારા પ્રાણ રહેવાના નથી. એ પ્રમાણે તે વિદ્યાધરનું વચન સાંભળી તેના દુઃખને લીધે રાજા બહુ દુઃખથી વ્યાકુલ થઈ ગયો અને હવે શું કરવું ? એવા વિચારમાં મૂઠ થઈ બળી ગએલા મનુષ્યની માફક સ્થામ મુખ કરી નીચે મુખે રહી કંઈ પણ તેણે પ્રત્યુત્તર ન આપ્યો. એટલે ફરીથી વિદ્યાધર બોલ્યો, મહારી સ્ત્રી મરી ગઈ તે વાત શું સત્ય છે ? તોપણ રાજાએ હા—ના નો કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહીં, એટલે પુનઃ વિદ્યાધર બોલ્યો, હે રાજન્ ! તમહારા પ્રભાંવથી મરી ગએલી એવી પણ મહારી સ્ત્રી સજીવન થાઓ. એમ કહી વિદ્યાધર ફરીથી બોલ્યો, હે પ્રિયે ! પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરી જલદી અહીં આવ. જેથી પરદુઃખે દુઃખી એવો આ રાજા સુખી થાય, એ પ્રમાણે તે વિદ્યાધરના વચનથી રાજા કંઈક શાંત થયો. તેટલામાં રાજા સભાની આગળ મૃદંગ, કાંસાલાં, ઝંઘરી, હોરી, પણુવ અને ઢક્કા વિગેરે વાજાંત્રોનો ઉત્કટ નાદ પ્રગટ થયો અને તેઓના મધ્ય ભાગમાં છદંના અનુસારે નૃત્ય કરતી તે ખેચરી આવીને પ્રથમ નરેન્દ્રના ચરણ કમળમાં નમસ્કાર કરી ઉભી રહી. ત્યાર-

(૩૧૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બાદ વિદ્યાધર બોલ્યો, હે સ્વામિન્ ! ઈંદ્રજાલવડે મહેં આપને આ કૌતુક બતાવ્યું, એમ કહી તેણે ક્ષણમાત્ર રાજાની આગળ નાટક કયું, તે જોઈ રાજા, મંત્રી, તેમજ માંડલિક રાજાઓ અને પૌરજન વિગેરે લોકો વિસ્મય પામી બોલ્યા કે આવું અદ્ભુત આશ્ચર્ય કોઈ સમયે અમે જોયું નહોતું. વળી કુરૂચંદ્ર રાજા બોલ્યો, હે વિદ્યાધર ! આ પ્રમાણે કૌતુક કરવાનું ત્હારે શું કારણ ? તેનું યથાર્થ સ્વરૂપ તું પ્રગટ કર. વિદ્યાધર બોલ્યો, હે નરેંદ્ર ! હું વિદ્યાધર નથી. પરન્તુ ઈંદ્રજાલિક છું. એમ સાંભળી રાજાએ પરિવાર સહિત સંતુષ્ટ થઈ કડાં વિગેરે સર્વાંગ આભરણ આપી તેઓને રાજી કર્યાં.

યોગ્ય સમય જાણી ચાર જ્ઞાનના ધારક મહાત્મા ચારણ મુનિ તેઓના પુણ્ય પ્રભાવને લીધે આકા-
ચારણમુનિ. શમાંથી ઉતરી ત્યાં આવ્યા. પરિવાર સહિત રાજા એકદમ ઉભો થઈ મુનીંદ્રના ચરણમાં પડ્યો. ધર્મલાલ આપી મુનિમહારાજ સૌંદ્યાસન ઉપર બેઠા એટલે નર્તકોએ સંગીતની સમાપ્તિ કરી, ત્યારબાદ મુનિએ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો, એટલે સાવધાન થઈ સર્વ લોકો વૈરાગ્ય જનક ઉપદેશ સાંભળવામાં તત્પર થયા. હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! જેમ આ ઈંદ્રજાલિક ક્ષણિક સ્વરૂપ બતાવે છે, તેમ કર્મ રૂપી સૂત્રધાર જીવોની વિચિત્ર અવસ્થાઓ રચે છે. જેમકે પ્રથમ બાલઅવસ્થા પછી કુમાર, યૌવન અને વૃદ્ધ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. અને છેવટે મરણ અવસ્થા પણ આવે છે. વળી કર્મરૂપી સૂત્રધાર દેવને તિર્યંચ અથવા મનુષ્યરૂપે ઉત્પન્ન કરે છે વળી મનુષ્યને નારક, દેવ, મનુષ્ય અથવા તિર્યંચ રૂપ બનાવે છે. તિર્યંચને પણ તેજ પ્રમાણે કરે છે. તેમજ નારકને તિર્યંચ કે મનુષ્યના ભવમાં લઈ જાય છે. વળી પંચેદ્રિયને એકેંદ્રિયમાં પણ લઈ જાય છે. આ પ્રમાણે સંયોગ વિયોગની ઘટના કરી સમસ્ત ભુવનને તે નચાવે

રાહડમંત્રી કથા.

(૩૧૯)

છે. બાહ્યાવસ્થામાં પણ કોઈને કુછી તો કોઈને જ્વરગ્રસ્ત અથવા ક્ષય રોગી બનાવે છે. તેમજ કૌમાર અવસ્થામાં દરેક ઘરે ભિક્ષા માટે પરિભ્રમણ કરાવે છે. વળી યૌવનરૂપી અરણ્યમાં પડેલા પ્રાણીને હૃષ્ટ એવા કામરૂપ સર્પોવડે દંશ કરાવે છે. જેથી જીવાત્મા પોતાના આત્માનું જ્ઞાન પણ બૂલી જઈ દુર્ગતિમાં વારંવાર રખડે છે. તેમજ વૃદ્ધ અવસ્થામાં શરીરે વળીયાં પડી જાય છે. મસ્તકના કેશ ઘોળા થઈ જાય છે. અંગોપાંગ નમી જાય છે તેથી તે વૃદ્ધ માણસ તુચ્છબુદ્ધિવાળી યુવતિઓને હાસ્યકારક થઈ પડે છે. માટે સર્વ અવસ્થાઓમાં સમસ્ત પ્રાણીઓને કિંચિત્ માત્ર પણ સુખ નથી. પરંતુ સર્વ જીવોને પ્રત્યક્ષ દુઃખજ દેખાય છે. માટે હે ભવ્યલોકો ! કર્મનો ક્ષય કરવા માટે જૈન ધર્મને સેવવામાં તમે નિરંતર ઉદ્યુક્ત થાઓ. જેથી દારિદ્ર્યાદિક દુઃખ રહિત મોક્ષ સુખ મેળવવા તમે શક્તિમાન થશો. સમ્યક્ પ્રકારે જીવદયા પાળવી તે જ મુખ્ય ધર્મ કહેવાય છે. સત્ય ભાષા બોલવી વિગેરે તેના વિસ્તાર તરફે જણાય છે. હવે તે દયા સર્વ પ્રકારે પાળવાને જે અશક્ત હોય તેણે તે દેશ (અંશ) થી પણ પાળવી.

વિસ્તારપૂર્વક ધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળી નરેંદ્ર અને રાહડમંત્રી મુનીંદ્રને પ્રણામ કરી બોલ્યા, હે પ્રભો ! પૂ-
ધર્મનો સ્વીકાર. વળેના કમવાર અમને સમ્યક્ત્વ તો મળેલું છે, માટે હવે કૃપા કરી દેશથી પ્રાણાતપાત વિરતિ વ્રત પણ અમને આપો. મુનીંદ્ર બોલ્યા, હે રાજન્ ! મુખેથી પ્રાણાતપાત વ્રતનો તમે સ્વીકાર કરો. પરંતુ એમાં બંધ, વધ, ચામડીનો છેદ, બહુ ભાર અને ભોજન તથા પ્રાણીનો વિછેદ એ પાંચ અતિચાર વર્જવાના છે. કોધાદિકને વશ થઈ કોઈ પણ સમયે તે અતિચારો સેવવા નહીં, તે સાંભળી રાજા, મંત્રી અને શ્રાવકોએ પ્રથમ વ્રત ગ્રહણ કર્યું. તેમજ બીજા કેટલાક લોકોએ

(૩૨૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પણ દ્વિતીય વ્રતાદિકનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યારબાદ મુનીંદ્ર બોલ્યા, અમે અમારા પ્રસ્તુત કાર્ય માટે જઈએ છીએ. હવે તમ્હારે અંગીકાર કરેલા વ્રતોમાં વિશેષ પ્રકારે ઉદ્યુક્ત રહેવું અને પ્રમાદ કરવો નહીં. એમ કહી તમાલ પત્ર જેવા શ્યામ આકાશમાર્ગે તેઓ ચાલ્યા ગયા.

રાજા પણ રાહડમંત્રીને સ્વતંત્રપણે સમગ્ર રાજ્યકાર્ય સોંપીને પોતે ધર્મધ્યાન કરે છે. તેથી રાહડમંત્રી સ્વ-રાહડનો અનાચાર. તંત્ર કાર્ય કરવામાં મદોન્મત્ત થઈ ગયો. કેટલાક લોકોને માંડલિક રાજ્યમાં સ્થાપન કરે છે અને કેટલાકને ઉત્થાપન કરે છે એમ પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે અધિકારીઓની ઉપટ પાલટ પ્રવૃત્તિ કરવાથી દિવસે દિવસે તે બહુ અભિમાનમાં આવી ગયો. તેથી સ્વલ્પ અપરાધીને પણ બહુ દંડ આપે છે. કેટલાકના હાથ, પગ, નાક, ઓષ્ટ વિગેરે અંગોનો નિર્દય પણ છેદ કરાવે છે. કેટલાકના તો મૂળમાંથી કાન તેમજ નેત્રો ઉખાડી લે છે. વળી કેટલાકના હાંત પડાવે છે, કેટલાકનો બહુ ભારે દંડ કરે છે. તેમજ કેટલાકની જીહ્વાઓ કાપી લે છે! એ પ્રમાણે દુર્વ્યસનરૂપી રસમાં પડી નિરપરાધી લોકોના પણ અસત્ય રીતે અપરાધો સાબીત કરી જેઓ ધન નથી આપતા તેઓને ભય ખતાવવા માટે તેઓનાં અંગોપાંગ છેદાવે છે.

આ પ્રમાણે તેની દુર્વ્યવસ્થા કેટલાક દિવસે રાજાના જાણવામાં આવી. તેથી રાજાએ કહ્યું કે, હે રાજાનો ઉપદેશ. રાહડ! આ દારણુ પાપ કરવું તને ઉચિત નથી. કારણ કે તું જાણુતો છતો આ પ્રમાણે અનીતિ કરે છે, તેથી ત્હારા વ્રતનો ભંગ થાય છે. આ અતિચાર પણ ન ગણાય, કારણકે અતિચાર તો અજાણુતાં થાય છે. માટે આ અસત્ય પ્રવૃત્તિનો તું ત્યાગ કર. વળી હે રાહડ! હલાહલ વિષપાન

રાહડમંત્રિ કથા.

(૩૨૧)

કરવું, છરી વડે પોતાનું ઉદર ચીરવું, પર્વતના શિખર ઉપરથી અંપાપાત કરવો, તીક્ષ્ણ ખર્જની ધારા ઉપર ચાલવું, અને જ્વાલા વડે ભયંકર એવા અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો—તે સર્વ શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, પરંતુ ગ્રહણ કરેલા વ્રતનો ભંગ કરવો તે બહુજ નિંદ્ય ગણાય છે. તેમજ અનેક પ્રકારના મણિ, રત્ન, સુવર્ણ, ધન, ધાન્ય, વૈભવ, ગૃહ—સમૃદ્ધિ અને રાજ્ય વિગેરે પદાર્થો આહુનીયામાં મળવા સુલભ છે, પણ જીવદયામય જૈનધર્મ ફરીથી મળવો બહુ કઠીણ છે. આ પ્રમાણે સાંભળી હવે હું આપની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તીશ એમ રાજની આગળ કબુલ કર્યા છતાં રાહડમંત્રી પ્રથમનીમાફક નિર્દય થઈ પ્રાણિઓના હસ્તપાદાદિકનો છેદ કરાવવાથી અટક્યો નહીં. એમ કરતાં એક દિવસ કોઈક ચોર સાથે પ્રસંગ પડવાથી તે ચોરે યુક્તિપૂર્વક કપટ કરી રાહડને છરી મારી, જેથી તે પ્રાણ વિમુક્ત થયો અને ત્રીજી નરકે ગયો. ત્યાંથી નીકળી તે ઘોર સંસારમાં ભ્રમણ કરી ફરીથી પણ અનંત સુખદાયક સમ્યક્ત્વ ધર્મ પામી મોક્ષસુખ પામશે. તેમજ કુરુચંદ્ર રાજ પણ ધર્મપસાયથી અંતસમયે અનશન વ્રત ગ્રહણ કરીને સમાધિ પૂર્વક મરણ પામી સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાંથી ચ્યવી તે અપર વિદેહમાં કૃતમંગલા નગરીનો અધિપતિ થઈ. સદ્ભાવપૂર્વક દીક્ષા પાળી અંતે મોક્ષગામી થયો. એ કેવલ ધર્મનોજ પ્રભાવ છે. વળી વ્રતાતિચારનું સેવન કરવું તે બહુ દુઃખનું કારણ છે અને તેનો ત્યાગ કરવાથી વિલંબ રહિત મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે હે ભવ્યાત્માઓ ? તે અતિચારનો તમારે સર્વથા ત્યાગ કરવો.

इति प्राणातिपातवृत्तीयातिचारे राहडमंत्रिकथानकं समाप्तम् ॥

(૩૨૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સુલસશ્રેષ્ઠીનીકથા.

ચતુર્થ અતિભારોપણાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે જગતપ્રભો ! હવે ચોથા અતિચાર તું સ્વરૂપ કૃપા કરી આપ સમજાવો કે જેથી કરીને મહારા જેવા અનેક જીવાત્માઓ સુખી થાય. શ્રીમત્સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા—હે રાજન્ ! ધર્મ ઉપર તહારી ઉત્તમ પ્રકારની શ્રદ્ધા જોઈ હું બહુ પ્રસન્ન થયો છું, તેથી તહારા પ્રશ્નનો ઉત્તર તું સાવધાન થઈ શ્રવણ કર. નિર્દય થઈ જે પુરૂષ બહુ ભાર ભરીને જીવોને દુઃખી કરે છે તે મનુષ્ય સુલસ શ્રેષ્ઠીની પેઠે જન્માંતરમાં પણ બહુ દુઃખી થાય છે. જેમકે રાજભવનરૂપી ઉત્તમ નાભિ (ચક્રનો મધ્ય ભાગ) છે જેની, ઉત્તત કિલ્લારૂપ છે નેમિ (ચક્રધારા) જેની અને ભરતક્ષેત્રરૂપ રથના ચક્ર સમાન ચક્રપુર નામે નગર છે. તેમાં નિરંતર યાચકોને દાનઆપવામાં બહુ ઉદાર એવો રણુરંગમલ્લ નામે રાજા છે. કીડા વિલાસના મુખ્ય મંદિર સમાન લલિતા નામે તેની પટ્ટરાણી છે.

વળી તે નગરમાં સર્વે જનોના નેત્રરૂપ, તેમજ કમલદલને અનુસ-

રતી છે દ્વષ્ટિ જેની વળી વિશેષે કરીને અધર્મની

સુલસશ્રેષ્ઠી.

ઇચ્છાવાળો, અતિ ગાઢ મિથ્યાદ્વષ્ટિ, સર્વદા

સંતોષ રહિત, દરેક કાર્યમાં અગ્રેસર અને

નરેંદ્રને પોતાના હૃદય સમાન વલ્લભ સુલસ નામે શ્રેષ્ઠી છે, તે રાજાનો આસ આત્મીય હોવાથી દરેક કાર્યમાં રાજાએ તેના ઉપરજ વિશ્વાસ રાખેલો છે. તેથી ભૂત્ય, મંત્રી કે મિત્ર તરીકે દરેક કાર્ય તેના સિવાય કોઈ પણ મંજુર કરી શકતું નથી, તેમજ ભોજન શયન વિગેરે દરેક ક્રિયાઓ તે રાજા તેની સાથેજ કરે છે.

એક દિવસ રણુરંગમલ્લ રાજા સભામાં બેઠો હતો, તેવામાં કેટલાક

સુલસત્રૈષ્ટિ કથા.

(૩૨૩)

નગરવાસી મુખ્ય પુરૂષો વસ્ત્ર ઉંચા પકડી દોડતા નગરવાસીઓનો સભામાં આવી રાજાને પ્રણામ કરી બોલ્યા, હે પોકાર. રાજાન્ ! કોઈક સાહસિક પુરૂષ પ્રાચે રાત્રિના સમયે જાગતા છતાં પણ લોકોને લુંટીને ચાલ્યો જાય છે, તે વાતને આજે લગભગ છ માસ થઈ ગયા, પણ હજી તે શાંત થતો નથી અને દિવસે દિવસે તેનો ત્રાસ બહુ વધતો જાય છે. તેથી સમગ્ર નગરના લોકો મ્હોટા ઠુઠા સાગરમાં આવી પડયા છે. કોઈની સ્ત્રી તો કોઈની સુંદર રૂપવતી કન્યા ઉપાડીને નિર્ભયપણે તે ચાલ્યો જાય છે. હે સ્વામિન્ ? હવે વધારે શું કહીએ ? રત્નસુવર્ણાદિક ધન તો એટલું બધું લઈ ગયો છે કે જેની ગણતરી પણ નથી.

તે સાંભળી રાજાએ તત્કાલ આરક્ષક તરફ દૃષ્ટિ કરી. એટલે આરક્ષક પ્રણામ કરી વિનયપૂર્વક બોલ્યો, હે રાજાધિરાજ ? આ સર્વ લોકોનું કહેવું સત્ય છે. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો. શું આવો પ્રસિદ્ધ

ચોર ત્હારાથી અજ્ઞાત હશે ? એમ નરેન્દ્રનું કટાક્ષ વચન સાંભળી આરક્ષક બોલ્યો, હે પૃથ્વીનાથ ? શું હું જાણતો હોઉં તો ઉપેક્ષા કરું ખરો ? કારણકે તે ચોર એવો મજબુત છે કે એકાકી આકાશ માર્ગે આવી બહુ ભારે વસ્તુ પણ એકલો ઉઠાવી ઝટ ચાલ્યો જાય છે. એમ તે બોલતો હતો તેવામાં આકાશવાણી થઈ કે—હે રાજાન્ ? આજે તે ચોરને તું પોતેજ પકડ. એ પ્રમાણે દીવ્ય વાણી સાંભળી રાજાએ વિચાર કર્યો કે આ દીવ્ય વાણી અસત્ય ન હોય. માટે હું ઉદમ કરીશ તો જરૂર આજે આ ચોરને હું પકડીશ. એમ નિશ્ચય કરી નાગરિક લોકોને તેણે કહ્યું કે તમ્હારે હવે કંઈ પણ ભય રાખવો નહીં. અને સુખેથી તમે તમારાં પોતપોતાનાં કાર્ય કરો. હવે આ કાર્યની ચિંતા માત્ર મનેજ છે. એમ કહી રાજાએ તેઓને શાંત કરી સત્કાર પૂર્વક વિદાય કર્યાં.

(૩૨૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

“ આજે ચોરને પકડ ” એવી હીવ્ય વાણીનું સ્મરણ કરી રાજા ચોરની શોધ માટે તૈયાર થયો અને રાજાનું સાહસ. પોતાનો પરિવાર ન જાણે તેવી રીતે હાથમાં ખડ્ગ લઈ રાત્રીના સમયે એકલો ચાલી નીકળ્યો. નગરની બહાર આવી ઉત્તર દિશા તરફ તે ચાલતો હતો તેવામાં કિલકિલ શબ્દ કરતી ભૈરવ (ચીબરી) ડાખી બાબુએ તેણે સાંભળી. તેથી રાજાએ તે માર્ગ છોડ્યો નહીં અને જણ્યું કે આજે જરૂર આ કાર્ય સિદ્ધ થશે. એમ જાણીને એ ગાઉ આગળ ચાલ્યો એટલામાં ત્યાં એક મહોટો વડ આવ્યો જેથી તેની નીચે તે બેઠો, અને ચારે તરફ નજર કરતો હતો તેટલામાં તે વડની પોલાણનો ભાગ તેના જોવામાં આવ્યો. તેથી તે ઝટ ઉભો થઈ તે પોલાની પાસે ગયો તો તેમાંથી નીકળતી કપુર, કસ્તુરી, ખરાસ વિગેરેની ઉત્કૃષ્ટ સુગંધીવડે રાજાની નાસિકા પૂરાઈ ગઈ. તેથી રાજાએ સુગંધને અનુસારે તે કોટર (પોલ) ની અંદર તપાસ કર્યો તો તેની અંદર અનેક પ્રકારના વિલાસ ચુકત અને શ્રવણે દ્રિયને સુખદાયક એવા રમણીઓના આલાપ તેના સાંભળવામાં આવ્યા. ત્યારબાદ રાજાએ તે શબ્દના અનુસારે પોલાની અંદર પ્રવેશ કર્યો. અને થોડો આગળ ચાલ્યો કે તરતજ અનેક રત્નોની કાંતિવડે દિશાઓમાં ઉદ્યોત આપતો એક મહોટો ભવ્ય પ્રાસાદ તેણે જોયો, તેથી તે રાજા બહુ વિસ્મય પામ્યો, અને કૌતુક જોવા માટે તેણે તે પ્રાસાદના દ્વારની અંદર પ્રવેશ કર્યો. તેવામાં જેનાં નેત્ર અને નિતાંબભાગ બહુ વિશાળ હતા, રૂપવડે કામદેવની સ્ત્રી (રતિ) નો તિરસ્કાર કરતી અને રત્નમય આભરણોની કાંતિવડે ભરપૂર એવી એક યુવાત રાજાના જોવામાં આવી. તે યુવતિ પણ નેત્રોને આનંદદાયક એવા તે રાજાનું સ્વરૂપ જોઈ ચિત્રની માફક ક્ષણમાત્ર સ્તબ્ધ થઈ ગઈ.

બહુ શોકાતુર થઈ તે યુવતિ બોલી—રમણીઓના નેત્રને

સુલસત્રેષ્ટિ કથા.

(૩૨૫)

આનંદ આપનાર એવા હે પૃથ્વીનાથ !
યુવતિવચન. તમે અહીં ક્યાં આવ્યા ? અહીંથી જલદી
 તમે ચાલ્યા જાઓ તો બહુ સારું; કેમકે
 જેનો આ પ્રાસાદ અમને બહુ દુઃખદાયક થયો છે એવો તે પાપિષ્ઠ
 ચોર અહીં નથી આવ્યો ત્યાંસુધી સારું છે. તે સાંભળી રણુરંગમદ્દ
 રાજા બોલ્યો, હે યુવતિ ? આ ભવન કેનું છે ? અને તે કોણુ છે ?
 તેમજ આ નવીન યૌવનવાળી રમણીઓ કેના તાબામાં છે ? વળી
 તેઓમાં કેટલીક કંઈક સ્વરે ગાયન કરે છે અને કેટલીક રૂદન કરે
 છે તેનું શું કારણ ? તે સંબંધી સર્વ વૃત્તાંત જલદી તું મ્હને
 નિવેદન કર. તે સાંભળી તે યુવતિ બોલી:-હે સુભગ ! આ સ્થાન
 'પાતાલગૃહ' એવા નામથી ઓળખાય છે અને આ પ્રાસાદનો અધિ-
 પતિ પિંગાક્ષ નામે એક ચોર છે તે એવો પ્રચંડ પ્રકૃતિનો છે કે
 ખેચર તથા અસુરોને પણ અજેય છે. વળી તે પોતાના ભુજબળવડે
 સારીસારી વસ્તુઓને લુટી લાવી અહીં એકઠી કરે છે. તેમજ જે
 જે યુવતિઓ એને પસંદ પડે છે તે સર્વેને અહીં લાવી આ પાતાલ
 ભવનમાં મૂકે છે. વળી તેનો એવો નિયમ છે કે સૂર્યોદય થાય છે
 ત્યારે તે અહીં આવે છે અને સર્વ યુવતિઓને બહુ દુઃખ દે છે.
 તેમજ રાત્રી પડે છે ત્યારે બહાર નીકળી નગરમાં જઈ લુંટકાટ
 કરે છે. તેના બહાર ગયા પછી જો કોઈ સ્ત્રી બહાર નીકળીને કોઈ
 સ્થાને જાય અને તે તેના જાણવામાં આવે તો તે સ્ત્રીને તે દુષ્ટ પાછી
 અહીંયાં લાવીને બહુ પીડા આપે છે. તે સાંભળી રાજાએ વિચાર
 કર્યો કે જે મહારાજ નગર લુટે છે તેજ આ ચોર છે. માટે હાલ હું એનું
 પરાક્રમ તો જોઉં, એમ નિશ્ચય કરી રાજા ત્યાં ઉભો હતો, તેટલામાં
 તે પિંગાક્ષ ચોર મહોટા શબ્દોથી પોકાર કરતી તેની રાણીને પકડી
 લાવી તેમજ તેની ઉપર ખડ્ગ ઉગામી તેને બીવરાવતો છતો ત્યાં
 આગળ આવ્યો. અકસ્માત્ રાજાએ તેને જોઈ ધિક્કાર આપ્યો અને

(૩૨૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કહ્યું કે રે પુરુષાધમ ! આવી સ્ત્રીઓ ઉપર ખડ્ગ ઉગામતાં ત્હને લગ્ન નથી આવતી ? રાજ વિરુદ્ધ આવાં અકૃત્ય કરી હવે તું ક્યાં જઈશ ? માટે જલદી આ સ્ત્રીને છોડી દઈ તું અહીંથી ચાલ્યો જા, નહીં તો મહારી સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થા. એ પ્રમાણે રણુરંગમ-હ્નુ વચન સાંભળી પિંગાક્ષે વિચાર કર્યો કે આવા ગુપ્ત ભવનમાં આ રાજા કેવી રીતે આવી શક્યો હશે ? એમ વિચાર કરી તે ચોર બોલ્યો, રે પાપિષ્ઠ ! કોઈ પણ દુઃખને લીધે મરવાની ઈચ્છાથી તું મહારા અંતઃપુરમાં આવ્યો છે, માટે મહારા ખર્જની ધારારૂપ તીર્થોદકમાં તું તારા આત્માને પ્રથમ પવિત્ર કર. અથવા તો કોપાયમાન થએલા યમરાજની ચપેટા ત્હારા ગંડસ્થલ ઉપર પડવાની તૈયારીમાં જણાય છે. માટે જરૂર આજે ત્હારો કાળ આવી પહોંચ્યો છે. કેમકે અહીંથી નીકળવાનો હવે ત્હારો કોઈપણ ઉપાય નથી. કસાર્ધખાનામાં ગએલા સસલાની માફક તું જરૂર મરી જવાનો છે. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો, તું ચોર છે તેથી ત્હારો વધ કરવો એજ ઉચિત છે. વળી આ પણ એક કોતુક જેવા જેવું છે, કેમકે સસલાઓ પણ લાકડી લઈ યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયા. આ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળી બહુ કોપાનળથી ધગધગતો તે પિંગાક્ષ ચોર રાજાની સન્મુખ દોડ્યો અને ક્રોધ કરી રાજાની ઉપર તેણે પ્રચંડ ખર્જનો ઘા કર્યો, પરંતુ રાજાએ યુક્તિપૂર્વક તે ખર્જનો બચાવ કરી પિંગાક્ષના બે હાથ પકડી તેમાંથી ખર્જ ખેંચી લઈ પગના પ્રહારવડે તેને પૃથ્વીપર પાડી તેના સોનાના દોરાથી અવળા હાથે બાંધી પોતાને સ્વાધીન કર્યો.

પિંગાક્ષને બાંધેલો જેઈ સર્વ યુવતિઓ બહુ હર્ષથી રોમાંચિત થઈ ગઈ અને કામાતુર થઈ તેઓ અનેક પ્રકારે પિંગાક્ષનો નિગ્રહ. રના હાવભાવ રાજાને બતાવવા લાગી. જેમકે ગાઠ બાંધેલા પોતાના ચોટલાઓને છુટા કરી ફરીથી બાંધવા લાગી, તેમજ તે સમસ્ત પ્રમદાઓના હૃદયમાંથી આ-

સુલસત્રેષ્ટિ કથા.

(૩૨૭)

નંદ ઉભરાઈ જવા લાગ્યો. વળી પોતપોતાના સ્વામીને મળવામાં ઉત્સુક થએલી તે સર્વ યુવતિઓ પરનારીને સહોદર માનતા એવા તે રાજાની આગળ સ્નેહરસ પ્રગટ કરી બહુ શોભવા લાગી. ત્યારબાદ અન્ય સ્ત્રીઓની ઉપેક્ષા કરી રાજા પોતાની સ્ત્રી તરફ દ્રષ્ટિ કરે છે, તેટલામાં ત્યાં અશ્વ તથા હસ્તિઓની ગર્જનાઓ સાંભળવામાં આવી. તે સાંભળી રાજા વિસ્મિત થઈ ઉભો છે, તે જોઈ રાણી બોલી, હે સ્વામિન્ ! આ હુષ્ટ પિંગાક્ષ મ્હને પકડીને બલાત્કારે અહીં લાવતો હતો તે સમયે માર્ગમાં મ્હેં બહુ બુમો પાડી હતી. વળી મ્હારો હાર તુટી જવાથી તેનાં મોતી રસ્તામાં વેરાઈ ગયાં, તેમજ રત્ન જડિત મુદ્રિકાઓ કોઈ કોઈ ઠેકાણે પડી ગઈ તે ચિન્હોને અનુસારે આપનું સૈન્ય અહીં આવતું હશે એમ મ્હને લાગે છે. માટે આપના વિરહાનજથી બળતા સૈન્યને આપના સમાગમરૂપી અમૃત સિંચનવડે જલદી શાંત કરો. તે સાંભળી રાજા તત્કાલ તે સ્ત્રીઓ સહિત પોતાની સ્ત્રીને આગળ કરી પિંગાક્ષને સાથે લઈ ત્યાંથી ચાલ્યો. અનુક્રમે તે વડના કોટરમાંથી બહાર નીકળતી સુંદર રૂપવતી યુવતિઓને જોઈ બહાર ઉભેલા મંત્રી પ્રમુખ સૈનિકો બોલ્યા, શું આ પાતાલમાંથી નીકળે છે માટે નાગકન્યાઓ હશે ? કિંવા કૌતુક જોવા માટે પાતાલમાં ગએલી અને ત્યાંથી બહાર નીકળતી આ સુરાંગનાઓ છે ? એમ તેઓ વિતર્ક કરે છે, તેટલામાં પર્વતની ગુફામાંથી નીકળતા સિંહની માફક નિર્ભય ચિત્તે વડના કોટરમાંથી બહાર નીકળતા રાજાને જોઈ મંત્રી પ્રમુખ સર્વ લોકો હુષ્ટ તુષ્ટ થઈ ગયા. બાદ રાજાને તેમજ રાણીને નમસ્કાર કરી તેઓ બોલ્યા, હે રાજાધિરાજ ! રાણીનું હરણ થયું જાણી અમે આપની પાસે ગયા, ત્યાં આપનેજ ન જોયા, તેથી રાણીનું લાન તો અમે બૂલી ગયા; પરંતુ આપની ચિંતામાં વિમૂઢ બની મૂર્છિત થઈ ગયા. તેટલામાં આરક્ષકે ત્યાં આવી અમને કહ્યું કે દેવીને લઈ કોઈએક ખેચર ઉત્તર દિશા તરફ જતો હતો તે મ્હેં જોયો,

(૩૨૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેમજ દેવીના પ્રલાપ બહુ જોસથી મહારા સાંભળવામાં આવ્યા. તે સાંભળી અમે તે આરક્ષકે બતાવેલા માર્ગે તેની પાછળ ચાલ્યા. માર્ગમાં રાણીનાં મૌક્રિકાદિક વેરાએલાં હતાં, તેથી તે ચિન્હના અનુસારે અમે અહીં આવ્યા અને અહીંયાંથી આગળ કંઈ પણ નિશાની નહીં દેખાવાથી અમે અહીં આગળ અટકી ગયા. બાદ સૂર્યોદય થયો, છતાં પણ કંઈ નહીં સુઝવાથી અમે ખિન્ન થઈ અહીં ઉભા રહ્યા, તેટલામાં આપનાં દર્શન થયાં. તેમજ રાણીનાં પણ દર્શન થયાં. આ મહોટું આશ્ચર્ય શાથી થયું? વળી હે નાથ! આ બદ્ધ પુરૂષ કોણુ છે? વિગેરે પૂછવાથી રાજાએ પોતાના પ્રયાણથી આરંભીને તેઓના સમાગમ સુધીનું સર્વ વૃત્તાંત તેમને નિવેદન કર્યું. ત્યારબાદ રાજાએ સુલસ શ્રેષ્ઠીને આજ્ઞા કરી કે આ ભોંયરાની અંદર જેઓની જે વસ્તુઓ હોય તે તેઓને પાછી સોંપી દો અને બાકીનો માલ આપણા ભંડારમાં રાખો. તેમજ આ યુવતિઓને પણ પોતપોતાને ઘેર પહોંચાડો. અને તેઓને કોઈ પ્રકારે અડચણ ન આવે તેવી રીતે બંદોબસ્ત કરો, મંત્રીએ તે પ્રમાણે સર્વ વ્યવસ્થા કરીને સર્વને સંતુષ્ટ કર્યાં.

રણુરંગમદ્ધ રાજા હસ્તી ઉપર બેસી પોતાના નગરભણી ચાલ્યો,
 પિંગાક્ષ ચારને પણ પોતાના સૈનિકોને સ્વા-
 નગરપ્રયાણ. ધીન કરી પોતાની સાથે ચલાવ્યો, સૈન્ય
 સહિત રાજા માર્ગમાં ચાલતો હતો તેવામાં
 ત્યાં સુવર્ણ કમલ ઉપર બેઠેલા જગત્નંદન નામે કેવલી ભગવાનનાં
 તેને દર્શન થયાં. તે પ્રસંગે કેવલી ભગવાન પોતે ભવ્ય પ્રાણી-
 ઓને ઉપદેશ આપતા હતા, તે જોઈ રાજા પણ તત્કાલ હાથી
 ઉપરથી નીચે ઉતરી મુનિના ચરણકમલમાં ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક
 વિધિ સહિત વંદન કરી ધર્મદેશના સાંભળવા માટે નીચે બેઠો.
 તેમજ સામંતાદિક સર્વ લોકો પણ પ્રણામ કરી પોતાના અધિ-
 કાર પ્રમાણે નીચે બેસી ગયા. ત્યારબાદ પિંગાક્ષે પણ પ્રાર્થના કરી

સુલસત્રેષ્ટિ કથા.

(૩૨૬)

રાબ્બને જણાવ્યું કે મહારે પણ મુનીંદ્રને વાંદવા છે. પછી રાબ્બની આજ્ઞાથી પિંગાક્ષ વંદન કરી ત્યાં આગળ બેઠો, તેટલામાં સુલસ મંત્રી પણ ત્યાં આવી વિનયપૂર્વક દેશનામાં એકચિત્ત વાળો થઈ નીચે બેઠો. ત્યારબાદ મંદરાચલથી મંથન કરાતા સમુદ્રના નાદને અનુસરતા સ્વરવડે કેવલી ભગવાને મુરાસુરની સભામાં ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. હે ભવ્યપ્રાણીઓ ! પ્રચંડ પવનથી કંપાયમાન કમલપત્ર ઉપર રહેલા જલભિંદુની માફક ચંચલ એવાં શરીર, યૌવન અને સ્ત્રીઓ ઉપર મોહ ધારણ કરવાથી પ્રાણીઓને અપૂર્વ પ્રતિબંધ થાય છે. જેની અંદર પ્રવૃત્ત થએલા તે મૂઠ જીવાત્માઓ પોતાની બુદ્ધિથી શરીરાદિકને શાશ્વત (સ્થિર) માને છે અને તેથી કરીને શરીરાદિકના ઉપચારોમાંજ તેઓ આસક્ત રહે છે. તેમજ નિરંતર ધર્મ સેવનમાં બહુ પ્રમાદ સેવે છે. વળી ગુરૂમહારાજ ધર્મનો ઉપદેશ આપી તે પ્રમાણે વર્તવા ભલામણ કરે છે છતાં પણ તેઓ ગુરૂની અવહેલના કરવા ચુકતા નથી. તેમજ વળી પ્રમાદ, મોહ અને રાગાદિક કારણોને લીધે કેટલાક લોકો ગુરૂઓ પાસે જઈ શકતા પણ નથી. તેમજ કોઈ સમયે જૈનમંદિરમાં પણ તેઓ જતા નથી. કોઈ કારણને લીધે કોઈના ઉપરોધથી કદાચિત્ તે દુર્ભતિઓ જૈનમંદિરમાં જાય તો પણ ભવિતવ્યતાને લીધે રાગાદિક કથાઓમાં આસક્ત થઈ તેઓ બીજાઓને પણ પૂજા વંદનાદિકમાં વિઘ્નભૂત થાય છે. માટે તેવા જીવોને મોક્ષ સુખના કારણભૂત એવી સર્વ વિરતિની પ્રાપ્તિ તો બહુ દુર્લભ હોય છે; પરંતુ દેશ વિરતિ પણ સુલભ થતી નથી. તેમજ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ પણ બહુ અશક્ય થઈ પડે છે, અથવા ઉત્તરોત્તર ગુણોનું મૂળ કારણ એવું સમ્યક્ત્વ પણ તેઓને દુર્લભજ હોય છે. તે સાંભળી રાબ્બ વિનયપૂર્વક બોલ્યો, હે ભગવન્ ? કૃપા કરી મને સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ બતાવો. તેથી કેવલી ભગવાને પણ વિસ્તારપૂર્વક સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ

(330)

શ્રી મુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેને સાંભળાવ્યું. ફરીથી રાજા બોલ્યો, હે જગત પ્રભો ! જીવન પર્યંત આપ મ્હને સમ્યક્ત્વ દાન આપી કૃતાર્થ કરો. મુનીંદ્ર બોલ્યા, હે રાજાન્ ! જીવ દયા રહિત કેવલ સમ્યક્ત્વ વ્રત ગ્રહણ કરવાથી તે સફલ થતું નથી. કારણકે તેમાં વિશેષ ફલ સાધન જીવદયા ગણાય છે, વળી હે રાજાન્ ? અનેક શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરો, અનેક તપ-શ્રયાઓ અને વિવિધ પ્રકારનાં દુઃખો સહન કરો અથવા વનવાસ લોગવો ? પરંતુ જો જીવદયા ન હોય તો તે સર્વ નિષ્ફલ થાય છે. તેમજ મસ્તકેં જટા વધારી લોકમાં આડંબર કરે, ઘૃતાદિકથી અગ્નિમાં હોમ કરે, કેશનો લોચ કરે, તીર્થભૂમિમાં પ્રાણુ ત્યાગ કરે, વલ્કલ વસ્ત્રધારી બને, આહારનો ત્યાગી થાય અને અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાળે; પરંતુ જો જીવદયા પાળવામાં ન આવતી હોય તો પૂર્વોક્ત સર્વ ક્રિયાઓ નિરર્થક થાય છે. ધર્મનુરહસ્ય અને ત્રણ લોકમાં સારભૂત તત્ત્વ પણ આ જીવ દયા છે, માટે તમ્હારે જીવન-પર્યંત વધબંધનાદિક અતિચાર રહિત અહિંસા ધર્મ પાળવો. એ પ્રમાણે દેશના સાંભળી સુલસમંત્રી સહિત રાજાએ સર્વ વિરતિ ગ્રહણ કરવામાં અશક્ત હોવાથી સમ્યક્ત્વ સહિત પ્રથમ વ્રત ગ્રહણ કર્યું. બાદ પિંગાક્ષ ચોરે પણ સર્વ વિરતિ વ્રત ગ્રહણ કર્યું. તેમજ કેટલાક અન્ય જનોએ જૈનમંદિરોમાં જીનપ્રતિમાઓની પૂજા કરવી અને વિકથાનો ત્યાગ કરવો એવા નિયમો લીધા. કોઈએ અણુવ્રત લીધું. તેમજ કેટલાક જનો ખારવ્રતધારી થયા અને કેટલાક ભવ્ય પ્રાણીઓએ દીક્ષા લીધી. એ પ્રમાણે અનેક પ્રકારનો ધર્મ પામી સર્વ જનો પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા. ત્યારબાદ ધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાળુ થએલા રણરંગમદ્ધ રાજાએ પોતાના સર્વ દેશમાં પટલ ઘોષણાવડે અમારી (જીવદયા) પ્રવર્તાવી, કારાગ્રહોમાંથી બદ્ધ પુરૂષોને મુક્ત કરાવ્યા અને સર્વત્ર રથ યાત્રાઓ પ્રવર્તાવી, તેમજ તીર્થોની પ્રભાવના અને સાધર્મિક વાત્સલ્ય એ ગૃહસ્થાશ્રમનો

સુલસત્રેષ્ટિ કથા.

(૩૩૧)

સાર છે એમ માની હુમ્મેશાં તે પ્રવૃત્તિ છોડતો નથી. વળી જે કોઈ પ્રાણી બંને વખત પ્રતિક્રમણ, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ, ધર્મનું શ્રવણ તથા મનન કરે છે તેમજ જૈન સિદ્ધાંત સાંભળે છે, નિરંતર જૈનમંદિરોમાં સ્નાત્ર, પૂજા, આરતી અને લેખ્યકાદિક (પૂજવું- પ્રમાર્જવું) કાર્ય વિધિપૂર્વક કરે છે તેના સર્વ કુટુંબનું લોજન, વસ્ત્ર, આસન, વાહન વિગેરે સર્વ વસ્તુઓવડે ભરણપોષણ રાજ તરફથી થાય છે. આ પ્રમાણે બીજાં ધાર્મિક વ્રતો માટે પણ તે રાજ દ્રવ્યનો બહુ વ્યય કરે છે. પ્રાયે શ્રાવક લોકો તેના રાજ્યમાં સર્વત્ર વાણિજ્યાદિક કાર્ય પોતે કરતા નથી, તેમ બીજા પાસે પણ કરાવતા નથી અને હુમ્મેશાં ગુરૂ અને દેવની ભક્તિમાંજ નિશ્ચિંત પણે રહે છે. વળી જેઓ બહુ વૈભવવાળા હોય છે, તેઓનું પણ તે નિરંતર સન્માન કરે છે. પંચપરમેષ્ઠીના સ્મરણ માત્રથી પણ જેઓ શ્રાવક હોય છે, તેઓના ઘર તથા હુકાનનો પણ કર લેવામાં આવતો નથી, તેમજ એક ગાડીવડે જેટલા માલની આવક બવક થાય તેટલા માલનું દાણ તેણે માફ કર્યું.

હવે તે સુલસમંત્રીને રાજના અંતઃપુરમાં જવાની છુટ હોવાથી.

**સુલસમંત્રીનો
અવિનય.**

તે રાણીઓ સાથે ભ્રષ્ટ થયો. તે વાત રાજના બાણવામાં આવી, એટલે રાજએ તેનું સર્વ ધન પોતાને સ્વાધીન કરી તેને છોડી દીધો. ત્યારબાદ નગરવાસી સર્વ લોકો આ પ્રમાણે તેનું નિંદા કાર્ય જોઈ તેનું મુખમાત્ર પણ જોતા નથી, તેમજ તેને બહુ ધિક્કારવા લાગ્યા. એટલુંજ નહીં પરંતુ લોકમાં તે બહુ અનિષ્ટ થઈ પડ્યો. સુલસ પણ પોતાની આજીવિકાનો ઉચ્છેદ થવાથી વિલક્ષણ દશામાં આવી ગયો. તો પણ પોતાની આજીવિકા માટે એક ગાડું રાખી તે વેપાર કરવા લાગ્યો. રાજ્ય તરફથી એક ગાડાનું દાણ મુક્ત કરેલું છે તેથી દાણના બચાવ માટે

(૩૩૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેણે ગાડામાં બહુ ભાર ભરવા માંડ્યો, અને તે બહુ ભારને લીધે બળદ ચાલી શકતા નથી. તેમજ તે પોતે અતિચારથી પણ બહીતો નથી. વળી તે સુલસને ઘણાસારા એવા સાત બળદ હતા; પરંતુ તેઓની સંભાળ રાખવામાં તે કાળજી એછી રાખતો હતો, માત્ર પોતાના કામ સાથે સંબંધ ધરાવવા લાગ્યો. એક દિવસ ગાડામાં ગભા ઉપરાંત બહુ ભાર ભરી તે આવતો હતો, તેવામાં એક જગ્યાએ ચઢવાનો બહુ ઉંચો ઢાળ આવ્યો, તેથી બળદો અટકી પડ્યા. તો પણ સુલસે તેમને બહુ જોસથી ચલાવવા માંડ્યાં. જેથી તેઓનાં હાડકાં તુટી ગયાં અને તરતજ તે બળદો મરી ગયા. ત્યાર બાદ સુલસે ફરીથી નવા બળદ ખરીદ્યા અને પ્રથમની માફક કામ ચલાવવા લાગ્યો. એ પ્રમાણે તેનો કેટલોક સમય દુઃખમાં વ્યતીત થયો. આ પ્રમાણે અતિચાર સેવવાથી દાણુના બચાવને લીધે તેને કેટલું નુકશાન લોગવવું પડ્યું, તેની તે દરકાર કરતો નથી, તેમજ તેનામાં દયાનો પરિણામ પણ નથી. તેથી તે સુલસ શ્રેષ્ઠી બહુ સમય સુધી ઘણા ગરીબ બળદોને પીડા આપી તેની પર્યાલોચના કર્યા વિના રૌદ્રધ્યાનને આધીન થઈ દેહનો ત્યાગ કરી ત્રીજી નરકભૂમિમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુષ ધારી નારકપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાર બાદ ત્યાંથી નીકળી આ સંસારમાં બહુ સમય સુધી ઘોર દુઃખો અનુભવી પૂર્વભવમાં પામેલા સમ્યક્ત્વના પ્રભાવથી કુંડનગરમાં લોક પ્રસિદ્ધ એવા ઉત્તમ ક્ષત્રિય કુલમાં તે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં જૈન મત પામી તેનું સારી રીતે પાલન કરી અનુક્રમે મોક્ષ સુખ પામ્યો, માટે હેલવ્યાત્માઓ ? એ પ્રમાણે બહુભાર વહન કરાવી જેઓ પ્રથમવ્રતને અતિચાર વડે દૂષિત કરે છે તે પુરૂષો દુઃસહ દુઃખના ભાજન થાય છે. એમ સમજી તે અતિચારનો ત્યાગ કરવામાં સર્વથા તમે ઉદ્યુક્ત થાઓ. હવે રણુરંગમદ્ધ રાજા પણ અતિચાર રહિત પ્રથમ અણ્ણવ્રત પાળી પોતાના રાજ્યમાં પોતાના સુંદર

સુલસશ્રેષ્ઠી કથા.

(૩૩૩)

કુમારને સ્થાપન કરી પોતે કેવળ ધર્મપરાયણ થયો. બાદ હુમ્મેશાં પવિત્ર થઈ રતનમયી જીનપ્રતિમાની ભક્તિપૂર્વક પૂજા કરી વંદન કરતો છતો આયુષની સમાપ્તિ કરી સમાધિપૂર્વક કાળ કરીને સહસ્રાર દેવલોકમાં તે ઈદ્ર થયો. ત્યાંથી ચ્યવી ભરતક્ષેત્રમાં રથવીરનગરમાં ધર્મરાજને ત્યાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થઈ તે પ્રથમ વયમાં દીક્ષા પાળી કર્મ કલંકથી નિર્મુક્ત થઈ નિર્વાણ પદ પામ્યો.

इति प्राणातिपातप्रथमाणुव्रतेचतुर्थातीचारेऽतिभारारोपणो-

दाहरणो सुलसश्रेष्ठिकथानकं समाप्तम् ॥

સિંહમંત્રીની કથા.

પંચમ ભક્તપાનવ્યવચ્છેદાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજ પ્રભુને પ્રણામ કરી બોલ્યો, હે ભગવન્ ! ચોથા અતિચારનું વૃત્તાંત સાંભળી તે પંચમઅતિચાર. પ્રમાણે તે અતિચારને ત્યાગ કરવાથી પ્રાણી મુખી થાય એમાં કંઈપણ સંદેહ નથી; પરંતુ હવે પાંચમા અતિચારનું સ્વરૂપ સાંભળાવો જેથી અમારી સફળિતિ થાય. શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ! કારણ-સર અથવા કારણ વિના જે મનુષ્ય જીવાત્માઓના લોભન પાનાદિકને વિચ્છેદ કરે છે તે પુરૂષ સિંહની માફક સંસારરૂપી વનમાં વારંવાર ભ્રમણ કરે છે. જેમકે સુંદર વિલાસવાળી ગંગા નદીના ઉજ્જવલ પ્રવાહરૂપ હારને ધારણ કરતી પૃથ્વી રૂપી સ્ત્રીના મુખ સમાન કુસુમપુર નામે સુપ્રસિદ્ધ નગર છે. તેમાં સજ્જન રૂપી કુસુદ રાશીને વિકાસ કરવામાં ચંદ્ર સમાન અને વિરોધિ રાજાઓની સ્ત્રીઓનાં મુખરૂપી કમલોને મીચાવવામાં હિમ સમાન

(૩૩૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

હેમચંદ્ર નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. રૂપમાં રંભા સમાન સુકૃત કાર્ય કરવામાં સદા ઉદ્યુક્ત, કદલી (કેળ)ના સ્તંભ સમાન સુંદર સાથળ જેની શોભી રહી છે અને સરલ સ્વભાવ છે જેનો એવી રંભા નામે તેની સ્ત્રી છે. તેઓને ભુવનમલ્લ નામે એક પુત્ર છે. વળી તે શાસ્ત્ર અને શસ્ત્ર કલાઓનો પારગામી છે, તેમજ અગણ્ય ગુણોને લીધે પંડિત જનોને તે કુમાર બહુ માનનીય છે. વળી બાલ્યાવસ્થામાંથીજ સાથે ક્રીડા કરતો અને ભુવનમલ્લ કુમારના હૃદય સાથે જડેલો હોય ને શું ? એવો સિંહનામે શ્રીશેખર મંત્રીનો પુત્ર તેનો મિત્ર છે.

યૌવન અવસ્થાને અનુભવતો ભુવનમલ્લ કુમાર એક દિવસ રાજાની પાસે બેઠો હતો. તેવામાં ત્યાં કરભનું આગમન. દ્વારપાલ આવ્યો. અને પ્રણામ કરી વિનતિ કરવા લાગ્યો કે હે દેવ ! દ્વારમાં આવી એક પુરૂષ ઉભો છે અને તે આપના દર્શન માટે ઇચ્છા ધરાવે છે, પરંતુ તે પોતાનું નામ જાહેર કરતો નથી. રાજાએ આજ્ઞા કરી કે જલદી તેને પ્રવેશ કરાવ. હુકમ પ્રમાણે દ્વારપાલે તત્કાલ તેને પ્રવેશ કરાવ્યો. આગંતુક તે પુરૂષ પણ રાજાની આગળ આવી ઉભો રહ્યો. રાજા હાસ્ય પૂર્વક બોલ્યો, રે કરભ ! તું પોતાનું નામ કેમ છુપાવે છે ? ત્યારબાદ દંડવત્ પ્રણામ કરી તે બોલ્યો, હે સ્વામિન ! વિબુધ શિરોમણિ એવી પદવીને ધારણ કરતા એવા આપનાં વારણાં લઈ હું બહુ ખુશી થાઉં છું. પ્રાતઃકાલમાં સ્મરણ કરવા લાયક એવા અમારા રાજાની મહોટી બેન રંભા દેવીના લગ્ન સમયે શ્રીવેણુ રાજાની મોજડી ઉપાડનાર એવા મહને બાલ્યાવસ્થામાં આપે બેએલો છતાં આજે મહને બોળાયો એટલુંજ નહિ. પણ હવે સુધી મહાર્જનું નામ પણ આપને વિસ્મરણ થયું નથી તે મોટું આશ્ચર્ય છે. તે સાંભળી હેમચંદ્ર રાજા બોલ્યો, હે કરભ !

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૩૫)

તે સમયે મહારી મૂકેલી પાહુકાઓ ત્હેં લઇ લીધી હતી તે પાહુ-
કાઓ સો સોનૈયા લઇ ત્હેં મહને પાછી આપી હતી એ પ્રમાણે તું
મહારો ઉપકારી છે તો ત્હાડું વિસ્મરણ મહને કેમ થાય ? એમ તેની
પ્રશંસા કરી રાજાએ પોતાના પગમાં પડેલા કરભના પૃષ્ઠ ભાગ
ઉપર પોતાનો જમણો હાથ મૂકી બહુ ઉત્સાહ આપ્યો. ત્યારબાદ
રાજાએ તેને શ્રીષેણુ રાજાનું કુશલ વૃત્તાંત પૂછ્યું. ત્યારે કરભ
બોલ્યો, પ્રેમરૂપી અમૃતથી સંપૂર્ણ ભરેલા આપના હૃદયરૂપી ધૃષ્ટ
તીર્થમાં નિવાસ કરતા એવા મહારા સ્વામિનું સર્વદા કુશલજ છે.
પરંતુ મહને અહીં મોકલવાનું કારણ તો એ છે કે જેના રૂપ અને
શુભોત્તું વર્ણન કરવું પણ અશક્ય છે એવી રત્નમાલા નામે
તેમની પુત્રી છે. વળી બહુ શુ કહેવું ? સર્વ જગત્માં અતિ રમણીય
સ્ત્રી વર્ગ રચવામાં બહુ કુશળ એવા વિધિનું વિજ્ઞાન ચાતુર્ય
કેવલ તે રત્નમાલામાંજ રહેલું છે, એમ હું માનું છું. તેમજ રત્ન-
માલાએ પણ એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે જે કોઈપણ રાજા અથવા
રાજકુમાર રાધાવેધ કરે તેજ મહને વરે. અને રાજાનો અભિપ્રાય
એવો છે કે ભુવનમલ્લ કુમાર મહારી પુત્રીને વરે તો યોગ્ય ગણાય.
પરંતુ તેમણે કુમારીનું વચન માન્ય કર્યું છે, કારણકે રાધા વેધ
કરવો તે ભુવનમલ્લકુમાર માટે કંઈ પણ કઠિન નથી એમ બાણી
શ્રીષેણુ રાજાએ કુમારને તેડવા માટે આપની પાસે મહને મોકલ્યો
છે. માટે વિલંબ રહિત ભુવનમલ્લ કુમાર પોતાના દર્શનામૃતવડે
અમારા સ્વામીની દષ્ટિ શાંત કરે એ પ્રમાણે આપ કૃપા કરો.

હેમચંદ્ર રાજાએ જ્યોતિષિક તરફ દષ્ટિ કરી ત્યારે જ્યોતિ-
ષિક બોલ્યો, હે નરાધીશ ! આજે સાયંકાળે
ભુવનમલ્લનું પ્રયાણ.
કુમારને પ્રયાણ કરવાનું મુહૂર્ત્ત સર્વ સિદ્ધિ-
ઓને આપવાવાળું બહુ ઉત્તમ છે. તે
સાંભળી રાજાએ વિચાર કર્યો કે જરૂર કુમાર

(૩૩૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

સર્વ શુભ કાર્યોનો લોકતા થશે. અન્યથા સર્વ ગુણ સ પન્ન આવું શુભ મુહૂર્ત નજીકમાં ક્યાંથી આવે ? શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

લઘૂત્થાનાન્યવિઘ્નાનિ, સંભવાત્સાધનાનિ ચ ।

કથયન્તિ ગુરું સિદ્ધિ, કારણાન્યેવ કર્મણામ્ ॥

અર્થ—“ શરૂઆતથીજ વિઘ્નરહિત જલદી ઉત્પન્ન થએલાં સાધનો અને અન્ય કારણો દ્વરેક કાર્યોની મોટાટી સિદ્ધિને બતાવે છે.” ત્યારબાદ રાજાએ સેનાપતિ, સામંત પ્રમુખને આજ્ઞા કરી કે ચંપાનગરીના પ્રયાણ માટે યોગ્ય પરિવાર લઈ કુમાર સાથે તમે તૈયાર થાઓ. એટલામાં પશ્ચિમ દિશારૂપ પ્રાસાદમાં સૂર્યનો પ્રવેશ થયો. અને ચંપાનગરી પ્રત્યે કુમારની સાથે સજ્જ થએલી રાત્રીએ ધારણ કરેલા અલંકાર હોયને શું ? તેમ સ્કુરણાયમાન કિરણોવડે દેહીપ્યમાન તારાઓ શોભવા લાગ્યા. તે સમયે કુમારે માંગલિક ઉપચાર કરી કુલદેવી અને માતૃપિતા વિગેરે પૂજ્ય વર્ગને નમસ્કાર કર્યા બાદ પિતાની આજ્ઞા લઈ હૃદયની શુદ્ધિ પૂર્વક અનુકુલ પવન ઉપરાંત શુભ શકુન તેમજ પરિજન વિગેરેની અનુકુલતાને જોઈ મુહૂર્ત પ્રમાણે ચતુરંગ સૈન્ય સહિત નગરમાંથી પ્રયાણ કર્યું. અશ્વની ખરીઓવડે ખોદાએલી ધૂળના મિષવડે આકાશમાં વ્યાપ થએલી પૃથ્વી કુમારના ગુણોમાં આસક્ત થઈછતી સૈન્યને છત્રરૂપ થઈ ગઈ. વળી માર્ગમાં અનેક રાજાઓની ભેટ સ્વીકારતો કુમાર બહુ ગામ, નગર, પર્વત, ખેટ અને કર્ખાટોને ઓળંગી સિદ્ધાર્થ નગરીની નજીકમાં ગયો, એટલે તે નગરના અધિપતિએ મોકલેલા અધિકારીઓએ ત્યાં આવી વિનતિ કરી કે હે કુમારેન્દ્ર ! આપના માટે આ ક્ષીર સરોવરની નજીકમાં મહેલ છે ત્યાં આપ કૃપા કરી પધારો. તે સાંભળી તેઓ સાથે કંઈક ઉચિત વાર્તાલાપ કરતા કુમારે ત્યાં

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૩૭)

મુકામ કર્યો. વળી જે જે વસ્તુઓ જોઈએ તે સર્વે સિદ્ધાર્થપુરના રાજાએ પ્રથમથીજ ત્યાં તૈયાર રાખેલી હતી. એટલે સૈન્યને માટે પણ જે જોઈએ તે તેમને આપ્યું.

હવે ભુવનમહલકુમાર વિસ્મિત થઈ ચારે તરફ ઉદાનાદિકની શોભા જોતો હતો તેટલામાં સિદ્ધાર્થપુરની મૂળદેવનૃપનું આજ્ઞાએ આકાશમંડલને આચ્છાદિત કરતાં, આગમન. કેન સમાન ઉજ્જવલ અને સન્મુખ આવતાં છત્ર, ઘોડા, હાથી અને હાથણીઓનાં ટોળાં તેની દૃષ્ટિગોચર થયાં, તે જોઈ કુમારે તે નગરના આધિકારીઓને પૂછ્યું કે આ શું આવે છે ? તેઓ બોલ્યા, હે કુમારેન્દ્ર ! બરોબર તો સમજાતું નથી પરંતુ અનુમાન ઉપરથી શ્રી મૂળદેવ રાજા પોતે અહીંયાં આવતા હોય તેમ લાગે છે. કારણ કે આપનું આગમન સાંભળી તેમને મુહૂર્ત્ત માત્ર પણ વર્ષ સમાન થઈ પડ્યું છે એમ તેમના બોલવા ઉપરથી અમે જાણીએ છીએ. આ પ્રમાણે તેઓ બોલતા હતા તેટલામાં પ્રતીહારે આવીને કુમારને વિનતિ કરી કહ્યું કે, આપને મળવા માટે શ્રી મૂળદેવ નરેન્દ્ર હસ્તિ ઉપરથી નીચે ઉતરી પગે ચાલતા અહીં આવે છે. તે સાંભળી કુમાર એકદમ સિંહાસનનો ત્યાગ કરી રાજાની સન્મુખ આવે છે તેટલામાં જીવ પરિવાર સાથે નરેન્દ્ર પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. રૂપ સંપત્તિમાં સાક્ષાત્ કામદેવ સમાન કુમારને જોઈ તે રાજા એકદમ મૂર્છિત થઈ પૃથ્વીપર પડી ગયો. તે જોઈ સર્વ લોકો હાહાકાર કરવા લાગ્યા. કુમાર પણ પોતે સંભ્રમ પૂર્વક તેના શરીરે ચંદન રસ છાંટવા લાગ્યો. તેમજ બીજા કેટલાક ઠંડા ઉપચાર તેણે કર્યાવળી બીજા લોકોએ પણ અને તેટલા ઉપાય કર્યા. તેથી મૂળદેવ રાજા ક્ષણ માત્રમાં સ્વસ્થ થયો. ત્યારબાદ તેને ભદ્રાસને બેસાડી કુમારે પૂછ્યું, હે રાજા ! એકદમ આપને

(૩૩૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આ મૂર્છા આવવાનું શું કારણ ? કોઈ વખત આ પ્રમાણે થતું હતું કે આજ્ઞ થયું ? આ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળી રાજા નેત્ર ઉઘાડીને ચંચલ દષ્ટિવડે નિહાળતો ડાબો કાન ખણવા લાગ્યો, તેમજ પોતાનો નાભિ પ્રદેશ સંકુચિત કરી લજ્જા બતાવે છે અને પગના અંગુઠાવડે જમીન ખોતરતો નીચે મુખે જોઈ રહ્યો, પરંતુ તે કંઈપણ પ્રત્યુત્તર આપી શક્યો નહીં. એ પ્રમાણે તેની ચેષ્ટા જોઈ કુમાર વિસ્મય પામી વિચાર કરવા લાગ્યો કે કામાતુર સ્ત્રીની માફક આની અંદર કામ વિકારો શાથી દેખાય છે ? એમ તે પોતે ઉઠાપોહ કરતો હતો તેટલામાં વર્ષાઝટુના મેઘ સમાન ગંભીર એવો એક ધ્વનિ તેના સાંભળવામાં આવ્યો, ત્યારબાદ કુમારે પૂછ્યું કે અમૃતની વૃષ્ટિ સમાન કલ્યાણકારી આ મધુર ધ્વનિ કોણે કર્યો ? મંત્રીપુત્ર બોલ્યો, હે કુમારેન્દ્ર ! આ મહા અતિશયશાલી એવી ઉત્કૃષ્ટ વાણી શ્રીમાન્ અભયસૂરિની છે. એમ સાંભળી મૂળદેવ સહિત તે કુમાર તટકાલ સૂરીશ્વરની પાસે ગયો. મેઝગિરિ સમાન ઉન્નત, સમસ્ત ભવ્ય પ્રાણીઓવડે વિરાજમાન, સ્થિર આસને બેઠેલા, ભત્ય સુવર્ણ સમાન કાંતિમાન્, વળી ભવ સમુદ્રમાં નિમગ્ન પ્રાણીઓને તારવામાં યાનપાત્ર સમાન અને અમૂલ્ય હારની માફક ગુણોના આધારભૂત એવા તે મુનીશ્વરને જોઈ તેમના ચરણકમલમાં રાજા સહિત કુમારે નમસ્કાર કર્યો, અને તેમજ કુમારનો પ્રાણપ્રિય એવો સિંહ મંત્રી અને સામંતાદિક પણ પ્રણામ કરી સર્વે ઉચિત સ્થાને બેઠા.

સર્વ લોકોના હિત માટે શ્રીમાન્ અભયસૂરિએ ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. હેભવ્યાત્માઓ ! જીવાત્માને મ-

ધર્મદેશના.

રણનો તેમજ કરેલા કર્મનો સંબંધ અનાદિ કાળનો રહેલો છે. તેમજ રાગદ્વેષના આધીન

અર્થ પ્રાણી અનેક પ્રકારનાં પાપ કર્મ બાંધે છે, વળી પોતાના સ્વાર્થને લીધે તે અનેક પ્રાણીઓનો વધ કરાવે છે. ક્ષુદ્ર મનોવૃત્તિને વશ થઈ

સિંહમંત્રીકથા.

(૩૩૯)

અસત્ય બોલવામાં અટકતો નથી, અતિ લોભને લીધે પરધન હરણુ કરવામાં તત્પર રહે છે. પોતાને ઉત્તમ સ્ત્રી મળી હોય છતાં પણ ઉભય લોકની અપેક્ષા રહિત થઈ પરનારીઓ સાથે વિલાસ કરે છે. વળી બહુ જીવોના જેમાં ઘાત થાય છે તેવા અનેક પ્રકારના આરંભ કરે છે, અન્ય પાસે કરાવે છે અને પોતાના મુખે બીજાઓના આરંભની પ્રશંસા કરતો છતો હિંસકોની અનુમોદના પણ કરે છે. મિથ્યા અભિમાનને લીધે ભવરૂપી રંગભૂમિમાં નૃત્ય કરતો અનેક પ્રકારનાં પાપો ઉપાર્જન કરવાથી સ્વકૃત પાપના ઉદય વશ થઈ તે ઘોર નરક સ્થાનોમાં પરાધીન પણ અનેક પ્રકારની પીડાઓ ભોગવે છે. ત્યાં પણ તે પ્રાણી રાગદ્રેષકરવાથી ઘોર પાપ ઉપાર્જન કરી તિર્યચ યોનિમાં દુઃસહ વેદનાઓ અનુભવે છે. વળી ત્યાંથી નીકળી ફરી નરકમાં અને ત્યાંથી નીકળી તિર્યચમાં એમ વારંવાર દુઃખ પરંપરા-સહન કરી બહુ દીન થઈ સ્વતંત્રા રહિત મહા કષ્ટે કરી ધૂસરૂં અને સમોલના ન્યાય વડે અતિ દુર્લભ એવો મનુષ્ય ભવ તે પામે છે. તેમાં પણ તે પ્રાણી પૂર્વોપાર્જિત દુષ્કૃતના પરિણામને લીધે વધ, અંધન, મરણ અને ધનાપહારાદિ મહા દુઃખો ભોગવે છે. તેમજ દારિદ્ર્ય, દૌર્ભાગ્ય અને શોકાદિક બહુ આપત્તિઓથી વ્યાપ્ત અને દુષ્કુલત્વની ચિંતાથી પરાજીત થઈ પોતાના મનમાં તે વિચાર કરે છે કે અહો ! અન્ય ભવમાં મહેં એવું શું અઘોર પાપ કર્યું હશે? જેથી મહાઅઘોર દુઃખોનું સ્થાનભૂત એવા મહને વિધાતા-એ ઉત્પન્ન કર્યો. એમ ચિંતવતો તે જીવાત્મા ધર્મની બુદ્ધિવડે ફરીથી અધર્મની ઉપાસના કરી અનેક પ્રકારના કલેશોને ભોગવે છે. એમ કરતાં કોઈક જીવ અધમ દેવ યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાંપણ કોઈક વ્યંતર યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને ચાકર નો ચાકર બની તેઓની આજ્ઞા પ્રમાણે તેને વર્તવું પડે છે. તે દુઃખ ઘણુંજ અસહ્ય હોય છે. તેમજ મનુષ્યભવમાં પણ

(૩૪૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કેટલાક હીનકર્મી જીવો દાસ રૂપ થઈ સ્વામી પાસેથી યાચના કરી ઉદરપૂર્તિ વિગેરે આજીવિકા ચલાવે છે. વળી તેઓ સ્વામીની આજ્ઞાને બહુ માન પૂર્વક વહન કરે છે. તેમજ આભિયોગિક દેવતાઓ પોતાના સ્વામીપાસેથી કંઈપણ ઇષ્ટવસ્તુ મેળવી શકતા નથી. તેમજ કદાચિત્ પોતાના સ્વામીની આજ્ઞા બહાર ચાલે છે તો તેઓ બહુ શિક્ષાને પાત્ર થાય છે. જેમ બહુ વેદાનાઓથી પીડા પામતા નારક જીવો નરકવાસમાંથી નીકળવા માટે બહુ ઉત્સુક હોય છે, તેમજ તેઓ પણ ભવાંતરની બહુ ઇચ્છા કરે છે. વળી કેટલાક જીવો વિશેષ અધ્યવસાયથી કંઈક વિશેષપણ પામે છે. પરંતુ તેઓ મહર્દિક દેવોના પોતાનાથી અધિક રૂદ્ધિ જોઈને બહુ ઇર્ષ્યાલુ થાય છે. તેથી તેઓ રાગ દ્રેષમાં પડી સુખી થતા નથી. તેમજ જૈન ધર્મમાં પણ બુદ્ધિ કરતા નથી. તેથી તેઓ છેવટે સૌંદર્યાન કરી ત્યાંથી ચ્યવીને ફરીથી કુગતિમાં ચાલ્યા જાય છે. માટે હેભવ્યાત્માઓ ! અશેષ દુઃખોના નિધાનભૂત રાગ દ્રેષનો નિગ્રહ કરવામાં તમે ઉદ્યુક્ત થાઓ. વળી તે રાગ દ્રેષનો નિગ્રહ જૈન ધર્મનું સેવન કરવાથીજ થાય છે. તેમજ તે ધર્મ જીનેંદ્ર ભગવાને બે પ્રકારનો કહ્યો છે. પ્રથમ મુનિ ધર્મ અને બીજો ગૃહસ્થ ધર્મ, વળી મુનિ ધર્મ દશ પ્રકારનો અને ગૃહિ ધર્મ બાર પ્રકારનો છે. જેઓ મુનિ ધર્મ પાળવા માટે અશક્ત હોય તેમણે સમ્યક્ પ્રકારે દેશવિરતિનો સ્વીકાર કરવો. તેમાં પણ જેઓની શક્તિ ન હોય તેમણે દેશ માત્રથી પણ ગૃહિ ધર્મ પાળવો. કારણ કે વિધિપૂર્વક શ્રાવક ધર્મના પાળવાથી પણ ઉત્તમ દેવપણું, મનુષ્યપણું અને સમ્યક્ત્વપૂર્વક શુદ્ધ યતિ ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. વળી અભ્યાસવડે અનુકંમે રાગદ્રેષનો નાશ થાય છે. ત્યારબાદ યથાખ્યાત ચારિત્ર પામી ધાતિ કર્મોનો ઉચ્છેદ કરી કેવલ જ્ઞાન પામે છે. તેમજ અંતે મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રમાણે દેશના રૂપી અમૃતનું પાન

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૪૧)

કરી ભુવનમદ્ધ કુમાર વિનય પૂર્વક બોલ્યો, હે ભગવન્ ! ગૃહસ્થ ધર્મના પ્રથમવ્રતનો ઉપદેશ અમને આપો. તેમજ તેમાં પ્રગટ થતા દોષોનું સ્વરૂપ પણ બતાવો. તે સાંભળી સૂરીશ્વરે વધબંધાદિ વડે વિશુદ્ધ એવું પ્રથમ વ્રત વિસ્તારપૂર્વક કહ્યું. ત્યારબાદ પોતાના મિત્ર સિંહમંત્રી સહિત કુમારે સમ્યક્ત્વસહિત પ્રથમ વ્રત શ્રદ્ધાવડે વિધિ પ્રમાણે ગ્રહણ કર્યું.

પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ થયા બાદ કુમાર સૂરીંદ્રને પ્રણામ કરી બોલ્યો, હે જગદ્ગુરો ! આ મૂળદેવ રાજા મૂળદેવચરિત્ર. મહને જોઈ અકસ્માત્ મૂર્છિત કેમ થયા ? અને વળી તે સ્ત્રીની માફક કામ ચેષ્ટાઓ કરે છે તેનું શું કારણ ? સૂરીશ્વર બોલ્યા, હે કુમાર ! પૂર્વભવમાં તું સિંહપુર નગરનો રત્નસાર નામે રાજા હતો. અને તે મૂળદેવ મહનરેખા નામે ત્હારી સ્ત્રી હતી. વળી તે સ્ત્રી ત્હારા ઉપર બહુજ રાગિણી હતી, તેમ છતાં કોઈ કારણને લીધે એની ઉપર ત્હારી અપ્રીતિ થઈ. તો પણ ત્હારી સ્ત્રીનો પ્રેમ ત્હારા ઉપર હતો તેવોને તેવોજ હતો. પરંતુ છેવટે અપમાનનું દુઃખ નહીં સહન થવાથી તે સ્ત્રી ગળામાં પાશ નાખી મરણ પામીને સિદ્ધાર્થપુરમાં સંતાન સહિત એવા સુંદરરાજાને ત્યાં વિશેષઅધ્યવસાયથી પુત્રી પણ ઉત્પન્ન થઈ. તેના જન્મ સમયે મૂળ નક્ષત્ર હોવાથી ભવિતવ્યતાને લીધે રાજા તત્કાલ મરણ પામ્યો. હવે રાજાને પુત્ર નહીં હોવાથી સુમતિનામે તેનામંત્રીએ લોકમાં તેનું પુત્રીપણું ગુપ્ત રાખી પુત્રપણું જાહેર કર્યું અને મૂળદેવ એવું નામ પાડીને તેનો રાજ્યાભિષેક કર્યો, વળી તે રત્નસાર મરીને તું પોતેજ ઉત્પન્ન થયો. હવે તને અહીં આવેલો જોઈ પૂર્વભવના અભ્યાસથી તેને ત્હારા ઉપર મોહ થયો. આ કુમાર ઉપર મ્હારી આવી અધિક પ્રીતિ શાથી થઈ એમ વિચાર કરતાં મૂળદેવને જાતિસ્મર-

(૩૪૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જ્ઞાન થયું અને તેથી તેને મૂર્ધ્ધાદિક ચિન્હો પ્રગટ થયાં. આ પ્રમાણે મુનિ વચન સાંભળી ચારિત્ર મોહ શાંત થવાથી મૂળદેવ રાજાએ ભુવનમહા કુમારને પોતાનું રાજ્ય આપી પોતે દીક્ષા ગ્રહણ કરીને શુદ્ધ ચારિત્ર પાળવા લાગ્યા. ત્યારબાદ ભુવનમહા કુમારે સિદ્ધાર્થપુર નગરમાં પ્રવેશ કરી સુમતિમંત્રીને ત્યાંને રાજ્ય કારભાર સોંપી પોતે ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. આગલ જતાં માર્ગમાં ભીમ, અર્જુન, નકુલ અને શકુનિ નામે ક્ષત્રિયો (ભયંકર અર્જુન વૃક્ષ, નકુલ-નોળીયા, શકુનિ-પક્ષીઓ) વડે સંયુક્ત એવી મહાભારતની કથા સમાન, વળી ભદ્રક જાતિના સેંકડો હસ્તિઓ (ખેડુતો) ના સંચાર વડે ક્ષેત્ર ભૂમિની માફક અતિ રમણીય, નાના પ્રકારના શ્વાપદ (પશુઓ-શ્રાવકો) વડે સમવસરણની ભૂમિ સમાન અને બહુ પુંડરિક (કમલ-સિંહ) વડે વિશાલ અને સુંદર સરોવરની લક્ષ્મી સમાન શોભતી એવી એક અટવી આવી. તેમાં કુમારે પોતાના સૈન્ય સહિત પ્રવેશ કર્યો. આગલ ચાલતાં દશયોજનના આંતરે વરૂણા નામે એક નદી આવી, તેના કીનારે તેઓએ મુકામ કર્યો. ત્યારબાદ કેટલાક સેવકોને સાથે લઈ કુમારે કૌતુક જોવાની ઇચ્છાથી તે વનની અંદર પ્રવેશ કર્યો, એટલામાં ત્યાં આગળ કોઈક વિદ્યાધરે રચેલું મનોહર એવું એક જૈનમંદિર કુમારના જોવામાં આવ્યું. વળી તે અતિ નિર્મળ સ્ફટિક રત્નોથી બનાવેલું ચંદ્રવિમાન રાહુના ભયને લીધે જાણે પૃથ્વી ઉપર ઉતર્યું હોયને શું ? તેમ દીપતું હતું. તેમજ જેના તટ પ્રદેશમાં રહેલા વૃક્ષોના પુષ્પોનાં ભીંતોમાં પડેલાં પ્રતિબિંબને જોઈ રસમાં લુપ્થ થએલા બ્રમરાઓ ચુંબન કરવા જતાં મુખ અથડાવાથી જલદી પાછા પડેછે. એવા તે જૈનમંદિરમાં કુમારે પ્રવેશ કર્યો. તેટલામાં ત્યાં ઉત્તમ શણગાર સજી પોતપોતાના કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થયેલી અનેક દેવીઓ તેની દૃષ્ટિગોચર થઈ, તેઓમાં કેટલીક દેવીઓ જૈનમં-

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૪૩)

દિરની આગળ કચરો સાફ કરવાના મિષ વડે પોતાનાં પાપ રૂપી ધૂળને દૂર કરતી હોય ને શું ? એમ મંદિરના આંગણુને શુદ્ધ કરતી હતી. તેમજ અન્ય કેટલીક દેવાંગનાઓ જૈનધર્મ સંબંધી પોતાના હૃદયમાંથી ઉભરાઈ જતા રાગને છાંટતી હોય ને શું ? તેમ કંકુના થાપાઓ જૈન ભવનાંગણુમાં કરતી હતી. કેટલીક તો અત્યંત સુગંધમય પુષ્પોની અનેક રચનાઓ વડે ગભારાની અંદર જીનપ્રતિમાઓની પૂજા કરતી હતી. એ પ્રમાણે દેવાંગનાઓથી વ્યાપ્ત થએલા જૈનમંદિરમાં ભવ્ય આકૃતિમય અને વર્ણુમાં સુવર્ણુ સમાન શ્રીરૂષભદેવની મૂર્તિ તેના જોવામાં આવી. મૂર્તિનાં દર્શન કરી અતિશય ભક્તિવડે સર્વાંગે રોમાંચ ધારણુ કરતો કુમાર હાથ જોડી સ્તુતિ કરીને ત્યાં નીચે ઝેઠો. તેટલામાં દેવાંગનાઓએ ભગવાનની આગળ સુંદર સંગીત કર્યું અને ત્યારબાદ આરતી, મંગલદીપ વિગેરે નિત્ય કાર્ય કરી તેઓ પોતા-પોતાના સ્થાન પ્રતિ ચાલી ગઈ.

પછી કુમાર ઉભો થઈ તે મંદિરની શોભા જોતો હતો, તેવામાં ત્યાં પશ્ચિમદ્વારની બહાર પુષ્ટ પયોભ (ધ) વાનર અને વાનરી ૨ (જલરાશિ=સ્તન) વડે મનોહર, નવીન કમલપત્ર રૂપ (સમાન) નેત્રલક્ષ્મીથી વિભૂષિત સુંદર સ્વભાવવાળી સ્ત્રીની માફક રાજહંસો વડે સેવાતી એક વાવ તેના જોવામાં આવી, એટલે કુમાર તરતજ તેની અંદર ઉતર્યો. શીતલ, મિષ્ટ અને ગુરૂવચન સમાન નિર્મલ એવા જલવડે માર્ગના રજકણથી મલિન થએલા દેહની શુદ્ધિ કરીને જલપાન કરી વાવના કાંઠા ઉપર તે ઝેઠો, તેટલામાં ત્યાં વાનરી સાથે એક વાનર આવ્યો. તેની આકૃતિ હજાર સમાન પીળાશપર દીપતી હતી. અને કંઠમાં ચણાંડીયોનો હાર પહેરેલો હતો. તેમજ તેના હસ્તમાં સલ્લકી વૃક્ષની એક ડાળખી પક-

(૩૪૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

હેલી હતી તેથી તે તારા સહિત સુગ્રીવ સમાન દેખાતો હતો, ત્યાં આવતાંજ પ્રથમ તે વાનર કુમારોમાં શિરોમણિ સમાન ભુવનમલ્લકુમારને નમસ્કાર કરી મનુષ્યની વાણી વડે બોલ્યો, હે શરણુદાયક ? દયાશુભમાં પ્રધાનપણું જેમણે મેળવેલું છે અને પરોપકારમાં રસિક એવા હે કુમાર ? મ્હારી એક પ્રાર્થના તમે સાંભળો. આ અરણ્યની અંદર સર્વદા હું નિવાસ કરું છું. હે પ્રભો ? આ વાનરી મ્હારી સ્ત્રી છે. હું તેને મ્હારાપ્રાણથી પણ અધિક માનું છું. વળી મ્હારું શરીર, ધન અને જીવિત પણ આ વાનરી છે. કેમકે તેના વિના ક્ષણમાત્ર પણ હું રહી શકતો નથી. તેમજ આ અટવીમાં નિરંતર સર્વ વાનરોમાં મ્હારું અધિપતિપણું ચાલ્યું આવે છે. છતાં એકદા હું કોઈ કાર્યને લીધે ખીજા વનમાં ગયો. એટલામાં એક દુષ્ટવાનરે મ્હારું સ્વામિપણું ઉત્થાપન કરી પોતાની સત્તા ચલાવી છે. હવે હાલમાં તે સ્થાન પાછું લેવા મ્હારી ઇચ્છા છે તેમજ તેટલી શક્તિ પણ મ્હારામાં વિશ્વમાન છે. પરંતુ આ વાનરી બહુ ખીકલ છે. તેથી મ્હોં તેને ઘણી સમજાવી તો પણ તે મ્હને યુદ્ધ કરવાની રજા આપતી નથી. વળી તેને એકલી મૂકીને યુદ્ધ કરવા માટે જવાની મ્હારી હિંમત પણ ચાલતી નથી. પરંતુ હાલમાં મ્હારા પુણ્યોદયને લીધે નેત્રોને આનંદદાયક એવું આપનું દર્શન થયું છે. હે મહાશય ? આપ તો સાક્ષાત્ ધર્મમૂર્તિ છો. માટે આપની ભુજ છાયામાં આ સ્ત્રીને મૂકી તે દુષ્ટ વાનરને તેના અવિનયનું ક્ષણ બતાવી જલદી હું અહીં આવું ત્યાં સુધી નિર્વિઘ્નપણે આપ એની રક્ષા કરો, એમ કહી તે વાનર પોતાની સ્ત્રીને કુમાર પાસે મૂકી ત્યાંથી નીકળી ગયો. ત્યારબાદ કુમાર વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ એક મ્હોટું આશ્ચર્ય છે. કારણકે આ વાનર જાતિ મનુષ્ય ભાષા કેવીરીતે બોલ્યો ? વળી આ પશુ છતાં તેની મતિપૂર્વક પ્રવૃત્તિ ક્યાંથી થઈ ! એમ કુમાર ચિંતવતો હતો,

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૪૫)

તેટલામાં વાનરી બોલી હે કુમારેંદ્ર ! તે શત્રુ જરૂર મારા સ્વામીને મારશે. કારણ કે તે બહુ બળવાન છે. તેથી તેના મરણની વાતો મહારા સાંભળવામાં ન આવે તેટલામાં હું મહારા પ્રાણનો ત્યાગ કરીશ. એમ કહી વાનરીએ તત્કાળ તે વાવમાં ઝંપાપાત કર્યો, તે જોઈ કુમાર ચિંતાતુર થઈ ગયો. હા ! મહારા શરણે રહેલી એવી આ વાનરીના મરણની ઉપેક્ષા કરવી તે મહુને ઉચિત નથી, એમ સમજી તેની પાછળ પોતાનો પરિજન ન જાણે તેવી રીતે તરવામાં બહુ દક્ષ એવો કુમાર તેને પકડવા માટે વાવમાં ઝંપાપાત કરે છે તેટલામાં વાનરી, વાવ કે તેની અંદર રહેલું જળ પણ અદૃશ્ય થઈ ગયું અને તે જગ્યાએ કોમળ તળાઈ વિગેરે ઉપકરણોથી વિભૂષિત એવા પલંગ ઉપર રહેલા પોતાના આત્માને કુમારે જોયો. એકદમ આવું આશ્ચર્ય જોઈ કુમારના સેવકો બહુ દુઃખી થઈ ગયા. હવે શું કરવું ? એમ વિમૂઢ બની તેઓ પોતાનું સૈન્ય જ્યાં પડ્યું હતું ત્યાં ગયા. અને મંત્રી વિગેરેને કુમાર સંબંધી સર્વ વૃત્તાંત તેમણે કહ્યું. ત્યારબાદ તેઓએ પણ હાથી, ઘોડા, રથ વિગેરે સમગ્ર સૈન્યની તૈયારી કરી, તેમજ કેટલાંક શાંતિ કાર્યો કરાવ્યાં.

કુમાર પણ ત્યાં અતિ રમણીય એવા દીવ્ય ભવનને જોઈ ચકિત

થયો. જે ભવનની અંદર સ્ફટિક રત્નોની ભીંતો

દીવ્યભવન. ચણાવેલી છે વળી તે ભિત્તિયોની અંદર

મણી રત્ન જડેલાં છે. ઝરૂખાઓમાં નિકળતા

સુગંધમય ધૂપનો ધૂમાડો ફેલાઈ ગયો છે. વળી તે ધૂમશિખાને

લીધે વિશુદ્ધ એવું આકાશમંડળ શ્યામવર્ણ થઈ રહ્યું છે. તેમજ

ઉંચાણમાં ઝાંધેલી ધ્વજ પતાકાઓના આડંબરથી તેની બહુ રમણી-

યતા દેખાય છે. સુંદર ગમન કરતી દેવાંગનાઓના કડાં અને કંક-

ણોના તુટી પડેલા મણિઓ વિવિધ પ્રકારે દીપે છે. તેમજ મણિ-

ઓની જટા સમાન સર્વત્ર પ્રસરતા સુવર્ણ સૂત્રના કિરણોનો સમૂહ

(૩૪૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ચારે તરફ પ્રકાશ આપે છે. બહુ કાંતિમય સોનાના સ્તંભો ઉપર મનોહર પુત્તલીઓ સ્થાપન કરેલી છે. વળી સુંદર ભૂતલ ઉપર રચેલા સુગંધિત પુષ્પોનો પ્રભાવ સર્વત્ર પ્રસરી રહ્યો છે. વળી જે પુષ્પોમાં દુબ્ધ થએલા બ્રમરાઓ ગુંબરવ કરતા પરિબ્રમણ કરે છે. અને જે બ્રમરાઓના મધુર શબ્દો વડે સર્વ દિશાઓ બધિરિત થઈ રહી છે, એવા તે દીવ્ય ભવનમાં વિવિધ અલંકારોથી વિભૂષિત, અને કાનમાં જેણે કુંડલ પહેરેલાં છે એવો એક દીવ્ય પુરૂષ તે કુમારના જોવામાં આવ્યો. એટલે તરતજ તે દેવ બોલ્યો, હે કુમાર! હવે તારે કંઈપણ વિકલ્પ કરવો નહીં, કેમકે કોઈ કારણને લીધે હું તને અહીં લાવ્યો છું. કુમાર બોલ્યો, આ દેશનું નામ શું? અહીં રાજા કોણ છે? વળી તમે કોણ છો? અને મને અહીં તમે શામાટે લાવ્યા છો? તે સાંભળી દેવ બોલ્યો, હે કુમાર! તારા પ્રશ્નોનો ઉત્તર હું વિસ્તારપૂર્વક કહું છું તે તું સાવધાન થઈ સાંભળ.

દેવ માયાથી આકોડાવન બનાવીને હું મહારી સ્ત્રી સાથે હ્રમ્ભેશાં અહીં ક્રીડા કરું છું. હું અસુર અમિતગતિ યોનિમાં ઉત્પન્ન થયો છું અને અમિતગતિ એવા નામથી હું પ્રસિદ્ધ છું. તેમજ આ વનનો હું અધિપતિ છું. વળી એક દિવસ

હું ચારણ મુનિ કેવલીને વંદન કરવા માટે મહોટી વિભૂતિ સાથે દેવી સહિત રૈવતાચલમાં જતો હતો, તેટલામાં કેટલોક માર્ગ ઉલ્લંઘન કર્યા પછી ત્યાં સ્મશાન ભૂમિમાં બેઠેલા એક યોગી મહારાજો જોવામાં આવ્યો. જેના ભાલમાં રક્ત ચંદનનું તિલક કર્યું હતું અને શરીરે મૃગચર્મ ઓઢેલું હતું, તેથી તેના શરીરની આકૃતિ પ્રેત સમાન ભયંકર દેખાતી હતી, જેણે મસ્તકે બહુ વિચિત્ર મુકુટ ધારણ કરેલો હતો, તેથી તેના મસ્તકનો અગ્રભાગ વિલક્ષણ દેખાવ આપતો હતો. શ્યામ સર્પવ સમાન શરીર ઉપર જેણે

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૪૭)

યોગપદ્મ આંધેલો હતો, તેમજ તે મુખમાંથી અતિ દારૂણ હુંકારા કાઢતો હતો, જેની આગળ કુંડમાં હોમ કરેલા અગ્નિની મ્હોટી જ્વાલાઓ દેખાતી હતી અને જેની ડાબી બાજુએ એક સુંદર બાલિકા બેઠી હતી એવા તે યોગીને જોઈ મ્હેં દેવીને કહ્યું, હે પ્રિયે ! આપણે ક્ષણમાત્ર અહીં રોકાઈને જોઈએ કે આ પાખંડી શું કરે છે ! એવામાં તે પાખંડીએ રૂદન કરતી તે બાળાને પોતે રચેલા મંડળની અંદર ઘેસાડી રક્ત ચંદનવડે તેના ભાલસ્થલમાં અર્ચા કરી. ત્યારબાદ તેના કંઠમાં રક્ત કણ્ઠુરની માલા પહેરાવીને તેને અગ્નિમાં હોમવાની તૈયારી કરતો હતો, તેટલામાં મ્હેં તેને તિરસ્કાર પૂર્વક કહ્યું કે, રે પાપિષ્ઠ ! મૂઠ ! આવું લોક વિરૂદ્ધ અનુચિત કાર્ય કરીને મ્હારી આગળથી તું કયાં જઈશ ? રે નિર્લજ્જ ! શું તને લજ્જા નથી આવતી ! જેથી આ પાંચ ભૂતના દેહને ધારણ કરનારા આ અનાથ બાલિકાને મારવા રૂપ ઉભયલોક વિરૂદ્ધ અકાર્ય આચરવા તૈયાર થયો છે ! એ પ્રમાણે મ્હારું વચન સાંભળી બાળાને પડતી મૂકી તે દુષ્ટ પાખંડી જીવ લઈ ત્યાંથી પલાયન થયો. મ્હેં પણ દયાને લીધે તેને જતો કર્યો અને તે કન્યાને લઈ મ્હેં મ્હારી સ્ત્રીને સોંપી. દીવ્ય આકૃતિને ધારણ કરતી અને સંપૂર્ણ લક્ષણ યુક્ત તે કન્યાને પોતાના ખોખામાં ઘેસાડી દેવી બોલી, હે સ્વામિન્ ! ખરેખર હું ભાગ્યવતી ગણાઉં, કારણકે દેવના ભવમાં પણ હું પુત્રીવાળી થઈ. મ્હેં પણ કહ્યું કે હે દેવિ ! ત્હારું કહેવું સત્ય છે, અન્યથા લાવણ્યરૂપી અમૃતના સિંધુ સમાન આવી માનુષી કન્યા કયાંથી હોય ? એમ કહી હું કેવલી ભગવાન પાસે ગયો. પછી તેમને નમસ્કાર કરી હું નીચે બેઠો. મ્હારા હૃદયનો સંદેહ જાણી કેવલી ભગવાને પણ વાસુદેવના શંખના નાદ સમાન ગંભીર વાણીવડે તે બાલિકાનું ચરિત્ર કહેવાનો પ્રારંભ કર્યો.

(૩૪૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આ ભરતક્ષેત્રમાં કૃતમંગલા નામે નગરી છે. તેમાં સર્વ જન-
 માન્ય અને બહુ ધનાઢ્ય એવો ધન નામે
 બાળાનો પૂર્વભવ. શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો, તેને જ્યસુંદરી નામે એક
 બાળવિધવા પુત્રી હતી, વળી તે જ્યસુંદરીને
 પાંચ ભાઈઓ હતા. તેઓ નિરંતર તે બાળવિધવાની આજ્ઞા પ્ર-
 માણે વર્તતા હતા. પરંતુ જ્યેષ્ઠ બંધુની સ્ત્રી તે જ્યસુંદરીની સાથે
 બરોબર ચાલતી નહોતી. તેથી જ્યસુંદરીએ પોતાના મ્હોટા
 ભાઈને બીજી કન્યા પરણાવી અને પ્રથમની સ્ત્રીએ કરેલું કોઈપણ
 કાર્ય જેમ તેમ દુર્વચન બોલીને તે દૂષિત કરતી હતી, તેમજ તેને
 કોઈપણ કામમાં તે ગણતી નહોતી, તેવીજ રીતે જ્યસુંદરીને પણ
 તેની ભોભઈ બુઠાં આળ મૂકી બહુ દુઃખી કરતી હતી એમ પર-
 સ્પર નણુંદ ભોભઈને વૈર ચાલતું હતું, તેવામાં વિજળી પડવાથી
 તે બન્ને એક સાથે બળીને વ્યાઘ્ર જાતિમાં વાઘેણપણે ઉત્પન્ન થઈ.
 ત્યાં પણ પૂર્વભવના વૈરને લીધે એક બીજાને દેખવાથી યુદ્ધ કરી
 તે બન્ને વાઘણો મરણ પામી ત્રીજી નરકભૂમિમાં ઉત્પન્ન થઈ, અને
 ત્યાંથી નીકળી વિશેષ પરિણામને લીધે ભોભઈનો જીવ શૂરનરેંદ્રની
 સ્ત્રી રૂપે ઉત્પન્ન થયો અને નણુંદનો જીવ તેવા પરિણામવડે તેનાજ
 ગર્ભમાં પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં પૂર્વભવના અભયાસથી ગર્ભ-
 માં પણ તેના ઉપર તે દ્રેષ કરવા લાગી. વળી ગર્ભપાત માટે
 રાણીએ અનેક ઉપાય કર્યા, પરંતુ નિરૂપકમ (નિર્વિઘ્ન) આયુષ્ય
 હોવાથી તેના ગર્ભનો પાત થયો નહીં. ગર્ભનો સમય પૂર્ણ
 થવાથી રાણીને પુત્રી જન્મી. પણ તેને જોતાંજ રાણીનું હૃદય બ-
 ણવા લાગ્યું. તેથી તેણીએ સૂતિકાકર્મ કરનારી સ્ત્રી (દાયણ)ને દ્રવ્ય
 આપી મરેલી પુત્રી જન્મી એમ પ્રસિદ્ધ કરાવી ગુપ્ત રીતે તે બાલિ-
 કાને કોઈપણ ઠેકાણે મૂકી આવવા માટે આજ્ઞા કરી. તે સાંભળી તે

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૪૯)

દાચણુ તે બાલિકાને તેજ દિવસે પોતાની દીકરીને પ્રસવ થયો હતો. તેથી તેને ત્યાં ગુપ્ત રીતે પહોંચાડી દીધી.

અનુક્રમે તે કન્યા તેને ત્યાં મહોટી થઇ. હવે એક દિવસ તે કન્યા પોતાની સમાન વયની સખીઓ સાથે રમતી દુષ્ટયોગી. હતી. તેવામાં અતિ ભયંકર (૩૬) વિધાના સાધન માટે ઉત્તમ લક્ષણવાળી કન્યાની શોધમાં ફરતો ફરતો એક યોગી ત્યાં આવ્યો અને તેની દૃષ્ટિ તે બાળા ઉપર પડી. તેથી તે યોગી તે કન્યાને લોભાવી પોતાની સાથે સ્મશાનભૂમિમાં લઇ ગયો, અને અગ્નિમાં તેને હોમવાની તૈયારી કરતો હતો તેવામાં આ અસુરે તેને તે દુષ્ટના હાથમાંથી મુક્ત કરી, માટે હે કુમાર ! આ બાળાના વૃત્તાંત ઉપરથી કિંચિત્ માત્ર પણ આત્માની અંદર કષાય કરવો નહીં. વળી પરિગ્રહ અને આરંભના ત્યાગી એવા મહાત્માઓ સર્વદા કષાયોથી દૂર રહે છે. કારણકે જ્યાં સુધી સમગ્ર હેતુઓની નિવૃત્તિ ન થઇ હોય ત્યાં સુધી કાર્યની નિવૃત્તિ થતી નથી. વળી જેઓ કષાયોનો સર્વથા ત્યાગ કરવા અશક્ત હોય તેઓએ અમુક અંશે પણ તેનો ત્યાગ કરી અનુક્રમે કષાયો સર્વથા ક્ષીણ થાય તેવી રીતે યત્ન કરવો. તેમજ જે બહુકર્મી જીવો એટલું પણ કરવાને અશક્ત હોય તેઓ કષાયના ત્યાગી એવા મહાત્માઓની સેવા કરવાથી ઉત્તમ પ્રકારની સ્થિતિ મેળવી શકે છે. એ પ્રમાણે મુનીંદ્રનું વચન સાંભળી કંઈક કર્મનો ક્ષય થવાથી જાતિ સ્મરણ પામી તે બાલિકા બોલી, હે ભગવન્ ! આપના કદ્યા પ્રમાણે સર્વ વૃત્તાંત મહને પ્રત્યક્ષ થયું છે. માટે હવે આપના ચરણ સિવાય મહાઈ અન્ય કોઈ શરણ નથી. હે પરમ દયાલુ ! જેવી રીતે હું સર્વ સંગથી વિમુક્ત થાઉં તેવી મહારી ઉપર આપ કૃપા કરો. તે સાંભળી મુનીંદ્ર બોલ્યા, હે બાલે ! અઘાપિ નિરૂપક્રમ એવું ભોગ્યકર્મ ત્હારે ભોગવવાનું બાકી

(૩૫૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

છે. માટે હાલમાં તું ગૃહિ ધર્મને અંગીકાર કર. તે સાંભળી બાબા બોલી, હે ભગવન ! હાલમાં મહારી સ્થિતિ કેવી છે તે આપ જાણો છો ' તો આ ગૃહિ ધર્મનો સ્વીકારીને હું આ અસુરોની અંદર તે ધર્મને સમ્યક્ પ્રકારે શી રીતે પાળી શકીશ ? મુનીંદ્ર બોલ્યા, હે બાલિકે ! એ સંબંધી ત્હારે કંઈ પણ ચિંતા કરવી નહીં. કારણકે કાલિંજર અટવીમાં રૂષભદેવ ભગવાનના મંદિરમાં જ્યારે ભુવન-મહા રાજને તું જોઈશ ત્યારે તેના સ્વાધીન થઈ સમ્યક્ પ્રકારે શ્રાવક ધર્મ પાળી અનુક્રમે તું કુમારની સાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી મોક્ષ સ્થાન પામીશ.

આ પ્રમાણે તે કન્યાનું વૃત્તાંત સાંભળી સભામાં રહેલા કેટલાક જનોએ દીક્ષા લીધી અને કેટલાકે શ્રાવકધર્મ કુમારઅને સ્વીકાર્યો. તેમજ કેટલાક પુરૂષ, સ્ત્રી, દેવ અને બાળાનોસંયોગ. દેવીઓએ સમ્યક્ત્વ વ્રત લીધું. ત્યારબાદ હું પણ મુનીંદ્રને નમસ્કાર કરી તે બાળાને લઈ મહારા સ્થાનમાં ગયો. અને તેનું વિજયપતાકા એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે આજે કેવળી ભગવાને કહેલા દિવસે તે બાબા જૈન-મંદિરમાં ગઈ અને ભગવાનની પૂજા કરતી હતી, તેટલામાં હે કુમાર ! તું વિજયપતાકાની દૃષ્ટિગોચર થયો. ત્યારબાદ તેણીએ પોતાની સખીને કહ્યું કે, કેવલી ભગવાને જે પુરૂષ કહ્યો હતો તે આ પુરૂષ મહને લાગે છે. સખી બોલી ત્હારું કહેવું સત્ય છે. તેથી ત્હારા પિતા પાસે એને લઈ જવો ઉચિત છે, એ પ્રમાણે સખીનું વચન માન્ય કરી તે કન્યા માયાવડે વાવ વિગેરેનો પ્રપંચ કરી આપને અહીં લાવી. માટે હવે જીનેંદ્ર પ્રતિમાના દર્શનરૂપી અમૃતના સિંચનવડે પોતાના મેત્રીને આનંદ આપો. એમ કહી તે અસુર તેને મંદિરમાં લઈ ગયો. એટલે ત્યાં આગળ વંદન કરતી વિજય-પતાકા કુમારની નજરે પડી. પુષ્પરસના પાનથી ભક્ત અને મધુર

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૫૧)

કંઠવાળી કોયલના કંઠ સમાન સુંદર નાદવડે ગુરૂકર્મીઓને પણ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન કરતી એવી વિજયપતાકાનું સ્તવન સાંભળતો તે કુમાર અરણ્યમાં વીણાના નાદથી મોહિત થએલા મૃગલાની માફક તે સ્તવન પૂર્ણ થયું ત્યાં સુધી ચિત્રલાખત હોયને શું ? તેમ સ્થિર થઈ રહ્યો. ત્યારબાદ કુમાર દેવ વંદન કરી નિવૃત્ત થયો કે તરતજ તેના હૃદયને ખરીદ કરતી એવી તે વિજયપતાકાએ મૂલ્યની માફક તે કુમારને વંદન કર્યું. પછી તે બંનેને તે અસુરેન્દ્ર સભા સ્થાનમાં લઈ ગયો. અને કુમારને કહ્યું કે, હે વત્સ ! સર્વથા આ કન્યાને તારા શરણમાં હું અર્પણ કરું છું, માટે તું પાણ્ડિત્યહણ કરી એને કૃતાર્થ કર. હવે કૃપા કરી આ કાર્યમાં વિલંબ કરીશ નહીં. કુમાર બોલ્યો, હે અસુરેન્દ્ર ! આપની આજ્ઞા હું સર્વથા માન્ય કરું છું. તેથી તે કન્યાને મહારી સાથે મહારા મકાનમાં મોકલો, કારણ કે જે લગ્ને મહારા મામાની દીકરીને હું પરણીશ તેજ દિવસે આ હૃદયગૃહીત બાળાનું પણ પાણ્ડિત્યહણ કરીશ, માટે હવે અહીં ક્ષણમાત્ર પણ વિલંબ કરવો મહારે ઉચિત નથી, કેમકે મહારો પરિજનવર્ગ મહારું અકુશલ બાણી ક્ષણાર્ધ પણ બહુ દુઃખથી વ્યતીત કરતો હશે.

ત્યારબાદ આભિયોગિક દેવોએ બનાવેલા વિમાનમાં દિવ્ય વસ્ત્ર અને અલંકારોવડે વિભૂષિત એવા કુમાર અને વિજયપતાકાને બેસાડીને દેવી, સામાનિક દેવ, આત્મરક્ષક, તેમજ અન્ય યપતાકાનું સૈન્યમાં ગમન. પરિજન સહિત અમિતગતિ અસુરેન્દ્ર પોતે પણ તેમાં બેસીને ક્ષણમાત્રમાં તેના સૈન્ય સ્થાનમાં લઈ ગયો. દશે દિશાઓમાં પ્રકાશ આપતું એવું તે વિમાન જોઈ મંત્રી પ્રમુખ પુરૂષો કહેવા લાગ્યા કે જરૂર આ કંઈક આવે છે, ઘણું કરીને જેણે કુમારનું હરણ કર્યું છે તેજ આ હોવો જોઈએ

(૩૫૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

માટે આપણે તૈયાર થાઓ, હૃદય પરાક્રમ ધારણ કરો અને સર્વથા દ્વાલનો ત્યાગ કરો. કેમકે સાહસથી દેવ અને દૈવ પણ સાધ્ય થાય છે. સાહસ પ્રવૃત્તિવાળા ધીર પુરૂષો જ્યાં સુધી કાર્યનો પ્રારંભ નથી કરતા ત્યાં સુધીજ પર્વતો પણ તેમને હર્લંધ્ય થાય છે તેમજ સમુદ્રો પણ હર્લંધ્ય ગણાય છે. એમ વિચાર કરી તેઓ આડંબર સહિત સજ્જ થયા તેટલામાં અસુરેન્દ્રની આજ્ઞાવડે દેવોએ કરેલી સ્તુતિ તેઓના સાંભળવામાં આવી. જેમકે હેમચંદ્ર રાજાના કુળરૂપી કુમુદ વનમાં ચંદ્ર સમાન, સાત્ત્વિક પુરૂષોમાં ચૂડામણિ સમાન, ઉત્તમ જ્ઞાન ધારક અને યથાર્થ નામ ધારક એવા હે શ્રી ભુવનમદ્ધ કુમાર ! તમે ચિરંજીવી થાઓ. પશુ સરખાઓના કાર્યમાં પણ જે તું પોતાના પ્રાણને તૃણ સમાન ગણે છે તો ત્હારી તુલનાને કયો પરોપકારી પુરૂષ પામી શકે ? એ પ્રમાણે દેવતાઓના મુખથી પોતાના સ્વામીનું ગુણ કીર્તન સાંભળી તેઓએ અકસ્માત્ વિમાનમાં બેઠેલા કુમારને જોયો કે તરતજ તેઓ રોમાંચિત થઈ ગયા અને પૃથ્વી પર ઠંડવત્ પ્રણામ કરવા લાગ્યા. કુમાર પણ ઝટ વિમાનમાંથી નીચે ઉતરી તેઓને ઉભા કરી બહુ પ્રેમ પૂર્વક લેડીને આજ્ઞા આપી એટલે દેવી સહિત અસુરેન્દ્રને પ્રણામ કરી તેઓ સર્વે ઉચિત સ્થાને બેસી ગયા. ત્યારબાદ અમિતગતિએ મંત્રી પ્રમુખ પ્રધાન પુરૂષોની આગળ કુમારનું સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. પછી ઉત્તમ મુક્તાફલની માળાઓથી સુશોભિત એવા મણિમય ચતુષ્કલવનમાં કુમારને બેસાડી તેના ભાલ સ્થલમાં દેવીએ મુક્તાફલની શેષા (અર્ચા) કરી. અસુરે કુમારના હસ્ત કમલમાં વસ્ત્રાભરણ આપ્યાં, તેમજ તેના સર્વ પરિવારનો પણ વસ્ત્રાદિક અલંકારોવડે યથોચિત સત્કાર કર્યો, ત્યારબાદ કુમારની ઉપમાતા (ધાવ) નો પણ સારી રીતે સત્કાર કરી તેના ખોળામાં વિજયપતાકાને બેસાડી. પશ્ચાત્ અસુરેન્દ્ર બોલ્યો, આ મ્હારી પુત્રી હવે

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૫૩)

આપને સોંપવામાં આવે છે. આજસુધી આ કન્યા અમારી હતી તે હવે તમ્હારી થઇ ઇત્યાદિક સંપ્રદાય પ્રમાણે આચાર કરી વિજયપતાકાને શિખામણ આપવા લાગ્યો, હે પુત્રી ! એક મ્હારું હિતકર વચન તું સાંભળ—

નિર્વ્યાજા દયિતે નનાન્દષુ નતા શ્વશ્રૂષુ મક્તા ભવ,
સ્નિગ્ધા વન્ધુષુ વત્સલા પરિજને સ્મેરા સપત્નીષ્વપિ ।

પત્યુર્મિત્રજને સનર્મવચના સ્ત્રિના ચ તદ્દ્વેષિષુ,
સ્ત્રીણાં સંવનનં નતમ્નુ ? તદિદં વીતૌષધં મર્તૃષુ ॥ ૧ ॥

અમ્યુત્થાનમુપાગતે ગૃહપતૌ તદ્દ્રાષણે નમ્રતા,
તત્પાદાર્પિતદ્દષ્ટિરાસનવિઘેસ્તસ્યોપચર્યા સ્વયમ્ ।

સુપ્તે તત્ર શયીત તત્પ્રથમતો જહ્યાચ્ચ શય્યામિતિ,
પ્રાચ્ચૈઃ પુત્રિ ! નિવેદિતાઃ કુલવધૂસિદ્ધાન્તધર્મા અમી ॥ ૨ ॥

અર્થ—“ હે સુંદરબ્રહ્મકુટીવાળી પુત્રિ ! ત્હારે નિરંતર પોતાના પતિઃતરફ નિષ્કપટ ભાવે વર્તવું, નણુદો આગળ નમ્રતા રાખવી, સાસુ સસરાની ભક્તિ કરવી, બંધુજનો ઉપર સ્નેહ દષ્ટિએ વર્તવું, પરિજન ઉપર દાક્ષિણ્યતા રાખવી, સપત્ની (શોક) એ ઉપર પ્રીતિ રાખવી. પતિના મિત્ર વર્ગને નમ્ર વચનથી બોલાવવા, તેમજ તેમના વૈરીઓ ઉપર દ્વેષ ભાવ રાખવો, આ પ્રમાણે સ્ત્રીઓના વર્તવાથી ભર્તૃજનોનું વિના ઔષધે રક્ષણ થાય છે. વળી હે પુત્રિ ! જ્યારે પોતાનો પતિ ઘેર આવે ત્યારે તેમને અભ્યુત્થાન આપવું, નમ્રતાપૂર્વક તેમનું વચન સાંભળવું, તેમના ચરણ કમલમાં દષ્ટિ રાખવી, તેમને આસનાદિક આપવાની સેવા પણ પોતેજ કરવી, જ્યારે પતિ શયન કરે ત્યારપછી પોતે સુવું અને તેમના ઉઠ્યા પહેલાં ઉઠવું. હે વત્સે ! આ સર્વ કુલ વધૂઓના ધર્મસિદ્ધાન્તમાં જ્ઞાન પુરુષોએ કહેલા છે. ” એ પ્રમાણે પિતાનો

(૩૫૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ઉપદેશ ગ્રહણ કરી વિજયપતાકા તેમના ચરણમાં પડી-ને બોલી,
હે તાત ! આપના કદ્યા પ્રમાણે સર્વદા હું વર્તીશ માટે એ સં-
બંધી કંઈપણ ચિંતા તમારે રાખવી નહીં. ત્યારબાદ તે અમિત-
ગતિ અસુરેન્દ્ર તેનીસેવામાં પાંચદેવીઓને મૂકી તેની અનુસા લઈ
પશ્ચાત્ કુમારે કરેલા સત્કારનો સ્વીકાર કરી વિજય ડંકાના નાદ
સાથે તે પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

હવે કુમાર પણ ત્યાંથી નીકળી તે ચંપાપુરીમાં અનુક્રમે જઈ
પહોંચ્યો અને શ્રીષેણ રાજને ખબર થવાથી
ચંપાપુરીમાં તે પણ પરિવાર સહિત સામૈયું લઈ તેની
પ્રવેશ. સામે આવ્યો. વિમાનમાં બેઠેલી દેવીઓ

સહિત વિજય પતાકાને જોઈ શ્રીષેણ રાજ
બહુ વિસ્મિત થયો અને કુમારનું આગમન નિવેદન કરવા આવેલા
પુરૂષને તેણે પૂછ્યું કે, શું આ વિમાનમાં કુમારની પાછળ કોઈ
દેવીઓ બેઠી છે ? તે સાંભળી તે પુરૂષે પણ તે દેવીઓનું સર્વ
વૃત્તાંત નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી રાજનું હૃદય હર્ષથી ભરાઈ ગયું
અને વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ કુમારનો કોઈ અલૌકિક પુણ્યો-
દય દેખાય છે. અન્યથા ઉત્તમ કુળમાં જન્મ, સર્વ કલાઓમાં કુશ-
ળપણ અને આવો અપૂર્વ વિનય તેનામાં કયાંથી હોય ? આવો
પરાક્રમી આ કુમાર જ સર્વ રાજકુમારોનો પરાજય કરી મ્હારી
કન્યાએ પ્રતિજ્ઞા કરેલો રાધાવેદ નિર્વિધનપણે કરશે. વળી અન્ય
વરની શંકાથી મ્હારું મન સંભ્રાંત થયું હતું, પરંતુ હવે મ્હારી
તે શંકા દૂર થઈ ગઈ અને પરમશાંતિ રાખવામાં હવે મ્હને કંઈ
પણ સંશય નથી. એમ નિશ્ચય કરી રાજ સ્વસ્થ થયો. ત્યારબાદ
પ્રતિ સમયે નવીન નવીન આનંદને અનુભવતા કુમાર અને રાજ
બંને મળીને પોતપોતાના પરિવાર સહિત ત્યાંથી ચાલ્યા. અનુ-
ક્રમે સમસ્તલોગ્ય પદાર્થો વડે ભરેલા અને કુમારને આ પવા લાયક
એવા ઉત્તમ એક આવાસમાં કુમારને ઉતારો આપી શ્રીષેણ રા-

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૫૫)

બાંચે વિજયપતાકાને પોતાની સાથે લઈ જઈ હવેલીમાં પોતાની કન્યાની પાસે મૂકી. તેમજ તેના માટે સર્વ ઉપચાર કરવાની ગોઠવણુ કરી. ત્યારબાદ રાજાંચે હુકમ કરી પ્રથમ નિર્માણુ કરેલો રાધાવેધનો મંડપ સંજ્જ કરાવ્યો.

શ્રીવેણુરાજાંચે નિર્માણુ કરેલા રાધાવેધના દિવસે સર્વ રાજકુ-
મારોને નિમંત્રણુ કરી બોલાવ્યા, તેથી સર્વે
રત્નમાલાની રાજકુમારો પોતે પોતાના અધિકાર પ્રમાણુ
પ્રતિજ્ઞા. સંજ્જ થઈ તે મંડપમાં ગયા. તેમજ ભુવનમ-
દ્વકુમાર પણુ અસુરેંદ્ર તરફથી મળેલાં ઉત્તમ

વસ્ત્રાભરણો પ્હેરીને સર્વ સૈન્ય સહિત હાથી ઉપર સ્વારી કરી સ્વ-
યંવર મંડપ આગળ આવ્યો અને હસ્તી ઉપરથી તે નીચે ઉતર્યો.
બાદ મંચોઉપર ગોઠવેલાં સિંહાસનો ઉપર બેઠેલા એવા રાજકુ-
મારો વડે સુશોભિત, તેમજ તેઓના મુકુટમણિઓની વિશેષ કાંતિ-
રૂપ જટાને ધારણુ કરતા અને નેત્રોને આનંદ આપતા એવા,
ઈંદ્રની સભા સમાન તે મંડપમાં પોતાની કાંતિવડે અન્ય રાજકુ-
મારોને નિસ્તેજ કરતા તે કુમારે ઇન્દ્રની માફક પ્રવેશ કર્યો. તે
સમયે પોતાના પિતા પાસે બેઠેલી રત્નમાલા તે કુમારને જોઈ
તેમજ પરિજનના કહેવાથી તેના ગુણુ બાણી બહુ વિસ્મત થઈ ગઈ
અને પોતાના હૃદયમાં ચિંતવવા લાગી. રે દૈવ ! પુરૂષોમાં રત્ન
સમાન આવો ઉત્તમ વર પ્રાપ્ત થયે છતે ત્હેં રાધાવેધની બુદ્ધિ
મ્હુને કેમ આપી ? અથવા હવે શોક કરવાનું કંઈ કારણુ નથી,
એમ ધારી તેણીએ પુનઃ પ્રતિજ્ઞા કરી કે જો આ કુમાર વિના
અન્ય કોઈ પણુ રાધાવેધ કરશે તો મ્હારે મરણુ એજ શરણુ છે.

હવે મંડપની અંદર ઘણો ઉંચો અને મજબુત એવો એક
સોનાનો સ્તંભ રોપ્યો છે. તે સ્તંભની ઉપર
રાધાવેધ. સોનાની એક પુતળી નીચે મુખે સ્થાપન
કરેલી છે. વળી તે પુતળીની નીચે બહુ વેગથી

(૩૫૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પરિભ્રમણ કરતાં આઠ ચક્ર મુકેલાં છે. તેઓમાં કેટલાંક ડાબાં અને કેટલાંક જમણાં ભમ્યા કરે છે. તેઓની નીચે પૃથ્વી ઉપર તેલથી ભરેલી એક કુંડી ગોઠવી છે. તેમાં પડેલા તે પુત્તળીના પ્રતિબિંબને જોઈ સ્થિર ચિત્તે કિંચિત્ માત્ર પણ ઉપર જોયા વિના નીચિ દૃષ્ટિએ પુત્તળીના વામ નેત્રની કીકી (તારા) વિંધવાની છે. આ પ્રમાણે સઘળી ગોઠવણ કરેલી છે. ત્યારબાદ શ્રીષેણ રાજા બોલ્યો, હે રાજકુમારો ! જે કોઈ આ રાધાવેધ કરશે તે પુરૂષ આ કન્યાને વરશે. પરંતુ તેમાં આ પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે કે અહીં આવેલા સવ રાજકુમારોનાં નામ લોજપત્રોમાં લખી તે ચીકીઓ માટીના ગોળામાં લપેટી તે સર્વ ગોળીઓ એક મ્હોટા સોનાના ગોળામાં નાખેલી છે, તેમાંથી અમારો પુરોહિત એક એક ચીકી બહાર કાઢશે અને તેની અંદર જેનું નામ આવશે તે રાજકુમારે રાધાવેધ કરવા ઉભા થવું. એ પ્રમાણે સર્વેને તે ઠરાવ સંભળાવ્યા બાદ પુરોહિતે પ્રથમ ચીકી કાઢી એટલે તેમાં અયોધ્યા નરેશના પુત્ર મકરધંવજનું નામ આવ્યું, તેથી તે ઉભો થયો અને પોતાના હાથમાં ધનુષ્ લઈ ધનુર્વેદના ગર્વ વડે તેને કુંડાલાકાર ચઢાવીને વિધિ પ્રમાણે તેણે બાણ માર્યું. પરંતુ શુદ્ધ વ્રતધારી મુનિના હૃદયમાં કામદેવના બાણનો માફક તે બાણ ગોળાકાર ઉલટપાલટ ફરતા એવા ચક્રના આરાઓમાં અથડાઈને ભાગી ગયું. તેવીજ રીતે બીજા કેટલાક રાજપુત્રો પણ પોતાનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ થવાથી મકરધંવજ રાજકુમારની માફક લક્ષ્ય હીન થઈ ગયા. ત્યારબાદ પુરોહિતે અવસર જણાવ્યો કે તરતજ શ્રીભુવન મહાકુમાર ઉભો થયો, અને ધનુષ્ સજ્જ કરી બાણ ચઢાવી અર્જુનની માફક તેણે રાધાની વામ તારા વિંધી નાખી એટલે લોકોએ જય જય શબ્દો વડે મંડપ ગજાવી મૂક્યો. તેમજ પોતાનું જીવન સફલ માનતી તે બાળાએ કુમારના કંઠમાં વરમાલા પહેરાવી. ત્યારબાદ શ્રીષેણ રાજા બોલ્યો, રાધાવેધની પ્રતિજ્ઞારૂપ મહાસાગરમાં ડુબતી અને સમસ્ત સ્ત્રી-

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૫૭)

ઓમાં તિલક સમાન આ કન્યારત્નનો ઉદ્ધાર કરવા માટે સર્વ ક્ષત્રિય કુમારો નિરાશ થયા, તેમ છતાં જેણે આ કન્યા રત્નનો ઉદ્ધાર કર્યો તે વીર પુરૂષના ચરણમાં હું નમું છું. વળી જેનું વિજ્ઞાન ગર્વહીન છે અને પરોપકારોમાં ધૈર્ય પૂર્વક જેની યુદ્ધિ બહુ અગાધ છે એવા તે ભુવનમલ્લ રાજકુમારના ચરણકમલમાં હું પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર કરું છું. એમ કહી સર્વાંગે રોમાંચ રૂપી કંચુકને ધારણ કરી શ્રીષેણ રાજાએ તે પુરોહિતને પોતાનાં મુકુટ સિવાયનાં સર્વ આભરણો અર્પણ કર્યાં. ત્યાર બાદ સર્વ રાજ લોકો પણ તે કુમારના સદ્ગુણોનું વર્ણન કરવા લાગ્યા. કારણ કે ગુણવાન પુરૂષ દરેકને પ્રિય થાય છે.

શ્રીષેણ રાજાએ સર્વ રાજમંડલ તથા રાજકુમારોનો યોગ્યતા પ્રમાણે સત્કાર કર્યો. એટલે તેઓ પણ પોતા લગ્નમહોત્સવ. પોતાના સ્થાનમાં ચાલ્યા ગયા. પછી ક્ષાગણ સુદિ પાંચમ ને ગુરૂવારના ૧૬વસે ઉત્તમ લગ્ન

સમયે સેંકડો માંગલિક ઉપચારો સાથે તે કુમારે રત્નમાલા અને વિજયપતાકાનું પાણિચ્છેડ કર્યું. ત્યારબાદ રાજાએ પણ કુમારની બહુ ભક્તિ કરી, પછી કુમાર તે બન્ને સ્ત્રીઓ સાથે વિમાનમાં એસી શ્રીષેણ રાજાની આજ્ઞા લઈ ચંપા નગરીમાંથી નીકળ્યો. માર્ગમાં ચાલતાં અનેક નગર, પર્વત, વન, ઉદ્યાન અને ખેટ તથા કર્બટાદિકનું ઉદ્દલંઘન કરતો તે થોડા સમયમાં કુસુમ પુરના નજીકના ગામમાં ગયો, એટલે તેના પિતાને સમાચાર મળવાથી સ્વાગત મહોત્સવ પૂર્વક પોતે રાણીઓ સહિત તેની સ્હામા આવ્યા. કુમારે પણ બન્ને સ્ત્રીઓ સહિત વિમાનમાંથી નીચે ઉતરી માતા પિતાને નમસ્કાર કરીને સ્નેહી વર્ગનો સંભાષણ વડે સત્કાર કરી મહોત્સવમય એવા પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યારબાદ સર્વ લોકો પોતપોતાને ઘેર ગયા. અને રાજા તથા કુમાર વિગેરે પોતાના આવાસભવનમાં ગયા. ત્યાં ભોજન કર્યા બાદ કુમારના

(૩૫૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મિત્ર સિંહમંત્રીએ પ્રયાણથી આરંભી અહીં આવ્યા સુધીનું સર્વ વૃત્તાંત યથાર્થ રીતે રાજાની આગળ નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી હેમચંદ્ર રાજા બહુ પ્રસન્ન થયો અને ઊંજે દિવસે પોતાના રાજ્યમાં તે કુમારને સ્થાપન કરીને પોતે શ્રી અભયદેવ સૂરિ પાસે નિરવધ દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

વિધિ પ્રમાણે ચારિત્ર પાળતા એવા તે હેમચંદ્ર મુનિ સમગ્ર અંગો પાંગનો અભ્યાસ કરી અનુક્રમે ગીતાર્થ હેમચંદ્રમુનિ. થયા. ત્યારબાદ અભયદેવ સૂરીશ્વરે પોતાના સૂરિપદે તેમને સ્થાપન કર્યાં. પછી તે હેમચંદ્ર

મુનિ ભવ્યજનેને પ્રતિબોધ આપતા પ્રતિબંધ રહિત વિહાર કરવા લાગ્યા. જૈનશાસનની પ્રભાવના રૂપી દર્પણ જેના હસ્તમાં રહેલું છે એવી તપશ્ચર્યા રૂપી સ્ત્રીના સંગમાં હુમ્મેશાં રહ્યા છે છતાં પણ તે મુનિ બ્રહ્મચારી વર્ગમાં ચૂકામણિ સમાન ગણાતા હતા, વળી તેઓ ભવ્ય પ્રાણીઓને સુગતિ માર્ગનો ઉપદેશ આપતા હતા એટલું જ નહીં, પરંતુ દુર્મતિઓને નરકાદિકના ભયનો પણ ઉપદેશ આપતા હતા. તેમજ તે સૂરીશ્વર હુમ્મેશાં દેશના રૂપી પટહધોષણાવડે સર્વ જીવોને અભયદાન આપતા હતા. વળી જેમના ઉપદેશ માત્રથી સર્વ રાજાઓ તત્કાલ જીનેંદ્રભગવાનના શાસનને ઉત્તમ સુવર્ણમય કલશ અને ધ્વજદંડો વડે સુશોભિત કરવા લાગ્યા તેમજ રથયાત્રાઓ અને અષ્ટાન્હિક મહોત્સવો વડે ખલ પુરૂષોને શોભાકારક એવું સમસ્ત જૈનશાસન દીપવા લાગ્યું. એમ અનેક પ્રકારનો ઉદ્યોત કરતા, તેમજ સૂર્યની માફક તપશ્ચર્યા રૂપી કિરણોના સમૂહવડે માંડલિક નૃપાદિકના મોહરૂપી અંધકારને દૂર કરતા હેમચંદ્ર સૂરીશ્વર પૃથ્વી પર વિહાર કરવા લાગ્યા.

ભુવનમદ્દ રાજાએ પણ સદોદિત રાજ્યની વ્યવસ્થા એવી ચલાવી કે ગત કાલને પણ સજ્જનો જાણતા નથી. વળી ન્યાં પો-

સિંહમંત્રી કથા.

(૩૫૯)

સિંહમંત્રીના
દુરાચાર.

તાની આજ્ઞા પ્રવર્તે છે તે દેશનો દુર્જનોએ ભય પામી સર્વથા ત્યાગ કર્યો. જેમ ગરૂડના સંચારવાળા સ્થાનમાં સર્પો રહી શકતા નથી તેમ ભુવનમદ્ધ રાજાનો દેશ દુર્જનોને અગમ્ય થઈ પડ્યો. ત્યારબાદ ભુવનમદ્ધ રાજાએ તે સિંહને મંત્રીપદ આપ્યું. તેથી તે અધિકાર પામીને સિંહમંત્રી સર્વ માનવરૂપ મૃગલાઓને સિંહ સમાન થઈ પડ્યો તેમજ બહુ સંખ્યાબંધ અપૂર્વ કારાગૃહ નવીન બંધાવવા લાગ્યો. વળી પ્રથમના મંત્રીઓએ માત્ર અપરાધની શંકાને લીધે જેઓને જેલમાં પૂરેલા હતા, તેવા નિરપરાધીઓનાં પણ સિંહ મંત્રીએ પોતાની ઉદ્ધતાર્થવડે ભોજનપાન બંધ કરાવ્યાં, તેથી કેટલાક તો ભુખના માર્યા મરણુવશ થઈ ગયા. તેમજ કેટલાક તૃષાને લીધે નેત્રહીન થઈ મરણુ પામ્યા. એ પ્રમાણે તેતું દુષ્ટ ચરિત્ર જાણી રાજાએ કહ્યું, રે સિંહ ! ભવસાગર તરવામાં નાવ સમાન એવા આ ઉત્તમ પ્રથમ વ્રતને ત્રહણુ કરી પ્રમાદને લીધે તું મલિન શા માટે કરે છે ! કારણકે વારંવાર આવો ઉત્તમ ધર્મ મળવાનો નથી. એમ સમજી પ્રથમ વ્રતની રક્ષા કરવામાં એટલું તારે યાદ રાખવું કે કોઈપણ નિરપરાધી પુરૂષને કારાગૃહમાં નાખવો નહીં. તેમજ જેઓ થોડા અપરાધિ હોય તેઓને પણ ભોજન પાણીનો નિષેધ કરવો નહીં. આ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળી સિંહ બોલ્યો, હે રાજાધિરાજ ! હવેથી હું આપના હુકમ પ્રમાણે વર્તિશ, એમ કહીને ફરીથી પણ પ્રથમની માફકજ તે પ્રવૃત્તિ કરવા લાગ્યો. કારણકે દુર્જનને કોઈ દિવસ ઉપદેશ લાગતો નથી જેમકે-

“ સુમાષિતં હારિ વિશત્યધોગલા-ન્નદુર્જનસ્યાર્કરિપોરિવામૃતમ્ ।

તદેવ ઘત્તે હૃદયેન સજ્જનો-હરિર્મહારત્નમિવાતિનિર્મલમ્ ॥ ”

અર્થ—“રાહુને અમૃતની માફક દુર્જનને મનોહર સદુપદેશ કંઠથી નીચે કતરતો નથી. વળી જેમ વાસુદેવ અમૃદ્ય અને અતિ

(૩૬૦)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

નિર્મળ એવા કૌસ્તુભ મણિને ધારણ કરે છે તેમ સજ્જન પુરૂષ તેજ સદુપદેશને હૃદયમાં ધારણ કરે છે.” ફરીથી પણ સિંહનો દુરાચાર રાજના જાણવામાં આવ્યો તેથી તેણે બહુ ઠપકો આપીને કહ્યું કે, મહેં ના પાડી છતાં પણ મ્હાઈ કહ્યું તું માનતો નથી અને ત્હારા મનનું ધાર્યું જ તું કરે છે ? અને અકૃત્યથા શાંત થતો નથી; વળી આ પ્રમાણે ત્હારા દુરાચારની ઉપેક્ષા કરવાથી મ્હાઈ પણ વ્રત અતિચારવાળું થાય છે. તે સાંભળી સિંહમંત્રી બોલ્યો હે રાજન્! આપનું વ્રત આપ અખંડિતપણે પાળો અને અતિચાર દોષ ન લાગે તેવી રીતે કરો. વળી આ તમ્હારી મંત્રીની મુદ્રા ઇચ્છા પ્રમાણે કોઈ અન્ય મંત્રીને ખુશીથી તમે આપો. રાજ બોલ્યો, તું અધિકારની મુદ્રા છોડી દઈશ તેથી કિંચિત્ માત્ર પણ મ્હને દુઃખ નથી. પરંતુ આ વ્રત નિયમની મુદ્રાનું તું ઉલ્લંઘન કરે છે તેથી મ્હાઈ હૃદય અત્યંત દગ્ધ થાય છે માટે તું મંત્રીની મુદ્રા છોડતો હોયતો ભલે છોડી દે એમાં કંઈ પણ દોષ નથી. કારણકે આવી રીતે મંત્રીમુદ્રાને ધારણ કરવાથી તું ત્હારા સ્વર્ગ અને મોક્ષદ્વારને બંધ કરે છે તદુપરાંત વ્રત મુદ્રાનો ત્યાગ કરવાથી ઘોર સંસારમાં અનંતકાળ સુધી તું દુઃખ પરંપરાનો લોકતા થઈશ. માટે મંત્રીપદ છોડવું ત્હારે ઉચિત છે પરંતુ વ્રત મુદ્રાનો ત્યાગ કરવો ઉચિત નથી. આ પ્રમાણે નરેંદ્રનાં શિક્ષા વચન સાંભળી સિંહમંત્રી પોતાની મંત્રીમુદ્રા ફેંકી દઈ રાજની આજ્ઞા લીધા વિના પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો. ત્યારબાદ શ્રાવક ધર્મમાં બહુ રાગી અને બુદ્ધિમાન એવા સુમતિ નામે પ્રધાનને તે મંત્રીમુદ્રા આપીને રાજ પોતે નિશ્ચિત ભાવે જૈન ધર્મની આરાધના કરવા લાગ્યો. તેમજ અનેક હેતુપૂર્વક રથયાત્રાદિક ઉત્સવોવડે જૈનશાસનની ઉન્નતિ કરવા લાગ્યો. સ્વલ્પ ગુણવાન્ એવા પણ સાધર્મિક જનોને તે આત્મ સમાન માને છે.

સિંહમંત્રીએ પોતાના સમયમાં ખંડણી વેરાનું દ્રવ્ય ખંડિત

सिंहमंत्री कथा.

(३६१)

करवाथी पद्मगामना कोशिकेक राजने कार-
निर्वाणुपदप्रप्ति. गृहमां पुर्यो हतो. ते राज्ञ क्षुधा तृषाथी
मरण्यु पाभी व्यंतरहेव थयो हतो. त्यां पूर्व
भवना वृत्तांतनुं स्मरण्यु थवाथी ते व्यंतरे सिंहुने आकाशमां
उपाडी लघं समस्त नगरवासी लोकाने हेभतां पोतानुं वैर वीधुं.
त्यारभाह भहु इहन करतो ते सिंहुमंत्री मरीने प्रथम नरक भूमिमां
उत्पन्न थयो. त्यांथी नीकणी इरीथी ते संसार भ्रमण्यु करशे. त्पार-
भाह इरीथी पण्यु महा दुःखे ओधी ज्ञान पाभीने सिंहुना भवमां
प्राप्त थयेलो सम्यक्त्व प्रतना प्रभावथी भोक्षपद पण्यु ते पाभशे.

हुवे डेमयंद्र सूरीश्वर लव्यजनोने ओध आपता विहार करी
अनुकमे त्यां आव्या. लुवनमद्व राज पोतानी स्त्रीसहित त्यां जर्ध
वंदन करी नीये जेडो. गुर् महाराजनी देशनाइपदावानणवडे कम
इपी धंधन अणी गयां अने वैराग्य भावथी राजनुं हृदय भरार्ध
अयुं. जेथी महन नामे रत्नमालाना पुत्रने राज्यामां स्थापन करी
विजयपताका सहित लुवनमद्व राज भडोटा वैभव साथे गुर् पासे
दीक्षा लघं प्रयंड कर्मइपी अकृतरनो त्याग करी निर्वाण्युभ पाभ्ये.

इति भक्तपानव्यवच्छेदे सिंहमंत्रिदृष्टान्तः समाप्तः तत्समाप्तौ
श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वजिनचरित्रस्य
श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाणपरमगुरुतपागच्छाधिराजशास्त्र वि-
शारदजैनचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमद् बुद्धि-
सागरसूरिशिष्यप्रसिद्धवक्तेति लब्धख्याति, व्याख्यान-
कोविद पन्थासश्रीमदजितसागरगणिकृतगुर्जर भाषां-
नुवादे प्रभुदेशनाप्रबन्धे सदृष्टान्तातीचारव्या-
ख्योपेतं प्रथममणुव्रतं समाप्तम् ॥

— ❁ ❁ ❁ —

(૩૬૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર**દ્વિતીય સ્થૂલમૃષાવાદવિરમણવ્રત.****કમલશ્રેષ્ઠીનીકથા.**

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે ભગવન્ ! આપના પવિત્ર સુખથી પ્રથમ અણ્ણવ્રતનું સ્વરૂપ અતિચાર સહિત અમે શ્રવણ કર્યું. પરંતુ હવે કૃપા કરી દ્વિતીય અણ્ણવ્રતને પણ દૃષ્ટાંત સહિત સંભળાવી અમને કૃતાર્થ કરો. આ પ્રમાણે રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળી શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા હે રાજન્ ! તારી આવી અફૂલૂત ધર્મ જાણાસા બાણી મહુને પણ ધર્મ તત્ત્વ કથન કરવાને બહુ આનંદ થાય છે, માટે હવે તું તે સાવધાન થઈ સાંભળ-કન્યા, ગાય અને ભૂમિ સંબંધિ અસત્ય વચન સંભળન પુરૂષોએ કદાપિ બોલવું નહીં, તેમજ કોઈની દ્રવ્યાદિક થાપણુ ઓળવવી નહીં અને જૂઠી સાક્ષી પણ પૂરવી નહીં. કારણ કે તેમ કરવાથી ધર્મમાં મહોટું દૂષણ લાગે છે. વળી જેમ કમલશ્રેષ્ઠી વિદ્ય રહિતપણે યશ અને સંપત્તિઓનો લોગી થયો તેમ યથાર્થ સત્યવાદી પુરૂષ ઉભય લોકમાં સુખી થાય છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કેશપાશથી સુશોભિત અને બહુ વિલાસવાળી પ્રમદાના સુખ સમાન મનો-

કમલશ્રેષ્ઠી.

હર, તેમજ ભવ્ય હવેલીઓની પંક્તિઓ- વડે વિભૂષિત એવું વિજયપુર નામે નગર સર્વ લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેમાં મનુષ્ય લોકનો રાજા છતાં પણ સુરજન (રત્ન) (દેવલોક-સારાં રત્નો) નો અધિપતિ યશઃ સાગર નામે રાજા છે. વળી હરિણી સમાન વિશાલ છે નેત્રો જેનાં એવી વસુમતી નામે તેની સ્ત્રી છે. ધર્મમાં અતિ કુશળ તેમજ બહુ ધનાઢ્ય, શ્રાવકોમાં અગ્રણી અને બહુ પ્રખ્યાતિ પામેલી એવો કમલશ્રેષ્ઠી તે નગરમાં રહેતો હતો અને

કમલશ્રેષ્ઠી કથા.

(૩૬૩)

કમલશ્રી નામે તેની સ્ત્રી હતી. તેઓને નામવડે વિમલ અને આચારવડે સમલ એટલે મલ સહિત એવો એક પુત્ર હતો. વળી તે દોષાકર (દોષા એટલે રાત્રીનો કરનાર=દોષોનો આકર-ભંડાર) અને તે કલાઓનું કુલ ભવન હતો છતાં પણ સોમ નહીં અર્થાત શાંતિદાયક નહોતો. એક દિવસ પોતાના પિતા કમલશ્રેષ્ઠીએ ના પાડી છતાં પણ તે વિમલ વ્યાપાર કરવા માટે દેશાંતર જવા તૈયાર થયો. અને તે દેશમાં ખપે તેવાં અનેક પ્રકારનાં કરીયાણાનાં ગાડાં ભરી બહુ બળદો પાસે ખેંચાવી સ્થળ માર્ગે તે ચાલતો થયો. વળી પોતાની સાથે બીજા પણ ઘણા વેપારીઓને તેણે લીધેલા છે. અનુક્રમે તેઓ સોપારક દેશની નજીકના મલયપુર નગરમાં ગયા. ત્યાં પોતાની વસ્તુઓ વેચીને ત્યાંથી બીજું કેટલુંક કરીયાણું તેઓએ ખરીદ કર્યું અને તેનાં ગાડાં ભરી પોતાના દેશ તરફ પ્રયાણની તૈયારી કરી. તેટલામાં અકસ્માત અકાલ વૃષ્ટિ થઈ. ક્ષણમાત્રમાં અપાર જળ પડવાથી સર્વ માર્ગો પૂરાઈ ગયા. તેથી પ્રયાણ બંધ રાખી કેટલોક સમય તેઓ ત્યાંજ રહ્યા. એવામાં સાગર નામે એક વલ્લિક સમુદ્ર ઉતરીને તે નગરમાં આવ્યો. ત્યાં આવતાંજ તેને વિમલે જોયો. અહો ! આ મહારા નગરનો વેપારી છે. એમ જાણી વિમલે બહુ સત્કારપૂર્વક તેની ભક્તિ કરી અને કહ્યું કે, તમે અહીં આવ્યા તે બહુ સાડું થયું, કેમકે હવે આપણે બન્ને આપણા દેશમાં સાથે જઈશું. આ પ્રમાણે વિમલનો પ્રેમ જોઈ બહુ સંતુષ્ટ થએલો સાગર વલ્લિક બોલ્યો, હે ભાઈ ! તમે પંદર દિવસ અહીં રહો તો બહુ સાડું, કેમકે તેથી તમહારી સાથે મહારે પણ વાતચિતની ગમ્મત આવે અને તેટલામાં કેટલુંક કરીયાણું વેચી તેના બદલામાં બીજું કંઈક ખરીદીને હું પણ આપની સાથેજ દેશમાં આવીશ. કારણકે અહીંયાં વાણિયાઓની સાથે મહારે કેટલોક વેપાર બંધ બેઠો છે. વિમલે તેનું વચન માન્ય કરી

(૩૬૪)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સાગરને પોતાના સાથમાં શબ્દો. અને લોજનપાન પણ તેને પોતાની સાથેજ કરાવે છે. બાદ થોડા સમયમાં સાગરનું કરી-યાણું બહુ જલદી વેચાવા લાગ્યું. વેપારીઓને ત્યાં હુમ્મેશાં વિમલ પણ સાગરની સાથે જાય છે અને બીજું નવીન પણ ઘણું કરીયાણું ખરીદે છે. તે દરમીયાનમાં વિમલ પોતાની ચતુ-રાઈ વડે ખાનગી રીતે વેપારીઓ પાસેથી હાથની સંજ્ઞા બતાવી બહુ લાભ મેળવે છે અને તેમાંથી જૂઠું બોલી કેટલુંક ધન પોતાની પાસે રાખે છે. એ પ્રમાણે પોતાની હોંશીયારી સમજી વિમલે સાગરને છેતરી દશ હજાર સોનેયા પોતાને કબજે કર્યાં. આ પ્રમાણે શુદ્ધ સ્વભાવવાળા સાગરની સાથે વિમલે બહુ પ્રીતિ સંપાદન કરી અને પછી તે બન્ને સાથે પોતાના દેશમાં ચાલ્યા. નિરંતર પ્રયાણ કરતા તેઓ બહુ સ્નેહપૂર્વક માર્ગમાં ચાલવા લાગ્યા. ઉત્તમ અશ્વાદિકના સાધનને લીધે તેઓ અનુક્રમે પોતાના નગરની નજીકમાં ગયા. એટલે વિમલના પિતા પોતાના પુત્રના સ્નેહને લીધે તેને મળવા માટે સ્હામા આવ્યા. તે બન્ને જણાએ બહુ માનપૂર્વક કમલશ્રેષ્ઠીને નમસ્કાર કર્યાં. પછી તે પણ તેઓને મળ્યો.

ત્યારબાદ કમલશ્રેષ્ઠી પણ તેઓની સાથે પોતાના નગર

તરફ ચાલ્યો. માર્ગમાં ચાલતાં સાગર

વિમલનુંકપટ. બોલ્યો, હેમિત્ર ! મ્હેં નજરે તો જોયું નથી.

પરંતુ અનુમાનથી એક સત્ય વૃત્તાંત કહું છું તે તું સાંભળ. અહીંથી આગળ કેરીઓનું ભરેલું એક ગાડું જાય છે, તેનો હાંકનાર બ્રાહ્મણ છે અને તે કુષ્ઠરોગી છે. વળી જમણી બાજુએ જોડેલો બળદ કુબડો અને ગળીઓ છે. તેમજ ડાબી બાજુએ જોડેલો બળદ એક પગે ખોડો છે. તેની આગળ તરીઓળ જોડેલી છે અને તેનો ચલાવનાર બાતનો ચાંડાલ છે વળી તે તેને અડકતો નથી. તેમજ જેના ગર્ભમાં પુત્ર રહેલો

કમલશ્રેષ્ઠી કથા.

(૩૬૫)

છે, જેણી પોતાના સ્વામીથી રીસાએલી છે, જેણે શરીરે કુંકુમને લેપ કર્યો છે, બકુલપુષ્પની માળાથી જેનો કેશ પાશ ચુંથેલો છે, વ્રણચુકત છે શરીર જેનું. રાતું વસ્ત્ર જેણે ઓઢેલું છે અને જેનો પ્રસવ કાળ નજીકમાં આવેલો છે એવી એક સ્ત્રી તે ગાડાની પાછળ ગએલી છે અને વળી તે સ્ત્રી તરીઓળની ઉપર બેઠેલી છે. તે સાંભળી વિમલ બોલ્યો, હે મિત્ર ! તું તો ઉત્તમ જ્ઞાનીની માફક બોલે છે, પરંતુ મુખે આવે તેટલું બોલવું તે તને ચુકત નથી. જેમ તેમ તો બાલકો બોલે, પણ વિશેષે કરી આપના સરખા સન્નનો નજ બોલે. ત્યારબાદ સાગર બોલ્યો, હે ભદ્ર ! હું અસત્ય નથી બોલતો, તેમજ આણું માત્ર પણ મહારૂં કહેવું અન્યથા થવાનું નથી. અથવા હાથમાં કંકણ આવ્યા પછી તેને જેવા માટે આરીસાની કંઠ જરૂર રહેતી નથી. હે બાંધવ ! તે ગાડું આપણી નજીકમાં જ નય છે, માટે ચાલ ત્હારે જેવું હોય તો આપણે ત્યાં જઈએ. ત્યારે વિમલ બોલ્યો, હે ભાઈ ! આટલી બધી બડાઈ શા માટે મારે છે ? તે સાંભળી સાગર બોલ્યો, ત્હારા જેવા ધૃષ્ટની સાથે બોલવાથી હું પણ ધૃષ્ટજ ગણાઈશ. આ પ્રમાણે સાગરનું વચન સાંભળી વિમલ પોતાના હૃદયમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આનું સર્વ ધન લઈ લેવાનો આ સમય ઠીક આવ્યો છે. એમ જાણી તે બોલ્યો, જે આ વાત સર્વ સત્ય હોય તો મ્હારો સર્વમાલ હું ત્હારે સ્વાધીન કરું, નહીં તો ત્હારી સર્વ દોલત હું મ્હારે સ્વાધીન કરું. આ પ્રમાણે નક્કી કેલકરાર કરી સાગરશ્રેષ્ઠીએ કમલ શ્રેષ્ઠીને કહ્યું કે, આ બાબતમાં તમે સાક્ષી છો. કમલ શ્રેષ્ઠા બોલ્યો, હે સાગર ! વિમલ તો મૂર્ખ છે પણ તમે શું તેના જેવા થાઓ છો ? આ પ્રમાણે પોતાના પિતાનું વચન સાંભળી વિમલ બોલ્યો, હે તાત ! આવા સમયમાં આ પ્રમાણે મ્હારી લઘુતા કરવી તે શું તમને યોગ્ય લાગે છે ? વળી દીવ્ય જ્ઞાનીની માફક આનું બોલવું શું તમને

(૩૬૬)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સત્ય લાગે છે ? જેથી મ્હારું અપમાન કરવા તમે તૈયાર થયા છો ? ત્યાર બાદ કમલ શ્રેષ્ઠીનો અભિપ્રાય જાણી સાગર બોલ્યો, જે તમ્હારો પુત્ર મ્હારા પગમાં પડે તો હું તેને વચનથી મુકત કરું. ત્યારે વિમલ બોલ્યો, જ્યારે હું ત્હારું સર્વ ધન ગ્રહણ કરી લઈશ ત્યારે નિરંતર ત્હારે ભિક્ષા માટે ભમવું પડશે તે સમયે ત્હારા પગમાં કુતરાઓ પડશે. તું શા માટે ચિંતા કરે છે ? આ પ્રમાણે પુત્રનું બોલવું સાંભળી કમલ શ્રેષ્ઠી મૌન રહ્યો. ત્યારબાદ વિમલ અને સાગર બન્ને જણા ઘોડાઓ ઉપર બેસી ચાર ગાઉ ઉપર ચાલતા ગાડાની પાછળ જઈ પહોંચ્યા, પરંતુ ત્યાં સ્ત્રી ન દીઠી તેથી વિમલ પોતાના હૃદયમાં બહુ ખુશી થયો અને તેણે જાણ્યું કે હવે સાગરનું સર્વ ધન મ્હારા કબજામાં આવી જશે. એમ વિચારી તેણે સારથીને પૂછ્યું કે, તમ્હારા ગાડામાં એક સ્ત્રી બેઠેલી હતી તે કેમ દેખાતી નથી ? સારથી બોલ્યો, તે સ્ત્રી સગર્ભા છે તેથી તેને શૂળની પીડા થવાથી અહીં તે પ્રસૂતિનો સમય જાણી નજીકના વનની અંદર ગઈ છે. વળી તેનાં માબાપ અહીં પાસેના નગરમાં રહે છે. તેથી તેઓને પ્રસવના સમાચાર આપવા માટે હાલજ મ્હેં અહીંથી મ્હારા માતાંગને મોકલ્યો છે. હે ભદ્ર ! હું પ્રાદાણ છું, અને આ વાણિયાની સ્ત્રી છે, તે તેના પતિના મારથી રીસાઈને આવતી હતી, એટલામાં માર્ગમાં અમને તે મળી. અમે બન્ને એક ગામમાં રહીએ છીએ, વળી તે સ્ત્રી મ્હારા પાડોશમાં રહે છે, તેથી હું અહીં રોકાયો છું. એમ તેઓ વાત કરતા હતા તેટલામાં તે માતાંગ ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને બોલ્યો કે, એની માતા મ્હારી પાછળજ આવે છે, એમ કહી પોતે નીચે બેઠો એટલામાં પાલખીમાં બેસીને તેની મા પણ ત્યાં આવી. પ્રાદાણે જ્યાં તે સ્ત્રી હતી તે સ્થાન તેને બતાવ્યું એટલે તેની મા તે સ્થાનમાં ગઈ અને જોયું તો પોતાની પુત્રીને પુત્ર જન્મ્યો હતો. ત્યારબાદ

કમલશ્રેષ્ઠી કથા.

(૩૬૭)

તેની આસનાવાસના કરી પોતાની પુત્રીને પાલખીમાં બેસાડી તે બ્રાહ્મણને પુત્ર જન્મના સમાચાર કહી તે પોતાને ઘેર ગઈ. વિમલે જાણ્યું કે સાગરનું કહેલું સત્ય થયું. વળી કમલશ્રેષ્ઠીએ પણ આ સર્વ વૃત્તાંત પ્રત્યક્ષ રીતે જોયું. ત્યારબાદ તેઓ પોતાના નગરની પાસમાં જઈ પહોંચ્યા એટલે સાગરે વિમલને કહ્યું કે આ બે ઘોડા તેમજ સર્વ કરીયાણું ઘેર જઈને તું મ્હારે ઘેર મોકલાવજે. તે સાંભળી વિમલ બોલ્યો, હું કેવળ હાસ્યપાત્ર થયો છું, માટે તમને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ બોલો. સાગરે વિચાર કર્યો કે આ હુઓ છે, તેમજ જૂઠા અને બે મુખે બોલનાર છે, તેથી તેને ખોટું લાગે તેવાં વચન બોલવાં યોગ્ય નથી. એમ જાણી સાગર બોલ્યા વિના પોતાને ઘેર ગયો. વિમલ અને તેના પિતા પણ પોતાને ઘેર ગયા. ત્યારબાદ સર્વ માલ નગરની બહાર આવી પહોંચ્યો એ વાત સાગરના જાણવામાં આવી કે તરતજ ત્યાં જઈ વિમલના આવ્યા પહેલાં તેણે સર્વ માલ પોતાની વખારમાં બલાતકારે નંખાવી દીધો. તે સમયે વિમલના તાબાના માણસોએ વિમલની પાસે જઈ આ સર્વ વૃત્તાંત જણાવ્યું. વિમલે પણ તે વાત પોતાના પિતાને કરી અને વિશેષમાં તેણે પૂછ્યું કે, હે તાત ! હવે આ આપત્તિ રૂપી અગાધ સમુદ્રને મ્હારે કેવી રીતે તરવો ? વળી હે પિતાજી ! આ બાબતમાં તમે સાક્ષી છો તેથી સ્વસ્થ ચિત્તે મ્હારી સત્ય હકીકત સાંભળો, કેમકે મ્હોં જે વાત કરી હતી તે તો હસવા તરીકે કરી હતી પરંતુ તેણે તો તે વચન સત્ય માની આપણા કેટલો અનર્થ કર્યો ! વળી આ પ્રમાણે ઘણા લોકો પરસ્પર હાસ્ય તો કરે છે, પરંતુ જેમ આ વલ્લિક મ્હારા ઘનમાં લુપ્થ થઈ દુષ્ટ થયો તેવી રીતે કોઈપણ આવો અત્યાચાર કરતા નથી. શું હાસ્ય વચનથી કોઈપણ આ પ્રમાણે પોતાનું ઘન આપી દે ખરો ! માટે હે તાત ! તમે સાગરની પાસે જાઓ અને તેને સમજાવો.

(૩૬૮)

શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કમલ શ્રેષ્ઠી બોલ્યો, હે વત્સ ! આપણે વેપારી થઈને ઉલટે રસ્તે ચાલવું તે યોગ્ય ન ગણાય, કારણકે પોતાનું કમલશ્રેષ્ઠી. બોલેલું વચન સર્વથા પાળવું જોઈએ. તું પોતેજ ત્હારા બોલેલા વચનનું સ્મરણ કર? હવે નકામો વિકલપોમાં શા માટે પડે છે? અતિશય લોજન તથા વચન જલદી અપચ્ચજ નિવડે છે. એમ સમજી ગુણવાન પુરૂષો અલ્પ વચન બોલે છે. હવે હાસ્યથી પણ જે કંઈ તું બોલ્યો છે તે ત્હારે સત્યજ સમજવું. મનુષ્યોની વાણી એજ જીવન ગણાય છે. અસત્યવાદી મનુષ્યો મુડદા સમાન ગણાય છે. કદાચિત્ અંધન અથવા મસ્તક છેદ થાય તેમજ સર્વ લક્ષ્મીનો નાશ થાય તો પણ પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાળવામાં સત્યપુરૂષો તત્પર રહે છે. માટે હે પુત્ર ! હવે જે થવું હોયતે ભલે થાય, પરંતુ પોતાની પ્રતિજ્ઞા ચૂકવી નહીં. વળી આ બાબતમાં ત્હેં મ્હારી સાક્ષી કરી છે, તેમજ મ્હારી આજ્ઞાથી ત્હેં શરત કરી છે એમાં કોઈ પ્રકારનો સંદેહ નથી. ત્હારું સર્વ ધન તેનુંજ છે. માટે તેના કદા પ્રમાણે તેણે તેજ પ્રમાણે કર્યું છે. હે પુત્ર ! સાગરનું એક પણ વચન અન્યથા થયું નથી. તેથી ત્હારે હવે અન્યાય કરવો નહીં. કારણકે શરદ્ રતુના ચંદ્ર અને મોગરાના પુષ્પ સમાન ઉજ્જવલ એવા મ્હારા કુળમાં કોઈએ પણ કોઈ પણ સમયે અસત્ય વચન બોલવાથી મષિના કુચા સમાન કલંક લગાડ્યું નથી. વળી હે પુત્ર ! સત્યવાદી સર્વને પ્રિય લાગે છે. તેમજ તે વિશ્વાસનું પાત્ર બને છે અને મનુષ્યો તો શું પણ દેવતાઓ તેની આજ્ઞા માને છે. ધૈર્ય રૂપી ધન છે જેમનું અને સ્વચ્છ હૃદયથી સત્ય બોલનાર એવા દૃઢપ્રતિજ્ઞાવાળા ગુણવંત પુરૂષોને ઘણા કાળથી દૂર થએલી એવી પણ લક્ષ્મી પોતાની મેળેજ પ્રાપ્ત થાય છે, એમ સમજી તું ત્હારું સર્વ ધન ત્હેને સોંપી દે. અને ત્હારા આત્માને સત્યવાદી કર. થોડા દિવસ માટે પોતાના આત્માને

કમલશ્રેષ્ઠિ કથા.

(૩૬૬)

કલાંકિત ન કર. એ પ્રમાણે કમલ શ્રેષ્ઠિએ બહુ સમજાવ્યો તો પણ વિમલ વાયુથી પ્રેરાયેલા અગ્નિની પેઠે પ્રજ્વલિત થઈ બ્રહ્મકુટી ચઢાવી બોલાવા લાગ્યો, હે તાત ! હાલમાં મહાર્જું કહેવું શું છે તે તમે સાંભળતા નથી અને પ્રથમની વાત સંભાળો છો. હવે વિષની માફક પ્રથમની તે વાત પડતી મૂકો, તેનું હવે કંઈ કામ નથી. તમે પણ મુખે મધુર અને પરિણામે વિષ સમાન છો, માટે મૈન વ્રત ધારણ કરી પોતાના ઘરમાં એક તરફ બેસી રહો અને પોતાની શક્તિ મુજબ જૈનધર્મનું ભજન કરો. મહારા કહ્યા પ્રમાણે વર્તવાની તમ્હારે કંઈ જરૂર નથી. ભલે તમે તમારું ધાયું કરો ! આ પ્રમાણે પોતાના પિતાને ઠપકો આપી વિમલ વણિક રાજાની યાસે ગયો, અને તેમના ચરણમાં પ્રણામ કર્યા બાદ ભેટ મૂકીને તે નીચે બેઠો.

રાજાએ કુશળ વૃત્તાંત પૂછ્યું કે, હે વિમલ ! તમે બહુ દિવસે દેખાયા. દેશાંતર જઈને કેટલું દ્રવ્ય મેળવ્યું ? બાદ નૃપસભામાં વિમલ બોલ્યો, હે સ્વામિન ! આપના પ્રતાપથી ન્યાય. સર્વ કુશલ છે. પરંતુ એકદમ વરસાદ પડવાથી કેટલાક દિવસ મહારે ત્યાં રોકાવું પડ્યું. વળી હે રાજાધિરાજ ! ત્યાં જવાથી મહેં બહુ દ્રવ્ય મેળવ્યું છે. પરંતુ સાગરશ્રેષ્ઠિએ તે મહાર્જું સર્વ ધન અહીં આવ્યા પછી લઈ લીધું છે. તે લઈ લેવાનું શું કારણ ? તે સંબંધી હકિકત આપ તેને અહીં બોલાવી પૂછી જુઓ. ત્યારબાદ રાજાએ સાગરને બોલાવીને પૂછ્યું. એટલે સાગરે નમ્રતાપૂર્વક જણાવ્યું કે, હે નરાધીશ ! આપ કૃપા કરી આ બાબત કમલશ્રેષ્ઠિને પૂછો. કારણ કે તે અમારા બન્નેના સાક્ષી છે. તે સાંભળી વિમલ બોલ્યો, રે ધૃષ્ટ ! આ મહાર્જું સર્વ ધન તહેં પોતે લઈ લીધું છે અને કમલશ્રેષ્ઠિને વાત પૂછાવે છે તેમજ

(૩૭૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વળી પોતે તો બોલતો નથી ? આ ત્હારી કેવી લુચ્ચાઈ છે ? બાદ રાજાએ સાગરને હુકમ કર્યો કે હે શ્રેષ્ઠિન ? આ હકિકત તું પોતે કહે તો ઠીક. આપની આજ્ઞા પ્રમાણુ છે એમ કહી સાગર વિનય પૂર્વક બોલ્યો, હે નરદેવ ! અમે બન્ને વેપાર કરી એક સાથે અહીં આવતા હતા. તેવામાં રસ્તે ચાલતાં માર્ગમાં ગાડાનો ચીલો પડેલો મહેં જોયો. તે ઉપરથી વિમલને મહેં કહ્યું કે આ રસ્તે કેરીનું ગાડું ગયેલું છે. અને તેનો હાંકનાર કુષરોગવાળો બ્રાહ્મણુ છે—વિગેરે અહીં રાજાની પાસે આવ્યા ત્યાં સુધીનું સર્વ વૃત્તાંત તેણે રાજાની આગળ નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો કે આ વાત ત્હેં સાંભળી નહોતી તેમજ આ બનાવ ત્હારા દેખવામાં પણ આવ્યો નહોતો, છતાં ત્હેં શા ઉપરથી આ હકિકત જાણી ? સાગર બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! જળીઓ બળદ ચાલતાં ચાલતાં બહુવાર ધૂળમાં બેસી જાય છે. તેથી ધૂળમાં પડેલી તેના અંગની નીશાની જોઈને તે બળદ કુબડો છે એમ મહેં જાણ્યું. તેમજ ડાળી બાબુએ લંગડો બળદ છે, તે તેની ચાલનાં પગલાં ઉપરથી જાણવામાં આવ્યો. માર્ગમાં વેરાએલા કેરીની સુગંધવાળા કોદાના ઘાસ ઉપરથી કેરીનું ગાડું છે એમ નક્કી જાણ્યું. હે ન્યાયરત્ન ! મહેને કોઈ શાસ્ત્રનું જ્ઞાન નથી. પરંતુ આ સર્વ વૃત્તાંત મહેં અનુમાનથી જાણ્યું છે. તેમજ ગાડાનો હાંકનાર બ્રાહ્મણુ છે અને તે કુષરોગી છે. એમ જાણવાનું કારણુ એ છે કે માર્ગમાં તુટી પડેલા ચાબુકના કકડાઓ અને બળદોના પુંછડાના વાળ પડેલા હતા. તેમજ કમંડલુમાંથી ઢળેલું પાણી જોવામાં આવ્યું. તે ઉપરથી ધૂસરે બેસનાર કોધી અને શુદ્ધ આચારવાળો બ્રાહ્મણુ છે એમ જાણ્યું. તેમજ ચાબુક તુટી જવાથી બળદને હાંકવા માટે વૃક્ષનો ડાળીઓ તોડીને આપનાર અત્યજ હતો અને તે અત્યજનો તે સ્પર્શ કરતો નહોતો, તે જાણવાનું કારણુ એ છે કે ગાડાના ધુસરા ઉપરથી નીચે ઉતરીને

કમલશ્રેષ્ઠિ કથા.

(૩૭૧)

બ્રાહ્મણે તે ડાળીઓ જળથી શુદ્ધ કરી લીધેલી હતી. વળી તે બ્રાહ્મણ નીચે ઉતરેલો તે વખતે તેનાં પગલાં ધૂળમાં પડેલાં અને તેઓની ઉપર માખીઓ બેઠેલી હતી તે ઉપરથી તે બ્રાહ્મણ કુષ્ઠ રોગી છે એમ જાણ્યું. ત્યારબાદ તરીઓળ ઉપરથી નીચે ઉતરી ગર્ભવંતી સ્ત્રી બોરડીના વનમાં ઘાસ ઉપર બેઠી અને જમણા હાથનો ટેકો દમ્ભ ઉભી થએલી તે ઉપરથી તે સ્ત્રી પુત્રવાળી છે, તેમજ શરીરની શુદ્ધિ માટે ઢોળેલા જળ ઉપરથી તેણીએ શરીરે કુંકુમનો લેપ કરેલો છે. બોરડીના કાંટાઓમાં વળગી રહેલા લાલ તંતુઓ જોવાથી તેણીએ લાલ વસ્ત્ર ઓઢેલું છે. વળી નગરમાંથી નીકળતાં તે સ્ત્રી પાછા પગે ચાલતી હતી અને અવળા મુખે જોતી હતી તે ઉપરથી તે રીસાએલી છે. ચોટલામાંથી ખરી પડેલાં પુષ્પ જોઈ બકુલ પુષ્પોની માળા ધારણ કરેલી અને પગે પાટો બાંધેલો હોવાથી છિદ્ર પડેલું છે એમ મહેં જાણ્યું. ફરીથી રાજાએ પૂછ્યું, હે સાગર ! તે ગાડાની આગળ તરીયલ જોડેલું છે તે ત્હેં કેવી રીતે જાણ્યું ? સાગર બોલ્યો, હે સ્વામિન્ ! તે સંબંધી મહાઈં વિજ્ઞાન સાંભળો. જે ગાડામાં પાકી કેરીઓ ભરેલી હોય તેમાં માણસ બેસી શકે નહીં, અને ધુંસરા ઉપર પણ હાંકનાર માણસ એકજ બેસી શકે, બીજા બેસે તેવો સંભવ હોતો નથી. વળી સ્ત્રીનાં પગલાં ધૂળમાં પડેલાં દેખાતાં નહોતાં અને ધુંસરે જોડેલા બળદ પણ ગાડું ખેંચે તેવા મજબુત નહોતા તે ઉપરથી તેને તરીઓળ જોડેલી હતી એમ નક્કી જાણ્યું. આ પ્રમાણે તે સર્વ હકિકત જાણી રાજા બોલ્યો, હે સાગર ! આ બાબતમાં કેઈપણ સાક્ષી છે ? સાગર બોલ્યો, હે સ્વામિન્ ! વિમલના પિતા કમલશ્રેષ્ઠીજ પોતે આ સર્વ વૃતાંત જાણે છે. નરેંદ્રબોલ્યો, હે સાગર ! કમલશ્રેષ્ઠીને પૂછવા માટે તો પ્રથમ પણ ત્હેં કહ્યું હતું. પરંતુ તે વિમલનો પિતા છે માટે ત્હારી તરફનું તે બોલશે નહીં અને આ સર્વ ધન તેનેજ સ્વાધીન થશે. ત્યારે

(૩૭૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

સાગર બોલ્યો, હે નરાધીશ ! એમ છતાં પણ તે સર્વ હકિકત જાણે છે અને વળી તે ધાર્મિક છે તેમજ અમારો સાક્ષી પણ તે છે માટે એને પૂછવાથી ખુલાસો થશે. તે સાંભળી વિમલે વિચાર કર્યો કે આ સમયે જો હું એને અપ્રમાણિક છે એમ કહીશ તો હાલજ હું અસત્યવાદી ઠરીશ એમ જાણી તે મૌન રહ્યો. ત્યારબાદ રાજાએ કમલશ્રેષ્ઠીને બોલાવીને સ્નેહપૂર્વક પૂછ્યું, આ સાગર અને વિમલનું વૃત્તાંત તમે જાણો છો. માટે તેમાં જે ખરેખર સત્ય વાત હોય તે અમને કહો, કેમકે આ વિવાદના ચૂકાદાનો આધાર તમારા ઉપર રાખેલો છે. માટે હે સત્પુરૂષ ! તુલાની માફક પુત્ર અને પશુ વિષે પણ સમાન વૃત્તિ રાખી આ વિવાદનો તમે નિર્ણય આપો.

સત્યવક્ત્રતા કમલશ્રેષ્ઠી બોલ્યો, હે રાજા ! પ્રથમ આપ મહાઈ કહેવું સાંભળો. સર્વ દેવેન્દ્રો જેમની સેવામાં હાજર રહેલા છે એવા સર્વે જ ભગવાન મહારા દેવ છે અને ત્રણે લોકમાં શિરોમણિ સમાન, તેમજ તૃણ અને મણિ રત્નમાં

સમાન બુદ્ધિવાળા એવા મુનિ મહારાજ મહારા ગુરૂ છે, માટે કોઈ પણ સમયે હું અસત્ય બોલતો નથી, અને જો કદાપિ તેવો પ્રસંગ અને તો તે દેવ તથા ગુરૂને પણ હું કલંકિત કરનાર થાઉં. વળી હે નરેન્દ્ર ! ધનાંધ પુરૂષો પોતાના કુલને કલંકિત કરે છે. તેમજ જૈન ધર્મનો જ્ઞાતા પુરૂષ અસત્ય બોલવાથી વિશેષે કરીને કુળને કલંક લગાડે છે. વળી મિત્ર અને પુત્રના કાર્યોમાં કેટલાક લોકો અસત્ય વચન બોલે છે, તે પણ બહુ અયોગ્ય ગણાય, કારણ કે સત્યરૂપી સુવર્ણની આ એક કસોટી છે. કોઈપણ બુદ્ધિમાન પુરૂષ સ્વ તથા પર કાર્યમાં અસત્ય વચન બોલતો નથીજ, પરંતુ તેમ બોલવામાં વિશેષે કરીને રાગ અથવા દ્રેષજ કારણભૂત હોય છે. આ સંસારમાં ઉત્પન્ન થએલા સર્વે જનો પુત્ર અને મિત્ર સમાન છે,

કમલશ્રેષ્ઠિ કથા.

(૩૭૩)

વળી જૈનધર્મનો સાર જાણવાથી તેઓમાં કોઈ પ્રકારનો પ્રતિબંધ રહેતો નથી. તેમજ સત્ય વચન બોલવાથી પુત્ર રીસાય કિંવા સ્વજન વર્ગ વિરક્ત થઈ જૂદા પડે તો પણ અસત્ય ભાષણ તો અયોગ્ય જ ગણાય. અન્ય જનો કોપાયમાન થાય અથવા ન થાય કિંવા વિષ સમાન અફવા ફેલાય પરંતુ સર્વને હિતકારી એવું સત્ય વચનજ હૃદયમાં બોલવું. તેમજ પ્રથમ મધુર અને છેવટમાં દુઃખદાયક એવાં વચનોને સજ્જનો બોલતા નથી. પરંતુ પરિણામમાં સુખદાયક અને આરંભમાં કઠવાં હોય તો પણ તેવાં વચન બોલે છે. માટે હે નરાધીશ ! આપ પોતેજ સર્વ જાણો છો, છતાં ત્હમે મ્હને આ વૃત્તાંત પૂછો છો તો મ્હારે સત્ય બીના કહેવી જોઈએ. સાગરશ્રેષ્ઠીએ આપની આગળ જે પ્રમાણે કહ્યું છે તે સર્વ વૃત્તાંત સત્ય છે, એમાં કોઈપણ પ્રકારની શંકા નથી. એ પ્રમાણે કમલશ્રેષ્ઠીનું વચન સાંભળી રાજાને ઘણું આનંદ થયો, તેથી પોતાના કંઠમાંથી અમૂલ્ય હાર ઉતારીને કમલશ્રેષ્ઠીના કંઠમાં ખેરાવ્યો અને વારંવાર પ્રશંસા કરી કહેવા લાગ્યો કે ધન તથા પુત્રની હાનિને નહીં ગણતાં જેણે આ પ્રમાણે સત્ય વચન કહ્યું તે સમગ્ર પુરૂષોમાં ચૂડામણિ સમાન ગણાય. હજુ પણ પૃથ્વી બહુ રત્નવાળી ગણાય છે. તેમજ કલિકાલ પણ હજુ પ્રગટ થયો નથી, કારણ કે આવા પુરૂષ રત્નો હજુ દષ્ટિગોચર થાય છે. પોતાના સમય પ્રમાણે વૃષ્ટિ થાય છે, વનસ્પતિઓ ફલ પુષ્પાદિક આપે છે અને ઘાસ ચારો પણ દુધ રૂપે પરિણમે છે, તે સર્વ સત્યનું જ માહાત્મ્ય છે. તેમજ સૂર્ય ચંદ્રાદિક ગ્રહચક્ર આકાશમાં નિયમ પ્રમાણે પરિભ્રમણ કરે છે, વળી ભૂમંડલ પાતાલમાં ડૂબતું નથી. તે ઉપરથી હું માનું છું કે તે સર્વ સત્પુરૂષોનો જ મહિમા છે. માટે સર્વ પ્રકારે આ કમલશ્રેષ્ઠી સત્પુરૂષોમાં વંદનીય છે. એમ બહુ પ્રશંસા કરીને રાજાએ તેના ભાલ સ્થલમાં શ્રી પદ (ચાંદ) અર્પણ કર્યો.

(૩૭૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ત્યારબાદ ભૂપતિએ વિમલને કહ્યું કે, મહારી આગળ પણ તું અસત્ય વચન બોલ્યો, તેથી તારી જીભ વિમલનેશિક્ષા. કાપી નાખવી જોઈએ, પરંતુ શું કરીએ ! તારા પિતાની શરમ આડી આવે છે. વળી હે વિમલ ! સાગરે લીધેલા કરીયાણાનું નામ પણ તારે હવે લેવું નહીં. ત્યારબાદ કમલશ્રેષ્ઠીના સત્ય વચનથી ખુશી થયેલો સાગર પણ બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! તે સર્વ માલની મહારે કંઈપણ જરૂર નથી. તેનું સર્વ કરીયાણું હું કમલશ્રેષ્ઠીને પાછું આપું છું. આપ સરખા સ્વામીની કૃપા વિદ્યમાન છે તો પછી મહારે શું બાકી રહ્યું ? આ પ્રમાણે સાગરની વિશાળ અને ઉદાર ખુદ્ધિ જોઈ રાજા બહુ ખુશી થયો અને અનેક પ્રકારનો સત્કાર કરી સર્વ મંત્રીઓનું અધિપતિપણું તેણે સાગરને સોંપ્યું. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! નિશ્ચયથી જો સુર, નર અને મોક્ષ લક્ષ્મીની ઇચ્છા હોય તો તમે સત્ય વચન બોલો અને અસત્ય વચનનો સર્વથા ત્યાગ કરો.

इति द्वितीयाणुव्रते कमलश्रेष्ठिकथानकं समाप्तम् ॥

ભવનપતાકાની કથા.

પ્રથમ સહસાભ્યાખ્યાનાતિચાર.

દાનવીર્યરાજાએ પ્રભુને નમસ્કાર કરી પ્રશ્ન કર્યો કે, હે ભગવન્ ! હવે ખીજા વ્રતમાં પ્રથમ અતિચારનું સ્વરૂપ જાણાસુ પુરૂષોના હિત માટે આપ કૃપા કરી સંભળાવો. આ પ્રમાણે રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળી શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ! ધર્મ સંબંધી આવી ઉત્કૃષ્ટ પ્રીતિ બહુ પુણ્યના ઉદયથીજ પ્રાણીઓને પ્રાપ્ત થાય છે.

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૭૫)

તેમજ સત્પુરુષોનું જીવન હુમ્મેશાં ધર્મ પ્રવૃત્તિમાંજ વ્યતીત થાય છે. હવે હું ત્હારા પ્રશ્નનો ઉત્તર દૃષ્ટાંત સહિત કહું છું તે તું સાવધાન થઈ સાંભળ.

જે પુરુષ અકસ્માત્ હાસ્ય વચનથી પણ અન્યને ખોટું આળસ યદાવે છે તે પુરુષ ભવનપતાકાની પેઠે પર-
ભવનપતાકાનું ભવમાં તેજ અપવાદને પ્રાપ્ત થાય છે. જેમકે
 દૃષ્ટાંત. આ ભરતક્ષેત્રમાં ઉત્તમ સુવર્ણમય જીનેન્દ્ર-
 ભગવાનનાં અનેક મંદિરો વડે વિભીષણ

સહિત એવી લંકાપુરીનું પણ હાસ્ય કરતી અને દેખાવમાં બહુજ રમણીય કાંચનપુરી નામે નગરી છે. જેની અંદર અનેક શત્રુઓના પરાજય કરી અનેક રણસંઘ્રામોમાં લક્ષ્મી અને કીર્તિ સહિત જયલક્ષ્મી જેણે મેળવી હતી એવો સિદ્ધરાજ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેમજ ઉત્કૃષ્ટ શીલવડે વિભૂષિત, ઉત્તમ રત્નોની માલા સમાન શ્રેષ્ઠ ગુણોને ધારણ કરતી અને સુંદર વ્રતવડે સુશોભિત રત્નમાલા નામે તેની સ્ત્રી હતી. ધર્મિષ્ઠ એવાં તે બંનેનો કેટલોક સમય વિષય સુખમાં અનુક્રમે પસાર થયો. ત્યારબાદ એક દિવસ રાત્રિના સમયે રાણીને સ્વપ્ન આવ્યું. તેની અંદર ઉત્તમ સોનાનો દાંડ જેમાં શોભતો હતો, તેમજ લટકતી અનેક ઘુઘરીઓના નાદ વડે સર્વ દિશાઓને ગર્ભાવતી અને સ્વચ્છ તથા શ્વેત વસ્ત્રનો છેડો જેનો ફરકતો હતો એવી એક ધ્વજપતાકા જોઈને તત્કાલ તે રાણી જાગૃત્ થઈ પોતે વિચાર કરી પોતાના સ્વામીને તે સ્વપ્નનું વૃત્તાંત તેણીએ નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી રાજા બોલ્યો, હે મૃગાક્ષિ ! આ સ્વપ્નના પ્રભાવથી જરૂર ત્હારે પુત્રી થશે. આ પ્રમાણે રાજાનું વચન સાંભળી રાણી બહુ ખુશી થઈ. ત્યારબાદ તેને બહુ હર્ષદાયક ગર્ભ રહ્યો. અનુક્રમે ગર્ભના પ્રભાવથી તે રાણીને આ પ્રમાણે ઘણા દોહલા ઉત્પન્ન થયા. યતિ, અનાથ, દીન,

(૩૭૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અંધ, કૃપણ, કાર્યટિક અને ખડેરા મૂંગાદિક પ્રાણીઓને દાન આપતી હું જૈનમંદિરોમાં ભગવાનના દર્શન માટે જાઉં. તેમજ અત્યંત ભક્તિવડે જીનેંદ્ર ભગવાનની પ્રતિમાઓની પૂજા કરું. દોષ રહિત કદપે તેવું સાધુ સાધ્વીઓને ઉત્તમ પ્રકારનું દાન આપીને હું કૃતાર્થ થાઉં. આ પ્રમાણે પોતાના દોહલા રાણીએ પોતાના સ્વામીની આગળ કહ્યા. તે સાંભળી રાજા પણ ખડુ ખુશી થયો અને તત્કાળ તેજ પ્રમાણે તેના મનોરથ પૂર્ણ કરવા માટે ગોઠવણ કરી આપી. ત્યાર પછી બીજે દિવસે જૈનમંદિરમાંથી ભગવાનની પૂજા કરી રાણી પાછી વળી તે દરમીયાન ત્યાં જૈનમંદિરની મુખ્યશાલામાં શિષ્યોના પરિવાર સહિત વિરાજમાન, ગ્રહમંડલથી વ્યાસ પૂર્ણ ચંદ્રની શોભાને વહન કરતા, તેમજ સંયમ ભારના ધુસરાને વહન કરવામાં ધુરંધર એવા શ્રીમાન્ શ્રીચંદ્ર નામે સૂરીંદ્રનાં તેને દર્શન થયાં. એટલે ખડુ આનંદપૂર્વક તેમને વંદન કરી તે ત્યાંજ બેઠી, સૂરિમહારાજે પણ અવસર જાણી ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો.

ભવ્યપ્રાણીઓએ ધર્મ સાધનની સામગ્રી પામીને ધર્મને વિષે અવશ્ય ઉદ્યમ કરવો. વળી તે ધર્મ ધર્મદેશના. જીનેંદ્ર ભગવાને દાન, શીલ, તપ અને ભાવ એમ ચાર પ્રકારનો કહ્યો છે, તેમાં જે શીલ, તપ અને ભાવ એ ત્રણ પ્રકારના ધર્મને સાધવાની શક્તિ ન હોય, તોપણ ગૃહસ્થાશ્રમીઓએ દાનધર્મ તો અવશ્ય પાળવો જોઈએ. તેમાં પણ જે પરલોકમાં શાંતિ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તો પરલોકના સાધનમાં પોતાનું ધન વાપરવું. જેમ કે— જૈનમંદિરો અંધાવવાં, જીનેંદ્ર ભગવાનની પ્રતિમાઓ ભરાવવી, ઉત્તમ પ્રકારનાં પુસ્તકો લખાવવાં, ચતુર્વિધ સંઘની સેવા કરવી. તેમજ જે મનુષ્ય રાગાદિ દોષથી વિમુક્ત થઈ મુનિરાજેને

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૭૭)

લોજન, પાન, શયન, આસન, પાત્ર, અન્ન, વસ્ત્ર અને ઉપયોગી ઔષધોને આપે છે તે પ્રાણી અવશ્ય ઉત્કૃષ્ટ સુખ મેળવે છે. વળી જે મનુષ્ય સાધુઓને રહેવા માટે આશ્રય આપે છે તે જરૂર મોક્ષ-પુરીમાં જાય છે. જે જૈનધર્મીઓનું વાતસલ્ય કરે છે તે પ્રાણી નરક સ્થાનમાં જતા પોતાના આત્માને અટકાવે છે. જે પ્રાણી જૈનશાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે સ્ત્રી, પશુ વિગેરેના સમસ્ત દોષવડે રહિત એવા શીલધર્મનું સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરે છે તે દેવાંગનાઓ સાથે દીવ્ય સુખ લોગવીને ફરીથી પણ મનુષ્ય ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તેમજ રાજલોકમાં પણ પૂજનીય બને છે. વળી જે પ્રાણી મોહ, લોભ અને કામદેવને મથન કરનારી એવી ઉત્તમ સાધ્વીઓની ભક્તિ કરે છે તે હર્લભ એવા પ્રવર સુખનું પાત્ર બને છે. તેમજ જે મનુષ્ય સમ્યક્ત્વમાં હૃદ બુદ્ધિવાળા, શ્રીમદ્ ભુવેન્દ્ર ભગવાનના ચરણ કમલમાં પ્રીતિવાળા અને ગુરૂજનની ભક્તિમાં તત્પર એવા સાધર્મિક જનોની ઉત્તમ પ્રકારનાં વસ્ત્ર તથા લોજનાદિકવડે બહુ ભક્તિ કરે છે તે અવશ્ય સુરલોકનું સ્વામીપણું મેળવે છે. તેમજ આ લોકમાં જે પ્રાણી શીલવતી શ્રાવિકાઓની ઉત્તમ પ્રકારે ભક્તિ કરે છે, તે જીવાત્મા અહીંયાં ઉત્કૃષ્ટ મનુષ્ય ભવના સુખનો અનુભવ કરી પરભવમાં દેવાંગનાઓનો અધિપતિ થાય છે. માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! બહુ સુખદાયક દાનનું ફળ બાણીને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે દાનધર્મમાં તમારે ઉદ્યમ કરવો. આ પ્રમાણે શ્રીમાન્ શ્રીચંદ્રમુનિના ઉપદેશને બહુમાન્ય આપી તેમના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરી ઉચિત સમય બાણી રાણી પોતાના સ્થાનમાં ગઈ. ત્યારબાદ તે રાણી ધર્મ બુદ્ધિવડે ગુરૂના વચન પ્રમાણે સાતે ક્ષેત્રોમાં વિધિ સહિત દ્રવ્ય વાપરે છે. અનાયાદિક દુઃખી જનોને પણ હુસ્મેશાં પ્રતિબંધ રહિત દાન આપે છે. એમ ધર્મારાધન કરતાં તેના ગર્ભના દિવસો પૂર્ણ થયા એટલે તે સમયે

(૩૭૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

ઉત્તમ તિથિ, વાર, નક્ષત્ર, યોગ અને કરણાદિકવડે શ્રેષ્ઠ મુહૂર્તમાં સુખે કરીને રાણીને પુત્રીનો પ્રસવ થયો.

ચંદ્રની કલાવડે નભસ્તલની માફક તે બાળાની કાંતિવડે સૂતિકા ભવન દીપવા લાગ્યું. સર્વ જનોનાં ભવનપતાકા. નેત્રો આનંદમય થઈ ગયાં. રાજ્ય તરફથી સર્વત્ર વધામણીઓ પ્રવર્તાવવામાં આવી.

તેમજ સર્વત્ર મ્હોટા આનંદોત્સવ થવા લાગ્યા. અનુક્રમે બાર દિવસ થયા એટલે શુભ મુહૂર્ત જોઈ ધ્વજ પતાકાનું સ્વપ્ન આવ્યું હતું તેથી ભૂપતિએ ભવનપતાકા એવું તે કન્યાનું નામ પાડ્યું. સુમેરૂ પર્વતની ગુફામાં રહેલી કદપ લતાની માફક પ્રભુત જનોના મનોરથને પૂર્ણ કરવામાં કુશળ એવી તે બાળા નિર્વિઘ્નપણે શ્રી સિદ્ધરાજના ભવનમાં પ્રતિ દિવસે વૃદ્ધિ પામવા લાગી. જેની અંદર રાજહંસો કીડા કરી રહેલા છે એવા નરેંદ્રના મંદિર રૂપી માન સરોવરમાં બહુ આનંદિત થએલા જનોના હસ્તકમળમાં રાજહંસની પેઠે તે બાળા સંચાર કરવા લાગી. ત્યારબાદ જ્યારે તે ભવનપતાકા યોગ્ય ઉમ્મરની થઈ ત્યારે કદાચિત્ પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી પંડિત જનોને ચમત્કાર બતાવતી છતી બુદ્ધિનું અપૂર્વ કુશળપણું પ્રગટ કરતી હતી, તેમજ કલાચાર્ય જે કંઈ કલા શીખવે, ભણાવે, લખાવે તે સર્વ પૂર્વભવના અભ્યસ્તની માફક તે બાળા જલદી અહણ કરવા લાગી. અનુક્રમે તીવ્ર બુદ્ધિને લીધે વ્યાકરણ, ન્યાય, છંદ: શાસ્ત્ર, અલંકાર, સિદ્ધાંત અને જ્યોતિષ વિગેરે ચોસઠ કળાઓ ને તે અદ્ય સમયમાં શિખી ગઈ.

તેવામાં રત્નમાલાના પિતાને ત્યાંથી વાગ્વિલાસમાં બહુ ચતુર એવો વચનકુશલ નામે એક સેવક ત્યાં વસંતરાજનું આગમન. આવ્યો. અને તે હેંશીયાર હોવાથી સિદ્ધરાજને બહુ પ્રસન્ન પડ્યો, તેથી તને રાજ્ય

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૭૬)

પોતાના ઉદ્યાનપાળની જગ્યાએ સ્થાપન કર્યો. ત્યારબાદ બહુ પરાક્રમી અને અતિ કૂર સ્વભાવવાળો વસંતરાજ નામે સિદ્ધરાજ ભૂપતિને એક શત્રુ હતો. તે હુમ્મૈશાં પોતાના સીમાડાના ગામે ઉપર લુટકાટ ચલાવતો હતો અને પ્રબળને બહુ હેરાન કરતો હતો. જોકે સિદ્ધરાજ બહુ સમર્થ હતો પણ તેને પકડતો નહોતો. તેમજ તેની સાથે સમાધાન પણ કરતો નહોતો. આ બીના વચનકુશળ દૂતના જાણવામાં આવી. તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે આ શત્રુ હુમ્મૈશાં પ્રબળને બહુ દુઃખી કરે છે જેથી આપણા અધિપતિનું કંઈ સારું કહેવાય નહીં, માટે રાજાને સાવચેતી આપવી એ સેવકનો ખાસ ધર્મ છે. એમ જાણી વસંત રૂતુના સમયે એકદમ શત્રુનું આગમન સંભળાવી રાજાને સાવધાન કરવા માટે તેની પાસે આવીને સંભ્રમપૂર્વક વિનવિ કરી તે બોલ્યો કે, હે સ્વામિન્ ! ચતુરંગ સૈન્ય સહિત વસંતરાજ આપના ઉદ્યાનમાં આવ્યો છે. તે સાંભળી અકસ્માત્ રાજાએ સેનાપતિને હુકમ કર્યો કે ઘોડા, હાથી, રથ, પાયદળ વિગેરેની તૈયારી કરો. ત્યારબાદ સેનાપતિએ આજ્ઞા પ્રમાણે તત્કાળ સર્વ સૈન્ય સજ્જ કરીને નિશાન ડંકો વગડાવ્યો. તે સાંભળી જેઓનાં ગાત્ર રોમાંચિત થઈ ગયાં છે, તેમજ આનંદકારી મહોત્સવને અનુભવતા હોયને શું ! તેમ સુભટોના અનેક પ્રકારના વિલાસ પ્રગટ થવા લાગ્યા. જેમકે—કેટલાક સુભટો પરસ્પર આનંદપૂર્વક તાલીમ લે છે, કુદે છે, અને નૃત્ય કરે છે. વળી કેટલાક હસ્તવટે આસ્ક્રાલન કરે છે. તેમજ એક બીજાના ઉન્નત સ્કંધોવટે કુસ્તિ કરે છે. ઇત્યાદિક અનેક પ્રકારની ચેષ્ટાઓ તેઓ કરવા લાગ્યા. ત્યારબાદ તે સુભટોની સાથે સિદ્ધરાજે પણ શત્રુને જીતવા માટે પ્રયાણ કર્યું. અનુક્રમે તેઓ ઉદ્યાનમાં ગયા. ત્યાં આગળ શત્રુનું સૈન્ય નહીં જોવાથી ભૂપતિએ ઉદ્યાનપાળને પૂછ્યું, રે ! વચનકુશળ ! વસંતરાજવૈરી અને તેનું સૈન્ય ક્યાં ગયું ?

(૩૯૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

દૂત યોદ્યો, હે પૃથ્વીનાથ ! આપની આગળ સૈન્ય સહિત વસંતરાજ ઉભો છે, છતાં આપ તેને કેમ દેખતા નથી ? તે સાંભળી રાજા એકદમ હર્ષ અને વિષાદમાં પડી ગયો. વળી ફરીથી પણ તેણે તેજ પ્રમાણે પ્રશ્ન કર્યો, ત્યારે ઉદ્યાનપાલ યોદ્યા, હે સ્વામિન્ ! વસંતઋતુ એ સર્વ ઋતુઓનો અધિપતિ ગણાય છે, તેથી આ વસંતઋતુ એ વસંતરાજ છે અને તેના ચાર પ્રકારના સૈન્યની ઘટના બહુ અદ્ભુત છે જેમકે—બહુ સરલ માંજર રૂપી તીક્ષ્ણ ભાલાઓ વડે વિરહિજનોના હૃદયને વિંધતા અને પાંદડાં રૂપી બક્તરોને ધારણ કરતા આમ્રવૃક્ષો રૂપી ઉત્તમ પ્રકારના સુભટો છે. મધુર શબ્દ રૂપી હેષારવવડે સમગ્ર દિશાઓને ગર્ભવતા અને ચારે તરફ ફરતા કોકિલો પવનવેગી અશ્વ સમાન શોભે છે. તેમજ વિરહિણી સ્ત્રીઓને દુઃખી કરતા અને ચંદન ગંધવડે સુગંધમય કાંઠાના બિંદુઓ રૂપી મદથી વ્યાપ્ત મલયાચલના પવન રૂપી હસ્તિઓ દેખાય છે. તેમજ પથિકજનોના હૃદયને વિદારણ કરવામાં તત્પર અને હિંદોલા ઉપર હિંચતી ઉત્તમ સ્વરવાળી પ્રમદાઓ છે સારથિ જેમના એવા હિંચકાઓ રૂપી જેમાં રથ રહ્યા છે. આ પ્રમાણે તે દૂતની વચનદક્ષતા, અસ્ખલિત ભક્તિ તેમજ દૃઢ શક્તિ વડે સિદ્ધરાજ બહુ ખુશી થયો, અને બહુ સન્માનપૂર્વક સેનાપતિના સ્થાને તેને સ્થાપન કર્યો. ત્યારબાદ યુદ્ધ કલામાં બહુ પ્રવીણ એવા તે વસંત રાજાની સાથે યુદ્ધ કરવા માટે ચતુરંગ બલ સહિત તેને આજ્ઞા કરી. ત્યારપછી અંતઃપુર, (જનાના) નાગરિક લોકો, માંડલિક રાજાઓ અને મંત્રીવર્ગ સહિત સિદ્ધરાજ પોતે વસંત લક્ષ્મીનો વિલાસ જોવામાં આસક્ત થયો. તેમજ ભવનપતાકા પણ પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી સમાન વયની સખીઓ સહિત હૃદયને આનંદદાયક એવા તે ઉદ્યાનમાં ગઈ. તેમજ જરા, મૃત્યુ અને વ્યાધિઓને નહીં ગણકારતા સર્વ લોકો

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૮૧)

તે ઉદ્યાનમાં વિવિધ પ્રકારના વિલાસ કરવા લાગ્યા. જેમકે કેટલાક ગાયન અને કેટલાક નૃત્ય કરે છે. વળી કેટલાક સ્ત્રીઓ સાથે ક્રીડા કરે છે. તેમજ ઉત્તમ નૃત્ય કરનારી કેટલીક સ્ત્રીઓ આશ્ચર્ય પ્રગટ કરે છે. અપ્સરાઓ સાથે ઇંદ્રની માફક અંતઃપુરની સ્ત્રીઓ સાથે અનેક પ્રકારની ક્રીડાઓ કરતો રાજા લોકોના હૃદયને વિસ્મિત કરતો છતો ભ્રમણ કરે છે. પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે સુંદર વૃક્ષોની શોભા જોવામાં આસક્ત થએલી ભવનપતાકા કુમારી પણ દાસીઓ સાથે ક્રીડા કરે છે.

ત્યારબાદ ગંગાના કીનારે ભ્રમણ કરતી ભવનપતાકાએ ચકવર્તિ સમાન કોઈક પુરુષનાં ચક્ર, અંકુશ એકકુમારનો અને કમલના ચિન્હોવડે વિભૂષિત પગલાં સમાગમ. પડેલાં જોયાં. પછી પોતાના પરિવારને પાછો વાળી એકલી પોતે તે પુરુષની શોધ માટે

આગળ ચાલી જાય છે, તેટલામાં ત્યાં મૂર્તિમાન સાક્ષાત્ કામદેવ સમાન એક પુરુષ તેણીના જોવામાં આવ્યો અને સાવધાન હૃદયથી તે યોલી, મનોહર આકૃતિવાળા એવા હે કામદેવ ! આપને નમસ્કાર, કેમકે આપ મહારા પૂજનીય છે. એમ કહી પોતાના કંઠમાંથી મુક્તામણિનો હાર ઉતારી તે પુરુષના કંઠમાં તે સ્થાપન કરવા જાય છે, તેટલામાં પુરુષ પણ યોલ્યો, હે સુંદરિ ! હું કામદેવ નથી, છતાં તું કેમ કામદેવના ભ્રમમાં પડી છે ! ભવનપતાકા યોલી, હું તમ્હારા દર્શનથી કામાતુર થઈ છું, માટે બહુ શું કહું ? વરમાલાના સ્થાનમાં મહેં તમને આ અમૂલ્ય હાર પહેરાવ્યો છે. પરંતુ થોડા સમયમાં મહારો ત્રીણું સ્વયંવર થવાનો છે, માટે હે સુભગ ! આપે તે સમયે જરૂર ત્યાં પધારવું અને દર્શનરૂપી અમૃતવડે તમ્હારા વિરહાનળથી તપ્ત થએલાં મહારાં નેત્રોને તમ્હારે શાંત કરવાં. મહારા હૃદયમાં આપનો વાસ થવાથી નેત્રો

(૩૮૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

બાણે ઈર્ષ્યાલુ થયાં હોય તેમ મને લાગે છે. એ પ્રમાણે તેની સાથે તે વાગ્વિલાસ કરતી હતી, તેટલામાં રાબાની પ્રેરણાથી તેને યોદ્ધાવવા માટે કમલા નામની તેની દાસીએ હાક મારી કે તરતજ ભવનપતાક! ત્યાંથી પાછી વળી પોતાના પિતાની પાસે ગઈ અને પ્રણામ કરી ઉચિત સ્થાને તે બેઠી. પિતાએ પૂછ્યું, હે વત્સે ! હવે આટલો સમય કયાં વ્યતીત કર્યો ? પુત્રી બોલી, હે પિતાજી ! અનેક પ્રકારની વનરાજીથી વિરાજમાન ઉત્તમ સુભટ સમાન આ ઉદ્યાનની શોભા જોવામાં ગત સમયની મહુને કંઈ ખબર રહી નહીં, આ ઉપરથી રાબા પોતે સમજી ગયો અને બોલ્યો કે, કમલ સમાન છે નેત્ર જેનાં, એવી હે પુત્રિ ! ચિત્રપટો ઉપર રાજકુમારોનાં ચિત્ર લખીને આ ચિત્રકારો અહીં લાવ્યા છે, તે તું તપાસી જો અને તેઓમાંથી જે કોઈ કુમાર ત્હને પસંદ પડે તે મહુને કહે, એટલે તેનીજ સાથે હું ત્હારો વિવાહ કરું. આ પ્રમાણે પિતાનું વાક્ય સાંભળી ચિત્રકલામાં બહુદક્ષ એવી તે કુમારીએ સર્વ ચિત્રોનાં સ્વરૂપ જોઈ જે જેના ગુણ હતા તે તેઓની સમક્ષ દોષરૂપે કહી બતાવ્યો. જેમકે આ પટમાં ચિત્રેલો કુમાર બહુ ક્રોધી છે એમ તેની દૃષ્ટિ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે. તેમજ અન્ય કુમારોના ગુણોને દોષ રૂપે પ્રગટ કરતી હતી. તે પ્રસંગે સર્વ કુમારોના ગુણ દોષના બાણુનાર દરેક રાબાઓના દ્વારપાલો ગુપ્ત રીતે પરસ્પર કહેવા લાગ્યા કે અહો ! આ રાજપુત્રીનો અવલચર્ય અતિશય છે, તેમજ તેણીએ સર્વ કલાઓમાં કુશલતા પણ તેવીજ મેળવેલી છે. અન્યથા આ પ્રમાણે તે કેવી રીતે બાણી શકે ! ત્યારબાદ કુમારીએ પણ તે પ્રમાણે વિવેચન કરીને રાબાને વિનતિ કરી જણાવ્યું કે હે તાત ! ચિત્રકારો પણ કપટવડે વિચિત્ર પ્રકારનાં ચિત્રો બનાવે છે, એમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. તેમજ મહેં પણ પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે જે પુરૂષ વીણાવડે મ્હાડું મન પ્રસન્ન

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૮૩)

કરશે તે પુરૂષ મહને પરણશે. માટે મુકરર કરેલા અમુક દિવસે આ ચિત્ર લિખિત કુમારો અને બીજા ક્ષત્રિયો પણ અહીં આવે તેવી રીતે આપ વ્યવસ્થા કરો.

ત્યારબાદ બે માસની અંદર વીણા સ્વયંવર કરવો એમ નક્કી ઠરાવ કરીને રાજાએ તે ચિત્રકારોને વિદાય રણુરાજ હસ્તી. કર્યા. તેવામાં એકદમ લોકોનો કોલાહલ રાજાના સાંભળવામાં આવ્યો, તે જાણવા માટે રાજાએ તરતજ દ્વારપાળને તપાસ કરવા હુકમ કર્યો, એટલે દ્વારપાલ પણ જલદી ત્યાં જઈ તપાસ કરી તાબડોતોબ પાછો આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો કે હે રાજન્ ! મદોન્મત્ત રણુરાજ હાથી ગજ-શાળામાંથી અંધનસ્તંભ ઉખાડી નાંખીને નાઠો છે, માર્ગમાં ચાલતાં મોટાં મ્હોટાં મંદીરો તથા હુકાનો ભાંગી નાખે છે, દરવાજાઓનાં દ્વારપણુ તોડી નાખ્યાં છે અને રથ, ઘોડા, ખર, મહિષ વિગેરે પશુઓને ત્રાસ ઉપજાવતો તે આ તરફ આવે છે. હે સ્વામિન્ ! વળી તે હાથીના પગમાં કુંડલાકાર થએલો શૂંખલાઓનો સમૂહ તે હાથીના ભારથી પીડાએલો શેષનાગ જાણે તેના શરણુ આવેલો હોય તેમ શોભે છે. એ પ્રમાણુ તે દ્વારપાલ ગજેંદ્રનું વર્ણન કરતો હતો તેટલામાં એકદમ તે હાથી ઉદ્યાનભવનની પાસમાં આવી પહોંચ્યો. તે જોઈ રાજાનું હૃદય લયબ્રાંત થઈ ગયું અને તેથી પોતાના બચાવ માટે મંત્રી અને મહાજન સહિત રાજા મ્હેલ ઉપર જલદી ચડી ગયો. નર્તકીઓ તેમજ અન્ય લોકો પણ પોતપોતાને કાવે તેમ સંતાઈ ગયાં. સર્વ લોકોનો મહાન્ પોકાર સાંભળી તે કુમાર પણ ત્યાં આગળ આવ્યો, કુમારનું સ્વરૂપ જોઈ કુમારીનું હૃદય આસક્ત થવાથી તે ત્યાંજ ઉભી રહી. તેટલામાં તે હાથી કુમારીની પાસે આવી પહોંચ્યો. તેથી કુમાર યુક્તિવડે એક બાણુ રહી તે હાથીના વેગનો નિષેધ કરવા લાગ્યો. તેમજ

(૩૮૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેને સુષ્ટિના બહુ દૃઢ પ્રહાર કરવા લાગ્યો. તેથી ક્રોધાયમાન થએલો તે હસ્તી કુમારીને ત્યાગ કરી ઊંચી સુંઠ ઉછાળતો ગડગડ શબ્દ કરતો જાણે ઐરાવત હસ્તીને યોલાવતો હોય તેમ કુમાર તરફ દોડ્યો, એટલે કુમાર પણ તરતજ પાછો વળ્યો અને દક્ષિણા વર્તી ભમાવીને હસ્તીને ઉદાન ભવનના દ્વાર આગળ લઈ ગયો. ત્યારબાદ હાથી પોતાની સુંઠવડે નજીકમાં રહેલા તે કુમારને પકડવા જાય છે, તેટલામાં કુમારે તેની આગળ વીંટો કરીને પોતાનું વસ્ત્ર ફેંક્યું. એટલે બહુ ક્રોધથી રક્ત થયાં છે નેત્ર જેનાં એવા તે હસ્તીએ વસ્ત્રના વીંટા ઉપર રોષપૂર્વક ઘા કર્યો. તે જોઈ રાજાએ યુમ પાડીને કહ્યું કે આ નર રતનનું રક્ષણ કરો! રક્ષણ કરો! તે સાંભળી જીવિતની અપેક્ષા નહીં રાખતા એવા સુભટો ચારે બાજુએથી એકદમ દોડતા આવી પહોંચ્યા. તેવારે ભવન પતાકા વિચારમાં પડી કે બહુ ખેદની વાત છે કે આ સુભગ શિરોમણિ કુમાર મહારા માટે ભારે આપત્તિમાં આવી પડ્યો.

ત્યારબાદ કુમાર પોતાની ચતુરાઈવડે ગજેંદ્રના દાંત ઉપર પગ મૂકી તેના મસ્તકપર ચઢીને સ્કંધ ઉપર ગજેંદ્રનો પરાજય. બેસી ગયો અને બહુ બળથી તેનું કંઠ સ્થલ એવી રીતે દબાવ્યું કે જેથી તેનાં નેત્ર તુટવા લાગ્યાં. તેથી તે હાથી ભયભીત થઈ અનાથની માફક તરતજ કુમારના વશ થઈ ગયો. તે જોઈ કુમારી પોતાના હૃદયમાં ચિંતવવા લાગી, અરે હૃદય ? મનોરથને પણ અગમ્ય એવા આ ઉત્તમ વરને પામી તું આનંદપૂર્વક નૃત્ય કર. રૂપવડે કામદેવનો અને પરાક્રમવડે કૃષ્ણનો પરાજય કરનાર આ વર પામીને જગતમાં આત્માને તું કૃતાર્થ માન. તેમજ સર્વ લોકોએ પણ એક સ્વરથી પોકાર કર્યો કે આ પુરૂષ રતનથીજ પૃથ્વી રતનવતી છે. ભૂપતિએ મંત્રીને આજ્ઞા કરી કે આ સુભટને કહો કે આ હાથીને તેના

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૮૫)

અંધન સ્થાનમાં લઈ જાય, અને તે હાથી ઉપરથી જ્યારે નીચે ઉતરે ત્યારે તેને અશ્વ ઉપર બેસાડી મ્હારી પાસે લાવે. તે પ્રમાણે મંત્રીએ કુમારને કહ્યું કે તરતજ કુમાર પોતાના તાબે થએલા હસ્તીને ગજશાલામાં લઈ ગયો અને તેને ખીલે ખાંધી તત્કાલ નીચે ઉતરી પોતાના મુખમાં રાખેલી ગોળીના પ્રભાવથી રૂપાંતર ધારણ કરી ત્યાંથી તે પલાયન થઈ ગયો. મંત્રીએ સર્વત્ર શોધ કર્યો પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહીં. તેથી વિલક્ષ થઈ મંત્રી રાજ પાસે ગયો અને તેના અદ્વશ્યપણાની વાત કહી. તેથી રાજએ જાણ્યું કે શું આ કોઈ અંજન સિદ્ધ પુરૂષ હશે ? કિંવા કોઈ વિદ્યાધર હશે ? જેથી આ પ્રમાણે ઉપકાર કરી ગુપ્તપણે ચાલ્યો ગયો. વળી સત્પુરૂષોનું ચરિત્ર આવાજ હોય છે કે સંજ્ઞન પુરૂષો સમુદ્રના જલની માફક પરોપકાર કરે છે. પરંતુ તેઓ પ્રત્યુપકાર મેળવવામાં ખુશી હોતા નથી તેથી તેઓ કાર્ય કરી દેશાંતર ચાલ્યા જાય છે. ત્યારબાદ ઠઠ હૃદય વાળી કુમારી બોલી, હે તાત ! હવે વીણા સ્વયંવરને માટે રાજકુમારને જલદી બોલાવો, તેમજ સ્વયંવર મંડપ સંજ્ઞ કરાવો, કારણકે હવે સમય થોડો રહ્યો છે. એમ સાંભળી રાજએ હુકમ કર્યો તે પ્રમાણે અધિકારીઓએ સર્વ તૈયારી કરાવી. ફરીથી રાજ બોલ્યો, હે પુત્રિ ! ત્હારો પ્રાણહાયક તે કુમારજ ત્હારે પરણવા માટે ઉચિત છે તેના જેવો ખીજે કોઈ નથી. ભવનપતાકા બોલી, હે તાત ! આ કાર્યમાં ત્હારે કંઈપણ ખેદ કરવો નહીં, કેમકે ભવિતવ્યતાને લીધે દરેક કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે અને અસિદ્ધિનું કારણ પણ તેજ ગણાય છે.

સ્વયંવરના દિવસે હૂત લોકોએ કરેલા આમંત્રણથી પોતાપોતાના પરિવારસહિત અનેક રાજકુમારો ત્યાં આવ્યા. રાજ પોતે તૈયાર થઈ રાણીઓ સહિત વીણાશાલામાં ગયો. ત્યારબાદ સર્વે રાજકુ-

વીણાસ્વયંવર.

(૩૮૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મારો પણ પોતાના પરિવાર સહિત ઉચિત આસનો ઉપર બેસી ગયા. અન્ય નગરવાસી લોકો પણ કૌતુક બેવા માટે ત્યાં એકઠા થયા. તેમજ હસ્તીને વશ કરનાર તે કુમાર પણ રૂપાંતર કરી કંઠમાં હાર પહેરી મનોહર મૃદંગ વગાડતો વીણામંડપમાં આવ્યો, ત્યારબાદ જેતું મુખ શરૂ પુર્ણિમાના ચંદ્રની શોભાને અનુસરતું હતું, જેનાં સરલ અને લાવણ્યમય ઉત્તમ નેત્રો કમલદલનો પરાજય કરતાં હતાં, જેનો અધરોષ બહુ સુંદર પાકેલા ઘોલાના બિંબને ધિષ્કારતો હતો, જેના દાંતની કાંતિનો સમૂહ દિશાઓના અંધકારને દૂર કરતો હતો, જેણી મનોહર લાવણ્યરૂપી સમુદ્રના તરંગની માફક ગમન કરતી હતી, જેની બ્રહ્મીની સુંદરતા કામદેવના ધનુષ્ સમાન કુટિલ દેખાતી હતી અને સ્વાભાવિક અંગની સૌંદર્યતાથી અપ્સરાઓને લજ્જા ઉત્પન્ન કરતી એવી તે ભવનપતાકા પોતાના પરિજન સહિત આવતી તે કુમારની દષ્ટિ-ગોચર થઈ. ત્યારબાદ કુમારીની ધાવમાતાએ સભામાં ઉભી રહી હાથ બેડી સર્વ કુમારોને જણાવ્યું કે મ્હોટી મહેરબાની કરો વીણા વાદનની કલાવડે આ રાજપુત્રી ઉપર તમે કૃપા કરો. વળી એક-કના કમ પ્રમાણે આ વીણા ગ્રહણ કરો ને તમે પોતપોતાનું ચાતુર્ય પ્રગટ કરો. એમ કહી કુમારીએ સજ્જ કરેલી અને રત્નથી શણ-ગારેલી એવી વીણા ધાત્રીએ પ્રથમ દાભાલનરેંદ્રના હસ્તમાં આપી. તે વારે તેણે ક્ષણમાત્ર વીણા વગાડી ત્યારબાદ અનુક્રમે અન્ય રાજકુ-મારોએ પણ પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે વીણા વાદનમાં પોતાનું કુશલપણું બતાવ્યું. પછી તે વીણા ધાત્રીએ પોતાના હાથમાં લઈ લીધી. ત્યારબાદ નરેંદ્ર બોલ્યો, જેના હાથમાં મૃદંગ રહેલો છે એવો આ કુમાર અથવા અન્ય કોઈપણ આ વીણા વગાડવામાં શક્તિ-માન હોય તો આ કાર્ય સિદ્ધ કરો. શામાટે પોતાની શક્તિ છુપાવો છો ? એમ કહ્યા બાદ કુમારીએ તે મૃદંગધારી કુમારના કંઠમાં

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૮૭)

પહેરેલો પોતાનો હાર ઝાળખી નિશ્ચય કર્યો કે પ્રથમ હાથીને જેણે વશ કર્યો હતો તેજ આ કુમાર છે. કોઈપણ ગુટિકાદિકના પ્રયોગથી અન્ય રૂપ ધારણ કરી તે સમયે મંત્રીને છેતરી જરૂર કોઈપણ સ્થલે નાશી ગએલો તે હાલમાં અહીં આવ્યો છે. કારણ કે તે વીર પુરૂષનો હાર લઈ લેવાને ઈંદ્ર પણ સમર્થ નથી. માટે તેજ આ કુમાર છે. આ પ્રમાણે ભવનપતાકા વિચાર કરતી હતી તેટલામાં ધાત્રીએ તે કુમારના હસ્તમાં વીણા આપી. તેણે પણ અહ્ભુત રસના આવેશથી વીણા વાદનનો પ્રારંભ કર્યો. વીણાનો નાદ સાંભળી ભવનપતાકા વિતર્ક કરવા લાગી કે સ્વર્ગ-માંથી સાક્ષાત્ શું નારદ મુનિ ઉતર્યા છે ? અથવા કંઈ વિતર્ક કરવાની જરૂર નથી. કારણ કે મદોન્મત્ત હસ્તીને વશ કરવામાં જેની નિપુણતા મહેં જોઈ છે તે ઉપરથી અનુમાન થાય છે કે સર્વ કલાઓમાં તેનું કુશળપણ હશે, તેથી તેજ આ પુરૂષ છે. એમ નિશ્ચય થવાથી ભવનપતાકા રોમાંચિત થઈ ગઈ અને બહુ મધુર વીણાના નાદથી તેનું હૃદય ક્ષણમાત્રમાં સ્થિર થઈ ગયું જેથી પોતે ગાઠ નિદ્રામાં પડી ગઈ. તેવીજ રીતે ત્યાં રહેલા સર્વ રાજકુમારાદિક લોકો પણ નાદના મોહથી ગાઠ નિદ્રા અનુભવવા લાગ્યા. ત્યારબાદ કુમારે બહુ પ્રયાસવડે કુમારીને સચેતન કરીને વીણા વગાડતો છતો ઝોલ્યો કે આ રાજકુમારોના ભાલસ્થ-લોમાં કર્પૂરમિશ્રિત ચંદનના રસવડે સ્વહસ્તે મહારા કદ્યા પ્રમાણે તું એક ગાથા લખ, કુમારીએ તે પ્રમાણે સર્વેના કપાળમાં ગાથા લખી. વળી ફરીથી કુમારે કહ્યું કે હે સુભગે ! તેઓના કાનમાંથી એક એક કુંડલ કાઢી લઈ એવી રીતે ગુપ્ત કર કે તેઓ જોઈ શકે નહીં. કુમારીએ તે પ્રમાણે કર્યા બાદ તેણે વીણા વગાડવી બંધ કરી. વીણા બંધ પડવાથી રાજકુમારો જાગૃત્ થયા અને એક બીજાના લલાટમાં આ પ્રમાણે લખેલી ગાથા વાંચવા લાગ્યા—જેમકે—

(૩૮૮)

શ્રી સુપાશ્વનાથ ચરિત્ર.

શ્રી શૂરસેનતનયો—દેશદિદક્ષયા નિર્ગત ષ્ઠઃ ।

કીર્તિજલધિકુમારો—વાદયતિ વીણાં વિનોદેન ॥

અર્થ—“શ્રી શૂરસેન રાજાનો પુત્ર કીર્તિસાગર કુમાર દેશ જોવાની ઇચ્છાથી નીકળેલો છે અને તે વિનોદવડે સ્વયંવરવિવાહ. વીણા વગાડે છે.” વળી આ ગાથા વાંચીને તે રાજકુમારો ભિન્ન ભિન્ન સંબંધોને લીધે કીર્તિસાગરકુમારના બંધુઓ નીકળ્યા. તેમજ તેઓ પોતાના કાનમાં રહેલા એકેક કુંડલને પણ પરસ્પર જોઈ શકતા નથી. તેથી બહુ આશ્ચર્ય પામેલા સર્વે રાજકુમારો વિચારવા લાગ્યા કે ગુણો ઉપરથી આ ઓળખાય છે પરંતુ શરીરની આકૃતિ વડે કોઈ અન્ય હોય તેમ લાગે છે. તેટલામાં રાજપુત્રીએ તે કુમારના કંઠમાં વરમાળા પહેરાવી. તે સમયે ક્ષોભાયમાન એવા ક્ષીર સાગરના નાદ સમાન ગંભીર અને વાણત્રીના નાદ વડે અહુ વિસ્તાર પામેલા, ક્રોધલ સમાન મધુર કંઠવાળી યુવતીઓના ગીતધ્વનિ ચારે તરફ ઉછળવા લાગ્યા. ત્યારબાદ રાજકુમારો બોલ્યા, હે કીર્તિસાગરકુમાર ! ત્હાણું તે સુંદર સ્વરૂપ ક્યાં ગયું ? તે સાંભળી કુમારે ગુટિકાના પ્રયોગ વડે પોતાનું અહુભુત સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યું તે વારે સર્વ રાજકુમારો આનંદપૂર્વક તેને ભેટ્યા. પછી કીર્તિસાગરકુમારે પણ યથા યોગ્ય સર્વનો સત્કાર કર્યો. ત્યારબાદ તેણે કુમારીને કહ્યું કે આ રાજકુમારોને પોતપોતાનાં કુંડલ તું આપી દે. તે સાંભળી કિંચિત્ હાસ્ય કરીને કુમારીએ પણ તેઓનાં કુંડલો આપી દીધાં. ત્યારબાદ તે રાજકુમારોએ કુમારનું કુશળ વૃત્તાંત તથા સ્વયંવરના સમાચાર જણાવવા માટે તેજ વખતે તેના માતા પિતા ઉપર એક હૂત મોકલ્યો. હવે નષ્ટ થયેલો રત્નનિધાન પ્રાપ્ત થયો હોયને શું ? તેમ અપાર હર્ષથી ઉભરાઈ જતો સિદ્ધરાજ ભૂપતિ પણ વિવાહની સામગ્રી તૈયાર કરવા લાગ્યો. ત્યારબાદ ભૂપતિએ ઉત્તમ

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૮૯)

મુહૂર્ત્તમાં મહોટા ઉત્સવ સાથે તે બન્નેના પાણિયહણ મહોત્સવનો મનોરથ પૂર્ણ કર્યો.

કીર્તિસાગર કુમાર ભવનપતાકા સાથે સ્વર્ગવાસી દેવની માફક પાંચ પ્રકારના ઉત્તમ ભોગોને અનુભવવા લાગ્યો. હવે ત્યાં એક દિવસ રથવીરપુર નગરમાંથી પોતાના પૂજ્ય પિતાશ્રીશૂરસેન રાજાનો રાજદ્વારી વડણ નામે સેવક બહુ

પરિવાર સહિત આવ્યો. દ્વારપાળની સૂચનાથી તેણે કુમારના સ્થાનમાં પ્રવેશ કર્યો. યોગ્ય સત્કાર પૂર્વક તેણે કુમારને જણાવ્યું કે આપના પિતાશ્રીનું શરીર બહુ અસાધ્ય રોગોવડે પીડાએલું છે માટે આપ જલદી ત્યાં પધારો અને પિતાજીના પવિત્ર મુખકમળનું દર્શન કરી તમે કૃતાર્થી થાઓ. આ પ્રમાણે તેનું હૃ:સહવચન સાંભળી કુમાર પોતાની સાથે તરતજ તે વડણને સિદ્ધરાજની પાસે લઈ ગયો. કુમારની આજ્ઞા લઈ તેણે પણ તેજ પ્રમાણે સર્વ હકીકત રાજાને જણાવી. ત્યારબાદ સિદ્ધરાજે હાથી, ઘોડા, રથ, પાયદળ અને મણિ રત્નાદિક અનેક પ્રકારની પહેરામણીઓ આપીને ભવનપતાકા સહિત કીર્તિસાગર કુમારને પોતાના રાજ્ય તરફ વિદાય કર્યો. તેમજ યથાયોગ્ય સત્કાર કરી કુમારના સર્વ બંધુઓને પણ વિદાયગિરિ આપી. અખંડ પ્રયાણવડે કીર્તિસાગર કુમાર રથવીરપુરમાં પહોંચી ગયો. ત્યારબાદ શૂરસેન રાજા પુત્રને રાજ્યકારભાર આપી સમાધિપૂર્વક કાળ કરી ઈંદ્ર સમાન દેવ થયો. હવે શ્રી કીર્તિસાગર રાજા સજ્જનોના હૃદય રૂપી ચક્રોર પક્ષિઓને આનંદ આપવામાં જાણે ચંદ્ર હોયને શું ? તેમ જૈનશાસનનો ઉદ્દોત કરતો નીતિપૂર્વક નિર્દોષપણે રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો.

વૈતાલ્ય પર્વતમાંથી સુદંટ્ર નામે વિદ્યાધર વિમાનમાં બેસી

(૩૬૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પોતાના કાર્ય માટે વિધ્યાચળ તરફ જતો
સુદંપ્ત્રવિદ્યાધર. હતો. તેવામાં ગ્રીષ્મ રૂતુના બહુ તાપને
 લીધે પોતાના મહેલની અગાશીમાં કીર્તિ-
 સાગર રાજની પાસમાં સુતેલી ભવનપતાકા તેના જોવામાં આવી.
 રાજા પણ ભરનિદ્રામાં પોઢેલો હતો, તેથી અનુકુલ અવસર
 બાણી સુંદર આકૃતિમાં આસક્ત થવાથી તે ભવનપતાકાનું હરણ
 કરી ચાલ્યો ગયો. હવે પ્રભાતમાં રાજા જાગ્યો થયો અને પોતાની
 પાસમાં આમ તેમ જોવા લાગ્યો પણ પોતાની પ્રાણપ્રિયા જોવામાં
 ન આવી. તેથી પાસમાં રહેલા પરિજનને ખબર આપી અને સ-
 વર્ત્ર શોધ કરાવ્યો, પરંતુ તેનો તે સર્વ પ્રયાસ નિષ્ફળ થયો. ત્યારે
 તેને વિચાર થયો કે આ એક મહોદ્દું આશ્ચર્ય ગણાય ! કારણ
 પ્રાહરિક લોકો જ્યાં આગળ રક્ષણ માટે ચારે તરફ ઉભેલા છે
 એવા આ સ્થાનમાં મનુષ્યનો પ્રવેશ તો અશક્ય છે. માટે કોઈ દેવ
 અથવા વિદ્યાધરનું આ કાર્ય છે. માટે હવે અહીં શું કરવું ?
 અથવા આપણે કંઈપણ ઉપાય કરવાની જરૂર નથી, કારણકે
 સંયોગ પણ દૈવે કર્યો હતો અને વિયોગ પણ તેણે જ કર્યો છે
 માટે આ ચિંતા તેને જ છે. વળી જેમ દુઃખો અચિંત્ય
 આવી પડે છે તેમ સુખ સંપત્તિઓ પણ અણધારી આવી પડે છે.
 તેમજ પૂર્વાર્જીત દુઃખ રોકવાને કોણ શક્તમાન છે ? સત્પુરૂષોનું
 ચિત્ત તેમાં કંઈપણ ચમત્કાર માનતું નથી. એ પ્રમાણે પોતાના
 હૃદયમાં સમજી સ્ત્રીના વિરહથી દુઃખી એવો પણ તે રાજા
 પોતાના પરિવારને શાંત કરી રાજ્ય વ્યવસ્થા ચલાવવા લાગ્યો.

એકદિવસ રાજા સભામાં બેઠો હતો, તેટલામાં સૂર્યોદય વખતે
 એક કાગડો વાવ્યદિશામાં ફેણેલા આંખાના
કાકપક્ષી. વૃક્ષ ઉપર બેસીને કોયલની માફક મધુર
 નાદવડે બોલતો હતો. તે સાંભળી કોઈક

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૬૧)

શકુનવેદી રાજની પાસે ગયો અને તેણે જણાવ્યું કે, હે રાજન્ ! થોડા સમયમાં આપને રાણીનો સમાગમ થશે. એમ આ કાગડાના બોલવા ઉપરથી નક્કી જણાય છે. કારણકે હે સ્વામિન્ ! શકુનશાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે, પૂર્વાદિ દિશાઓમાં પહેલા પ્રહરમાં કાગડો બોલે તો કાર્યની સિદ્ધિ, ભય તેમજ ચરપુરૂષની વાત, લોજન, વૃષ્ટિ, સ્ત્રી અને નાશી ગએલી સ્ત્રીનો લાભ થાય. ધીબ પ્રહરમાં બોલે તો વૈશ્યનું આગમન, સ્ત્રી લાભ, વૃષ્ટિ, શત્રુઓની વાર્તા તેમજ તેઓનો નાશ, માછલાઓનું લોજન અને અગ્નિનો પ્રકોપ થાય. ત્રીબ પ્રહરમાં ભય, કલેશ, વૃષ્ટિ, તેમજ શત્રુ, મિત્ર અને ગુરૂ જનના આગમનની વાર્તા મળે, વળી બ્રાહ્મણ દ્વારાએ ધારેલું કાર્ય સિદ્ધ થાય. ચોથા પ્રહરમાં બોલે તો ભય તથા પુત્રની વાર્તા, અતિથિની પ્રાપ્તિ, ઉત્પાત, સ્ત્રીની વાંચ્છા, નૃપ તથા ગુરૂની પૂજા અને બ્રાહ્મણ દ્વારાએ લેખની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેમજ હે રાજન્ ! ગાય અથવા હાથીના પૃષ્ઠ ભાગ ઉપર બેસી કાગડો બોલે તો સ્ત્રીનો લાભ થાય, કૂવાના કાંઠા ઉપર બોલે તો સ્નેહીનું દર્શન થાય, નદીના કીનારે બોલે તો રાજ તરફથી ભય થાય. આ પ્રમાણે તે શકુનવેદી શકુનનું સ્વરૂપ કહેતો હતો; તેટલામાં ત્યાં એક પારસિક પોપટ આવ્યો અને તે રાજના ચરણ કમળમાં નમસ્કાર કરી બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! આપને કુશલ વૃત્તાંત જણાવવા માટે હું ભવનપતાકા પાસેથી અહીં આવ્યો છું. આ પ્રમાણે પોતાની સ્ત્રીનું નામ માત્ર શ્રવણ કરવાથી રાજ રોમાંચિત થઈ ગયો અને બોલ્યો કે, હે પોપટ ! દુધ, સાકર અને દ્રાક્ષવડે પ્રથમ તું ક્ષુધા નિવૃત્ત કરી શાંત થા, એમ કહી રાજએ તરતજ તે પ્રમાણે લોજન કરાવી ફરીથી તે પોપટને પૂછ્યું, હે શુકરાજ ! મ્હારી પ્રાણપ્રિયાને ત્હેં ક્યાં બેઠ અને તેને કોણ લઈ ગયો છે ! પોપટ બોલ્યો, હે નરેન્દ્ર ! આ વૃત્તાંત મૂળથી આરંભી હું કહું છું તે આપ સાંભળો.

(૩૯૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

દેવ તથા વિદ્યાધરોને ક્રીડા કરવાનું મુખ્યસ્થાનભૂત વિંધ્યા-
ચળ નામે સુંદર પર્વત છે. વળી તે પર્વત
પોપટ. નિરંતર ભ્રમણ કરતી દેવાંગનાઓનાં કંકણ
તથા ઝાંઝરોના શબ્દોવડે તરૂણ સ્ત્રી પુરૂષોને
ક્રીડા કરવા માટે ઓલાવતો હોયને શું ? તેમ શોભે છે. તે
ગિરિમાં ગાઠ છાયાથી સુશોભિત દ્રાક્ષા મંડપની અંદર નિદ્રાવડે
મીઝાઈ ગયાં છે નેત્ર કમલ જેનાં અને અમૂલ્ય શયન ઉપર સુતેલી
એવી આપની પ્રાણપ્રિયાને મહેં જોઈ છે. તેની આગળ અનેક
પ્રકારનાં પ્રિય વચન ઓલતો એક વિદ્યાધર મહારા જેવામાં
આવ્યો, તે આ પ્રમાણે ઓલતો હતો કે, હે મૃગાક્ષિ ! મહારી
ઉપર જલદી કૃપા દૃષ્ટિ કર, હે સુંદરિ ! મહારા હૃદયમાં
કામાગ્નિ પ્રદીપ્ત થયો છે, તેથી તેની વેદના મહારાથી સહન
થતી નથી, માટે પોતાની દૃષ્ટિ રૂપી અમૃતના સિંચનવડે તું
મહને શાંત કર. હે પ્રિયે ! હવે જાગ્રત્ થા. એમ સાંભળી તત્કાલ
તે જાગ્રત્ થઈ અને આપના સમાન રૂપને ધારણ કરી ખેઠેલા
સુદંપ્ટ વિદ્યાધરને જોયો કે તરતજ તેણીનું મુખ સ્યામ પડી ગયું
અને તેણીના નેત્રોમાંથી અશ્રુધારા વહેવા લાગી. તેવા પ્રકારની
તેની દીન અવસ્થા જોઈ મહેં કહ્યું, શું પોતાના પતિને જોઈ તું
આ અવસ્થા અનુભવે છે ? રાણીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે હે
પોપટ ! આ મહારો સ્વામી નથી, કેમકે માત્ર કપટવડે સ્નેહ
વાક્ય ઓલી કૃત્રિમ સ્નેહ પ્રગટ કરવા તે ધારે છે. આ મહેલ
મહારો નથી, તેમજ મહારો પરિજન પણ મહારી પાસે દેખાતો
નથી. તે ઉપરથી હું નક્કી માનું છું કે આ કોઈ ધૂર્ત મહને
હરણ કરીને અહીં લાવ્યો છે. તેમજ જેનું હૃદય બ્રહ્મ થએલું છે
એવો આ હુષ્ટ મહારૂં શીલવ્રત બ્રહ્મ કરવા ઈચ્છે છે. સ્ત્રીઓએ
શીલ રહિત જીવન ગાળવા કરતાં મરવું એ શ્રેષ્ઠ ગણાય. વળી

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૯૩)

અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો અને જંગલની અંદર સિંહની ગુફામાં નિવાસ કરવો તે પણ શ્રેષ્ઠ છે. પરંતુ કુલીન સ્ત્રીઓના શીલનો ભંગ મા થાયો. કારણકે શીલ એ સ્ત્રીઓનો ઉત્તમ ખભનો છે. તેમજ અમૂલ્ય આભૂષણ, સુગતિનું મૂળ કારણ અને મોક્ષના સુખ રૂપી વૃક્ષનું અક્ષત ખીજ પણ શીલ છે. માટે હે પોપટ ! અધિક શું કહેવું ? પ્રાણનો ત્યાગ થાય તોપણ ત્રણ લોકમાં સારભૂત એવા શીલવ્રતનો હું ત્યાગ નહીં કરું. વળી મહારા જીવતાં સુધી મહાર્ શીલવ્રત બ્રહ્મ કરવાને કોણ શક્તિમાન છે ? આ પ્રમાણે કહી દેવી જ્યારે મૌન રહી ત્યારે મહેં તે વિદ્યાધરને કહ્યું કે, જો તું બળાતકારે આ સતીનું શીલ ખંડન કરીશ તો તે દાંતવડે જીભ કરડીને જરૂર મરી જશે. અને તેમ થવાથી આ લોકમાં તમ્હારો વાંછિતાર્થ સિદ્ધ થાય તેમ હું ધારતો નથી તેમજ પરભવમાં પણ શીલ ખંડન કરવાના પાપથી નરકાદિક દુઃખો પ્રાપ્ત થાય છે. વળી આ મહા સતીના મરણનું મુખ્ય કારણ પણ તમે થશો. જેથી અત્યંત ઘોર પાપાનુબંધી એવા આ પાપનો ક્ષય ભવિતવ્યતાના વશથી બહુ કોટા કોટી પુર્જલ પરાવર્તવડે મહાકળે થશે. વળી હે વિદ્યાધર ! તમે વિદ્યાધરેંદ્રના કુલમાં જન્મ્યા છો અને ઉત્તમ જાતિવાળા છો, તેમજ સેંકડો વિદ્યાઓના જાણકાર છો, તેમ છતાં તમ્હારામાં આ અવિદ્યા રહી છે એ મહોટું આશ્ચર્ય છે. હું જો કે પક્ષી જાતિ છું પરંતુ મહારા વચનથી આપ આ કદાચહ છોડી નિવૃત્ત થાઓ તો બહુ સાડું. મહેને હલકો જાણી મહારા વચનનું અપમાન કરવું તે ઠીક નથી, કારણકે માટીના ઠીકરામાં રહેલા અમૃત પાનથી પણ રોગની શાંતિ જરૂર થાય છે, આ પ્રમાણે મહાર્ કહેવું સાંભળી વિદ્યાધર બહુ વિસ્મય પામી યોલ્યો, હે પોપટ ! આવી મનુષ્યભાષા યોલવામાં આટલી બધી દક્ષતા ત્હેં શાથી મેળવી છે ? ત્યારે મહેં ત્હેને કહ્યું કે, હે વિદ્યાધર ! જેમ રત્નાકરની સેવા કરતો

(૩૯૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

રંક પુરૂષ રત્નપતિ થાય છે તેમ શ્રુતનિધિ એવા મહા મુનિની સેવાથી મહુને આ વચન વિજ્ઞાનપણું પ્રાપ્ત થયું છે. તે સાંભળી તે ખેચર હાથ જોડી મહારા પગમાં પડ્યો અને જોલ્યો, હે પશ્ચિ-રાજ! તમે મહારા ધર્મગુરૂ છો, તેમજ શીલરૂપી રત્નનાભંડારરૂપ આ સ્ત્રી પણ મહારી ખેન છે. માટે આપની સાથે આ સ્ત્રીને પણ તેના નગરમાં લઈ ચાલું છું. તેમજ હું તે નગરની બહાર નિવાસ કરીશ અને તમે નગરમાં રાજની પાસે જઈ આ સર્વ વૃત્તાંત નિવેદન કરી મહુને અભયદાન મળે તે પ્રમાણે યાચના કરો. હે રાજન્! આ પ્રમાણે અમારી હુકીકત બનેલી છે અને તેટલાજ માટે તેઓને બહાર મૂકી હું અહીં આવ્યો છું, હવે આપની જેવી આજ્ઞા! ત્યારબાદ નરપતિએ તે પોપટને પોતાના જોળામાં બેસાડીને પોતાના કંઠમાંથી રત્નાવળી હાર ઉતારીને તેના કંઠમાં ખેરાવ્યો પછી ઉભો થઈ તે જોલ્યો, હે શુક! ચાલ તે નરરત્નને જલદી તું બતાવ. જેથી મહારાં નેત્ર સફલ થાય. વળી પોતાના સ્વાધીન થએલા ઉત્તમ સ્ત્રી રત્નને ભોગવવામાં જેનું મન આસક્ત થયું હતું છતાં પણ ત્હારા વચનથી તેને સદ્બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ, તેથી હું તેને સર્વથા અભયદાન આપું છું. એમ કહી પોતાના પરિવાર સહિત રાજ પોપટને હસ્ત કમલ ઉપર બેસાડી તેણે બતાવેલા માર્ગે ચાલ્યો, અને અનુક્રમે તે વિદ્યાધર જ્યાં રહ્યો હતો ત્યાં લગભગ જઈ પહોંચ્યો. વિદ્યાધર અને રાણી બન્ને પણ દૂરથી રાજને આવતા જોઈ સ્હામાં ગયાં, પરસ્પર સમાગમ થયા બાદ યોગ્ય સત્કાર કરી મહોત્સવપૂર્વક મહોટા આડંબર સાથે તેઓએ નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યારબાદ રાજએ બહુ સન્માન કરી વિદ્યાધર તથા શુકને વિદાય કર્યાં.

આ પ્રમાણે સમાગમ થયો કે તરતજ રાણીને ગર્ભ રહ્યો

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૯૫)

અને તે વાત સમગ્ર લોકોના જાણવામાં આવી,
અસત્યઅપવાદ. તેથી લોકો કહેવા લાગ્યા કે જો રાજાના
 સંભોગથી રાણીને ગર્ભ રહ્યો હોય તો આટ-
 લા વર્ષ સુધી એ રાણીને અથવા કોઈપણ અન્ય રાણીને ગર્ભ કેમ
 રહ્યો નહોતો. માટે જરૂર વિદ્યાધરના ભોગવવાથી આ રાણીને ગર્ભ
 રહેલો છે. પરંતુ બહુ લોકોના કહેવાથી આવા પ્રકારનું કપટ રચી
 તેને અહીં લાવ્યા છે. આ પ્રમાણે લોકાપવાદ સાંભળી રાજા
 વિચાર કરવા લાગ્યો કે લોકો અસત્યવાદી અને બલવાન હોય છે, એ
 કહેવત ખરેખર સત્ય છે. વળી લોકોની યુક્તિ ઉપરથી આ વિષયમાં
 મહાર્જન મન પણ શંકિત થાય છે. પરંતુ આ વાત સંભવતી નથી.
 અથવા એના અશુભ કર્મના ઉદયથી આ સર્વ અસત્ય વાદ પ્રગટ
 થયો હશે. તો પણ કુલીન સ્ત્રીઓને આવો લોકાપવાદ બહુ દુઃખ-
 દાયક ગણાય. તેથી એને એના પિતાને ત્યાં કંઈપણ કપટ કરી
 મોકલી દેવી ઠીક છે, એવો વિચાર કરીને ત્યાર પિતા બહુ
 માંદા છે તેથી મહારા ઉપર તેમનો પત્ર આવ્યો છે કે આ પત્ર
 દેખતાં તરતજ ભવનપતાકાને તમ્હારે મહારી પાસે મોકલી દેવી.
 આ પ્રમાણે સર્વ હકિકત રાણીને જાણાવીને રાજાએ સેનાપતિને
 હુકમ કર્યો કે રાણીને તેના પિતાને ત્યાં જલદી મૂકી આવો. અને
 ખાનગીમાં તેના પિતાને કહેવું કે કોઈ કારણને લીધે ભવનપતા-
 કાને અહીં પ્રસવ થાય તો સાઈ. એમ જાણી મહને મૂકવા માટે
 અહીં મોકલ્યો છે. આ પ્રમાણે નરેન્દ્રનું વાક્ય સાંભળી સેનાપતિ
 પણ તેજ પ્રમાણે ભવનપતાકાને તેના પિતાને ત્યાં મૂકી આવ્યો.

પિતાને ઘેર ગયા બાદ ભવનપતાકા પણ પિતાને નિરોગી
 જોઈ પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગી
પિતાનોઉપદેશ. કે, મહારા સ્વામીના હૃદયમાં મહારી
 કંઈ પણ અસત્ય ભાવના પ્રગટ થઈ છે.

(૩૬૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

જેથી આ પ્રમાણે કપટ કરી મહુને અહીં મોકલી દીધી. પરંતુ મહારામાં કિંચિત્માત્ર પણ દોષ જણાતો નથી. તેમ છતાં વિદાધરે મહારૂં હરણુ કર્યું તે સંબંધી લોકમુખથી કંઈપણ દોષ સાંભળી મહારી આગળ તે વાત છુપાવીને તેમણે મહારો ત્યાગ કર્યો એમ જણાય છે. આમાં અન્યનો દોષ નથી. પરંતુ સર્વ મહારા કર્મનોજ દોષ છે. અન્યથા મહારો પ્રાણુપ્રિય સ્વામી પણ વિચાર કર્યા વિના આવું અઘટિત કાર્ય કેમ કરે ? હવે સંદેશાથી તે પ્રિયપતિ પ્રસન્ન થાય અને આ મહારૂં દુઃખ ભાગે તે બનવું અશક્યજ છે. એમ જાણી તેણીએ સેનાપતિને કંઈપણ સમાચાર કહ્યા નહીં. સેનાપતિના ગયા બાદ ભવનપતાકા પોતાના હૃદયમાં ગુપ્ત રીતે ખેદ કરવા લાગી કે હા દૈવ ! તહે આ પ્રચંડ દુઃખાવસ્થામાં મહુને કેમ નાખી ? પતિ સાથે વિયોગ, વૈભવનો નાશ અથવા જીવિતનો વિનાશ હું ઊચિત માનું છું. પરંતુ મહારા શીલવ્રતમાં જે તહે કલંક પ્રગટ કર્યું તે મોટું આશ્ચર્ય છે. એમ ખેદ કરતી રાણી દિવસો વ્યતીત કરવા લાગી. હવે ચરપુરૂષોના મુખથી ભવનપતાકાનું સર્વ વૃત્તાંત જાણી તેના પિતા સિદ્ધરાજનરેંદ્ર પણ બહુ ચિંતાતુર થઈ ગયા. અરે ! આ સંસારવાસને ધિક્કાર છે. કારણ કે કૃતજ પુરૂષોમાં માન પામેલા અને વિવેક નીતિના પારગામી એવા કીર્તિસાગર રાજાએ વિદાધર સંબંધી પોપટે કહેલું વૃત્તાંત સાંભળીને પણ સતીઓમાં શિરોમણિસમાન આ મહારી પુત્રી ઉપર પરદુઃખમાં ઉત્સવ માનતા એવા દુર્જનોના કહેવાથી આ અયોગ્ય પ્રવૃત્તિ કરી. એમ વારંવાર સંભારીને અશ્રુધારા વહન કરતો સિદ્ધરાજ એકાંતમાં ભવનપતાકાને પોતાના ખોળામાં બેસાડીને કહેવા લાગ્યો કે, હે પુત્રિ ! હવે તું ખેદ કરીશ નહીં, કારણ કે સુખ દુઃખનો સંબંધ દરેક પ્રાણીને આવી પડે છે. પરંતુ તે સ્થિર રહેતો નથી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૯૭)

ન્યહ્નીતોઽપિ કરાઘાતૈ—રૂપતત્યેવ કન્દુકઃ ।

પ્રાયેણ હિ સુવૃત્તાના—મસ્થાયિન્યો વિપત્તયઃ ॥

અર્થઃ—કંદુક (દડો) હસ્તના આઘાતો વડે નીચે નાખવામાં આવે છે તો પણ જેમ ઉંચે ઉચ્છળે છે તેમ સજ્જનોની વિપત્તિઓ ઘણા ભાગે સ્થિર રહેતી નથી.” માટે હવે હે વત્સે ! ખેદનો ત્યાગ કરી વિપત્તિના સમયે ધર્મ ધ્યાન કરવું એ ઉચિત છે.

હવે રથવીરપુર નગરમાં ચૌદપૂર્વના ધારક મુનિમહારાજ પધાર્યા છે. તેથી તેમના દર્શન માટે કીર્તિ-
મુનિદેશના. સાગર રાજ તેમજ પરિજન અને નગરના લોકો આનંદપૂર્વક ત્યાં ગયા. મુનિને વંદન કરી ઉત્તમ ભાવ વડે ધર્મ સાંભળવા માટે તેઓ સર્વે ઉચિતસ્થાને બેસી ગયા. એટલે બહુજનોના ઉપકાર માટે શ્રુતજ્ઞાની મુનિએ પણ રાજને ઉદેશી દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. રે રે ! ભવ્યાત્માઓ ! કોધાદિકથી દૂષિત થઈ જે મનુષ્ય જે કંઈ અવર્ણ્યવાદ બોલે છે તેનું ક્ષણ તો નક્કી નરક ભૂમિજ છે. પરંતુ જે સહસ્રા હાસ્ય-માત્રથી અન્યને અલીક વચન બોલે છે તે પણ અનેક દુઃખનો ભોગી થાય છે. જેમકે પૂર્વજન્મમાં ભવનપતાકાએ પોતાની શેકને માત્ર હાસ્યથી “ હટ્ટગવી ” એમ કહ્યું હતું તેનું જે પરિણામ આવ્યું તે તમ્હારા જાણવામાં છે. તે સાંભળી રાજ બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર ! આ વૃત્તાંત વિસ્તારપૂર્વક અમને કહો. ત્યારબાદ મુનિ બોલ્યા, વિજયખેટ નામે નગર છે. તેમાં પદ્મ નામે શ્રેષ્ઠી હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ પદ્મા હતું. તેને સંતાનનું સુખ બિલકુલ નહોતું છતાં પણ તે સ્ત્રી શેકને બહુજ પ્રિય હતી. શેકને ફરી પરણવાની સર્વથા ઈચ્છા નહોતી, પરંતુ શેકાણીએ બહુ આગ્રહ કરી શેકને બીજી સ્ત્રી પરણાવી. અને તે પદ્મા શેકાણી નવીન સ્ત્રીને પોતાની

(૩૯૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

દીકરી સમાન માનતી હતી. એમ આનંદમાં કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં એક દિવસે કોઈ વાત પ્રસંગમાં પદ્માએ પોતાની શોકને અકસ્માત “ હટ્ટગવી ” (હરાઈ ગાય માફક ઓખર કરનારી) એમ કહ્યું. તે વચન શેઠના સાંભળવામાં આવ્યું અને તરતજ તે સમજી ગયા કે આ નવીન સ્ત્રી શીલથી બ્રહ્મ થએલી છે, એમ જાણી શ્રેષ્ઠીએ તે દિવસથી પોતાતા વાસ ભવનમાં તેનો પ્રવેશ અંધ કર્યો. તેથી તે સ્ત્રીએ પોતાના અપમાનની વાત પદ્માની આગળ કરી. એટલે પદ્માએ શેઠને પૂછ્યું, આ સ્ત્રીએ તમ્હારો શો અપરાધ કર્યો છે કે જેથી તેનો તમે ત્યાગ કર્યો છે ? શેઠ બોલ્યા, ત્હને એને હટ્ટગવી કહી એથી બીજો અપરાધ કેવો જોઈએ છે ? પદ્મા બોલી, હે સ્વામિન્ ! મહેંતો ઉપહાસ્યથી તેમ કહેલું છે, તેથી કોઈ પ્રકારના તેના દોષની ચિંતા કરશો નહીં. એમ કહી શેઠને શાંત કરી પદ્માએ વિશ્વાસ બેસાડ્યો. ત્યારબાદ પદ્મશેઠ પૂર્વની માફક નવીનસ્ત્રી સાથે વર્તવા લાગ્યા. હવે પદ્માએ દેશવિરતિ ધર્મ સ્વીકારેલો હતો, પરંતુ અનાલોગથી વિચાર ન કર્યો કે બીજા વ્રતમાં સહસા અભ્યાષ્યાનનો અતિચાર મહુને લાગ્યો છે. તેમજ શેષ દેશવિરતિ સમ્યક્ પ્રકારે પાળીને મરણ સમયે આ અતિચારની આલોચના કર્યા વિના મરણ પામી સૌધર્મ કલ્પમાં દેવપણે તે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાંથી ચ્યવીને હાલમાં તે ત્હારી ભાર્યા થઈ છે. તેનું શીલવ્રત બહુ શુદ્ધ છે, પરંતુ જે આ જનાપવાદ લાગ્યો છે તે તેના પૂર્વભવમાં બોલેલા વચનનું ફલ છે. તે સાંભળી બહુ ખિન્ન થએલા સર્વ નાગરિક લોકો બોલ્યા, હે મુનીંદ્ર ! અતિ વિશુદ્ધ શીલધારી દેવીનો આ અપવાદ ફેલાયો છે તેના હેતુ માત્ર અમેજ છીએ. માટે હે પ્રભો ! આ પાપ કર્મથી અમે મુક્ત થઈએ તે પ્રમાણે અમારી ઉપર આપ કૃપા કરો. તે સાંભળી મુનિ મહારાજે તે પાપને દૂર કરવાનો ઉપાય વિસ્તારપૂર્વક

ભવનપતાકાની કથા.

(૩૬૯)

કહ્યો. તેથી કેટલાક જનોએ સર્વ વિરતિવ્રત ગ્રહણ કર્યું, તેમજ કેટલાક જનોએ દેશવિરતિધમ સ્વીકાર્યો અને અન્યજનોએ સમ્યક્ત્વ માત્ર ગ્રહણ કર્યું.

ત્યારબાદ કીર્તિસાગર રાજ્યએ સુનીંદ્રને વંદન કરી પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો. હે જગદ્ગુરો! મહારી દીક્ષાગ્રહણ. ઉપર કૃપા કરી આપ કેટલોક સમય અહીંજ સ્થિરતા કરો, કેમકે મહારે જે કાર્ય છે તે આપ પોતેજ જાણો છો. એમ કહી રાજ્ય ત્યાંથી પોતાના સ્થાનમાં આવ્યો. અને પોતાના રાજ્ય કાર્યની વ્યવસ્થા પ્રધાનને સોંપી ઉત્તમ અશ્વારૂઢ થએલા સુભટો સાથે રાજ્ય પોતે કાંચનપુર નગરીમાં ગયો અને ઉત્પન્ન થયો છે પુત્રરત્ન જેને એવી ભવનપતાકાની આગળ રાજ્યએ ક્ષમા માગીને કહ્યું કે હે સુભટે ! મંદ સ્નેહવાળા એવા મહેં લોકોના કહેવાથી આ અકાર્ય કર્યું. પરંતુ વંબુલ વૃક્ષને જેમ કૃળ હોતું નથી, તેમજ વડ અને ઉંબરાને જેમ પુષ્પ હોતાં નથી. તેમ ત્હારા હૃદયમાં લેશમાત્ર પણ દોષ નથી. આ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપનાં વચન બોલી બહુ ઐશ્વર્ય સાથે રાજ્ય પોતાના નગરમાં ભવનપતાકાને લઈ ગયો. ત્યારબાદ પુત્રને રાજ્ય ગાદીએ બેસાડી પોતે નિરવદ્ય દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તેમજ ભવનપતાકાએ પણ તત્પશ્ચાત્ આઠમા વર્ષબાદ શુભ દીક્ષા લીધી. પછી તે બન્ને જણ નિરતિચાર દીક્ષા પાળીને મોક્ષ સુખ પામ્યાં.

इति द्वितीयव्रते प्रथमातिचारे भवनपताका कथा समाप्तः ॥

(૪૦૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ધરણમત્રીનીકથા.

દ્વિતીય રહોલ્યાખ્યાનાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે જગતપ્રભો ! હવે બીજા વ્રતમાં બીજા અતીચારનું સ્વરૂપ અમને સંભળાવો જેથી અમારા વ્રતની શુદ્ધિ થાય. આ પ્રમાણે રાજાનું વાક્ય સાંભળી શ્રીસુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા—એકાંતમાં એસી આ લોકો રાજ વિરૂદ્ધ કાર્યનો વિચાર કરે છે, એ પ્રમાણે જે ખલ પુરૂષ અસત્ય વચન બોલે છે. તેનું બીજું વ્રત મલિન થાય છે અને તે ધરણની પેઠે બહુ દુઃખી થાય છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં દેવોને પૂજવા લાયક ઈંદ્રના સ્વરૂપ સમાન ઉત્તમ રત્નોના વેપારવડે સુપ્રસિદ્ધ વીરપુર ધરણદૃષ્ટાંત. નામે નગર છે. તેમાં રણવીર નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તેમજ ઉત્કૃષ્ટ રત્ન જેમાં રહેલાં છે એવી સમુદ્રની લહેર સમાન રત્નવતી નામે તેની સ્ત્રી છે. ગુણસાગર નામે તેઓને પુત્ર છે. વળી મંત્રોના પુત્રનું નામ ધરણ છે. હવે ગુણસાગર અને ધરણની એવી પ્રીતિ અંધાણી કે ક્ષણમાત્ર પણ વિયોગ થવાથી તેઓ બહુ દુઃખી થાય છે. એમ કરતાં કોઈ એક સમયે વસંત રૂતુમાં તે બન્ને જણ મનોરમ નામે ઉદ્યાનમાં ફરવા માટે ગયા. ત્યાં આગળ હિંડોળે હીંચકા ખાતી એક વારાંગના તેઓના જોવામાં આવી. જેમકે—સાક્ષાત્ વસંત રૂતુની લક્ષ્મી હોયને શું ? તેમ તેણીના અંગે ઉપર સ્વચ્છ સુવાસિત પુષ્પોનાં આભરણો શોભતાં હતાં. તેમજ રત્નોનાં આભરણોથી વિભૂષિત એવી દાસીઓ તેની ચારે તરફ હસતે મુખે જોઈ રહી હતી. વળી રતિ સમાન વિલાસને ધારણ કરતી તે સ્ત્રીને જોઈ

ધરણ્ય મંત્રિ કથા.

(૪૦૧)

કુમારનું ચિત્ત પરાધીન થઈ ગયું. તેમજ તે સ્ત્રી પણ કુમારનું સ્વરૂપ જોઈ એકદમ કામાતુર થઈ ગઈ. એમ એક બીજાના નેત્રનો સ્નેહ જોઈ તેમનો અભિપ્રાય જાણી ધરણ્ય બોલ્યો, હે કુમાર! આ આંખા ઉપર જોડેલી કોયલ બહુ મધુર સ્વરથી ટોકાર કરી રહી છે, માટે અહીંથી આગળ ડગલું માત્ર પણ જવાને મ્હાડું મન ઉત્સુક થતું નથી. તેમજ આ આમ્રની છાયા પણ કેવી મજાની છે ! હે મિત્ર ! આવો આનંદ આપણને બીજે સ્થળે નહીં મળે, તેથી અહીંજ રોકાવું ઉચિત છે.

એ પ્રમાણે કહી તેઓ ત્યાં રહ્યા અને આનુબાનુના વન વિલાસને જોતા હતા તેવામાં આકાશમાર્ગમાંથી અદ્ભુતવિમાન. ઉતરતું એક યુવતિઓનું જોડલું ઉત્તર દિશામાં તેમણે જોયું. તેમજ ક્ષણમાત્રમાં તેઓની પાછળ આકાશમાંથી એક વિદ્યાધરનું વિમાન ઉતર્યું. અને તરતજ તે વિમાનમાંથી નીચે ઉતરી છત્ર ચામરાદિક સામગ્રીથી વિભૂષિત થએલા વિદ્યાધરેંદ્રને પોતાની પાસે આવતો જોઈ તે બંને જણે યથાયોગ્ય સત્કાર કર્યો. ત્યારબાદ વિદ્યાધરેંદ્ર તે બંનેને પોતાના વિમાનમાં બેસાડી રાજભવનમાં લઈ ગયો. રાજ્યે વિદ્યાધરનો સત્કાર કર્યો. પછી પોતે પણ સિંહાસન ઉપર વિરાજમાન થયો. ત્યારબાદ વિદ્યાધર બોલ્યો, હે રણવીરનરેશ્વર ! મ્હારે એક પુત્રી છે. તેને ઉચિત વર નહીં મળવાથી કોઈક નૈમિત્તિકે મ્હને કહ્યું કે, આ કુમારીને વીરપુર નગરના મનોરમ નામે ઉદ્યાનમાં તમે મોકલો. ત્યાં તેના રહેવાથી રણવીર રાજાનો પુત્ર ત્યાં આવશે અને તેણીના દર્શનથી તે તેની ઉપર આસક્ત થશે. તેમજ કુમારીનું ચિત્ત પણ તે કુમાર હરણ્ય કરશે. તેથી તેજ તેનો વર થશે. એમ નૈમિત્તિકના કહેવાથી મ્હેં કુમારીને અહીં ઉદ્યા-

(૪૦૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

નમાં મોકલેલી છે. વળી લગ્ન દિવસ પણ આજનો ઘણો શ્રેષ્ઠ છે. માટે આ બંને રત્નોનો સંયોગ થાય તેવી રીતે આપનો શ્રમ સફલ થાઓ. ત્યારબાદ ધરણુ ઉભો થઈ રાજના કાનમાં કહેવા લાગ્યો કે આ વાત કુમારને પણ સંમત છે. માટે આ કાર્યમાં હવે આપણે વિલાંબ કરવા જેવું નથી. આ પ્રમાણે સર્વની સંમતિ લઈ રાજાએ વિવાહ મહોત્સવ માન્ય કર્યો અને બહુ આનંદપૂર્વક લગ્ન કાર્ય સમાપ્ત થયા બાદ તે વિદ્યાધરનો સત્કાર કરી તેને વિદાય કર્યો. તેપણુ રાજાની આજ્ઞા લઈ પોતાના સ્થાનમાં ગયો.

એક દિવસ રાજા સભામાં બેઠો હતો, તે પ્રસંગે કુમાર પણ ત્યાંજ હતો, તેવામાં દ્વારપાલની રજા લઈ અમરચંદ્રસૂરિ. ઉદ્યાનપાલ ત્યાંઆવી રાજાને પ્રણામ કરીને વિનયપૂર્વક વિનવતિ કરી કહેવા લાગ્યો કે, હે સ્વામિન્ ! અનેક દેવતાઓ જેમની સ્તુતિ કરી રહ્યા છે એવા અમરચંદ્રસૂરિ નંદનવન નામે ઉદ્યાનમાં હાલ પધાર્યા છે. તે સાંભળી અમૃતથી સિંચાયો હોયને શું ? તેવી રીતે કુમાર હાથ જોડી પિતાને કહેલા લાગ્યો કે હે પિતાજી ! શુદ્ધ ચારિત્રના પાલક મુનીંદ્રો આ દુનીયામાં જંગમ તીર્થરૂપ ગણાય છે. માટે તેમનાં દર્શન કરી જન્મ સફલ કરવો એ આપણું કર્તવ્ય છે. તે સાંભળી રાજા ઉત્કંઠિત થઈ મુનિને વાંદવા માટે પોતાના પરિવાર સહિત ઉદ્યાનમાં ગયો. મુનિને જોઈ હસ્તિ ઉપરથી નીચે ઉતરી કુમારની સાથે વિધિ સહિત તેણે વંદન કર્યું. તેથી રાજાના હૃદયમાં આનંદ ભરાઈ ગયો અને શરીર રોમાંચિત થઈ ગયું. ત્યારબાદ મુનિએ ડુંહંબિના નાદ સમાન ગંભીર અને ઉદાર શબ્દોવાડે ધર્મલાભ આપી નરેંદ્રને આનંદિત કરી આ પ્રમાણે ધર્મ દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. હે ભવ્યાત્માઓ ! આ લોકમાં જે જે સુંદર રૂપ સંપત્તિ વિગેરે પદાર્થો

ધરણ્યમત્રિ કથા.

(૪૦૩)

જોવામાં આવે છે તે સર્વ ધર્મનું જ ડૂળ છે, અને તેનાથી જે વિપરીત દેખાય છે તે અધર્મનું ડૂળ છે. વળી ધર્માભાસથી વ્યાકુલ થએલા એવા આ જગતમાં યથાર્થ ધર્મનું સ્વરૂપ તો કોઈક ભવ્ય પ્રાણીઓ જ જાણે છે. તેઓમાં પણ વિશેષ ધર્મસ્વરૂપ સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને પોતાના દેહની પણ અપેક્ષા રહિત શાસ્ત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે વર્તન કરવાવાળા બહુ વિરલા હોય છે. વળી જેમાં વિષય અને કષાયોનો ત્યાગ તેમજ ગુણોમાં પ્રીતિ અને દયામાં અપ્રમાદ હોય તેવા પ્રકારનો ધર્મ મોક્ષ સુખનો મુખ્ય હેતુ છે વળી તેવા પ્રકારનો ધર્મ જીનેદ્ર ભગવાને જ કહેલો છે. માટે સુખાર્થી પુરૂષોએ હૃમ્મેશાં તે ધર્મમાં યત્ન કરવો. અન્યથા આમ્રવૃક્ષની શ્રદ્ધાવડે આકડાને પાણી પાવા જેવું થાય છે. તેમાં પણ જો શક્તિ હોય તો મુનિધર્મ પાળવો તે જ ઉત્તમ છે, કારણકે સર્વ સંગ રહિત એવો મુનિધર્મ મોક્ષનું પ્રધાન અંગ છે. પરંતુ જેઓની તેવી યોગ્યતા ન હોય તેવા અલ્પ શક્તિવાળા મનુષ્યોએ ગૃહસ્થ ધર્મ સ્વીકારવો. ગૃહી ધર્મ પણ અનુક્રમે સંસાર જન્ય દુઃખોને તિલાંજલિ આપે છે. ઇત્યાદિક દેશના સાંભળી રણવીર રાજાએ જણાવ્યું કે હે ભગવન્! મહારી યોગ્યતા હોય તો મહને યતિ ધર્મનો ઉપદેશ આપો. મુનીંદ્ર બોલ્યા, હે રાજન્! ત્હારો તે મનોરથ નિર્વિઘ્નપણે સફલ થાઓ. ત્યારબાદ રાજાએ ગુણસાગર કુમારને રાજ્યમાં સ્થાપન કરીને પોતે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. પછી ગુણસાગર રાજા પણ ધરણ્ય મંત્રી સહિત દેશ વિરતિ ધર્મને અંગીકાર કરી ગુરૂને નમસ્કાર કરી પોતાના સ્થાનમાં ગયો. તેમજ પોતાના પિતાએ દીક્ષા ગ્રહણના સમયે નીચે પ્રમાણેનાં જે ધર્મ કાર્ય કરવાનાં કહ્યાં હતાં તે કરવા લાગ્યો, કારાગૃહમાંથી બદ્ધ જનોને મુક્ત કર્યાં, જૈનમંદિરોમાં અષ્ટાન્હિક મહોત્સવોનો પ્રારંભ કરાવ્યો, સાધર્મિક વાત્સલ્ય અને દીન પ્રાણીઓનો ઉદ્ધાર વિગેરે ધાર્મિક

(૪૦૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પ્રવૃત્તિ કરવા લાગ્યો. તેમજ ધરણ્યને અમાત્ય પદવી આપી ને પોતે નિરંતર ધર્મનો ઉદ્યોત કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ રાજા પોતાના શયન સ્થાનમાં અર્ધ રાત્રીના સમયે સુતો હતો. તેવામાં નવીન કમલદલ પ્રત્યંગિનીદેવી. સમાન નેત્રવાળી એક સ્ત્રી તેના જોવામાં આવી. વળી તે સ્ત્રી પોતાના શરીરની સ્વચ્છ કાંતિવડે અંધકારને દૂર કરતી હતી. વળી તેના એક હસ્તમાં ડમરૂક હતો અને બીજા હસ્તમાં સોનાનો દંડ ધારણ કરેલો હતો. કંઠમાં અદ્ભુત રત્નાવલી હાર ચળકતો હતો. શરીરે શ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલાં હતાં અને પગમાં પાદુકાઓ પહેરેલી હતી. આ પ્રમાણે તું અદ્ભુત સ્વરૂપ જોઈ રાજાએ તેને પૂછ્યું, હે સુંદરિ ! તું કોણ છે ? અને અહીં ત્હારે આવવાનું શું કારણ ? પૂર્ણ ચંદ્ર સમાન વદના-કૃતિને ધારણ કરતી તે સ્ત્રી પણ હસ્તે મુખે બોલી, હે રાજન્ ! હું પ્રત્યંગીની વિદ્યાદેવી છું. વળી આજથી ત્રીજા ભવમાં ત્હેં મ્હારી પૂર્વ તથા ઉત્તર સેવા બહુ ભક્તિવડે વિધિપૂર્વક કરી હતી તેથી હું તને સિદ્ધ થવાની તૈયારીમાં હતી તેટલામાં તું મરણ પામ્યો. માટે હે રાજન્ ! પૂર્વભવના સંબંધને લીધે ત્હારી ભક્તિવડેજ હું ત્હને અનુકુળ થઈ છું. વળી હાલમાં તું વિશેષ પ્રકારે જૈનધર્મની સેવા કરે છે. તેમજ ત્હેં કુલ પરંપરાથી પ્રાપ્ત થએલા રાજ્યને ઋણ સમાન માની દેશ વિરતિ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો છે. તેથી હું ત્હારા કિંકરપણાને પ્રાપ્ત થએલી છું, વળી હમ્મેશાં ત્હારી સેવામાંજ તત્પર છું માટે વિશેષ કાર્ય પ્રસંગે ત્હારે મ્હારૂં સ્મરણ કરવું. તે સાંભળી રાજા એકદમ ઉભો થયો અને તેને બેસવા માટે આસન આપ્યું. ત્યારબાદ તે બોલ્યો કે હે દેવિ ! હું તમ્હારા અભ્યુત્થાનાદિક સત્કારથી વિમુખ રહ્યો. માટે તે મ્હારા અવિનયની ક્ષમા કરશે. દેવી બોલી, હે ભૂપતે ! આપ મહા શુણ્યાન

ધરણ્યમંત્રિ કથા.

(૪૦૫)

છો અને હું તો વિરતિ ધર્મ રહિત છું તો પછી આપની આગળ મ્હારો અવિનય શો ? એમ કહી દેવીએ પોતાના કંઠમાંથી રતનાવલી હાર કાઢીને તે નરેન્દ્રના કંઠમાં ખેરાવ્યો, અને તે હારનું માહાત્મ્ય તેણીએ જણાવ્યું કે જ્યાં સુધી આ હાર તમ્હારા કંઠમાં રહેશે ત્યાં સુધી શત્રુઓ પણ કિંકરપણું ધારણ કરશે. એ પ્રમાણે કહી રાજની આજ્ઞા લઈ દેવી પોતાના સ્થાનમાં ગઈ. રાજ્યે પણ બાકીની રાત્રી ધર્મધ્યાનવડે નિર્ગમન કરી, તે અનુક્રમે સૂર્યોદય થયો એટલે આવશ્યકાદિ નિત્ય ક્રિયા કરી કંઠમાં તે હાર ખેરી પોતે રાજસભામાં બેઠો, હારના પ્રભાવથી બહુ બલવાન અને વિરોધી એવા રાજ્યો પણ પુષ્પમાલાની માફક તેનું રાજશાસન મસ્તક વડે વહન કરવા લાગ્યા. ત્યારબાદ રાજ્યભાર ધરણ્યમંત્રીને સોંપી પોતે સંસારથી વિરક્ત થઈ નિરંતર જૈનધર્મના કાર્યોમાં સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યો.

તેવામાં ત્યાં સાગરશ્રેષ્ઠીની પુત્રીનો વિવાહ પ્રસંગ ચાલતો

હતો. તેમજ જનન પણ અન્ય રાજ્યમાંથી

ધરણ્યનો

આવેલી હતી. તેમાં મહનદેવ નામે વરના

અત્યાચાર.

પિતા એટલે પોતાના વેવાઈની સાથે સાગર

શ્રેષ્ઠીને દ્રવ્ય સંબંધી લેવડ દેવડમાં તકરાર

થઈ. જેથી સ્વજનવર્ગમાં બહુ કોલાહલ થયો. તે વાત ધરણ્ય મંત્રીના જાણવામાં આવી. તેથી તેણે તેઓને ખુબ ધમકી આપીને કહ્યું કે, તમ્હારી સર્વ વાત મ્હારા જાણવામાં આવી છે. જેમકે તમે અમારા રાજ્યના ગુપ્ત વિચારો તમ્હારા રાજને કહેવા ધારો છો. તેથી તમે રાજ્ય વિરૂદ્ધ કાર્ય કરનાર ઠરો છો. તે સાંભળી મહન દેવના પુત્રની મુખાકૃતિ વિલક્ષણ થઈ ગઈ અને તે બોલ્યો કે, જેવી રીતે આ રાજ્ય લુંટી લીધું છે, તેમ અમને પણ શું તમે લુંટવા ધારો છો ? તે સાંભળી ધરણ્ય બહુ કોપાયમાન થઈ ગયો અને તેને

(૪૦૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્રઃ

પકડાવીને તરતજ કારાગૃહમાં દાખલ કર્યો. આ પ્રમાણે ધરણુમંત્રીનું સાહસ જોઈ મહુનદેવ પોતાના પુત્રનો પક્ષ લઈ ઝોલવા લાગ્યો. તેથી તેને પણ તેજ સ્થિતિમાં તેણે દાખલ કર્યો. ત્યારબાદ નગરના મુખ્ય આગેવાનોને એકઠા કરી સાગર શ્રેષ્ઠી ધરણુ પાસે પ્રાર્થના કરવા ગયો. ત્યાં જઈ ધરણુને નમસ્કાર કરી તે ઝોલ્યો કે, આ બંને જણે કંઈપણ અપરાધ કર્યો નથી, છતાં એમને આ બંધન શું યોગ્ય ગણાય ? ધરણુ ઝોલ્યો, તે લોકો રાજ્ય વિરૂદ્ધ વિચાર કરતા હતા, છતાંપણ તેઓ અપરાધ વિનાના ? અને સાથે તું પણ સત્યવાદી ખરો ! એમ વાદ વિવાદ ચાલતાં ધરણુને સાગર ઉપર બહુ રીસ ચડી, તેથી તેને પણ પકડીને તેતું સર્વ ધન લુંટી લઈ રાજ ભંડારમાં નાંખી દીધું. હવે મહાજન લોકોતું કહેવું પણ તેણે ન માન્યું તેથી તેઓ રાજ પાસે ગયા અને આ સર્વ વૃત્તાંત વિસ્તારપૂર્વક રાજને નિવેદન કર્યું. રાજએ તે વાત ધ્યાનમાં લઈ તરતજ ધરણુને ઝોલાવીને પૂછ્યું કે, આ મહાજન લોકો જે કહે છે તે શું સત્ય છે ? ધરણુ ઝોલ્યો, એમાં શું અસત્ય છે ? અમે તમ્હારો ખબરો ભરીએ છીએ, તેથી અમેજ કેવલ અસત્યવાદી છીએ. રાજ ઝોલ્યો—એમ કરવાનું આપણે કંઈપણ પ્રયોજન નથી. માત્ર તેઓના જે અપરાધ હોય તે તું ઝોલ. ધરણુ ઝોલ્યો, આ લોકો એકાંતમાં રાજ વિરૂદ્ધ વિચાર કરતા હતા, તેથી તેઓને મહેં યોગ્ય શિક્ષા કરી છે. તે સાંભળી રાજએ તેઓને પૂછ્યું. ત્યારે તે લોકોએ ઉત્તર પ્રત્યુત્તરવડે ધરણુને નિરૂત્તર કર્યો. બાદ ધરણુ વિલક્ષ્ય થઈ રાજને કહેવા લાગ્યો કે, આ મૂર્ખજનોની સાથે મહુને વાદવિવાદ કરાવો છો તે યોગ્ય ગણાય નહીં. જો હું આપને અન્યાયકારી લાગતો હોઉં તો કોઈપણ સારો ન્યાયવેત્તા હોય તેને આ આપની ન્યાયમુદ્રા આપો. એમ કહી તેણે તે મુદ્રા હસ્તમાંથી કાઢીને દૂર ફેંકી દીધી. ત્યારે રાજએ કહ્યું, હે ધરણુ !

ધરણમંત્રિ કથા.

(૪૦૭)

આ મુદ્રા ત્યાગ કરવાનું કંઈપણ કારણ નથી, પરંતુ નીતિથી પ્રબળ રક્ષણ કરવું અને ન્યાયથીજ લાંડાર પણ પૂર્ણ રાખવો. એજ મંત્રીનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે. વળી મૃષાવાદ વિરમણ વ્રતમાં ત્હારે આ દ્વિતીય અતીચાર આવ્યો, માટે તું ગુરૂ પાસે જઈ તેની પર્યાલોચના કરીને શુદ્ધ થા. આ પ્રમાણે પોતાનું અપમાન સમજી ધરણમંત્રી રોષાયમાન થઈ પોતાને ઘેર ગયો. જેથી રાજ્યે તેની જગ્યાએ અન્ય મંત્રીને સ્થાપન કર્યો અને સાગર શ્રેષ્ઠીનું સર્વ ધન પાછું અપાવ્યું. તેમજ તે ધરણે લોકો પાસેથી અન્યાયવડે જે દ્રવ્ય લીધું હતું, તે સર્વ ધન તે લોકોએ તેની પાસેથી યોગ્ય સમયે પાછું લીધું. ત્યાર બાદ એક લાંઠ પુરૂષે ધરણને પ્રથમ લાંચ આપેલી તે દ્રવ્યની તેણે માગણી કરી, છતાં ધરણે તે આપ્યું નહીં અને સીધો ઉત્તર પણ આપ્યો નહીં. તેથી તેણે પોતાના નોકરો પાસે ધરણને ખુબ કુટાવ્યો. તેમજ તેણે લાજ શોધીને ધરણને છરીવડે મારી નાખ્યો. ત્યાંથી મરીને તે રૌદ્રધ્યાનવડે તે ત્રીજી નરકભૂમિમાં ગયો. ત્યાંથી નીકળી ચિરકાળ સંસારમાં બ્રમણ કરી યોગ્ય સમયે તે મોક્ષ સુખ પણ પામશે.

હવે વિશુદ્ધ ગૃહી ધર્મ પાળવામાં આસક્ત એવો ગુણસાગર રાજ્ય પણ રથયાત્રાદિક નાના પ્રકારનાં કાર્યો- ગુણસાગરરાજ. વડે જૈન શાસનની ઉત્સર્પણાઓ કરાવે છે. મહોટાં જૈન મંદીરો બંધાવે છે. તેમજ જીર્ણોદ્ધારપૂર્વક સર્વ દેશમાં અમારી ઘોષણા, સાધર્મીકવાત્સલ્ય અને ખીજાં કેટલાંક ધર્મકાર્યો કરાવે છે. છેવટે દીક્ષા લઈ તે સમાધિ ભરણવડે સૌધર્મ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો. અને ત્યાંથી ત્રીજે ભવે મોક્ષ સુખ પામશે, હે ભવ્ય જીવો ! આ પ્રમાણે ખીજા વ્રતના ખીજા અતિચારનું સેવન કરવાથી ધરણ મંત્રી બહુ સંસાર

(૪૦૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ભયો. માટે આ અતિચારને બહુ યત્નપૂર્વક વર્જવો, જેથી સંસાર સમુદ્ર તરવો સુલભ થાય.

इतिश्रीमृषावादव्रते द्वितीयाऽतिचारविपाके धरणा-
ख्यानकं समाप्तम् ॥

મદનવણિકૂનીકથા.

તૃતીયસ્વદારમંત્રભેદાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, હે જગત્ પ્રભુ ! આ મૃષાવાદ વ્રતમાં શું કરવાથી ત્રીજો અતિચાર લાગે છે તેનું દૃષ્ટાંત સહિત સવિસ્તર વ્યાખ્યાન સંભળાવો. આ પ્રમાણે રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળી શ્રી સુપાર્શ્વ પ્રભુ બોલ્યા, હે રાજા ! પોતાની સ્ત્રીએ વિશ્વાસથી કહેલું કોઈ પણ વચન અન્ય પુરૂષની આગળ જે પુરૂષ કોઈ નિમિત્તવડે બહાર કરે તો તે પણ દ્વિતીય વ્રતમાં અતિચાર ગણાય અને તે અતિચાર સેવવાથી તે પુરૂષ મદનની પેઠે દુઃખી થાય છે.

ગજ (દા) શંખ (નિધાન) અને લક્ષ્મીવડે વિભૂષિત તેમજ સુદર્શન (ચક્ર-સારાં દર્શન)ના આશ્રયભૂત

મદનદૃષ્ટાંત. વિશ્ણુના દેહની માફક અમૂલ્ય રત્નોથી વિરા-
જીત રત્નપુર નામે એક નગર છે. તેમાં વણિ-

કુળનોમાં મુખ્ય અને વૈભવમાં કુળેર સમાન સુધન નામે શ્રેષ્ઠી રહે છે. શીલગુણનો મહિમા જેમાં મુખ્ય રહ્યો છે એવી સીતા નામે તેની સ્ત્રી છે. પ્રીતિપૂર્વક તેઓનો કેટલોક સમય વ્યતીત થતાં સદ્ગુણોનું કુલ મંદિર એવો ધનસાર નામે તેમને એક પુત્ર થયો. નામ પ્રમાણે રૂપવાન્ મદન નામે તેનો મિત્ર છે. તે પણ જાતનો

મદનવણિક કથા.

(૪૦૬)

વાણીયો છે. હવે તે મદન અને ધનસાર બન્ને મિત્રો મદોન્મત્ત હસ્તીની માફક ઉદાનાદિક સ્થાનોમાં નિરંકુશપણે ક્રીડા કરે છે.

એક દિવસ વસંતરૂતુના પ્રસંગે ધનસાર અને મદન બન્ને જણા કુસુમસાર નામે ઉદાનમાં ગયા. ત્યાં બિરાજતા, સમયસારમુનિ. શાંતમૂર્તિને ધારણ કરતા અને મહાજ્ઞાની એવા સમયસાર મુનિને જોઈ મદન બોલ્યો, હે ધનસાર ! શરદરૂતુના ચંદ્ર સમાન નેત્રોને આનંદ આપતા એવા આ મુનિવરના ચરણમાં આપણુ વંદન કરીએ. એમ કહી તે બન્નેજણાએ વંદન કર્યું. તેસમયે મુનીંદ્ર પોતાના ધ્યાનમાં લીનહતા. ધ્યાનની સમાપ્તિ થઈ એટલે ધર્મ લાભ આપી બન્નેને આનંદિત કર્યા. આ પ્રમાણે તે બન્નેની પ્રવૃત્તિ જોઈ ત્યાં ઉભેલો એક બ્રાહ્મણ બોલ્યો, અરે ! આટલો બધો અવિવેક ! મહને મૂકીને આ શૂદ્રને તમે કેમ નમ્યા ? વળી માનસરોવર નજીકમાં હોય તેમ છતાં તેનો અનાદર કરી ખાઈનું મલીન પાણી કોણ પીએ ? આ પ્રમાણે બ્રાહ્મણનું વાક્ય સાંભળી તેઓ બોલ્યા, રે બ્રાહ્મણ ? આવાં અસભ્ય વચન બોલવાં તમને યોગ્ય નથી. બ્રાહ્મણ શબ્દના અર્થ પ્રમાણે શું આ બ્રાહ્મણ નથી ? તેમજ કોઈ પણ જીવની હિંસા કરવી નહીં, અસત્ય વચન બોલવું નહીં, પારકું ધન કદા શિવાય લેવું નહીં, પરસ્ત્રીનું સ્વરૂપ જોઈ લુપ્થ થવું નહીં અને કોઈપણ પરિગ્રહમાં મૂર્છા કરવી નહીં વિગેરે, ધર્મનો ઉપદેશ તેઓ આપે છે. વળી મૈથુનથી જે વિરામ પામેલો હોય તેજ બ્રાહ્મણ કહેવાય. હે ભાગ્યશાલી ! આવા અનેક ગુણો જેમાં રહેલા છે, છતાં આ બ્રાહ્મણ કેમ ન કહેવાય ? વળી પૂર્વોક્તગુણોથી જે રહિત હોય, તેજ શૂદ્ર કહેવાય એમ શાસ્ત્રકારોનું મંતવ્ય છે. આ પ્રમાણે તેઓના વચનામૃતનું પાન કરવાથી બ્રાહ્મણના અજ્ઞાનરૂપી ગાઠ રોગની શાંતિ થઈ અને તરતજ તે વિનયપૂર્વક મુનિને પ્રણામ કરી ભૂમિ ઉપર

(૪૧૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

એકો. મુનિએ પણ તેઓની યોગ્યતા જાણી ધર્મદેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. તે સમયે બ્રાહ્મણે પ્રશ્ન કર્યો કે હે મુનીંદ્ર ! આપની આકૃતિ ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે ઉત્તમ રાજલક્ષ્મીનો વૈભવ છોડી દઈ આપે આ ચારિત્ર ધર્મ સ્વીકારેલો છે, માટે આપને વૈરાગ્ય થવામાં મુખ્ય કારણ શું બન્યું તે આપ કૃપા કરી અમને જણાવો. મુનીંદ્ર બોલ્યા, હે સુભગ ! આ સંસારમાં વૈરાગ્યના હેતુઓ બહુ સુલભ છે. પરંતુ મ્હારી બાબતમાં તો ઘણું કરીને મ્હારી સ્ત્રી મુખ્ય હેતુ થઈ છે. ક્રીથી બ્રાહ્મણ બોલ્યો, હે મુનિવર્ય ! આપનું આ વૃત્તાંત વિસ્તારપૂર્વક કહો જેથી કરીને અમને પણ વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય.

શ્રીમાન્ મુનિચંદ્ર મુનિ બોલ્યા, ઈંદ્ર સરખા પણ પોતાનું ચરિત્ર કહેવાથી લજ્જિત થાય છે, તેમાં કંઈ સ્ત્રી વૃત્તાંત. નવાઈ જેવું નથી. પરંતુ આ ઉપકારનો હેતુ છે, એમ જાણી તમ્હારી આગળ હું મ્હારું વૃત્તાંત કહું છું. આ ભારતક્ષેત્રમાં રથવીરપુર નામે નગર છે. તેમાં ગુણનિધાન એવો સમર કરીંદ્ર નામે રાજા છે. વિનય ધર્મમાં બહુ પ્રવીણ એવી મહનશ્રી નામે તેની બાર્યા છે. પરસ્પર પ્રીતિ-પૂર્વક વિષયસુખનો અનુભવ કરતાં તેઓને શ્રેષ્ઠ લક્ષણોવડે સંયુક્ત અને રૂપવડે કામદેવનો તિરસ્કાર કરતો એવો મેઘકુમાર નામે એક પુત્ર થયો. ત્યારબાદ ગ્રીષ્મઋતુના તાપને લીધે રાજાને દાહજ્વર પ્રગટ થયો અને તેની પીડા દિવસે દિવસે બહુ વધતી ગઈ, એટલે રાજવૈદ્યોએ અનેક ઉપચાર શરૂ કર્યા. વૈદ્યોએ બતાવેલાં ઔષધોને મહનશ્રી રાણી પોતેજ તૈયાર કરે છે. વળી ઉપયોગપૂર્વક જળ ઉકાળે છે, તેમજ દરેક કાર્ય પોતેજ કરે છે એટલુંજ નહીં પરંતુ શરીરની છાયાની માફક નિરંતર પોતાના સ્વામીની પાસેજ તે રહે છે. એમ કરતાં રાજાને સાત દિવસના ઉપવાસ થયા. તેથી મહનશ્રીએ પણ સાતે દિવસ લાંઘન કરી ઉકાળેલું જળ પીધું.

મહનવણિકુ કથા.

(૪૧૧)

ત્યારબાદ રોગની અસાધ્યતા જાણી મહનશ્રીએ ક્ષેત્રદેવીની માનતા રાખી કે જે મહારા સ્વામીને આરામ થશે તો હું મહારા બે હાથ જોડી ભાલાઓથી વીંધી પગમાં બેડીઓ ખેરીને તહારા મંદીરમાં યાત્રા કરીશ. એ પ્રમાણે બાધા રાખવાથી ભવિતવ્યતાને લીધે રાજાનો રોગ શાંત થયો. એટલે મહનશ્રીએ પોતાના કહ્યા પ્રમાણે જ લલીતેદેવીની યાત્રા કરી. તે જોઈ રાજાએ વિચાર કર્યો કે મહારી ઉપર મહનશ્રી રાણીનો જેવો અપૂર્વ પ્રેમ છે તેવો પ્રેમ આ દુનિયામાં ખીજા કોઈનો પણ હું જોતો નથી. કેમકે મહારા માટે તેણીએ જીવિતની પણ દરકાર કરી નહીં. તેમ જાણી તેની ઉપર તે બહુ આસક્ત થયો અને અન્ય રાણીઓનો અનાદર કરવા લાગ્યો.

એક દિવસ મહનશ્રીના વાસભવનમાં રાત્રીના સમયે વિલાસ કરતો રાજા બેઠો હતો, તેવામાં ત્યાં આવી

જ્વરપુરૂષ.

કોઈક જ્વર પુરૂષ બોલ્યો કે હજીપણ સુખી-આ લોકો સુખ રહ્યા છે ? આ આજ્ઞેપનું

વચન સાંભળી રાજા એકદમ ક્રોધાતુર થઈ ગયો અને હાક મારી ને કહ્યું કે રે પ્રાહરિકો ! આ શબ્દ કોણે કર્યો ? તમે તેની શોધ કરી મહને જલદી મહને પ્રત્યુત્તર આપો. તે સાંભળી પ્રાહરિકો પણ સંભ્રાંત થઈ ગયા અને કંઈક ઉત્તર આપવાનો વિચાર કરતા હતા, તેટલામાં રાણી બોલી, હે પ્રાણુપ્રિય ! સેંકડો પ્રાહરિકો વડે વ્યાકુળ એવા આ મકાનમાં આમ શંકા કરવાનું આપને કંઈપણ કારણ નથી. જીવિતની ઈચ્છાવાળો કયો પુરૂષ સિંહની ગુફામાં પ્રવેશ કરે ? વળી બળતા અગ્નિમાં હસ્તપ્રક્ષેપ કોણુ કરે ? સર્પની કૃણાનો સ્પર્શ કરવા કોણુ સાહસ કરે ? તેમજ વાઘેણુનું દુધ પીવા કોણુ ઈચ્છા કરે ? વળી જે સ્થાનમાં પવનનો પણ સંચાર દુર્લભ છે અને સૂર્યના કિરણો પણ પ્રવેશ કરી શકતા નથી એવા આ તમહારા ભવનમાં કોઈપણ અન્ય માણસ કેવી રીતે આવી શકે ? માટે હે નાથ ! અમસ્તો

(૪૧૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

કોઈ શબ્દ આપના સાંભળવામાં આવ્યો હશે. એ ઉપરથી વૃથા શંકા શા માટે કરો છો ? આ પ્રમાણે મદનશ્રીનું વચન સાંભળી રાજાએ જાણ્યું કે આ સ્ત્રી કંઈક કપટમાં છે ખરી ! એમ પોતાના જાણવામાં આવ્યું છતાં પણ નિઃશંકની પેઠે બાહ્ય આકાર બતાવી રાજા કપટ નિદ્રાથી સુઈ ગયો. ત્યારબાદ રાજા ઉઠી ગયા છે એમ જાણી મદનશ્રી ધીમે ધીમે શયનમાંથી ઉઠીને કમાડ ઉઘાડી શુભ રીતે નજીકના ભંડારમાં ગઈ અને ત્યાં દાસીનો વેષ ધારણ કરી બેઠેલા પુરૂષ સાથે મંદ સ્વરે તે વાત કરવા લાગી, પરંતુ તે જાણપુરૂષે તેને કંઈપણ પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહીં. એટલે રાણી તેના ચરણમાં પડી પ્રાર્થના કરવા લાગી, હે કૃપાલુ પ્રિય ! અપ્રિયના સંગરૂપી દાવાનળથી દગ્ધ થએલા આ મ્હારા શરીરને આપના સંગમરૂપી અમૃતરસથી શાંત કરો, આ પ્રમાણે બહુ પ્રાર્થના કરી તો પણ તે પુરૂષે તેણીને સ્વીકાર કર્યો નહીં. એટલે રાણીએ તેને પોતાના જીભરૂપી પાશવડે બાંધીને સ્તનરૂપી તળાઈમાં સ્થાપન કરી મુખેથી સ્તીકારના શબ્દ કરતી કરતી મનાવા લાગી. તે દરમિયાન રાજાએ પણ તેણીની પાછળ આવી આ સર્વ બનાવ પ્રત્યક્ષ જોયો અને આ પ્રમાણે તેનો કૃટ પ્રપંચ જોઈ તે બહુ ક્રોધાતુર થઈ ગયો, તેથી પોતાનો ખર્જ ખેંચી તે બન્નેના પ્રાણ લેવા તૈયાર થયો તેટલામાં તેના હૃદયમાં વિચાર આવ્યો કે શત્રુરૂપી હસ્તિઓના કુંભસ્થલોમાં આઘાતવડે મુક્તામણિઓથી ઘસાઈ ગએલો, આ ખર્જરત્ન શીલરૂપી જીવિતથી બ્રહ્મ થએલા અને મોહથી સુતેલા આ પામર પ્રાણીઓને હણવા કેવી રીતે યોગ્ય થાય ? એમ જાણી ક્રોધ સહિત ખર્જ ને પાછું ખેંચી લઈ પોતાના વાસગૃહમાં ગયો અને પલંગ ઉપર સુઈ ગયો.

ત્યારબાદ તે રાજા સુતે સુતે શાંત ચિત્તથી સંસારનું સ્વરૂપ, શરીરની સ્થિતિ અને સ્ત્રીઓના સ્નેહભાવ સંબંધી વિચારણા કરવા

મદનવશિક્ષક કથા.

(૪૧૩)

સંસારસ્વરૂપ.
જેમકે—

લાગ્યો. અ હ હ !!! સંસારમાં જે સુખ ગ-
ણાય છે, તે પણ વસ્તુતઃદુઃખરૂપજ છે.

દુઃખચ્છેદે સુખપ્રાપ્તિ—ધ્રૃતર્યેયં વિભાતિ તે ।

તાં વિભાવ્ય કિં સૌખ્યં, કિં દુઃખાડુઃખવિસ્મૃતિઃ ॥

અર્થ—“ હે પ્રિય અંધુ ! દુઃખનો વિચ્છેદ થવાથી તને જે સુખની જ્ઞાતિ થાય છે, તેનો તું વિચાર કર, દુઃખનો વિચ્છેદ એ શું સુખ છે ? ના ! ના ! એતો દુઃખ અને સુખની વિસ્મૃતિ છે.” તેમજ અપવિત્ર એવા માંસ રૂઢિરાદિકથી ભરેલો, ઇદ્રિયોનાચ્છિદ્રો દ્વારા અશુચિમય મળમૂત્રાદિકને વહન કરતો અને અત્યંત મલિનતાનું કારણભૂત એવો સ્ત્રીઓનો દેહ હોય છે. તેમાં રમણીયપણું શું છે ? વળી જ્યાં સુધી વિવેકી પુરૂષો તત્વબુદ્ધિથી અવલોકન કરતા નથી, ત્યાં સુધી સ્ત્રીઓમાં સુંદરપણું દેખાય છે, તેમજ તે સ્ત્રીઓમાં આસક્ત થએલા પુરૂષો અનેક દુઃખોના પાત્ર થાય છે. વળી આ સ્ત્રી મહારા ઉપર બહુ પ્રીતિવાળી છે એમ જે માને છે તે પુરૂષને વિવેક નહીં હોવાથી શીંગડા વિનાનો પશુ જાણવો. કોઈક કારણને લીધે કિંવા ધનના લોભથી સ્ત્રીઓ લોકોની ઇચ્છા પ્રમાણે અનેક પ્રકારે સ્નેહ બતાવે છે, પરંતુ તેઓમાં સદ્ભાવ તો લેશમાત્ર પણ હુલ્લ હોય છે. એ પ્રમાણે રાજા ચિંતવતો હતો, તેવામાં રાત્રીના ચાર વાગ્યાના સુમારે રાણી ધીમે ધીમે શય્યામાં આવીને રાજાની સાથે ગાઠ આલિંગન કરી સુષ્પ ગઇ.

રાજાને નિદ્રાધીન જાણી રાણીએ મધુર વચનોવડે જાગ્રત્ કર્યો, રાજા પણ કપટવડે નિદ્રામાંથી ઉઠે-
કપટનિદ્રા.
લાની માફક આલાપ કરી યોલ્યો કે હે પ્રણયિનિ ! તહાની માફક નિદ્રા પણ હજી સુધી

(૪૧૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

મહુને છોડતી નથી. એ પ્રમાણે તેઓનો વાર્તાલાપ ચાલતો હતો, તેટલામાં સમયનિવેદક (બંદીજન) હાજર થઈ ઓડ્યો, આકાશનીલક્ષ્મી ચંદ્રસહિત સમગ્ર રાત્રિનો ત્યાગ કરીને અનુરાગ પ્રગટ કરતી હાલમાં સૂર્યને અનુસરે છે. આ પ્રમાણે કાલનિવેદકનું વચન સાંભળી રાજાએ શય્યાનો ત્યાગ કર્યો, અને પ્રભાત કાળનું પોતાનું કાર્ય સમાપ્ત કરી દેવસભામાં ઈંદ્રની માફક સભાસ્થાનમાં પોતે વિરાજમાન થયો. ત્યારબાદ સર્વ સભ્ય લોકો સાથે યથોચિત સંભાષણ કરી બહાર ફરવા જવાનો સમય બાણી પોતે હસ્તી ઉપર આરૂઠ થઈ રાજવાટિકામાં ગયો.

ત્યાં આગળ આમ્ર વૃક્ષની નીચે ઉપશમ લક્ષ્મીના પુંજની માફક બેઠેલા એક મુનિવરને જોઈ હસ્તિ ઉપર જ્ઞાનીમુનિ. રથી રાજા નીચે ઉતર્યો અને તેણે બહુ ભક્તિવડે મુનીંદ્રને વંદન કર્યું. મુનિએ ધર્મલાભ આપીને કહ્યું કે, હે નરેંદ્ર! સ્ત્રી સંબંધી રાત્રીનું સર્વ વૃત્તાંત ત્હોં પ્રત્યક્ષ જોયું છે, છતાં પણ હજી કેમ વિલાસ કરે છે? તે સાંભળી રાજાએ બહુ ખુશી થઈ પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવન્! આપ મહા જ્ઞાની છો, માટે તે બંનેનો કેટલા દિવસથી સંબંધ છે? એટલી બાબત મહુને તમે કૃપા કરીને કહો, ત્યારે મુનિ ઓડ્યો, હે રાજન્! આ સંબંધી વિશેષ ચિંતા કરવાનું હવે ત્હારે કંઈપણ પ્રયોજન નથી. પરંતુ હવે તું એવું ચિંતવન કર કે જેથી ફરીને આવી વિટંબનાઓ ન થાય. નરેંદ્ર ઓડ્યો, હે મુનીંદ્ર! જો સેવકને તારવા ઈચ્છતા હો તો તમારા શુદ્ધ ધર્મનો મહુને ઉપદેશ કરો. તે સાંભળી મુનિએ તેને વિસ્તારપૂર્વક મુનિધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. એટલે તે રાજાએ પણ તરકાલ તે ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો અને તેજ હું પોતે મુનિ છું. મ્હારા વૈરાગ્યનું મૂળ કારણ મ્હોં તમને નિવેદન કર્યું. હવે મોક્ષ માર્ગે ગમન કરવા માટે રથ સમાન ધર્મનું સમ્યક્

મદનવણિક કથા.

(૪૧૫)

પ્રકારે તમે શ્રવણ કરો, વળી તે ધર્મ યતિ અને ગૃહિ એમ બે પ્રકારનો છે. તેમાં યતિ ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ મહાવ્રતરૂપ અને ગૃહી ધર્મ અભ્યવ્રતાદિક બાર પ્રકારનો કહ્યો છે. વળી તે બન્નેમાં મુખ્ય એવો યતિ ધર્મ સવિસ્તર કહ્યો. તે ધર્મમાં અશક્ત એવા પુરૂષોના માટે સમ્યક્ત્વાદિ ગૃહી ધર્મ પણ વિસ્તારપૂર્વક બતાવ્યો. ત્યાર-બાદ તેઓએ સમ્યક્ત્વ સહિત પહેલું અને બીજું આભ્યવ્રત ઉત્તમ બાણીને શુદ્ધ ભાવથી ગ્રહણ કર્યું. પછી તેઓ મુનીંદ્રને વંદન કરી પોતપોતાના સ્થાનમાં ગયા અને મુનિ પણ વિહાર કરી અન્ય સ્થાનમાં ગયા.

સમ્યક્ત્વમાં દૈવ ચિત્તવાળા ધનસાર અને મદન પણ તે મુનિએ

કહેલા વિધિ પ્રમાણે ગ્રહણ કરેલા નિય-

ધનસાર

મોનું પ્રયત્નપૂર્વક પાલન કરે છે અને પર-

અને મદન.

સ્પર બહુ પ્રીતિભાવથી વર્તે છે. પરંતુ મદ-

નની પ્રકૃતિ બહુ ખરાબ હોવાને લીધે પરા-

પવાદ બોલવામાં તે બિલકુલ આંચકો ખાતો નથી. તેમજ હાસ્ય વચન બોલવામાં બહુ કોતુહી, કલેશજનક અને દુષ્પ્રિયવાદી એવો તે મદન પોતાનું આખા દિવસનું વૃત્તાંત ધનસારની આગળ સાચકાણે નિવેદન કરે છે. વળી કોઈએ શુભ વાર્તા કહેલી હોય તો તે પણ ધનસારને કહ્યા સિવાય તેને શાંતિ થતી નથી. હવે એક દિવસે કોઈક તેના મિત્રે તેને એકાંતમાં વાત કરી કે અમુક માણસને પુત્ર નહીં હોવાથી તેનું ધન અમુકના ઘરમાં ગયું, તે વાત મદને સબજનોમાં શિરોમણિ સમાન એવા ધનસારની આગળ કરી, તેથી ધનસારે તેને શિખામણ આપી કે હે મિત્ર ! આ પ્રમાણે કોઈની શુભ વાત બાહર કરવી તે યોગ્ય ગણાય નહીં. કારણકે ત્હને પોતાનો બાણી કોઈએ આ શુભ વાર્તા કહી છતાં તે બે તું બાહર કરે તો તે બહુ અનુચિત ગણાય, એટલુંજ નહીં પરંતુ બીજાને તે બહુ દુઃખદાયક થઈ પડે. તેમજ આ વાત સત્ય છે કે અસત્ય છે

(૪૧૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

એ પણ કોણ જાણી શકે ? તેથી અલીકવાદ વિરમણ્યતમાં આ કલંકભૂત ગણાય છે. વળી મિત્ર રહસ્ય તેમજ પોતાની સ્ત્રીનું ગુપ્ત વૃત્તાંત પ્રગટ કરવું નહીં. તેના ઉપલક્ષણથી અન્ય મંત્રલેદો પણ પ્રગટ કરવા નહીં. આ પ્રમાણે ધનસારે બારંવાર તેને બહુ ઉપદેશ આપ્યો, પરંતુ મદનની તે કુટેવ દૂર થઈ નહીં.

હવે તેની ધર્મપત્ની પદ્મા ધર્મમાં બહુ પ્રવીણ, તથા વિનય અને ક્ષમાગુણથી વિભૂષિત હતી, તેમજ તેની ધર્મપત્નીપદ્મા. સુખાકૃતિ પૂર્ણચંદ્રમંડલ સમાન દીપતી હતી. શીલગુણથી સંપન્ન અને સત્કુલમાં જન્મ પામેલી એવી તે પદ્મા હૃદયેશાં પોતાના પતિની સેવામાં ધર્મ-બુદ્ધિ માનતી હતી. એક દિવસે પોતાના પિતાને ત્યાં કોઈ મહોત્સવનો પ્રસંગ આવ્યો. એટલે તેનો પિતા એકલી પદ્માને પોતાને ઘેર તેડી ગયો. અનુક્રમે મહોત્સવની સમાપ્તિ થયા બાદ મદન પોતે ત્યાં જઈને પોતાની સ્ત્રીને પોતાને ઘેર તેડી આવ્યો. પરંતુ તેનું શરીર હાડપિંજર માત્ર જોઈ એકાંતમાં તેણે પૂછ્યું કે, ઉત્સવનો પ્રસંગ હોવા છતાં ત્હારી આવી દુઃખી અવસ્થા થવાનું કારણ શું ? તે સાંભળી અશ્રુધારાને વહન કરતી પદ્મા તેના પગમાં પડીને બોલી કે હે નાથ ! કૃપા કરી આ વાત ત્હારે મ્હને પૂછવી નહીં. મ્હારા દુર્ભાગ્યને લીધે જે થયું તે ખરૂં. મદન બોલ્યો—શું મ્હારાથી પણ ગુપ્ત રાખવા જેવું છે ? પદ્મા બોલી, હે જીવિતનાથ ! એમ તો હોયજ નહીં. પરંતુ આપના પ્રમાદથી કદાચિત્ કોઈપણ આ વાત જાણી જાય તો જરૂર મ્હારે મરવું પડે. ત્યારે મદન બોલ્યો, શું કોઈ કાળે પણ તેમ થાય ખરૂં ? તું ખુશીથી બોલ, તે માટે કંઈપણ હસ્કત રાખીશ નહીં. પછી તેણીએ શરમને લીધે ગદ્ગદ વાણીથી કહ્યું કે, મ્હારો નાનો ભાઈ બહુજ અવિનયનું કુલમંદિર છે, તેમજ પરસ્ત્રીમાં રાગી, પર રહસ્ય પ્રગટ કરનાર, પરનો અપવાદ

મદનવણિક કથા.

(૪૧૭)

બોલવામાં વાચાલ, વેશ્યા તથા જુગારમાં આસક્ત અને બહુ નિર્દય હતો, હવે તે એક દિવસ કુલ મર્યાદાનો ત્યાગ કરીને મધપાન કરી પોતાને ઘેર આવ્યો. તે વખતે ત્યાં એવો પ્રસંગ બન્યો હતો કે તેની સ્ત્રી કોઈ કાર્ય માટે પોતાના પિતાને ત્યાં ગઈ હતી અને તે મહને કહેતી ગઈ હતી કે તમ્હારા ભાઈ ઘેર આવે ત્યાં સુધી તમ્હારે અમારા ઘેરથી જવું નહીં, તેથી હું ત્યાં સુતી હતી. તેટલામાં કામાતુર થઈ તે મ્હારી પાસે આવ્યો અને પોતાની સ્ત્રી જાણીને ઠઠ આલિંગન કરી મહને વળગ્યો, એટલે તરતજ હું બોલી, હે બાંધવ! હું ત્હારી સ્ત્રી નથી, પરંતુ હું તો ત્હારી જહેન છું. એમ સાંભળી કામવાસના દૂર થવાથી તે પણ શરમાઈને નાશી ગયો. ત્યારબાદ મ્હારું શીલરૂપી જીવિત નષ્ટ થવાથી મરણનો નિશ્ચય કરી ઝંપાપાત કરવા માટે ઘરની અગાશી ઉપર હું ચડી, તેટલામાં આકાશમાર્ગે જતા એક ચારણ્યમણી મુનિનાં મહને દર્શન થયાં. અને તે મુનીંદ્ર પણ મહને જોઈને મ્હારી પાસે આવ્યા, એટલે મહેં પણ તેમના ચરણકમલમાં નમસ્કાર કર્યો. મુનિએ પણ ધર્મલાભ આપી મહને પૂછ્યું કે હે ભદ્રે! ત્હારું મુખ નિસ્તેજ કેમ દેખાય છે? ફરીથી નમસ્કાર કરી હું બોલી, આ પ સ્વયંજ છે. માટે આપની આગળ પોતાનું દુશ્ચરિત્ર મ્હારે કહેવું જોઈએ, કારણકે તેથી પાપની શુદ્ધિ થાય. એમ કહી તેમની આગળ સર્વ વૃત્તાંત મહેં નિવેદન કર્યું. ત્યારે મુનીંદ્ર બોલ્યા, હે ભદ્રે! ખરેખર આ કાર્યમાં ત્હારો લેશમાત્ર પણ દોષ નથી, પરંતુ જીનેંદ્રભગવાનનું વચન જાણ્યા છતાં પણ તું મરવાને તૈયાર થઈ તે ત્હારો દોષ ગણાય. કારણે આત્મઘાત કરવો એ સર્વશાસ્ત્રોમાં મહાપાપ ગણેલું છે, તે સાંભળી હું બોલી, હે ગુરૂ મહારાજ! જો આપનું દર્શન અત્યારે મહને ન થયું હોત તો આ સમયે જરૂર મ્હારું મરણ થવાનું હતું. ત્યારબાદ મરણના અધ્યવસાયની

(૪૧૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

શુદ્ધિ માટે સદ્ગુરૂએ મહને બહુ પ્રાયશ્ચિત્ત આપ્યું અને તેઓ અન્ય સ્થળે વિદાય થયા. બાદ તે પાપની શુદ્ધિ માટે મુનિના કહ્યા પ્રમાણે મહેં ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા કરી, તેથી મહાઈ શરીર નિર્બલ અને શુષ્ક બની ગયું. આ વાત સાંભળી મદન શુદ્ધ શીલ અને સરલ સ્વભાવને લીધે તેની ઉપર ગાઠ પ્રેમી બની ગયો, જેથી તેની સાથે ક્રીડા કરવામાં જ નિરંતર આસક્ત રહેવા લાગ્યો.

એક દિવસ સમાન શીલવાળા મિત્રોનું મંડળ એકઠું થયું હતું, ત્યાં મદન પણ ગયો. ત્યારબાદ તેઓ પરસ્પર પદ્માનો દેહાંત. એક બીજાની વાતો કહેવા લાગ્યા. તેમજ તેઓ કેટલીક હસવા જેવી વાર્તાઓ પ્રગટ કરીને અન્યોઅન્ય તાળીઓ લેવા લાગ્યા. એમ બુદ્ધી બુદ્ધી વિક્ષાઓ એકાંતમાં પ્રગટ કરી બહુ ગમ્મત ચલાવતા હતા, તેટલામાં મદને પણ હસવાના તાનમાં પોતાની સ્ત્રીનું વૃત્તાંત કહી દીધું, તે સાંભળી તેના મિત્રો પણ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વિરૂદ્ધ બોલી હસવા લાગ્યા, એવામાં મદનની સ્ત્રી જૈનમંદિરમાં દર્શન માટે જતી હતી, ત્યાં એકાંતમાં બેઠેલા તેઓને જોઈ પોતાને શંકા થવાથી ગુપ્ત રીતે ઉભી રહીને તેઓનાં કહેલાં સર્વ વચન પદ્માએ સાંભળી લીધાં. તેથી તે હૃદયમાં ખેદ કરતી જૈનમંદિરમાં ગઈ અને ભગવાનનાં દર્શન કરી ભાવપૂર્વક ઉપવાસ કરી સદ્ગુરૂને વંદન કર્યા બાદ ત્યાંથી જૈનભવનની બહાર આવેલા બગીચાની અંદર તેણે પ્રવેશ કર્યો, બાદ સિદ્ધભગવાનની સાક્ષીએ વ્રત ઉચ્ચારાદિકની શુદ્ધિ કરી પોતાના ઓઠવાના વસ્ત્રથી જ વૃક્ષની શાખા ઉપર પાશ નાખી ટેકરા ઉપર ચઢી પોતાનો દેહ નિરાશ્રય પણ તેણીએ લટકતો કર્યો, પછી પંચ નમસ્કારના સ્મરણપૂર્વક દેહનો ત્યાગ કરી પદ્મા સૌધર્મ કલ્પમાં દેવી થઈ.

મદન પણ લોજનનો સમય થયો એટલે દુકાન બંધ કરી

મદનવણિક્ક કથા.

(૪૧૯)

**મદનનો
પશ્ચાત્તાપ.**

પોતાને ઘેર આવ્યો, પરંતુ પોતાની સ્ત્રી તેના જોવામાં આવી નહીં, તેથી તેણે પોતાની માને પૂછ્યું કે, ત્હારી વહુ ઘરમાં દેખાતી નથી માટે તે ક્યાં ગઈ છે ? માએ જવાબમાં જણાવ્યું કે મંદિરે દર્શન કરવા ગઈ છે તે હજી આવી નથી. પછી તેને યોલાવવા માટે મદને એક નોકરને મોકલ્યો. તે પણ તરતજ ત્યાં ગયો અને શોધ કરતાં ત્યાં તેનો પત્તો લાગ્યો નહીં, પરંતુ કોઈક પુરૂષે તેને કહ્યું કે અહીં બગીચામાં પેસતાં મ્હેં તેને જોઈ હતી, માટે ત્યાં તેનો તપાસ કરો. તે સાંભળી ચાકર બગીચાની અંદર ગયો અને જુએ છે તો વૃક્ષની શાખાએ લટકતી પન્નાને જોઈ ગભરાઈ ગયો તેથી યોલાવા લાગ્યો, અરે ! જુલમ થયો ! આ શીલવતી સ્ત્રીની આવી દુર્દશા થઈ ! પછી તેણે ગજાનો પાશ જલદી કાપી નાખીને વૃક્ષની છાયામાં તેને સુવાડી જળનો છંટકાવ કર્યો, પરંતુ તે સચેતન થઈ નહીં. તેથી તે ચાકર ખુમ પાડતો મદનને ત્યાં પાછો આવ્યો. મદને તેને દૂરથી આવતો જોઈ પૂછ્યું, અરે ! આમ ખુમ પાડતો તું કેમ આવે છે ? ત્યારે અશ્રુધારાને વહન કરતા ચાકરે તે સર્વ વૃત્તાંત કહ્યો. તે સાંભળી મદન પોક મૂકી રોવા લાગ્યો. ત્યારબાદ નગરના લોકો પણ તેના ગુણુ સંભારીને રોવા લાગ્યા. પછી સર્વે એકઠા થઈ મ્હોટા વૈભવ સાથે તેના દેહનો અગ્નિ સંસ્કાર કર્યો. બાદ મદન આર્તધ્યાન કરતો એમ વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ પ્રમાણે તેનું અચિંત્ય મરણ થવાનું શું કારણ ? તેવામાં તેને કોઈક પુરૂષે સમજણ પાડી કે આને ત્હારી સ્ત્રી ત્હારા હાટની ભીંત પાછળ ગુમરીતે ઉભી રહીને કંઈક સાંભળતી હતી, તેવામાં હે મદન ! તું ત્હારા મિત્રોની આગળ કંઈક કહેતો હતો, તે સાંભળી નેત્રોમાં અશ્રુધારા વહન કરતી ત્હારી સ્ત્રી દેરાસર તરફ ગઈ હતી. તે સાંભળી મદન પણ સમજી ગયો અને રાત્રિ દિવસ શોક કરવા લાગ્યો.

(૪૨૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

આ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરતા મદનને લોકોએ ઘણા સમજાવ્યો તોપણ તે શાંત થયો નહીં, અને કહેવા લાગ્યો કે હા ! મહેં બહુ અકૃત્ય કર્યું છે. મહારા જેવો દુષ્ટ કોણ હોય ? અરે ! હું ગુપ્ત વૃત્તાંત બહાર કરવાથી જગત્માં નિંદનીય થયો. સહભાવમાં પરાયણ એવી મહારી સ્ત્રીનું ગુપ્ત વૃત્તાંત હું બાળવી શક્યો નહીં, વિગેરે અનેક પ્રકારે વિલાપ કરતો તે નિદ્રા પણ લેતો નથી. તેમજ સમયે ભોજન અને ધમનો પણ તેણે ત્યાગ કર્યો. માત્ર પોતાની નિંદા કરતો છતો નિરંતર તેજ દુશ્ચરિત્રનું ધ્યાન કરવા લાગ્યો, જેથી અંતે તેજ દુઃખથી મરીને તે મદન હસ્તીના ભવમાં ઉત્પન્ન થયો. વળી ધન-સાર શ્રેષ્ઠી જૈનધર્મની આરાધનામાં દિવસો વ્યતીત કરી અતિચાર દોષ રહિત શુદ્ધ વ્રત પાળીને સમાધિપૂર્વક કાળ કરી દેવપણે ઉત્પન્ન થયો અને ટુંક સમયમાં મોક્ષસુખ પણ પામ્યો.

॥ इतिश्रीमृषावादव्रते तृतीयातिचारे मदनकथानकं समाप्तम् ॥

પદ્મવણિકની કથા.

અતુર્થ મૃષોપદેશાતિચાર.

દાનવીર્ય રાજા બોલ્યો, દયાળુ એવા હે ભગવન્ ! જેઓ મિથ્યા ઉપદેશ આપી લોકોને છેતરે છે, તેઓની શી ગતિ થાય ? શ્રી સુપાર્શ્વપ્રભુ બોલ્યા, હે રાજન્ ? જે મુગ્ધ પુરૂષ પોતાની મૂર્ખતાને લીધે મિથ્યા ઉપદેશ આપીને દ્વિતીયવ્રતમાં અતિચાર લગાડે છે તે પુરૂષ પદ્મવણિકની પેઠે આલોક અને પરલોકમાં અનેક દુઃખ લોગવે છે.

આ ભરતક્ષેત્રમાં સુપયોભ (ધ) ૨ (શ્રેષ્ઠ જલ સમૂહ=સ્તન)

પદ્મવણિકું કથા.

(૪૨૧)

ને ધારણુ કરનાર, પ્રવર સરસ્કં (માલં)
 પદ્મવણિકુંદ્રષ્ટાંત. મનોહર (સરોવર=પુષ્પમાલા) વડે વિભૂ-
 પિત, તેમજ કાનને મનોહર દીર્ઘરથ્ય
 (દીર્ઘાક્ષં) લાંબી છે શેરીઓ જેને વિષે અથવા લાંબાં છે નેત્રો
 જેનાં એવી ઉત્તમ સ્ત્રીના શરીર સમાન મલયપુર નામે નગર છે.
 તેમાં અસ્ખલિત દાન આપવામાં કુશલ, ઉત્તમ વંશમાં છે જન્મ
 જેનો, લાંબા હસ્ત (સુંઠ) થી સુશોભિત અને ઉત્તમ રત્નોવડે
 વિરાજમાન ઐરાવત હસ્તી સમાન વીર નામે શ્રેષ્ઠી છે. વળી સુપ-
 યોભ (ધ) રા શ્રેષ્ઠ જળ (સ્તન) વાળી, સુહા (ધા) રા ઉત્તમ
 હાર (ધારા) વાળી, સારા પુદ્ગલોના ગુણોવડે નિર્માણુ કરેલી
 અને લક્ષ્મી (શોભા-સંપત્તિ) તું નિવાસસ્થાન એવી ખડ્ગલતા
 સમાન સરલ સ્વભાવવાળી વીરમતી નામે તેની ભાર્યા છે. કમલ
 સમાન સુંદર મુખાકૃતિ છે જેની અને ઝાંતેર કલાઓમાં કુશલ
 એવો પદ્મ નામે તેઓને એક પુત્ર છે. અનુક્રમે તેને યૌવન
 અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ છે.

તેવામાં વીર શ્રેષ્ઠીને ત્યાં શ્રુતસાગર નામે મુનિમહારાજ પધાર્યા
 અને તે તેની રથશાલામાં આજ્ઞા લઈ રહ્યા.
 શ્રુતસાગરમુનિ. શેક, શેકાણી અને તેઓનો પુત્ર પદ્મ બહુ
 ભક્તિ પૂર્વક મુનિની સેવામાં હાજર રહેતા
 હતા. એક દિવસે તે સર્વે મુનિની આગળ બેઠા હતા. તેવામાં
 એક વ્યંતર દેવ મુનિને વાંદવા માટે આવ્યો. તે પશુ વંદન
 કરી મુનિની આગળ બેઠો. એટલે મુનિએ તેને કહ્યું કે પ્રયોજન
 વિના બલાતકારે લોકોને તું બહુ દુઃખી કરે છે, તેથી તું દારણુ
 પાપનો ભોક્તા થમ્મશ. વ્યંતર બોલ્યો, હું તો માત્ર કીડા કરું
 છું, શું એથી પાપ લાગે ખરું ? મુનિ બોલ્યા, રમતમાં ખાધેલું
 તાલપુટ વિષ શું પ્રાણીને નથી હણતું ? માટે હે ભદ્ર ! કોઈપણ

(૪૨૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

પ્રાણીને કોઈપણ પ્રકારે પીડા કરવી ન જોઈએ. વળી પ્રયોજન વિના જે મનુષ્ય પરપ્રાણીને પીડા કરે છે તેને અધિક પાપ લાગે છે, કારણકે તે તો અનર્થ દંડ કહેવાય છે. જેમકે—

અઘાય ત નબંધ, જમણઘાણ ય બંધણ જીવો ।

અઘે કાલાઈયા, નિયામયા નડ અણઘાણ ॥

અર્થ:—જીવાત્મા અનર્થને માટે જે પાપ બાંધે છે, તેટલું પાપ કોઈપણ પ્રયોજનને માટે બાંધતો નથી. કારણકે અર્થને માટે દેશકાલાદિકનો નિયમ હોય છે અને અનર્થને માટે કોઈપણ પ્રકારનો નિયમજ હોતો નથી. ” માટે અનર્થમાં વિશેષ પાપ કહેલું છે. ત્યારબાદ વીરશ્રેષ્ઠીએ પૂછ્યું કે હે મુનીંદ્ર ! આ મહા-નુભાવે તેવું શું કાર્ય કરેલું છે કે, જેથી એને આ પ્રમાણે, તમ્હારે શિખામણ આપવી પડે છે ? મુનિ જોલ્યા. રે વ્યંતર ! આ શેઠની આગળ ત્હારી વાત પ્રગટ કરવાથી ત્હને કંઈ હરકત છે ? વ્યંતર જોલ્યો, આનંદથી કહો, એમાં મ્હને પણ આનંદ છે, સુખેથી તેઓની જ્ઞાસા પૂર્ણ કરો.

ચાર જ્ઞાનના જાણકાર એવા મુનિએ કેલીકિલ વ્યંતરનું ચરિત્ર શરૂ કર્યું. આ ભરતક્ષેત્રમાં કનકપુર કેલીકિલ વ્યંતર નામે નગર છે. તેમાં રિપુમર્દન નામે રાજા રાજ્ય કરે છે અને છુદ્ધિસાગર નામે તેનો એક મંત્રી છે. તેમજ બહુ પ્રસિદ્ધ વિજયસિંહ નામે તેનો પુત્ર છે. હવે દિવસ રાજા નિવૃત્તિના સમયે પોતાના સ્થાનમાં બેઠો હતો, અને તે પ્રસંગે સંગીત ચાલતું હતું. તેવામાં દ્વારપાલે અંદર આવી સૂચના કરી કે હે મહારાજ ! અષ્ટાંગ નિમિત્તવેદી કોઈક મહાત્મા આપના દર્શન માટે દ્વારમાં ઉભા રહ્યા છે. રાજાએ પ્રવેશ કરાવાની આજ્ઞા આપી કે તરતજ તે નૈમિત્તિક રાજાની પાસે આવ્યો. ત્યારે ભૂપતિએ યોગ્ય સત્કાર કરી પૂછ્યું કે, આ મ્હારી સત્તાનું

પદ્મવણિક કથા.

(૪૨૩)

જે ભાવી શુભ અથવા અશુભ થવાનું હોય તે તું જલદી નિવેદન કર. આ પ્રમાણે રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળી તે નૈમિત્તિકે પોતાની વિધાવડે ભાવી શુભાશુભ જાણી લીધું અને કપાળે હાથ દહ મ્હોટા નિઃશ્વાસ નાખી વારંવાર મસ્તક ધૂણાવવા લાગ્યો. તે જોઈ રાજા ઓલ્યો, ત્હને હું અલયદાન આપું છું, માટે ત્હારા નિમિત્તશાસ્ત્રથી જે શુભાશુભ જોવામાં આવ્યું હોય તે પ્રમાણે તું ઓલ. એમાં કેઈ પ્રકારનો ત્હારો દોષ નથી. નૈમિત્તિક ઓલ્યો, હે રાજા ! આજથી સાતમે દિવસે કુટુંબ સહિત આ બુદ્ધિસાગર મંત્રીનો વિનાશ થશે. તે સાંભળી રાજા ઓલ્યો—એમાં પ્રમાણ શું ? નૈમિત્તિક ઓલ્યો, આપનો હસ્તી ગજશાળામાંથી જે બંધન સ્તંભ ભાંગી નાંખીને અહીં આવે તો તે વાત તમારે સત્ય જાણવી. ક્ષણમાત્રમાં તેજ પ્રમાણે હાથીની બૂમ પડી, જેથી રાજા સંભ્રાંત થઈ ગયો અને જાણ્યું કે જરૂર મંત્રીનો વિનાશ થશે, માટે હવે તેનો શો ઉપાય કરવો ? એ પ્રમાણે રાજાને ચિંતાતુર જોઈ બુદ્ધિસાગર મંત્રી ઓલ્યો, હે રાજા ! આપ ખેદ કરશો નહિ, કારણકે સોપકમ અને નિરૂપકમભાવથી આપત્તિઓ એ પ્રકારની હોય છે. એટલા માટે નૈમિત્તિકની સાથે આ બાબતનો મ્હારે નિર્ણય કરવાનો છે. એમ યુક્તિપૂર્વક રાજાને શાંત કરી નૈમિત્તિકને સાથે લઈ મંત્રી પોતાને ઘેર ગયો. ત્યારબાદ સુંદર રસોઈ કરાવી બહુ ભક્તિવડે જમાડીને વસ્ત્ર તથા આભરણોથી સત્કાર કરી મંત્રીએ તેને પૂછ્યું કે હે નૈમિત્તિક ! મ્હારા મરણમાં નિમિત્તભૂત કોણુ થશે ? વિચાર કરી નૈમિત્તિક ઓલ્યો, તમ્હારા જ્યેષ્ઠ પુત્રના અપરાધને લીધે ત્હમારા મરણના કારણભૂત રાજા પોતેજ થવાનો છે. આટલું હું જાણ છું. વિશેષ તો સર્વજ્ઞ ભગવાન જાણે. આ પ્રમાણે સાંભળી મંત્રીએ સત્કાર કરી તેને વિદાય કર્યો. ત્યારબાદ મંત્રીએ પોતાના મ્હોટા પુત્રને ઓલાવી આ સર્વ વૃત્તાંત કહ્યું, પુત્ર ઓલ્યો, હે તાત ! હું વિદ્યમાન છતાં મ્હારા

(૪૨૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

અપરાધથી જો આપ્રમાણે થાયતો સર્વ અનર્થનો હેતુ હુંજ ગણાઉં. માટે મહારે મરવું તેજ ઉચિત છે. કારણકે એમ કરવાથી કુટુંબસહિત આપનું આરોગ્યપણું થાય. તે સાંભળી મંત્રી બોલ્યો, હે વત્સ! ત્હારા મરણથી અમારું શું સાડ થાય! આ ત્હારો વિચાર બહુ ક્ષુદ્ર છે. તેથી મહારા કહ્યા પ્રમાણે ત્હારે ચાલવું પુત્ર બોલ્યો, હે તાત! આપના હુકમ પ્રમાણે વર્તવા હું તૈયાર છું. મંત્રી બોલ્યો, જલ અને ફલથી ભરેલી આ પેટીની અંદર સાત દિવસ સુધી ત્હારે રહેવું અને ધર્મધ્યાન કરવું, જેથી આપણું કાર્ય સિદ્ધ થશે. આ પ્રમાણે પિતાની આજ્ઞા પ્રમાણ કરી પુત્ર બોલ્યો, આટલી બધી દયાનું કંઈપણ પ્રયોજન નથી, કારણકે મહારે જલ પણ પીવું નથી તો ફલાદિકની વ્યવસ્થા શા માટે કરો છો! આ પ્રમાણે પુત્રનો ઉત્સાહ બાણી મંત્રીએ કોઈ ન બાણે તેવી રીતે પેટીમાં પુત્રને બેસાડી સીલ કરી ગાડામાં નાખીને રાજને ત્યાં લઇ ગયો અને રાજને કહ્યું કે હે રાજાધિરાજ! આ પેટીમાં સર્વ મારા ધરનો સાર રહેલો છે. તેમજ રાજ્ય સંબંધી ભંડારનાં સર્વ મૂળ કારણો પણ આ પેટીની અંદરજ રહેલા છે. તે સાંભળી રાજાએ શીલ કરેલી તે પેટી ખાસ પોતાના ઝોરડામાં મૂકાવી અને તેની રક્ષા માટે ચોકીદારોને હુકમ કર્યો કે આ પેટીની તમારે રાત્રી દિવસ બરોબર તપાસ રાખવી. ત્યારબાદ રાજાએ મંત્રીને પૂછ્યું કે આ આપત્તિનો ત્હં કંઈ ઉપાય કર્યો? મંત્રી બોલ્યો, હે સ્વામિન્! ઉપાયની યોજના કરી છે, પરંતુ આપત્કાળ ગયા બાદ આપને તે જણાવીશ. પરંતુ હાલતો સાત દિવસ સુધી ધર્મપરાયણ થઈ મહારા ધરમાંજ મહારે રહેવાનું છે. રાજા બોલ્યો, બહુ સાડ તેમ કરો. જેથી, આપણી આ વિપત્તિ દૂર થાય. ત્યારબાદ મંત્રી રાજાની આજ્ઞા લઈ પોતાને ઘેર ગયો અને સર્વ હિતકારી પોતાના સેવકોને બોલાવીને કહ્યું કે લડાઈની સામગ્રી સહિત સાવધાન થઈ તમ્હારે સાત

પદ્મવણિકે કથા.

(૪૨૫)

દિવસ સુધી મહારા ઘરની ચોકી કરવી. તેઓએ પણ મંત્રીના હિત માટે તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું.

સાત દિવસ પહોંચી શકે તે પ્રમાણે ધાન્ય, ઈંધન, જળ અને ઘાસ બિગેરેનો સંગ્રહ કરાવ્યો. તેમજ દીવ્યચમત્કાર. પોતાના મકાનની પાછળ કિલ્લો પણ સજ્જ કરાવ્યો. પછી પોતાના મકાનની અંદર કોઇપણ આવે જાય નહીં તેવો બંદોબસ્ત કરી મંત્રી ધર્મ ધ્યાનમાં બેસી ગયો. અનુક્રમે છ દિવસ તેના સુખ સમાધિથી વ્યતીત થયા અને સાતમા દિવસે એવો ચમત્કાર થયો કે મંત્રીનો જ્યેષ્ઠ પુત્ર રાજકુમારીની શય્યા ઉપર બેસી તેની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો, તેથી તે કુમારીએ ક્રોધ કરી પ્રાહરિક લોકોને બોલાવ્યા. એટલે તરતજ તેઓ ત્યાં દોડતા આવ્યા. તેટલામાં તેઓની સમક્ષ મંત્રી પુત્ર કુમારીનો ચોટલો કાપી પોતાના હસ્તમાં લઈ પ્રાસાદ ઉપરથી પડતું મૂકી નાશી ગયો. પ્રાહરિકો પણ તેની પાછળ નાઠા, પરંતુ તે હાથમાં આવ્યો નહીં અને તે વિજયસિંહ મંત્રીના ઘરમાં પેશી ગયો, પછી પ્રાહરિક લોકો ત્યાંથી પાછા વળી રાજાની પાસે આવ્યા અને આ સર્વ વાત જાહેર કરી. રાજાએ પણ એકદમ કોપાયમાન થઈ સેનાપતિને આજ્ઞા કરી કે આ મંત્રી બહુ દુષ્ટ છે માટે કુટુંબ સહિત તેને બાંધીજલદી અહીં લાવો. આ પ્રમાણે રાજાનો હુકમ માન્ય કરી સેનાપતિ પણ પોતાની પાસમાં રહેલા સૈન્ય સાથે ત્યાં ગયો. મંત્રીના મકાનના કિલ્લા ઉપર તૈયાર થઈ બેઠેલા સુભટોએ નજીક આવતું સેનાપતિનું સૈન્ય જોઈ કહ્યું કે અરે ! તમે છોટે રહીને વાત કરો, એટલેથી જો અહીં આવશો તો જરૂર તમહારું મરણ થશે. તે સાંભળી સેનાપતિએ પોતાનું સૈન્ય ત્યાં રોકી એક પુરૂષ મોકલીને મંત્રીને કહેવરાવ્યું કે તમહારા સુખ્ય પુત્રના અવિનયથી રાજા કોપાયમાન થયા છે, માટે જલદી નરેંદ્રની આગળ તમે તેને રજુ

(૪૨૬)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર

કરો. તે સાંભળી મંત્રીએ પોતાના ધરના સર્વ વિભાગ ખુલ્લા કરીને તે પુરૂષને બતાવ્યા અને કહ્યું કે અમારે ત્યાં તે આવ્યોજ નથી. તેમજ સેનાપતિને પણ ત્યારે આ સર્વ સત્ય હકીકત કહેવી. વળી વધુમાં એટલી મહારી પ્રાર્થના છે કે તમે સર્વે પણ બાણતા હરો કે રાજસભામાં નરેંદ્રની સમક્ષ નૈમિત્તિકે મહને આ દુઃખ કહ્યું હતું. તેથી હું આ પ્રમાણે બંદોબસ્ત કરી ધરમાં રહેલો છું અને મહારો પુત્ર પણ શું આ પ્રમાણે અકૃત્ય કરે ખરો ! પરંતુ આ કામ કરનાર તો કોઈક બીજો વિગત પુરૂષ હોવો જોઈએ. કારણકે કોઈપણ જીવવાની ઇચ્છાવાળો પુરૂષ સર્પની કૃણાવડે બાણવાની ઇચ્છા કરે ખરો ! સમગ્ર કુટુંબ સહિત મહારા પ્રાણુ પણ રાજને આધીનજ છે. એમની ઇચ્છા હોય તો તે પણ ખુશીથી લઈ લે. વળી રાજભવનમાં મહેં જે પેટી મૂકેલી છે તેમાં રાજ્યનાં સર્વ તત્ત્વ રહેલાં છે, તે પ્રમાણે પ્રથમથીજ મહેં રાજને જણાવેલું છે. પરંતુ તેનો અર્થ હવે હું નરેંદ્રને સમજાવીશ. તેમજ તે પેટીની અંદર મહારો જ્યેષ્ઠ પુત્ર પણ રહેલો છે. તે હું રાજને બતાવીશ. પછી નરેંદ્રની જેવી ઇચ્છા હોય તે પ્રમાણે ખુશીથી કરે.

ત્યારબાદ તે સુભટે સેનાપતિની પાસે જઈ મંત્રીના કબ્જા પ્રમાણે સર્વ વૃત્તાંત તેને જણાવ્યું. સેનાપતિએ મંત્રીનો સત્કાર. પણ રાજને તે સર્વ હકીકત જણાવી. પછી મંત્રીને બોલાવી નરેંદ્રની રૂબરૂમાં તે પેટી ઉઘાડી. જેના હસ્તમાં કેશપાશ રહેલો છે એવા મંત્રીપુત્રને પેટીમાં બેઠેલો જોઈ રાજ બોલ્યો, હે ! ધૂર્ત ! આ શું ? આ આશ્ચર્ય જોઈ મંત્રી પણ ચકિત થઈ ગયો અને બોલ્યો કે હે રાજન ! આપને પ્રથમ નૈમિત્તિકે શું કહ્યું હતું ? વળી મહેં પણ પ્રથમથીજ આ પેટીમાં પુત્રને પુરીને સીલ કરી અહીં આપની સમક્ષ મૂકેલી છે એમ સર્વ વૃત્તાંત તેણે જણાવ્યું. ત્યારબાદ રાજ વિલક્ષ્ય થઈ

પક્ષવણિક્ કથા.

(૪૨૭)

ગયો અને બોલ્યો કે, ખરેખર કોઈપણ કેલિપ્રિય દેવનું આ કર્તવ્ય છે. નહીં તો આ પેટીની અંદર આ વેણી કયાંથી હોય ? અથવા આ કંઈ આશ્ચર્ય નથી. માત્ર મનુષ્યલોકમાં આશ્ચર્ય બે થયાં. એક તો મહાઈં તુચ્છપણું અને બીજું મંત્રીની બુદ્ધિનો પ્રભાવ. કારણકે આવા સંકટમાં પણ જેની અગાધ બુદ્ધિએ કેવું કામ કર્યું કે જેથી આ સુપ્રતિષ્ઠ નૈમિત્તિકનું વચન પણ અન્યથા થયું. તેમજ કહ્યું છે કે—

અન્યથા શાસ્ત્રગર્ભિણ્યા, ધિયા ધીરોડ્યમીક્ષતે ।

સ્વામીવ પ્રાક્તનં કર્મ, વિદધાતિ તમન્યથા ॥

અર્થ—“ ધીર પુરૂષ શાસ્ત્રના સંસ્કારવાળી બુદ્ધિવડે અર્થનું અન્યથા અવલોકન કરે છે, તેમજ તે કાર્યને પ્રાચીન કર્મની માફક સ્વતાંત્ર પુરૂષ વિપરીત કરી શકે છે. ” તેમજ અવિવેકી પુરૂષોમાં શિરોમણિ સમાન મહેં કેટલો જીલમ ગુભર્યો છતાં પણ મંત્રીએ પોતાનું કુશલપણું સાચવી લીધું, કારણકે—

નિજકર્મકરણદક્ષઃ, સહ વસતિ દુરાત્મનાડપિ નિરપાયમ્ ।

કિં ન કુશલેન રસના, દશનાનામન્તરે ચરતિ ॥

અર્થ—“ પોતાનું કાર્ય કરવામાં કુશળ એવો પુરૂષ દુરાત્મની સાથે પણ નિર્વિધનપણે રહી શકે છે, જેમકે જીહ્વા પોતાની દક્ષતાથી દાંતની વચ્ચે શું નથી રહેતી ? ” એમ કહી રાજાએ પુત્ર સહિત મંત્રીનો સત્કાર કર્યો. વળી તે વ્યંતરના પ્રભાવથી કુમારીના મસ્તક ઉપર કેશપાશ પણ પૂર્વની માફક રહેલો જોયો. માટે હે વીર શ્રાવક ! કીડામાત્રથી આ વ્યંતર પૂર્વોક્ત અનર્થના કારણબૂત થયો. અહીં એને કંઈપણ આ પ્રમાણે કરવાનું પ્રયોજન નહોતું. છતાં પણ તેણે ગાઠ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. માટે એને આ પ્રમાણે ઉપદેશ કરવામાં આવે છે. એમ સાંભળી તે વ્યંતર બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર !

(૪૨૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

હવેથી હું આ પ્રમાણે નહીં કરું. મુનિએ કહ્યું, બહુ સારું, કેમકે યોગ્ય પ્રવૃત્તિ કરવામાં બહુ સાર છે. વળી હે વ્યંતર! સંઘના કાર્યોમાં હમ્મેશાં ત્હારે સહાય કરવી. જેથી આ ભવ અને પૂર્વભવમાં કરેલા પાપોથી તું મુક્ત થઈશ. તેમજ ધર્મમાં પણ યોગિલાભ મુલભ થશે. આ પ્રમાણે મુનિનું વચન અંગીકાર કરી તે વ્યંતર પોતાના સ્થાનમાં ગયો. ત્યારબાદ પદ્મ સહિત શ્રેષ્ઠી પણ સમ્યક્ત્વાદિ આણુમત ગ્રહણ કરી ઉત્તમ શ્રાવકપણું ધારણ કરી મુનિને વંદન કરી પોતાને ઘેર ગયો. મુનિ મહારાજ પણ ત્યાંથી વિહાર કરી અન્ય સ્થળે ચાલ્યા ગયા.

ત્યારબાદ ત્યાં કોઈ એક ધૂર્ત આવ્યો, તેણે અનેક યુક્તિઓ વડે મુગ્ધ જનોને આશ્ચર્ય ખતાવી પોતાને એકધૂર્ત. સ્વાધીન કર્યા. તેથી લોકમાં તેની બહુ પ્રસિદ્ધિ થઈ ગઈ. તે વાત સાંભળી પદ્મ પણ એક દિવસ તેની પાસે ગયો. બહુ કુતુહલ ખતાવી તેને પણ તેણે પોતાને સ્વાધીન કર્યો. વળી તે ધૂર્તે પદ્મની આકૃતિ ઉપરથી બણ્યું કે આ કોઈ ધનાઢ્યનો પુત્ર છે, એમ જાણી તેણે ચમત્કારી કલ્પોની એક ટીપ તેને ખતાવી. તે ટીપ્પણમાં પારો, ભુંગરાજ, ઘોડાવજ, બ્રાહ્મી, તુલસી, સુંઠ, અને કાળીપાઠ વિગેરેના જુદા જુદા કૃળ વાળા કલ્પો હતા. તેઓની સમજણ તે ધૂર્તે પદ્મને આપી કે કોઈ કલ્પની એવી શક્તિ છે કે કલ્પસાધક પુરૂષનું દારિદ્ર્ય નિર્મૂલ થાય છે. તેમજ કોઈ કલ્પ વ્યાધિ તથા જરાનો વિનાશ કરે છે. વળી કોઈ કલ્પથી વંધ્યા સ્ત્રીને પુત્ર થાય છે. તેમજ સૌભાગ્યદાયક અને અદૃશ્ય રૂપ કરવાના કેટલાક પ્રયોગો પણ છે, એમ પ્રપંચ કરી મુગ્ધ જનો પાસેથી બહુ દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરી તે ધૂર્ત ત્યાંથી અન્ય સ્થળે ચાલ્યો ગયો. ત્યારબાદ તે ધૂર્તના કહેવા પ્રમાણે પદ્મ પોતાના ઘર આગળ તે કલ્પોનો પ્રયોગ કરવા લાગ્યો.

પન્નવણિકુ કથા.

(૪૨૯)

પરંતુ તે કલ્પોમાંથી તેને કંઈપણ સિદ્ધ થયું નહીં. માત્ર દ્રવ્યનો નાશ અને કલેશ ઉત્પન્ન થયો. તોપણ તે વાત શુભ રાખી પોતાના અપમાનને લીધે લોકમાં સત્ય વાત તેણે પ્રગટ કરી નહીં, વળી તેના મિત્રને પણ તે ધૂર્તે તેજ પ્રમાણે ઠગ્યો હતો, તેથી તેણે પન્નને પૂછ્યું કે કલ્પના વિષયમાં તમને કોઈ પણ પ્રકારનો ફાયદો થયો ? પન્ન બોલ્યો હા, અમને તો લાભ સારો થાય છે. નહીં તો અમારો આટલો ભારે ખરચો કેમ નભતો હશે ? મિત્ર બોલ્યો, હે બાંધવ ! મહુને તો આ કલ્પોની બાબત કંઈપણ સત્ય લાગતી નથી. પ્રપંચ કરી તે ધૂર્ત છેતરી ગયો. પન્ન બોલ્યો, હે મિત્ર ! આમાં કંટાળવાની કંઈપણ જરૂર નથી. બીજા બધા કલ્પો છોડી દઈ હાલમાં ફક્ત એક વંધ્યા કલ્પ તું સિદ્ધ કર કે જેથી બહુ દ્રવ્ય તને પ્રાપ્ત થશે. આ પ્રમાણે તેનું કહેવું સત્ય માની મિત્ર બોલ્યો, હે ભાઈ ! આપનું કહેવું સત્ય છે, પરંતુ કૃપા કરી તે કલ્પ મહુને શિખવો. પન્ને પણ ધૂર્તના કહ્યા પ્રમાણે તેને વંધ્યાકલ્પ શિખવ્યો. ત્યારબાદ દ્રવ્યના લોભથી તે મિત્ર પણ વંધ્યાઓને ઔષધ આપવા લાગ્યો.

એકદિવસ તે કલ્પવાદી મિત્ર રાજાની રાણી પાસે ગયો અને તે વંધ્યા હોવાથી સંતાનને માટે ઔષધપ્રયોગ. તેણીએ ઔષધ માગ્યું. તેથી તેણે ઔષધ આપ્યું. રાણીએ શ્રદ્ધાપૂર્વક તે બાધું કે તરતજ તેને પેટમાં શૂલ ઉત્પન્ન થયું. ક્ષણમાત્રમાં વ્યાધિ બહુ વધી પડ્યો અને તેથી તેના પ્રાણ પણ સંદેહમાં આવી પડ્યા. આ વાત રાજાના બાણવામાં આવી, તેથી તેણે તે મિત્રને બોલાવી પોતાને કબજે કર્યો. મિત્ર ગભરાઈ ગયો અને નમ્રતાપૂર્વક વિનતિ કરી બોલ્યો કે, હે રાજા ધિરાજ ! આ કલ્પ મહુને પન્ન શ્રેષ્ઠીએ શિખવ્યો છે અને તેમના કહેલા વિધિ પ્રમાણે મહેં ઔષધ આપ્યું છે, એમાં મહારો દોષ હોય તો કહો, એમ તેની પ્રાર્થનાથી રાજાએ

(૪૩૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

તેને મુક્ત કરી અલંકારોથી શણુગારી સન્માનપૂર્વક તેને મહોટા આસન ઉપર બેસાડ્યો. પછી પદ્મને ઓલાવી રાજ્યે કહ્યું કે, આ ઔષધથી વંધ્યા સ્ત્રીને ગર્ભ રહે છે એવો ઉપદેશ આને ત્હેં આપ્યો છે? પદ્મ બોલ્યો, હા મહેં આપ્યો છે ખરો! રાજા બોલ્યો, એણે રાણીને ઔષધ ખવરાવ્યું છે. તેથી તેને શૂલ ઉત્પન્ન થયું છે, માટે વેલાસર તેનો ઉપાય કરો. તે સાંભળી પદ્મ ગભરાઈ ગયો અને બોલ્યો કે હે રાજા! અમે બન્ને જણુ આ કલ્પ ધીબા પાસેથી શિખ્યા છીએ, એમાં મહારો શો દોષ? તે સાંભળી તેનો મિત્ર બોલ્યો, એ વાત ખરી છે પરંતુ ત્હારા કહેવાથી વિશેષે કરી આ કાર્યમાં હું પ્રવૃત્ત થયો છું. એમ બન્નેનું કહેવું સાંભળી રાજા બોલ્યો, હે પદ્મ! વિના પ્રયોજને આથી ત્હેં લોકોને બહુ હેરાન કર્યાં. તેમજ હાલમાં રાણી પણ મરણુ અવસ્થામાંથી ઉગરે તેમ લાગતું નથી. એમ કહી રાજ્યે તે બન્નેને પોતાના દૂતો પાસે અવળા હાથે બંધાવ્યા અને સખત બંદીબાને નાખ્યા. ત્યારબાદ પદ્મ વિચાર કરવા લાગ્યો કે જો રાણીનું મૃત્યુ થશે તો રાજા મ્હને જરૂર વિડંબનાપૂર્વક મારી નાખશે. વળી આ કાર્યમાં મુખ્ય કારણુ ભૂત તો આ મહારો મિત્ર છે. છતાંપણુ મહારી ઉપર દોષનો આરોપ આવી પડ્યો છે. કદાચિત્ રાણીને સારું થશે તોપણુ રાજા મ્હને છોડશે નહીં. એ પ્રમાણે બહુ આત્મધ્યાનથી તે મરણુ પામી જંબુક (શિયાળ)ની ભતિમાં ઉત્પન્ન થયો. ત્યારબાદ અનંત ભવ સંસારમાં ભ્રમણુ કરી પદ્મનો જીવ પૂર્વે તે ભવમાં કરેલા ધર્મના પસાયથી સદ્ગતિ પામશે.

રાજ્યે રાજવૈદ્યોને ઓલાવ્યા અને અનેક પ્રકારના ઉપચારોવડે રાણીને સાજી કરી. તેથી રાજાનો ક્રોધ શાંત મિત્રનો છુટકારો. થયો. પદ્મના મરણુની વાર્તા રાજાના સાંભળવામાં આવી, એટલે રાજ્યે તેના પિતા

બંધુદત્તમંત્રીની કથા.

(૪૩૧)

વીરશ્રેષ્ઠીને યોલાવી તેનું મહદું સોંપી દીધું અને કહ્યું કે, અનર્થનાં કાર્ય કરવાથી એની આ દશા આવી. ત્યારબાદ વીરશ્રેષ્ઠીએ તેનું સર્વ વૃત્તાંત બાણી લઈ અગ્નિદાહાદિક સર્વ ક્રીયા સમાપ્ત કરી નિવૃત્ત થયો અને વિશેષ પ્રકારે પોતે જૈન ધર્મમાં રક્ત થયો. હવે પદ્મના મિત્રનો દાંડ કરીને તેને ઉપદેશ આપ્યો કે આવાં દંભનાં કાર્ય કોઈપણ પ્રસંગે ત્હારે કરવાં નહીં, એમ બંદોબસ્ત કરી રાબત્તે તેને છોડી મૂક્યો. માટે હે શુભેચ્છક પ્રાણીઓ ! મિથ્યા ઉપદેશથી જેમ પદ્મશ્રેષ્ઠીને આ લોકમાં મરણાંત અને પરલોકમાં અનંત દુઃખ પ્રાપ્ત થયું. તેમ બાણીને અસત્ય ઉપદેશનો સર્વથા તમારે ત્યાગ કરવો.

इतिश्रीमृषोपदेशे पद्मवर्णिकथानकं समाप्तम् ॥

બંધુદત્તમંત્રીની કથા.

પંચમ કુટલેખાતિયાર.

દાનવીર્ય રાબત્તે પ્રશ્ન કર્યો કે, જગત્ જનોના ઉદ્ધારક એવા હે ભગવન્ ! મૃષાવાદ વિરમણુ મત અહણુ કરીને જૂઠા લેખ લખી બીબઓને જે ઠગે છે તેની કઈ સ્થિતિ સમજવી ? શ્રીસુપાર્શ્વ પ્રણુ યોલ્યા, હે રાજન ! અસત્ય વચન નહીં યોલવું એવો નિયમ અહણુ કરીને પણ જે અસત્ય લેખ લખે છે, તે પ્રાણી બંધુદત્તની પેઠે આલોક અને પરલોકમાં બહુ દુઃખી થાય છે.

ઐરાવત હસ્તી સમાન ઉત્તમ રત્નોથી સુશોભિત, સ્વર્ગ સમાન સુકવિ (શુકાચાર્ય—સારા કવિઓ) બંધુદત્તદષ્ટાંત. નાં ઉત્તમ કાવ્યો જેમાં રહેલાં છે અને રોહણાચલ સમાન અનેક સમૃદ્ધિયોથી

(૪૩૨)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

ભરેલું ગજપુર નામે નગર છે. તેમાં શ્વેત પુષ્પોથી ગુથેલા જ્ય-લક્ષ્મીના કેશપાશ સમાન, શત્રુ સંબંધી હસ્તીઓના ગંડસ્થ-લોને ભેદવાથી નીકળતાં મુકતાફ્લોવડે વિભૂષિત એવી ખર્જૂલતા જેના હસ્તમાં શોભે છે એવો કુમાર ગિરિ નામે રાજા તેમાં રાજ્ય કરે છે. વિભ્રમ રહિતા (વિશેષે કરી બ્રમરાઓને હિતકારી=વિલાસ અથવા ભાંતિવડે રહિત) છતાં પણ વિલાસ સહિત અને શબ્દા-યમાન હંસ (પક્ષિઓ=ગંજર) વડે વિભૂષિત કમલલતા સમાન બહુ ગુણવાન કમલિની નામે તેની સ્ત્રી છે. તેમજ અંધુદત્ત નામે તેનો મંત્રી છે. તે મંત્રી રાજ્યકારભાર પોતે સારીરીતે ચલાવતો હતો એવામાં એક સમયે તેનો અપરાધ આવ્યો. તે જોઈ રાજાએ એકદમ તેની પાસેથી મંત્રીનો અધિકાર ખુંચવી લીધો અને તેના સ્થાનમાં બૃહસ્પતિ સમાન બુદ્ધિશાળી વિશ્વદત્ત નામે મંત્રીને સ્થાપન કર્યો. વળી તે સમ્યક્ત્વમાં અગ્રણી તેમજ બહુ નિરક્ષિ-માની અને જીભનો સત્યવાદી છે. તેમજ અંધુદત્ત સ્વભાવથી બહુ દૂર છે વળી પોતે પદબ્રષ્ટ થયો છે. છતાં પણ પોતાની મંત્રી મુદ્રા પાછી લેવા માટે ક્ષણમાત્ર પણ રાજાનું પડખું છોડતો નથી.

એક દિવસ રાજા અંધુદત્તમંત્રીની સાથે અશ્વ ક્રીડા માટે બહુ દૂર નીકળી ગયો. વિપરીત શિક્ષણના મુનિઓનું દર્શન. કારણને લીધે રાજા અને મંત્રીના ઘોડાઓ લગામ ખેંચવાથી બહુ ઉતાવળા ચાલવા લાગ્યા અને ક્ષણમાત્રમાં ગહન વનમાં જઈ પહોંચ્યા. આગળ જતાં એક અશોક વૃક્ષની નીચે ખેઠેલા બે મુનિઓ તેમના જોવામાં આવ્યા. ઘોડાઓ પણ થાકી ગયા હતા, તેથી તેઓ ત્યાં આગળ ઉભા રહ્યા એટલે રાજા અને મંત્રી નીચે ઉતરી મુનિઓને નમસ્કાર કરી નીચે ખેડા. પછી રાજાએ નાના મુનિની અફ્સુત કાંતિ જોઈ મ્હોટા મુનિને પૂછ્યું કે, આ મુનિની આકૃતિ કામદેવને

બંધુદત્તમંત્રિ કથા.

(૪૩૩)

તિરસ્કાર કરે તેવી છે. તેમજ શરીરની કાંતિ ઉપરથી આ ઉત્તમ રાજ્ય શ્રીનાપાલક હોય તેમ જણાય છે. તો એમણે શામાટે રાજ્ય લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરી દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે ? મુનિ બોલ્યા, હે રાજન્ ! તહારા પ્રશ્નનો જે જવાબ હું કહું છું તે તું સાવધાન થઈ શ્રવણ કર.

રથમર્દન નામે એક નગર છે. તેમાં લીલાવિલાસ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. લીલાવતી નામે તેની સ્ત્રી છે. ગુણુસેન નામે તેઓને એક પુત્ર થયો. માતા પિતાને તે બહુજ પ્રિય હોવાથી બાલકીડા ઓમાં તેણે કેટલોક સમય વ્યતીત કર્યો, ત્યારબાદ માતાપિતાની સહાયતાને લીધે તે સમગ્ર કુલાઓમાં નિપુણ થયો. યૌવન અવસ્થા પ્રાપ્ત થવાથી રાજાએ મ્હોટા રાજાઓની ઉત્તમ કન્યાઓ તેને પરણાવી ત્યારબાદ તે કુમાર પોતે દૌશુંદુક દેવની માફક તેઓની સાથે વિલાસ કરવા લાગ્યો. એક દિવસ તે ગુણુસેન કુમાર વસંત સમય હોવાથી વાવોની અંદર જલકીડા માટે સ્ત્રીઓની સાથે ઉદ્યાનમાં ગયો. મણિરત્નોથી જડેલી પિચકારીઓ વડે કેસર, કસ્તૂરી અને અગર ચંદનનું પાણી પોતાની સ્ત્રીઓ ઉપર પોતે છાંટે છે અને તેની ઉપર તે સ્ત્રીઓ પણ છાંટે છે. તેવામાં એક સ્ત્રીએ સ્થૂલ અને કઠિન સ્તન સમાન ખુબ ભરેલી પિચકારી બહુ જોસથી કુમાર ઉપર છોડી, તે જોઈ કુમાર તે સ્ત્રીના સન્મુખ વળ્યો. એટલે તે સ્ત્રી મુઠીઓ વાળી ત્યાંથી નાઠી, અને ગુણુસેન પણ ભરેલી પિચકારી લઈ તેની પાછળ દોડ્યો.

આગળ જતાં એક અશોકવન આવ્યું. ત્યાં આગળ તે સ્ત્રીને તે પહોંચી વળ્યો. સ્ત્રી પણ કાર્યોત્સર્ગ અશોકવન. ધ્યાનમાં રહેલા મુનિને શરણે જઈ છુપાઈ ગઈ. ત્યારબાદ કુમાર મુનિની પાસે જઈ પીચકારીમાંથી જળ છોડના હતા, તેટલામાં મુનિની ભક્તિ કરનારી કોઈક દેવીએ તેનો હસ્ત અટકાવી દીધો, તેથી કુમાર

(૪૩૪)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વિલક્ષ થઈ નીચે ખેઠા. ત્યારબાદ ધ્યાનની સમાપ્તિ થઈ એટલે મુનિએ આંતરિક મળને શુદ્ધ કરનાર વચનરૂપી જલક્રીડાના ઉપદેશનો પ્રારંભ કર્યો, હે કુમારેન્દ્ર ! સંસાર એ દુઃખનો હેતુ છે, તેમજ સંસારનો ઉદ્દય તે કર્મનો હેતુ છે. વળી ઉપાર્જન કરેલા કર્મનો ખંધ, અર્થ અને અનર્થ એમ બે પ્રકારનો છે. જેના વિના શરીરનો નિર્વાહ ન થઈ શકે તે અર્થખંધ અને પ્રમાદ વડે પ્રયોજન વિના કોઈ પણ ઉદ્યોગ કરવાથી જે ખંધ થાય તે અનર્થ હેતુ કહેવાય. વળી એક જલખિંદુમાં જીનેશ્વરોએ જેટલા જીવો પ્રરૂપેલા છે તેઓ પારાપત (પારેવા) સમાન શરીર ધારી થાય તો આ જંખૂદ્દીપમાં માઈ શકે નહીં. તો આ પ્રમાણે સેંકડો ઘડા ભરેલા જળના જીવોની તમે વૃથા વિરાધના શા માટે કરો છો ? હે ભદ્ર ! તમે આ અનર્થથી જે કર્મ ખાંધો છો, તેથી તમે ક્યારે મુક્ત થશો. વળી આ જલક્રીડાની સાથે બીજા પણ સ્થાવર અને ત્રસ જીવોનો ઘાત કરો છો, તેથી ખડુ પાપ થશે. જેના પરિણામે નરકની પ્રાપ્તિ સુલભ થશે. ત્યાંના દુઃખનું શું વર્ણન કરીએ ? નરકમાં પડેલા જીવોને નિમેષ માત્ર પણ સુખ નથી. રાત્રીદિવસ તેઓ દુઃખનોજ અનુભવ કરે છે. પોતાના શરીર, સ્વજન અને પરિવારને માટે જે પાપ ખાંધે છે તે પણ રાગને લીધે અજ્ઞાની જીવો તત્ત્વજ્ઞાન નહીં જાણવાથી કરે છે. માટે આ નશ્વર શરીરવડે કંઈપણ એવું કાર્ય કરવું કે જેથી સંસાર દુઃખનો વિનાશ થાય. તેમજ પરિણામે અસાધારણ અનંત મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ થાય. એમ સમજી નાવ સમાન આ શરીર પ્રાપ્ત થયું છે તો પંચ મહાવ્રતરૂપી શ્વેત વાવટો ચઢાવી સંસાર સમુદ્રને તમે તરી જાઓ. અન્ય સ્થળે પણ કહ્યું છે કે—

મહતા પુણ્યપણ્યેન, ક્રીતેયં કાયનોસ્ત્વયા ।

પારં દુઃસ્વોદર્ધેર્ગન્તું, ત્વર યાવન્ન મિચ્છતે ॥

અંધુદત્તમંત્રિ કથા.

(૪૩૫)

અર્થ—“ બહુ પુણ્ય રૂપી ધનવડે આ શરીર રૂપી નાવડું
ત્હેં ખરીદ્યું છે, માટે જેટલામાં તે ભાગી ન જાય ત્યાં સુધીમાં
હુ:ખસાગરને ઉલ્લાંઘા સામે કાંઠે તું ચાલ્યો જા. ”

આ પ્રમાણે મુનીંદ્રનાં વચન સાંભળી ધર્મતત્ત્વનો પરમાર્થ
જાણી કુમાર યતિધર્મની પ્રાર્થના કરવા
ગુણુસેનનો વૈરાગ્ય લાગ્યો, તેટલામાં તેનો પરિજન પણ ત્યાં
ભાવ. આવી પહોંચ્યો. મુનિની આગળ પૃથ્વી

ઉપર સ્ત્રી સહિત બેઠેલા કુમારને જોઈ તેના
મિત્ર અને સ્ત્રીઓ બોલી, હે કુમારેંદ્ર ! આ અનુચિત કાર્ય શું
તમને લાયક છે ? અહીં કેમ બેઠા છો ? ચાલો ! ઉભા થાઓ અને
આ પૌરાંગનાઓનો પરિશ્રમ આપની દૃષ્ટિથી સફલ કરો !
કુમાર બોલ્યો, અહીં આ સ્ત્રીઓનું શું કામ છે ? મુનિ પાસે
બેસીને તમે શાંતિથી ધર્મ શ્રવણ કરો, તેમજ આ મનુષ્ય ભવની
સફલતા કરવામાં ધ્યાન રાખો. તે સાંભળી લોકો બોલ્યા, શું આ
ધર્મશ્રવણનો સમય છે ? અત્યારે તો સર્વને કીડા મહોત્સવનો
અવસર છે. મુનિ પાસે શું બેસી રહ્યા છો ? ઉભા થાઓ ! ત્યારબાદ
તેઓએ મુનિને પણ કહ્યું કે આ કુમારને અમારી સાથે મોકલો.
મુનિ બોલ્યા, હું એમને રોકતો નથી. મ્હારે એમનું શું કામ છે ?
ત્યારે કુમારે તેઓને કહ્યું, તમારે કોઈએ કંઈપણ મહને કહેવું
નહીં, કારણ કે મ્હેં એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે કે મ્હારે દીક્ષા ગ્રહણ
કરીનેજ ભોજન કરવું. તે સાંભળી કુમારની સ્ત્રીઓ બોલી, હે
નાથ ! આમ સાહસ ન કરો, એક વખત પિતાજીની પાસે ચાલો,
પછી તમ્હારી ઇચ્છા પ્રમાણે કરજો. કુમાર બોલ્યો, વારંવાર આ
વાત કરવાતું કંઈપણ તમ્હારે કારણ નથી, હવે તમે પોતપોતાના
પિતાને ત્યાં જાઓ, અથવા તમે પણ દીક્ષા ગ્રહણ કરો. આ પ્રમાણે
કુમારનો દૃઢ નિશ્ચય જાણી તેનો એક મિત્ર રાજાની પાસે ગયો અને

(૪૩૬)

શ્રી મુપાર્શ્વનાથ ચરિત્રઃ

એકાંતમાં કુમારનો સર્વ અભિપ્રાય કહ્યો. તેજ વખતે રાણી સહિત રાજા પોતે કુમારની પાસે આવ્યો. કુમાર પણ ઉભો થઈ નમસ્કાર કરી બોલ્યો, હે તાત ! આ મુનીંદ્રને તમે નમસ્કાર કરો. આ પ્રમાણે પુત્રના ઉપરોધથી પ્રભુમ કરી રાજા બોલ્યો, હે મુનીંદ્ર ! સરલ સ્વભાવી એવા આ મહારા પુત્રને આપે અવળે રસ્તે કેમ દોર્યો છે ? વિકસ્વર કમલ સમાન નેત્રવાળી આ તરૂણ સ્ત્રીઓના આધારને તમે ન ગ્રહણ કરો. કુમાર બોલ્યો, હે તાત ! મૂર્ખજનની માફક આપને આ પ્રમાણે અયોગ્ય બોલવું ન જોઈએ. વળી ધર્મથી ભ્રષ્ટ થએલા ભાવિ ભદ્રિક જનોને જેઓ સારો માર્ગ બતાવે છે તેવા મહાત્માઓને અવળે રસ્તે દોરો છો એમ કહેવાય ખરું ? તેમજ જે પુરૂષ ધર્મ માર્ગમાં પ્રતિકૂલ થઈ હું એનો હિતકારી છું એવી બુદ્ધિથી વિષયોની પુષ્ટિ કરે છે, તે તેને ધર્મથી પાકનાર શત્રુ ગણાય, માટે હે તાત ! જો મહારી ઉપર આપ દયાળુ હો તેમજ જો મહારી માતાનો પણ મહારી ઉપર સ્નેહ હોય તો સંસાર રૂપી દાવાનળમાંથી બહાર નીકળતા એવા મહને ફરીથી તેમાં તમે નાંખશો નહીં. વળી પ્રમાદ રૂપી અગ્નિવડે બળતા સંસાર રૂપી ઘરમાં મોહનિદ્રાને આધીન થએલા પ્રાણીને જે જગાડે છે તે મિત્ર અને જે નિષેધ કરે છે તે શત્રુ ગણાય છે. એમ કેટલાંક ઉપદેશનાં વચનોવડે પોતાનાં માતૃપિતાને બોધ આપી શુભસેન કુમારે દીક્ષા લીધી. ત્યારબાદ તેજ વિધિ પ્રમાણે તે મુનીંદ્રની પાસે ઘણા લોકોએ દીક્ષાવ્રત લીધું, પછી રાજાએ પ્રાર્થના કરી કહ્યું કે, હે ભગવન્ ! ત્રણ લોકમાં આશ્ચર્યજનક આવા પુરૂષ રત્નનો જન્મ આપનારી માતા તો ક્વચિતજ હોય છે. વળી અમહારા સરખાઓને પણ આ વિરતિ માર્ગ ગ્રહણ કરવો ઉચિત છે; પરંતુ તે માર્ગે ચાલવાની અમહારી શક્તિ નથી. માટે અમને પણ યોગ્ય માર્ગ બતાવો. મુનિએ ચોચ્યતા બાણી

બંધુદત્તમંત્રિ કથા.

(૪૩૭)

તેમને શુદ્ધીધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો, એટલે તેઓએ પણ વિધિ-પૂર્વક ગૃહસ્થ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તેટલામાં તેમનું સૈન્ય ત્યાં આવી પહોંચ્યું. ત્યારબાદ તે બંને મુનિઓને નમસ્કાર કરી સૈન્ય સહિત રાજા અને પ્રાચીન મંત્રી બંને પોતાના નગરમાં ગયા અને વિધિ પ્રમાણે ધર્મ પાલનમાં તત્પર થયા.

પ્રાચીન મંત્રી નવીન મંત્રીનાં છિદ્રો હૃદયેશાં ભેતો હતો; પરંતુ તેને કંઈ લાગ કાળ્યો નહીં. એટલે પ્રાચીન મંત્રીનું તેણે શુભરીતે જૂઠું લેખ લખી કોઈક કપટ. માણસને આપ્યો અને તેના કહ્યા પ્રમાણે તે માણસ પણ ધુળથી જંધાઓ ખરડીને નગરની બહાર જઈ કેડે લેખ બાંધી માંદાની માફક રાજમાર્ગમાં સુઈ ગયો. રાજા પણ તેજ માર્ગે ફરવા નીકળ્યો, તે વખતે ત્યાં સુતેલો તે માણસ તેની નજરે પડ્યો. જથી સુભટોએ તેને બચત કર્યો, એટલે તે પણ સંભ્રાંતની માફક આચરણ કરતો ઉભો થયો. તે વખતે તેની કેડના વસ્ત્રમાંથી એક લેખ પત્ર નીચે પડ્યો. સુભટોએ તરતજ તે લેખ લઈ લીધો અને તેને પૂછ્યું કે તું કેનો માણસ છે ? ત્યારે તે ગભરાયેલાની માફક કંઈપણ બોલ્યો નહીં. ત્યારબાદ સુભટોએ તે લેખ રાજાને બતાવ્યો. રાજાએ પણ તે લેખ આ પ્રમાણે વાંચ્યો. ‘ શ્રી વર્ધમાન નગરથી લેખક રિપુમર્દન રાજા, તત્ર શ્રી વિશ્વદત્ત મંત્રીને સ્નેહ પૂર્વક લખવાનું કે તમ્હારો પત્ર મળ્યો. વાંચી સર્વ અર્થ જાણ્યો છે. તેજ પ્રમાણે થોડા સમયમાં તે કાર્ય કરવા હું ચલ કરીશ. વળી જે મંડળિક રાજાઓને માટે જે દ્રવ્ય તમોએ મોકલ્યું હતું તે સર્વ તેઓને પહોંચાડ્યું છે, અને તેઓએ પણ મ્હોટા આભાર સાથે તે સ્વીકાર્યું છે. તેમજ આપને માટે તો ધવલ વણિકની સાથે મ્હેં લક્ષ સોનૈયા મોકલ્યા છે. તે તમ્હારી પાસે થોડા દિવસમાં લઈને આવશે. ’

(૪૩૮)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

આવે રાજવિરૂદ્ધ લેખનો અર્થ જાણીને રાજ્યે તે લેખવાહકપુર-
 પને પોતાના સેવકોને સ્વાધીન કર્યો અને તે લેખ વિશ્વદત્તને બતા-
 વ્યો. તેપણ તે લેખ વાંચીને ઓહ્યો, હે પ્રભો ! કોઈ પણ મહારા
 વૈરિની આ યુક્તિ છે. ત્યારબાદ રાજ્યે તે લેખ વાહકને મરણ
 સમાન અનેક પીડાઓવડે મઠીં નાખ્યો, તોપણ તેણે સત્ય વાત
 કબુલ કરી નહીં. ત્યારે વિશ્વદત્ત ઓહ્યો, હે રાજન્ ! તે કૂટ લેખ
 લખનારનો આ ખાસ નજીકનો માણસ છે. તેથી આ સત્ય ઓલ-
 નાર નથી. માટે કાલિકાદેવીના ભયંકર કુંડમાં અંખાપાત કરી હું
 શુદ્ધ થવા ઇચ્છું છું. રાજ્યે પણ તે પ્રમાણે કબુલ કર્યું. પછી
 સાતમના દિવસે તેણે ઉપવાસ કર્યો. તેમજ બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળી
 પૃથ્વીપર શયન કર્યું. પંચ પરમેષીના મંત્રનું સ્મરણ કરી રાત્રી
 વ્યતીત કરી. પ્રભાતમાં કાલિકાના મંદિરમાં તે ગયો. નરેન્દ્રાદિક
 નગરના મુખ્ય લોકો પણ ત્યાં ગયા. સર્વની સમક્ષ દેવીની આગળ
 ઉભો રહી તે ઓહ્યો, મધર, ગ્રાહ, અને મહામત્સ્યાદિક જલજ-
 તુઓથી વ્યાકુલ, અગાધ જળથી ભરેલા અને ચમરાજના મુખ
 સમાન ભયંકર એવા આ કુંડમાં હું અંખાપાત કરું છું, પરંતુ જો
 મન, વચન અને કાયાથી કરવું, કરાવવું અને અનુમતિવડે પણ
 આ કુમાર ગિરિરાજનું સદાકાલ મહેં હિત કર્યું હોય તો નિર્વિઘ્ન-
 પણે મહારો ઉદ્ધાર થાઓ, અને જો અહિતમાં મહારી પ્રવૃત્તિ
 હોય તો આ કુંડજ મહારું શરણ થાઓ, એમ પ્રતિજ્ઞા કરી કુંડના
 કાંઠા ઉપર જઈ હૃદયમાં સાકાર પ્રત્યાખ્યાન કરી પંચપરમેષીનું
 સ્મરણ કરતો તે જલદી કુંડમાં પડ્યો, પરંતુ લાંબા પત્રોથી વિભૂ-
 ષિત અને સુકોમલ એવા કમલ ઉપર બ્રહ્મદેવની માફક તે વિલાસ
 કરવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે વિશ્વદત્ત મંત્રીને જોઈ લોકોનાં મુખા-
 રવિંદ પ્રકુલ થઈ ગયાં. તેમજ જળની અંદર કમળાદિક પુષ્પોનો
 સંગ્રહ કરતો મંત્રી જમણ કરવા લાગ્યો. ત્યારબાદ આ મંત્રી

અંધુદત્તમંત્રિ કથા.

(૪૩૯)

શુદ્ધ છે, શુદ્ધ છે એમ તાળીઓના અવાજ સાથે સર્વત્ર જયધ્વનિ પ્રસરી ગયો. તેજ પ્રમાણે અંદીજનોએ પણ સ્તુતિપૂર્વક ઉદ્ઘોષણ કરી. આ અદ્ભુત ચમત્કાર જોઇ સર્વનાં હૃદય ચક્રિત થઈ ગયાં, અને સર્વ જનો રોમાંચિત થઈ ગયા, ત્યારબાદ અગાધ આનંદ સાગરમાં મગ્ન થએલા લોકો બોલ્યા, અહો ! જીનેંદ્ર લગવાનનું શાસન જયવંત વર્તે છે. જેની અંદર હુસ્તર એવો આપત્તિરૂપ સમુદ્ર આ પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષને ગાયના પગલા સમાન સુગમ થયો. વળી જે પુરૂષ સર્વથા જીનેંદ્રના વચનને છોડી દે છે, તેને અનેક વિક્ષો આવી પડે છે અને એક દિવસ પણ વર્ષ સમાન દુઃખદાયક થઈ પડે છે.

ત્યારબાદ રાજા બહુ ખુશી થઈ બોલ્યો, હે વિશ્વદત્ત ! સમુદ્ર પણ ત્હારે સ્થળ સમાન છે, તો આ કુંડનો અંધુદત્તને શિક્ષા. ત્હારે શો હિસાબ ? જલમાં કીડા કરતો તું નેત્રોને જેમ આનંદ આપે છે, તેમ પોતાના શરીરના સ્પર્શવડે હવે મ્હારા ભુજને આનંદિત કર. એમ કહી રાજાએ તેને બોલાવ્યો, એટલે તે કાંઠાની નજીક આવ્યો અને રાજાએ પોતાના હસ્તનું આલંબન આપી જલદી તેને બહાર કાઢ્યો. પછી રાજાએ તેને પોતાની સાથે જયકુંજર હસ્તી ઉપર બેસાડી મ્હોટા ઉત્સવથી પોતાના મહેલમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. ત્યારબાદ રાજાએ ફરીથી પણ અભયદાન આપી તે લેખવાહકને પૂછ્યું. ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે જો હવે હું સત્ય નહીં બોલું તો જરૂર મ્હારું કોઈ શરણુ નથી, પરંતુ માત્ર મરણુજ થવાનું છે, માટે સાચું કહીશ તો વિશ્વદત્ત મંત્રી મ્હને જેમ તેમ કરીને પણ છોડાવશે. એમ જાણી તેણે સત્ય વાત કહી દીધી. પછી રાજાએ અંધુદત્તને બોલાવીને તે વાત પૂછી, પરંતુ તેનાથી તે કંઈપણ બોલી શકાયું નહીં, તેથી તેનું સર્વસ્વ લુંટી લઈ રાજાએ તેને

(૪૪૦)

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.

વધ્યસ્થાનમાં લઇ જવા આજ્ઞા કરી. પરંતુ વિશ્વદત્તે મહા કષ્ટથી તેને છોડાવ્યો, તથાપિ લોકલજ્જને લીધે ત્યાંથી તે અન્ય દેશમાં ચાલ્યો ગયો. ત્યાં તેનો પ્રથમનો વિરોધી કોઈક સુભટ મળ્યો, તેની સાથે યુદ્ધ કરવાથી તે મરી ગયો અને અંત સમયમાં શૈદ્રધ્યાન કરવાથી મરીને તે પ્રથમ નરકભૂમિમાં ગયો.

વિશ્વદત્ત મંત્રીએ પ્રાર્થના પૂર્વક રાજાને પોતાનો વિચાર જણાવ્યો કે હાલમાં મહારે દીક્ષા લેવાનો ભાવ
વિશ્વદત્તની છે. કારણકે મહારૂં હૃદય સંસાર વાસથી બહુ
ભાવના. કંપે છે. અહો ! આવા વિવેકી અને જૈન-
 મતમાં પ્રવીણ એવા પુરૂષો પણ આત્માને
 આવી રીતે નચાવી રહ્યા છે. અહો ! આ મોહરાજાનો પ્રભાવ
 કેવો અહ્ભુત છે ? વળી કંઠ ગત પ્રાણ છતાં પણ અન્ય પ્રાણીઓ
 જે કાર્ય ન કરે તેવું કાર્ય પણ ગુણી પુરૂષો કરે છે તે પણ કેવલ
 મોહનોજ મહિમા છે. વળી મોહમહિમાની ઘટના કેવી છે કે જેથી
 લોકમાં બહુ માન પામેલા અને અપૂર્વ વૈભવવાળા પુરૂષોની પણ
 બુદ્ધિ અકાર્યમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. અહો ! મોહની કેટલી પ્રબલતા ?
 વિગેરે વૈરાગ્ય ગર્ભિત વિવેચન કરી રાજાની આજ્ઞા લઇને વિશ્વ-
 દત્ત મંત્રી બહુ ભાવના પૂર્વક દીક્ષા ગ્રહણ કરી મોક્ષે ગયો. માટે
 હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! સર્વદા સમગ્ર અતિચાર રહિત સત્ય વચન
 બોલવું. કારણકે લોકમાં ધર્મની પ્રતિષ્ઠા સત્ય વચનમાંજ રહેલી
 છે, વળી સત્યવાદી પુરૂષોની આગળ અગ્નિ ચંદન સમાન, સર્પ
 રજ્જી સમાન અને હાલાહલ વિષ પણ અમૃત સમાન થાય છે.

(४४१)

इति मृषावादव्रते कूटलेखकरणविषाके बन्धुदसकथानकं समाप्तम् ।
 तत्समाप्तौ श्रीमल्लक्ष्मणगणिविरचितप्राकृतपद्यबन्धश्रीसुपार्श्वजिनच-
 रित्रस्य श्रीसकलसूरिपुरन्दरायमाणपरमगुरुतपागच्छाधिराजशा-
 स्त्रविशारदजैनाचार्ययोगनिष्ठाध्यात्मज्ञानदिवाकरश्रीमद्बुद्धि-
 सागरसूरिशिष्यप्रसिद्धवक्त्रेति लब्धख्याति, व्याख्यान-
 कोविद पन्न्यासश्रीमदजितसागरगणिकृतगुर्जरभाषा-
 नुवादे प्रभुदेशनाप्रबन्धे सदृष्टान्तातीचारव्या-
 ख्योपेतं द्वितीयाणुव्रतं समाप्तम् ॥

॥ प्रथमभागः समाप्तः ॥

આ પુસ્તક તથા અન્ય તૈયાર પુસ્તકો નીચેના ઠેકાણેથી મળી શકશે.

- ૧ ગીત રત્નાવળી.
- ૨ પ્રકરણસુખસિન્ધુ પ્રથમ ભાગ.
- ૩ ” ” દ્વિતીયભાગ.
- ૪ અભુતકાવ્યકિરણાવલી.
- ૫ સંવેધછત્રીશી.
- ૬ શ્રીસુપાર્શ્વનાથચરિત્ર પ્રથમ ભાગ કિં ૩૦ ૨-૦-૦

- ૧ પ્રકાશક પાસેથી.
- ૨ સેક્રેટરી મુનિરાજ શ્રી સુખસાગરજી લાઇબ્રેરી—મહેસાણા.
- ૩ પં. અભુતસાગરજી ગણિ શાસ્ત્રસંગ્રહ તરફથી.
શા. શામળદાસ તુલબરારામ કાપડીયા ઠેં મોટોમાઠ
મુ૦ પ્રાંતીજ (એ૦ પી૦ રેલ્વે.)
- ૪ અવેરી ભોળાભાઈ વીમળભાઈ.
ઠેં અવેરીવાડ ચોરા સામે. અમદાવાદ.

ભાવનગર-થી આનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં—

શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું.

